

د افغانستان پادشاه

دافغانستان معظم شهریار اوزلمی تولواك اعلیحضرت محمد ظاهرشاه خلدالله ملکه واطال الله عمره ودولته دی چه همایونی ذات ئې سږ کال دخپل شریف ژوند په (۳۰) مرحله کښې پښه زدی.

همایونی ذات د ۱۲۹۳ هجری کال دمیزان په ۲۲ په کابل کښې زیږیدلی دی.

وروسته چه دده سن د تعلیم مقتضی شو نو په مقدماتی اومنځنیو مکتبو او بالاخرئې خپل تحصیلات د کابل په عالی مکتبو کښې پای ته ورسول کله چه دده فقید اوشهید پلار اعلیحضرت محمد نادرشاه د افغانستان په سفارت پاریس ته ولاړ همایونی ذات هم دهغه فقید شهریار سره د مهمو تحصیلاتو دپاره فرانس ته تشریف فرماشو، دفرانسوی ژبی اوعالی علومو تحصیل ئې دهغه مملکت په مختلفو منځنیو اوعالی مکتبو اوپوهنځیو کښې پای ته ورساوه. اودوطن دداخلی مسائلو په شاوخوا کښې ئې خصوصی روزنه له خپل بزرگوار پلار څخه وشوه اوملی اخلاق اودوطن په نسبت ئې دلازمه دلیلو ادراك او خصائص هم له هغه نومیالی پلاره څخه زده کړه.

دافغانستان دلوی شورش تر پیښی وروسته (چه دهغه نجات دهمایونی ذات دشهید پلار په حق اونیکی لاس څرګند شو) زلمی اعلیحضرت چه په هغه مملکت کښې دده تعلیمات پای ته رسیدلی و اودوطن دخدمت دپاره مستعدو د ۱۳۰۹ شمسی کال دمیزان په ۲۰ کابل ته تشریف فرماشو.

محض دهغه عشق په اثر چه دافغانستان دعسکری عالم سره ئې درلود اودبزرگوار پلار دقدمونو په تعقیب د کابل دنظامی عالی تعلیمگاه په عسکری خانګه کښې شامل شو په ۱۳۱۰ شمسی کال ئې دوالاحضرت سرداراحمدشاه خان ددرباروزیر دشهید اعلیحضرت دا کازوی دمعظمی لورسره ازدواج وفرمایه اود همدغه کال په آخر کښې څومودہ دحرب دجلیله وزارت په وکالت اوبیا دمعارف دوزارت په وکالت مؤظف و.

په دې دواړو وزارتو کښې دهمایونی ذات فطری استعداد اوذاتی قابلیت دوظیفې داجراکولو اوښې اداري له رویه ښه څرګند شو.

په ۱۳۱۲ کال یعنی دشهید شهریار ترشهادت وروسته دعقرب په ۱٦ دملت دلویو وکیلانو تولو عسکری او کشوری افرادو په خوښتنه او اتفاق دافغانستان پاچا شو سږ کال ددې زلمی شهریار دجلوس دولسم کال دی.

د همایونی اعلیحضرت اولاد :

۱ : ـ شهزاده بیگم بلقیس : دزیږیدو نیټه د حمل ۲۸ سنه ۱۳۱۱ ش

۲ : ـ والاحضرت شهزاده احمدشاه جان : « « « دسنبلې ۲۱ « ۱۳۱۳ «

۳ : ـ شهزاده بیگم مریم : « « « د عقرب ۱۰ « ۱۳۱۵ «

٤ : ـ والاحضرت شهزاده محمد نادرخان : « « « دجوزا ۳ « ۱۳۲۰ «

بسم الله الرحمن الرحیم

د کابل د یار لسمه کالنۍ

دلوی څښتن په فضل او مرحمت، د اعلیحضرت المتوکل علی الله د سپېڅلو آمالو او ښو نیاتو په برکت، د پښتون ملت د لویو روحیاتو او عالي استعداد په مرسته مونږ و کړای شو چه د اجتماعي او مملکتي رفاه په اثر کښې د کابل ۱۳م کالنۍ نشر کړو او د خپل مملکت زړو لو څانګو اجراآت او پیشرفت خپلو ښاغلو لوستونکو ته تقدیم کړو.

علاوه پدې د مملکت د فضلاؤ مهم آثار او قیمتي مقالات چه د لویو لیکوالو د زیار او تتبع محصول بلل کېږي په کالنۍ کښې و اخلو او په دغه ذریعه د مملکت د پاره یو صحافتي او مطبوعاتي خدمت و کړو.

ددې خدمت په لاره کښې چه کوم مساعدت له مونږ سره شوی دی او مونږ ته ددې خدمت موقع راکړې شوې به مونږ باندې لازموي چه د خپل عرفان پالونکي حکومت د لویو توجهاتو او بیا د مملکتي دوایرو د همکاریو او د مطبوعاتو د مستقل ریاست د هغه مخصوص اهتمام چه د پښتو ټولنې له کارو سره ئې لري له زړه تشکر و کړو. د خپل هواد سعادت او نیکمرغۍ چه د ټولو خوشحالي پکښې مضمره ده، د جهان بهبود او آرامي چه د بشریت نیکبختي ور پورې موقوفه ده له لوی خدای څخه وغواړو او هیله و لرو چه وروسته تر دې به (که خدای کول) په عالم کښې د سعادت پلوشې ښې خپرې شي او د نړۍ په عرفاني، تهذیبي، عمراني او مدني پیشرفت کښې به مونږ هم کال په کال ښه برخه واخلو او ددې مملکت هر راز لوړتیا به د اعلیحضرت همایوني او خپلو لایقو رجالو د پوهې او بصیرت، زیار او زحمت په اثر کښې و وینو.

(د صحافت څانګه)

دکابل کالنۍ

۱۳۲۳

دپښتو ټولنی دنشریاتو څخه

مهتمم

ګل باچا « الفت » دپښتو ټولنی عمومی مبصر

زمونږ گران اومعظم تولواك اعليحضرت همايونی محمدظاهرشاه ، دافغانستان معارف پالونکی اووطن روزونکی پادشاه

Sa Majesté Mohammed Zaher Chah roi d' Afghanistan

والا حضرت شهزاده احمد شاه خان د معظم همایونی اعلیحضرت ارشد ځوی .

S.A.R. le prince Ahmad Chah Khan , filsainé de Sa Majesté

والاحضرت سردار محمد نادرخان دمعظم همايوني اعليحضرت كشر ځوى

S.A.R. le prince Mohd. Nader Khan le fils cadet de Sa Majesté.

تشکیلات

صدارت عظمی

صدر اعظم : ج ، ع ، ج ، ا ، انبنان والاحضرت سردار محمدهاشم خان
لمړی معاون : ع ، ج والاحضرت سردار محمد نعیم خان
دو هم معاون : « ، « عبدالرحیم خان
د دولت وزیر : « ، « سردار شیراحمد خان
د دولت وزیر : « ، « محمد گل خان
د صدارت مشاور : « ، ص یار محمد خان
» » » : « ، « سیدا حمد خان

دصدارت عظمی مربوطه خانگی

الف ـ د تحریراتواونوروددوائرو :

د تحریراتولمړی مدیر : ع ، خلیل الله خان
«تحریراتودوهم « : ع ، محمدفاروقخان
« « په دوهم
خانگه کښي دمدیرپه حیث : ع ، شاه عبدالله خان
د اوراقوعمومي مدیر : « ، محمد ابراهیم خان
« عرایضو مدیر : « ، میر عبدالله خان
« اجرائیی مدیر : عبدالکریم خان

ب ـ دضبط احوالاتو ریاست :

د ضبط احوالاتو رئیس
اودمجلس وزراء منشی : ع ، ص محمد شاه خان
دضبط احوالاتولمړی مدیر : ص ، میرجانخان

د ضبط احوالاتو دوهم مدیر	:	ص ، محمد رفیق خان
» » « دریم »	:	« ، محمد عثمان خان
» » «څلورم »	:	« ، محمد طاهر خان

ج ـ د محاسباتو د عمومی تفتیش ریاست :

رئیس	:	ع ، ص ، غلام مجتبی خان
د تفتیش عمومی مدیر	:	» ، شاه محمود خان
» » »	:	ص ، نصر الله خان
» » »	:	« ، عبد الرحمن خان
» » مدیر	:	« ، غوث الدین خان

ج ، ع ، ج ، ا ، ا ، نبان افخم والاحضرت سردار محمدهاشم خان صدر اعظم

S.A.R. (A.A.) Sardar Mohammad Hachêm Khan

premier ministre

دحرب وزارت

وزیر — ع ، ج ، ا ، ا، نشان غازی والاحضرت سپه سالار سردار شاه محمود خان

معاون — ع ، ع ، ش محمد انور خان نایب سالار

ریاستونه او دوائر

۱ـ داردو عمومی مفتشیت :

داردو عمومی مفتش — ع ، ش ، سردار عالی اسدالله خان لمړی فرقه مشر

دمفتش معاون

دار کانو رئیس

معاون

پیاده متخصصیت

سپور متخصصیت

دتوپچی متخصصیت

داستحکام «

دنقلیې «

دلوازمو «

هوائی «

صحیه «

ذاتیه آمریت

۲ ـ دحرب دعمومی ارکانو ریاست :

رئیس — ع ، ش محمد عمر خان لمړی فرقه مشر

معاون

الف ـ دحرکاتو عمومی مدیریت

دلمړی څانګی مدیریت

ددوهمې څانګی مدیریت

ددریمې « «

ب ـ دتعلیم اوتربیې عمومی مدیریت

دمسلکی څانګو مدیریت

دهوائی مدیریت

دپښتو مدیریت

د انضباط خانګه

ج ـ د نشراتو مدیریت

د ـ دخریطې مدیریت

۳ ـ داردو ریاست :

رئیس ......

د ذاتیه معاملاتو مدیریت (مامورین)

د نقلیې عمومی مدیریت

دصحیې او بیطاری مدیریت

٤ ـ دلوازماتو ریاست :

رئیس ع ، ع ، ش شیراحمد خان نایب سالار

معاون

دمحاسبی عمومی مدیریت (کنترول)

دلوازمو مدیریت

د تقاعد اویتیمانو مدیریت

٥ ـ حربی ریاست :

رئیس ع ، ش عبدالقیوم خان فرقه مشر

دتدقیق اومعاینې مدیریت

داسلحې مدیریت

د جبخانی مدیریت

د فنی آ لاتو او ادواتو مدیریت

٦ ـ د محاکماتو ریاست رئیس :

٧ ـ داصلاح اوترقۍ ریاست »

٨ ـ ددیوان حرب » »

٩ ـ دقبایلو » »

١٠ ـ داولمپیك » »

١١ ـ داستخباراتو عمومیمدیریت عمومیمدیر

١٢ ـ داوراقو عمومی مدیریت ...

١٣ ـ دتعمیراتو مدیریت مدیر

ع • ج • ا • ا • نبان والاحضرت غازی سردار شاه محمود خان سپه‌سالار او دحرب وزیر

S.A.R. A.A. Sardar Chah Mahmoud Khan ministre de la guerre

۱٤ ـ دپیمایش اوسنجش مدیریت	مدیر
۱۵ ـ دوزیرحربیه دتحریراتو اومخصوص قلم مدیریت	«
۱٦ ـ دفابریکاتو عمومی مدیریت	عمومی مدیر
۱۷ ـ دکورس عالی مدیریت	«
۱۸ ـ دمحاسبی اوموزیکی دکوسومدیریت	«
۱۹ ـ دسپورټ مکتب	«

دعسکری قطعاتو قوماندانان

۱ـ دقوای مرکزاوعسکری مکتبو قوماندان	ع ، ش ، س ، ع ، والاحضرت سردارمحمدداؤدخان لمړی فرقه مشر
۲ـ دجنوبی عسکری قوماندان اوتنظیمیه رئیس	ع ، ش محمد قاسم خان لمړی فرقه مشر
۳ـ دغزنی عسکری قوماندان	ع ، ش نورمحمدخان فرقه مشر
٤ـ دقندهاراوفراه عسکری قوماندان	ع ، ش محمد علم خان فرقه مشر
۵ـ دهرات عسکری قوماندان	ح ، محمد گل خان لمړی غندمشر
٦ـ دمزاراومیمنی عسکری قوماندان	ع ، ش الهداد خان لمړی فرقه مشر
۷ـ دمشرقی عسکری قوماندان	ع ، ش میر احمد خان فرقه مشر
۸ـ دهوائی عمومی قواؤ قوماندان	ع ، ش محمد احسانخان فرقه مشر

خارجه وزارت

ع ، ج علی محمد خان د خارجی چارو وزیر
S. Ex. Ali Mohammad Khan ministre des affaires étrangéres.

وزیر ع ، ج علی محمد خان
لمړی معین ع ، ج حبیب الله خان
دوهم معین ع ، ص عبدالحمید خان

سیاسی عمومی مدیریت :-

عمومی مدیر ع ، نجیب الله خان
د لمړی خانګی مدیر ص ، عبدالروف خان
د دوهمی « « ص ، فضل احمد خان
د دریمی « « « ، عبدالقیوم خان
د څلورمی « « « ، محمد قسیم خان

د تشریفاتو ریاست :-

رئیس ع ، ص غلام محمد خان
معاون ص ، عبدالقیوم خان

د بین المللی چارو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر .....

د ویزې او قونسلګری عمومی مدیریت

عمومی مدیر ع ، عبدالرؤف خان
د لمړی خانګی مدیر ص ، فیض محمد خان

د اوراقو عمومی مدیریت :-

عمومی مدیر ع ، عبدالغفار خان

د شفر او قلم مخصوص مدیریت

مدیر ص ، محمد سلیمان خان

د مامورینو او اجرائیې او تنظیماتو مدیریت :

مدیر ص ، عبدالرزاق خان

ع ، ج ، ا ، ا ، نښان والاحضرت سردار شاه ولی خان داعلیحضرت وزیر مختار
او فوق العاده نماینده په فرانسه کښې

S.A.R.A.A. Sardar Chah Vali Khan envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire de Sa Majesté en France

د کنترول او محاسبې مدیریت :-

مدیر ص ، عبد الاحد خان

افغانی سفیران او نمایندګان په خارج کښې :

داعلیحضرت اوی سفیر په انقره کښې ع ، ج فیض محمد خان

« « « « « طهران « ع ، ج میرمحمد حیدرخان

« « « « « ماسکو « ع ، ج سلطان احمد خان

« « مختار وزیر « پاریس « ع ، ج ، ا ا نشان والاحضرت سردار شاه ولی خان

« « « « « لندن « ع ، ج احمد علیخان

« « « « « روما « ع ، ج عبدالصمد خان

« « « « « برلین « ع ، ج الله نواز خان

« « « « « توکیو « ع ، ج ذوالفقار خان

« « « « « قاهره « ع ، ج محمد صادق خان مجد دی چه د حجاز وزیر مختار هم دی

« « « « « بغداد « ع ، ج عبدالرحمن خان

« « « « « واشنګتون « ع ، ج عبد الحسین خان

« « جنرال قونسل « دهلی « ع ، ص محمد شفیع خان

« « « « مشهد « ع ، ص میرمحمد صدیق خان

« « قونسل « بمبئی « ع ، عبدالرحمن خان

« « « « کراچی « ع ، محمدیونس خان

دوبزي افغانی مامور په پشاور « ص ، محمد قیوم خان

« « « « « چمن « ص ، ګلاب شاه خان

داخله وزارت

ع ، ج محمد نوروز خان د داخلی وزیر
S. Ex. Mohammad Naoroz Khan
Ministre de l'intérieur.

وزیر : ع ، ج محمدنوروز خان

دمخصوص قلم مدیر : ص ، محمدصدیق خان

الف ـ اداری ریاست :

اداری رئیس : ع،ص عبدالرشیدخان

د کنترول عمومی

مدیر : ع، محمد سعید خان

د ... مامورینو

مدیر : ص، محمد حسن خان

د ... اوراقو

مدیر : « ، خواجه محمد خان

ب : امنیه ریاست :

امنیه رئیس : ع،ش طره باز خان
دوهم فرقه مشر

دتشکیلاتو مدیر : ح ، محمد اکبرخان
دوهم غندمشر

امنیه مدیر : ح ، محمدجانخان دوهم غنده مشر

سرحدیه « : ص، عبدالسمیع خان

داطلاعاتو اخستلو مدیر : « ، عبدالباقیخان

دروغتیادمدیریت کفیل : « ، نصرالله خان دد کتورمعاون

« صناعتی مدیر : « ، اختر محمد خان

« پاسپورت « : « ، محمدابراهیم خان

« لوازمو « : « ، سهراب الدین خان

ج : داحصائیې ریاست :

داحصائیې رئیس : ع ،ص ، محمدامین خان

« دریاست معاون : « ، محمدمعصوم خان

« اخذ عسکرمدیر : ص ، شاه جانخان

د : دتفتیش ریاست :

دتفتیش رئیس : ع ، ص عبدالله خان

اداری مدیر	:	ص ، عبدالله خان
دولایاتو داحصائیی دتفتیش مدیر	:	« ، عبدالواحدخان
دتفتیش دریاست عضو	:	« ، غلام نبی خان
» » »	:	« ، عبداللطیف خان
» » »	:	« ، شاه محمدخان
» » »	:	ص ، محمدشیرین خان
» » »	:	« ، عبدالوکیل خان
» » »	:	« ، صالح محمدخان
» » »	:	« ، محمدطاهر خان

ه : دناقلینو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	:	ع ، پاینده محمدخان
اداری »	:	ص ، پاینده محمدخان

عدلیه وزارت

ع ، ج فضل احمدخان مجددی دعدلیې وزیر

S.Ex. Fazl Ahmad Khan ministre de la justice.

وزیر : ع ، ج فضل احمدخان «مجددی»

معین : ع ، ص امین الله خان

دتمیز رئیس : ج ، ف عبدالربخان

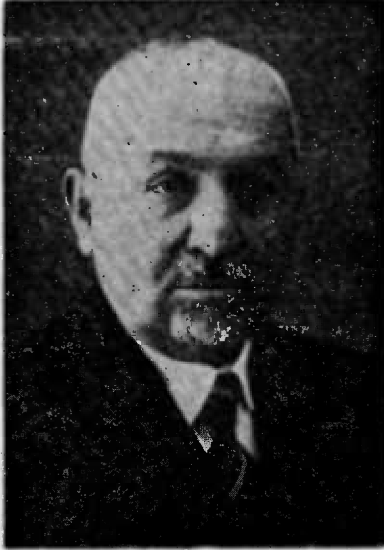
داجرائیې اود

مامورینو مدیر : ص ، محمد میرخان

دتحریراتو » : « ، فیض محمد خان

دکنترول » : « ، محمدناصرخان

دمالیې وزارت

ع ، ج مرزا محمد خان دمالیې وزیر
S.Ex. Mirza Mohmmad Khan
ministre des finances

وزیر : ع ، ج مرزا محمد خان
معین : ع ، ص محمد اسلم خان

د کنترول عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، عبدالغفور خان
د بودجې مدیر : ص ، محمد سرور خان
د کنترول مدیر : « ، حبیب الله خان
د خزانو مدیر : « ، . . .

داجرائیې عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، محمد انور خان
داحصائیې مدیر : ص ، عبدالرحیم خان
دمامورینو مدیر : « ، عبدالمجید خان
داوراقو مدیر : ص ، عبدالرحیم خان
د مالیاتو او
محصولاتو مدیر : « ، . . .

دتفتیش عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، محمد حسن خان
د تفتیش اعضاء دمدیر په حیث : ص ، محمد رضا خان
مدیر : « ، محمد ابراهیم خان
« : « ، احمد علیخان

دتصفیو او تجارتي عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، غلام حسن خان
تجارتي مدیر : ص ، عبدالکریم خان
د بقایاؤ مدیر : « ، فضل حق خان

دتقاعد عمومي مدیریت :

عمومي مدیر : ع ، سید محمد خان

ع ، ج ، والاحضرت سردار محمدنعیمخان دمعارف وزیر اود صدارت عظمی لمړی معاون
S. A. Sardar Mohammad Naïm Khan ministre
de l'instruction publique et vice-président du Conseil

د معارف وزارت

د معارف وزیر : ع ، ج والا حضرت سردار محمد نعیم خان (د صدارت عظمی لمړی معاون)

معین ، » ، ص ، سید عبدالله خان

مشاور : » ، » عبدالاحمد خان

» : » ، » هاشم شایق خان

د مخصوص قلم مدیر : ص ، امیر الدینخان

د ښوونې او روزنې ریاست:

د ریاست کفیل ، ع ، ص ، داکتر محمدانس خان

» » عضو : » ، محمد نبی خان

» » » : » ، عبدالغفور خان «برشنا»

» » » : » ، محمد اسمعیل خان غزنوی

» » » : ص ، داکتر عبد المجید خان

» » » : » ، غلام محمد خان

» » » : » ، محمد اعظم خان

» » » : » ، پاینده محمد خان

» » د » معاون: » ، عبد الغفور خان

» » » » : » ، محمد کریم خان

» » » » : » ، نور احمد خان

د تدریساتو ریاست:

رئیس : ع ، ص ، عزیز الرحمن خان

معاون : » ، عبد الجبار خان

» : ص ، محمد یونس خان

د تفتیش ریاست:

رئیس : ع ، ص ، سید محمد فاروق خان

معاون : ص ، سید حبیب خان

مفتش : ص ، عبدالاحمد خان

» : » ، عزیز محمد خان

» : » ، عبدالله خان

مفتش : « ، امیرمحمد خان
« : « ، محمدآصف خان
« : « ، گلبدین خان

دسپورټ او حفظ الصحې ریاست :

رئیس : ع ، ص ، فاروق شاه خان
دسپورټ مدیر : ص ، محمدمحسن خان
دشفاخانې سر طبیب : « ، عبدالرحیم خان

اداري شعبې :

داجرائیې اومامورینو عمومي مدیر : ع ، محمد مرید خان
« کنترول عمومي مدیر : « ، غلام سخي خان
« موزی او حفریاتو عمومي مدیر : « ، احمد علیخان « کهزاد »
« اوراقو مدیر : ص ، عبدالله خان

فاکولتې اوعالي او مسلکي مکتبونه

دطبي فاکولتې ریاست :

دطبي فاکولتې د ریاست کفیل : عزتمند پروفیسور زهدي
اداري مدیر : ص ، محمدآصف خان

دحقوقو او سیاسي علومو فاکولته :

درئیس کفیل : ع ، ص ، عبدالحکیم خان
معاون : ص ، محمداکبر خان

دسائنس د فاکولتې ریاست :

درئیس کفیل : ع ، ص ، داکتر محمدیوسف خان
معاون : ص ، محمد یونس خان

دادبیاتو د فاکولتې ریاست :

رئیس : ع ، ص ، عبدالحی خان « حبیبی »
معاون : ص ، محراب الدینخان

دعربي دار العلوم ریاست :

رئیس : ع ، ص ، عبدالرسول خان

دصنائعو دښوونځی عمومی مدیر	:	ع ، نورالله خان
دحبیبیې دلیسی « «	:	« ، غلام حیدر خان
د استقلال « مدیر	:	ص، عبدالشکور خان
دنجات « دمدیر کفیل	:	« ، داکتر علی احمد خان
دغازی « مدیر	:	« ، محمد امین خان
ددارالمعلمین دمدیر کفیل	:	« ، دکتور میرنجم الدینخان
دپرستاری دښوونځی مدیر	:	« ، فدای احمدخان
دشرعیه علومو دښوونځی «	:	« ، شاه محمدخان
دتحریراو محاسبی د اصولو		
د ښوونځی مدیر	:	« ، محمد یوسف خان
دسپورت دښوونځی دمدیریت وکیل	:	عزتمند ، بای حسن
د کرهنی دښوونځی مدیر	:	ص ، غلام نقشبند خان

دملی اقتصادوزارت

وزیر : ع، ج، م، ع، عبدالمجید خان

لمړی معین : «، ص، محمد اکرم خان

دوهم « : « « « ، غلام غوث خان

د صنائعو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد نعیم خان

دصناعتی قوانینو :

مدیر ص ، عبدالغفور خان

«لا ـ ی صنائعو« : « « . . . .

«ماشینی « « : « ، پاینده محمد خان

«تفتیش « « : « ، عبدالحمید خان

د گمرکاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : . . . . . .

د گریزی « ص ، حبیب الله خان

معاون د مدیر :

په حیث « ، عبد الرشید خان

ع ، ج المرعالی نشان عبدالمجیدخان دملی اقتصادوزیر

S. Ex. AbdulMadjid Khan ministre de l'économie national

دتجارتی توسعی عمومی مدیریت

عمومی مدیر	: ع ، سید احمد علی شاه خان
دخارجی تجارت مدیر	: ص ، محمد حسن خان
دشرکتو «	: « ، محمد صدیق خان
دواورداتو اوصادراتو «	: « ، ......
دتعلیمی مدیر	: « ، ......
داحصائیې «	: « ، ......
دکریدت مامور	: « ، محمد صادق خان
دنرخ دکنترول مامور	: « ، یارمحمد خان

اداري مدیریتونه :

داجرائیې اوسجلو سوانح مدیر	: ص ، محمدهاشم خان
دکنترول مدیر	: « ، محمد عنایت الله خان
داوراقو «	: « ، عبدالودود خان

دتفتیش عمومی مدیریت:

عمومی مدیر	:

د اقتصادی مجلسو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	: ......

دتجارتی اطاقو عمومی مدیریت

عمومی مدیر	: ع ، میرضیا ؤالدینخان

دانطباعاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	: ع، محمد زمانخان «تره کی»
دافتصاد دمجلی مدیر	: ص. غلام دستګیرخان

د فوائد عامې وزارت

دوزارت کفیل : ع ، ص محمد کبیر خان (لمړی- معین)

معین : « « ، نصر الله خان

دتعمیراتو عمومی مدیریت:

عمومی مدیر : ع ، عبد الرحیم خان

اداری « : ص ، میر عنایت الله خان

دنوی کابل « : « ، محمد جانخان

دزوړ کابل « : « ، محمد طاهر خان

دمعابرو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد اکرم خان

دمعابرو « : ص ، فضل حق خان

دپلونو « : « ، . . . . . .

دتنگ غارو د سرك مدیر : « ، محمد اصغر خان

دویالو اوبندو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، سیدوحدت شاه خان

اداری « : ص ، . . . .

دقرغی دبند « : « ، شبیر احمد خان

دسرکو حفظ او مراقبت عمومی مدیریت :

عمومی مدیر ، ع ، سعد الدین خان

دمصالح دتهیې عمومی مدیریت:

عمومی مدیر : « ، . . . .

اداری مدیر او دعمومی مدیریت کفیل : ص ، امیر محمد خان

دپلټنې عمومی مدیریت:

عمومی مدیر : ، . . . .

د کنترول عمومی مدیریت

عمومی مدیر : ع ، غلام رسول خان

نور فني او اداري مدير يتونه :

دمترولوژي مدير	: ص ، بدر الدين خان
دميخانيکي فني «	: « ، غلام محمد خان
« « اداري «	: « « ، حفيظ الله خان
دانشا آتو «	: « ، عبد الغنی خان
دپيمايشي دمديريت کفيل	: « ، عبدالغفور خان

دوزارت اداري مدير يتونه:

دمخصوص قلم او دفني کتابخانې مدير	: ص، نور محمد خان «تره کی»
دمامورينو دمديريت کفيل	: « ، محمد انور خان
دتصفيې مدير	: « ، محمد موسی خان
داوراقو مامور	: « ، عبد الغفور خان

ع ، ج غلام يحيی خان دصحيې وزير
S. Ex. Gholam Yahya Khan
minstre de la santé publique

صحيه وزارت

وزير	: ع ، ج غلام يحيی خان
معين	: . . . .
فني مشاور	: . . . .

دروغتيا د ساتني او تشکيلاتو

عمومی مدير	: ع ، جلال الدينخان
دنشرياتو او احصائيې مدير	: ص ، عبدالغفور خان
دتشکيلاتو «	: « ، محمد موسی خان
داجرائيې او مامورينو «	: « ، محمد ابراهيم خان
د کنترول «	: « ، عبدالرشيد خان
داوراقو مامور	: « ، صالح محمد خان
دتفتيش دخانگی فني معاون	: « ، سيد کبير خان
ددرملو اکی دحسابيې مامور	: « ، محمد اکبرخان
د اداری او بين المللی خانگی معاون	: « ، مير آقا خان
دترجمانی دخانگی کفيل	: « ، عبدالهادی خان
دمخصوص قلم سر کاتب	: ص ، مير فيض احمد خان

مرکزی مربوطه شعبات :

دعمومی مخبس شفاخانې :		
سر طبیب	:	« ، دکتور غلام فاروقخان
دښځو دغاښو جوړولو د کتورسه	:	میرمن دکتوره نریمان
دمستوراتو دسناتوریم مدیره	:	« ، امیر بیگم
دروغتیادساتنی اوباکترولوژی		
دانستیتو متخصص	:	عزتمند دکتور زهدی
دروغتیا دساتنی اودباکترلوژی :		
دانستیتو ډکتور		ص ، عبد لمجید خان
دتجزیی اودتحلیل دموسسی دکتور :		ص محمد اسمعیل خان :

دپست او تلگراف اوټیلفون وزارت

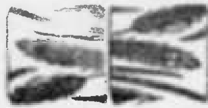
وزیر	:	. . . . . .
معین	:	ع ، ص ، محمد حسین خان
دتفتیش رئیس	:	« ، « ، غلام صفدرخان
« « مدیر	:	ص ، محمد اکرم خان
« راډیوفنی عمومی مدیر	:	ع ، عطاالله خان
« « اداری «	:	ص ، محمد اسلم خان
« ټیلفون عمومی	:	ع ، محمد سعید خان
« اداری «	:	ص ، عبدالمجید خان
« پست عمومی	:	ع ، غلام فاروقخان
« تلگراف عمومی «	:	« ، علی گل خان
« « اداری «	:	ص ، عبدالاحد خان
« چك آفس «	:	« ، عبد القیوم خان
« مامورینو «	:	« ، محمد ایوب خان
« کنترول «	:	« ، لعل محمد خان
« اوراقو «	:	. نیك محمد خان
« تلگراف انجنیر	:	« ، محمد حسین خان
« « منتظم	:	« ، محمد امانخان
« « «	:	« ، عبد الحبیب خان
« « «	:	« ، غلام سرور خان

ع ، ج رحیم الله خان د معادنو وزیر
S. Ex. Rahimullah Khan ministre des mines

د معادنو وزارت

وزیر : ع ، ج رحیم الله خان
معین : « ، ص غلام محمدخان
فنی عمومی مدیر : « ، محمد احسانخان
د کشافی « : ص ، غلام علیخان متخصص
د معادنو دیپلوم انجنیر « ع ، سید عبدالاحد خان «
د معادنو متخصص : ص ، دوکتور سلطان احمد خان
« معادنو انجنیر : « ، عبد الله خان «
« « مهندس : عزتمند ، چرسکی
« تفتیش مدیر : ص ، عبد الفتاح خان
« پیرلو او پلورلو مدیر : « ، رمضان علیخان
د اجرائیی مدیر : « ، عبد الاحد خان
« کنترول « : « ، محمد حسن خان
« اوراقو مامور « ، محمد یوسف خان

دکرهنې مستقل ریاست

دریاست کفیل : ج ، عبد الحکیم خان

فنی مشاور : ع ، ص میر محمد یوسف خان

داملا کو دعمومی

مدیریت کفیل : ص ، محمد طاهر خان

دجنگلاتو مدیر : « ، « « «

دکرهنی داصلاح

او دتوسعی مدیر : « ، محمد زمانخان

دزراعتی آفتو ددفع

مدیر : ص ، محمد کریم خان

دتفتیش ... مدیر : ص ، نادر علیخان

دزراعتی تبلیغاتو او دقوانینو

دتدوین مدیر : ص ، فقیر محمد خان

دحیواناتو دتربیه خانی مدیر : ص ، داد محمد خان

داجرائیی اومامورینو

دمدیریت کفیل : ص ، نادر علی خان

دکنترول مدیر : ص ، سید فقیر محمد خان

داوراقو « : « ، میر محمد هاشم خان

ج ، عبد الحکیم خان د کرهنی د مستقل ریاست کفیل

S. Ex Abdul Hakim Khan
Intérimaire du département
de l'agriculture

دمطبوعاتو مستقل رياست

رئیس : ج ، صلاح الدينخان

معاون : ع ، ص سيد قاسم خان رښتيا

مشاور : ع ، محمد سرور خان گويا

» : ع ، محمدامين خان خوگيانی

د نشرياتو عمومي مديريت

عمومي مدير: ع ، عبدالرحمن خان پژواك

دلمړی څانگې

مدير : ص ، محمد قاسم خان واجد

ددوهمې څانگې

مدير : ص ، عبدالباقيخان لطيفی

د آژانس

مدير : ص ، محمد محسن خان فيروز

دراډيو دنشراتو

مدير : ص ، غلام جيلانی خان آريزوی

ج ، صلاح الدين خان د مطبوعاتو مستقل رئيس
S. Ex Salahoddin Khan Chef du département de la presse

دپښتو ټولنې عمومي مديريت

دعمومي مدير کفيل : ع ، ص عبد الحی خان حبيبی (دادبيات دفاکولتی رئيس)

معاون : ع ، عبدالرؤف خان بينوا

دقواعدو مدير اودمعاون کفيل : ع ، صديق الله خان رښتين

دپښتو ټولنې عمومي مبصر او دصحافت دڅانگې مدير : ع ، گل پاچا خان الفت

دلغاتو دمديريت آمر : ص ، محمد گل خان نوری

دلغاتو مدير : ص ، سيد مسعود خان

د کورسو مدير : ص ، عبدالغنی خان

ددائرة المعارف عمومي مدير چه په پښتو ټولنې پوری مربوط دی:

عمومي مدير : ع ، ميا حسين خان

دانگليسی اوپارسی لغاتو دڅانگې مدير : ص ، غلام علی خان بريالی

دداخلی څانګې معاون	:	ص ، سید احمد شاه خان هاشمی
دتدقیق اوتتبع دڅانګې معاون	:	ص ، محمد روحی خان
دپښتو دترجمې څانګه	:	دع ، صدیق الله خان رښتین تر نظارت لاندې
دپښتو لغاتو	:	دص ، محمد ګل خان نوری « « «

دتاریخ عمومی مدیریت

عمومی مدیر	:	ع ، احمدعلی خان کهزاد
(۱) عضو	:	ع ، محمدسرورخان ګویا (دریاست مشاور)
(۲) عضو	:	ع ، میرغلام محمد خان غبار
»	:	ص ، علی احمد خان نعیمی
»	:	ص ، محمد نبی خان کهزاد
»	:	ص ، میرغلام حامد خان
»	:	ص ، محمدابراهیم خان خلیل

د مطابعو عمومی مدیریت

عمومی مدیر	:	ع ، احمدالله خان کریمی
اداری معاون	:	ع ، غلام جیلانی خان اعظمی
فنی معاون	:	ع ، محمد نوری خان
تخنیکی مدیر	:	ص ، محمد شریف خان
دطباعتی مدیر کفیل	:	ص ، نورالله خان متخصص
دتصحیح دمدیر کفیل	:	ص ، شیراحمد خان
د کنترول مدیر	:	ص ، غلام حیدر خان
داجرائیې دمدیریت کفیل	:	ص ، عبدالوکیل خان

د پوهنې ننداری عمومی مدیریت

عمومی مدیر	:	ع ، عبدالرشید خان لطیفی
عضو	:	ص ، عبدالرشید خان

دریاست اداری څانګې

داجرائیې اوماموریتو مدیر	:	ص، میر امین الدینخان انصاری
د کنترول مدیر	:	« ، محمد نعیم خان
داو راقو مدیر	:	« ، ګل سعید خان
د کتابخانې مامور	:	« ، غلام جانخان

دعایداتو دمالیې ریاست

رئیس	:	ع ، ص محمد حسین خان (دپست دوزارت معین)
دتشخیصیې عمومی مدیر	:	ع ، محمد عثمانخان
دلمړۍ څانګی مدیر	:	ص ، محمداسلم خان
ددوهمی څانګی مدیر	:	« ، غوث الدینخان
ددریمی څانګی مدیر	:	« ، جلال الدینخان
دڅلورمی څانګی مدیر	:	« ، فضل احمد خان
دسیار مدیر	:	« ، محمد مهدیخان
دکنترول عمومی مدیر	:	. . . . . .
اداری مدیر	:	ص ، محمدرسول خان
نظار عمومی مدیر	:	. . . . . .
دنظار دلمړۍ څانګی مدیر	:	ص ، عبدالعلیخان
دنظار ددوهمی څانګی مدیر	:	« ، عبدالاحدخان
دمامورینو مدیر	:	« ، میرضیاء الدینخان
د مخصوص مدیریت کفیل	:	« ، فیض محمد خان
داوراقو دمدیریت «	:	« ، حفیظ الله خان

دکنترول او دفرمایشاتود تسهیلاوی مدیریت

عمومی مدیراود مرکزی صنائعو

دڅانګی آمر	:	ع ، محمد نعیم خان
فنی مشاور	:	عزتمند وانتر کیخن تال

دولایاتو او اعلی حکومتو تشکیلات

دکابل ولایت

دوالی وکیل	:	و ، ج محمد اسماعیل خان
مستوفی	:	ع ، ص سید حبیب خان
دامنیې قوماندان	:	ح ، محمد نعیم خان
دمرافعې دمحکمی قاضی	:	ف ، عبدالجلیل خان
دګمرک رئیس	:	ع ، ص غلام حیدرخان

ع،ش، س، ع والاحضرت سردار محمدداؤد خان فرقه‌مشر دمرکز دقواؤقوماندان

S. A. Général Mohd Daoud Khan commandant
des forces armées de Caboul

دمعابر وعمومی مدیر : ع ، احمد شاه خان
دتعمیراتو عمومی مدیر : ع ، عبد الغیاث خان
دتحریراتو مدیر : ص ، عبد الباقی خان
دمعارف دمدیر وکیل : ع ، غلام حیدرخان
د احصائیې مدیر : ص ، امین الله خان
دتفتیش داحصائیې مدیر : » ، علی محمد خان
دکابل دفوائدعامی دکنترول مدیر : » ، عبدالحسین خان
دژاندارمی غند مشر : ح ، عبدالکریم خان
دپولیسو سرمامور : ش ، غلام دستگیرخان
دمحبس دصنائعو عمومی مدیر : ع ، عبد الخالق خان
دقوماندانی دجزا مدیر : ص ، سید بهاوالدینخان
دحقوقو مدیر : » ، محمد شاه خان
دقوماندانی دمخصوص قلم مدیر : » ، محمد سرور خان
دتعلیم اودتربیې دمدیر کفیل : ش ، حبیب الله خان
دمحبس دانضباط مدیر : . . . . .
د بلدیې دمنطقی دنیوونځیو مدیر : ص ، عبد الرسول خان

د کابل دولایت مربوطه لوی حاکمان :

دشمالی لوی حاکم دحاکم اعلی په رتبه : ع ، ع ، ص ، عبدالصمدخان
دغزنی لوی حاکم : ، » عبدالشکورخان
ددایزنگی لوی حاکم : » ، » سید عباس خان
دلوگر لوی حاکم : » ، » احمد علیخان
دپروان جدید التشکیل لوی حکومت
لوی حاکم : . . . . . .

د قندهار ولایت:

نائب الحکومه : و ، ج محمد قاسم خان
مستوفی : ع ، ص ، عبدالاحدخان
دمرافعی دمحکمی قاضی : ف ، ملا صاحبخان
د امنیې قوماندان : ح ، نیاز گل خان
دپولیسو سرمامور : غ ، محمد اکرم خان

دمعارفو رئیس	: ع ، ص ، برهان الدینخان
دمیرویس بابادلیسی مدیر	: ص ، عبدالرؤف خان
داحمد شاه بابا « «	: « ، غلام نبی خان
دگمرك رئیس	: ع ، ص ، محمد عزیز خان
دخارجه چارو مدیر	: ص ، محمدرفیق خان
دتحریراتو «	: « ، محمدسرورخان

دصحیې مدیر اودملکی

شفاخانې سرطبیب	: « ، محمد آصف خان
دصحیې د کتور	: « ، محمد حسین خان
دخزانې مدیر	: « ، عبدالحمید خان
دمخابراتو مدیر	: « ، گل احمد خان
دفوائدعامې «	: « ، محمد عمر خان
داحصائیې «	: « ، ضیاوالدینخان
داملاکو «	: « ، غلام محمد خان
دحمل ونقل «	: « ، عبدالله خان
دعایداتو دمالیې مدیر	: « ، میر سکندر شاه خان

دقندهار مربوطه لوی حاکمان :

دگرشك لوی حاکم	: ع ، ع ، سید غلام رسولخان
دارزگان « «	: « ، « ، پاینده محمدخان
دقلات « «	: « ، « محمدرفیق خان

دهرات ولایت

دنائب الحکومه وکیل	: و ، ج عبد الله خان
مستوفی	: ع ، ص سید کمال خان
دامنیې قوماندان	: ح ، عبدالقادرخان
دمرافعې دمحکمې قاضی	: ف ، احمدعلیخان
دمعارف رئیس	: ع ، ص ، عبدالرحیم خان
« خارجه چارو مدیر	: ص ، محمداشرف خان
« تحریراتو «	: « ، عبدالقدیر خان

دکرهنې مدیر	:	ص ، محمدزمانخان
« فوائدعامی «	:	« ، عبد الرحیم خان
دصحیې «	:	« ، نظام الدین خان
« گمرك رئیس	:	ع ، ص ، حاجی محمدعظیم خان
« مطبوعاتو دمدیر کفیل	:	ص ، محمدهاشم خان « پردېس »
« عایداتو دمالیې مدیر	:	« ، حبیب الله خان
« مخابراتو «	:	« غلام نبی خان
« استخبا راتو مامور	:	« محمدا کبرخان
« احصائیې «	:	« ، عبدالظاهرخان
« احصائی د تفتیش «	:	« ، فیض محمدخان
« حمل ونقل «	:	« ، غلام حضرت خان

دهرات مربوطه لوی حا کمان :

دبادغسات لوی حا کم	:	ع ، ع گلاب شاه خان
دغوراتو « «	:	« ، « خواجه محمد خان
دغوریانو « «	:	« ، « . . . . .
دجلگې « «	:	« ، « . . . . .

دمزار شریف ولایت

نائب الحکومه	:	و ، ج گل احمد خان
مستوفی	:	ع ، ص ، عبدالکریم خان
دامنیې قوماندان	:	ح ، سید کمال خان
«مرافعې دمحکمې قاضی	:	ف ، عبدالرحمن خان
دحدودودژاندار مې قوماندان	:	ح ، باز محمد خان
«تحریراتو مدیر	:	ص، عبدا لسمیع خان
«احصائیې مدیر	:	« ، محمد اسلم خان
«معارفو «	:	« ، عبدالرسولخان
«کرهنې «	:	« ، محمد علیخان
«فواعد عامې «	:	« ، نقیب الله خان
«مخابراتو «	:	«، غلا م دستگیر خان

دصحیې مدیر		ص ، صفر علیخان
دعایداتو دمالیې «	:	« ، عبدالقدیر خان
دخزانې «	:	« ، سید احمد شاه خان
دحمل و نقل «	:	« ، میر محمد سعید خان
دتجارتی اطاق رئیس	:	ع ، ص، تاج محمدخان
دمنازعاتو دفیصلې «	:	« ، «، عبدالاحد خان
دروضې شریفې دچارو رئیس	:	« ، «نورمحمد خان
دموزیم مامور	:	ص ، حاجی محمدسلیم خان (نزار)
دمعدن «	:	« ، غلام داؤد خان
داسدیې دمدرسې سر مدرس	:	ص ، عبد الله خان

دمزارشریف دولایت مربوطه لوی حاکمان :

دشبرغان لوی حاکم	:	ع ، ع محمد صدیق خان
دبلخ « «	:	« ، « محمد محبوب خان
دایبکو « «	:	« ، «سراج الدینخان

د قطغن ولایت

تنظیمیه رئیس	:	ع ، ج س، ا غلام فاروقخان
مستوفی	:	ع ،ص، نور محمدخان
دامنیې د قوماندانی کفیل	:	ش ، دین محمدخان
مرافعې دمحکمې قاضی	:	ف ، پاینده محمدخان
دتحریراتو مدیر	:	ص ، غلام محمد خان
داحصائیې «	:	« ، محمد حفیظ خان
داستخباراتو «	:	« ، محمد عثمان خان
دگرهنې «	:	« ، غلام بهاوالدینخان
دناقلینو «	:	« ، نصرالله خان
مساحتی مدیر دلمړی حصې	:	« ، عبدالظاهر خان
« « د دوهمې څانگې مدیر	:	« ، سید محبوب خان
دمخابراتو مدیر	:	« ، سید احمدشاه خان
دمعارف مدیر	:	« ، عبدالسلام خان
دمطبوعاتو دمدیر کفیل	:	« ، عبدالحلیم خان عاطفی

دخزانی مدیر : ص، عبدالرؤف خان
« گمرک « : « ، علی محمد خان
« منازعاتو دفیصلی رئیس : ع، ص، سید عمر خان
« تجارتی اطاق « : « ، « قاری خان
« حمل ونقل مدیر : ص، محمدمحسن خان
« فوائد عامې « : « ، کمال الدینخان
« صحیې مدیر : ص، محمد سرور خان

دقطغن مربوطه لوی حکومات :

دتالقانو لوی حاکم : ع، ع، سید آقا خان
« قندز « « : « ، « ، محمدحنیف خان
« پلخمری « « : « ، « ، محمداختر خان

دمشرقی ولایت:

دنائب الحکومه وکیل داعلی حاکم په حیث: ع، ع، ص، عبدالله خان
مستوفی : ع، ص خواجه محمد سعید خان
دامنیی قوماندان : ح، ضیاءالدینخان
دمرافعی دمحکمی قاضی : ف، محمدشریف خان
دژاندارمی غندمشر : ح، عبدالقیوم خان
دتحریراتو مدیر : « ، حبیب الرحمن خان
دمعارف « : « ، عبدالغفار خان
داحصائیی مدیر : « ، عزیز خان
دصحیی « : « ، دکتور عبدالاحد خان
دقبائلو « : . . . .
داستخباراتو مامور : « محمدعمر خان
داملاکو مدیر : « محمد اسلم خان
دعایداتو دمالیی مدیر : « شیر احمد خان

دمشرقی مربوطه لوی حکومات :

داسمار لوی حاکم : ع، ع، سیدعباس خان
دلغمان « « : « ، « حبیب الله خان
دشنواردلوی « کفیل : « ، « سراج الدینخان

د جنوبی ولایت

تنظیمیه رئیس او عسکری قوماندان	:	ع ، ش محمدقاسم خان
مستوفی	:	« ، ص قطب الدینخان
د مرافعی د محکمی قاضی	:	ف ، فضل الرحمن خان
د امنیې د قوماندانی کفیل	:	ش ، محمد خواجه خان
« گمرک مدیر	:	ص ، حبیب الله خان
خارجه چارو «	:	« ، محمد زمانخان
« معارف «	:	« ، عبد الصمد خان
« فوائد عامې «	:	« ، مدد خان
« مخابراتو «	:	« ، عبدالواحدخان
« صحیې «	:	« ، محمدعمر خان
« قبائلو «	!	« ، غلام رسول خان
د عایداتو د مالیې «	:	« محمد یوسف خان
د استخباراتو «	:	« ، روشندل خان
د ناقلینو «	:	، عبد الحلیم خان

د میمنې اعلی حکومت

و حاکم اعلی وکیل	:	ع ، ع ، ص سعادت خان
سر رشته دار اعلی	:	« ، ص عزیزاحمد خان
« امنیې د قوماندان وکیل	:	غ ، عبد الشکور خان
« مرافعې د محکمې قاضی	:	ف ملاعبد الرحمن خان
« معارف مدیر	:	ص ، عبدالقیوم خان
« فوائد عامې «	:	« ، محمد حسین خان
د تحریراتو مامور	:	« ، فضل محمد خان
« استخباراتو «	:	« ، عبدالحلیم خان
« احصائیې «	:	« ، محمد انور خان
« گمرک مامور	:	« ، میر اکبر خان
« مخابراتو «	:	« ، عبدالقیوم خان
« احصائیې د تفتیش مامور	:	« ، علی احمد خان
« شفاخانې سر طبیب	:	« ، احمدعلی خان

د گرهنې مامور	:	ص ، آقا رحیم خان
« کنترول «	:	« ، محمد علیخان
« منازعاتو دفیصلی رئیس	:	ع ، ص احمد جانخان

د فراه اعلی حکومت :

حاکم اعلی	:	ع ، ع ، ص ، عبدالعلیخان
سر رشته دار	:	ع ، ص ، محمد عثمان خان
دامنیې دقوماندان کفیل	:	غ ، غلام بهاء الدین خان
دمرافعې دمحکمې قاضی	:	ف ، امین اله خان
دمعارف مدیر	:	ص ، عبدالعزیز خان
دصحیې مدیر	:	« دوکتور محمد سرور خان
دعایداتو دمالیې مدیر	:	« عبدالخالق خان
دتحریراتو مامور	:	« محمد امان خان
داحصائیې «	:	« عبدالعزیز خان
داستخباراتو «	:	شیخ احمد خان
دزراعت مدیر	:	.....
دفوایدعامې دمدیر کفیل	:	« عبداله خان
دگمرك مامور	:	« نثار احمد خان
دمخابراتو «	:	« محمد اسحق خان
دخزانې «	:	« محمد امین خان
دآژانس «	:	« غلام نبی خان

دبدخشان علی حکومت

حاکم اعلی	:	ع، ع، ص جمعه خان
دکنترول مدیر	:	ص، فیض محمد خان
دمرافعې قاضی	:	ف محمد غوث خان
دژاندارمې قوماندان	:	ح دین محمد خان غندمشر
دامنیې قوماندان	:	.....
دتحریراتو مامور	:	ص ، عطا محمد خان
داحصائیې «	:	« سید محمد خان
دمعارف «	:	« داد محمد خان
دمخابراتو «	:	« شیر محمد خان

د ملي دوائر و تشکیلات

د ملي شورا عالي رياست

الف رئيسه هيئت : ـ

ع ، ج عبدالاحد خان د ملي شورا رئيس

S. Ex Abdul Ahad Khan president du Conseil National.

رئیس :	ع، ج عبدالاحد خان
لمړی معین :	« ، ص جلال الدینخان
دوهم معین :	« ، « سیدابوالخیرخان
منشي :	« ، عبدالطیف خان
د منشي معاون :	ص . محمد انور خان
د مجلس سرکاتب :	« ، محمد داؤد خان
د کنترول مامور :	« ، محمد حسین خان
داوراقو سرکاتب :	« ، فیض محمد خان

ب ـ د پنځمي دوري وکیلان :

د کابل دمرکز وکیل :	ع ، محمد زمان خان
دشش کروهی « :	« ، عبدالسبحان خان
دپغمان وکیل :	ع ، محمدایوبخان
دلوگر « :	« ، محمد عمر خان
دوردگو « :	« ، محمداسماعیل خان
دمیدان « :	« ، عبدالروف خان
دسروبی « :	« ، غلام صدیق خان
دچاریکارو « :	« ، محمداعظم خان
دجبل السراج « :	« ، ذوالفقار خان
دکوهدامن « :	« ، عبدالغنی خان
دریزه کوهستان « :	« ، عبدالحبیب خان
دتگاب « :	« ، حبیب الله خان
دنجراب « :	« ، بهادر خان
دسیغان و کهمرد « :	« ، محمد یوسف خان

له کینی خوا ـ ۱ ـ ع، ص جلال الدینخان دهرات دولایت دبلو کسانو وکیل دشورا لمړی معین
۲ ـ ع،ص سیدابوالخیرخان دمیمنی داعلی حکومت دشیرین تګاب وکیل دشورا دوهم معین

په ملي شورا کښې دپنځمې دورې وکیلان

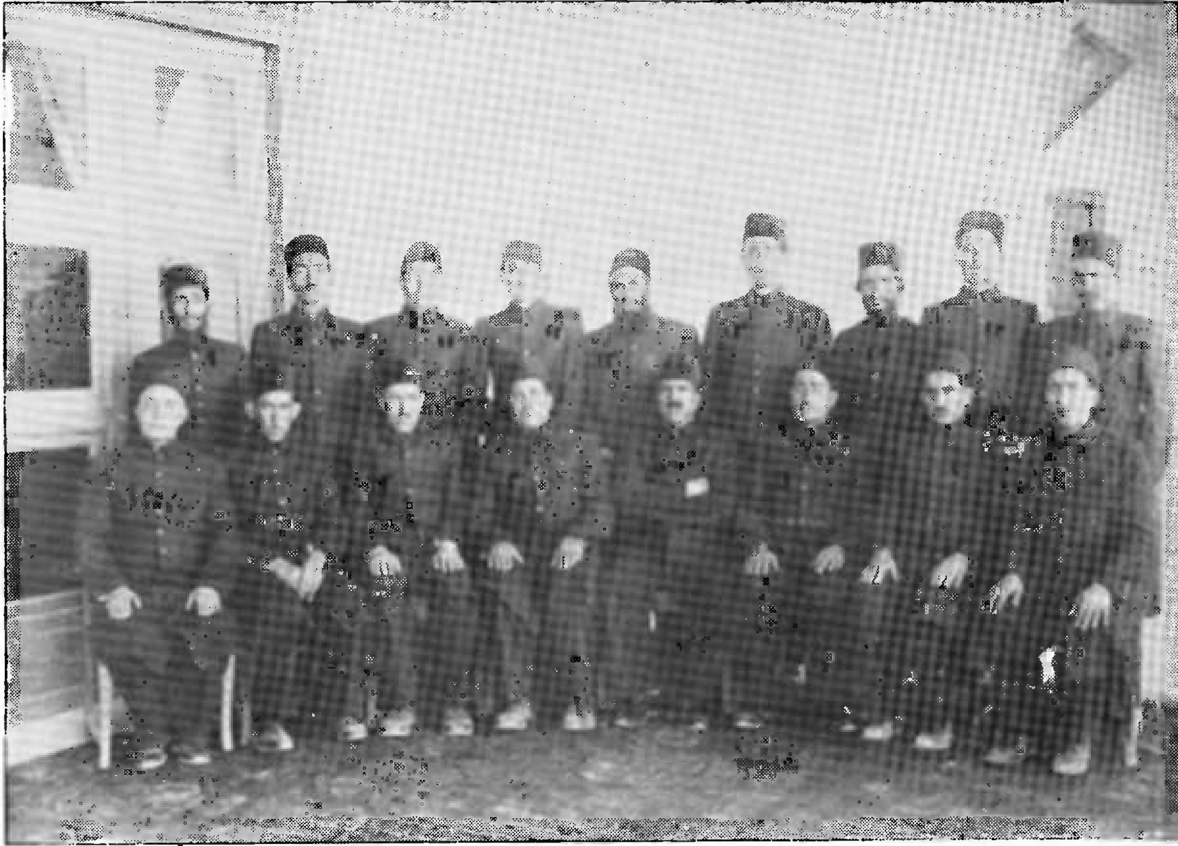
له کینې خوا: ۱:- ع، محمدزمانخان دکابل دمرکز وکیل ۲:- ع، سید محمد عثمانخان دمیمنې دډرزاب وګرزیوان وکیل ۳:- ع، نورالدینخان دجنوبي دولایت دګردیز وکیل

په ملي شورا کښې د کابل د ولایت د پنځمې دورې وکیلان

له کیڼې خوا ـ ۱ : ـ ع ، عبدالسبحانخان د شش کروهي وکیل ـ ۲ : ـ ع ، میرمحمد علیخان د بهسود و وکیل ـ ۳ : ـ ع ، محمد ایوبخان د پغمان وکیل ـ ٤ : ـ ع ، محمدعوزخان د لوگر وکیل ـ ٥ : ـ ع ، سیدغلام رضاخان د دایزنگی وکیل ـ ٦ : ـ ع ، عبدالغنی خان د کوهدامن وکیل ـ ۷ : ـ ع ، محمد اعظم خان د چاریکار وکیل ـ ۸ : ـ ع ، ذوالفقار خان د جبل السراج وکیل ـ ۹ : ـ ع ، محمدطاهر خان د جاغوری وکیل ـ ۱۰ : ـ ع ، محمدیونس خان د کټواز د کوچي وکیل ـ ۱۱ : ـ ع ، حبیب الله خان د تنگاب وکیل ـ ۱۲ : ـ ع ، سید غلام حیدر خان د سرخ و پارساو وکیل ـ ۱۳ : ـ ع غلام صدیق خان د سروبي وکیل ـ ١٤ : ـ ع ، محمد صدیق خان د غوربند وکیل ـ ۱٥ : ـ ع ، محمد اسماعیل خان د ورد گو وکیل ـ ۱٦ : ـ ع ، نوروز علیخان د یکاولنگ وکیل ۱۷ : ـ ع ، سید محمد طاهر شاه خان د بامیانو وکیل ـ ۱۸ : ـ ع ، عبدالحمید خان د پنجشیر وکیل ـ ۱۹ : ـ ع ، محمد ابراهیم خان د کتواز د ده شیخو وکیل ۲۰ : ـ بهادر خان د نجراب وکیل ۲۱ : ـ ع ، عبدالرؤف خان د میدان وکیل ـ ۲۲ : ـ ع ، عبدالقیوم خان د مقر وکیل

په ملي شورا کښې دقندهار دولایت دپنځمې دورې وکیلان

له کینې خوا ـ ۱ :ـ ع . محمد عزیز خان د مرکز وکیل ـ ۲ :ـ ع ، فقیر محمد خان د پنجوائي وکیل ۳ :ـ ع ، محمد کلیم خان دسپین بولدك وکیل ـ ٤ :ـ ع صالح محمد خان دتیرین وکیل ـ ٥ :ـ ع ، محمد یعقوب خان ددهله وکیل ۶ :ـ ع ، دوست محمد خان ددهراودو کیل ـ ۷ :ـ ع دین محمد خان دنوزاد وکیل ۸ :ـ ع محمد موسا خان د زمینداور وکیل ـ ۹ :ـ ع ، یار محمد خان د گرم سیر وکیل ۱۰ :ـ ع ، لعل محمد خان د گیزاب وکیل ـ ۱۱ :ـ ع ، غلام رضا خان دارزگان وکیل ـ ۱۲ :ـ ع ، سیف الله خان دترنك وجلدك وکیل ـ ۱۳ :ـ ع ، گلداد خان داجرستان وکیل ـ ١٤ :ـ ع ، عبدالرشید خان دقلات وکیل ـ ۱۵ :ـ ع ، عبدالسلام خان دقلات د کوچیو وکیل ۱۶ :ـ ع ، یار محمد خان دارغسان وکیل ۱۷ :ـ ع ، محمد لعل خان دیشت رودد کوچي وکیل .

د پنجشیر	وکیل	:	ع ، عبدالحمید خان
د بامیانو	»	:	» ، سید محمد طاهر شاه خان
د سرخ و پارسا	»	:	» ، غلام حیدر خان
د غوربند	»	:	» ، محمد صدیق خان
د مقر	»	:	» ، عبدالقیوم خان
د غزنی	»	:	» ، محمد صفر خان
د شین کتواز	»	:	» ، محمد ابراهیم خان
» کوچی »	»	:	» ، محمد یونس خان
» دایزنگی	»	:	» ، سید غلام رضا خان
» بهسودو	»	:	» ، میر محمد علیخان
» یکاولنگ	»	:	» ، نوروز علیخان
» جاغوری	»	:	» ، محمد طاهر خان

د قندهار ولایت:

د قندهار دمرکز	وکیل	:	ع ، محمد عزیز خان
» دند	»	:	» ، فقیر محمد خان
» کدنی	»	:	» ، محمد حکیم خان
» ترین	»	:	» ، صالح محمد خان
» کشك نخود	»	:	» ، غلام محمد خان
» ارغسان	»	:	» ، یار محمد خان
» د هله	»	:	» ، محمد یعقوب خان
» د هراؤد	»	:	» ، دوست محمد خان
» گرشك او پشت رود	»	:	» ، دین محمد خان
د موسی قلعه او زمین داور	»	:	» ، محمد موسی خان
» گرمسیر	»	:	» ، یار محمد خان
» گیزاب	»	:	» ، لعل محمد خان
» ارزگان	»	:	» ، غلام رضا خان
» ترنك و جلدك	»	:	» ، سیف الله خان
» اجرستان	»	:	» ، گل داد خان
» قلات	»	:	» ، عبدالرشید خان

دپشت رود د کوچی وکیل	:	ع ، محمد لعل خان
دقلات دکوچی »	:	» ، عبدا لسلام خان

د هرات ولایت :

د هرات د مرکز وکیل	:	ع ، محمد عمر خان
دغور اتو »	:	» ، دین محمد خان
د شین ډنډ »	:	» ، عبدالحبیب خان
دغوریان »	:	» ، عبدالظاهرخان
د کشک او گلران »	:	» ، عبدالواسع خان
داوبه »	:	» ، شاه گل خان
دتولك »	:	» ، محمد امین خان
دشهرك »	:	» ، عبدالحکیم خان
دچخچران »	:	» ، عبدالقدوس خان
دبالامرغاب »	:	» ، عبد القادر خان

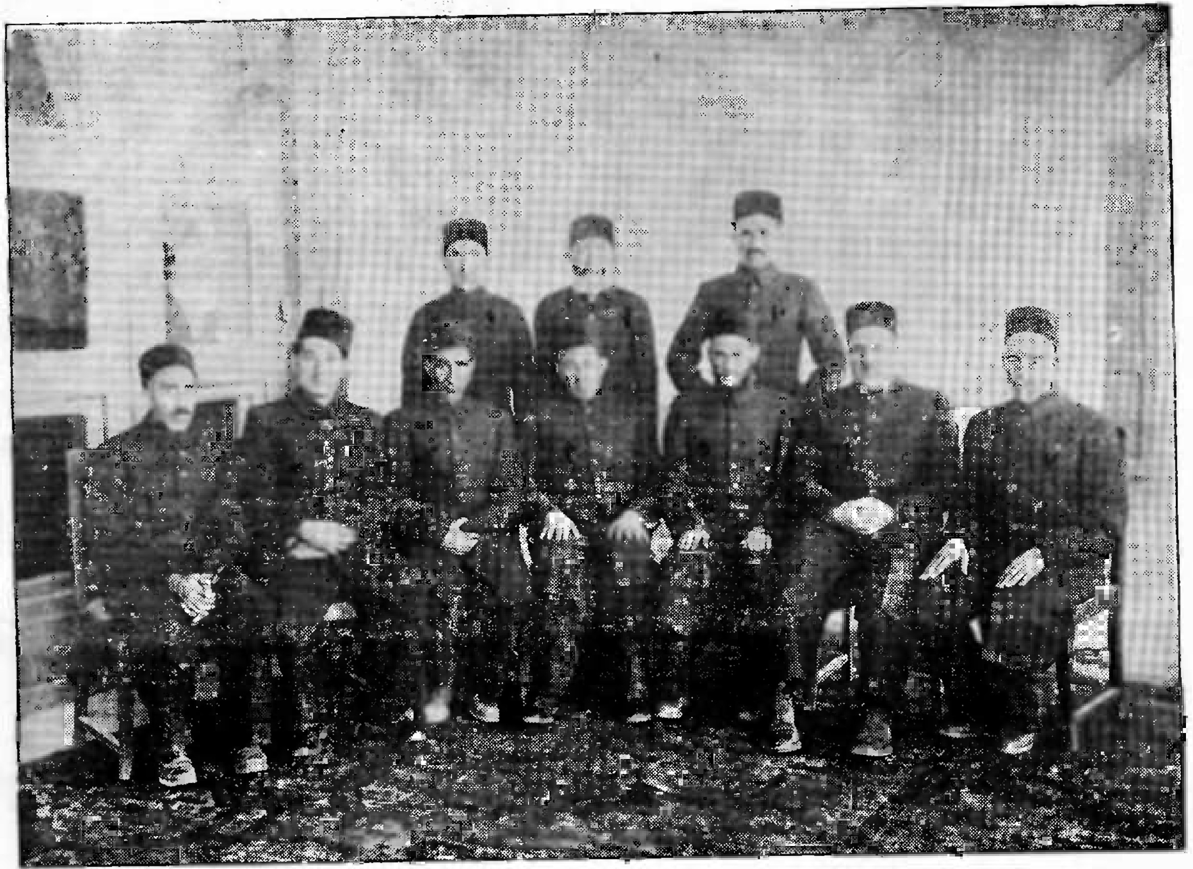
د مزار شریف ولایت :

دمزار شریف دمرکز وکیل	:	ع ، عبد الرزاقخان
«نهرشاهی او کشنده »	:	» ، سید حسین خان
«سنگ چارك »	:	» ، وصال الدینخان
«تاشقرغان »	:	» ، سید مراد خان
« آیبکو »	:	» ، سید محمد صادق خان
«سرپل »	:	» ، عبد الجبارخان
« آقچه »	:	» ، عبدالبصیرخان
« دولت آباد »	:	» ، غلام رسول خان
«درهٔ صوف »	:	» ، سید سکندر شاه خان
«شبرغان »	:	» ، محمد سعید خان
«بلخ »	:	» ، محمد رسولخان

دقطغن و بدخشان ولایت :

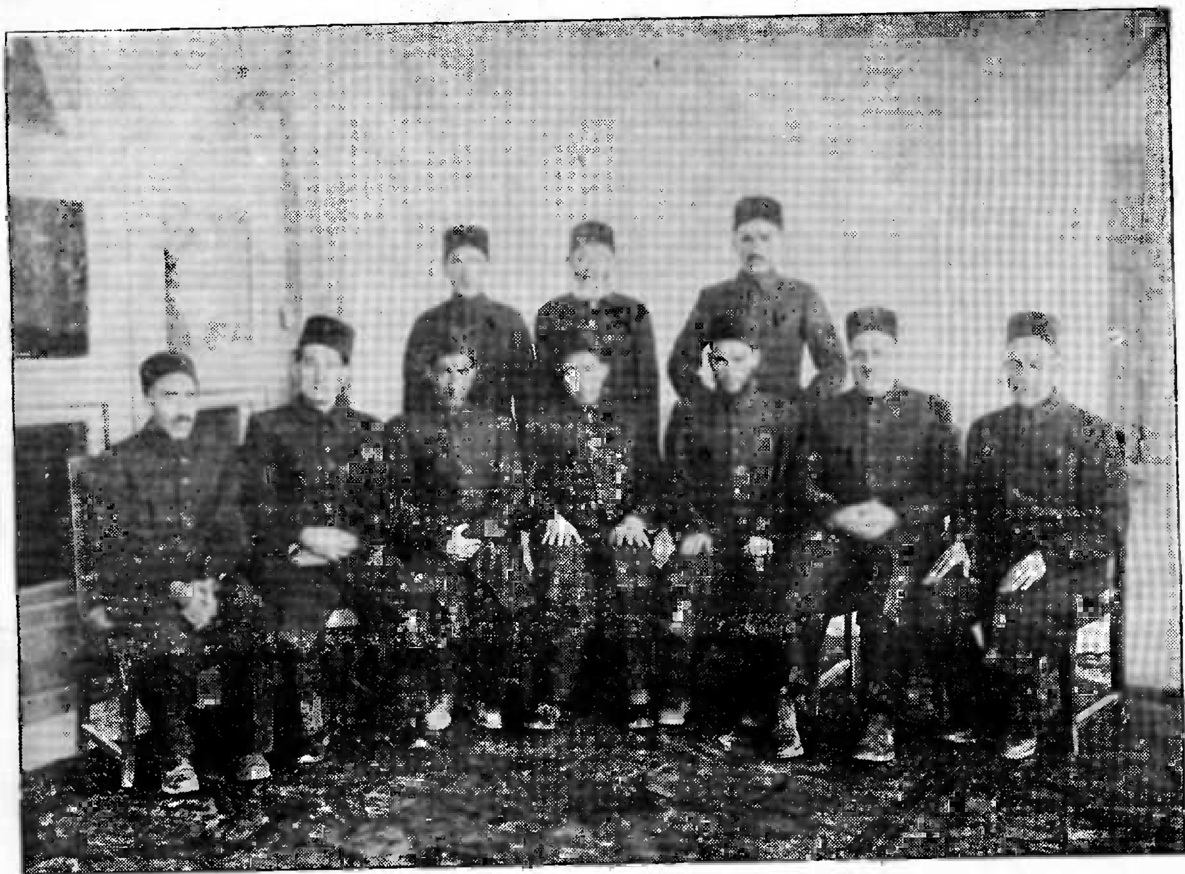
دخان آباد دښارو کیل	:	ع ، محمد محسن خان
«قندز »	:	» ، عبد الحی خان

په ملي شورا کښې د هرات د ولايت د پنځمې دورې وکيلان

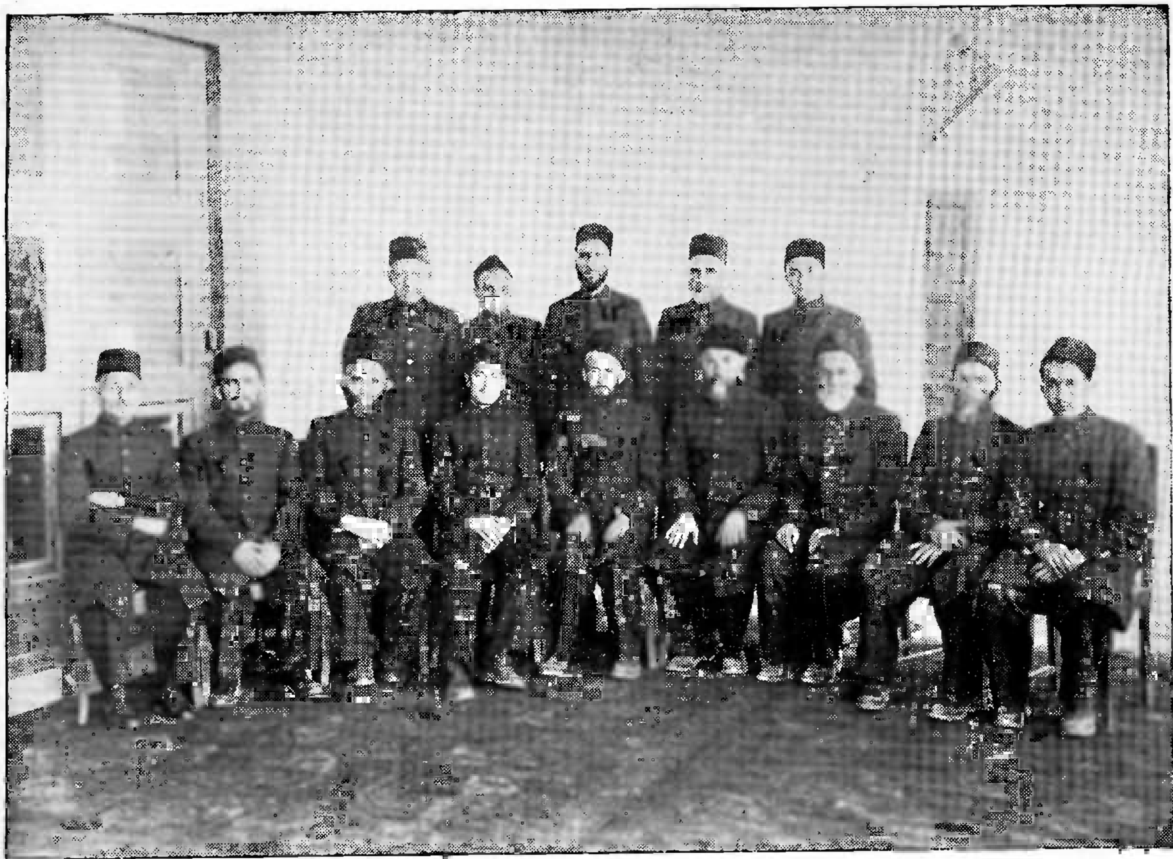
له کيڼې خوا - ۱ : - ع محمد عمر خان د مرکز وکيل - ۲ : - ع دين محمد خان د غوراتو وکيل - ۳ : - ع عبدالحبيب خان د شين ډنډو وکيل - ٤ : - ع عبدالظاهر خان د غوريانو وکيل - ۵ : - ع عبدالواسع خان د کشک و گلران وکيل ٦ : - ع - شاه گل خان د اوبه‌و وکيل ۷ : - ع محمد امين خان د تولک وکيل - ۸ : - ع عبدالقادر خان د بالامرغاب وکيل - ۹ : - ع عبدالقدوس خان د چخچران وکيل - ۱۰ : - ع عبدالحکيم خان د شهرک وکيل

په ملی شورا کښې د هرات د ولایت د پنځمې دورې وکیلان

له کینې خوا ـ ۱ : ـ ع ، محمد عمر خان د مرکز وکیل ـ ۲ : ـ ع دین محمد خان د غوراتو وکیل ـ
۳ ـ ع عبدالحبیب خان د شین ډنډو وکیل ـ ۴ : ـ ع ، عبدالظاهر خان د غوریانو وکیل ـ ۵ : ـ ع ، عبدالواسع خان د کشک
و گلران وکیل ۶ : ـ ع ـ شاه گل خان د اوبه وکیل ۷ : ـ ع ، محمد امین خان د تولک وکیل ـ ۸ : ـ ع عبدالقادر خان
د بالامرغاب وکیل ـ ۹ : ـ ع ، عبدالقدوس خان د چخچران وکیل ـ ۱۰ : ـ ع عبدالحکیم خان د ښهرک وکیل

په ملي شورا کښې دقطغن دولايت او دبدخشان داعلى حکومت دپنځمې دورې وکيلان

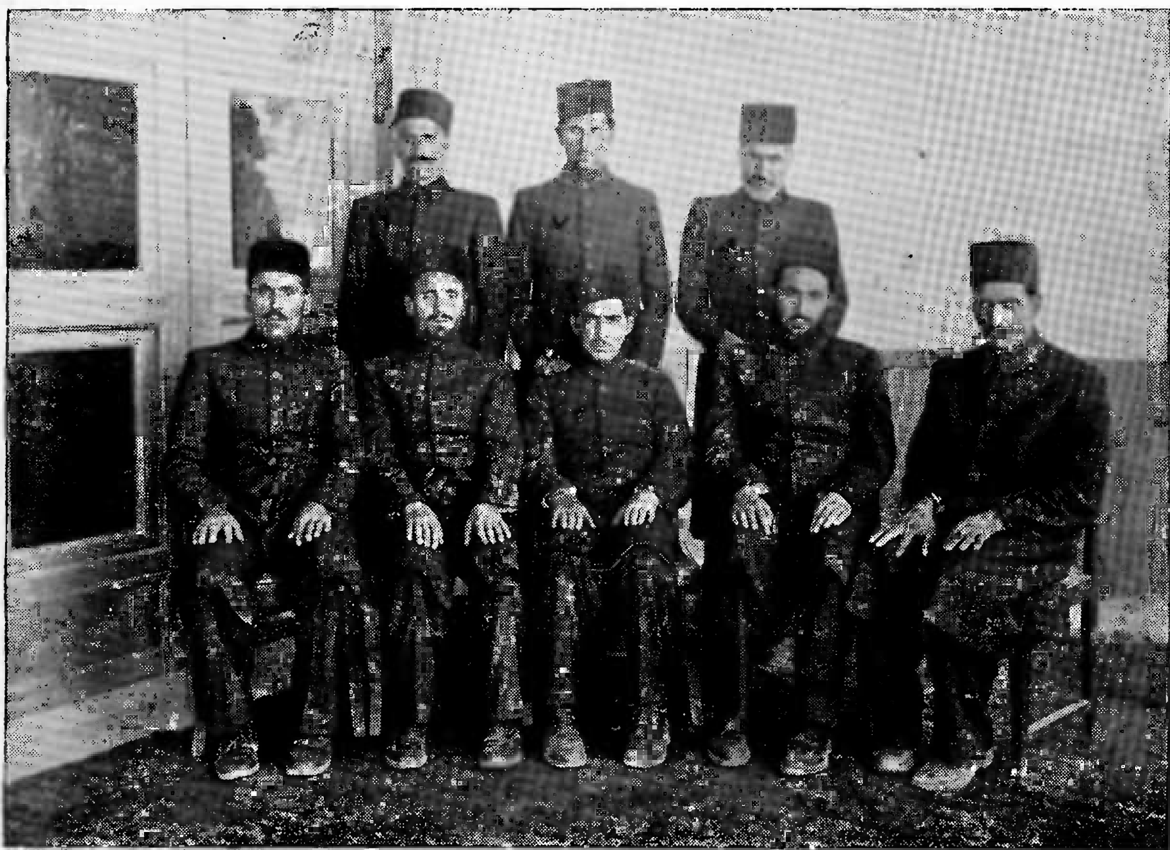
له کيڼې خوا ـ ۱: ع ، محمد محسن خان د خان آ باد وکيل ـ ۲ : ـ ع عبدالحی خان د قندز وکيل ـ ۳ : ـ ع ، سيدمحمدخان دنهرين وکيل ـ ٤ ـ ع . ميرمحمد حسن خان داندراب وکيل ـ ٥ : ـ ع . عبدالعليخان د تالقانو وکيل ـ ٦ : ـ ع ، نجم‌الدين خان د رستاق وکيل ـ ۷ : ـ ع لطف‌الله خان د بدخشان وکيل ـ ۸ : ـ ع‌عبدالجبارخان دجرم‌وکيل ـ ۹ ـ ع، عبدالوهابخان دچال واشکمش وکيل ـ ۱۰: ع، محمد نبي خان دينگي‌قلعه وکيل ـ ۱۱ : ـ ع عبدالقيوم خان ددرواز وکيل ۱۲ : ـ ع ، سيدعمرخان دبغلان اودغوری وکيل ۱۳ : ـ ع ، قوت‌خان د کشم وکيل ـ ۱٤ ـ ع ، محمد سليم خان دواخان وکيل

په ملي شورا کښې د مشرقي دولايت دپنځمې دورې وکيلان

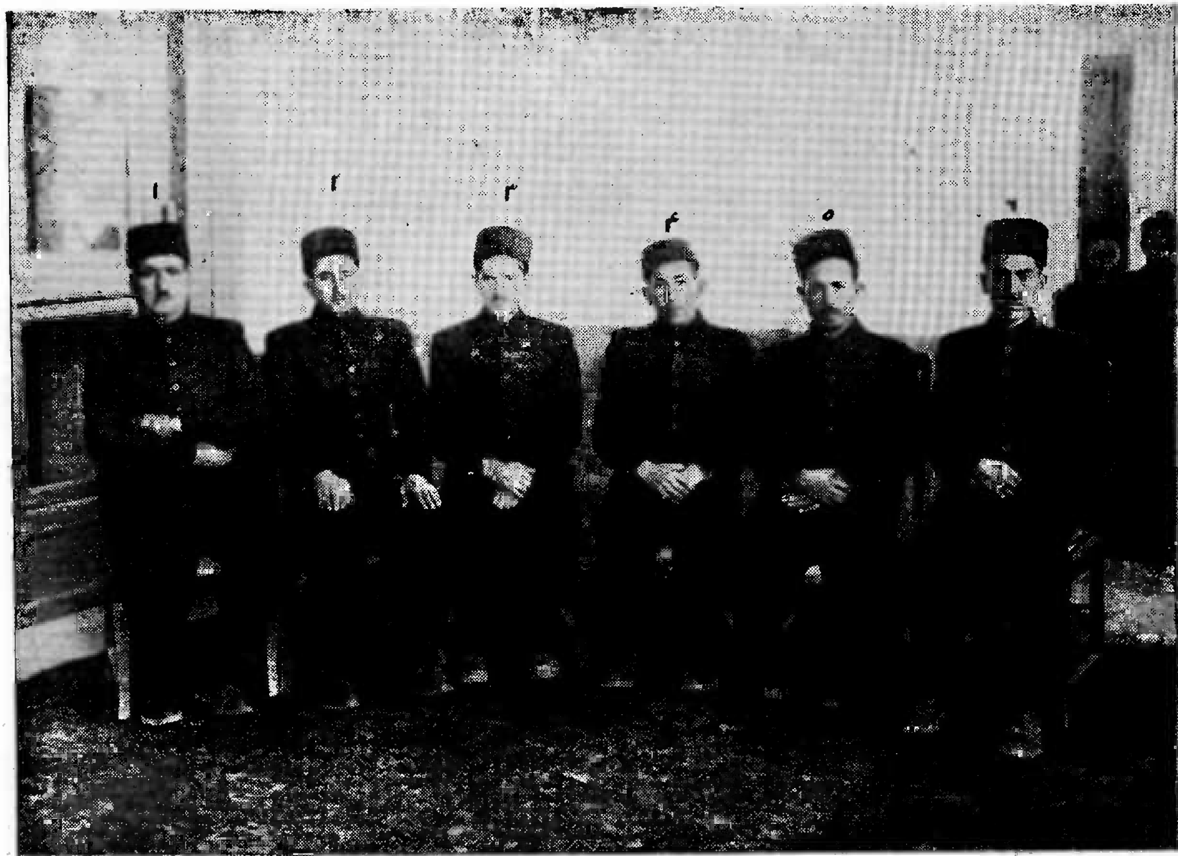
له کيڼې خوا ـ ۱ :ـ ع ، عبدالرقيب خان دمرکز وکيل ـ ۲ :ـ ع ، عبدالقادر خان د سرخرود وکيل ـ ۳ :ـ داد محمد خان دلغمان وکيل ـ ٤ :ـ ع ، قدرت شاه خان دمهمندرې وکيل ـ ٥ :ـ ع ، فضل روف خان دښاسمار وکيل ـ ٦ :ـ ع ، شبر جانخان دخوګيانو وکيل ـ ۷ :ـ ع ، سيد زمانشاه خان درود اتو وکيل ـ ۸ :ـ ع ، محمد گل خان دشنوارو وکيل ـ ۹ :ـ ع ، ولي محمد خان دنورستان وکيل ۱۰ :ـ ع ـ نصرالله خان دکامې وکيل ـ ۱۱ :ـ ع ، شاهموزخان پدخاص کنړ او کوز کنړ وکيل ۱۲ :ـ ع ، جلالتخان دننگرهار دکوچي وکيل ـ ۱۳ :ـ ع ، محمد صديق خان د پيچ د درې وکيل ۱٤ :ـ ع ، محمد صفدر خان دبر کنړ درهٔ سين وکيل ـ ۱٥ :ـ ع ، دين محمد خان دحصارک وکيل

په‌ملی شورا کښې د جنوبی ولایت د پنځمې دورې وکیلان

له کینې خوا ـ ۱ ـ ع، حضرت محمد خان د زرملی وکیل ـ ۲: ع ـ حضرت علیخان د خوست د ټنی وکیل
۳ ـ ع، تخته میرخان د خوست د مرکز وکیل ۴: ـ ع، محمد رشید خان د ارګون وکیل ـ ۵: ـ ع، مرخ خان د منګلو وکیل
۶ ـ ع، فرازخان د زازیو وکیل ـ ۷: ـ ع، اکبرخان د لحدرانو وکیل ـ ۸: ـ ع، محمد اکبرخان د چمکنو وکیل

په ملي شورا کښې د فراه او میمنې د اعلی حکومتو د پنځمې دورې وکیلان

له کیڼې خوا ـ ۱ :ـ ع، محمد یسین خان دفراه دمرکز وکیل ـ ۲ :ـ ع ، محمد عمر خان دچخانسور وکیل
۳ :ـ ع ، عبدالوهابخان دبکواه خاشرود وکیل ـ ٤ :ـ ع ، محمد عمرخان دمیمنې دپښتون کوټ وکیل
٥ :ـ ع ، نظرمحمد خان داندخوی وکیل ـ ٦ :ـ ع، سیدامان‌الله خان دقیصار وکیل

دنهرین وکیل	:	ع ، سیدمحمد خان
«اندراب اوخوست وفرنګ «	:	« . میرمحمد حسن خان
« تالقانو «	:	« ، عبدالعلیخان
«چال و اشکمش «	:	« ، میرعبد الوهاب خان
«غوری «	:	« ، سید محمد عمرخان
«بدخشان دمرکز «	:	« ، لطف الله خان
«رستاق «	:	« ، نجم الدین خان
«ینګی قلعه «	:	« ، محمد نبی خان
«جرم «	:	« ، عبدالجبار خان
«درواز «	:	« ، عبدالقیوم خان
«واخان او زیباك «	:	« ، محمدسلیم خان
« کشم اوددرا یم «	:	« ، قوت خان

دمشرقي ولایت :

دمرکز (جلال آباد) وکیل	:	ع ، سید عبدالرقیب خان
« سرخرود «	:	« ، عبدالقادرخان
« لغمان «	:	« ، داد محمد خان
« دنورستان «	:	« ، ولی محمد خان
« خوګیانو «	:	« ، شیرجانخان
« شنوارو «	:	« ، محمد ګل خان
دمهمندری «	:	« ، سیدقدرت شاه خان
«روداتو «	:	« ، سیدزمان شاه خان
« کامي «	:	« ، نصرالله خان
« اسمار «	:	« ، فضل رؤف خان
« پیچ ددري «	:	« ، محمدصدیق خان
« خاص کنړاو کوز کنړ «	:	« ، شاهموز خان
« بر کنړ درهٔ سین «	:	« ، محمد صفدر خان
« حصارك غلجائی «	:	« ، دین محمد خان
«ننګنهار د کوچیانو «	:	« ، جلاد خان

دجنوبي ولایت :

دګردیز دمرکز وکیل	:	ع ، نورالدینخان

د زرملی	وکیل :	ع ، حضرت محمد خان
« خوست دمتون وکیل	:	« ، تخته میر خان
« خوست دتنی	:	« ، حضرت علیخان
« ارگون	:	« ، محمد رشید خان
« لجدرانیو	« :	« ، اکبر خان
« منگلو	« :	« ، مرخ خان
« ژازیو	« :	« ، فراز خان
« څمکنیو	« :	« ، محمد اکبر خان

دفراه اعلی حکومت :

دفراه دمرکز	وکیل :	ع ، محمد یسین خان
« چخانسور	« :	« ، محمد عمر خان
« بکواه اوخاشرود	« :	« ، عبدالوهابخان

دمیمنی اعلی حکومت :

دمیمنی دمرکز	وکیل :	ع : محمد عمر خان
« اندخوی	« :	« ، محمد نظر خان
« درزاب او گرزیوان	« :	« ، سید محمد عثمانخان
« قیصار	« :	« ، امان الله خان

ع ، ج میرعطامحمدخان داعیانو دمجلس رئیس
S. Ex Mir Ata Mohammad Khan
président du Sénat.

دمجلس اعیان ریاست

رئیسه هیئت :

رئیس : ع ، ج میرعطامحمدخان
لمړی معاون : ع ، ص محمد اکبرخان
دوهم معاون : « ، « محمد عزیز خان
د تمیز د محکمی
رئیس : « . « عبدالغفار خان
دمجلس منشی : « ، مرزا محمود خان

دمجلس اعضا :

عضو : ع ، حاجی خیرمحمدخان
« : ع ، عطامحمد خان
« : ع ، عبدالحکیم خان
« : ع ، معاذ الله خان
« : ع ، شرف الدینخان
« : ع ، جان محمدخان
« : ع ، ایشان امام الدینخان
« : ع ، حاجی مرزا عبدالرحیم خان
« : ع ، خان آقاخان
« : ع ، آخندزاده محمدرسولخان
« : ع ، عبدالغفور خان
« : ع ، حاجی عبدالحکیم خان
« : ع ، عبداللطیف خان
« : ع ، امین الله خان
« : ع ، عبدالستار خان
« : ع ، سید احمدشاه خان
« : ع ، علی احمدخان
« : ع ، محمدحسن خان
« : ع ، مرزا خداداد خان
« : ع ، نظرمحمدخان

عضو	:	ع ، ملا محمد نذیر خان
	:	« ، نور الدینخان
	:	« ، حاجی محمد شریف خان
	:	« ، غلام رسول خان
	:	« ، محمد اکبر خان
	:	« ، سید احمد خان
	:	« ، بشیر احمد خان
	:	« ، محمد یعقوبخان
	:	« ، محمد حسین خان
	:	« ، خواجه جانگل خان
	:	« ، محمداسحق خان
	:	« ، حاجی شاه بیگ خان
	:	« ، نیک محمد خان
	:	« ، عبد الحکیم خان
	:	« ، عبد الجبار خان

د بلدیو رئیسان

د کابل د بلدئي رئیس	:	غ ، س ، عزیز الله خان
دقندهار « «	:	« ، « ، محمد اکبر خان
دهرات « «	:	« ، « ، عبد [illegible] خان
دمزارشریف « «	:	« ، س ، عبد الکریم خان
دقطغن « «	:	« ، « ، عبد الستار خان
دمشرقی « «	:	« ، « ، عبد العلیخان
دجنوبی « «	:	« ، « ، نیاز محمد خان
دمیمني « «	:	« ، « ، عبد الرحمن خان

د ورو شعبو مهمې مقرري

ع • ص عبدالرزاق خان دشاهانه ذات
دحضور مصاحب

ع،ص محمد حکیم خان دشاهانه ذات
دحضور مصاحب

ع،ص قطب الدینخان دجنو بی
د ولایت مستوفی

ع،ص محمد عزیز خان داعیانو
د ریاست دوهم معاون

د نورو شعبو مهمې مقررۍ

ع، محمدنعیمخان دصنایعو عمومی مدیر
دفرمایشاتو دتسهیل او کنترول دمرکزی
اداری د آمر په حیث

ع، ص عبداللطیف خان
د هرات دبلدیې رئیس

ع ، محمدعثمان دمالیې او دعایداتو
دریاست دتشخیصیې لوی مدیر

ع ، ج والاحضرت سردار احمد شاه خان
ددربار وزیر
S. A. Ahmad Chah Khan ministre
de la Cour

دحضور دوایر

ددربار وزارت

وزیر : ع، ج، والاحضرت سردار
احمد شاه خان
لمری معین : ع، ص محمد حیدر خان
دوهم « : « ، « عبدالوهابخان
د تشریفاتو
عمومی مدیر : « ، عبدالرشیدخان
دتشریفاتو معاون: ص، محمد اکرم خان
« « : « عبدالله خان
دتنظیماتو مدیر : «، عبدالرحیم خان
ددواخانی مدیر : «، میر عبدالغنی خان
دتقلیبی « : «، میر اکبرخان
فراشباشی : «، امین الله خان
داوراقواود
تحریراتو مدیر : «، محمد عظیم خان
دکنترول مدیر : «، میر امام الدینخان
دکارخانی ناظر: «، نظر محمدخان
دمخصوص قلم مامور: «، میر علی احمدخان

دشاهانه حضور مصاحبین

ع ، ص سردار محمد اکبرخان
ع ، ص حاجی محمد نوابخان
ع ، ص سردار محمد حکیم خان
ع ، ص سلطان احمدخان
ع ، ص عبدالرزاق خان

شاهی دارالتحریر

سرمنشی	:	.....
دسرمنشی مشاور	:	ع ، ص سراج الدین خان
دمخصوص قلم د څانگی مدیر	:	« ، نورمحمدخان
دلمړی څانگی مدیر	:	« ، حافظ نورمحمدخان
ددوهمی څانگی مدیر	:	« ، عبدالقدوس خان
داوراقو مدیر	:	« ، غلام قادرخان
دملو کانه دپښتو کورس معلم	:	« ، مولوی صالح محمدخان
دانگلیسی ترجمان	:	ص ، محمد سرورخان
دهمایونی حضوردخصوصی دائری رئیس	:	ع ، ص میرعبدالعزیز خان

دشاهانه حضور حربی سریاوری

سریاور	:	ع ، ش عبدالغفورخان اول فرقه مشر
حربی یاور	:	ح محمد حسین خان اول غند مشر
حربی یاور	:	ش ، گلبدین خان کندك مشر
حربی یاور	:	ش ، درمحمدخان کندك مشر

••••◆◆◆••••

دافغانستان بانک

۱ : ــ دعالی شورا هیئت :

رئیس : ع ، ج والاحضرت سردارمحمد نعیم خان د صدارت عظمی معاون

درئیس کفیل : » » ، » . علی محمد خان د خارجی چارو وزیر

عضو : » » ، » محمد نوروز خان د داخلی وزیر

» : » » ، » غلام یحیی خان دصیحی وزیر

» : » » ، ص غلام غوث خان دملی اقتصاد معین

» : » » ، » غلام مجتبی خان د عمومی تفتیش رئیس

» : ع ، ص غلام حیدرخان د بانکملی دریاست معاون او کفیل

» : ع ، نجیب الله خان دوزارت خارجی سیاسی عمومی مدیر

۲ : ــ دذخیرې ، پشتوانې ، اودبانکنوټو دنشریاتو دمراقبت هیئت .

رئیس : ع ، ج مرزامحمد خان دمالیې وزیر

عضو : ع ، ص مولوی عبدالرب خاندوزارت عدلیې دتمیز رئیس

» : ع ، ص غلام مجتبی خان دمحاسبا تو دعمومی تفتیش رئیس

» : ع ، ص محمد عمرخان د بانک درئیس کفیل

» : ع ، ص نظرمحمد خان دټولو خزانو رئیس

» : ع . عبدالحمید خان دملی شورا وکیل

» : ع ، میر محمد علیخان دملی شورا وکیل

۳ : ــ دنظار هیئت :

دمجلس رئیس : ع ، ص محمد حسین خان دپست دوزارت معین

عضو : ع ، ص غلام مجتبی خان د محاسباتو عمومی تفتیش رئیس

» : ع . محمدانور خان دوزارت مالیې د اجرائیی عمومی مدیر

» : ع ، عبدالغفور خان دوزارت مالیې د کنترول عمومی مدیر

» : ص ، محمدعثمان خان د صدارت عظمی دضبط احوالاتو مدیر

» : ص ، عبدالحی خان دبانکملی د کابل نمایندگی معاون

» : ع ، محمدعثمان خان د عایداتو دمالیی دتشخیصیه څانګی عمومی مدیر

٤ : ــ دبانك عامل هيئت :

رئيس	:	ع ، ج ، ا ، ع‌عبدا لمجيدخان‌داقتصاد ملی‌وزير
عضو	:	ع ، ج رحيم الله خان د معادن »
»	:	ع ، ص محمدعمر خان دبانك درئيس كفيل
»	:	ع ، ص محمدعليخان درياستلرى معاون
»	:	ع ، ص نظرمحمدخان دټولو خزانوخزانه‌دار
»	:	ع ، حبيب‌الله خان داجرائيي عمومی مدير
»	:	ص ، صلاح‌الدين خان دداخلی خزانې داجرائيي مدير
»	:	» ، عبدالله خان داعتباراتو مدير
»	:	» ، محمدحيدر خان دمامورينو مدير
»	:	» ، سيداسحق خان دتحريراتو مدير
»	:	» ، سيداحمدعليشاه خان د كنترول مدير
»	:	» ، صالح محمد خان دمحاسبې مدير

٥ : ــ دافغانستان بانك داخلی نما يند گان :

دقندهار دنمايند گی مدير : ص ، خواجه‌ذكرالله خان

دهرات دنمايند گی مامور : ص ، سعدالدين خان

٦ : ــ دافغانستان بانك خارجی نما ينده :

دبانك‌نماينده په‌نيويارك كښې: ع ، محمد شعيب خان

د داخلي روزنامو، مجلو او جرایدو مدیران

الف، مرکز:

اصلاح - روزنامه	مدیر ښاغلی محمد قدیر خان (تره کی)
انیس روزنامه	مدیر او د امتیاز خاوند ښاغلی محمد عثمانخان (صدقی)
آریانا - میاشتنۍ مجله	مدیر او موسس ښاغلی احمدعلی خان (کهزاد)
کابل میاشتنۍ مجله	مدیر ښاغلی گل پاچا خان (الفت) د پښتو ټولنې د صحافت له څانگې نشریږي
اقتصاد میاشتنۍ مجله	مدیر ښاغلی غلام دستگیر خان(اوریا)د اقتصاد ملي دوزارت د انطباعاتو له عمومي مدیریت څخه نشریږي .
اردو - میاشتنۍ مجله	له ریاست ارکان حربیه څخه نشریږي .
روغتیا - میاشتنۍ «	د حفظ الصحی د عمومی مدیریت د نشریاتو له څانگې نشریږي .
پښتون ږغ - میاشتنۍ مجله	د رادیو د نشریاتو له څانگې نشریږي .

ب ، ولایات:

طلوع افغان - د قندهار روزنامه	مدیر ښاغلی محمد یوسف خان (ایازی)
اتفاق اسلام - د هرات روزنامه	مدیر ښاغلی محمد هاشم خان (پردیس)
بیدار - د مزار شریف هفته واره جریده	مدیر ښاغلی عبدالصمد خان (جاهد)
اتحاد - د قطغن هفته واره جریده	مدیر ښاغلی عبدالحلیم خان (عاطفی)
مشرقی اتحاد - د مشرقی هفته واره جریده	د مدیر کفیل ښاغلی عزیز الرحمن خان (سیفی)
وړانگه - د جنوبی هفته واره جریده	مدیر ښاغلی محمد ارسلان خان (سلیمی)
ستوری - د میمنې هفته واره جریده	مدیر ښاغلی میر غلام احمد خان (صالحی)

اجراآت دوایر مملکتی

امور وزارت حربیه

وزارت حربیه اولین وزارت وعبارت از وزارت (دفاع ملی) میباشد نظر به اهمیتی که دارد از طرف غ ، ج اعلیحضرت والا حضرت سردار شاه محمود خان غازی سپه سالار اردوی شاهی افغانستان اداره میشود .

والا حضرت وزیر حربیه (وزیر دفاع ملی) از اشخاص بر گزیدهٔ مملکت هستند که بوطن عزیز خویش خدمات بر جسته و شایسته نموده اند در امور دفاع ملی مستند به آمال و نیات سیاسیه و ایجابات مقتضیهٔ یك اوردوی جوان و زنده احضار و در این راه صرف مساعی مینمایند .

وزارت حربیهٔ مادر طی مراحل ترقی و تکامل به بسا اجراآت مهمه موفق گردیده اند که ما مستند به ایجابات نصب العین این سالنامه اجراآت سال ۱۳۲۳ وزارت جلیلهٔ حربیه را آتیاً افاده میکنیم .

آ ـ امور تشکیلاتی .

تشکیل هیئتهای مبایعه .

تشکیل هیئتهای معاینه .

تشکیل ضابطان دپو .

تشکیل مدیریت سجل و سوانح .

توسیع ماموریت پښتو به مدیریت .

تشکیل مدیریت تقاعد و ایتام .

توسیع ماموریتهای مدیریت عمومیهٔ کنترول .

توسعه و تفریق تحویلخانهٔ عمومی وزارت حربیه بشعبات انبار و دپو .

تشکیل کورس بیطاری .

تشکیل یك شعبهٔ موقتی تصفیهٔ حسابات .

ب ـ امور تعلیم و تربیه .

فارغ التحصیلان .

مداومین دورهٔ (۳) کورس عالی .

طلاب مکتب حربیه .
طلاب دورهٔ (۲) مکتب صحیه و بیطاریه
طلاب دورهٔ (۲) مکتب هوائی
دورهٔ سوم مکتب میخانیکی
دورهٔ (۲) کورس مامورین حساب
دورهٔ (۳) کورس موزیقه
دورهٔ (۱) موزیك مشکی

ج ـ امور نشریات و آثار عسکری .

آثار طبع شده باوجود قلت کاغذ و امور طباعتی .

تعلیمنامهٔ سواری .
اثر رهنمای تعبیه .
اثر مساعی بالای صندوق ریگ .
مسایل محاربه ویدلگی (۲۰) مسله
اثرات تدوین شده تحت طبع .
تعلیمنامهٔ پیاده (قسم کندك)
تعلیمنامهٔ انداخت صنوف مختلفه .
قسم (۵) تعلیمنامهٔ سواری .
تعلیمنامهٔ مخابره .
تعلیمنامهٔ انداخت بمقابل هدف هائی هوائی .
اثر تفتیش وپروگرام آن .
تعلیمنامهٔ تطهیر اسلحه .
سوق ومحاربهٔ توپچی .
معلومات عمومیه موترهای هوائی

د ـ امور معاملات ذاتیه .

عملی شدن پروژهٔ (لایحهٔ ترفیع . تقاعد . استعفی . ایتام) .
ترتیب دفاتر متقاعدین ودفاتر ایتام .
ترفیع صاحبمنصبان .

هـ ـ امور نقلیات .

پیش‌بینی تورید وسایط میخانیکی نقلیه بحسب پروگرام .

و ـ امور صحیه .

برحسب پروژهٔ تورید سامان موسسهٔ دندانسازی وبکار افتیدن آن ·

واکسیوناسیون واکسینهای موسمی در تمام قطعات اردو ·

تنظیم لابراتوار شفاخانهٔ عسکری ·

موسسهٔ فارماکولوژی ·

فرمائش یکمقدار ادویهٔ کار آمد .

ز ـ امور لوازم .

عملی‌شدن لایحهٔ سفرخرج و کرایه درادرو ·

عملی شدن لایحهٔ تصفیهٔ قید درارد و

عملی‌شدن لایحهٔ اصول مزایده ومناقصه واحاله درادرو ·

ح ـ امور اسلحه وجبخانه وآلات وادوات فنیه

اجرای معاینه های فنی اسلحه خانه‌ها وجبخانه ها .

امور تعمیر وترمیم اسلحه

ترتیبات جبخانه‌ها ·

ط ـ امور تعمیرات .

اجرای تمام ترمیمات موسسات عسکری مرکزی وولایات

پیشرفت جریان امور قشلهٔ جدید التاسیس نارین (قطغن) ·

پیشرفت جریان امور قشلهٔ جدیدالتاسیس خوست ·

اتمام کار عمارت قرارگاه قوماندانی عسکری قندهار ·

سفرهیئت عسکری به تحت ریاست ع ش محمدعمر خان فرقه مشر رئیس ارکان حربیهٔ عمومیه درهند حسب دعوت حکومت هند برطانیا و امریکا که‌تفصیل آن‌جداگانه توضیح شده ·

ترفیعات

فرقه مشران ثانی که به فرقه مشری اول ترفیع کرده اند .

۱ ـ ع ش محمد قاسم خان

۲ ـ ع ش عبد الغفور خان

۳ ـ ع ش فیض محمد خان

٤ ـ ع ش الله داد خان

٥ ـ ع ش غلام رسول خان

دحرب په لوړ وزارت کښې مهمې مقررې

ع ، ش غلام رسول خان
دوهم فرقه مشر چه لمړی
فرقه مشر شویدی

ع،ش محمدصفر خان غنډ مشرچه
دوهم فرقه‌مشر اودقطغن وبدخشان
عسکری قوماندان شویدی

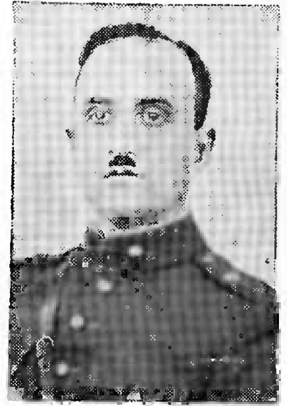

ع،ش غلام سعیدخان غنډ‌مشر او
دوالاحضرت وزیر حربیه حربی
سریاور چه دوهم‌فرقه‌مشر شویدی

ع،ش گل محمد خان غنډ مشر
چه دوهم فرقه مشر شویدی

دحرب په لوړ وزارت کښې مهمې مقررۍ

ع ، ش محمد قاسم خان
فرقه‌مشر او د جنوبی
دولایت تنظیمیه‌رئیس

ع ، ش فیض محمد خان دوهم
فرقه مشر او د جنوبی دولایت
د دوهمې فرقې قوماندان چه
لمړی فرقه مشر شویدی

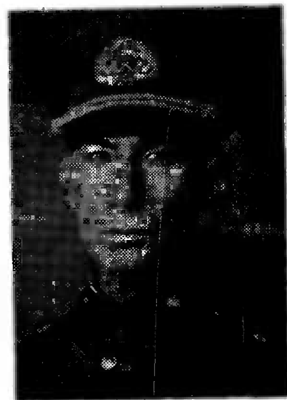

ع،ش عبدالغفور خان دوهم فرقه
مشر او د شاهانه حضور حربی
سریاور چه‌لمړی فرقه‌مشر شویدی

ع،ش الله‌دادخان دوهم فرقه مشر
اودمزار شریف عسکری قوماندان
چه‌لمړی فرقه‌مشر شویدی

دحرب په لوړ وزارت کښې مهمې مقررۍ

ع، ش محمد هاشم خان غندمشر
چه‌دوهم فرقه‌مشر شویدی

ع، ش میر احمد خان دمشرقی
دولایت دعسکری قواو غندمشر
چه دوهم فرقه‌مشر شویدی

دغه غندمشران چه‌له‌دوهمې غندمشرۍ څخه‌ئې لمړۍ غندمشرۍ ته‌ترفیع کړیده

ح محمد حسین خان لمړی غندمشر
او دشاهانه حضور حربی یاور

ح عبدالخالق خان لمړی غندمشر
او دحرب دوزارت دمامورینو مدیر

هغه غونډمشران چه له دوهمي غونډمشرۍ څخه ئې لمړۍ غونډمشرۍ ته ترفیع کړېده

ح غلام سعید خان د هرات د فرقې لمړی غونډمشر

ح عبدالغفور خان لمړي غونډمشر

ح شیرباز خان لمړي غونډمشر

ح محمد اصغرشاه خان لمړی غونډمشر

هغه غندمشران چه له دوهمي غندمشرۍ څخه ئې لمړۍ غندمشرۍ ته ترفیع کړېده

ح محمد ایوب خان لمړی
غندمشر

ح محمد اسحق خان لمړی
غندمشر

ح سید احمد خان لمړی غندمشر
او د اردو د عمومی مفتشیت د سپرلۍ
متخصص

ح سید اسمعیل خان لمړی
غندمشر

هغه غندمشران چه له دوهمي غندمشرۍ څخه ئې لمړۍ غندمشرۍ ته ترفیع کړېده

ح غلام حیدر خان لمړی غندمشر

ح حیات خان لمړی غندمشر

ح ، محمد جعفر خان دقندهار
دتوپچی غند ، غندمشر

ح ، میاجانخان د قندهار
دفرقی غندمشر

غند مشران اول که به‌فرقه مشری ثانی ترفیع کرده اند .

۱ - ح محمد علیخان
۲ - ح محمد صفرخان
۳ - ح غلام سعید خان
٤ - ح گل محمد خان
٥ - ح عبد الرزاق خان
٦ - ح میرا حمد خان
۷ - ح محمد هاشم خان

غند مشران ثانی که به غند مشری اول ترفیع کرده اند

۱ - ح محمد ابراهیم خان
۲ - ح سید احمد خان
۳ - ح سید محمد اکبر خان
٤ - ح محمد ایاز خان
٥ - ح سید محمد حسین خان
٦ - ح اصغر شاه خان
۷ - ح عبدالخالق خان
۸ - ح محمد حسین خان
۹ - ح سراج الدین خان
۱۰ - ح شیر محمد خان
۱۱ - ح محمد علیخان
۱۲ - ح محمد جعفر خان
۱۳ - ج محمد ایوب خان
۱٤ - ح سید اسمعیل خان
۱٥ - ح محمد هاشم خان
۱٦ - ح محمد علیخان
۱۷ - ح محمد یعقوب خان
۱۸ - ح محمد حسین خان
۱۹ - ح شیرباز خان
۲۰ - ح غلام سعید خان

۲۱ ـ	ح	غلام حیدر خان
۲۲ ـ	ح	محمد حیات خان
۲۳ ـ	ح	محمد اسحق خان
۲٤ ـ	ح	عبدالغفور خان

کندکمشران که به غند مشری ثانی ترفیع کرده اند

۱ ـ	ش	میرعبد السلام خان
۲ ـ	ش	عبدالواحدخان
۳ ـ	ش	پیرمحمد خان
٤ ـ	ش	محمد ایاز خان
٥ ـ	ش	میرغلام احمد خان
٦ ـ	ش	محمد قاسم خان
۷ ـ	ش	محمد غنی خان
۸ ـ	ش	میرآقا خان
۹ ـ	ش	میاجانخان
۱۰ ـ	ش	میرولی خان
۱۱ ـ	ش	عبدالعظیم خان
۱۲ ـ	ش	محمد حسین خان
۱۳ ـ	ش	جلاد خان
۱٤ ـ	ش	فراموز خان
۱٥ ـ	ش	عبدالستار خان
۱٦ ـ	ش	عبدالظاهرخان
۱۷ ـ	ش	بازمحمد خان
۱۸ ـ	ش	عبدالعزیزخان
۱۹ ـ	ش	محمد یعقوب خان
۲۰ ـ	ش	محمد انورخان
۲۱ ـ	ش	میرام جانخان
۲۲ ـ	ش	عبدالرؤف خان
۲۳ ـ	ش	جمعه خان
۲٤ ـ	ش	محمد عمرخان

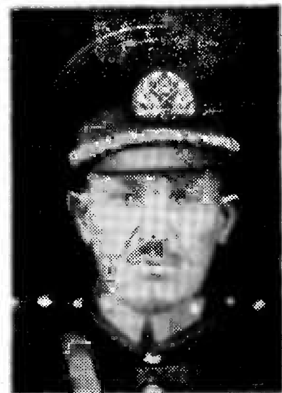
هغه کسان کمشران چه دوهمي غندمشرۍ ته ئې ترفیع کړېده

ح، عبدالباقی خان دوهم غندمشر

ح، عبدالرؤف خان دوهم غندمشر

ح، میر عبدالسلام خان دوهم غندمشر

ح، محمد گل خان دوهم غندمشر

هغه کمندکمشران چه دوهمې غندمشرۍ ته ئې ترفیع کړیده

ج،محمدامین خان دوهم غندمشر

ج،عبدالباقی خان دوهم غندمشر

ج،محمداسین خان دوهم غندمشر

ج،شاه محمد خان دوهم غندمشر

هغه کنډکمشران چه دوهمې غنډمشرۍ ته ئې ترفیع کړېده

ح، محمد هاشم خان دوهم غنډمشر

ح، سراج الدین خان دوهم غنډمشر

ح، محمد حسین خان دوهم غنډمشر

ح، محمد عمر خان دوهم غنډمشر

هغه کنډ کمشران چه دوهمي غنډ مشرۍ ته ئې ترفیع کړېده

ح ، جلات خان دوهم غنډ مشر

ح، محمد ایاز خان دوهم غنډ مشر

ح، باز محمد خان دوهم غنډمشر

ح، عبدالعظیم خان دوهم غنډمشر

هغه کندکمشران چه دوهمې غندمشرۍ ته ئې ترفیع کړېده

ح ، نیک محمد خان دوهم
غندمشر

ح ، حبیب الله خان داردود عمومی
مفتشیت دلوازمو متخصص

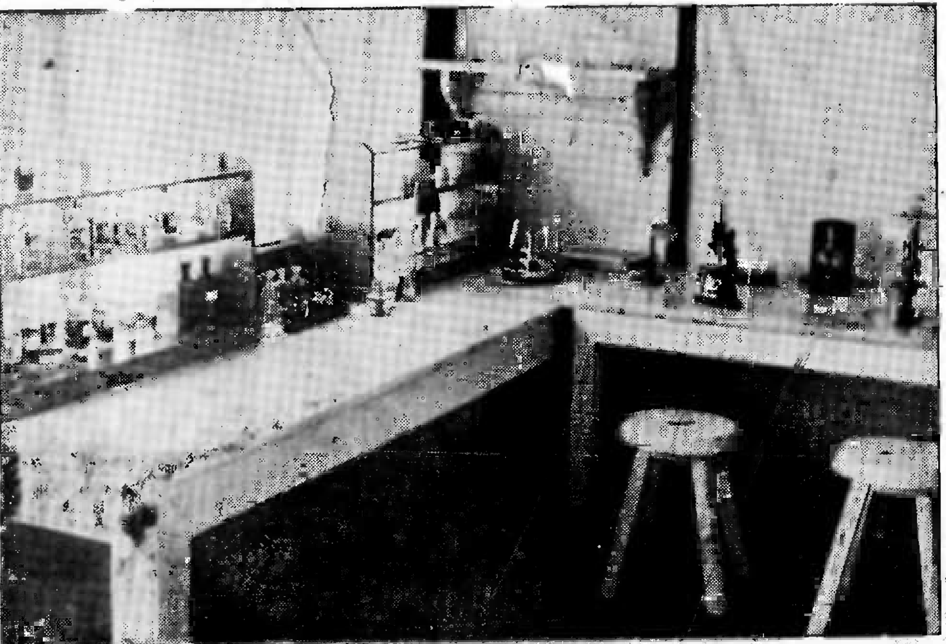
ح ، فراموز خان دهرات دپیاده
فرقی غندمشر

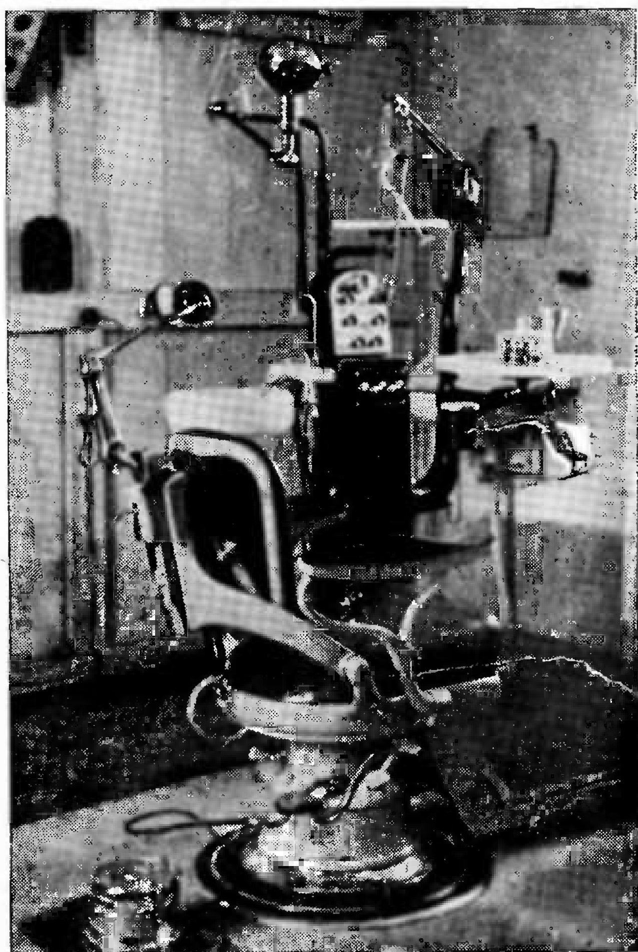
ح ، غلام حیدرخان غندمشر دهرات
دفرقې دسوارې د٦ لمبر غنډ
دړا کټر معاون

د قندهار دفرقې د عسکري قوماندانۍ دقرارگاه نوې ودانۍ

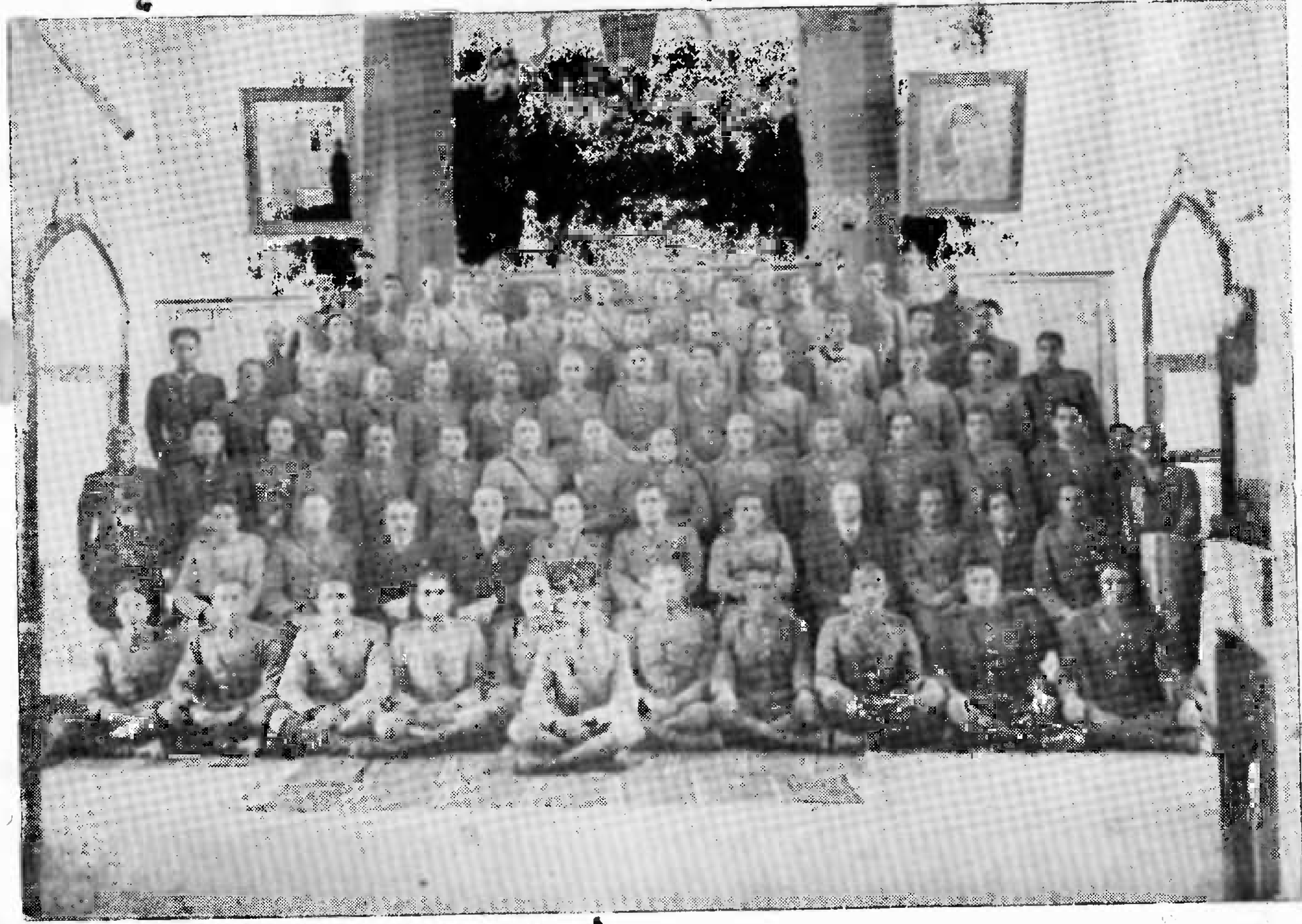
د مرکز د عسکری شفاخانې دلابراتوار یوه برخه

د مرکز دعسکری شفاخانې دغاښونو جوړولو دموسسې یوه برخه

دمزارشریف داسدیه مدرسه، خهمعلمین اومتعلمین چهیهدی، کال کنبی ورته لیلیه جوړه شویده

دعالی کورس د دریمی دوری فارغ التحصیل صاحبمنصبان

۲۵ ـ	ش	میرعبدالعزیزخان
۲۶ ـ	ش	محمد گل خان
۲۷ ـ	ش	داکترغلام حیدر خان
۲۸ ـ	ش	محمدعلی خان
۲۹ ـ	ش	میرعلم خان
۳۰ ـ	ش	عبدالکریم خان
۳۱ ـ	ش	عبدالغفار خان
۳۲ ـ	ش	حبیب الله خان
۳۳ ـ	ش	محمدامین خان
۳۴ ـ	ش	شاه محمدخان
۳۵ ـ	ش	عبدالباقی خان
۳۶ ـ	ش	محمدهاشم خان
۳۷ ـ	ش	عبدالباقی خان
۳۸ ـ	ش	محمدامین خان
۳۹ ـ	ش	نیك‌محمد خان
۴۰ ـ	ش	احمد علی خان
۴۱ ـ	ش	عبدالرؤف خان
۴۲ ـ	ش	سراج‌الدینخان

فارغ التحصیلان مکتب صحیهٔ حربیه

هفتاد ویك نفرطلا بیکه به دورهٔ دویم ازمکتب صحیه شهاد تنامه اخذ نموده وبحیث ضابط به قطعات تقسیم گردیده اند ، درجهٔ تعلیمی طلاب مذکورقرارآتی است :

۱ : بسیارخوب	۲۰ نفر
۲ : خوب	۲۱ »
۳ : اوسط	۳۰ »

امور وزارت خارجه

سیاست خارجی حکومت متبوعهٔ مادرین سال‌نیز باوجود جنگ جهان به تعقیب خواهشات دوستی‌وحفظ بیطرفی افغانستان ودوام وتشئید دوستی باممالک همسایه وسائر دول متحابه ادامه داشته است .

اجراآت مهمهٔ که‌ازطرف شعبات وزارت جلیلهٔ خارجه در مرور سال ۱۳۲۳ بعمل آمده اینک قرار آتی درج میگردد :

الف شعبهٔ دوم مدیریت عمومی سیاسی :

درجریان سال جاری برای افتتاح دورهٔ‌هفتمین کانفرانس مبارزه باحشرات مضرهٔ زراعتی وامراض نباتات‌هیئتی مرکب ازمتخصصین فلاحتی وزراعتی شوروی ازماسکو بکابل واردوتحت ریاست آقای مرادف سرکاتب سفارت کبرای شوروی باهیئت متخصصین فلاحتی وزراعتی افغانی تحت ریاست ص ، فضل‌احمد خان مدیر شعبهٔ‌دوم سیاسی وزارت امور خارجه بتاریخ ۲۶ میزان ۱۳۲۳ درباغ بابر شاه گرد آمده برای چاره سنجی وامحای حشرات مضره وملخ باب مذاکرات راباتوافق نظر دوستانه وهمکاری هاتدابیرسود مندی‌را اتخاذ فرموده کانفرانس را خاتمه دادند ، که‌اینک‌لست اسمای هیئت‌های طرفین ذیلاً درج می شود .

هیئت افغانی :

۱ : ـ ص ، فضل احمد خان مدیر شعبهٔ دوم سیاسی وزارت خارجه به حیث رئیس کمسیون

۲ : ـ « ، محمد کریم خان مدیر مدافعهٔ امراض زراعتی عضو کمسیون

۳ : ـ « ، محمد زمانخان مدیر توسعهٔ اصلاح زراعتی « «

٤ : ـ « ، غلام صدیق‌خان‌مدیر فارم قندوز « «

٥ : ـ « ، مسجدی خان مدیر دفع ملخ « «

٦ : ـ « ، سیدمحسن‌خان سرکاتب دفع آفات‌منشی مجلس

۷ : ـ « ، محمدصدیق خان طرزی ترجمان

سامعین کانفرانس :

۱ : ـ ص ، داد محمد خان مدیر تربیهٔ حیوانات

۲ : ـ « ، میرکشاه خان سربیطار

۳ : ـ « ، مهرعلیخان مامور دفع ملخ

٤ : ـ « ، حیات‌الله خان « « «

هیئت شوروی :

۱:- اقای موردادوف گ‌ك-ا سرکاتب دوم سفارت کبرای شوروی به حیث رئیس کمیسیون

۲:- «مارکین ا-گ‌ك متخصص عمومی شعبهٔ کارانتین داخلی وخارجی کمیساریت زراعتی اتحاد شوروی عضو کمیسیون

۳:- آقای چواخین و-س متخصص عمومی ریاست عمومی استحصال واراضی آسیای وسطی کمیساریت ملی زراعتی اتحاد شوروی عضو کمیسیون

۴:- آقای اینکیاف ا-ی-ف مدیر شعبهٔ حمایت نباتات کمیساریت زراعتی عضو کمیسیون .

۵:- « کوستلوف ا-ا متخصص زراعتی عضو کمسیون.

۶:- «اورلوف ن-م اتشهٔ سفارت کبرای شوروی عضو کمسیون.

ب‌شعبهٔ ۳ مدیریت عمومی سیاسی :

برای حل وفصل قضایای سرحدی خوست ، کرم برحسب معمول تشکیل وانعقاد یك جرگهٔ مشترکه سرحدی بین اولیای امور دولتین بتاریخ (۱۰) میزان ۱۳۲۳ موافقه حاصل گردیده بود چنانچه بنا سی آ ن از طر ف وزارت امور خار جه دولت پاد شاهی هیئتی تحت ر یاست صدا قتماب عبدالقیوم خان مدیر شعبهٔ ۳ سیاسی اعزام وقضایای مربوطه بجرگه درمدت چهل روز جریان جرگه مطابق نیات حسنهٔ دولتین بصورت رضایت بخشی تصفیه گردید .

ج‌شعبهٔ ٤ مدیریت عمومی سیاسی :

۱:- حکومت بهیهٔ اتازونی حکومت شاهی افغانستان را برای شمولیت در کنفرانس بین‌المللی هواپیمائی کشوری که‌درتاریخ اول نوامبر ۱۹٤٤-درشیکاگو منعقدمیگردید دعوت نمود، حکومت شاهی افغانستان نیزدعوت حکومت اتازونی رابا امتنان پذیرفته وعالیقدر جلالتماب عبدالحسین خان « عزیز » وزیر مختار دولت پاد شاهی مقیم واشنگتون را به نماینده گی خویش در کنفرانس بین‌المللی هواپیمائی کشوری معرفی وتعیین نمود، چنانچه جناب وزیر مختار در کنفرانس مذکو ر شمولیت ورزیدند .

۲:- بتاریخ ۲۲ جولائی ۱۹٤۳ مطابق ۲۹ سرطان ۱۳۲۲ بین وزارت مختاری دولت پادشاهی افغانستان مقیم واشنگتون وشعبهٔ پوست افس حکومت متحدهٔ امریکا موافقهٔ تبادلهٔ خریطه های پوستهٔ سربسته عقد گردیده و حسب موافقهٔ مذکور تبادلهٔ خریطه های پستی سربسته بین کابل وامریکا شروع گردیده است .

۳:-بتاریخ (۱۰) حوت ۱۳۲۲ مطابق ۲۹ فروری ۱۹٤٤ موافقه نسبت به تبادلهٔ قسمتی از نشریات ومطبوعات رسمی فیمابین حکومت پاد شاهی افغانستان ودول متحدهٔ امریکا ذریعهٔ وزارت امور

خارجه دولت پادشاهی ووزارت مختاری امریکا در کابل عقد و امضاً گردیده و بموجب موافقهٔ مذکور مرجع ارسال نشریات افغانستان در کابل دائرهٔ پښتو ټولنه ومرسل نشریات امریکا موسسهٔ «سمیشو نیان» معرفی و تعین گردیده است .

د ـ ریاست نشریات :

الف ـ دردورهٔ سال ۱۳۲۳ ، اگریمان ذوات ذیل صادر گردیده .

۱ :ـ اگریمان جلالتماب آقای تسوشانکیو بحیث وزیرمختار دولت جمهوریهٔ چین بدربار کابل.

۲ :ـ « « « آقای جواد استون بحیث سفیر کبیر دولت جمهوریهٔ ترکیه بدربار کابل بعوض اقای کمال کوپرلو که به کاردیگری زیرنظر گرفته شده اند ، و درحین مراجعت بوطن ازحضور مبارك اعلیحضرت به اعطای نشان سردار اعلی سر فراز گردیده اند .

۳ :ـ اگریمان جلالتماب آقای عبدالکریم صفوت وزیرمختار دولت شاهی مصر بعوض اقای محمد امین فوادبی .

٤ :ـ اگریمان جلالتماب آقای ایلی ای پالمر به حیث وزیرمختار دولت متحدهٔ امریکا بدربار کابل بعوض جلالتماب اقای کمار نیلیوس وان ـ ایچ ـ انگرت .

ب ـ حکومت افغانستان بتاریخ ۱۰ ر ۸ ر ۲۳ روابط خودرا باحکومت موقتی جمهوریهٔ فرانسه ازسرگرفته وحکومت موقتی جمهوریهٔ فرانسه رابرسمیت شناخته ووالاحضرت سردار شاه‌ولیخان بوزارت مختاری اعلیحضرت درپاریس تعین گردیده ، حکومت موقتی جمهوریهٔ فرانسه روابط خودرا با این مملکت برقرارنموده است ، وحکومت موقتی مذکور اگریمان ع، ج، ا، انشان والاحضرت سردار شاه‌ولیخان را که ازطرف اعلیحضرت معظم همایونی مجدداً وزیرمختار بدربار پاریس معرفی شده بودند صادر وباکمال میل اظهار موافقت کرده اند .

وهمچنین حکومت موقتی فرانسه جلالتماب موسیو سیرس رابه حیث وزیر مختار خود بدربار کابل معرفی واگریمان مشارالیه ازطرف حکومت افغانستان صادر گردیده است .

ج ـ تعاطی معاهدهٔ مودت بین افغانستان وجمهوری چین :

بتاریخ ۱۲ حوت ۱۳۲۳ عالیقدر جلالتماب فیض محمد خان سفیر کبیر اعلیحضرت در انقره باجلالتماب اقای تسوشانکیو وزیرمختار چین معاهده مودتی بین افغانستان و چین عقد کرده بودند، معاهدهٔ مزبور بعدطی مراتب اصولی و تصدیق حکومات طرفین بتاریخ ۳۰ ستمبر ۱۹٤٤ مطابق ۷ میزان ۱۳۲۳ در انقره تعاطی گردیده است .

روسای هیئت کور دیپلوماتیك

مقیم دربار کابل

۱ جلالتمآب آقای ابوالقاسم نجم سفیر کبیر ایران.

۲ « « ایوان باکولین « « دولت اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی.

۳ « « احمدجواداستون « « « جمهوریهٔ ترکیه.

٤ « « موتاهارا شیتیشدا وزیرمختار دولت امپراطوری جاپان.

٥ « « کارنیلیوس دان، ایچ، انگرت وزیرمختار دول‌متحدهٔ امریکا.

٦ « « ژنرال خالدالزهاوی وزیر مختار دولت پادشاهی عراق.

۷ « « جی، اف، سکوایر « « بهیهٔ برطانیه.

۸ « « عبدالکریم صفوت « « پادشاهی مصر.

۹ « « ژان‌سیر وزیر مختار دولت جمهوریهٔ فرانسه.

۱۰ آقای دوکتور مریو هنگرو شاژردافر دولت شاهی ایطالیا.

مختصر سوانح ع، ج ژان سیر

وزیر مختار جدید فرانسه

ع، ج ژان سیر د فرانسه نوی وزیر مختار په کابل کښي

متولد در تونس بتاریخ ۲ سپتمبر ۱۸۹۳ - دوکتور ادبیات لیسانسیهٔ حقوق، دیپلومه در علوم سیاسی.

موسیو ژان سیر در ۲۰ اپریل ۱۹۲۰ در اثر امتحان ومسابقه در وزارت امور خارجه پذیرفته شده وازسال ۱۹۲۰ تا ۱۹۲۹ در نمایندگی سیاسی فرانسه در مراکش موظف بودند.

از ۱۹۲۹ تا ۱۹٤۰ سمت قونسل فرانسه را در تیتوان (مراکش اسپانیولی) داشته اند.

از ۱۹٤۱ تا ۱۹٤٥ در وزارت امور خارجهٔ فرانسه بوظیفهٔ معاونی مدیر یك شعبه مشغول بودند.

در ۲۷ مارچ ۱۹٤٥ بحیث وزیر مختار بدربار افغانستان تعین شده اند.

سوانح مختصر جلالتماب آقای عبدالکریم صفوت

وزیر مختار و نماینده فوق العاده اعلیحضرت فاروق اول

پادشاه مصر در دربار شاهی کابل

جلالتماب موصوف درماه دسمبر سنه ۱۸۹۸ درقاهره متولد شده ودر ۱۹۲۲ بدرجهٔ لیسانسیه حقوق ازفاکولته شاهی مصر خارج گردیده .

ع ، ج ، عبدالکریم صفوت دمصر وزیر مختار او فوق العاده نماینده په کابل کښي

از ۱۹۲۳ الی ۱۹۲۶ داخل دارالفنون کیمبرج شده از آن جا بدرجهٔ بی . ای . تریلیس نائل گردید .

در ۱۹۲۷ بحیث کاتب مخصوص در دفتر وزیر امور خارجه مقرر گردیده واز آن پس ماموریت های ذیل را اشغال نموده :

از ۱۹۲۹ الی ۱۹۳۱ اتاشه وزارت مختاری مصر مقیم لندن .

از ۱۹۳۱ الی ۱۹۳۳ کاتب سوم در وزارت مختاری مصر مقیم طهران .

از ۱۹۳۳ الی ۱۹۳۵ کاتب دوم در وزارت مختاری مصر مقیم روما .

از ۱۹۳۵ الی ۱۹۳۹ کاتب اول در وزارت مختاری مصر مقیم وین وبعداً جنرال قونسل در وین

از ۱۹۳۹ الی ۱۹٤۱ شارژ دافر وزارت مختاری مصر در بوداپست .

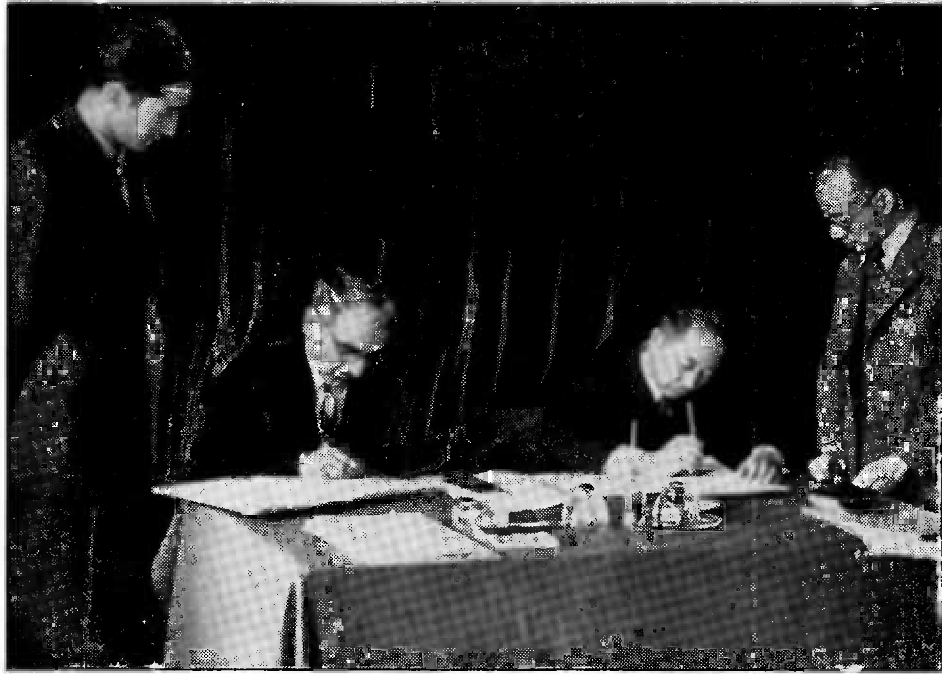
از ۱۹٤۱ الی ۱۹٤۵ شارژ دافر در وزارت امور خارجه .

ودر ماه جنوری ۱۹٤۵ بحیث وزیر مختار و نماینده فوق العاده اعلیحضرت فاروق اول در کابل مقرر گردیده اند .

ع. ج سردار فیض‌محمدخان داعلیحضرت سفیر کبیر په‌انقره کښې او ع. ج آقای تسوشانکیو
دچین وزیر مختار او ددوالدو سفارتو نور اعضاء

ع،ج سردارفیض محمدخان داعلیحضرت سفیر کبیر په‌انقره کښې او ع،ج آقای تسوشانکیو
دچین وزیر مختار دافغانستان اوچین ددوستۍ دمعاهدې دامضاء په‌وخت کښې

امور وزارت داخله

امورات وزارت داخلیه درین سال طبق اصولنامه‌های مملکتی وتعلیماتنامه های اداری که برای حسن جریان امور ترتیب وبه انجمن مامورین وزارت پس از غور ومداقه تصویب و بمنظوری مقامات صالحه رسیده تدویر وجریان داشته باتذکار از تعدیلات که در تشکیلات ملکیه نظر به ایجابات اداری ورسیده گی در امور بوجه احسن عملی گردیده. درریاست اداری مدیریت مامورین ومدیریت عمومی کنترول ومدیریت اوراق اصولنامه‌های مدیریت‌های مامورین وحاضری ورخصتی مامورین واصولنامهٔ اوراق تطبیق واصولنامهٔ استخدام ترفیع، تقاعد دروقت عملیات استخدام وترفیع مامورین ملکیه مطمح نظر بوده در شعبهٔ حساب مقررات واساس که دردوائر کنترولی مملکت عملی است در ساحهٔ اجراء ودر انفصال معاملات گذشته وسال جاری توجه بکار برده شده است.

ریاست امنیه درادارهٔ تشکیلات استخدام ضابطان امنیه براساس تعلیم وتحصیل مسلکی وترفیع صاحبمنصبان نظر به طئی سالهای خدمت واستحصال لیاقت بعمل آمده برای خدمت ضابطان وآمران امنیه درمناطق مختلفه میعاد تعین وتبدیل وتغیر آنها بوقت وزمان معین مقرر گردیده است. دراداره ٔ امنیه که امور حقوقی وجزائی درین شعبه ارتباط دارد دفاتر مخصوص متنوعه موضوع وتعلیماتنامه های حقوق وتحقیقات ابتدائی وتخفیف جزائی محبوسین درمعرض اجراء آمده است. مدیریت‌های پاسپورت وسرحدی طبق اصولنامه های پاسپورت ویزه اقامت اتباع خارجه وتعلیماتنامه‌های شعبات مذکور اجرای وظایف نموده اند. مدیریت صحیه پروگرام تعلیماتنامه‌های فنی واداری خودرادر حفظان صحت صاحبمنصبان وافرادامنیه مملکت عملی واجراءنموده شفاخانه های که تحت اثراین اداره دایر است عملیات خودرابوجه احسن انجام داده است. مدیریت صناعتی درتعمیم صنایع درمحابس ولایات، حکومات اعلی وکلان توجه خاص بکار برده برای حسن جریان امور صناعتی تعلیماتنامه وضع وتطبیق و اجرای آن را طرف توجه قرار داده است. مدیریت لوازم درتهیهٔ سامان وتجهزات قوای امنیه مملکت از حاصلات صناعتی محابس ومصنوعات داخلی صرف مساعی بکار برده وتاحد ممکن درتورید سامان کوشیده رفع احتیاج نموده است.

ریاست احصائیه که مدیریت احصائیه واخذعسکر به آن ارتباط دارد درترتیب احصائیه وتوزیع تذکره تابعیت واحضار مجلوبین عسکری طبق اصولنامه مکلفیت وتعلیماتنامه‌های جزای مختلفین وامور دفترداری احصائیه اجرآت کرده نظر به تجارب حاصله برای مابعد تعلیماتنامه تعین موقع خدمت مجلوبین عسکری راحاضر وتعمیم نموده است.

ریاست تفتیش که مدیریت اداری وتفتیش احصائیه ولایات وحکومات اعلی جزو آن است طبق لائحه تفتیش امورادری وتعلیماتنامهٔ تفیتش امور احصائیه بوظایف خویش پرداخته درانجام وانصرام تفتیش هائیکه بعمل آمده توجه خاصی بکار رفته.

مدیریت عمومی ناقلین ومهاجرین درانتقال واسکان مهاجرین وناقلین درنقاط مختلف مملکت ومصروف ساختن آنها به امورزراعت طبق پروژه های مخصوص این شعبه اقدامات وضروریات ولوازم زراعتی ومحل نشیمن مهاجرین وناقلین را تادرجه ممکن تا مین کر د ه است . با تذ کا ر این اجمال به تفصیلات آتی می پردازد :-

ریاست اداری :-

تعدیل در تشکیلات ملکیه :

۱- مرکز وزارت داخلیه.

مدیریت انتها ئی کنترول وزارت داخلیه نظر به وسعت امور خود بمدیریت عمومی تعدیل شده است.

۲ - ولایت کابل :

۱- یك حکو متکلان به اسم (پروان) درحصهٔ سربهاولی نجراب تشکیل و حکومت درجه۲ ریزه کوهستان وحکومت درجه۲ تگاب وحکومت درجه۳ نجراب وحکومت درجه ۳ پنجشیر ازحکومتکلان شمالی وحکومت درجه۳ سروبی ازمرکز ولایت کابل منفك وتحت اثر حکومت کلان پروان اجرای امور مینمایند. علاقه داری خارج دره نجراب نسبت به تعین مرکزیت درآنجا لغو شد .

۲ - سرکتابت تحریرات حکو متکلان شمالی نظر به توسعه امور بماموریت انتهائی وسرکتابت احصائیه آن بماموریت ابتدائی تعدیل شد .

۳ - ولایت هرات :

۱ - حکومت درجه اول انجیل	تعدیل	بحکومت کلان			موسوم به	(جلگه)
۲ - حکومت درجه « غوریان	«	«	«			
۳ - منطقه زنده جان	تشکیل	بحکومت درجه۳	مربوط			حکومتکلان غوریان
٤ - علاقه داری کهسان	تعدیل	«	«	«		«
٥ - علاقه داری آدرسکن یا کروچه	«	«	«	«		«
٦ - علاقه داری پښتون زرغون	«	« درجه اول	«	«		جلگه
۷ - حکومت درجه اول گذاره	«	« درجه۳	«	«		«
۸ - علاقه داری کرخ	«	«	«	«		«
۹ - منطقه چشت شریف	تشکیل	بعلاقه داری	«	«		درجه۲ - او به
۱۰ - حکومت درجه۳ گلران	تعدیل	بحکومت درجه اول	«	«		کلان بادغیسات
۱۱ - علاقه داری جوند	«	« درجه۳	«	«		کلان بادغیسات

۱۲ـ حکومت درجه۳ غور تعدیل بحکومتی درجه‌اول مربوط بحکومتکلان غورات
۱۳ـ منطقهٔ کشك کهنه تشکیل بعلاقه‌داری « حکومت‌درجه۲ کشك
۱٤ـ « ساغر « « « « « اول‌غور
۱۵ـ حکومت‌درجه۲ چخچران تعدیل بحکومت درجه اول « « کلان غورات
۱٦ـعلاقه‌داری پرچمن « « درجه۳ « « کلان غورات
۱۷ـ « پسابند تعدیل بحکومت درجه ۳ مربوط حکومتکلان غورات .
۱۸ـ مرکز حکومتکلان غورات بمنطقهٔ شهرك انتقال کرد. حکومت‌درجه۲ جوینو وعلاقه‌داری فرارود بنابر تشکیلات فوق لغو شدند .

٤ ولایت قطغن و بدخشان : ـ

حکومتکلان بدخشان بنابروسعت‌منطقه بحکومت‌اعلی تعدیل‌و حکومت درجه ۲ کشم از حکومتکلان تالقان وعلاقه داری شهربزرگ از حکومت درجه اول روستاق حکومتی کلان تالقان منفك وبحکومت اعلای بدخشان‌مربوط وعلاقه داری کلفگان که بحکومت کشم‌مربوط بود از حکومت کشم منفك ومنحیث‌قرب‌مسافه بحکومت‌درجه ۳ فرخار حکومتکلان تالقان مربوط شدند .

۵ :ـ ولایت مشرقی :

حکومت درجه‌اول لغمان حکومتکلان تشکیل‌وحکومات‌وعلاقه داریهای ذیل به آن مربوط گردید .

۱ـ علاقه داری‌علیشنگ
۲ـ « « عاینگار
۳ـ حکومتی محلی درجه اول لغمان
٤ـ « « درجه ۳ نورستان
۵ « « درجه۳ کوز کنر ـ از حکومتکلان کنرها منفك‌و بحکومتکلان جدیداً تشکیل لغمان مربوط شده‌علاقه‌داری‌چهارباغ لغمان بواسطهٔ تشکیل حکومتی درجه‌اول لغمان درقرغه‌ئی لغوو در کج عزیزخان‌علاقه‌داری که‌از درونته الی‌حدود حکومت سروبی به‌آن مربوط است تشکیل و بحکومت درجه اول لغمان ارتباط دارد .

٦ ولایت‌جنوبی :

۱ـ علاقه‌داریهای حصه‌اول ودوم زرمت‌لغوودرمنطقهٔ زرمت‌یك حکومت‌درجه‌دوم‌تشکیل‌وعلاقه داری حصه‌سوم زرمت که‌بعدازین‌به‌علاقه داری (متاخان) موسوم‌است بحکومت زرمت‌مربوط است.

۲ـ چمکنی‌وجانی‌خیل منگل که‌قبل ازین بحکومت درجه دوم جاجی مربوط‌وحکومت مذکور باسم (جاجی وچمکنی) یادمیشد چمکنی ازحکومت جاجی‌منفك وحکومت‌درجه‌دوم به‌اسم حکومت (چمکنی وجانی خیل منگل) تشکیل شد.

۳ـحکومت درجه ۲ منگل به‌منطقهٔ موسی خیل‌منگل وعلاقه‌داری قلندر به آن مربوط و علاقه داری موسی‌خیل لغوشد علاقه‌داری ﭼﻤﻜﻨﻲ منگل به‌نسبت تشکیل حکومت‌چمکنی و جانی خیل لغووعلاقه داری حصهٔدوم چمکنی بحکومت‌درجه ۲ چمکنی وجانی‌خیل وعلاقه‌داری حسن خیل بحکومت درجه ۲ جاجی مربوط شدند .

۷ـ ازمکتب حکام پنجاوهفت نفرفارغ‌التحصیل‌صنف چهارم‌دورهٔاول بعلاقه داریهای‌ولایت کابل ولایت هرات،ولایت مزار شریف مقررشده اند،این فارغ التحصیلان پس از اکمال تعلیمات ( ) درمکتب‌حکام‌شامل ودرآنجا تحصیلات‌خودهارامطابق پرو غرام تکمیل ودر مضامین فقه‌شریف، حساب،احصائیه، حقوق‌اداره-حقوق‌بین‌المللی اصولات مملکتی برعلاوهٔ دیگر مضامین کامیابانه امتحان داده اند .

ریاست‌امنیه :

۱ـ برای خدمت‌صاحبمنصبان‌امنیه، درمناطق که‌مامورمیشوندمیعادتعین‌وراجع بتبدیل‌موقع‌خدمت آنهامقررات وضع گردیده که‌بعدازاکمال میعادمعینه بمناطق دیگر مؤظف شده‌میتوانند .

۲ـ بغرض‌پیشرفت‌امورتعلیمیه‌ضابطان وخورد ضابطان درهذاسنه در کافهٔ قوماندانیهای امنیه ولایات وحکومات اعلی‌وقوماندانیهای ژاندارمه حدودیه یک‌یک کورس ضابطان وخورد ضابطان تاسیس‌وپروگرامهای تعلیمی آن ارسال گردیده‌است.

۳ـ یک‌شفاخانه ثابت‌ویک شفاخانهٔ سیاربه‌قطعه ژاندارمه حدود بدخشان تشکیل.ولوازم صحی‌وفنی آن ودکتور ودواسازآن اکمال شده است برای شفاخانه های ژاندارمه‌های حدود لوازم انتقال‌ادویه تهیه‌وازین رهگذربرای حفظ‌صحت آنها اقدامات شده‌است .

٤ـ توزیع یک‌تعداد کتب اوراق دفاترجدید التاسیس شعبهٔ واقعات جزائی‌و توقیفخانه‌به‌تمام ولایات‌وحکومات اعلی‌و کلان وثلاثه وعلاقه داریها .

٥ـتاسیس مثل‌این دفاتریکه بولایات توزیع شده‌برای کنترول واقعات عمومی‌مملکت درمدیریت امنیهٔوزارت داخله.

٦ـتاسیس‌دفاترجدیدعمومی تبعیدشدگان بولایات‌مختلفهٔ‌مملکت‌وطرز حیاتیهٔ‌شان‌درمدیریت‌امنیهٔ وزارت داخله.

۷ـتاسیس دفاترجدیدحقوق‌درشعبهٔ حقوق‌مدیریت امنیه :

۸ نشریک دستورنامه‌متضمن(۱٥) موادراجع به دوران فیصله‌جات حقوقی‌وجزائی که‌درساحهٔ تطبیق گذاشته شده .

۹ـ برای اصلاح احوال‌محبوسین وتأمین‌حیات مابعدآنها که‌پس‌از اکمال میعاد حبس‌کسب وپیشه‌داشته واز بیکاری که‌منشاء افکار مجرمانه ومولد جرم است‌بر کناربا شندبراساس محبس

عمومی مرکز درمحابس ولایات وحکومات اعلی وحکومتی های کلان صنایع بافت و ساخت ونجاری وخیاطی وچرمگری تاسیس ومحبوسین تحت نگرانی معلمان مشغول کارگر دیده اند مواد خام و ماشین های لازمه درمحابس متذکره تهیه شد است ·

ازین دستگاها ملبوسات وتجهیزات قوای امنیهٔ مملکت تا اندازهٔ تهیه وفرمایشات افراد واشخاص اکمال وعلاوتاً باندازهٔ کافی پارچهٔ نخی وسرجی وبوت وچوکی ، میز تهیه و در دسترس عامه گذاشته شده است .

ریاست تفتیش :

۱ مناطقیکه درهذا سنه ۱۳۲۳ تحت تفتیش قرارداده شده :

۱ مدیریت احصائیهٔ ولایت کابل
۲ « « « قندهار
۳ « « « هرات
٤ « « « مزارشریف
٥ « « « قطغن و بدخشان
٦ ماموریت « حکومت اعلی میمنه
۷ « « « « فراه
۸ حکومتی دهراود مربوط ولایت قندهار

۲ـ هیئت هائیکه ازمرکز وزارت جهته تحقیقات مسائل مهمه تعین شد اند ۱٤ هیئت

۳ـ اوراق تفتیش وتحقیق که در ۱۳۲۲ بعمل آمده وپس ازغور وتحقیق ریاست تفتیش درهذا سنه قرارتصاویب انجمن مامورین وزارت داخله صورت اجرا بخود گرفته ۲۱ فقره

٤ـ تفتیش هائیکه درقسمت اداری ازطرف ولایات وحکومات اعلی غور شده وفیصلهٔ آن طرف قناعت واقع شده ۱٤ فقره

٥ـ تفتیش هائیکه ازطرف ولایات بعمل آمده وفیصلهٔ مجالس مشوره ازطرف محکوم علیهم عدم قناعت اظهار وبانجمن مامورین وزارت مرافعه شده ۱٥ فقره

٦ـ تفتیش هائیکه ازطرف ولایات وحکومات اعلی درشق پولیس وژاندارمه گردیده و فیصلهٔ دیوانحرب ولایت منسوبه طرف قناعت واقع شده ۱۸ فقره

۷ـ تفتیش هائیکه ازطرف ولایات وحکومات اعلی درشق پولیس وژاندارمه گردیده وبه دیوان حرب وزارت فیصله شده ۳ فقره

۸ـ مناطقیکه درامور احصائیه قبلاً ازطرف وزارت تفتیش ودرهذا سنه بانجمن مامورین وزارت فیصله شده ۹۰ فقره

۹ مناطقیکه ازطرف ولایات وحکومت های اعلی درشق احصائیه تحت تفتیش قرار گرفته ۸٥ فقره

۱۰-فقراتیکه درشق احصائیه بغرض فیصلهٔ انجمن تدقیق وبمواداصول تطبیقات گردیده ٤۹ فقره

مدیریت عمومی ناقلین ومهاجرین :

۱-ناقلین کەدراوطان خودشان دارائی نداشته وبولایات دیگرانتقال دادەشده ۳۳٦ خانوار

۲-مهاجرینیکه برای سکونت آنها محل تعین وزمین وتقاوی امدادشده اند ۵۵ خانوار

مقرری های جدید :

۱-ع ، ع ، ص جمعه خان (صدیقی) سابق سرکاتب سفارت کبرای اعلیحضرت در طهران بحیث حاکم اعلی بدخشان .

۲-ع ، ع،ص عبدالعلیخان حاکم اعلی کفیل حکومتکلان شمالی تبدیلاً بحکومت اعلای فراه

۳- ع ، ع،ص عبدالصمد خان حاکم اعلای فراه تبدیلاً بحیث حاکم اعلی بحکومتکلان سمت شمالی

٤- ع ، ع، ص عبدالله خان حاکم کلان شنوار بحیث ورتبهٔ حاکم اعلی و کیل نائب الحکومهٔ ولایت مشرقی .

۵-ع، ع سراج الدین خان حاکم کلان کنرها تبدیلا بحکومتکلان آیبك

٦-ع ، ع عبدالشکورخان کمیسار سابق حضرت امام بحکومتکلان پلخمری

۷-ع ، ع عبدالمنان خان حاکم درجه اول وردك ترفیعاً حاکم کلان قندوز

۸-ع ، ص محمد امین خان سابق سرکاتب سفارت کبرای افغانی در طهران بحیث رئیس احصائیهٔ وزارت داخلیه.

۹-ع، ع سید عبدالشکور خان حاکم ریزه کوهستان ترفیعاً بحکومتکلان پروان وثانی بحکومت کلان غزنی تبدیل شده اند.

۱۰ - ع ، ع محبوب خان سابق حاکم کلان بدخشان تبدیلاً بحکومتکلان بلخ

۱۱-ع ، ع سید آقاخان حاکم کلان لوگر تبدیلاً بحکومتکلان تالقان

۱۲-ع ، ع احمدعلیخان حاکم کلان و کفیل حکومت درجه اول کوهدامن تبدیلا بحکومت کلان لوگر.

۱۳-ع، ع سیدعباس خان حاکم کلان غزنی تبدیلاً بحکومتکلان دایزنگی

۱٤-ع، ع گلاب شاه خان حاکم کلان دایزنگی تبدیلاً بحکومتکلان بادغیسات

۱۵-ع ، ع سعادت خان حاکم کلان بادغیسات تبدیلاً بحکومت کلان غزنی (وثانی بەحیث و کیل حکومت اعلای میمنه عوض ع ، ع، ص عبدالوهاب خان که بکاردیگر درنظر گرفته شده)

۱٦-ع ، ع حبیب الله خان مدیرقبائل مشرقی ترفیعاً بحکومت کلان جدیدالتشکیل لغمان

۱۷-ع، ع سید عباس خان حاکم درجه اول خوگیانی ترفیعاً بحکومت کلان اسمار و کنرها

د داخله وزارت مهمې مقررۍ

ع، ع، ص عبدالله خان د مشرقي
د ولايت د نايب الحكومه وكيل

ع، ع، ص عبدالعلي خان د فراه
اعلی حاكم

ع، ع عبدالشكور خان
د پلخمري لوی حاكم

ع، ع عبدالشكور خان
د غزني لوی حاكم

دداخله وزارت مهمي مقرري

ع، ع حبيب الله خان دلغمان
لوی حاکم

ع، ع عبدالمنانخان دقندوز
لوی حاکم

ع ، ع سیدعباس خان
د کنړونو لوی حاکم

ع ، ع محمد عثمانخان
داندخوی اوله درجه حاکم
دلوی حاکم په حیث

د داخله وزارت مهمې مقررۍ

ع، ص محمد امین خان دداخله وزارت
د احصائیې رئیس

ع، محمد سید خان دداخله وزارت
د کنترول عمومی مدیر

ح، عبدالقادر خان دهرات دولایت
امنیه قوماندان

دداخله وزارت مهمې مقررۍ

ج، ضیاءالدین خان دمشرقی
دولایت امنیه قوماندان

ج، سردار محمد خان دمیمنی
دحدودیه ژاندارمې دغنډ وکیل

ج، محمدعلیخان دهرات دولایت
دکلاته نظر کمیسار

ع ، ص محمد کبیر خان دفوائد عامې،
دوزارت لمړی معین او دهغه وزارت کفیل

ع ، ع ، ص سعادتخان دمیمنی
دحاکم اعلی وکیل

ع ، ع ، ص عبدالصمد خان
چه دشمالي دلوی حکومت کارونه
دحاکم اعلی په حیث اجرا کوی.

دا رسم د بز کشی منظره ښیئی او رسام ئې ښاغلی غوث‌الدین خان دی

۱۸ـ ع ، ع محمد عثمانخان حا کم درجه اول خو گیانی ترفیعاً بمعاش ورتبهٔ حا کم کلان بحکومت درجه اول اندخوی

۱۹ـ ع محمد سعید خان مدیر انتها ئی کنترول وزارت داخله ترفیعاً بحیث مدیر عمومی کنترول وزارت داخله .-

۲۰ـ ص غلام نبی خان سر کاتب شعبهٔ اول دار التحریر شاهی بعضویت ریاست تفتیش وزارت داخله

۲۱ـ ص شاه محمد خان معاون فورمه زراعتی بغلان بعضویت ریاست تفتیش وزارت داخله

۲۲ـ پاینده محمد خان سر کاتب مدیریت عمومی ناقلین وزارت داخله ترفیعاً بمدیریت ابتدائی ناقلین وزارت داخله

۲۳ ـ ص فیض محمد خان عضو ریاست تفتیش وزارت داخله ترفیعاً بمدیریت ابتدائی تفتیش احصائیهٔ ولایت هرات.

۲۴ ـ ص محمد همایون خان معاون مدیریت تفتیش احصائیهٔ ولایت قطغن ترفیعاً بمدیریت تفتیش احصائیه ولایت قطغن .

۲۵ـ ح سید عبدالغفار خان سرحددارد که تبدیلاً به کمیساری حضرت امام (رض)

۲۶ـ ش سردار محمد خان کند کمشر مستقل ژاندارمه داخلی مرکز ولایت کابل بوکالت غند ژاندارمهٔ حدود بحکومتی اعلی میمنه.

۲۷ـ ش غلام محمد خان تولیمشر ترفیعاً بر تبهٔ کند کمشری بکفالت کمیساری اندخوی

۲۸ـ ش غلام غوث خان « « برتبهٔ کند کمشری بحیث معاون مدیریت تشکیلات وزارت داخلیه.

۲۹ـ ش محمد خواجه خان « « « « بهسرماموریت پولیس قوماندانی امنیهٔ ولایت جنوبی.

امور وزارت مالیه

اگرچه وضیعت امروزی جهان عائدات مالی و اقتصادی عموم ممالك رابرهم ودچار مشکلات نموده باوجود اینهمه مشکلات ازفضل خداوند و توجهات حکومت متبوعه وحسن اجراآت دوائر مربوطه، مملکت عزیزماموازنهٔ بودجهٔ خودرا حفظ نموده وبر علاوهٔ آن در هذا سنه قرارذیل بعضی تزئیدات نیزدر برخی عوائدبعمل آمده است

۱ : ـ درمالیهٔ جمعی ازقرار فیصد ۹۲ ر پول
۲ : ـ « « اسلامی « « ۷۹ ر ۲۸ افغانی
۳ :ـ درمالیه محصول مواشی « « ۱۷۷ر۴۱½ «
۴ : ـ فروش عرایض « « ۶۸ ر ۴ «

امور وزارت معارف

تعلیمات ابتدائیه

وزارت معارف در تنظیم پروگرام تعلیم دورهٔ ابتدائی تمام هدفهای ملی وحیاتی را که امروز در تدریسات ابتدائیه قابل اعتنا دیده میشود مدنظر قرارداده واخیراً دورهٔ تحصیل ابتدائی را بشش سال رسانیده است نقطهٔ مهمهٔ که در دورهٔ اول این تحصیل یعنی سه سال اول بان اهمیت داده میشود این است که بالخاصه بحواس اطفال اعتنا بعمل آورده شود ودرداخل یك آهنگ وانتظام مخصوص مطابق اصول صحیح تربیهٔ ملی انکشاف وتنمیه یابد برای عملی شدن این مطلب اخرین - سیستمها ونظریات مفیده را که امروز تمام دنیای مدنی به تطبیق آن مصروف دیده می شود بصورتیکه تماماً ملی ومحلی ساخته وقابل استفادهٔ اطفال افغانی گردیده مورد استفاده قرار داده است .

باساس این فکر برای اطفال بدواً ازاشیای نزدیك وحیاتی ومحیط بسیارقریب که بان همیشه تماس دارند معلومات داده میشود وبعد بذهن نشین ساختن وتعلیم سائرمواد واشیائی که در حیات ازجملهٔ ضروریات مهمه وعمده بشمارمیرود پرداخته میشود زیرادادن معلوماتی که حواس و دماغ نورس اطفال ابتدائی ازاحاطه واخذوهضم آن عاجز باشد وباهم ارتباط وعلاوه نشان ندهد قابلیت کار وآموزش را در وجود اطفال عقیم میگرداند .

بنابراین درسه صنف دورهٔ اول ابتدائی توجه واهتمام معلم برتنمیه وانکشاف قدرت حاسی اطفال معطوف می باشد تابذریعهٔ آن قابلیت اخذ وهضم معلومات لازمه که مورد احتیاج انسان های کامل است در وجود ایشان ترسخ وتقویه بیابد . درپروگرام این دوره دروس معلومات دینیه وحیاتیه استناد ومحوراساسی یابعبارت دیگرمضمون استفاده ودرس محتواقرار داده شده است. بارعایت این اساس طفل بذریعهٔ دیدن شنیدن علم آوری شخصی و تجارب و گردش وتماس باعالم اشیاوچیزهای که باآن درتماس میباشد زمینهٔ مخصوص رابرای تمام معلومات ضروریه وحیاتیه در خود فراهم مینمایند . همه معلومات این دوره یك بادیگرمربوط بود وبالفعل مورداستفادهٔ اطفال قرارمییابد وهمه معلوماتی که برای شان داده میشود بمشاهده وتدقیق وتجربه استناد یافته ما یملك طفل میگردد اطفال دردورهٔ اول بامراعات اساسهای که درفوق تذکرداده شداعتیادات پسندیدهٔ مذهبی واخلاقی وتربیوی وعلمی رافراهم گرفته برای شمولیت دردورهٔ دوم ابتدائی یعنی سه سال اخیر بدورهٔ شش صنفی آماده میشود . درضمن تدریس مضامین دورهٔ دوم نیزروابط حیاتی وعلمی منظورنظر قراریافته واصول تدریس مجموعی مورد تطبیق قرارداده میشود .

دراثر تطبیق این اصول معلوماتی را که شاگردان درمضامین متعددهٔ درسی خود بدست میاورند تماما حیاتی ، لازم، مفیدودارای مقصدوهدف معلوم ومطابق سویهٔ دماغی شاگردان میباشد . کتابهای درسی که برای استفادهٔ اطفال ابتدائی تالیف وترتیب یافته است تماماً باساس معین

نصب العین بازبان ساده وعاری از عبارات ولغات نامانوس ونوساخت میباشد در کتابهای دینیات صنوف ابتدائی که مشتمل برعبادات ومعاملات است وتالیف آن درین سال صورت گرفته است باین مقصد بیشتر اهمیت داده شده ولغات قریب الفهم بااسلوب نهایت ساده وطفلانه طوری مورد استعمال قراریافته است که طلاب درادراک معانی واحتوا بر مطالب آن مشکلات نه بینند وباین وسیله غرض عمده پرو گرام ابتدائیه که تربیهٔ مذهبی اطفال میباشد بذریعهٔ سهل بودن عبارات وروانی افاده بخوبی تامین شده بتواند برعلاوه درملاحظه وتدقیق این سلسله کتابها ازمساعی ریاست جمعیت العلماء نیز باید یاد آوری نمود که کتابهای مذکور را مطابق مقررات تعلیم وتربیه ومراعات صحت مسائل سر تاآخر ملاحظه وتصدیق نموده اند . سائر کتابهای درسی طلاب دورهٔ ابتدائی که قبلاً بامراعات شرایط لازمه تالیف وطبع شده است درین سال از حیث تطبیق وصورت استعمال آنها مورد تدقیق وملاحظهٔ کموسیونهای متخصصین تعلیمات ابتدائی قرار یافته ذریعهٔ مجالس متعدد وتثبیت نظریات لازمه درمورد هر کدام لائحه ها ودستورالعمل های مفصل بهمه مدیریتهای معارف مرکز واطراف فرستاده وضمناً راجع بصورت استفاده ازسامان تعلیمی ونقشه ها وتجارب نیز مفصلاً توضیحات داده شد ودرباره تطبیق اونیته (واحد) های اساسی وعارضی معلومات حیاتیه برعلاوه از مقررات کتاب(ژوندانه پوهنی لارښوو نکی) تفصیلات بیشتری بطور متحد المال فرستاده شد نکاتی که معلمین فارغ التحصیل دارالمعلمینهای اساسی درهنگام تطبیقات درسی مضامین متعلقهٔ خود درآن دچار بعض مشکلات شده وطالب ایضاحات گردیده بودند . درمجالس ماهانه مطرح بحث ومناقشه های متخصصین تدریسات ابتدائیه ومعلمین مرکز واقع شده چاره های اساسی برای آن اتخاذ گردید ومراتب مقررات این مجالس ماهانه بصورت متحدالمال های جداگانه بمراجع ومراکز عرفانی وقتا فوقتا ارسال گردید . وازآنجا که تقویهٔ قوای تحریر وافادهٔ شاگردان دورهٔ ابتدائیه بطور مستقیم وغیر مستقیم دربلند رفتن سویهٔ علمی ایشان تاثیرات بارزی میبخشد ریاست تعلیم وتربیهٔ معارف بادرنظر داشتن مراتب اهمیت این موضوع درمورد استفادهٔ معلمین حسن خط وتحریر ازساعات مشترکه مضمون لسان وساعات مخصوصهٔ حسن خط بادارات مکاتب توضیحات مفصلی فرستاد که بادرنظر گرفتن آن حسن خط وقوهٔ تحریر شاگردان مظهر ترقی محسوسی خواهد شد .

مزید برنشر هدایات وتوضیحاتی که درمورد تطبیقات کتب درسی مضامین معلومات حیاتیه ، جغرافیا ، تاریخ ، هندسه ، حساب ، معلومات طبیعیه ، ورسم وکاردستی بمکاتب فرستاده شده است ریاست تعلیم وتربیه برای رهبری معلمینی که دارای تحصیلات خصوصی وعجالتاً درمکاتب ابتدائی مصروف تعلیم میباشد کتاب جداگانه رابنام (نمونه های درس وپلان تدریس) تهیه نمود که برای استفادهٔ معلمین بطبع رسانیده میشود ومطالعهٔ این کتاب بالعموم برای همه معلمین ابتدائی وبالخصوص برای معلمینی که درسه صنف اول ودوم وسوم ابتدائی وظیفهٔ معلم صنفی را ایفامینمایند

درخصوص تهیه درس و تطبیقات اونیته های معلومات حیاتیه فکر بخشیده حتی بالفعل هم نمونه امتثال شده میتواند . بر علاوه کتاب دیگری بنام اوصاف لازمهٔ معلمین ابتدائی نیز جهت مطالعه واستفادهٔ طبقهٔ معلمین دوره ابتدائیه امسال تالیف وتدقیق شده است.

وزارت معارف ازیك طرف بواسطه نشر لوائح ودستورالعملهای تعلیم وتربیه و تالیف و ترتیب کتابهای قابل استفادهٔ معلمین به تقویه و پیشبرد سویه معلمین مستعجل پرداخته وازطرف دیگر درین سال به تقویهٔ دارالمعلمینهای ابتدائی بیشتر بذل توجه نموده وانها را از حیث تعیین هیئتهای مقتدر تعلیمی و تربیوی وتخصیص مبالغ لازمه برای دائرنمودن شعبه تدریبات تنمیه نموده و طلاب مستعد را بامراعات اوصاف ومزایای لازمه بعداز طی مراتب امتحانات وعلم آوری ها به آن شامل کرده است، گر چه هنوز هم بنا برنداشتن تعداد کافی متعلمین اساسی درمورد تعلیمات مکاتب ابتدائیه مشکلات محسوس است اما میتوان گفت که اولا بذریعه سابقه دارشدن معلمین مستعجل سابقه ثانیا بواسطهٔ ارسال هیئتهای تفتیش ومعاینه ثالثاً بافرستادن هدایات لوائح و دستور العملهای درسی، را بعاً باثر نشر کتابهای تربیوی قابل استفاده معلمین که امسال بعمل آمده است در سویه علمی وحسن اجرای وظائف معلمین موجوده ابتدائی فرق بارزی دیده میشود . و ضعیت تشکیل وتقویه دارالمعلمین امید میدهد که وزارت معارف درآینده قریب یکعده معلمین لایق واساسی رابرای تدریس مکتبهای ابتدائی مرکز واطراف تعین واعزام نموده میتواند از معلمین موجودهٔ دوره ابتدائی درین سال بعضی برای احراز درجات موقفیت شامل امتحان گردیده وپس ازاخذ امتحانات لازمه بشرط کامیابی برای تدریس مضامین متعلقه معرفی گردیدند اشخاصی که باداشتن تحصیلات خصوصی داوطلب اشغال وظیفهٔ معلمی ابتدائی شده بودند مورد امتحان قراریافته بعداز امتحان واحراز موفقیت درادای وظیفهٔ تعلیم ابتدائی عوض کمبود مکاتب ابتدائیهٔ مرکز یا اطراف معرفی شدند باتعیین کامیابیهای این دسته مراجعین وداوطلب وظیفهٔ معلمی دوره ابتدائی واستفاده از اصول تدریس دووقته در شهرها ومراکز پرنفوس امسال درازاله کمبود وقلت معلمین ابتدائی قدم بزرگی برداشته شد مخصوصا روی کارساختن تدریسات دووقته بطوری که طلاب یك مکتب درنصف اول روز وطلاب مکتب دیگر درنیمهٔ ثانی روز ازعین بناوعین هیئت تعلیمی استفاده بنمایند ازحیث قلت جای وقلت معلمین اساسی نتیجه رضائیت بخش بمیان آورد برای حسن تدویر مکاتب امسال بموجب توضیحات تعلیماتنامه تدریسات ابتدائیه نمونه های کتب اداری مکاتب ترتیب یافته باتشریحات لازمه متعلق ترتیب وصورت استعمال هر کدام آن بعداز ملاحظه مجلس وزارت معارف بادارات معارف فرستاده شد برحسب تشریحات متذکره درمکاتب ابتدائی کتابها و دفتر های ذیل باید وجود داشته باشد :-

۱ - کتاب حاضری معلمین

۲ - کتاب حاضری طلاب

۳ ـ کتابهای ترقی تعلیم برای هردرسخانه
٤ ـ کتاب ثبت نتائج امتحانات
٥ ـ کتاب داخل وخارج طلاب
٦ ـ کتاب ثبت تصدیق نامه هاوشهادتنامه های متعلمین
۷ ـ کتاب وارده وصادره
۸ ـ کتاب رسید مکاتیب صادره
۹ ـ کتاب ثبت اثاثیهٔ مکتب
۱۰ ـ کتاب ثبت سامان تعلیمی
۱۱ ـ کتاب سوانح طلاب
۱۲ ـ کتاب نقل سوانح معلمین
۱۳ ـ کتاب احصائیه
١٤ ـ کتاب تبدیلی طلاب
١٥ ـ کتاب معاینه
١٦ ـ کتاب ثبت راپورها .
۱۷ ـ کتاب مجلس معلمین
۱۸ ـ کتاب مجلس انضباط
۱۹ ـ کتاب توزیع سامان

علاوه بر کتابهای فوق درمکاتب ابتدائیه جهت حفظ وترتیب مکاتیب وارده وصادره ومخابره بااولیای طلبه دوسیه های لازمه برطبق اصول کارتن دوسیهٔ اصولی تهیه میشودوبرحسب تعلیماتنامه برای هر شاگردیك پاکت مخصوص ترتیب میبابدو درین پاکت عموم اوراق مربوط طلاب نهاده میشودهر گاه شاگردی بمکتب دیگر تبدیل شوداین پاکت مخصوص اونیز بهمان مکتب ارسال میگردد . گرچه سرمعلمین موجوده که اکثر ازفارغ التحصیلان دارالمعلمین اساسی تعیین شده اند اجرای مطالب مندرجهٔ این توضیحات قبلا درطی دروس مسلکی مضمون تفتیش وادارهٔ مکتب برای شان تدریس میشود بازهم نشراین توضیحات ازحیث هم آهنگی کتب اداری وتسهیل کار آنهاوهم نمونه امتثال شدن برای آنانیکه ازدارالمعلمینهای اساسی فارغ التحصیل نگردیده اندنهایت مفید ثابت گردیده است درین سال کتب مطبوع ابتدائیه که بر حسب پروگرام شش صنفی بطبع رسیده بود برای تجدید طبع مورد نظر ثانی قراریافت وبرای عملی شدن این مطلب درهر رشته مضامین چون تاریخ، جغرافیا، معلومات طبیعیه، ریاضی ومعلومات مدنیه، کموسیونهای جداگانه مشتمل برمعلمین باتجربه ومتخصصین تعلیمات ابتدائیه تشکیل داده شدو اغلاط لفظی وطباعتی هر کتاب درطی مجالس جداگانه تثبیت ودر کتابها جابجا اشاره گردیده دربارهٔ تقطیع وتجلید واندازه خوردی وبزرگی حروف آنها که بایدمطابق

استعداد شاگردان ابتدائی باشد قرارهای لازمه داده ومتعاقبا کتب برای طبع جدید بمطبعه سپر ده شد تابرای رفع احتیاج سه سالهٔ مکاتب تعداد کافی کتابها مطابق احصائیه های مرتبه بطبع رسانید ه شودنا گفته نماند که درین ایام جنگ که قلت کاغذ وسامان قرطاسیه ومواد طباعتی ازهر طر ف مجسوس است ازبودجه دولت در طبع ونشر کتابها صنوف ابتدائیه مبالغ هنگفتی تخصیص یافته بمصرف رسانیده شدووزارت معارف بهمدستی مدیریت عمومی مطابع ریاست مستقل مطبوعات که متحمل مساعی خستگی ناپذیر متمادی گردیده است توانست برای رفع احتیاج سه ساله طلاب ابتدائی چندین لك کتاب مطابق شرائط لازمه زیبائی طبع موزونی قطع وخوانائی حروف بعهٔ نقشه وتصاویر باجلد های موزون بمنصهٔ اشاعه واستفادهٔ طلاب ابتدائی بگذارد چون هیئت های تعلیمیهٔ مکاتب ابتدائیه عجالتاً متشکل ازدوطبقه معلمین میباشند یکی آنهائیکه شخصاً زبان مادری شان پشتو است دوم اشخاصیکه درموسسات دارالمعلمین اساسی ویا مستعجل در تحت پروگرامهای مخصوص ومعین پشتورا آموخته اند- تدریسات دورهٔ ابتدائی تماماً بزبان ملی (پښتو) صورت میگیرد. باید برای پیشبرد سویهٔ اشخاص شامل دستهٔ دوم وسائل ترقی زبان پښتو فراهم شود چنا نچه بروی همین اساس وروی همین مفکوره وزارت معارف مصمم گردیده درهر مکتب ابتدائی برای پیشرفت سویه معلمین درزبان پشتو کورسی تاسیس یافته ویکی از معلمین پشتوزبان همان مکتب بمعلمی کورس گماشته شده است ازموقع تاسیس این کورسها مدتی سپری شده وسویهٔ معلمین باهمان پروگرام ابتدائی کورس تا یك اندازه پیشرفت نسبتاً خوبی حاصل نموده ولی چون پروگرام این کورسها بادرنظرداشتن احتیاجات تعلیمی معلمین مکاتب ازحیث مواد تدریسی محتاج اصلاح وتعدیل دیده میشد درین سال بعدازغورو تدقیق لازمه درطی مجالس متعددی که مرکب ازاشخاص ذیعلاقه ومتخصصین تعلیمات ابتدائیه بود پروگرام مفصل کورسهای پښتوی مکاتب ابتدائی ترتیب وبرای اطلاع عموم مکاتب بهمه مدیریتهای مکاتب ابتدائیهٔ مرکز واطراف فرستاده شدتاپس از تاریخ نشر پروگرام مذکور بر طبق آن اجراآت لازمه کرده شو دوزارت معارف در نظر دارد که از یك طر ف بذریعهٔ تدریس وتربیهٔ معلمین موجوده درتحت پروگرام مذکور وازطرف دیگر بطو سطیکعده کافی معلمین اساسی که عنقریب ازدارالمعلمینهای اساسی فارغ التحصیل خوا هند شد برای تعلیمات دورهٔ ابتدائیه معلمین جوان را باوصف اینکه درپښتو نیز مهارت کافی داشته باشند حاضر سازد عجالتاً برای وارسی بمراقبت وتفتیش این قسم کورسهای زبان پښتو، درمرکز وزارت شعبهٔ بنام شعبه پښتو درریاست تعلیم وتربیه وجوددارد که کورسهای معلمین را وقتافو قتا معاینه وتفتیش نموده برای پیشرفت صحیح وترقی فعلی همه کورسهای مرکزواطراف هدایات ودستور العملهای نافع انتشار میدهد ومفتشین مرکزی ولایات ومفتشهای تدریسات ابتدائیه که ازمرکز وزارت بمکتبها ی اطراف وولایات اعزام میشوند از تطبیق پروگرام وپیشرفت سویهٔ معلمین مکاتب درزبان پښتو مراقبت

میکنند برعلاوه راپورهای تعلیمی ماهوار این کورسها که از همه مکاتب بمرکز فرستاده اند درریاست تعلیم و تربیه مورد تدقیق قرار یافته و درموارد لازمه هدایات داده شده است.

معلمین که باسعی شخصی و جدیت خودها بمفردات پروگرام مذکور خودرا آشنا و برای دادن امتحان زبان پشتو آماده شده بودند تحت امتحان قرار یافته بعدازطی امتحان و حصول موفقیت از ادامه کورس پشتو معاف گردیدند. امتحان سالانهٔ مکاتب درین سال مطابق تعلیماتنامهٔ تدریسات ابتدائیه بعمل آمد برای امتحان مضامین درسی ممیزین و ممتحنین ازهیئت تعلیمی خود مکاتب تعیین کرده شد و در اثر امتحان مکاتب به پیشرفت تدریسات اصول صنفی اطمینان صحیحی بدست آمد نتائج عمومیه امتحانات از طرف ریاست تدریسات درمرکز تحت کنترول و ملاحظه قراریافته برای طلاب مشروط موقع داده شد که دوباره شامل امتحان شوند و شهادتنامه های فراغت تحصیل دورهٔ ابتدائی بنام اشخاصی که ازعهده امتحان بدر شده توانسته بودند بعدازطی مراتب اصولی بمراجع آن ارسال گردید ناگفته نماند که امسال درازالهٔ مشکلات درسی ورفع نواقص تعلیمی از گرفتن راپورهای درسی نتائج خوبی گرفته شده است این راپورها که درهرماه یك مرتبه ازهر مکتب ابتدائی متعلق به جریان وپیشرفت مضامین درسی تحریر وبمرکز وزارت ارسال میگردد درریاست تدریسات بذریعه هیئت‌های معینه تدقیق وبامعیار تعلیمی تطبیق یافته نتایج تدقیق وملاحظات هیئت بذریعه مکاتیب ودستورالعملهای لازمه بمکاتب ذیعلاقه ارسال گردید وازطرفی دیگر بمفتشین مدیریتهای معارف ومفتشین مرکز وزارت دربارهٔ ازاله واصلاح نواقص حاصله هدایات لازمه داده شد که دروقت تفتیش مکاتب نظردقت ادارات معارف رابان معطوف دارند این است که دراثر اخذاین گونه تدابیر نتائج امتحان تعلیمی امسال بیشتر ازسالهای گذشته مورد رضائیت میباشد ازطلاب فارغ التحصیل دورهٔ ابتدائیه اشخاصی که مستعد ادامهٔ تحصیلات دیده میشدند بصنوف متوسط ومکاتب مختلفهٔ مسلکی شامل ودرتحت تربیه گرفته شدند وعدهٔ هم که مستعد ادامه تحصیل ویامورد احتیاج مکاتب مسلکی نبودند بعد ازتوزیع شهادتنامه های دورهٔ تحصیل ابتدائی مرخص شدند که بمسالك ومشغولیتهای آزاد داخل بشوند معلمینی که دراثر امتحانات سالیانه وراپور مفتشین وزارت خدمات وجدیت ایشان باثبات رسیده ودواشخاص که بموجب لائحهٔ ترفیع واقتدار معلمین ابتدائی مستحق ترفیع ونوازش دیده میشدند بعدازملاحظه وتدقیق مجلس وزارت فراخور احوال خود به تزئید معاش واعطای قدم وتقدیر نامه ومکافات ونوازش متمتع گردیدند درتفتیش مکاتب ذریعهٔ هیئتهای جداگانه که ازطرف وزارت بمکاتب مرکز واطراف اعزام شده بودند به اثر تطبیق لائحه موفقیت معلم نتائج خوبی بدست آمد وبادرنظرداشتن آن وضعیت تعلیمی مکاتب بهتر معلوم وفعالیت معلمین بصورت واضحتری فهمیده شده ودر ازاله مشکلات ورفع نواقص اقدامات لازمه بعمل آمد.

راپورهای منصلی که درنتیجهٔ تفتیش مکاتب ذریعهٔ مفتشین مرکز بمجلس وزارت مطابق لائحه

تقدیم گردیده بود عندالموقع ملاحظه وتدقیق وبموجب آن درازالهٔ نواقص حاصله اقدامات لازمه بعمل آورده شد جای مکاتبی که از حیث آبادی و کثرت نفوس وشرائط لازمهٔ حفظ الصحه مکتب مناسب دیده نمیشد تبدیل ومکتب ازانجا بمقامات یا قریه های دیگر که دارای شرائط لازمه دیده میشدند نقل داده شد - موادی که از تعلیماتنامه - ابتدائیه بنابر مشکلات امروزی در تطبیق آن مکاتب وادارات دچار مشکلات شده بودند بنابر راپور های هیئت های تفتیش وتدقیق مجلس وزارت معارف تعدیل یافته اجرای مواد اصلی تعلیماتنامه درموادی که عجالتا در آن تدابیر موقعیت اتخاذ گردیده است باوقاتی که مشکلات حاضره رفع شود موکول گردید.

ولی با وجود همه مشکلاتی که درین ایام جنگ از حیث عدم وسائل نقلیه محسوس میگردد باقبول هرگونه مصارف تعداد لازمهٔ کتابهای درسی طلاب معارف تادورترین زوایای مملکت که در قریه های آن مکاتب دائر گردیده است فرستاده شد چه وزارت معارف از ملاحظهٔ اوضاع جاریه مکاتب باین نتیجه رسید که از یکطرف عده معلمین فارغ التحصیل دارالمعلمین در مکاتب انقدر زیاد نیست وازجانب دیگر کتب وسامان تعلیمی تا جائیکه تهیه آن نظر بمشکلات موجوده ممکن است در دسترس استفاده طلاب گذارده نشود واضح است که تعلیمات طلاب خساره شدیدی میبرداز د برای جلوگیری قطعی از تاخیر رسیدن کتب وسامان تعلیمی بمکاتب درین سال دستورالعملی از طرف مجلس وزارت ترتیب وبه عموم مراجع مربوطه اطلاع شد وامید میرود که باعث رفع مشکلات گردد وزارت معارف بااین اقدام خود متحمل دو گونه مشکلات شده ولی هردو مشکل را بنابر اینکه در تعلیم و تربیه اولاد معارف سکته و معطلی واقع نشود بصورت صحیح چاره نمود.

اول اینکه درین وقت دنیاداخل جنگ است سامان قرطاسیه ازقبیل کاغذ وغیره حسب الخواهش بدست آمده نمیتواند.

دوم طبع ونشر کتابهای درسی طلاب ابتدائی بادرنظر گرفتن زیادت عدهٔ شاگردان ابتدائی واینکه همه مصارف از کیسه حکومت است محتاج مقدار معتنابی کاغذ وغیره سامان قرطاسیه وبالاخره مبلغ کافی پول ومسائل حمل ونقل میباشد بهر صورت بااقداماتی که امسال درمورد طبع ونشر وتوزیع وتقسیم سامان تعلیمی و کتابهای درسی ازوزارت معارف بعمل آمده است نظر به راپور هیئتهای اعزامی تفتیش انتظام مکاتب ازحیث داشتن سامان ووسائل درسی اطمینان بخش میباشد. درشق تکمیل عمارات اساسی نیمکارهٔ مکاتب ابتدائیه نیز درین سال اقدامات لازمه بعمل آمد وجاهائی که تعمیر آن برحسب پلان موجوده نیمکاره بود بانجام رسیده قابل تدویر مکتب ولایق تدریس شاگردان شد ودرمجلس وزارت ازنقطهٔ نظر تشکیلات مکاتب چنین قرارداده شد که تعمیرات آیندهٔ مکاتب دوقسم یکی دارای شش درسخانه ودیگری دارای نه درسخانه باشد نقشه وساختمان عمارات مکاتب باعتبار مناطق گرمسیر وسردسیر ومعتدله جدا جدا ترتیب داده شود. در تعمیراتی که آینده برای مکاتب کرده میشود ازنقطهٔ نظر حفظ الصحهٔ مکتب مسائل آفتاب وروشنی بیشتر مدنظر

باشد وبرای بودوباش معلمین ومحافظین وتحویلخانه محروقات در خارج عمارت اساسی مکتب که مشتمل بر درسخانه‌هاواطاق اداره واطاق معلمین وتحویلخانهٔ سامان تعلیمی میباشد جاهای جداگانه اصولی تعمیر گردد وروبهمرفته زمینی که برای تعمیر و احاطه یك مکتب ابتدائیه تخصیص داده میشود بالغ بر دونیم جریب باشد. برای تهیه وسنجش موادلازمه پلانهای پیشرفت آینده وتهیه احصائیه های متعلق امور معارف مملکت امسال دائره احصائیه باستناد معلومات که ازمؤسسات مرکز واطراف بدست آورده است احصائیه‌های لازمه رادرشئون عرفانی مملکت مطابق لایحه ودستورالعملهای تعلیم وتربیه مرتب ومهیاگردانیده وعجالتا معلومات ذیل رابصورت یك کتاب تهیه کرده است.

احصائیهٔ طلاب تمام مکاتب ازحیث صنوف وشعبات آن

» » » » لسان مادری شان

» » » » معیوبی وعدم معیوبی وانواع امراض ایشان.

احصائیه طلاب تمام مکاتب ازحیث مسالك پدری شان، احصائیهٔ طلاب جدیدالشمول تمام مکاتب در سال تعلیمی ۱۳۲۳ و ۱۳۲۴ ، احصائیه طلابیکه درظرف یك سال ازمکتب خارج گردیده اند بتفریق علت اخراج انها، احصائیه نتائج، امتحان تمام مکاتب.

احصائیهٔ فارغ التحصیلان تمام مکاتب بادرجات شهادتنامه های شان.

احصائیهٔ معلمین تمام مکاتب ازحیث سن درجه تحصیل درجه شهادتنامه مدت خدمت معاش مضمون ، زبان ، معیوبیت ، اصول تدریس ، دورهٔ عسکری ، وحال‌مدنی شان ، احصائیهٔ معلمین تمام مکاتب که‌درظرف یکسال تبدیل گردیده اند باعلت تبدیلی شان.

احصائیه‌معلمین تمام مکاتب که‌بسبب مریضی وغیره رخصت گرفته‌اند بتفریق ایام رخصتی ایشان.

احصائیه معلمین تمام‌مکاتب که‌درظرف یکسال‌مجازات و مکافات دیده‌اند با نوع مجازات ومکافاتیکه‌برایشان داده‌شده، احصائیهٔ تعمیرات تمام مکاتب.

دریں‌سال برای جلوگیری ازناخوشیهای اطفال شاملهٔ دورهٔ تحصیل ابتدائی اقدامات جدی بعمل آمد، طلاب مکاتب ابتدائیه مرکز واطراف ذریعه هیئتهای صحی سیار به‌دفعات تحت معاینهٔ اصولی قرار یافتند، برای طلاب مریض ومعلول ادویه لازمه نیز رایگان توزیع کردهشد، ناگفته نماند که‌حکومت بملاحظهٔ بهبود اوضاع صحی اولاد معارف درراه مصرف خرید ادویهٔ لازمه شاگردان مبالغ هنگفتی رابخرچ میرساند وشفاخانهٔ مرکز وزارت برای معاینه وتداوی اطفال معارف همیشه حاضر وآماده میباشد برای حفظما تقدم ازحدوث امراض‌ساریه دربین شاگردان عندالموقع از اجرای‌واکسیناسیون‌های عمومی‌وتوزیع هدایتنامه‌هاوادویهٔ ضروریه‌استفاده‌می شود.

تعلیمات ثانوی

ازجملهٔ مشکلات موجوده که تاثیر خاص ومستقیمی درپیشرفت تعلیمات مکاتب ثانوی دارد کمبودمعلمین خارجه است که دریں‌چندسال اخیر باصرف مساعی دربدست آوردن انها ازخارج

میسر نشد قاعدهٔ مطلوب تکمیل یابد ازهمین سبب است که طلاب مکاتب در سال تعلیمی گذشته تدریسات خودرا بدرستی تعقیب کرده نتوانسته اند این وقفه در سلسله تدریسات مکاتب متوسطه مشکلاتی تولید کرده واختلاف سویهٔ ذهنی طلاب وعدم تجانس معلومات طلاب صنوف مساوی لیسه های مختلف راسبب میشود . وزارت معارف نظرباهمیت این موضوع همیشه برفع این نقائص کوشیده وازجملهٔ چاره های اساسیهٔ این امرتحمل تکالیف فوق العاده ایست که معلمین موجود درین راه برخودالتزام نموده اند - وهمچنین معلمین نوواردعلاوه ازوظیفهٔ تدریس درفاکولته هاومصروفیت اداری که برحسب تخصص شان دردوائر خود هادا شتند برای تعلیمات لیسه ها نیز موظف گردیدند .

ازاثرفعالیت اینگونه اشخاص است که تایك اندازه محسوس هرج ومرجی که بسبب - نداشتن معلم درسنوات مختلفه دربین سویهٔ تعلیمی طلاب حادث شده بودرفع گردیده است .

فاکولتهٔ سیانس وادبیات که ازچند یست افتتاح گردیده به فعالیت مصروف میباشند اولین هدف خود تهیهٔ معلمین مکاتب ثانوی رااتخاذ کرده اند طبیعی است که غرض ازوجوداین فاکولته ها همانا سپردن سیستم تدریس وتربیه طلاب وطن است بدست اولاد با کفایت خودآن که ازین موسسه ها شهادتنامه حاصل مینمایند هرچند دوره فراغت ازتحصیل طلاب آن ٤ سال رادربر دارد اما بعد ازآن وقت احتیاجی که لیسه های موجوده بمعلمین داشته باشند بکلی تامین خواهد گردید .

برای رفع مشکلات موجوده ازنقطهٔ نظرمعلم برای لیسه هائیکه درآنها زبان انگلیسی خوانده ومضامین ساینس هم به انگلیسی تدریس میشود باحکومت هند موافقه بعمل آمده است که وزارت معارف بعدهٔ که ضرورت دارد آنگونه معلمین باکفایت را که درجات تعلیمیهٔ آنها ازطرف خود وزارت معارف معین گردیده است استخدام نماید چنانچه یك عده ازجملهٔ آنها بافغانستان رسیده ومابقی آن درآینده خواهد رسید. رسیدن این معلمین مسئلهٔ کمبود معلم را درلیسه ها بکلی حل میکند زیرا تاوقتیکه قرارداد مدت استخدام این اشخاص باخر برسد معلمین اساسی ازفاکولته های ساینس وادبیات فارغ التحصیل شده بوظیفهٔ معلمی موظف گردیده فقدان معلم رابکلی رفع میکنند - بدین شکل امیداست که احتیاج اکثر لیسه هارفع و به تطبیق پروگرام بشکلیکه وزارت معارف - میخواهد یك قدم زیادتر نزدیك شود .

برحسب تصویبیکه در مجلس وزارت معارف بعمل آمده دروس ساینس درصنوف مکاتب ثانوی بزبان خارجی خوانده میشود نظر باین تصویب اکثر کتبیکه بحیث کتب درسی درسال گذشته درمجالس متعدد ریاست تعلیم وتربیه ازطرف متخصصین مضامین مذکور فرمایش داده شده بود بسبب مشکلات مختلف تاحال ازخارج وارد نگردیده وعدهٔ هم که حاضراً بدست داریم

احتیاج طلاب راتکافو نمیکند- سلسلهٔ تشبثات وزارت راجع بهتورید آنها ادامه دارد تا کتب مذکور یك آن اول ترواردکرده شود ۰

راجع بهتهیهٔ بعضی کتب بزبان خارجه ازطرف وزارت معارف درداخل اقدام بعمل آمده است چنانچه دوکتاب قرائت بهلسان المانی که در خود افغانستان تالیف شده بود برای رفع احتیاج طلاب مکتب نجات بطبع رسیده به معرض استفاده شان قرار داده شده است- یك عده کتب فرانسوی برای رفع حوائج طلاب مکتب استقلال از بیروت وارد گردیده بدست طلاب داده شده است ۰ کتابهای انگلیسی ازهند وامریکا بتعداد کافی خواسته شده وزارت معارف انتظار وصول آنهارا میبرد وبرای رساندن آن اقدامات لازمه نموده است ۰

دادن نوتهای درسی ازطرف معلمین وبحران کاغذ نیز درین زمینه مشکلاتی برای اجرای امور تدریسی درمکاتب ثانوی تولید کرده است وزارت معارف برای مکاتب متوسطه که درمراکز ولایات تاسیس یافته تهیه کتب رابزبان ملی دیده است وتالیف اکثر ازین کتب باتمام رسیده آمادهٔ طبع میباشد بهر اندازهٔ که این کتب بزودی بطبع رسیده بمعرض استفاده طلاب قسمت متوسطهٔ مکاتب ثانوی وغیر آن قرار داده شود - بهمان اندازه به پیشبرد تعلیمات شان معاونت مینماید اما این مسئله هم ربط به بحران کاغذ دارد که طبع آنها موقوف بان میباشد واین عدم کفایت کاغذ وقت زیاد کارکنان مطبعه رااشغال مینماید زیرا مطبعه بهسبب نبودن کاغذ بهذمه گرفته است که باندازهٔ احتیاج یك ساله کتب تدریسی دوره ابتدائی راطبع کند واگربهمین قسم درسال آینده نیز کاغذ جهته مصارف چند سالهٔ طبع کتب بدست نیاید مطبعه مجبور است که وقت خودرا درسال آینده تکراراً درطبع کتب درسی مکاتب ابتدائی مصروف نماید و درینصورت برای مامورین مطبعه دیگر وقت زائد نمیماند که کتب متوسطه راطبع نماید وزارت معارف برای رفع این مشکل مهم نیز درصدد چاره جوئی است ۰

موسسات مختلفهٔ علمی و طن راجع به پیشبرد زبان ملی کوشش زیاد نموده آثار وکتب بصورت تالیف وترجمه بزبان پښتو نشرنموده ذخائر علمی این زبان را زیاد میکنند وزارت معارف باشریك سلسله کتب تدریسی دورهٔ متوسط درین راه اقدام شایان قدری نموده است چه اکثر اشخاصیکه دارای تعلیمات خصوصی بوده ودربعضی ازشعب علوم مطالعات وتجاربی دارند مجبور به تحصیل مبادی و اساسات علوم کلاسکی میباشند که برای تربیهٔ ذهنی شان لازم است اما هموطنانیکه زبان فارسی راندانسته مطالعات خودرا مستقیماً بهپښتو پیش میبرند میتوانند یك مجموعهٔ خلص ولازم علوم مختلفه را بزبان مادری خوددرین کتابهای متوسطه که در وزارت معارف تدوین گردیده دریافت نمایند اصول دید اکتیك درین کتب بخوبی مراعات گردیده طوریکه اشخاص بدون کمك معلم میتوانند مطلب را ازانها درك نمایند وبهره ازمعلومات آن حاصل کنند نظر باین مزایا وفوائدی که کتب مذکور متضمن اند بههرشخص توصیهٔ اکیده میشود که اگر تحصیلات خودرا

ازراه کلاسیک مکتب نکرده باشند بمطالعهٔ این کتب بعدازنشران اقدام نمایند اگر کتب مذکور ازطرف توده مطالعه شود برای بلند بردن معلومات هموطنانیکه زبان مادری شان پښتو است امداد بزرگی مینماید واین مقدار معلومات عمومیه نواقص بعضی از نویسند گان مارا که تحصیل کلاسیکی ندارند رفع نموده قیمت آثار شان رادوبالا میکند ·

اسمای کتب مذکور که بعضی طبع شده وباقی آمادهٔ طبع است بدین قرار میباشد ·

الف ــ کتبیکه بطبع رسیده است :

هندسه صنف	۷
پښتوی »	۷
» »	۸
» »	۹
» »	۱۰

ب ــ کتبیکه تحت طبع است :

دینیات صنف	۷
تاریخ »	۷
حساب وجبر صنف	۷
اخلاق »	۷
بایولوجی »	۷
کیمیای »	۷

صرف ونحو پښتو برای صنف ۷و۸ و ۹

ج ــ کتبیکه آمادهٔ طبع است :

حساب صنف	۸
تاریخ »	۱۰
تاریخ »	۱۱
کیمیای »	۸
بایولوجی »	۸

انشای پښتو برای صنوف ۷ و ۸ و ۹

د ــ کتبیکه تالیف شده تحت تدقیق کمیسیون است:

دینیات صنف	۸
جغرافیای »	۷

جغرافیای صنف	۸
جغرافیای «	۹
کیمیای «	۹

باوجود این همه موانعیکه وزارت در تطبیق اساسی پروگرام حس مینماید وضعیت طلاب فارغ التحصیل امسال اطمینان بخش است قرار معلوم طلابیکه از لیسه فارغ التحصیل گردیده وشامل فاکولته ها شده اند بعد از چندماه مذاکره و کسب معلومات متممه بدوام دروس وپروگرام فاکولته ها کسب اقتدار ولیاقت نموده اندودر دروس فاکولته وقفهٔ بزرگی بسبب عدم تجانس سویهٔ معلومات طلاب بظهور نرسیده تدریس درفاکولته ها بصورت نورمال جریان دارد. ذوق ولیاقت اکثر طلاب در انتخاب شعبات تخصص شان درین سال مدنظر گرفته شده است وطلابیکه امسال از لیسه ها بفاکولته هارفته اند استعداد ولیاقت زیادتر نشان میدهند.

وزارت معارف که توجه زیاد به صحت وسلامت طلبه دارد وهمیشه در تنمیه وتقویهٔ ابدان انها میکوشد به سپورت وحفظ الصحهٔ طلاب خیلی اهمیت داده امسال پلان تعمیر یك ستیدیوم راطرح نموده مقدار زیاد سامان ولوازم والبسه سپورت را از خارج وداخل تهیه نموده و بمرکز و ولایات توزیع نموده است طلاب زیاد لیسه ها را ببازی فت بال، هاکی، والی بال، هندبال وسپورت های انفرادی از قبیل دویدن های ۱۰۰ ـ ۲۰۰ ـ ۴۰۰ ـ ۸۰۰ ـ ۱۵۰۰ ـ ۱۳۰۰ ـ ۱۰۰۰۰ متره خیز قدم دار خیز دراز، خیز بلند، خیز بانیزه ـ انداخت نیزه ـ انداخت گلوله، تربیه وتیم های ماهر در بازیهای مذکور تشکیل وبوجود آورده مسابقات متعدد را در نمایش جشن استقلال وتورنمنت های فت بال هندبال، باسکت بال، والی بال، هاکی، ریسمان کشی را در اوقات ومواسم مختلفه بمعرض نمایش گذاشته است حتی یك تیم فت بال خودرا درخارج جهت مسابقه اعزام نموده.

وزارت معارف مقدار ادویهٔ ضروریهٔ خودرا تهیه ولست ادویه زیادرا ترتیب نموده بخارج صادر کرد تااز انجا دستیاب کند عدهٔ زیاد طلبه را تداوی وصدها طلبهٔ معارف را واکسیناسیون ضد محرقه نموده وهمیشه طلاب را جهت جلوگیری از امراض مسری معاینه وامور سپورتی وصحی طلاب مرکز واطراف راذریعهٔ هیئت های صحی وسپورتی ملاحظه وتفتیش واصلاح نموده است نظر باین تدابیر صحی هیچ یك از امراض مسری امروز در طلاب معارف دیده نشده وعدهٔ مریضها روز بروز کم شده میرود.

تعلیمات عالی ومسلکی

سال ۱۳۲۳ به نسبت سال گذشته برای تعلیمات عالی ومسلکی سال مثمرتری محسوب میگردد زیرادرین سال درین دورشته بعضی اصلاحات وتعدیلات رخداده است که درتاریخ معارف افغانستان اهمیت بسزائی داردچه ازیك طرف برای پرورش معلمین لایق دارالمعلمین هاولیسه هاو متخصصین معارف وارتقای امور ثقافت وادبیات ملی یك موسسهٔ عالی بنام فاکولتهٔ ادبیات در سلك فاکولته ها

زیاده گردیده وازطرف دیگربه منظورتربیهٔ علمای دینی که دارای معلومات عصری بوده وامور اسلامی متعلق به جامعه رابخوبی ایفانموده بتوانند موسسهٔ دیگری بنام مدرسهٔ علوم شرعیه در کابل ازاوایل میزان افتتاح گردیده است. دررشتهٔ فاکولته هاومکاتب مسلکی دیگر نیز اصلاحات وتعدیلات چندی بمنصهٔ اجراء گذارده شده است که هریك بنوبهٔ خود دارای اهمیت می باشد اینك بشرح هر کدام حسب آتی پرداخته میشود :

فاکولتهٔ ادبیات :موضوع تاسیس فاکولتهٔ ادبیات ازچندی بود که فکرار کان وزارت معارف وهواخواهان علم وعرفان رابخودجلب نموده بودچه درجنب موسسات عالی دیگرازقبیل فاکولتهٔ طبی حقوق وعلوم سیاسی وسیانس که بمقصد تربیهٔ مامورین ومتخصصین ومعلمین دررشته‌های صحی اداری سیاسی واقتصادی وعلوم طبیعی از۱۳ سال باین طرف یکی بعد دیگرتاسیس شده وبطرف اکمال روان اند تاسیس یك موسسهٔ عالی دیگربنام فاکولتهٔ ادبیات جهت پیشبردعلمی زبان ملی وپرورش - معلمین لایق دارالمعلمین هاوتعلیمات ثانوی ومتخصصین اموعرفانی وارتقای ثقافت ازامورضروری محسوب میشودهمین بود که دراوائل حمل ۱۳۲۳ والاحضرت وزیرمعارف مسئلهٔ فوق راتحت غور گرفته وریاست تعلیم وتربیه رامامورترتیب وتدقیق دراطراف امکان تاسیس یك فاکولتهٔ ادبیات ومفردات پروگرام مضامین آن نمودچنانچه بتاسی امروالاحضرت موصوف شعبهٔ تعلیمات - عالی ومسلکی ریاست تعلیم وتربیه خطوط اساس تعلیمات نامه ومفردات پروگرام مذکور را ترتیب - داده ودرطی مجالس چندی که درماهای حمل وثورازطرف کمیسیون منتخبه منعقد شده بودتحت غوروتحقیق قرارداد وبدینترتیب بپروژهٔ تعلیماتنامه ومفردات پروگرام مذکور یك صورت مقدماتی بخشید.دریتجالزوم انعقادشورای عالی معارف وتقدیم پروژهٔ تشکیل وپروگرام فاکولته مذکوربه آن مجلس حتمی دیده شد چنانچه شورای مذکوربروزهای ۳۰ ثور ۳ و ۶ و ۱۰ جوزا انعقادیافته - در مجلس اول حتمیت تاسیس فاکولته تحت غورومداقه قرارگرفته وبه تصویب رسانیده شد. وبرای افتتاح فاکولتهٔ مذکوراوائل میزان ۱۳۲۳ معین گردید . درمجالس سه روزهٔ دیگر پروگرام دروس وتعلیماتنامهٔ آن بعدازاصلاح وتعدیل به تصویب رسانیده شدوضمیمهٔ ورقهٔ عرض بمقام منیع صدارت عظمی جهت منظوری حضور اعلیحضرت همایونی تقدیم گردیده چنانچه ازمقام صدارت فرمان منظوری آن باصحهٔ اعلیحضرت همایونی بوزارت معارف اعطا گردید تاسیس این فاکولته براساس فاکولته های دیگربوده واساس آن مثل فاکولته های ادبیات عالم دارای شعبات : (۱) زبان وادبیات (۲) فلسفه وعلوم اجتماعی وتربیوی (۳) تاریخ وجغرافیه می باشد ولی بنابراحتیاجات ووسایل امروزی وضروریات حیات تعلیمی وتربیوی فعلاً شعبهٔ مختلطی تشکیل داده شد که چهارسال دوام نموده ومضامین آن حسب آتی می باشند :

(۱) قراریکه دیده شد چون منظورفعلی این فاکولته راخصوصاً پرورش معلمین وارتقای امور

ثقافت وادبیات ملی تشکیل می دهد بنابر ان زبان ادبیات وتاریخ ادبیات ملي ومربوطات آن به محور تدریسات این فاکولته قرار گرفته اند .

(۲) چون برای تقویه وریختن طرح متین زبان وادبیات ملی داشتن معلومات کافی دراطراف علم لسان ومقایسهٔ آن باالسنهٔ اقوام هم نژادوهم کیش مثل فارسی، عربی، سنسکرت واوستایك امر حتمی شمرده می شد بنابران لازم دیده شد که علم لسان (فیلولوژی) وعلم لسان ـ مقایسه وی ازیك طرف واسان وادبیات فارسی وعربی به پیمانهٔ وسیعتر وسنسکرت واوستابه پیمانهٔ کوچکتر ازطرف دیگر داخل پروگرام این فاکولته گردد البته تدریس یکی اززبانهای حیه غربی که طلاب فاکولته به آن دولیسه های خودهادوام نموده اند درین جانیز دوام آن حتمی قرارداده شده است .

(۳) چون لازم بود که طلاب فاکولته معلومات مسلکی جهت پیشبرد وظایف آینده وتوسعهٔ نظرخودها حاصل کنند مضامین تاریخ مدنیت ، فن وعلم تربیه ، روحیات ومنطق ، فلسفه ومابعد الطبیعی (ازنقطهٔ نظرغرب واسلام) اخلاق واجتماعیات درپروگرام فاکولته شامل گردید .

٤ ـ علاوه برآن طلاب مکلف ساخته شدند که درپایان تحصیلات خودها رساله دراثر تتبعات شخصی بنویسند .

این بود معلومات مختصری که درخصوص تشکیل وترتیب پروگرام فاکولتهٔ ادبیات وکار روائیهای شعبهٔ تعلیمات عالی ریاست تعلیم وتربیه در آن خصوص داده شد درینجالازم دیده میشود که ازاجرا آت دوایردیگر درین زمینه مختصر آ تذکر داده شود .

همینکه پروژهٔ تشکیل فاکولتهٔ مذکورمراحل اصولی خود راطی نمود ازمقام صدارت عظمی ع ، ص عبدالحی خان حبیبی معاون ریاست مطبوعات ومدیر عمومی پښتو ټولنه(باداشتن عهدهٔ کفالت پښتو ټولنه) بریاست آن موسسه عز تقررحاصل کردند ـ ریاست تدریسات بهانتخاب معلمین واستخدام یك معلم ازخارج مشغول گردید ریاست تفتیش درانتخاب ومعرفی طلاب ازفارغ التحصیلان لیسه هاپرداخت شعبهٔ اجرائیه جای ولوازم درسی آن فاکولته راتهیه نمودمدیریت عمومی کنترول جزئیات بودجهٔ آن را ترتیب دادتااینکه بفضل خداوند وتوجه حکومت معارف پرور فاکولتهٔ ادبیات از اوائل عقرب ۱۳۲۳ افتتاح گردیده وبه حلقه های دارالفنون شاهی کابل یك فاکولتهٔ دیگر زیاده گردید . و اینك موفقانه به تعلیمات سال اول خویش دوام دارد .

مدرسهٔ علوم شرعیه

تاسیس یك موسسهٔ علوم دینی مطابق ممالك اسلامی دیگر به اساس عصری چندسال میشود که ازیکطرف افکار اولیای امور رابه خودجلب وازطرف دیگرافکار علمای دینی مرکزومدرسین دارالعلوم عربیه رابخود مصروف ساخته بود ' علمای دین برای دانستن دنیای عصری وداشتن معلومات درمسائل بین المللی وتقویه وتبلیغ دین مبین اسلام رفته رفته ازچندین سال به اینطرف به

این نکته ملتفت گردیدند که بدون فرا گرفتن علوم جدید ویك لسان خارجی نمیتوانند وظیفهٔ مقدس خودهارا چنانچه شاید وباید ایفانمایند بنابران چندین بار بوزارت معارف تحریراً وشفاهاً عرض نموده بذل توجه اولیای امور رادرین باره طالب شدند همین بود که سال گذشته ریاست تعلیم و تربیهٔ وزارت معارف باشتراك علمای دینی به ترتیب یك پروگرام عصری برای دارالعلوم عربیه مؤظف گردید - ریاست تعلیم وتربیه مطالعات خودرا دراطراف پروگرام مذکور شروع نموده وبعد ازچندی ترتیب آن نیزانجام پذیرفته انتظار انعقاد یك مجلس علما رامی برد - همین بود که مجلس مذکور از۳۲ جوزا تاده سرطان چهاربار اجلاس نموده پروگرام مرتبه‌را تحت غورومداقه قرار داده درمجلس اول پروگرام نه سالهٔ مدرسه علوم شرعیه ودر مجالس دیگر تعدیل نصاب دارالعلوم عربیه وپروگرام شعبات تخصص مدرسهٔ علوم شرعیه ازطرف مدرسین دارالعلوم عربی تصویب گردیده بمقام منیع صدارت عظمی جهت منظوری حضور اعلیحضرت همایونی تقدیم گردید ومنظوری حاصل شد .

وازمقام وزارت معارف صیٰاغلی مولوی شاه محمدخان مدرس دارالعلوم بحیث مدیر این موسسهٔ جدید التاسیس انتخاب گردیده وبه تعداد (۸۰) نفر طلاب درسال اول مدرسهٔ مذکور ازمیزان ۱۳۲۳ تحت تعلیم گرفته شدند این موسسه اولا درعمارت سابق فاکولتهٔ طبی دردارالفنون آغاز بتدریس نموده وتاابتدای رخصتی‌های زمستانی مدرسه درآنجا دائربود تابالاخره بعدازانقضای ایام رخصتی به پغمان نقل داده شد .

منظور ازتاسیس این موسسه تربیهٔ علمای دینی که امور اسلامی متعلق به جامعه‌را ایفا نموده ودارای معلومات عصری باشند ومعلمین دینیات مکاتب میباشد. بنا بران از یك طرف مضامین تجوید ، تفسیرشریف ، حدیث شریف ، فقه وفرائض ، اصول حدیث واصول فقه واصول تفسیرعقاید وعربی - جزوپروگرام این مدرسه بوده وازطرف دیگر پشتو، انگلیسی، ریاضی، تاریخ ، جغرافیه، علوم طبیعی ، فزیك ، کیمیا ، رسم، فلسفه ، منطق ، اجتماعیات ، اخلاق ، اقتصاد وتاریخ، فلسفه. درپروگرام شامل میباشد - کتب جلالین ومدارك درتفسیر واتقان سیوطی دراصول آن مشکوة بخاری درحدیث مقدمه مشکوة وشرح نخبه دراصول حدیث کنزین وهدایتین وسراجی درفقه و فرایض. اصول شاشی ونورالانوار دراصول فقه ابوالمنتهی وشرح نسفی درعقاید وجزری درتجوید تدریس میشودعربی اولا بطور لسان خوانده شده وبعدازان بطریق متداول نیزخوانده میشود - پروگرام علوم جدیده که دربالا ذکرشد مطابق دورهٔ اول ودوم لیسه بوده و انگلیسی بطور لسان خارجه تدریس میگردد طلاب درین موسسه عموماً ازفارغ التحصیلان ابتدائیه انتخاب میگردند این موسسه شباروزی بوده ولباس واعاشهٔ طلاب مجانا پرداخته میشود .

بعدازآنکه دورهٔ نه ساله تحصیل خودها رابه انجام رسانیدند به فارغ التحصیلان درجهٔ معادل لیسانسیهٔ الهیات اعطا گردیده وخصوصاً معلم علوم دینی لیسه‌ها ازین جمله انتخاب میشوند وبرای

کسانیکه استعداد خوبتر ولیاقت بهتری از خود در اثنا ی تدریس نشان داده وخیال پیشبرد تحصیل‌را دارند درثانی‌دورهٔ تخصص افتتاح میگردد ـ این دوره مشتمل‌شعبات سه گانه که‌عبارت از (۱) شعبهٔ قضی‌وفتوی (۲) شعبهٔ وعظ وارشاد(۳) شعبهٔ تدریس وتعلیم است میباشد مقصود از شعبهٔ اول تربیهٔ قضاة مقتدر وبا کفایت واز شعبهٔ وعظ وارشاد مبلغین اسلامی وشعبهٔ تدریس‌وتعلیم معلمین خود همین‌موسسات است درشعبهٔ قضی‌وفتوی مضامین فقه وفرائض بامقارنات مذاهب اربعه، اصول فقه آداب مناظره وجدل . تاریخ‌فقه وتاریخ قضی‌دراسلام‌وآداب‌قضاة ومنتهی‌هاازیك‌طرف ومضامین حقوقی مطابق فاکولتهٔ حقوق از قبیل حقوق مدنی ، اساسی ، اداره‌ٔ جزا ، تجارت عمومی وخصوصی‌دول بالسان خارجه ولوائح واصولنامه های‌دولتی ازطرف‌دیگر تدریس میشود.

در شعبهٔ وعظ وار شاد مضامین‌حدیث‌وطبقات‌محدثین تفسیروطبقات‌مفسرین ـ الهیات ، بلاغت ، آداب بحث ومناظره ،تاریخ مذاهب وطریقت ها ، وعظ وخطابه ، بدعت وعادت ، ادبیات عرب. وفارسی‌وپشتوبا لسان خار جه تعین گر دیده است مضا مین شعبهٔ تدریس وتعلیم اصو ل فقه فلسفه کلام‌معانی ، حدیث،منطق،هیئت ، نحو،تفسیر،تجوید وفن‌تعلیم وتد ریس میباشند .

دراینجایك‌نکتهٔ مهم دیگرنیز باید توضیح شودوآن‌عبارت‌از تعدیل پروگرام‌دارالعلوم‌عربی‌مرکز است که تا اندا زهٔ ممکنه درپروگرام‌آن‌برعلاوهٔ معلومات قدیمه‌مضامین جدید داخل گردیده تا احتیاجات‌فعلی‌مملکت راتکافو نموده بتواند.علاوه بران‌برای مدارس‌اطراف ازقبیل نجم‌المدارس اسدیه ظاهر شاهی وغیره نیز پروگرام جدید ترتیب گردیده وبعد ازگذارش از مجلس‌علما ومدرسین دارالعلوم هاعنقریب درمورد تطبیق گذارده خواهد شد .

فاکولتهٔ سیانس

امسال درفاکولتهٔ سیانس صنف سوم تشکیل گردیدو یکسال بعد ازین موسسه طلاب فارغ‌التحصیل میگردندبرای اصلاح وضعیت لیسه ها که سبب‌بزرگ آن فقدان معلم است‌این فاکولته بافاکولتهٔ ادبیات کمك زیاد میکنند. طلاب درین وقت نیز در بعضی ساعات فارغ خود در دورهٔ اول لیسه‌ها تدریس می نمایند واین تدریس بحیث ستاژ شان شمرده میشود و تجربهٔ معلمی را پیدا میکنند ازطرف دیگر تایك‌اندازه رفع کمبود معلمین در لیسه ها صورت‌میگیرد.معلمین فاکولتهٔ سیانس‌نظربه بحرانی که دراین‌ایام ازسبب فقدان معلم‌درلیسه هاتولید شده برای پیشبرد تدریس کمك زیاده کرده ووظایف‌فوق العاده راایفامیکنند معلمین‌فاکولته بعدازوقت درمکتب‌استقلال ونجات که از کمبود معلم‌خیلی دچارتکلیف‌اند درس‌میدهندبدین‌واسطه جریان‌تدریس توقف‌ننموده و تعلیمات جریان دارد .

امسال فاکولتهٔ سیانس علاوه برعمارتی که‌داشت توسعه‌یافته عمارت های سابق فاکولتهٔ طبی رادر خواجه ملا اشغال کرده برای لابورا توار ها واطاق های درسی جای مناسب تهیه نمود لابورا توارهای کیمیادرجای سابق باقی‌ماند ولابورا توارهای‌فزیك در اطاق های بزرگ‌روشن

د معارف دوزارت مهمې مقررۍ

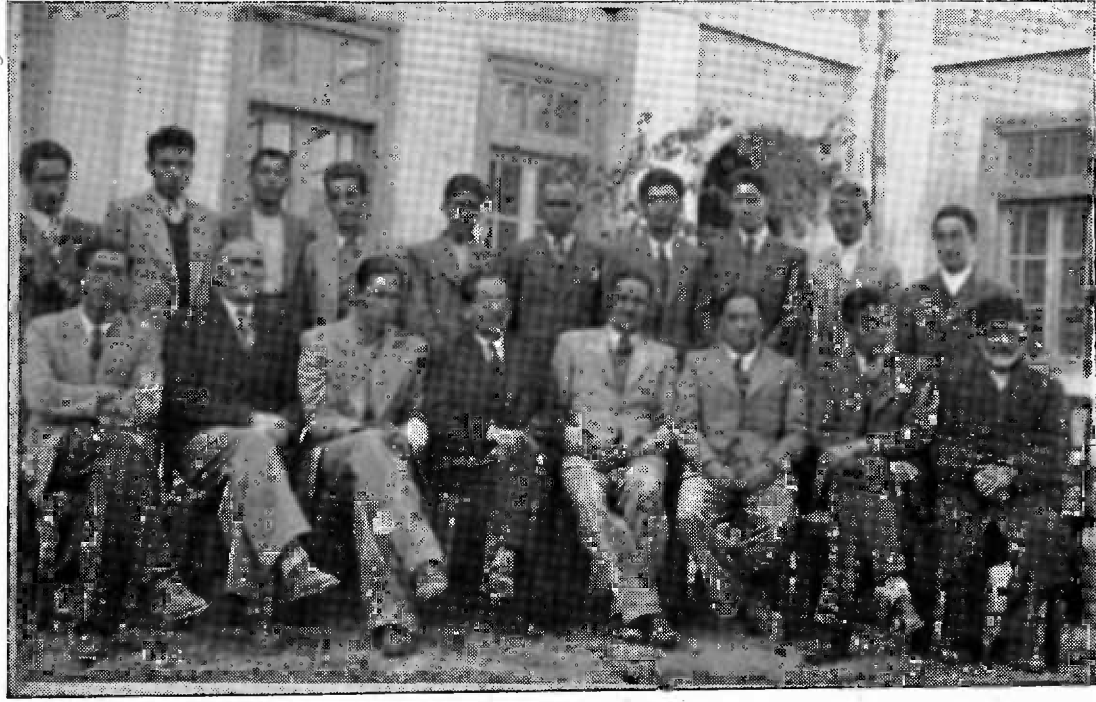
ع ، ص عبدالحی خان «حبیبی»
دادبیاتو دفاکولتی رئیس (دپښتو
ټولنې دعمومی مدیریت کفیل)

ع،ص برهان الدینخان کشککی
چه د قندهار دمعارف رئیس
مقررشویدی

عزتمند زهدی بیگ
دطب دفاکولتې درئیس کفیل

د اد بیاتو د فاکولتې د افتتاح ورځ ۷ عقرب ۱۳۲۳

میزهای تجارب‌را ترتیب داده است الحال طلاب به‌سهولت ودرجای‌فراخ اجرای تجارب فزیك راکرده میتوانند وهم چنین یك لابوراتواربرای طلاب بیولوجی ترتیب گردید امسال یك کرس طبقات‌الارض جدیداً درفاکولته سیانس تاسیس گردید وتدریس آن بهداکتر عبدالله‌خان دوکتور دارالفنون Heidellery سپرده شد ویك اطاق برای Mineralogie تخصیص داده شد ونمونه معادن‌واحجار در آن بصورت‌مرتب ترتیب‌ونمره‌خورده جهت‌استفاده طلاب میها گردیده است . درس جیو لوجی برای‌شعبات بیولوجی و کیمیا داده می شو . کتابخانه فاکولته سیانس اگرچه کتب راکه دردست داشت مرتب‌نموده لست های آنرا ترتیب نمود واز کتابخانه‌طلاب استفاده میکنند ولی‌بسبب جنگ دنیاومشکلات تورید کتب جدید کتابخانه فاکولته بحال خود باقی‌مانده وتوسعه نیافته وازطرف دیگر مع‌الاسف مجلات علمی ازخارج برای فاکولته نرسیده واقدامات مکرر درین‌باره نتیجه مثبت راموجب نگردیده وازطرف دیگر چون بعضی معلمین فاکولته بکارهای اداری مصروف‌اند وقت کافی برای تعمق وتدقیق درمسالك خودنمی یابند درنتیجه تمام فعالیت های اکتشافی این موسسه معطل‌است وفاکولته سیانس‌ماهیت دارالمعلمین عالی رانداردوبس .

حقوق‌وعلوم سیاسی

فاکولته . . . .

فاکولته حقوق وعلوم سیاسی چنانچه درسال سابق به آن اشاره رفته‌بود اصلاح وتعدیل تعلیماتنامه فاکولته‌تحت‌تدقیق وبحث گرفته شده بود. درین‌سال نیزبه تعقیب سال گذشته اصلاحات وتعدیلاتی چندی‌به تعلیماتنامه فاکولته حقوق وعلوم سیاسی بعمل آمد وبلاخره تعلیماتنامه جدید به‌مجلس‌معلمین تصویب‌یافته وازحضور والا حضرت وزیر معارف گذارش یافت . قرارتعلیماتنامه مذکور فاکولته حقوق‌ازماه میزان ۱۳۲۳ داخل مرحله سال چهارم خود گردید ، ولی ازباعث قلت‌تعداد طلاب درین سال‌ازسه شعبه‌پیش بینی‌شده (اداری . مالی . سیاسی) تنها شعبه اداری وشعبه مالی آن‌به تدریسات آغاز نموده وبکمك یك دسته معلمین فخری که‌از فارغ التحصیلان لایق افغانی میباشند وجدیداً بحیث معلمین فخری انتخاب شده‌اند یعنی شاغلی عبدالله خان مدیر اعتبارات‌بانك‌شاهی، شاغلی عبدالملك خان‌مامور ارتباط خارجه‌بانك مذکور، شاغلی عبدالغفور خان‌امینی متخصص اقتصاد دربانك مذکور وشاغلی یارمحمدخان مدیر کنترول نرخهای وزارت اقتصاد ومعلمین دائمی وفخری سابق خود بخوبی راه تکامل خودرا میپیماید دراینجا این ناگفته نماند که‌برای فاکولته موصوف یك معلم خارجی هم‌درین سال استخدام گردیده است درامور اداری فاکولته مطابق‌مواد تعلیماتنامه جدید محمداکبر خان معلم بحیث معاون برای یکسال تعیین گردید . علاوه‌بر آن فاکولته مذکور درنظردارد که‌یك مجله درهرسه ماه‌نشر نماید ، ازطرف دیگر درسال‌اول فاکولته به‌تعداد ۲٤نفر طلاب ازفارغ التحصیلان به کلوریا تحت تعلیم گرفته شدند. ازمکاتب مسلکی مربوطه فاکولته حقوق لیسه تجارتی سال‌اول دوره احضاریه خود رابه

پایان رسانید. ودرمیزان سال جاری دارای صنف دوم خود نیز گردیده است. ازمکتب حکام درین سال برای بار اول به تعداد ۵۷ نفر فارغ التحصیل گردیده وبوزارت داخله معرفی شدند و ازقرار معلوم به علاقه داری های ولایات وحکومتهای اعلی عزتقرر حاصل نمودند. همچنین مکتب اصول تحریر ومحاسبه وتجارتی سابقه دارای یك تعداد فارغ التحصیلان گردیده اند فارغ التحصیلان موصوف بهوزارت اقتصاد ووزارت مالیه. بانك شاهی ودیگر موسسات رسمی معرفی گردیده اند ودر سال اول مکتب اصول تحریر به تعداد ۸۰ نفر متعلم ازفارغ التحصیلان ابتدائیه انتخاب و تحت تعلیم گرفته شدند.

فاکولته طبی:- فاکولته طبی نیز درسال ۱۳۲۳ مصدر اصلاحات چندی درزمینه های اداری وتدریسی گردیده کهازمهمترین آنها مختصراً تذکار میابد.

چون یك قسمت کافی عمارت فاکولته طبی بجوار شفاخانها درعلی آباد بسال گذشته بهاتمام رسیده بود ریاست فاکولتهازرخصتی های زمستانی طلاب وتعطیل دروس استفادهنموده بهانتقال لابوراتوارهای ودایره لیلیه وغیره ملحقات آن پرداخته وهمدر اثنای این سال یك قسمت مهم سامان ولوازم لابوراتوارهای فاکولته بطور اساسی ترتیب وتنظیم گردیده وتوسعه شایانی را بخود پیدا نمود. ازطرف دیگر یك لابوراتوار کیمیای حیاتی درفاکولته تاسیس وشعبات کیمیای تحلیلی مقداری وهیدرولوژی کهدرآن علاوه بکار های فاکولتهمواد کیمیاوی که ازوزارت خانههای دیگر جهت تجزیه فرستاده میشود نیز تحلیل میگردد وشعبه اتوپسی (Autopsie) کهدر آنجا تشخیص امراض از روی پارچه های امراض بصورت صحیح صورت میگیرد ووقایع مربوطه طبابت عدلی نیز تدقیق میگردد به لابوراتوارهای فاکولته علاوه گردیدند. درمعاینه خانهٔ مرکزی نیزیك لابوراتوار عصری کیمیای حیاتی افتتاح و تنظیم گردیده وبمعرض استفاده گذارده شد.

درمسئلهٔ فارغ التحصیلان درین سال یازده نفردوکتور ازستاژ فارغ وبرای اجرای دوکتوری دیپلوم حاصل نمودند که ٤ نفر ازایشان بحیث اسیستان بههیئت تعلیمی فاکولته درشعبات نسائیه، جلدیهٔ، عینیه، عقلیه وعصبیه شامل گردیدند. همچنان ۱٤ نفرمعاون داکترو ۱۱ نفردواساز ازستاژ فارغ وشهادتنامههای مسلك برایشان اعطاء گردید وشامل کار شدند. علاوه بر آن هشت نفر دوکتور دیگر از فاکولتهٔ طبی بعداز ختم کار های عملی شامل دورهٔ ستاژ گردیده وهم چنان ۱٤ نفر معاون دوکتور و۸ نفر دواساز ازمکتب طبی ودواسازی فارغ وشامل مرحلهٔ تطبیقات وستاژ شدنددر خصوص طلاب جدید الشمول درین سال ۱٦ نفر طلاب فارغ التحصیلان بکلوریادرصنف اول فاکولتهو ۲۱ نفر ازفارغ التحصیلان متوسطه بصنوف اول مکتبین طبی ودواسازی شامل وتحت تعلیم گرفته شدند.

در خاتمه یك تغییر دیگری که در اداره فاکولته وموسسات صحی اهمیت دارد تقرر

ع،ص پروفیسور زهدی‌است بکفالت ریاست فاکولته‌طبی و مؤسسات صحی مربوطهٔ آن که‌بعد از عودت عزت‌مند دوکتور رفقی کامل بیگ رئیس سابق فاکولته‌طبی که‌مدت درازی به خدمات صحی در افغانستان مشغول بودند و به‌علت مریضی درماه میزان عازم وطن خویش ترکیه گردیدند میباشد.

دارالمعلمین‌ها: درامور تدریسی و ادارای دار المعلمین ابتدائیه ومتوسطه درین سال تعدیلات مهمی بروی کار آمده که بشرح آن حسب آتی پرداخته میشود:

مسئلهٔ‌مهمی که‌درابتدای این سال‌درین دومؤسسه رخ‌داد همانا تقرر ص دوکتور میرنجم‌الدینخان که‌یکی از جوانان فاضل و تعلیم یافتهٔ با کفایت وفارغ‌التحصیل امریکا است میباشد بحیث مدیر این‌دو مؤسسه که‌درماه‌حمل ۱۳۲۳ عزتقرر حاصل نموده وبا کمال متانت و حرارت درامور تدریسی و اداری دارالمعلمین‌ها حصه گرفته اند.

مسئلهٔ مهم دیگری که درامور تدریسی و اداری دارالمعلمین‌ها بعمل آمده اصلاحات و تعدیلات مهمی‌است که‌اولاً درا ثر مطالعات ریاست تعلیم و تربیه بشکل راپور ترتیب و ثانیاً به‌مجلس وزارت تصویب گردیده‌است. چنانچه بقرار آن تصویب به‌دارالمعلمین حق اولیت درانتخاب معلمین داده شده‌وهم درمعاش معلمین داخلی این مؤسسه که‌تا ساعت ٤عصر مشغول تدریس میباشند بصورت امتیازی از ۲۰تا ۳۰ فیصد ازدیاد بعمل آمد کنترول فوق العادهٔ وزارت بر اساس سال گذشته دوام‌نموده به‌معلمین جهت‌ترتیب نوتهای شان‌هدایات لازمه وقتاً فوقتاً داده‌شده و برای طبع و نشر نوتهای‌مذکور یك‌دایرهٔ نشریات تاسیس گردید.

در رشتهٔ تربیوی ترتیباتی جهت اداره و کنترول فعالیت های اجتماعی طلاب اتخاذ شده‌ویك کلوب‌در دارالمعلمین‌افتتاح گردید. در وضعیت لباس‌واعاشهٔ طلاب نیز بهبودی بعمل آمد تبدلاتی دیگر که درمسایل‌اداری این‌دو مؤسسه بساحهٔ عمل‌در آمده‌اولاً عبارت است‌از مجزا شدن‌احضاریهٔ دارالمعلمین متوسطه که‌به‌یغما نقل‌داده‌شده و ثانیاً تنظیم ادارهٔ لیلیه میباشد که ازیك طرف جهت کنترول فعالیت‌های طلاب در او قات خارج درس تعمیر دیوار احاطه‌به دارالمعلمین‌تجویز گردید‌وازطرف دیگرجهت بانشاط ساختن تفریحات طلاب باغچه‌ها ساخته شده ومیدانهای سپورت‌تسطیح گردید. علاوه بر آن یك‌اطاق بزرگ‌مطالعه‌به‌دارالمعلمین افتتاح گردید تاطلاب مطالعات خودها را درلیلیه بخوبی پیش برده بتوانند. یك مسئلهٔ دیگری که‌درین مورد قابل‌تذکر است همانا برطرف شدن‌مبصرین قدیمه‌وسپرده شدن نگرانی طلاب لیلیه به‌معلمین لایق‌وبا کفایت مکتب است که درارتباط تدریس‌وانضباط رول مهمی رادارا بوده وثمرهٔ خوبی را ان‌شاءالله و تعالی بارخواهد آورد درخاتمه ازیك نکتهٔ دیگرنیز دراینجا باید یاد آوری شود و آن‌عبارت ازافتتاح دورهٔ‌دوم پوهنځی میباشد که به‌اساس دورهٔ‌اول که‌تعلیمات آن به سال‌سوم‌خودرسیده جهت‌تقویهٔ معلومات معلمین که‌درین اواخر ازدارالمعلمین فارغ التحصیل شده اند تأسیس واز ثور ۱۳۲۳ شروع به کار نموده است.

مقرریهای عمدهٔ وزارت معارف در سال ۱۳۲۳ قرار ذیل است :

۱ : ـ تقرر ع، ص عبدالحی خان «حبیبی» بحیث رئیس فاکولتهٔ ادبیات.

۲ : ـ « « «عبدالحکیم خان عضوریاست تعلیم و تربیه به کفالت ریاست فاکولتهٔ حقوق و علوم سیاسی.

۳ : ـ « « « برهان الدینخان کشککی مشاور وزارت معارف بریاست معارف قندهار.

٤ : ـ ص، شاه محمد خان بحیث مدیر مدرسهٔ علوم شرعیه .

۵ ، ـ « ،عبدالغفارخان بحیث مدیر معارف مشرقی .

٦ : ـ « ، عبدالرؤف خان « « « مرویس با بالیسهٔ قندهار .

امور وزارت اقتصاد ملی

درجریان سال ۱۳۲۳ در اثر شدت بحران اقتصادی ، وزارت اقتصاد ملی پیوسته مساعی بکار برده است که اوضاع اقتصادی مملکت را حتی الامکان درمجاری طبیعی آن نگهدارد وبرای وصول باین امر کارمهم وزارت موصوفه مجادله باترقی نرخهای اموال وارداتی بوده است که حیات توده بیشتر ازاین راه متأثرمی شود ، وهمچنان ترقی صادرات واصدار محصولات صنعتی و طبیعی مملکت نیز مطمح نظرخاص وزارت اقتصادملی بوده ومقصود از اقدامات اخیرهٔ وزارت اقتصاد این بوده است که تجارت مملکت راتقویه بخشیده ودرین راه نیز بطور غیرمستقیم طبقهٔ مستحصل را کمك ویاری نماید باین منظوردرسال جاری شرکتهای تجارتی آتی به مقصد تصدیر اموال داخلی وتوريد اموال خارجی محتاج الیه درمرکز وولایات که اسامی موضع تشکیل وسرمایهٔ شان درذیل توضیح می‌شود به سرمایه مجموعی ۵۰۰ ، ٦۳۳ ، ۷ ـ افغانی تشکیل گردیده .

اسامی شرکت ها	موضع تشکیل	سرمایه بافغانی
۱ : ـ شرکت صباح	کابل	۷۰۰۰۰۰ ـ افغانی
۲ : ـ « امید	»	۱۵۱۳۵۰۰ »
۳ : ـ « زریسپ	»	۱۰۰۰۰۰۰ »
٤ : ـ « اغیار	»	۷۷۰۰۰۰ »
۵ : ـ « شعاع	»	۱۰۰۰۰۰۰ »
٦ : ـ دعلاؤالدین شرکت	»	۱۵۰۰۰۰ »
۷ : ـ شرکت زرغون	مزارشریف	۱۵۰۰۰۰۰ »
۸ : ـ « خلمی ایبك	»	۱۰۰۰۰۰۰ »

تزئیدو تنقیص عمل سال ۱۳۲۳ عموم گمرکات نسبت به سال ۱۳۲۲ قرار ذیل است:

۱ : ـ گمرك	ولایت	کابل	تزئید	سال	۱۳۲۳	نسبت	سال	۱۳۲۲	فیصد ـ ۳٤ ـ	افغانی
۲ : ـ »	»	خان آباد	»	»	»	»	»	»	ـ ۹۳ ـ	»
۳ : ـ »	»	مشرقی	»	»	»	»	»	»	ـ ۷ ـ	»
٤ : ـ »	»	جنوبی	»	»	»	»	»	»	ـ ٤۹ ـ	»
٥ : ـ »	»	اندخوی	»	»	»	»	»	»	ـ ۱۹ ـ	»
٦ : ـ »	»	فراه	»	»	»	»	»	»	ـ ٤۹ ـ	»
۷ : ـ »	»	بدخشان	»	»	»	»	»	»	ـ ۳٥ ـ	»

وهم چهار قلم تنقیص مذکور قرار ذیل است :

۱ : ـ گمرك	ولایت	قندهار	تنقیص	سال	۱۳۲۳	نسبت	سال	۱۳۲۲	ـ فیصد ـ ۲ ـ	افغانی
۲ : ـ »	»	هرات	»	»	»	»	»	»	ـ ۷ ـ	»
۳ : ـ »	»	مزارشریف	»	»	»	»	»	»	ـ ۱۰ ـ	»
٤ : ـ »	»	حکومت اعلی میمنه	»	»	»	»	»	»	ـ ۲٥ ـ	»

بصورت عمومی رو یهمرفته فی‌صدبیست افغانی در عاید ات سال ۱۳۲۳ نسبت به سال ۱۳۲۲ افزودی بعمل آمده است .

امور وزارت فوائد عامه

اگرچه جنگ جهان وبحران اقتصادی ومسدود بودن راهای تجارت قسمت بزرگ فعالیت های این‌وزارت رامعطل ساخته‌ولی باهم در دوران جنگ وزارت فوائدعامه یك سلسله تشبثات مهم‌خصوصاً درشق سرك‌سازی‌متشبث گردیده که‌ذیلا ازنظرخوانندگان گذارش‌داده‌می شود :

مدیریت عمومی معابر :

۱ : ـ در موسم اول کار به‌سرك‌تنگی‌غارو که مراداز حمل‌و ثور ۱۳۲۳ میباشد ساختمان سرك به‌پیمانه وسیع‌تحت اجرا گرفته‌شده ودرظرف تمام‌سال۱۳۲۳ (   ) کیلومترسرك تعمیرواحداث گردیده‌ودرموسم خزان۷۲ کیلو مترآن‌درحصهٔ سروبی تاپل‌درونتهٔ جلال آباد باشد ، بعد افتتاح رسمی‌ازطرف والاحضرت صدراعظم‌صاحب‌به ترافیك‌داده شد .

علاوه‌برآن ازسروبی الی گوگامنده‌موتررفت‌وآمدمیتواندامابعضی کارهای آن باقیمانده ازخود کابل‌الی‌ماهیپر نیزموتر گردش میکند، امااین‌قطعه هنوزاکمال نیافته ،مخصوصاً تونل‌دوم وسوم که‌هنوز حفرنشده مانع کلی‌افتتاح این‌راه‌میباشد .

درموسم‌دویم کار یعنی‌درخزان ۱۳۲۳ دردهانه تنگی‌غارو وخود ماهیپرنیز کارشده مگر تعداد نفر کمتربوده درین‌موسم کارهای‌سرنگ‌پرانی درسرك‌درونته واصلاح‌سرك سابق بین‌پل

درونته وپل سرخ آب نیز شروع شده وهنوز ادامه دارد، ازپل سرخ آب خط سابق سرك تبدیل گردیده وبکنار نهرسراج درحصهٔ نعرك بخط عمومی سرك سابق وصل شده و کار آن جریان دارد .

ترمیمات بعضی خسارات عایدهٔ سیل های امساله نیزبه سرك تنگی غاروا جراء شده وبعضی هنوز تحت کار است .

۲ : ـ سرك پنجشیر تحت اصلاح درآمده ودرحصهٔ گلبهار بکنار راست دریای پنجشیر خط سرك جدید زیر کار گرفته شده درحدود طول (۷۰) متر سرك جدید سرنگ پرانی قوی لازمست تا گلبهار به پنجشیر وصل شود. برای انجام این امر ترتیبات لازمه گرفته شده است .

۳ : ـ بهسرك عمومی سمت شمالی درحصهٔ بلوله که سلامی اعظمی آن ۱۷ فیصد بود باعث تکلیف سیرعراده ها می شد ، چنانچه لاری ها بهفرود آوردن بار خودشان مجبور می شدند طوری اصلاحات بعمل آمده که لاریها بدون مشکلات تردد میتوانند .

٤ : ـ بهسرك جدید پغمان که دارای دوخط برای رفت وآمد است نیز کار کرده شد ، یك خط آن باستثنای کارهای جزئی تمام شده لیکن هنوز رسماً افتتاح نگردیده .

٥ : ـ به کارهای خورد ترمربوطه معابر نیز توجه شده وبرعلاوه حتی الامکان مطالعات نسبت کارهای مهمه درآینده بعمل آمد است وترتیبات لازمه برای هر کدام پیش بینی شده است .

اجراآت مدیریت عمومی تعمیرات

الف : اجراآت مرکزی

۱ـ شق تعمیراتی.

۱ـ تعمیر اتیکه تقریباً کارهای آن انجام شده است .

۱ـ تعمیر عمارت معاینه خانهٔ مرکزی .

۲ـ تعمیر عمارت دولتی متصل مکتب غازی .

۳ـ کارهای دیپوی عمومی واقع دهمزنگ

٤ـ درعمارات ناحیهٔ وزراء واقع نوی کابل .

٥ـ حوض وغیره کارهای متفرقه مدفن حضرت جبیروتمیم انصار.

٦ـ اکثر حصص کارهای تهداب تعمیر مکتب حبیبیه

۷ـ گراج های سیاه سنگ.

۲:ـ کارهائیکه شروع شده است:

۱ـ تعمیرمقبرهٔ اعلیحضرت شهید رحمةالله علیه.

۲ـ سینمای جدید واقع جوار باغ نواب.

۳ـ تعمیر جدید عمارت پښتوټولنه.

٤ـ تعمیرموسسه دندان سازی.

۲ : ترمیمات :

۱ـ ترمیمات قصر بزرگ دارالفنون ·

۲ـ ترمیمات هوتل بهاربغمان ودیگر عمارات دولتی شفاخانه های بغمان.

۳ـ ترمیمات متفرقه موسسات صحیه ازقبیل سناتوریم نسوان باکتریولوژی معاینه خانه مرکزی· شفاخانه مستورات :

۳ :ـ نقشه وپروژه برای سال ۱۳۲٤ .

۱ـ نقشه برای سینمای ولایت هرات .

۲ـ « برای سینمای ولایت قندهار.

۳ـ « سیناهای مختلفه برای ششصد نفرو ٤٦۰ نفر .

٤ـ « شفاخانهٔ ژاندارمه.

۵ـ « مقبره خوشحال خان ختك·

٦ـ « مدیریت معارف بغلان ·

۷ـ « دیپوهای ولایات .

۸ـ الحاقیهٔ مکتب گرشك ·

۹ـ نقشهٔ گدام برای ولایات ·

۱۰ـ سکیچ نقشه های مختلف مسجد دار المعلمین اساسی ·

۱۱ـ نقشه های مختلف احاطهٔ دارالمعلمین اساسی·

۱۲ ـ تعمیر پلان های مختلف منزل دوم و غیره·

۱۳ـ نقشه های شهرجدید بغلان

۱٤ـ نقشه تحویلخانه میخانیکی.

ب:اجراآت ولایات:

۱ـ ولایت کابل:

۱ـ مربوط شش کروهی.

۱ـ کارهائیکه تقریباً انجام شده است.

۱ـ کارهای نجاری تعمیروزارت داخله.

۲ـ کارمکتب میخانیکی۔

۳ـ رنگمالی میخانیکی.

٤ـ نجاری میخانیکی.

۵ تعمیر مکتب چهلستون ·

٦ کارهای مکتب چهار آسیاب ·

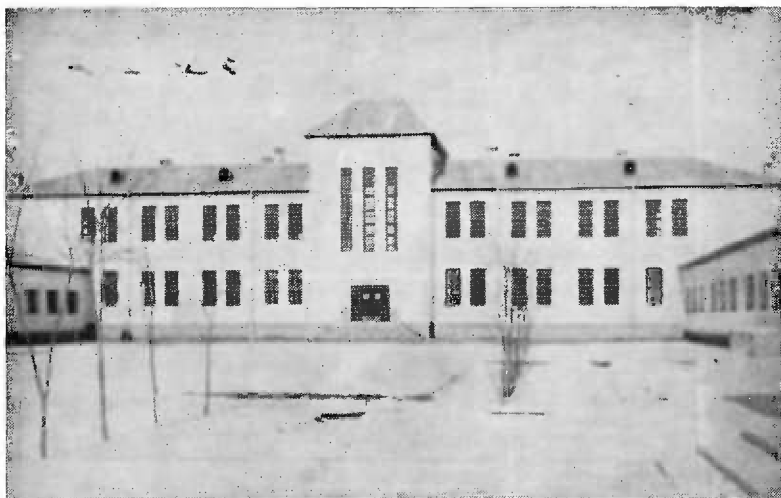
۷ : کارهای حکومتی ده سبز.
۸ : کارهای تعمیر مکتب چهار قلعه.
۹ : کارهای تعمیر مکتب گذر گاه.
۱۰ : کارهای تعمیر مکتب بگرامی.
۱۱ : کارهای تعمیر مکتب بمبائی وردك.
۱۲ : کارهای تعمیر مکتب سید آباد وردك.
۱۳ : هوتل استالف.

۲ : کارهائیکه به حد کرسی رسیده است :
۱ تعمیر حکومتی بگرامی.
۲ « مکتب تنگی سیدان.
٤ « « خواجه مسافر علیه الرحمه.

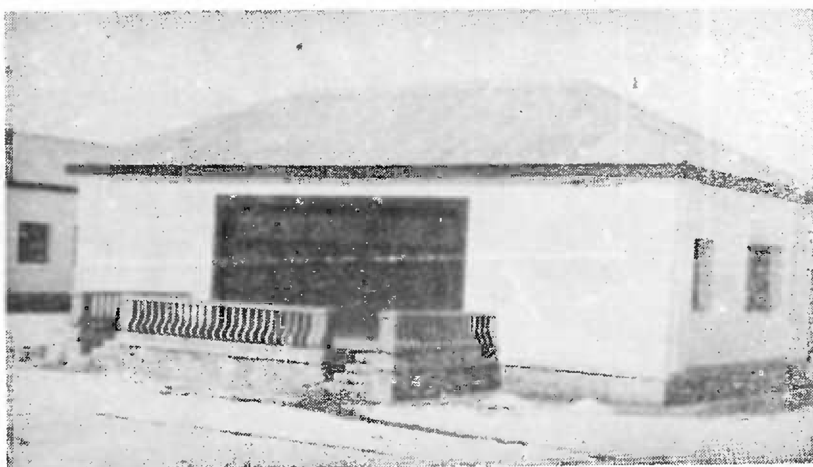
۳ :- ترمیمات :
۱ ترمیمات متفرقه وزارت معارف.
۲ ترمیمات مزار حضرت حاجی صاحب.

۲ :- مربوط به حکومتی های کلان ولایت کابل :
۱ حکومتی کلان غزنی.

۱ :- کارهائیکه تقریباً تمام شده است :
۱ : حکومتی قره باغ.
۲ : مکتب « « .
۳ : حکومتی زرغون شهر کتواز.
٤ : تعمیر حکومتی مقر.
٥ : « علاقه داری ناوه.
٦ : « گدام مرکز غزنی و گدام مقر.
۷ : مکتب متوسطه غزنی.
۸ : تعمیر حکومتی جغتو.
۹ : « « جاغوری.
۱۰ : « مکتب جاغوری.
۱۱ : « حکومتی شرن.

(د کابل لەنوو عرفانی ودانیو څخه)

(د کابل لەنووعرفانی ودانیو څخه)

لەړۍ لەبر فاکولتە پەعلی آباد کښې

د مستوراتو ښوونځی دشمال لەخوا

۱۲: تعمیر حکومتی اندر .
۱۳: « « خوش اند.
۱٤: کار تعمیر علاقه داری یوسف خیل.

۲ : کار هائیکه هنوز تکمیل نشده است .

۱: گدام جغتو.
۲: علاقه داری خواجه‌عمری.

٤: حکومتی کلان لهوگرد:

۱: تعمیرات نیمکاره.
۱: گدام کلنگار.
۲: « برکی برك.
۳: « میدان.
٤: مکتب برکی.
٥: « کلنگار.
٦: مکتب میدان.
۷: « مدآغه .
۸: « چرخ.

۲ ولایت هرات:

تعمیراتیکه زیر کار است:

۱: تعمیر سینما .
۲: حکومتی های غورات شهرك وچخچران.
۳: تعمیر حرم سرای دارالحکومه گی .

۳: ولایت قندهار :

کارهائیکه زیر اجراءست .

۱: تعمیر محبس جدید .
۲: « سینما.
۳: « ادارهٔ مخابرات اسپین بولدك .
٤: « مختلفه حکومتی سپین بولدك از قبیل حکومتی دایره مالیه و محکمه و کوتوالی .
٥: « حکومتی قلات.

٤: ولایت مزارشریف :

۱: کارهائیکه تقریباً تکمیل است .

۱: کار گدام.

۲: کارهائیکه زیراجرست:

۱: تعمیر شفاخانهٔ مستورات.

۲: « هوتل.

۳: « سینما .

٥: ولایت مشرقی :

۱: تعمیراتیکه به تکمیل رسیده است.

۱ تعمیر دارالحکومه گی:

۲: «مدیریت مخابرات.

۳: «مدیریت معارف.

٤: « استیشن مترالوژی.

٥: « گدام مرکزی.

٦: « مکتب کجه خوگیانی.

۲: تعمیراتیکه تحت کاراست :

۱: تعمیر محبس.

۲: «شفاخانه .

۳: « صیفیهٔ ماماخیل:

۳: تعمیرات نیمکاره:

۱: تعمیر محکمه مرافعه .

۲: تعمیر گدامهای چوکی لغمان سرخرود مهمندره.

۷: ولایت جنوبی کاری قابل درج سالنامه ندارد .

۹: حکومتی اعلا فراه .

۱: تعمیراتیکه تقریباً تکمیل است:

۱: « بلدیه فراه.

۲: « اپارتمان.

۳: گدام مرکزی .

۲ تعمیرات نیمکاره و ترمیمات:

۱: گدام فراه.
۲: ترمیمات شفاخانه ملکی.
۳: ترمیمات مدیریت معارف.
٤: تعمیر کافی باغ پل فراه.
۵: بقیه کار های عمارت متر یولوژی.

امور وزارت صحیه

امور صحیه به سلسلهٔ سالهای گذشته در سال ۱۳۲۳ نیز مطابق پلان مرتبه پیشرفت هائی را احراز و وزارت صحیه مطابق مرام حکومت متبوعه در مورد مجادله با امراض و پیشبرد حفظ الصحهٔ عامه داخل اقدامات جدی تری شده که مختصر آن قرار آتی است :

کالرا :

حسب اطلاعی که از منابع ذی صلاحیت بتاریخ (اول سنبله ۲۳) بوزارت صحیه واصل گردیده بروز مرض کالرا را در بعضی حصص قرب و جوار سرحدات مشرقی و جنوبی افغانستان تصدیق و وزارت صحیه برای جلوگیری از سرایت مرض درخاك افغانستان به اقدامات آتیه متوصل گردید :

اولتر از همه یك مقدار معتنابهای واکسین ضد کالرا را به ولایت مشرقی ، جنوبی ، قندهار ، و حکومت کلان غزنی ارسال، ودر قسمت سرحداتیکه با خاك هند تماس داشته وراه عبور و مرور مسافرین قرار گرفته بود قرانطین های حدودی را دائر و تمام اهالی ملکی، نظامی و طلاب مناطق همجوار سرحد را به واکسین ضد کالرا تزریق نمود وضمناً مسافرینی که از خاك افغانستان به طرف هند عزیمت ویا از خاك هند آرزوی مسافرت را به خاك افغانی مینمودند بدون داشتن تصدیق تزریق واکسین ضد کالرا از مسافرت نمودن ایشان ممانعت کرده میشد ، چنانچه این اقدامات سریعانهٔ وزارت صحیه عامل بزرگ جلوگیری از سرایت مرض گردیده واز لطف خداوند پاك درسال ۱۳۲۳ با اینکه مرض درخاك هند خیلی شدت داشت ، افغانستان از سرایت مصون ماند .

تیفوئید (محرقه) :

از آنجائیکه مطابق پروگرام هرساله برای حفظ ماتقدم یك تعداد زیاد واکسین ضد تیفو از طرف وزارت صحیه درتمام ادویه فروشی ها در دسترس استفادهٔ اهالی قرار داده شده وضمناً به تمام مراکز صحی یك تعداد کافی واکسین مذ کور برای تطبیق ارسال گردید . در سال ۱۳۲۳ از مراحم خداوندی و ترتیبات حفظ ماتقدم واقعات مرض تیفو خیلی به ندرت به نظر رسیده است .

حمای لکه دار :

درسال ۱۳۲۳ چون‌درنزد وزارت‌صحیه مجرب‌بودن‌قطعی‌واکسین ضدحماء لکه دار دراثر تجارب موسسهٔ‌با کترلوژی به‌اثبات رسیده ازینرو به‌توریدیك مقدار کافی واکسین ضد مرض متذکره ازامریکا اقدام ودر محابس ومواضع لازمه آنرا تطبیق نمود چنانچه در اثراین تدابیر نسبت‌به هرسال ، تعدادمصاب شدگان‌این مرض کمتر بوده‌وستون احصائیه وفیات‌هم دراثر تطبیق واکسین مذبوره واتخاذ تدابیر فنی‌خیلی‌ها پائین تر آمده است .

واکسین چیچک و آبله کوبی :

حسب‌معمول همه‌ساله ، درسال ۱۳۲۳ نیزنسبت به‌عملی‌نمودن آبله‌کوبی دربین عموم اطفال مملکت اقداماتی بعمل‌آمده وبه‌تعداد (۱۳۶۶۰٤) نفر واکسین چیچك‌طرف استفاده قرار داده شده است .

مجادله باسفلیس :

درسال ۱۳۲۳ نیزبه اساس رهنمای تداوی سفلیس باوجود مسدود بودن‌راه های تجارتی وزارت صحیه حتی‌المقدور به مجادلهٔ این‌مرض پرداخته ویك‌مقدارا دویهٔ کافی ضدمرض سفلیس رابه مواضعیکه بیشتربه این‌دوا احتیاج داشتندارسال وبه‌تداوی مصاب‌شدگان اقدام کرده است .

محل تجرید مریضان مسری :

اگرچه‌به اساس پلان مرتبه بایستی که‌وزارت صحیه برای تداوی و تجرید مریضان ساری شفاخانهٔ جداگانه‌اعمار مینمودولی‌نظربه‌موقعیت فعلی ومسدودی راههای تجارتی درسال ۱۳۲۳ ازاعمار شفاخانه عصری‌مکمل صرف نظرکرده وصرف‌از نقطهٔ‌نظررفع ضرورت به تعمیریك شفاخانهٔ کوچك درقرب معاینه خانهٔ شهرآراء اقدام ودراواخر سال۱۳۲۳ به‌تکمیل‌آن موفق گردید . درین‌شفاخانه کوچك مریضان‌ساری ازقبیل‌حمای لکه‌داروغیره بستری‌میشوندبرعلاوه، برای‌انتخاب نمودن موضع شفاخانه عمومی امراض ساری‌وترتیب پلانهای عمرانی آن‌از حالا وزارت صحیه با شعب ذیعلاقه درتماس میباشد تااگرخدا بخواهد بعد از خاموش شدن آتش جنگ‌به تعمیر این شفاخانه اقدام نماید .

موضع تجرید مریضان کولرائی :

برای‌اینکه مبادا روزی‌مرض کولرادر افغانستان سرایت نمایددرسال ۱۳۲۳ وزارت صحیه به‌این‌فکرافتاد که‌باید ازحالابرای تجرید وبستری نمودن این قبیل مریضان موضع جداگانهٔ را برای‌استفادهٔ فوری آماده داشته باشد ، چنانچه این‌تجویز وزارت صحیه رامقامات صلاحیت دار

پذیرفته وامر تطبیق آنرابوزارت صحیه‌اعطا فرمودند ووزارت‌صحیه به تأسی این امر مسئله را باریاست بلدیهٔ کابل مطرح مذاکره قرار داده وامیداست عنقریب به نتیجهٔ مطلوبه واصل آید.

مسائل تفتیش ومراقبت های عمده :

۱ـ تفتیش ادویه فروشی‌های مرکزی وسائر ولایات حسب مقررات وزارت‌صحیه درهرپانزده روز مانند سالهای گذشته جریان‌داشته ونواقصی که‌بملاحظه رسیده به اساس مقررات متذکره یاتوضیح داده‌شده ویاموردِ اخطار وجزاقرارداده شده، گویااین تفتیش‌ها مانند سال گذشته‌در اصلاح‌ادویه فروشی هاچه‌درزمینهٔ نظم‌ونظافت ادویه‌فروشی هاوچه‌در خصوص فروش ادویه وغیره آنهارول خوبی‌راایفا کرده‌است.

۲ـ از آنجائیکه درسال ۱۳۲۳ نیزازرهگذر جنگ‌موجوده‌نسبت‌به توریدادویه‌مشکلاتی موجود بودوقیمت‌ادویه هم‌رو به‌تزئیدبوده برای‌جلوگیری ازاحتکارادویه فروشی‌ها وقایم‌نمودن یك معیار معین‌جهته فروش‌ادویه مسئله زیاده ترتحت کنترول قرار گرفته وبرای فروش ادویه شرکتهای مرکزی واطرافی معیار اساسی تعین گردید .

۳ـدرسال۱۳۲۳هم بااینکه‌بحران‌موجوده درتوریدادویه مشکلات زیادی راپیش کرده معهذا نسبت به تجاویز یکه از طرف وزارت صحیه اتخاذ گردیده بود باهمکاری ریاست دپو ادویه احتیاجات شفاخانه‌ها حتی المقدور تهیه گردیده ومخصوصاً نسبت‌به تورید کنین از جاپان و تهیهٔ سروم ضد دفتری اقدامات مجربی بعمل آمد ونظر به این کنترول وپیش بینی های به موقع وزارت‌صحیه بیشتر درصرفه‌جوئی ادویه‌موفق گردیده وبااینکه طرق تجارتی دراثرمشتعل بودن جنگ‌موجوده مسدود بود درسال ۱۳۲۳ درامورات جاریهٔ‌هیچ شفاخانه بندشی بوقوع نه‌پیوست .

٤ـدراثر بحران موجوده چون شرکتهای ادویه‌فروشی شهری به‌تورید نمودن ادویه از خارج‌حسب مطلوب موفق شده‌نتوانستند وزارت‌صحیه محض‌رفاه عامه‌بریاست دپوی عمومی دستور دادتایك اندازه ادویه‌را به‌ادویه فروشی های‌شهری عوض کمبود وضرورت شان‌در مقابل قیمت بپردازد تابه‌اینوسیله ازسرگردانی مراجعین و اهالی جلوگیری بعمل آید.

۵ـشفاخانهٔ حکومت کلان قندوز وشفاخانه حکومت کلا نقلات تحت تفتیش قرار گرفته وبه اشخاصیکه قابل جزابودندجزاداده‌شد :

نشریات سال ۱۳۲۳ :

نشریات عمده که‌در سال۱۳۲۳ازطرف شعبه تشکیلات‌وزارت‌صحیه‌درجریان این‌سال برای رهنمائی شعبات ذیعلاقه تدوین ودرمنصهٔ اشاعه گذاشته شده حسب آتی می‌باشد.

۱ ـ تعلیماتنامهٔ شفاخانهای کشوری اخیراً تدوین وبه موسسات صحی علی آباد فرستاده شد تادرظرف ششماه تعلیماتنامهٔ مزبوره‌را طرف‌تطبیق امتحانی قرارداده وبعد از آن‌صورت‌نظریات خودرا بوزارت صحیه اطلاع نمایند .

۲ ـ تعلیما تنامهٔ بلدیه ها از نقطهٔ نظر حفظ الصحهٔ شهر ونظافت آن ترتیب گردیده وبعد استیذان مقامات صلا حیت دار بریاست بلدیهٔ کابل فرستاده شد تاتعلیماتنامهٔ مزبوره رابرای مدت چهارماه طور امتحانی تحت تطبیق قرار داده وبعداً بادر نظر گرفتن فقرات دیگری که اگر ریاست بلدیه درجریان مدت فوق برمی خورد راجع بطبع آن اقدام شود.

۳ ـ رهنمای دورهٔ خدمت فارغ‌التحصیلان پرستاری.

٤ ـ ازتعلیماتنامهٔ موظفین دواخانه ها مجدداً باندازهٔ یک‌مقدار کافی طبع وبه‌تمام مراجعی که‌به آن ضرورت داشتند توزیع گردید.

۵ ـ تعلیماتنامهٔ ادویهٔ مخدره تدوین وازطبع خارج گردید.

احراز تخصص بعضی د کتوران افغا نی :

برحسب لایحهٔ تخصص درسال۱۳۲۳ دکتورعبدالرحمن‌خان محمودی‌درموسسات صحی علی آباد دورهٔ خدمت اسیستانی خود را مو فقانه انجام دا ده وبه اخذ دیپلو م تخصص نایل شده ا ند.

ا جر ا آ ت متفر ق :

۱ ـ به اساس نظریات بهی خواهانه حکومت متبوعه وزارت صحیه چنین تجویز نمود که علاوهٔ دوشعبهٔ دوافروشی مر کزی‌ریاست دیوباید یک‌شعبه دوافروشی دیگردر کابل وچهارشعبهٔ دوافروشی درولایات مهم‌یعنی‌مزارشریف،قندهار،هرات‌وقطغن‌وبدخشان‌دائرگردیده وبوسیلهٔ‌دپوی مر کز ی کابل تحت نگرانی مدیریت‌های صحیهٔ ولایات اجرای فعالیت‌نمایند ،چنانچه به‌تأسی این‌منظور نقشه های اساسی شاخهای دوافروشی دپوی عمو می مر کزی ترتیب وبه ولایات چهار گانهٔ فوق نقشه های مرتبه ارسال گردید که هرچه زودتر به اساس آن به‌اعمار دواخانهٔ مذکور پردا خته وبه‌افتتاح‌دوافروشی‌قیام بنمایند ، بعدازینکه دوافروشی‌های متذ کره طبق‌نقشهٔ معینه اعمار گردد پرسونل‌فنی وادویه لازمهٔ آن‌ازطرف ریاست د پوی مر کزی به‌ولایات متذ کرهٔ فوق فرستاده خواهد شد.

۲ ـ ازآنجائیکه شفاخانهٔ فعلی غزنی مطابق مرام وزارت صحیه نبود درسال ۱۳۲۳ به‌تعمیر یك شفاخانه جدید درغزنی اقدام نموده وفعلاً عمارت مذ کور به‌کرسی رسیده است.

۳ ـ نظربه کثرت‌نفوس قندوزوبپیشنهاد مدیریت‌صحیهٔ‌ولایت‌قطغن‌وبدخشان امرافتتاح یك ادویه فروشی به آنجاصادر گردیدتامطابق مقررات‌موضعه به‌دائرنمودن‌ادویه‌فروشی مذ کورمبادرت‌نمایند.

٤ ـ یازده نفرطلاب فارغ‌التحصیل‌دورهٔ ششم فا کولتهٔ‌طبی که‌درسال گذشته شامل‌ستاژ شده بودندبعدتکمیل ستاژدر سال ۱۳۲۳ به‌حیث د کتور موظف بمراجع مربوطه‌مقرر شده اند.

۵ ـ چهارده نفرفارغ التحصیلان‌دورهٔ‌نهم مکتب‌طبی که‌تعلیمات نظری خودرابه انجام رسانیده ودرسال ۱۳۲۲ شامل‌ستاژ شده‌بودنددرسال ۱۳۲۳ ازستاژفارغ‌وبه‌حیث‌معاون د کتورمقررشده‌اند.

۶ - یازده‌نفر طلاب فارغ‌التحصیل دورهٔ‌ششم‌شق‌دوا سازی که‌تعلیمات نظری خودرا تکمیل ودرسال گذشته شامل ستاژ شده‌بودند درسال ۱۳۲۳ ازستاژ فارغ وبه حیث دواساز موظف به موسسات صحی‌مرکز واطراف مقررشده‌اند .

۷ - هشت نفرفارغ‌التحصیلان دورهٔ‌هفتم‌فاکولتهٔ طبی که‌تعلیمات نظری خودرا به‌انجام رسانیده اندً در ۱۳۲۳ به‌شعبات مختلفه شامل ستاژ گردیده اند .

۸ - دوازده نفرطلاب فارغ‌التحصیل دورهٔده مکتب طبی که‌تعلیمات‌خودرا به‌انجام رسانیده‌اند در ۱۳۲۳ به‌شعبات مختلفه شامل ستاژ گردیده اند .

۹-هشت نفر فارغ‌التحصیل دورهٔ هفتم‌شق دواسازی که‌جدیداً فارغ التحصیل‌شده اندبه‌شعبات مختلفه در۱۳۲۳ شامل ستاژ گردیدند .

۱۰ -دوازده نفراز کورس کمپوندری جدیداًدر۱۳۲۳فارغ‌وبه‌حیث کمپوندربه‌شعبات مربوطه شامل وظیفه گردیدند .

۱۱-دونفر آبله‌کوب‌درسال۱۳۲۳ از کورس آبله کوبی فارغ‌وبه‌مواضع‌مختلفه به‌حیث آبله کوب مقررشده اند .

۱۲ - دراثر تعدیل حکومت کلان‌بدخشان‌بحکومت‌اعلی،ماموریت‌صحیهٔ بدخشان به‌مدیریت صحیه تبدیل یافته وص ، دکتور‌محمود‌خان به‌صفت مدیرصحیه‌وسرطبیب به آنجا مقرر گردیده است .

امورو‌زارت پوست وتلگراف وتیلفون :

وزارت‌پست‌وتیلفون وتلگراف درین سال باوجود مشکلاتی که‌درتوریدسامان‌فنی درپیش برد موفق‌شد که وظائف‌خویش‌رادرراه‌رواه‌عامه تاحدممکن ادامه‌داده‌وچنان‌سکته گی که‌سبب مشکلات ویا خساره‌شوددر امورمخابرانی‌رخ‌ندهد. خلص اجراآت‌امساله‌آن قرارذیل است.

قسمت‌پست:

الف : واضح است که‌شق‌پست هم‌شق فنی وعملیات آن‌مطابق اصول‌پستی بین المللی در جریان‌بوده ، شخص نابلد ومبتدی نمیتواند،قوانین واصولی‌را که وضع‌شده‌انجام‌دهد، برای اجرای این‌مطلب وزارت پست تصمیم گرفت که درآغاز سال ۱۳۲۳ یك‌عده اشخاص باسوادرا تحت تعلیم گرفته واصول‌پستی وپارسلات رامطابق قوانین‌بین المللی‌با آنهاتعلیم داده وبعدبکار گماشته شوند ، چنانچه تجویز مذکور عملی وطلاب مذکور بعد ازتعلیم کامیاب وبه‌شقوق‌مختلفه داخل کارهای‌اداری وفعلاً وظائف خودرا انجام میدهند .

ب - برای‌رفع مشکلات موجوده وتوسعه وسرعت ارسال ومرسول پستی حمل‌ونقل‌پسته که قبل‌ازین‌هفتهٔ‌یك مراتبه بین‌خط کابل،خان‌آبادو کابل،گردیزصورت‌میگرفت‌هفتهٔ‌دومراتبه‌جاری شد.

ج :- نظیرآن‌نسبت به‌توسعه بعضی‌مناطق که‌بتوجه حکومت‌صورت میگیردوزارت پست‌هم‌امور

مربوط را که بدرجهٔ اول حصه میگیرد تعقیب می کند ، چنانچه ارسال ومرسول پسته باحکومت کلان جدیدالتشکیل پروان که قبل ازین هفتهٔ یك مراتبه از راه شمالی صورت میگرفت فعلاً سه مراتبه از راه حکومتی محلی سروبی جاری گردید ه .

د :- علی هذاقبل ازاین ولایات وحکومتی های اعلی وکلان که تبادلات پستی را بین خود تو سط بعضی مراکز عمده می نمودند برای سرعت تبادلات پستی تجویز شد که عموماً ولایات وحکومات اعلی وکلان پسته های سربسته را بین خود راساً تبادله نمایند چنانچه تجویز مذکور عملی وفعلاً درجریان است .

ه :- چون جریان امورپستی دربین ممالك عضواتحادیه پستی مطابق اصول وضع شده تحت اجراست ، البته واضح است که ممالك اتحادیه فرداً فرداً مجبورو مکلف اند که بعض احصائیه های مرسولات پستی ازقبیل مراسلات ، نمونه های مال التجاره ، مطبوعات اوراق ، کارمراسلات باز گشتی و پارسلات وغیره رامنظم وترتیب داشته وبوقت درخواست دفتربین المللی معلومات بدهد نظیر آن برای ترتیب وتنظیم دفاترمدیریت عمومی پست احصائیهٔ که موردضرورت می شود باید دانسته باشند برای حل این مطلب باوجود مشکلات حاضره مدیریت پست توانسته است که احصائیهٔ و اردات پستی مرکز وولایات را الی علاقه داری ها وفروش تکت های پستی ومحصولات رسمی وبیرنگ ومحصول پارسلات وارده واحصائیهٔ انواع مراسلات داخله وخارجه واحصائیهٔ اوزان پستی خطوط موتررو سوار وپیاده ویااحصائیهٔ تعطیلات پستی واحصائیهٔ حاملین پستی واحصائیهٔ وسایل وسامان پستی وکنترول مکاتیب عادی وغیره رابدفاتر علیحده علیحده منتظم ومرتب داشته باشند ، چنانچه این همه تکمیل وفعلاً موجود است .

و :- باوجود مشکلات موجودهٔ دنیا که تبادلات پستی ماقطع شده وبه تعداد ارسال و مرسول پستی تقلیل بعمل آمده باز هم طوریکه ملاحظه می شود، درسال ۱۳۲۳ فیصد بیست درو اردات پست نسبت بسالهای قبل ازجنگ تزئید بعمل آمده .

مدیریت ارتباط خارجه :

مدیریت ارتباط خارجهٔ وزارت پست که برای تصفیهٔ حسابات پستی تیلگرافی وغیره با ممالك خارجه ویاحل بعضی مشکلات پستی وتیلگرافی یادوایر پستی وتیلگرافی ممالك اتحادیه درتماس است باوجود مشکلات حاضره جنگ دنیامدیریت موصوفه توانسته است که درسال ۱۳۲۳ فقرات ذیل راحل کند .

الف :- باوجود یکه صدورورودپسته وتیلگرامات باممالك متحارب بحالت موجوده خیلی مشکل وامکان هرنوع وقوعات را دارد مگر باآن همطوریکه ملاحظه می شود راجع به تاخیر مکاتیب صادره بخارج ومفقودی انها وهمچنان در باب تاخیر تیلگرامات صادرهووارده خارجه

ترتیبات لازمه اتخاذ وقراریکه نتیجه بدست آمده در مکاتیب صادره کدام مفقودی بعمل نیامده وبهمین ترتیب تیلگرامات باوقات معینه بمراجعش رسیده .

ب ـ فروش اشتهار تکت های پستی افغانی بممالك خارجه .

ج ـ طبع وبکار انداختن تکت های ۳۵ پولی سرخ و ۲۵ ر ۱ ـ افغانی آبی به تقریب جشن استقلال سال ۲٦ وارسال یك اندازه ازتکت هایمذکور بدفتر بین المللی دربرن .

د ـ تادیهٔ پول اشتراك سهم سال ۱۹۴۳ وسال ۱۹٤٤ افغانستان بدفتر بین المللی تیلگرافی وپستی دربرن .

هـ ـ حل وفصل حسابات پارسالات وارده وصادره وترانزیت مراسالات صادرهٔ هوائی باهند وترانزیت پسته های صادره باممالك خارجه وتصفیهٔ حسابات ورقه های جوابیهٔ بین المللی باممالك خارجه .

مدیریت محاسبات خارجه :

الف :ـ درهذاسنه ازمدیریت محاسبات خارجه ترتیباتیکه اتخاذشده حسابات تیلگرامات صادره وواردهباممالك خارجهوداخلی افغانستان یومیهچك وسنجش والفاظ شماری نموده وصورت های حساب انهارا در اخیر هرماه عیسوی ترتیب وجهت تطبیق وتصدیق به ممالك مربوطه خبر داده شده و همچنان حسابات تیلگرامات واردهٔ خارجه که توسط ممالك مربوطه بوزارت پوست رسیده طوری چك وتطبیق وتصدیق گردیده کهمحاسب ازهرگونه احتمالات متیقن وهم به ممالك مربوطه ازصورت تصدیق ویا تفاوت های آن خبرداده شده و تفاوت هائیکه در تیلگرامات صادره وواردهٔ داخله بمشاهده رسیده ازیك روزبروزدیگرش برای بازپرس واقدامات اجراآت اصولی بعمل آمده .

ب ـ قبل ازین کدام احصائیه عمومی تیلگرامات وارده وصادره داخله وخارجه وجود نداشته ومعلوم شده نمی توانست که افغانستان دریکسال بچه تعداد وانواع لفظ تیلگرامات بهممالك خارجه صادر وازممالك خارجه به افغانستان وارد گردیده وهمچنان معلوم شده نمی توانست که دربین ولایات داخله بچه تعداد تیلگرامات ازیك ولایت بدیگر ولایت صادر ووارد گردیده درسنه ۱۳۲۳ احصائیهٔ مرتب وتنظیم وازمندرجات آن مطلوبه بخوبی فهمیده شده می تواند .

ج ـ نظیران درسنوات گذشته مخابرات تیلفونی محصولی واردهٔ وصادرهٔ داخلی مملکت طوریکه لازم بود بصورت صحی کنترول شده نمی توانست درسنه ۱۳۲۳ ترتیبات اتخاذشده که تمامی راپورت ان باکنده وپارچهٔ اول تکت محصولی تطبیق وکنترول شود چنانچه هرولایت مکلف گردیده تاراپورت های مخابرات محصولی تیلفون خودرا چه وارده وچه صادره باشند خارج محالات ولایت مربوطه خودرا ترتیب وبمدیریت محاسبات خارجه بفرستند چنانچه باساس آن مدیریت محاسبات خارجه راپورهای مذکور رایکی بادیگر تطبیق واجراآت اصولی می نمایند .

شق تیلفون :ـ

طوریکه قبل ازین درشق پست نسبت بدست آوردن سامان فنی بوقت حاضره تشریحات داده شد اینك باز مجدداً شرح وضمنا متذکر می شود که توسعه درشقوق تیلفون مخصوصا بدست آوردن موادیکه امروز خیلی قابل اهمیت است مشکل وباید طبعا از توسعهٔ منصل خطوط جدید التشکیل تیلفون صرف نظر می نمود مگر با وجود آن بتوجه حکومت متبوعه وزارت توا نسته است که علاوه از نگهداشت وبرقراری لین ودستگاه های موجوده به توسعهٔ لین های جدید ونصب تیلفون و سوچبورد های جدید بپردازد .چنانچه قیمت قسمت های برجسته وعمدهٔ آن ذیلاً ذکر می شود.

الف ـ تمدید لین تیلفون ازحصهٔ سروبی بسرك جدید تنگی ابریشمین الی جلال آباد ازسیم رقم (۶۰۰)پوند که ۷۲ کیلو متر آن برپایه های آهنی و ۱۰ کیلو متر آن بر پا یه های چو بی از سیم نمبر ۱۰ صورت گرفته.

ب ـ تمدید یك لین جدید ازسروبی الی حکومتی کلان پروان وهم علاوتاً بعضی تغیروتبدلات از سروبی الی جگدلك که پایه وسیم آن بر داشته شده وازسیم نمبر ۱۰ وپایهٔ چوبی تمدید شده ویا از جلال آباد الی سلطان پور که نسبت به تمدید لین های جدید پایه وسیم آن جمع وبمصارف لین تنگی ابریشمین رسانیده شده وعوض آن پایهٔ چوبی نصب وازسیم نمبر ۱۰ تمدیدشده که لین تمدیدشده بحساب لین های جدید محسوب میگردد نظیر آن لین وپایه های قدیم از بتخاك الی جگدلك جمع وبه لین جدید تنگی ابریشمین مصرف ولین جدید تمدید شده یعنی از تغیرات و تبدلات وتمدید لین های جدید متذکرهٔ فوق از کابل بمشرقی ازسه سمت ذیل میتوان تیلفونی مخابره نمو د .

اول ـ کابل، بتخاك ، سروبی، جگدلك، نمله به جلال آباد.

دوم ـ ازسروبی راه جدید وتنگی ابریشمین بمرکز جلال آباد.

سوم ـ از کابل، چهاریکار، تگاب، سروبی ازهردوراه قدیم وجدید بمرکز جلال آباد وصل میشود.

ج ـ تمدید لین جدید تیلفون ازمرکز حکومت کلان دایزنگی الی دولت یارهرات مسافه تخمین (۱۵۰) کیلومتر.

د ـ تاسیس چهار تیلفونخانهٔ جدید دربین دایزنگی الی دولت یار(لعل وسرجنگل، اخضرات ، کرمان وگرم آب)صورت گرفته.

هـ ـ تمدید لین تیلفون ازهرات الی مرکز حکومت کلان غورات.

و ـ نظیران تمدید لین تیلفون ازمرکز حکومت اعلی بدخشان الی اشکاشم وهم علاوتاً تمدید لین ازحکومت اعلی بدخشان الی حکومت درواز ونصب تیلفون بموضعات لازمه.

ز ـ تمدید یك لین جدید تیلفون ازطوطا خیل الی سروتی جنوبی و هم اتصال لین خوست ازراه منگل بمرکز گردیز .

ح ـ تمدید لین جدید تیلفون ازحسین کوت الی کاریزمیر.

ط ـ نصب یك پایه سوچبورد جدید ۱۴۰ لینه درمرکز کیبل واتصال آن بسو چبورد های سابقه

زیرا اکثریه مخابرات به سرچپورد های سابقه اغلبا سقوط وسامان واوازم لازمه موجود نداشته.

ی- ساختن کلید های جدید به توجه مخصوص صدارت عظمی به فابر یکهٔ حربی و اجزای لازمهٔ آن توسط اشخاص فنی چنانچه ترتیب کلید ها که درممالك خارجه از حیث مصروفیت به امور حربی مشکلات داشته مسئلهٔ فوق العاده در شق مخابرات تیلفونی تولید کرد بدون کلید کار گرفتن از سیستم موجوده ناممکن بوده.

شق تیلگراف :-

پیش از آنکه باصل مقصد پرداخته وتوسعه وترقیات قسمت تیلگراف راشرح وهم باید خاطر نشان شود که در تیلگرافخانه های بیسیم وسیمدار مربوطهٔ وزارت پوست آلات وسامان تیلگراف سیمدار ویادستگاه های اخذه وفرستندهٔ بیسیم که یکی بعدازدیگری نصب وبکار انداخته شده هر کدام بذات خود آلات وسامان بکار دارد که در زمان صلح هم بدست آوردن آنها بصورت معمولی صورت گرفته نمی تواند مخصوصاً سامان فنی وبدست آوردن آنها در وقت جنگ البته مشکل تر خواهد بود بهر تقدیر وزارت پست تمامی مساعی خودرا درراه بدست آوردن سامان مطلوبه مبذول وتوانسته است که علاوه از برقرار داشتن مخابرات تیلگرافی وکارات موجوده به توسعه وترقی شقوق فنی خویش بپردازد چنانچه توسعه وترقیاتیکه به تیلگراف خانه های بیسیم وسیمدار بعمل آمده ذیلاً شرح داده می شود.

الف - قبل ازین در تیلگرافخانهٔ اخذه مهتاب قلعه صرف یك عدد ریسیور بزرگ موج قصیر برای اخذ مخابرات ممالك خارجه ودوعدد ریسیور کوچك برای اخذ مخابرات داخلی مملکت نصب وتحت کار بود اینك بتوجه حکومت ومساعی وزارت برای توسعه وسرعت اخذ مخابرات و اقتصاد وقت دو عدد ریسیور بزرگ دیگر ازسیستم موج کوتاه درانجا نصب وبکار انداخته شده که در یك آن واحد برخلاف سابق که صرف از یك استیشن مخابره اخذ می شد از سه استیشن خارجه اخذ مخابره شده می تواند وهم علاوتاً بدوعدد ریسیورهای کوچك که مخصوص درخود مهتاب قلعه ازان ها استفاده می شد اینك به تزئید بعضی اله های مربوطه می توان مخابرات داخلی رانیز درخود دفتر مرکزی اخذ کرد یعنی درخود مهتاب قلعه توسط گوشك اخذ وبعد بدفتر مرکزی نقل داده وتوسط ماشین اخذ شده می تواند .

ب - چون ریسیور های تیلگرافخانهٔ مهتاب قلعه توسط بتری های متعدد بکار افتاده وبتری های مذکور توسط ریکتی فایر مخصوصه چارج وازبرق عمومی کار گرفته می شد برای حفظ ماتقدم در صورت سقوط برق عمومی چنین تجویز شد که یك عدد موتر جنریتر که توسط تیل چالان وبرق مطلوبه رابدهد نصب وبکار انداخته شود چنانچه ماشین مذکور نصب وعند اللزوم ازان کار گرفته میشود.

ج - برای مخابرات داخلی مملکت علاوه ازاستیشن بزرگ یك استیشن کوچك (۵۰۰) وات موج قصیر نیز در تیلگرافخانهٔ یکه توت نصب و مخابرات آن بصورت سیملکس جاری بود

یعنی (بوقت مخابره شنیده نتوانسته ومجبور بود که‌بعد از مخابره از طرف مقابل اخذ کند) اینك الات وسامان ملحقه که‌جدید وارد و بموضعات لازمه‌نصب شده‌مخابرات استیشن مذ کور بصورت دوبلـکس (یعنی دریك آن‌واحد هم‌اخذ وهم مخابره میکنند) در جریان است.

د- دراستیشن بزرگ موج قصیر تیلگرافخانهٔ یکه‌توت که قبل ازین یك‌عدد جنریتر برای بکار انداختن دستگاه وچراغهای دستگاه مذ کور تحت کار بود برای حفظ ماتقدم که نسبت بوقفه‌ان کدام تعطیلی بعمل‌نیامده‌باشد‌یك‌عدد جنریتر دیگر از خارج تهیه‌و به کار انداخته شده که‌بترتیب ازهردو کار گرفته شده‌بتواند.

هـ- طوریکه قبلاراجع به‌توسعه ریسیورهای تیلگرافخانهٔ مهتاب‌قلعه شرح داده شده به تناسب‌ان لازم‌می‌شد که‌به‌توسعهٔ بعضی‌الات‌دفترمرکزی نیزپرداخته شود چنانچه در تیلگرافخانهٔ‌مرکزقبلاً نظربه‌محدود بودن‌ارتباط مخابره‌صرف یك‌میز کار که‌دارای اندولیتر وپرفوریتر بود تحت‌کار انداخته‌شده بوداینك دردفترمرکزی حسب‌مقتضیات کاریك‌میز کار نمبر۲ که دارای تمام‌سامان - لازمه‌اندولیتروپرفوریتر متعددمی‌باشدنصب وبکارانداخته شده که به توسعهٔ سامان متذکره تمام مخابرات خارجی‌وداخلی ازدفترمرکزی اخذومخابره شده‌می تواند.

و- نظیر آن قبلابدفترمرکزی برای‌بکارانداختن آلات پرفوریتر واندولیتر جنریتر علیحده صرف یك‌عدد نصب وتحت کاربود برای‌جلو گیری ازوقوعات‌غیر مترقبه‌چنین‌تجویز شد که‌یك‌عدد جنریتر دیگرنیز تهیه وبکارانداخته‌شود چنانچه‌جنریتر دوم‌ازخارج تهیه‌وتحت کار گرفته شد.

ز- دراین اواخر که تلگرامهای اخباری کسب‌زیادت‌نموده روز بروز در تزائد می‌باشد ریسیور تیلگرافخانهٔ‌مهتاب‌قلعه وارسی کرده‌نتوانسته ازیك‌طرف اشداحتیاج ریاست‌مستقل مطبوعات‌وازطرف دیگرمحدودبودن‌اوقات‌مخابرات‌تیلگرافی‌مجبورساخت که‌درسال ۱۳۲۲ راجع به‌خریداری ریسیورهای لازمه‌برای تلگرامهای‌مطبوعاتی‌وزارت‌پست‌داخل‌اقدام‌شود چنانچه‌دراقدام‌خود کامیاب‌وسه ریسیور بزرگ موج کوتاه ازشرکت مارکونی خریداری‌وحینیکه وارد مرکز شد فوری نصب وبکار انداخته‌شددرنتیجه ریسیورهای‌مذکور درجوار کافهٔ چمن‌درعمارت آژانس باختر وخبرهارا راساً ازخارج‌اخذمی نمایندا‌ین‌ریسیورهاخبرهاراهم‌بگوشك وهم‌بتوسطاند ولیتراخذ کرده‌می‌تواند‌چنانچه این استیشن اخذه بنام تیلگراف خانهٔ مطبوعاتی موسوم گردیده و دراختیار ریاست مستقل مطبوعات قرار گرفته است.

ح - برای‌انجام‌امور مخابراتی‌مرکز ریاست‌تنظیمه دربغلان که‌قبل ازین کدام تیلگرافخانهٔ سیمدار موجودنبود یك‌تیلگرافخانهٔ جدید تاسیس ومامورین موظف ان‌تعین وبکار گماشته شدند تادرمخابرات تیلگرافی مرکزمذکور سکته نشده وبسهولت امور شان انجام شده‌باشد.

ط - نظیران درمرکز گردیز وخوست باوجود یکه تیلگرافخانهٔ سیمدار در سال ۱۳۲۲ تاسیس شده بود ولی برای اینکه وسایل خبررسانی بیشتر شده‌باشد یك‌دستگاه تیلگراف بیسیم

موج کوتاه بمرکز خوست نصب وبکار انداخته شده وهم برای حفظ ماتقدم و ذخیرهٔ تیل دستگاه مذکور یك عدد تانك که دارای ظرفیت هفتصد گیلن است بابقیه لوازم آن در آنجا نصب شده که همیشه تیل مصرف خود راذخیره داشته وعندالموقع ازان صرف شده میتواند .

ی - ارتباط مخابرهٔ تیلگرافی راساً بایکی از تیلگر افخانه های نیویارك و هم راجع به مخابرهٔ تیلفون بیسیم تجربه جاریست تاوقت مساعد بدست آورده و مخابره بصورت مرتب جاری گردد .

ك - این یك امر واضح است که وزارت پست بهداشتن نفر ماهر برای شقوق مختلفهٔ خویش که رو به تزایداست ضرورت داشته وقتاً فوقتاً می کوشد که پیش از وقوع مشکلات متحمله رفع شده باشد چنانچه به تعداد ۳۵ نفر طلاب مناطق مختلف راتحت اثر وزارت معارف تحت تعلیم و تربیه فن تیلگراف گرفته ودر نتیجه بعد ازامتحان کورس دوساله همه بوزارت پست جمع شدند وبرای اینکه بکاهاری اداری خوبتر مهارت پیدا کرده ودورهٔ ستاژ خودرا تکمیل نموده باشند همه درزمرهٔ تیلگرافی های ابتدائی و تیلگرافخانه های یکه توت ومهتاب قلعه دفتر مرکزی شده اند وبکارهای محوله مصروف اند که بعد ازاندك مدت برای مزید معلومات شان به بعض تیلگراف خانه های دیگر فرستاده خواهند شد .

ل - چون دستگاهای موجوده سامان مربوطهٔ آن بالعموم وقتاً فوقتاً محتاج به تهیهٔ سامان وپرز های فالتو از خارج می باشند بوضعیت فعلیه وزارت پست سامان و لوازم موجودهٔ خود رامدنظر گرفته پلان وترتیب اتخاذ نموده که تمام موازنهٔ چراغ وغیره سامان تحت استعمال را از حیث اینکه کدام پرزه زودتر مورد احتیاج واقع میشود مدنظر بگیرد واز روی آن برای پیش بینی تهیهٔ آن چنانچه ازهمه بیشتر که چراغهای ریکتی فایر- مورد ضرورت واقع می شود به ممالك مختلفهٔ خارجه داخل اقدامات و در اوسط سال ۱۳۲۳ یك تعداد کافی بوزارت واردو به تحویل خانهٔ فنی گذاشته شده وهم علاوتاً یك تعداد چراغ های دیگر کار آمد وغیره پرزه های تیلگرافخانه های مربوطه توسط نمایندهٔ مارکونی ازلندن خواسته شده چنانچه یك قسمت به مرکز وارد وقسمت دیگر عنقریب رسیدنی است نظیر ان صورت ضرورت ومایحتاج عمومی تیلگرافخانه های مربوطه به امریکا فرمایش داده شده امیداست حینیکه برسد تایك مدتی احتیاجات - مخابراتی تأمین شود برای رفع نواقص امور تخنیکی که بعضی اوقات واقع می شود نقشه هاودیاگرام های مرتب و تنظیم ازشرکت مارکونی تهیه وبه تیلگراف خانه های مربوطه گذاشته شده که عندالموقع ازانها استفاده کرده باشند وهم برای حفظ سامان موجوده ووارده ، تحویلخانه های متعدد ترتیب داده شده که هرپرزه وهرسامان بدون تکلیف وضیاع وقت بدست آمده وبوقت ضرورت ازآنها استفاده شده بتواند .

م - طوریکه در ممالك دنیا ملاحظه می شود مخابرات تیلفونی بی سیم نه تنها ازهمان یك دستگاه مخصوص تیلگرافخانه صورت گرفته می تواند بلکه بامداد بعضی سامان ، مخابرات مذکور ازهر تیلفون سمنرال بتری وغیره صورت گرفته می تواند بهمان ترتیب وزارت پست هم تصمیم

گرفت تاسامان مربوطه وامدادی مذکوررا خواسته وبعدازنصب ازان استفاده کنند امید است کههمین نزدیکی هاتصمیم مذکور عملی وصورت جریان رابخود خواهد گرفت .

ن- چون دستگاه بزرگ موج قصیر موجوده اول ازحیث اینکه ۲۴ ساعت در جریان است وازطرف دیگر که مخابرات تیلگرافی باممالك خارجه توسعه پیدا خواهدنمودیك دستگاه كفایت نکرده لازمست کهیك دستگاه موج قصیر بزرگ ترداشتهوبعد ازختم محاربه نصب شود برای انجام این مطلب وزارت پست داخل اقدامات گردیده وامید است که پلان وزارت عملی وبعد ازختم جنگ امرخرید دستگاه مذکور داده شود .

شق رادیو :-

الف- دستگاهموجوده برود کاست ماکهدرشروع جنگ نصب وبکار انداخته شد طوریکه سنجیده شده بود کهالی سال ۱۳۲۲ جاری وبعد ازان بایدنسبت به نداشتن سامان معطل می شد مگربااین هم ترمیم واصلاح بعضی سامان انرا که بداخل مملکت ممکن بود بتوجه ما مورین مربوطه تکمیل وتااین وقت کهسال ۱۳۲۳ باخیررسیده درجریان است امید است کهسال ۱۳۲۴ راتاحدیکه ممکن باشدبهمین ترتیب جاری داشته باشدودرعین حال وزارت بهتجسس است تابرای بدست اوردن چراغ وغیره سامان عمدهٔ انراه حل پیدا نموده وجریان انرا بهمین ترتیب ادامه دهد .

ب- علاوه بران چون درتمامی ولایات وحکومتی های اعلی اخذه ولود اسپیکرهای علیحده علیحده نصب وبرق خود راازموتر جنریتر مخصوص ان کهتوسط تیل پطرول چالان میشد حاصل نموده وبرود کاستکابل راباطراف میرساند ودرجاهائیکه برق بوده البته موتر مذکور راچالان نکرده وازبرق همان منطقه استفاده می کردند ولی رفته رفته موترهای مذکور نسبت به نداشتن سامان از کار افتاده وتاجائیکه امکان ترمیم بود ترمیم وتاجائیکه موترهای فالتو بوداز فالتو کار گرفته شد ولی برای اینکه دربعضی مناطق که مستعد با شد ترتیبات گرفته شده که جنریتر های مذکور راتوسط توربین های آبی در گردش اورده وبرق مطلوبه رابدست بیاورند چنانچه این تجویز وزارت درمرکز ولایت مشرقی عملی وفعلا عوض موترتیلی ازاب کارمی گیرندوبرای عملیات باقی مناطق نیزاین تجویزمدنظر گرفته شدهوتحت عملیات است کهیکی بعد دیگری تکمیل خواهدشد.

امور وزارت معادن

چون امورمعادن درجملهٔ صنایع سنگین بشماررفته وپیشرفت این کاربه فن وصنعت ارتباط مستقیم داردهرگاه اجراآتی درقسمت معادن خارج تطبیقات تخنیك صورت میگیرد جزنتایج محدود وسطحی مرام حقیقی بدست نمی آید وازهمین جهت پیشرفت وبهبودمسایل معدنی بهپیمانهٔ وسیع متضمن پلان وتحقیقات فنی وعملیات اکتشافی بوده ونظربا ینکه قابلیت استخراج واستعداد معادن ازروی عملیات علمی بدرجهٔ اثبات برسد عموماً مستلزم تحقیقات جیالوجی ، سروی مساحه گیری فنی اراضی

برمه کاری ، وترتیب چوفهای امتحانی وغیره میبا شد که هرشق آن ایجاب تشکیل مؤسسات و استخدام متخصصین فن وتهیه لوازم تخنیکی مخصوصی رامینما ید ، نظربهاوضاع بحرانی جهان وموجود نبودن وسایل لازمه درسال ۱۳۲۳ هم وزارت معادن ازپیشبردمرام اصلی بازمانده وبه استخدام متخصصین فن ومهندسین معدن کنیوتورید سامان‌لازمه موفق نگردید باآن اجرا آتی که این وزارت با درنظر داشتن مشکلات فوق درجریان سال ۱۳۲۳ ذریعهٔ یك تعداد متخصصین نهایت قلیل وسامان معمولی ومحدود بعمل آورده متناسب به توان ووسایط ممکنه بوده وخلا صه اجراآت آن درذیل تذکار داده میشود :-

۱ : - دراثرسعی ومراقبت‌وزارت معدن درامور‌استخراج معادن نمك بهبودواصلاحات‌لازمه فراهم وتادرجهٔ ممکنه ازعمل قاچاق جلوگیری بعمل آمده وبهمین‌جهت درمقدارحاصلات وفروش نمك معدن تالقان ونمکساراندخوی، ومعدن نمك تاشقرغان ، نمکسارغوریان هرات درسال ۱۳۲۳ نظربه عمل سال ۱۳۲۲ ترقی بیشتری عاید گردیده ، وحا صلات نمك قند هار که درسال ۱۳۲۲ مضاعف شده بود درسال ۱۳۲۳ تقریباً به مزایدهٔ چهارچند عمل سال قبل آن باجاره داده شد ، عمل معدن نمك اشترشهرغوربند که برای صادرات روده اهمیت مخصوص دارد و ازچشمه های نمکداربه عملیات تبخیربدست می‌آید حاصلات آن نظر به سال گذ شته تزئید گردیده است،نظر بوفرت پیدایش نمك درنواحی مختلف ولایت مزارشریف‌سه مرکزفروش درموضع آقچه وسرپل وتاشقرغان دراواخرسال ۱۳۲۳ جدید امرتا سیس داده شده ، طوریکه ظاهراست ازفروش نمك مبالغ کثیری سالانه ازمعدن فوق عاید وبخزانهٔ حکومت تحویل میشود و همین قلم که سر چشمهٔ وارداتی درجه اول این وزارت‌راتشکیل میدهددرجزودیگرعایدات بزرگ مملکتی یك درك مهم وقابل اعتنائی بشمارمیرود ،یك چشمهٔ نمکداردرناحیهٔ خورد کابل جدیداً کشف ونمونهٔ آن درین اواخربوزارت معدن رسیده است که مستلزم تحقیقا ت وعملیات اکتشافی بوده ودروقت مساعد به معاینهٔ علمی وتحقیقات آن اقداما ت کرده خواهد شد .

۲ : معدن نمك تالقان که ازنوع نمك معدنی وسنگی بوده وذخایروسیع وقابل اعتنائی دارد چون ازمرکزفروش یعنی طاقچه خانه چهار کیلومتر فاصله داشت بسبب سهولت نقلیه سر ك آ ن تازیرمعدن امتداد داده شد وکارساختمان گدام وتعمیراساسی برای رهایش ما مورین معد ن تحت نظربوده ونقشه های آن تکمیل‌وبریاست تنظیمیهٔ قطغن بغرض‌اجرا سپرده شده است .

۳ : - نظربه‌ملاحظهٔ راپورت‌عز تمند مسترجی انگلیس که دراطراف نمکسارهای افغانستان مطالعات عمیق نموده وراپورت مفصل‌وجامعی بوزارت معادن‌داده درحوضچه های نمکدار موضع تا شقرغان موجودیت مقدار (۸ر٤) فیصدمواد مگنیزیوم کلوراید (Mgcl2) توضیح گردیده چون ازاختلاط موادمگنیزیوم کلوراید بامادهٔ‌مگنیزیت (Mg CO3) یك‌نوع سمنت مصنوعی بنام زورل سمنت (Sorel Cement) ساخته میشود ومگنیزیت در مد آ نهٔ لوگر به مقدار

وافر یافت شده نظر به‌اهمیت موضوع یك‌هیئت فنی برای ملاحظهٔ معدن مذکور در برج سنبله ۱۳۲۳ به‌تاشقرغان‌ارسال‌وطوریکه‌دکتورسیداسحاق خان‌متخصص فاکولتهٔ ساینس وا نمود میسازد علاوه‌برمواد مگنیزیوم کلوراید بعضی‌نمك‌های تلخ‌ازقبیل کلسیوم سولفات (Ca S04) مگنیزیوم سولفات (Mg S04) سردیوم‌سولفات (mg2so4) که بقسم ادویهٔ کیمیاوی در طب و صنایع بکارمیرود واهمیت خاص‌دارد نیزبمقدار خیلی‌وافردرنمکسار تاشقرغان پیدایش دارد که درضمن استحصال نمك خور دنی بدرجات‌مختلف حر ارت ازیکد یگر تمیز و جدا کرده میشوند هیئت موصوف براساس نقشه مسترجی یك‌حوض‌اصولی برای‌استحصال مر سو بات نمك‌های مختلف دربالای معدن ساخته ویك‌پیمانهٔ بزرگ نمك های تلخ مستحصلهٔ معدن رادر گدا می که جدید بنیاد نهاده شد ذخیره نمودند ، حینیکه نتیجهٔ تجزیه ومورد استعمال نمك‌های مذکور با معلومات اندازهٔ قیمت‌های آن ذریعهٔ دوکتور سیداسحق خان دررا پورت عمومی آن تذکار وبوزارت معدن تقدیم شود درنقل وفروش آن اقدامات مقتضی بعمل خواهدآمد علاوتاً یك سرك موتررو ازموضع تاشقرغان تاحصهٔ نمکسار بفاصلهٔ (۳۶) کیلومتر جدید ساخته شد . که درنقل نمك های استخراجی معدن که‌قبلاً ذریعهٔ بارگیرمر کب وشترنقل داده‌می‌شدتسهیلات زیادی رافراهم‌میکنند.

٤ : ـ هیئت جیالوجیکل سروئی آف اندیا (شعبهٔ مساحتی طبقات‌الارضی هندوستان) که درتحت ریاست عزتمند مستروبست انگلیس ازاوایل سال ۱۳۱۹ تا اواخر ۱۳۲۱ مدت سه سال به‌تحقیقات طبقات‌الارضی ونقشه‌برداری وبرمه‌کاری وامتداد صوفهای امتحانی مناطق ذغال دار افغانستان در ناحیهٔ درهٔ‌صوف وایشپشته وبرفك ، وموضع کر کر بغلان مصروف عملیات بودند راپورت عمومی خود رابانقشه های لازمه در اوایل سال ۱۳۲۳ بوزارت معدن ار سال کردند ازراپورت های سابقه که‌قسمتی ازمحتویات آن‌درج سالنامهٔ سال گذشته شده‌بود معلوم میگر دد معادن ذغال که‌دارای جنسیت اعلی ونسبتاً ذخایر بزرگ میباشند در قسمت شمال هند و کش واقع‌اند ومستر گریس باخ موجودیت یکی‌ازمعادن ذغال مکشوفهٔ درهٔ صوف‌را در حدود پنجاه ملیون تن تخمین نموده بود اکنون دراثر تحقیقات اکتشافی که‌تشریحات آن درراپورت هیئت موصوف درج است چنین ظاهر میشود که‌موجودیت ذغال‌درهٔ توروشب باشك منطقهٔ درهٔ صوف مقدار (۱٤٦۱۳۲٤٤) تن‌تخمین شده است‌ومقدار موجودیت ذغال‌ایشپشته‌وبرفك را در راپورت واصله (۲۱۰۷۳۶) تن توضیح نموده اند چون نقلیهٔ ذغال درهٔ صوف از باعث و جود کوتل های صعب‌المرور ونبودن‌وسایل نقلیهٔ سریع وارزان بقیمت اقتصادی تمام‌نمیشود در مواقع لازم احتیاجات ضروری محروقات کابل از معدن ایشپشته که‌در (۱۷۲) میلی قسمت شمال کابل واقع است رفع‌وتهیه میگردد ، فعلاً تصمیم گرفته شده‌است که مواد تعمیراتی مر بوط وزارت فوایدعامه درداش های‌دورهٔ توسطخاکه ذغال ایشپشته‌پخت گرددوهم‌درنظراست برای محروقات زمستانی کابل‌به‌پیمانهٔ‌لازم‌ذغال جمله‌نظر به‌استعداد معدن‌استخراج وبمر کز نقل‌داده‌شود که‌ترتیب

این کار روی دست میباشد ، درسال ۱۳۲۳ یك پیمانهٔ خاکه ذغال ایشپشته که در مرکز موجود بود تحت عملیات بریکت سازی قرار گرفته و ذغال بریکت شدهٔ آن بفروش رسانیده شد ازروی امتحانات وتجزیه های ذغال ایشپشته که سابقاً بذرایع مختلف بدست آمده خاصیت کوکس ساختن ذغال مذکور طورصحیح معلوم نشده بود دراوایل سال ۱۳۲۳ که یك مقدار ذغال کافی ازاستخراج شدگی معدن ایشپشته درلاهور برای عزتمند مستر جوشی بغرض تجزیه وامتحانات مسایل کوکس با دیگر نمونه های لازمه فرستاده شده بود عزتمند موصوف درراپورت ارسالی خویش ذغال مذکوررا قابل ساختن کوکس دانسته وخوش بینی زیاد در کوکس شدن آن نشانداده است که اقداماتی دراطراف آن جاری است.

۵ : ـ فابریکهٔ پختهٔ قندز یك مقدار ذغال ازمعدن کوتل چال مربوط اشکمش استخراج ودر فابریکهٔ قندز طورامتحانی ازان کوکس تیارنموده اند چون ذغال مذکور همصفات کوکس شدن دارد درنظراست که عملیات اکتشافی دران جاری ودرصورتیکه ذخایر معدن وسیع و استعداد کافی داشته باشد بوسایلی که لازم است ازذغال مذکور به پیمانهٔ زیاد کوکس ساخته و درامور ریخته گری خدمتی راانجام داده بتواند .

۶ : ـ معدن ذغال کرکر که تقریباً درچهارده کیلومتری فابریکهٔ قند بغلان وفابریکهٔ نساجی پلخمری واقع است ازحیث موقعیت ونزدیکی مراکزصنعتی دارای اهمیت خاص بوده ذغالیکه از معدن مذکور استخراج میگردد قسماً پودری وخاکه بوده جنسیت آن ذغال نصواری Brown coal میباشد خرارت آن (۶۸۲۷/۵) کیالوری بوده وضخامت رگک آن از ۲ تا ۸ متر وامتداد لینز های ذغال تاحدود (۱۴) کیلو متر تخمین میشود در اثر اکتشافات وتحقیقات ابتدائی که درمعدن مذکور بعمل آمده موجودیت ذغال این معدن در حدود چندین ملیون تن بالغ خواهد شد وتا کنون تحقیقات اکتشافی آن به پایهٔ تکمیل نرسیده ، بسبب نزدیکی فابریکه های جدید التاسیس بغلان وپل خمری خدمات بزرگی را در محروقات لازمهٔ فابریکه های مذکور انجام میدهد مخصوصاً دراین موقع که سوخت ماشین های فابریکهٔ قند ازتیل دیزل به ذغال تبدیل گردیده و شرکت قند بسبب گرانی قیمت ومشکلات ترانسپورت از توربد تیل دیزل صرف نظر و ذغال این معدن را مورد استفاده قرار داده که مفاد بزرگی ازاین رهگذر برداشته اند .

قسمت های ناتحقیق شدهٔ معدن مذکور مستلزم تحقیقات و کشفیات مزید بوده و ذغالیکه اکنون استخراج میشود در ضمن علمیات اکتشافی بدست آمده و در اثر مطالعات فنی کافی بودن ذخایر طبیعی معدن باثبات رسیده است نظر بدرخواست شعبهٔ صناعتی بانك ملی برای مصارف سوخت فابریکهٔ قند استخراج مقدار پنجهزار تن ذغال را دراوائل سال ۱۳۲۳ شروع وبعد از استخراج وتحویل دادن مقدار مطلوبهٔ فوق مبلغ (۷۲۱۰۰۰ر۸۹) افغانی قیمت آنرا از شرکت قند تحصیل وبخزانهٔ حکومت تحویل داده شد. مقداری ذغال مذکور از(۱۹) نقطهٔ معدن ازپیشرفت ۱۵۵۰ متر امتداد کار ازاعماق صوفهای معدن بوسایل پایه بندی به موعد

(۱۲٦) روز استخراج گردیده که دراستخراج آن ازداخل صوفها موازی (۵۰ ر۱۵۵۸۷) متر چوب چناربقطر۱۰ تا ۲۵ سانتی متردرترتیب پایه بندی‌صوفهای معدن بکار رفته است ، علاوه برمقداری فوق ۹ صدتن ذغال دیگرجهت مصارف پخت مواد تعمیراتی ریاست تنظیمیهٔ ولایت قطغن نیزازمعدن مذکور استخراج شده و برای مصارف سال ۱۳۲٤ فابریکهٔ قند بغلان وسوخت تعمیرات آنولااستخراج مقداربیشتری درنظربوده وفعلاً مسایل ترتیب پروژهٔاستخراج آن به اساس پلان اکتشافی روی دست میباشد .

علاوه برسرك سابقه که ازراه پلخمری بطرف معدن امتدادیافته بودیك سرك جدیدطور خامه بین فابریکهٔ قند ومعدن کرکربطول ۱۲ مترتمدید گردیده است وبرای رهایش مامورین وعملهٔ ساختمان یك تعمیردربالای معدن که نقشه وبرآورد آن قبلاً تهیه گردیده بود از طرف ریاست تنظیمیه زیرکار گرفته میشود .

۷ :- نایب الحکومه گی ولایت هرات تصمیم گرفته که به اساس اجراآت سال ۱۳۲۲ معدن ذغال کرخ هرات رامجدداً بکارانداخته وذغال استخراج شده رابغرض ترویج ورفع احتیاجات محروقات شهرهرات توسطریاست ارزاق به‌ترتیبی که لازم‌است‌بفروش‌برساندبرای اجرای‌این‌مطلب قراردرخواست شان بناغلی سید عبدالاحد خان دیپلوم انجنیر معاون باهدایات لازم به آن ولا ارسال شده‌است متخصص‌مذکور درضمن عملیات اکتشافی معدن ذغال کرخ که مقدار مطلوبهٔ شرکت ارزاق ازان استخراج میشودعملیات امتحانی مزید راعلاوه برنواحی کوتل سبزك ومسجد چوبی درحدود کوه دوندروعلاقهٔ درملق که ۳۰ میل ازهرات مسافه داردودراثرتجسسات آثارو علایم ذغال درانجا بمشاهده رسیده بودادامه خواهد دادتاا گرذخایرقابل استخراج دران حدود باثبات برسد بسبب نزدیکی شهر هرات به محروقات اهالی به قیمت اقتصادی ونازل خدمت خواهد کرد .

۸ :-اموراستخراج معدن سرب فرنجل باساس اجراآت سال ۱۳۲۲ ادامه داده شد پیمانهٔ استخراج سرب نظربه سال گذشته وسیع‌ترو درمدت (۳۲) هفته‌مقدار ½پاو (۱۷٤۷ سیر) سرب دوآتشه بفابریکهٔ آلات حربی برای کارآمد وزارت اقتصادملی تحویل داده شده ، توسط سه کورهٔ موجوده روزانه از۷ تا ۹ سیرسرب بدست می آید مقدارحاصلات سرب بوجود کنسنترات مربوط است باوجودیکه‌معدن‌مذکوربسیارقدیم‌وبه احتیاجات‌اهالی‌اززمانه‌های‌خیلی‌پیش خدمت‌زیات نموده بازهم اصولا ستخراج معدن مذکوربصورت اساسی بعمل نیامده ومستلزم کشفیات مزید و اصلاحات فنی میباشد ودر نتیجه بعض اصلاحات لازمه پیمانهٔ استخراج وحاصلات سرب رخ به ترقی میرود .

۹ :- راجع بامور زرشوئی - علاوه برنماینده گی خرید طلا که در رستاق قایم بوده وطلاء مستحصلهٔ زرشویان که ازدریای آموو کوکچه وبعض دره های زرخیزآن منطقه بدست می آید

باساس اجراآت گذشته ذریعه نمایند ها خریداری وبعد ازتصفیه واگد ازتحویل خزانه میگردد مزید برتحقیقات اکتشافی سال گذشته که ذریعهٔ دوهیئت طبقات الارض درمنطقهٔ زردرهٔ داونگ وموضع نورآبه تدقیقات بعمل آمده بودتاا زصورت پیدایش واندازهٔ مقداری ذرات طلا درفی مکعب مترمعلومات حاصل ودرهرحصه که قابلیت حفریات اکتشافی آن ازنقطهٔ نظراقتصادی لازم گردد بکارحفریات آن ادامه داده شودهمان بود که به تعقیب واساس اجراآت گذشته در اواسط سال ۱۳۲۳ ښاغلی دکتورسلطان احمدخان متخصص بدرهٔ نورآبه که تعلق بحکومت چاآب دارد واز سالیان درازبه حیث یك منطقهٔ زرخیزشهرت زیاد پیدانموده بایك هیئت وسامان لازمه ارسال شد که به اساس معلومات علمی وفنی خویش شروع به اکتشافات وحفریات نمایدتاازاین رهگذرعایدات زرشوئی پیش رفته وازاین راه این منبع مهم عایداتی نیزافزودی ووسعت مطلوبه حاصل کندمتخصص موصوف اولاً تمام نقاط قرب وجواردرهٔ مذکوررامفصلاً معاینهٔ علمی کرده ودرقسمت پایانی دره که ازهمه نقاط دیگر برای حفریات اکتشافی مساعد تربودشروع به کارنمود درنتیجه یك خندق عمیق به طول ۳۵ متر وعرض ۱۵ متر وعمق (۷) مترحفرنموده ریگ های استخراج شده را تحت عملیات شستن قرار داد، اندازهٔ طلاء آنرا درفی مکعب مترمعلوم ودرحین ادامهٔ حفریات نظر به مشکلات مزید آب دره که بدون ماشین پمپهٔ قوی اتوماتیک خندق مذکور زیاده از (۷) مترعمیق ترشده نمیتوانست وازجانب دیگر ورودزمستان وشدت سرما مانع پیشرفت کار گردیده کارحفریات درهٔ مذکورناتمام ونتیجهٔ قطعی بدست نیامد که عندالموقع به کاراساسی آن مجدداً ادامه داده خواهدشد ۱۰ گرچه درنتیجهٔ این حفریات اکتشافی طلا بدست نیامدمگر برحسب راپورت متخصص مذکورمنبع اصلی طلاء این دره یافت شداصل منبع طلا نورآبه ازطبقات ریگی وکیان گلومراتی دورهٔ ایلو یال (Alluvial) تشکیل شده که درارتفاع (۱۵۰) متراز سطح دره در دیوارهای راست وچپ آن واقع میباشد سرتاسراین طبقه آثار کارسابقه رابطورواضح نشان میدهد وهم جملهٔ تحقیقات امسالهٔ متخصص مذکوراین مسئله را بطورکلی ثابت نموده است که اگرسامان ضروریه ازقبیل پمپه های قوی موجود باشد که آبرا تااین ارتفاع بلندنموده وریگ های مذکور زر شوئی شود نتیجهٔ خوبی بدست خواهدآمد .

ازجانب دیگری طلاء سطح دره قلیل بوده ازنقطهٔ نظراقتصادی لیاقت زرشوئی راندارد هرگاه حفریات سال ۱۳۲۳ مذکورتاعمق ۲۰ الی ۲۵ متر ادامه داده شود البته همان طبقهٔ ریگ طلادار که قبل از (۶۳) سال ظاهرشده بود بازازته ریگ های سیل آوردگی دره بظهور رسیده نتیجهٔ درستی بدست خواهدآمد .

۱۰ : راجع بمسایل ابرك : درافغانستان دو ذخیرهٔ ابرك ورقی موجوداست که از قسم مسکوویت (Musscovite) بوده وذخایرآن درتکانهٔ میدان وتنبنهٔ پنجشیر تحت معاینهٔ عزتمند مسترچرسکی پولیندی مستخدم وزارت معدن قرارداده شده وراپورت های آن موجوداست .

ابرك تکانهٔ میدان : ابرك این موضوع دررگ های پگماتیت (Pegmatite) وقوع یافته که در

شیست های بلورین طبقه بندی شده است رگ های سنگهای ابرک دار بصورت عمودی افتاده وضخامت حد اوسط آن ۵ ر۲ متر وطول آنها ۱۵ متر میباشد از این قسم رگ (۷) عدد کشف شده ابرک های استخراج شده تا درجهٔ صاف و قابلیت تورق دارد، رقبه یا سایز پارچه های استخراج شدهٔ از ۱½×۲ تا ۶×۸ مربع انچ میباشند، در برج اسد ۱۳۲۳ معدن ابرک تکانه ذریعهٔ عزتمند مستر چرسکی متخصص که راجع به معدن مذکور خوش بین بود بکار انداخته شد که در ظرف یازده هفته رویهم مقدار (۹۷۳) سیر ابرک به سایز های مختلف فوق الذکر استخراج گردیده که ابرک های سر کل (Circle) وپنچ (Punch) هم دران شامل است پارچه های ابرک که دارای سایز های مختلف میباشد وزن مجموعی آن (۶۳۹) سیر میشود یك قسمت آن تفریق ودرجه بندی شده به حفاظت تمام در صندوق ها ترتیب گردیده، ونظر بامر مقام صدارت عظمی یك مقدار ابرك طور نمونه به قونسل های افغانی مقیم هند ارسال گردیده تا برای فروش آن اگر از کمپنی های هند خریدار پیدا شود بعد از موافقه بقیمت مناسب بفروش رسانیده بازار تجارت آن باز گردد ومفاد تجارتی بدست آید.

ابرك تنبنهٔ پنجشیر: در تنبنه دو ذخیرهٔ ابرك وجود دارد وهردو ذخیرهٔ فوقانی آن دارای ابرك ورقی میباشند موجودیت ابرك در رگ های بزرگ پگماتیت بمشاهده رسیده که تمام آن در رقبهٔ تخمیناً (۴۰۰۰) متر مربع وقوع دارد ابرك بقسم آشیانهٔ وبسایز ۴×۵ مربع انچ در رگ های فوقانی یافته شده است در موقع لزوم از معدن مذکور نیز مقدار مطلوبهٔ ابرك استخراج وبه معرض فروش گذاشته خواهد شد.

۱۱- راجع به سنگ سلیت میدان: یك تعداد سنگ سلیت به سایز ۲۵×۳۰ بغرض پوشش سقف تعمیر سینماء جدید بمرکز نقل وتحویل داده شده چون وزارت معارف درنظر دارد که از سنگهای سلیت کارآمد پوشش تعمیرات تخته های سلیت کارآمد طلبهٔ معارف راتهیه نماید در اواخر سال ۱۳۲۳ به استخراج معدن مذکور شروع وسنگهای که به سایز های مختلف از معدن بدست آمده بغرض پالش وصفاکاری درمحبس عمومی دهمزنگ ارسال شده است ساختمان آن در تحت امتحانات بوده از آنجا که سنگهای مذکور رقم جوشی وبسهولت ورقه نمیشوند نظر بساختن تخته های سلیت برای پوشش سقف تعمیر موزون تر بنظر میرسد.

۱۲- علاوه برمعدن گوگرد کوه چمتال مزارشریف که ذخایر کافی داشته ومسائل استخراج آن روی دست میباشد یك معدن گوگرد جدیداً در موضع درزاب وگرزیوان میمنه کشف وبا نمونهٔ بیتومن (Bitumen) ذریعهٔ حکومت اعلی میمنه بوزارت معدن واصل گردیده راجع به موقعیت وچگونگی معادن آن توضیحات لازمه ازمرجعش خواسته شده وثانی در اطراف آن اقدامات مقتضی بعمل خواهد آمد.

۱۳- یك معدن بیتومن که درموضع تنگی تاشقرغان وجود دارد واز حیث ذخایر استعداد بزرگ را دارا است یك مقدار نمونهٔ آن ذریعهٔ جنرال قونسل گری دهلی به شعبهٔ جیالوجیکل سروی آف اند یا

بغرض تجزیه و معلومات مقدار فیصدی تیل محتوی آن فرستاده شده بود طوریکه نتیجهٔ آن دراین اواخر واصل گردیده معلوم میشود که در فی تن مواد بیتو من مذکور ۳۰ر۲۹ گیلن تیل خام موجود است دراطراف آن تحقیقات مزید جاری است.

امور ریاست مستقل زراعت

ریاست زراعت درین سال قدمهای تازهٔ درراه بهبود اوضاع زراعتی مملکت برداشته که برخی نتیجه داده وبعضی درآینده نتائج خودرا ظاهر خواهد ساخت خلص اجراآت شعبات فنی ریاست موصوف حسب ذیل است:

اجراآت مدیریت توسعه واصلاح زراعتی:

طوریکه ازعنوان این مدیریت هویدا است بدیهی است که مدیریت مذکور امور توسعه واصلاح عمومی زراعتی مملکت وظیفه دار وفورمهای زراعتی که بغرض اصلاح نسل حیوانات وجنس نباتات خدمت می نماید تماماً تحت اثراین مدیریت بوده وز بدهٔ اجراآت سال ۱۳۲۳ شقوق متذکره آن قراراتی است:

الف ـ درقسمت قوریه ها:

۱ ـ برای انجام حوایج مرکز ومناطق شش کروهی کابل دراندازهٔ زمین و شکل وترتیب قوریه های سابق مرکزی بغرض مزید بذراشجار وحبوب متنوعه توسعه واصلاحات لازمه بعمل آمده ومقدار کافی ازتخم های اشجار متنوعه کاشته شده است.

۲ ـ بحدود یك هزار جریب زمین درموضع سید آباد جهة ترتیب یك تجربه گاه وسیع ومکمل زراعتی جدیداً درنظر گرفته شده چنانچه امورمساحت ونقشهٔ مقدماتی آن هم تا حدی انجام واجراآت مسلسل متباقی آن هم درشرف جریان است ـ

۳ ـ فراهم ساختن یك یك مقدارلازم ازتخمهای متنوعهٔ اشجار وحبوب داخلی وخارجی بصورت ذخیره.

٤ ـ توزیع یك یك اندازه ازتخم های اشجارلازمه دردوایر زراعتی و لایات برای تجربه وتکثیر جنس.

٥ ـ ار سال یك یك مقدارازتخمهای انواع اشجار وحبوب در فورمهای بغلان وقندوز بمطلوب تکثیر جنس وادامهٔ تجارب.

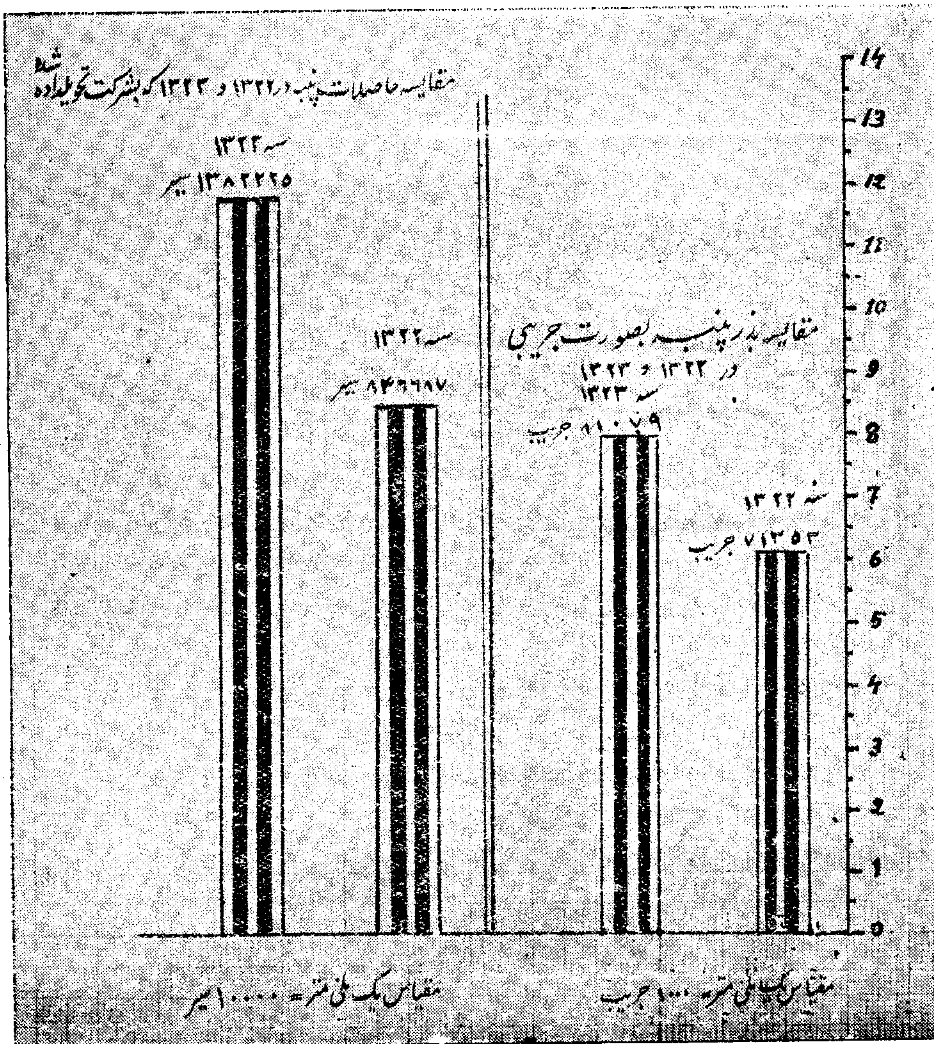
ب ـ عملیات فورم قندوز:

چون مدیریت فورم قندوز علاوه براجرای وظایفی که راجع به عملیات تجربوی واصلاح وتکثیر جنس اشجار وسایرنباتات مطلوبه بداخل منطقهٔ مخصوصهٔ خودفارم انجام میدهد ومراقبت شقوق فنی ونگرانی اندازهٔ کاشت تخم پنبه رانیز بولایات شمالی وظیفه داراست لهذا اندازه

بذر پنبه‌دانه و مقدار زمین که‌دراین سال پنبه کاشته شده بانتیجهٔ حاصلی که بدست آمده از تفصیلات گراف ذیل استنباط شده می تواند :

گراف نمبر اول:

نظر بمشاهدات وتطبیقات اشکال گراف فوق الذکر واضح میگردد که درسال ۱۳۲۳ نسبت به سنه ۱۳۲۲ درمقدار بذرپنبه‌دانه $\frac{۱۳}{۱۰۰}$ وحاصل پنبه $\frac{٦۳}{۱۰۰}$ تزئید بعمل آمده .

ج ـ اجراآت فورم زراعتی بغلان:

مسلم است که فورم زراعت بغلان نیز اضافه بر تکالیف تجربوی وتربیوی اصلاح نسل وجنس حیوانات ونباتات که بر عهده دارد رسیده گی ونگرانی قسمت های فنی اصلاح وتوزیع تخم لبلبو وتزئید تدریجی بذر آن را نیز وظیفه دار بوده از مفاد راپورهای واصله واضح میگردد که درسال ۱۳۲۳ نظر به سال ۱۳۲۲ دراثر معاونت وهمکاری ریاست تنظیمهٔ انولا ومجاهدات مامورین فنی واداری فورم زراعت بغلان دراین قسمت نتیجهٔ بهتری گرفته شده چنانچه نسبت بسال ۱۳۲۲ حاصلات سالیانهٔ لبلبو فیصد (۲۹) ودرحاصلات مجموعی شکر ۱۲ ½ فیصد تزئید بعمل آمده است وهم نظر به اقدامات جدیانهٔ که فعلا به پیمانهٔ وسیعی به کمك وکوشش ریاست تنظیمهٔ انولا درراه توسعه وتمدید نهرهای جدید ومفید اجمیر وگورگیان بکار افتاده وعلاوتاً زمین های باطلاقی موضعات بغلان وغوری وچشمهٔ شیر ومضافات آن بغرض زراعتی شدن تحت اصلاحات گرفته شده وقریب العمل است امید است بمدت قلیلی در امور توسعهٔ زرع لبلبو وسائر شقوق زراعتی انولا تفاوت وتغیرات مهمی رونما گردد!

دوم ـ مدیریت مدافعهٔ امراض زراعتی:

تکلیف حقیقی این مدیریت نیز ازعنوان خود مدیریت بخوبی پیدا است و مسلم است که مبارزه ومجادلهٔ ممکنه رادربرابر وقوعات امراض وآفات حیوانی ونباتی مملکت بوسایل لازمهٔ آن ذمه دار میباشد ووظایفی که درحدود سال ۱۳۲۳ انجام داده شده است ازاین قرار است:

الف ـ شعبهٔ مدافعهٔ امراض نباتی:

۱ ـ اقدامات مبارزه وی بمقابل ملخ.

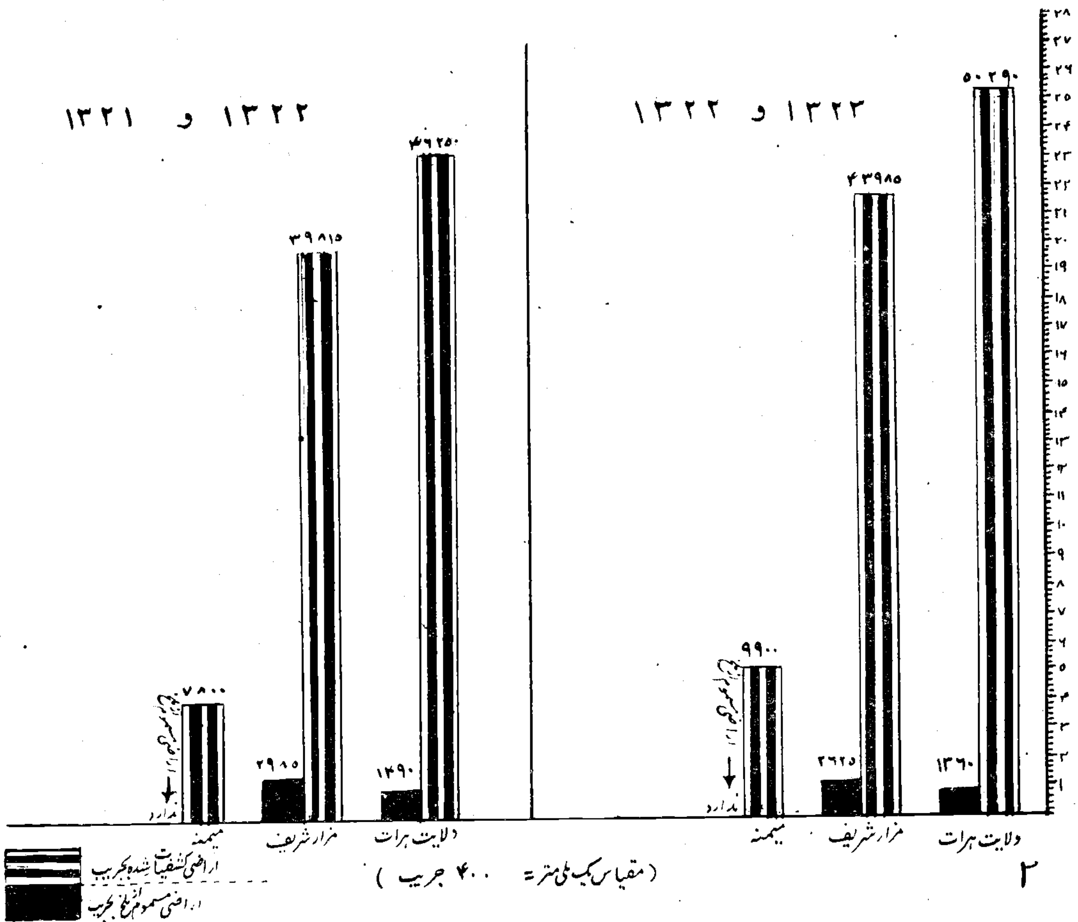
الف ـ بمقابل ملخ مراکشی وایطالوی.

نظر براپورهای واصله نسبت به بروز ملخ نوع مراکشی در بعضی مناطق مملکت بعد از تحقیقات فوری توسط مامورین موظف فنی بمعاونت حکام ودستیاری اهالی هرمحال بوسایل ممکنه ذریعهٔ مامورین مکلف بمدافعه ومبارزهٔ آن اقدامات جدی بعمل آمده وبالاخر نتایج اطمینان بخشی حاصل شد چنانچه تفصیل حدود اراضی کشفیاتی ومقدار اراضی مسموم شده که در عین زمان مقیاس مدافعه نیز شناخته میشود ازاشکال گراف ذیل بوضاحت اشکار گردیده وظاهر میشود که درسال ۱۳۲۳ بولایات متذکره نسبت به سال گذشته کشفیات بیشتری بعمل آمده وهم درعدهٔ اراضی مسموم شده نسبتاً تقلیل محسوسی عاید گردیده.

گراف نمبر دوم:

ب دربرابر ملخ شیتوسر که.

اگرچه این قسم ملخ عادتاً درافغانستان دیده نمی‌شود ولی در سنه ۱۳۲۳ بدفعات خیل های متعدد آن متناوباً ازخارج مملکت برنقاط مختلفهٔ ولایات قندهار وفراه داخل گردیده ولی از انجا

که دراثر پیش بینی مدیریت موصوفه پیش از پیش ذریعهٔ مامورین وظیفه دار که قبلا مترصد بودند در حصص متذکره تدابیر احتیاطی اتخاذ و بمجرد ورود ملخ به هر نقطه بکمک وهمراهی حکام واهالی هر سرزمین بمدافعهٔ فوری آن اقدام شده ازفضل خدا ونداثاری ازآن باقی نمانده است .

۲ـ معاینهٔ مزارع پنبه کاری ولایات شمال :

در سنه ۱۳۲۳ برای معاینهٔ اراضی پخته کاری ولایات شمالی یك عده مامورین فنی موظف گردیده درنتیجه رقبات معتنابهای را در ولایات قطغن و مزارشریف از نقطهٔ نظر حشرات قرانطنی وغیر قرانطنی تحت معاینه قرارداده و بالاخره خوش بختانه ازوجود انواع کرم سرخ وخاردار که از حشرات مضر و مدهشی محسوب وبنام حشرات قرانطنی یاد می شود اثری بمشاهده نه پیوسته ونه هم از حشرات قابل تشویش غیرقرانطنی بملاحظه رسید .

۳ـ مدافعهٔ حشرهٔ کانترید وجولا گک :

الف حشرهٔ موسوم به (کانترید) یك حشرهٔ بدبوی زنگاری رنگی است که به برگ های اشجار شنگ حمله ور گردیده صدماتی رابر آنها تحمیل واز نموء طبیعی باز میدارد قرار اطلاع واصله از این حشرهٔ متعفن مضره دراشجار شنگ قسمت سرك های شهر به نظر رسیده درنتیجهٔ ترتیبات مدافعوی که از طرف مامورین مربوطهٔ مدیریت مدافعهٔ آفات زراعتی دراین باره اتخاذ گردید نتیجهٔ مطلوبی گرفته شد. حشرهٔ مضرهٔ جولا گک نیز در بعضی قسمت ها نمودار گردیده درنتیجه باثر فعالیت مامورین وظیفه دار مدیریت موصوف و دستیاری اهالی. بوسائل لازمه بدفع آن اقدام ومدافعه شد حسب قراردادی که از سابق بین حکومت افغانستان وحکومت جماهیر شوروی درموضوع مدافعهٔ ملخ مراکشی سرحدات شمالی افغانستان وهم چنان برای مجادلهٔ دیگر حشرات مضرهٔ زراعتی موجود است درماه میزان هیئت متخصصین شوروی وارد کابل گردیده مجلس هفتمین کانفرانس نوبتی هیئتین دولتین آغاز ودرنتیجهٔ قرائت راپورت های عملیات طرفین جهت حفظ ماتقدم تصوبات سود مندی بمیان آمد که امید است درتطبیقات آن فواید مفیدی بحصول انجامد.

(ب) شعبهٔ مدافعهٔ امراض حیوانی :-

دراثناء جریان سال نظر به اطلاعات واصله واضح گردید که در نواحی ولایت قطغن مرض تاکو (گاومری) بمشاهده رسیده و بعدها راپورت رسید که درمناطق میدان وبعضی حصص دیگر ولایات کابل نیز شیوع یافته درنتیجه ارسال ومعاینهٔ هیئت های موظف واصول راپورت تحقیقاتی او شان به شعبهٔ حیوانی مدیریت مدافعهٔ امراض زراعتی امراض متذکرهٔ (وبای بقری) تشخیص گردید از مدیریت مذکور درجاهائیکه مرض تاکو شیوع یافته بود اقدامات مبارزه وی آغاز و در نقاطیکه سرایت ننموده بود برای حفظ ماتقدم تدابیر احتیاطی قرانطنی اصدار شد مخصوصاً از ادویهٔ مخصوصهٔ این مرض تهیه و بالای گاوهای مریض وغیر مریض موسسات حکومتی و اهالی پیچکاری ضد مرض مذکور شروع گردید ونتیجهٔ مثبتی بدست آمده وهم برای جلوگیری از مرض مذکور بولایات دیگر برای اخذ ترتیبات لازمه دستورات مقتضی فنی صادر شد علاوتاً جهت حفاظت وصیانت حیوانات از اضرار آفات آیندهٔ آن مرض مخوف مدیریت مدافعهٔ امراض زراعتی

جهته حفظ ما تقدم نیز با متخصصین مربوطه آن داخل اقدامات است طوری که آشکار است امید است نتیجهٔ مفیدی بدست آید .

سوم - مدیریت تبلیغات وتدوین قوانین زراعتی :

این مدیریت نیز که عنوان آن تکلیف حقیقی خویش را معرفی می نماید بنوبت خود داخل فعالیت لازمه بوده از طرفی در قسمت تدوین قوانین زراعتی موادی را بغرض تعین وظایف دوایر و مامورین مربوطه تحت تدوین قرار داده واز جانب دیگر در شق تبلیغاتی نیز تصمیمات مقتضی اتخاذ نموده است تا برای استفادهٔ عمومی نشریات مفید وسودمندی را بوسیلهٔ مطبوعات داخلی بدسترس مطالعات مطالعین محترم بگذارد تاکنون لوایحی که تا حدی ترتیب وبرای طی مراتب اصولی حاضر گردیده است قرار آتی است :
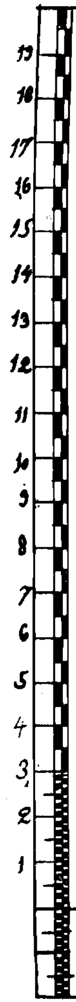
۱ : لایحهٔ تعیین وظائف مدیریت توسعه واصلاح زراعتی ومامورین منسوبهٔ آن.
۲ : « « « « مدافعهٔ امراض « « « .
۳ : « « « « تفتیش .
٤ : لایحهٔ صورت ترتیب قوریه وتکلیف مامورین ومستخدمین مربوطه اش .

چهارم : مدیریت عمومی املاك وشقوق مربوطهٔ آن .

مدیریت عمومی املاك دولتی ودوایر مربوطهٔ آنهم که درین سال بامر مقامات عالیه بریاست مستقل زراعت مربوط شده است درزمینهٔ ضبط وربط عواید املاك وجنگلها وباغهای منسوبه اش فعالیت نموده ودرنتیجه بحاصلات سنوی شقوق متذکره تزئیدات مناسبی بعمل آمده است که گراف اندازهٔ عایدات آن بدینقرار است .

گراف نمبر۳:

ازمقایسهٔ گراف صفحهٔ مقابل آشکار است که درسال ۱۳۲۳ نسبت بسنه ۱۳۲۲ حاصلات املاك مزروعی $\frac{٦٦}{١٠٠}$ وعایدات باغها $\frac{١٤٦}{١٠٠}$ وحاصل جنگلها $\frac{٢٤١}{١٠٠}$ افزایش یافته، علاوتاً دوهزار جریب زمین بولایت مزارشریف درمنطقهٔ درهٔ صوف ویك هزار جریب زمین بولایت قطغن درمناطق بغلان دوشی اندراب ، خنجان ، نهرین ، اشکمش بغرض ترتیب قوریهٔ اشجار لازمه در نظر گرفته شده ومنظوری آنهم ازمقامات عالیه حاصل گردیده تا از آغاز سال ۱۳۲٤ بدستیاری آمرین ولایات ومامورین موظف بترتیب واکمال آن اقدام گردد ونیز درقسمت تعمیرات وگلخانه های مربوطهٔ باغها مرکزی الحاقات جدید ومناسبی تحت کار وانجام قرار داده شده است .

جنگلهای مرکز و ولایات

املاک مرکز

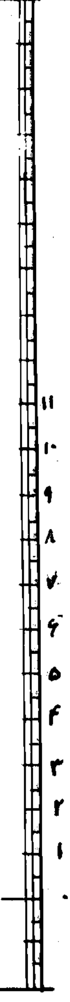

باغهای مرکز

امور ریاست مستقل مطبوعات

شعبهٔ اول مدیریت عمومی نشریات :

۱ ـ وصول ۵۹ جلد کتب پشتو وفارسی ازقبیل تالیف وترجمه برای طبع ونشر .
۲ ـ ارسال یك عده کتب بهلسان های متنوعه بهقرائت خانه های ولایات .
۳ ـ معاونت معنوی باجراید وروزنامه های ولایات .
٤ ـ دائر ساختن کنفرانس های مطبوعاتی در ولایت جنوبی .
۵ ـ خریداری یك تعداد کتب برای کتابخانهٔ مرکز وولایات .
٦ ـ توزیع جوائز نقدی برای یك عده نویسندگانیکه بهمطبوعات وطن کمك قلمی کرده اند .
۷ ـ مقدمات تاسیس یك تشکیل ابتدائی ادارهٔ مطبوعات درحکومت اعلای جدیدالتشکیل بدخشان .

شعبهٔ دوم نشریات :

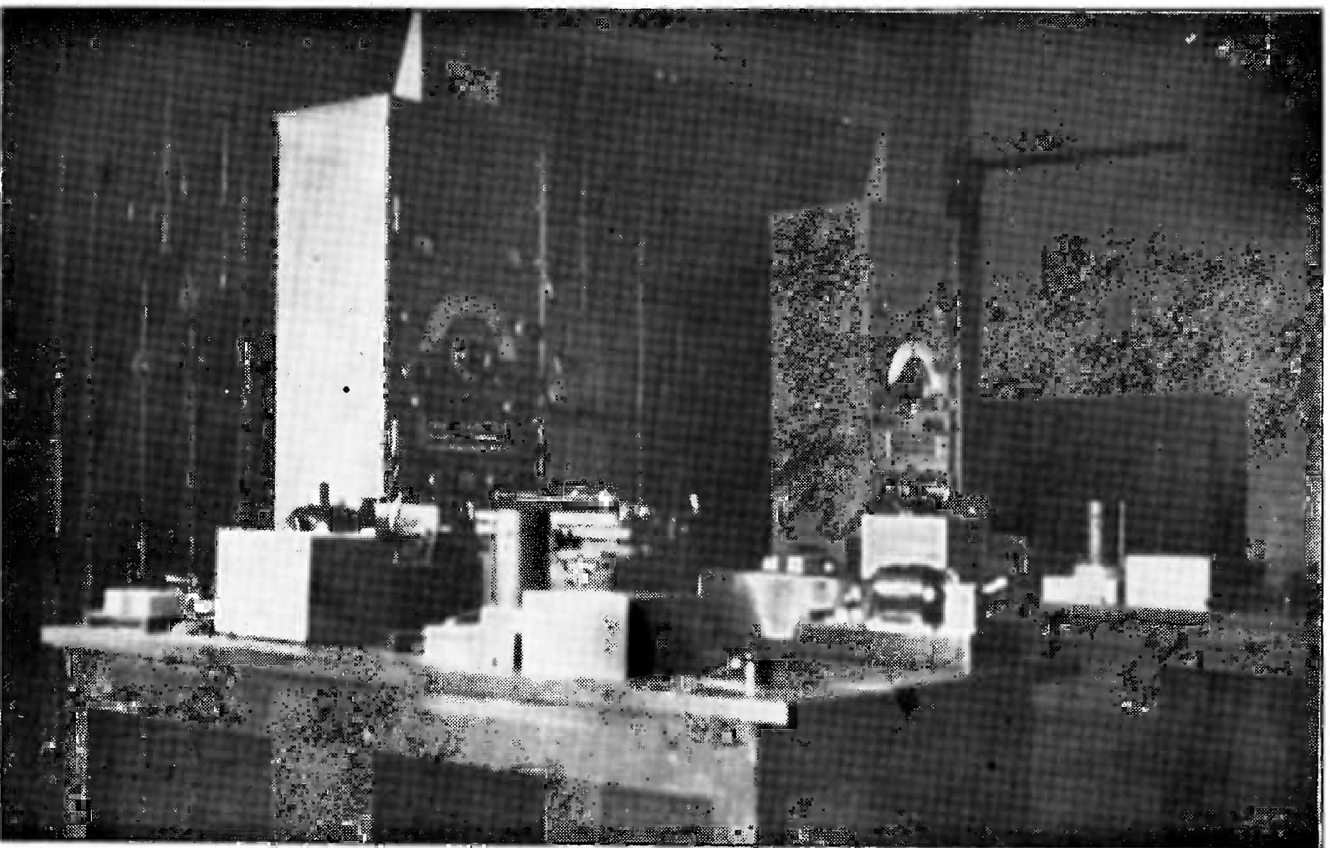
۱ ـ اقدامات برای تاسیس وتقویهٔ روابط عرفانی ونشریاتی باموسسات علمی ونشریاتی خارجه جهته معرفی افغانستان بهخارج واستفاده ازتتبعات وآثار منتشرهٔ موسسات مزبور بالخاصه تاجائیکه بهافغانستان مربوط باشد .

۲ ـ همکاری باجراید وسائردوائر مطبوعاتی وطن درقسمت تورید کتب ـ جراید ـ مقالات ـ تصاویر وغیره که این شعبه درحدود وظایف خود ـ به آن دسترس پیدامیکند .

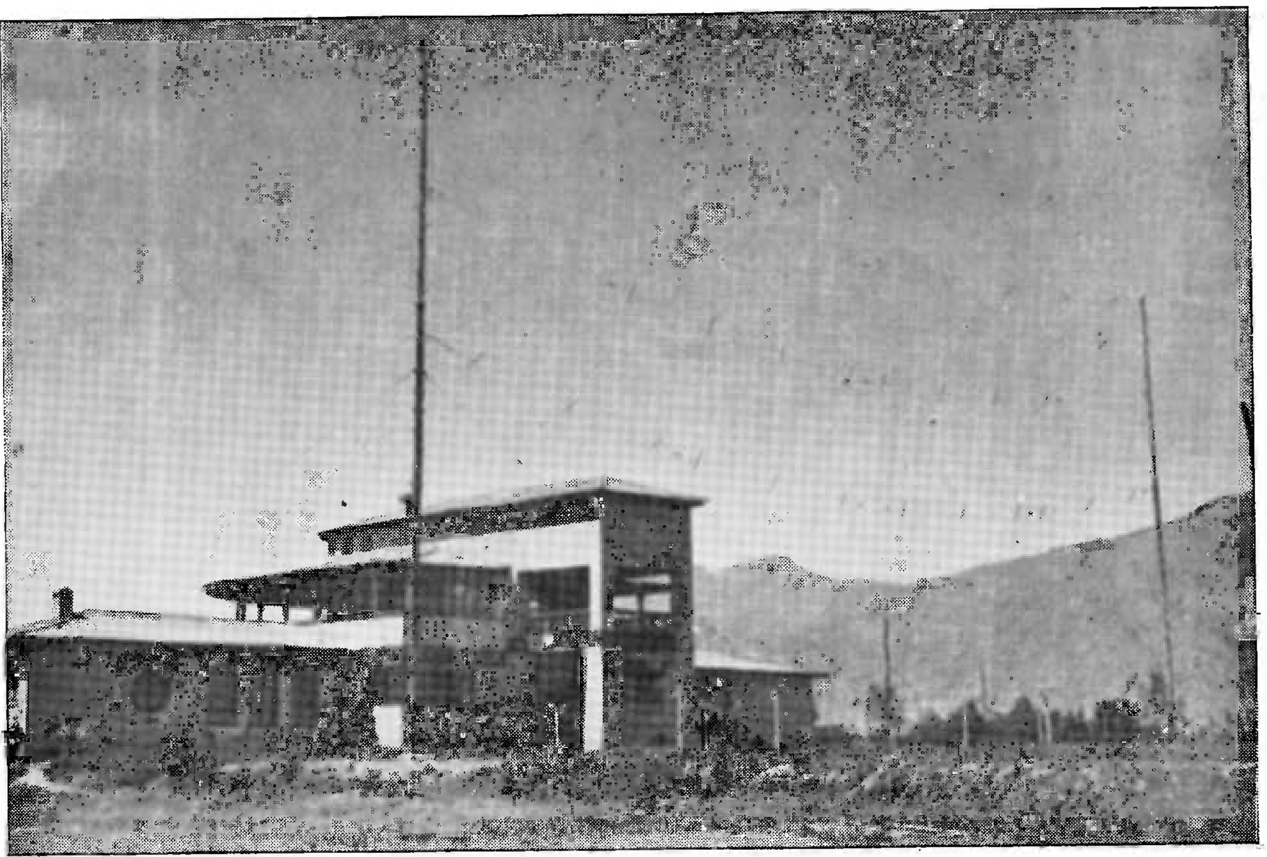
مدیریت عمومی پښتو ټولنه

مدیریت عمومی دائرة المعارف پښتو :

مدیریت عمومی دائرةالمعارف درسنه ۱۳۲۳ نیزعملی ساختن موادپرو گرامی را که ازبدو تاسیس این مدیریت روی دست گرفته است ، بافعالیت وجدیت ممکنه تعقیب وبهمدد خدای توانا و کمك ومعاونت ذوات بافضل ودانشمندان مرکزطوریکه دردوسال گذشته موفقیت بزرگی راد رانجام این وظیفهٔ بزرگ ملی نصیب گردیده وتوانست یك مقدار معتنابهی موادمختلفهٔ علمی وموضوعات داخلی وخارجی راباتدقیق وتتبع فراهم ومقدارزیاد ازلغات فرهنگ علمی وفنی را که درحل مطالب کمك مینماید ترجمه وتهیه کند ، هکذادرسنه ۱۳۲۳ نیزباموفقیت شایانی بهرهمند گردیده وتوانسته است این خدمت بزرگ رابصورت مطلوب وبهتری پیش ببرد ، چنانچه ازیك طرف روی همرفته درحدود (۲۵۰۰۰) صفحه مضامین دائرةالمعارفی راتهیه و(۳۰۰۰) صفحه لغات علمی وفنی فرهنگ را که درحدود (۳۰۰۰۰) لغت می شود توسط مدیریت لغات خود ترجمه وازجانبی هم یك مقدار هنگفت مواد رادر اداره تدقیق وتتبع وازمنابع وماخذمختلفه تکمیل وآمادهٔ طبع نموده است .

تلگرافي دستگاه چه‌دباختر په‌آژانس پورې اختصاص لري اودږي نوي آخذي لري

دباختر د آژانس د اداری خارجی منظره او د آخذه دستگاه د باندینی تاسیسات چه د دوی په تلگراف پوری اختصاص لری

امیدواثق‌است که‌به‌عنایات خداوندی‌و کمك ارباب‌علم‌واصحاب‌فن ومسلك‌ونویسندگان برجستهٔ وطن عزیز، مدیریت‌عمومی دائرةالمعارف بعدازین‌هم درپیش‌برد وعملی‌ساختن پروگرام خود موفقیت های شایانی را که‌همکاری‌عموم طبقهٔ دانشمند وعلم‌دوست این خطه‌را نمایندگی می کند ، نائل‌وبزودی‌این اقدام مهم‌راانجام واثر پرمنفعتی را که مطلوب ومرغوب همه‌گان باشد بدسترس هموطنان دانشجوتقدیم نماید (ومن‌الله‌التوفیق)

مدیریت قواعد :

الف گرامر : ۱ ـ ازطرف شعبهٔ قواعد تاربع اخیر سال بمجالس تصویب گرامر درهفتهٔ دومرتبه ادامه داده‌شده وطبق فیصلهٔ مجلس دربعض مواد گرامر اصلاحات بعمل آمده وتقریباً تا ۲۰۰ صفحه گرامر درمجالس مذکوره قرأت وبتصویب مجلس رسانیده شده و از نظر ثانی ، اصلاحات وپاکنویس نیزفارغ گردیده برای طبع آماده است .

۲ ـ یك‌جلد کتاب معاون پشتو کلی‌ها بنام لمړی لیار ښوونکی جهت کورس های پشتو ازطرف شاغلی ریشتین تالیف وبرای طبع به‌مطبعه فرستاده شد .

۳ ـ ازگرامر مفصل‌پشتو ابحاث‌اسم‌فاعل ، اسم مفعول ، اسم‌اله ، وحاصل مصدر راتکمیل وبحث حروف ازطرف مولوی شیرگل خان عضواین شعبه تدوین گردیده است .

ب ، تراجم دایرةالمعارف : جمله‌تراجم دایرةالمعارف که‌جهت تصحیح‌ومقابلهٔ پښتوی آن بافارسی باین شعبه ارسال شده تقریباً درحدود (۸۰۰) صفحه ازطرف شاغلی رشتین تصحیح وبااصل مقابله‌شده وبرخی ازتراجم که‌تخمیناً (۴۰۰) صفحه می‌شود بعد ازپاکنویس‌نیزازجانب موصوف مقابله وملاحظه شده است .

ج : تراجم اصولنامه ها وجد اول وعناوین : درائرمراجعه وخواهش دوایر رسمی وملی عناوین ، سرلوحه‌ها وجداول آنهاازفارسی به پشتو تبدیل وتعدیل گردیده ، همچنین کار وضع نامهای جدیدهٔ پشتومانند سال‌گذشته جریان داشته است تمام‌تراجم اصولنامها جداول، نمونه‌ها ، سرلوحه‌های دفاتر دوائررسمی وملی که‌درظرف یك‌سال ترجمه ویاجدیداً وضع‌شده عبارت است از(۲۲) ورق جداول وعناوین و(۳۵) ورق اصولنامه های شورای ملی‌وتقریباً درحدود (۲۰۰) نامهای پشتو که یاترجمه ویاجدیداً وضع شده‌است .

شعبهٔ لغات :

دراثر اعلان مدیریت لغات پشتو ټولنه از۱۲ عقرب ۱۳۲۳ تا آخر سال (۱۸۰۳) لغات خیلی نادر وفراموش شده جمع آوری شده است .

۲ـ اصل لغات به‌دوسیهٔ علیحده ولغات مکررآن دردوسیهٔ جداگانه والغات صحیح آن بطور

مخصوص هم‌مردف وهم‌غیرمردف دردوسیه‌های جداگانه ازطرف محمد گل‌خان نوری پاکنویس وقید شده است .

۳ـ لغاتیکه‌درشعبه ازطرف اعضای شعبه‌وغیره بدون‌حق‌الزحمه مشترکاً جمع شده‌است (۳۸۲)

٤ـ لغاتیکه هم شکل‌ودرمعنی مغایر یکدیگر میباشد ازلغات فوق وغیره در دوسیهٔ جداگانه بیرون نویس وقید شده (۸۱۳) لغات میباشد.

۵ـ لغاتیکه از کتب پشتووغیره محاوره ها ولهجه های متفرقهٔ پشتو بیرون نویس ودردوسیه علیحده قیدشده (۲۵۷۲) لغات در(۱۸۹)صفحه

در سالنامهٔ ۱۳۲۲ راپورت قاموس فارسی بصورت کار تهاً تخمیناً ده هزار لغات داده بودیم درسنه‌۱۳۲۳ همان لغات متذکرهٔ کارتها وپریشان وتخمینی مردف وبصورت کتاب دریك جلد پاکنویس ونقلشده (۱۰۳۰۹) لغات در (۹۹٦) صفحه

جمع آوری وتدقیق‌لغات ازیادداشت‌های متفرق‌ولغات کتاب‌ملی‌سندری‌وپته‌خزانه وکلی‌های پشتو از ذخیرهٔ لغات شعبه پنج ردیف به‌قلم وتحقیق شاغلی نوری مکمل ومردف ومرتب بقرار ذیل دردوسیه های علیحده نوشته وقید شده است : ـ

۱ ـ ردیف (الف) لغات (۱۷٤۲) مصادر (۱٤۵) مشتقات (۵۵۲) اصطلاح (۳۹۵)
۲ ـ » (ب) » (۲۰۲٤) » (۱۵۱) » (٦۰٤) » (۳٦۳)
۳ ـ » (پ) » (۲۱۸۹) » (۱۷۹) » (٦٤۰) » (۳۷۲)
٤ ـ » (ت) » (۱۵۸۳) » (۱۱٦) » (٤٦۰) » (۱٦۳)
۵ ـ » (ټ) » (٦۲٤) » (۵۲) » (۲۰۰) » (۷۳)

این‌ردیف‌ها به‌طبع آماده است ودیگر ردیف هانیز به‌همین‌طور از طرف آمر شعبه مرتب ومکمل وتحت نظر ثانی مدیریت عمومی‌پشتو ټولنه مکمل خواهد شد .

نوټ : لغات‌مجموعهٔ این‌پنج ردیف (۸۱٦۲)میشود وقبلاً (٦۰۰۹)لغات بوده درین سال (۲۱۵۳) لغت دیگر یعنی تقریباً فی صد (۳۵) لغت به‌نسبت قبل‌بران افزود شده .

۹ درمجلس لغات دائرة‌المعارف (۳۰۰) لغات علمی به پښتو تحویل شده .

۱۰ـ ترجمهٔ برلیتس‌انگلیسی در(۲٦۱) صفحه ص ، سید مسعودخان مدیر .

ترجمهٔ منتخبات شعرای افغان (٦۰) صفحه « » »

شعبهٔ تالیف وترجمه :

الف ـ ۱ ـ ترجمهٔ کتاب‌عربی (المرءة‌الشاعرة)در (٤٦٦)صفحه‌ص‌مولوی‌عبدالخالق‌خان‌واسعی

۲ ـ ترجمهٔ کتاب اسرار الحیات الزوجیه در (۸۸٤) » » » » »

۳ ـ تصحیح ومقابلهٔ کتاب اصول‌فلسفه (علم الاخلاق) با ترجمهٔ پښتوی آن » » »

ب : نظم‌تاریخ افغانستان که‌به‌شعبهٔ تالیف وترجمه‌تاکنون رسیده (۲۵۵) که حاوی(۵۷۵۰) بیت است ازطرف‌ص سیدمیرحیدرخان عضوتالیف وترجمه.

مدیریت کورسها :

الف : - تعداد کورس های مرکز وولایات : -

۱ شق مرکز- ۱٤٦ ورس
۲ شق ولایات- ۳٦۳ کورس | ۵۰۹ کورس

ب - : اجراآتیکه درمقابل کورس های فوق الذکر برعلاوهٔ تعلیمات آن درسنهٔ مذکور به عمل آمده قرار آتی است.

۱-امتحاناتیکه* از کورس‌های شق مرکزی گرفته شده -۷۷ کورس
۲-امتحاناتیکه از کورس‌های شق ولایات گرفته شده -۷۱ کورس | ۱٤۸ کورس

۳ - کورس هائیکه درمرکز ازطرف هیئت مفتشین تفتیش و معاینه گردیده - ۵٤٤ کورس

ج - معامله نمودن نتیجه های امتحان و راپورت ها ی وارده وغیره‌در کـتا بهای مخصو ص آن ۲۲۹۸۱ قطعه.

د:- وارده وصادرهٔ دفتر - ۵۰۰۲ قطعه

ه :-صورت اجراآت متفرقه : -

۱ - اطلاع نتایج امتحان ونتیجه‌های تفتیش کورس‌ها وصورت نواقصات مذکوره به شعبات مربوطهٔ آن طور رسمی اخبارو اقدامات لازمه شده .

۲ - تاسیس کورس مستعجل معلمین درمرکز که تعداد داخلهٔ آن ۲۸ نفر بوددرسنهٔ مذکور بعمل آمده

۳ - تقرر فارغ التحصیلان موصوف به معلمی کورس های مرکزی کـابل - ۱۹ نفر
٤ -تقرر فارغ التحصیلان موصوف به‌معلمی کورس‌های ولایات وحکومات اعلی ۹ نفر | ۲۸ نفر

و - تقرر معلمینکه سواء فارغ التحصیلان کورس مستعجل درمرکز وولایات وحکومات اعلی و کلان بعمل آمده ۱٦۵ نفر

ز - فراغت متعلمین کورس الف سمستر(٦) مکتب حربي پوهنتون واعطای شهادتنامهای آن.

مدیریت صحافت و شعبهٔ مبصریت :

۱ : ترتیب مضامین و نشرمجلهٔ کـابل دراول هرماه .

۲ : - نوشتن یك عده مقالات بغرض اصلاح سبك واسلوب زبان پښتو ومضامین تبصروی وبرخی از مسائل گرامر پښتو .

۳ : -شرح حال مشاهیر ومقالات علمی وبعضی ازافسانها وازادبیات غرب بصورت ترجمه ٠

٤ : -فراهم نمودن مضامین اجتماعی برای مجله بطور نگـارش ویاترجمه ازمنابع خارجی .

۵ : -تصحیح مضامین نثر ونظم وارده ٠

۶ : -انتخابات از اشعار قدما ونشر آن در مجله -
۷ : -همکاری ومعاونت باشعبهٔ قواعد در مجالس اصلاحات گرامر پښتو ·
۸ : -همکاری بادوائر مطبوعاتی درنوشتن مقالات ·
۹ : -ترجمهٔ مضامین فارسی به پښتو که از خارج پښتو ټولنه رسیده .
۱۰ : -تهیهٔ فوتوها برای نشر مجلهٔ کابل ، د کابل کالنی ·
۱۱ : -باخبری ونگرانی یومیه برای کارهای مجله ود کابل کالنی در مطبعه وتهیهٔ مضامین آن ·
۱۲ : -ملاحظهٔ بعضی از کتب پښتو که جهت اخذ جوائز مطبوعاتی بمدیریت عمومی نشریات وارد ومدیریت عمومی مذکور آنها را جهت مطالعه وگرفتن نظریات باین مدیریت فرستاده است.

مدیریت عمومی تاریخ :

۱- کتب که در ظرف این سال بمدیریت عمومی تاریخ نوشته وتالیف شده ·

فصل یفتلی ها برای تاریخ عمومی افغانستان مؤلفهٔ کهزاد رسالهٔ کابل شاهان برهمنی برای سالنامهٔ کابل اثر ښاغلی احمدعلیخان کهزاد فصل انتشار دین مقدس اسلام در افغانستان برای تاریخ عمومی افغانستان مؤلفهٔ ښاغلی میرغلام محمدخان غبار ؛ رسالهٔ فنی کتب نویسی ومیناتورسازی درافغانستان برای سالنامه نگارش ښاغلی علی احمدخان نعیمی·

(۲) کتب که از السنهٔ خارجی ترجمه شده ·

الف، ترجمهٔ کتاب صنعت باختر مولفهٔ مادام تریور روسی ترجمهٔ میرغلام حامدخان (از روسی) ·

(۳) اصلاح تدوین وگذشتاندن بعضی از فصل های تاریخ عمومی افغانستان از نظر کمیسیون عالی تاریخ ·

(٤) تهیهٔ مواد ومدارك از طرف بعضی از اعضای مدیریت عمومی تاریخ برای نوشتن بعضی از فصل های تاریخ افغانستان که در ظرف سال آینده نوشته وتکمیل خواهد شد .

(٥) مطالعهٔ بعضی از کتب که برای گرفتن جوائز مطبوعاتی بمدیریت عمومی نشریات وارد ومدیریت عمومی نشریات آنهارا جهت اخذ نظریات برای بعضی از اعضای مدیریت عمومی تاریخ فرستاده بود·

(٦) معاونت های قلمی اعضای مدیریت عمومی تاریخ به مجلات وروزنامه های مرکز از قبیل تراجم کتب ونوشتن مقالات .

(۷) ترتیب کنفرانس های مسلسل تاریخی جهت ایراد دررادیو کابل .

(۸) انتشار مرتب مجلهٔ ماهوار آریانا .

(۹) تدقیق بعضی از کتب تاریخی وزارت معارف ·

(۱۰) تدقیق وتعین قیمت های کتب که برای کتابخانهٔ ریاست و مدیریت عمومی نشریات خریداری شده اند .

(۱۱) تدریس مضامین فرانسوی وجغرافیا ی بعضی از صنوف مکتب عالی استقلال ذریعهٔ ښاغلی م . نبی خان کهزاد عضو مدیریت عمومی تاریخ که رو یهمرفته به هفتهٔ ۲۸ ساعت درس می رسید.

امور مدیریت عمومی مطابع

مطبعهٔ عمومی درظرف سال۱۳۲۳ برعلاوهٔ اجراآت امورعادی ویومی بمانند طبع روزنامه ها ومجلات مختلفهٔ مرکزو کتب متعلقهٔ وزارت حربیه ومعارف وقوای مرکز و مکاتب عسکری ودوائر نشریاتی ریاست مطبوعات وقرطاسیهٔ تمام دوائر رسمی واکثر دوائرملی و تجار انفرادی وغیره که‌هر کدام بسهم خود مهم بوده تذکرآن تحصیل‌حاصل است اجراآت مهم وقابل مطالعه نموده که‌ماهر یك آن رابطور بسیار ایجاز متذکر میشویم :

۱- درین سنه مطبعه به اساس تجارتی داخل ساحهٔ فعالیت گشته و توانسته است تاحدی موانع ومشکلات راازجلو خود دورانداخته مقدار استحصالات راتزئید وشعبات خود را تاحدی توسیع وامور طباعتی مملکت را تمرکز دهد .

۲- مطبعه درین سال بمساعدت ممالکت متحدهٔ امریکا با وجود مشکلات جنگ موفق شده تایك اندازه لوازم کافی کار امد ضروری طباعتی مملکت را بمانند کاغذ، رنگ ، ادویهٔ کیمیاوی وغیره‌ازامریکا واردساخته مطابع مرکز وولایات راازخطر تعطیل و دوائر وموسسات راازفقدان قرطاسیه نجات بخشد .

۳- برای‌مطابع تمام ولایات لوازم وضروریات مختلفه بمانندحروف ، کاغذ ، سیاهی وغیره لوازم طباعتی وهمچنین درصورت لزوم وضرورت حروف چین وماشین‌کار فرستاده و نگذاشته است که‌در امور طباعتی لوازم ولایات نیز سکته وارد گردد .

٤- نظربه‌توسیع شعبات‌وزیادت‌کار فابریکه‌وضمناً تطبیق اساسات‌نووانضباط امور کارگران و بعضاً تشویقات لازمه اندازهٔ استحصال نسبت به سنهٔ گذشته ۲۵ فیصد ونسبت به سنهٔ ۱۳۲۱ پنجاه فیصد تزئید گردیده وازین حیث عایدات غیر خالص مدیریت عمومی که‌درسنه ۱۳۲۱ به ۱۵لك ودر۱۳۲۲ به۲۸لك رسیده‌بود درین سنه‌به (۳۳لك ، نودهزار افغانی) که‌پنج لك ونود هزار افغانی ازسنهٔ گذشته بیشتر است رسیده است .

٥- درمصارف عمومی سالانه یابودجهٔ مصارف مطبعه با وجود توسیع شعبات وتزئید کار استحصال باندازهٔ‌معتنا به‌وبر علاوهٔ تنزل نرخ پول ؛ بواسطهٔ صرفه جوئی و تطبیق اساس اکتفا بخودتقلیل زیادی بعمل آمده وسرجمع بودجه نسبت‌بسنهٔ گذشته که ازسنهٔ ۱۳۲۰ (۷لك افغانی) کم‌تر است تجاوز ننموده است .

٦- درمواد ضروری وبالخاصه موادیکه از خارج تورید میگردد بمانند قلم ، جست،قلعی ، آنتیمون، تیزاب ، گلسیرین ، وغیره صرفه جوئی زیادی نموده وازین درك علاوه ازینکه در تقلیل حجم تورید موادخارجی خدمت نموده توانسته است که‌فوائد مالی زیادی نیزتامین نماید

۷- بنابر ضرورت وقت ازقانون تعویض ویا اقامهٔ اقتصادی کار گرفته بعوض مواد قیمت‌دار

و کمیاب ازمواد کم قیمت ـ که بوفرت یافت میشود کار گرفته است مثلاً بعوض گلسیرین از چکاوه، بعوض کرباس جدید ، ازالبسهٔ داغمه (جهة تطهیرماشینها) ، بعوض کاغذسفیدیکه بساخت اوراق کتابهای سندات دفاتر مصرف میشد از کاغذ های ردی طبع که ازنقطهٔ نظر کار جزئی ترین فرق نیز ندارد کار گرفته ازاین‌راه نیز فوائد مالی و اقتصادی تامین نموده است .

۸ـ قالبهای حروف که قبلاً ازخارج بقیمت خیلی بلند خریداری‌میشدا کنون بهراندازهٔ که مورد ضرورت واقع شود بذریعهٔ شعبهٔ گراور سازی مطبعه‌تهیه وتکمیل میگردد چنانچه درظرف سال گذشته برای‌حروف (۳٦) بنط کارآمد تفسیر پشتو وفارسی قالبهای اعراب قرآنی تکمیل گردیده وبذریعهٔ آن‌اعراب حروف‌عربی‌تهیه‌و تفاسیر طبع میگردد همچنین برای‌طبع کتب‌ریاضی وهندسه‌و کتب قرأت زبانهای خارج قالبهای حروف‌واشارات مخصوصه که بمطبعه وجود نداشت تهیه گردیده است .

۹ ـ چون‌در اواخر ۱۳۲۲ دربازارهای داخلی‌مقوای کار آمدصحافی بکلی نایاب گردید وازین‌باعث امور صحافی مطبعه‌نزدیك بود معطل گردد مدیریت مطبعه باساس سیاست اقتصادی اکتفاء بخود ترتیبات ساخت‌قطعهٔ (مقوا) را گرفته وباندازهٔ احتیاج تمام دوائر وموسسات مملکت قطعه ساخت‌وازین رهگذر فوائد وعایدات خوبی تامین نمود .

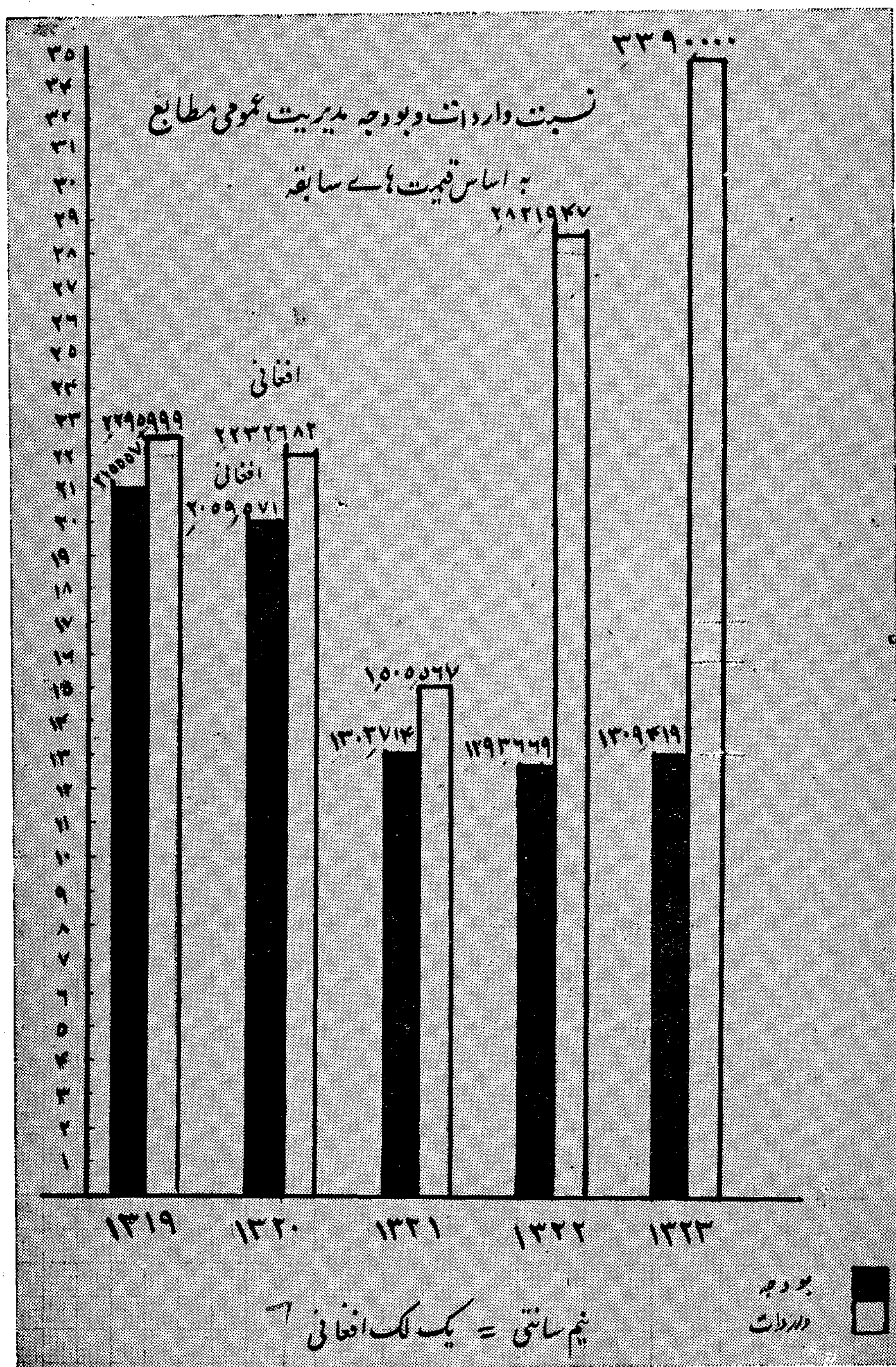
۱۰ ـ جهته‌خدمت بعرفان‌مملکت نسبت بسنوات گذشته‌به‌طبع کتب معارف سعی بهتری‌نموده درحدود (۸لك) جلد کتاب معارف را که‌نسبت بسنه۱۳۲۱ (٥لك) ونسبت‌بسنه ۱۳۲۲ (٤) اضافه است‌طبع و بدسترس استفادهٔ وزارت‌معارف گذاشته است .

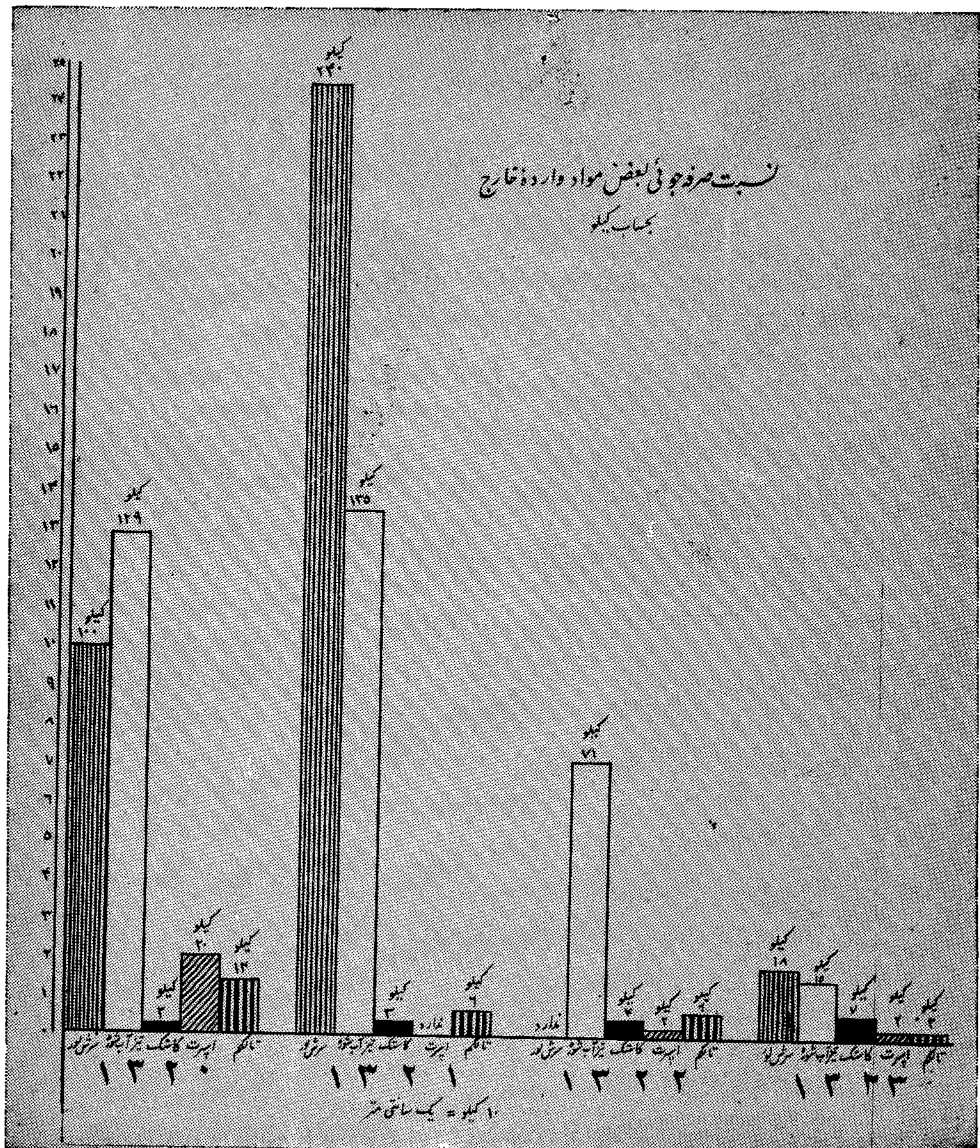
۱۱ ـ حسب‌ارادهٔ حکومت‌دیانت‌پرورمطبعهٔ‌عمومی دو شعبهٔ جدید جهته‌طبع تفسیرپشتوو فارسی‌قرآن عظیم الشان که یك کاربی سابقه ومهم است تاسیس‌نموده وتاکنون‌توانسته است که‌ازهرکدام آن‌شش شش سپاره ازطبع خارج‌نماید .

۱۲ ـ مطبعهٔ عمومی حتی‌المقدورچه ازرهگذرخوردساختن جداول دفاترمروجهٔ دوائروچه‌از رهگذر کنترول مستقیم وغیرمستقیم توانست حجم‌مصارف کاغذقرطاسیه راتقلیل‌نموده وباین واسطه صرفه‌جوئی‌معقولی‌در کاغذ ذخیرهٔ‌مطبعه تامین‌نماید .

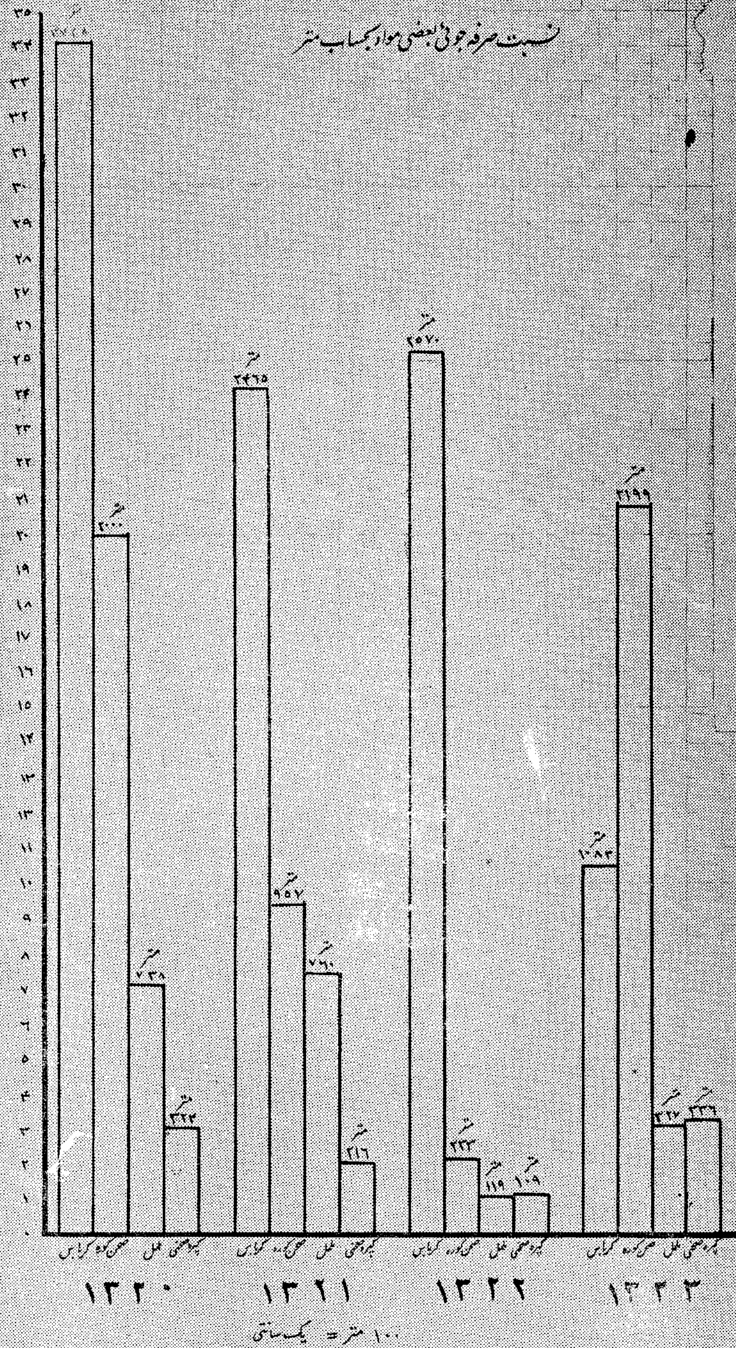
۱۳ ـ برای‌ترقی‌وتوسعهٔ آیندهٔ مطبعه‌چون‌احتیاج بیك‌تعداداشخاص‌تعلیم‌یافته درشقوق مختلفهٔ صنعت‌طباعت‌حس‌می‌شدبناءً علیه‌بتعداد۱٤نفر ازجوان‌های‌مستعدمطبعه‌تعین گردیدندتاازمعلمین کار آزمودهٔ‌مطبعه‌اصول وکارهای‌طباعت‌را‌بمانند طبع هموار،طبع برجسته ،وطبع‌عمیق ، که‌مشتمل‌بشقوق مختلفهٔ صنعت طبع است با آشنا ساختن ادویهٔ کیمیاوی دراوقات فراغت‌بیاموزند .

۱٤ ـ درین‌سال‌یك‌نمونه‌خانه‌درمطبعه‌عمومی مرکز‌تاسیس‌شدوازهمه اول‌آنچه کلیشه هائیکه‌از اول‌تاسیس زنکوگرافی درافغانستان ازدستبرد حوادث ورطوبت وغیره محفوظ مانده بودیك‌یك جمع‌وبصورت‌فنی تنظیم وترتیب گردید وهمچنین‌تاحد ممکن نمونه‌های کارمطبعه‌جمع‌وحفظ گردید .

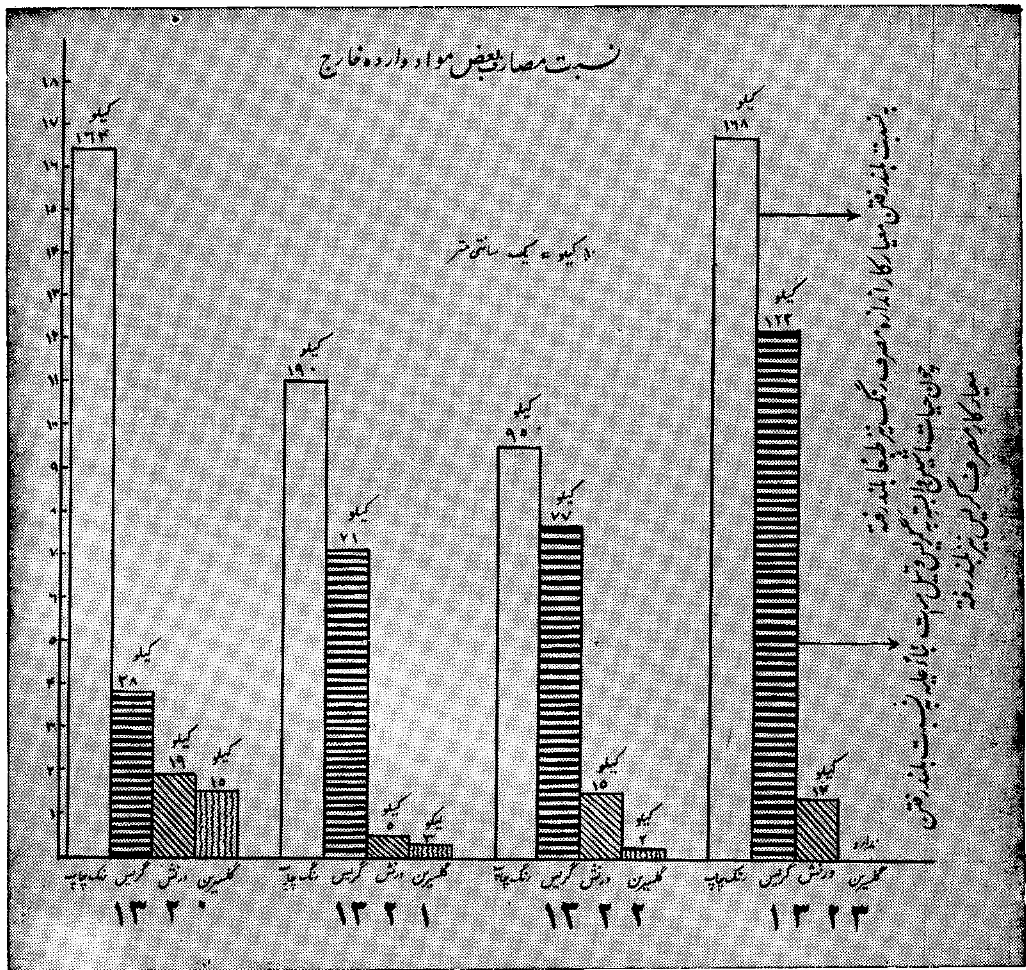

نسبت واردات وبودجه مدیریت عمومی مطابع
به اساس قیمت های سابقه
۳۵ ۳۴ ۳۳ ۳۲ ۳۱ ۳۰ ۲۹ ۲۸ ۲۷ ۲۶ ۲۵ ۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱
۲۲۹۵۹۹۹
۲۱۵۵۵۷
افغانی
۲۲۳۲۶۸۲
افغانی
۲۰۵۹۵۷۱
۱۵۰۵۵۶۷
۱۳۰۲۷۱۴
۲۸۲۱۹۴۷
۱۲۹۳۶۶۹
۳۳۹۰۰۰۰
۱۳۰۹۴۱۹
۱۳۱۹
۱۳۲۰
۱۳۲۱
۱۳۲۲
۱۳۲۳
بودجه
واردات
نیم سانتی = یک لک افغانی

نسبت صرفه جوئی بعض مواد وارده خارج
بحساب کیلو
۱۳۲۰
۱۳۲۱
۱۳۲۲
۱۳۲۳
۱۰ کیلو = یک سانتی متر

نسبت صرفه جوئی بعضی مواد بحساب متر
متر
۲۰۰۰
۷۳۸
۳۳۲
۲۴۶۵
۹۵۷
۷۶۰
۲۱۶
۲۵۷۰
۲۳۳
۱۱۹
۱۰۹
۱۰۸۳
۲۱۹۹
۳۲۷
۳۳۶
کرباس
ململ
۱۳۲۰
۱۳۲۱
۱۳۲۲
۱۳۲۳
۱۰۰ متر = یک سانتی

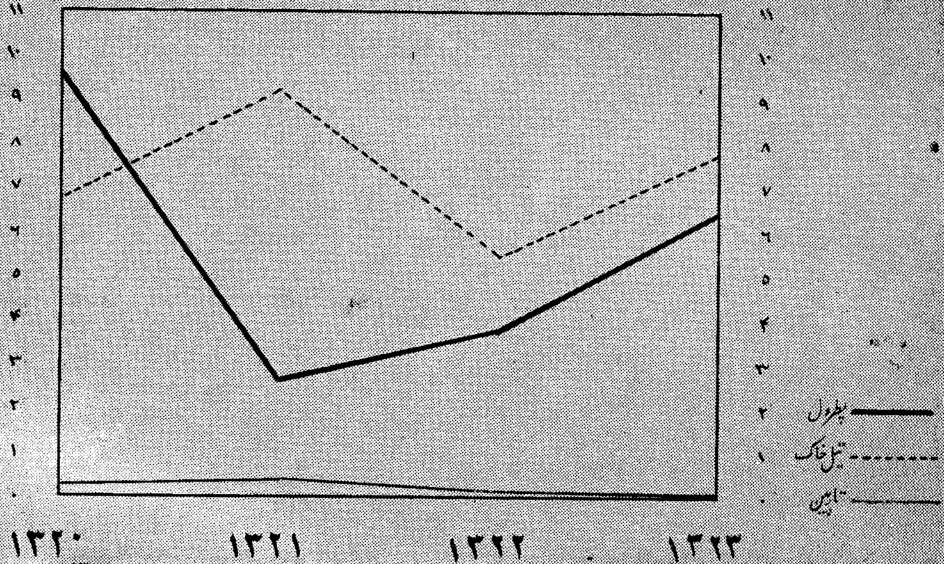

نسبت مصارف بعض مواد وارده خارج
۱۰ کیلو = یک سانتی متر
۱۶۴ کیلو
۳۸ کیلو
۱۹ کیلو
۱۵ کیلو
رنگ چاپ
گریس
ورنش
گلیسرین
۱۳۲۰
۱۱۰ کیلو
۷۱ کیلو
۵ کیلو
۳ کیلو
رنگ چاپ
گریس
ورنش
گلیسرین
۱۳۲۱
۹۵ کیلو
۷۷ کیلو
۱۵ کیلو
۲ کیلو
رنگ چاپ
گریس
ورنش
گلیسرین
۱۳۲۲
۱۶۸ کیلو
۱۲۲ کیلو
۱۷ کیلو
ندارد
رنگ چاپ
گریس
ورنش
گلیسرین
۱۳۲۳

نسبت طبع کتب معارف در مطبعهٔ عمومی

١٣٢٠	١٣٢١	١٣٢٢	١٣٢٣
٣٥٨٦٧٨ جلد	٤٠٨٠٠٠٠ جلد	٦٢١٨٦٣ جلد	٨٠٨٩٣٣ جلد

نیم سانتی = ٢٠٠٠٠ جلد

گراف
مصارف تیل باب بحساب گیلن
۱۰ گیلن = یک سانتی
۱۱
۱۰
۹
۸
۷
۶
۵
۴
۳
۲
۱
۰
پطرول
تیل خاک
۱۳۲۰
۱۳۲۱
۱۳۲۲
۱۳۲۳

۱۵ - چون درین اواخر نرخ موادار تراقی بلند رفته برای اینکه عملهٔ مطبعه دچار عسرت و پریشانی نشوند باساس معیار کار به معاش عملهٔ فابریکه تزئید بعمل آمده واین تزئید بحساب وسطی در حدود فیصد ۱۷ میبا شد .

امور ریاست مالیات برعایدات

دراواخر سال ۱۳۲۲ برای اخذ مالیات ازعایدات از طبقهٔ شرکت ها و تجار جوازنامه دار انفرادی مرکز وولایات وتطبیق اصولنامهٔ متعلقه، ریاستی بعنوان «ریاست مالیات برعایدات» تاسیس و بوظائف مربوطه اقدام نموده باوصف اینکه تاسیس ریاست موصوف هم بمرحلهٔ مقدماتی وابتدائی بوده از یکطرف بغرض تنظیم وتنسیق امور متعلقه انتظام وتشکیل شعبات اداری و کنترولی مرکز و اطراف ، ترتیب لوایح و تعلیمنامه ها تدوین دفاتر تجارتی و توزیع آن بمرکز ولایات و تعلیم طرز خانه پری دفاتر مذکور به تجار مربوط ، واز طرف اخذ اظهارنامه ۱۳۲۲ بیلانسهای شرکت ها ازابتدای سنه ۲۱ و ۱۳۲۲ واز تجار انفرادی مالیات سنوات مذکوره وپرداخت آن بخزائن متعلقه بالاخره بسنجش و تطبیقات حسابی اظهارنامه های مربوطهٔ سال ۱۳۲۲ حتی الامکان صرف مساعی نموده ومبالغ قابل اعتنائی بوجود اول الذکر افزود شده است که رویهمرفته یك منبع جدید ومهمی برای پیشبرد امور مملکتی تشکیل نموده است. واضح است که ادارهٔ همچه یك کار بزرگ وپاشان وتحصیل مالیات ووجوه متعلقه درحالیکه درمملکت عزیز ماهم سابقه نداشته است تادربادی امردارای اشکالات زیادی بوده که بتوجه ومساعئ اولیای امور ومقامات صلاحیت دار رفع شده وامروز اجراآت مسایل اداری وانتظامات مربوطهٔ ریاست مالیات برعایدات موافق بایجابات قانون واقتضاآت محیط بمحوراساسی خودمی چرخد امیداست در آتیه از اثر رفع بحرانات بین المللی سیاسی واقتصادی موجود وسرعت وتداول معاملات تجارتی در امور مربوطه به «انکم تکس» وازدیاد عوائد آن تسهیلات درستی فراهم خواهد نمود .

معهذا بغرض اینکه تایك اندازه وضعیت عمومی اجراآت سال ۱۳۲۳ معاملات انکم تکس طرف مطالعه قراریافته بتواند، اینك بصورت خلاصه رؤس مطالب آن شرح داده میشود .

الف : موضوع تشکیلات اداری : علاوه از تشکیل مرکزی ریاست که درقسمت تشکیلات مملکتی ملاحظه شد در ولایات وحکومات اعلی وبرخی حکومات کلان نیز شعبات علیحده تاسیس شده است قرار ذیل است: قندهار ، هرات ، مزار شریف ، قطغن وبدخشان ، مشرقی ، جنوبی ، میمنه ، فراه یك یك مدیریت مالیات برعایدات .

دربدخشان ، غزنی ، فعلاً یك یك ماموریت .

ب : اجراآت سال ۱۳۲۲ :

۱ - تعدیل برخی درمواد اصولنامهٔ مالیات برعایدات که تایك اندازه در اجرای آن مشکلات

حس‌میشد ، وپیشنهاد آن بمجلس عالی وزراء طبع وتوزیع ضمائم آن درمرکز و اطراف بعد از طی‌مراتب اصولی .

۲ ـ صدور فرامین به وزارت مختاریها وقونسلگریهای افغانی درخارج و استحصال بعضی از کتب واصول متداوله « انکم‌تکس » وتحت ترجمه قرارداد ن آنهاچنانچه یکعده از ترجمه فارغ وبرای تطبیق بامقررات جاریهٔ دول عالم تحت مطالعه وغورقرار دارد که البته پس ازغور درقسمت تعدیل مندرجات اصول‌نامه درصورت لزوم از آن استفاده‌بعمل خواهد آمد .

۳ ـ ترتیب لوایح تعلیماتنامه هاراجع بطرزاجراآت ووظائف مامورین شعبات انکم تکس شرکت‌هاتجار وتعین مقررات‌لازمه برای‌تسهیل معاملات کنترولی دفاتر شرکت ها وتجار وترتیب بیلانس واخذ مالیات .

٤ ـ تشکیل‌یك کمیسیون مالیاتی که‌مرکب‌از اشخاص برجستهٔ محاسبین واقتصادیون‌است وحل وفصل مسائلیکه‌دراثنای اجراآت‌ممکن‌است بروزبنماید این کمیسیون‌مرکب ازاشخاص ذیل اند :

ع ، ج ، میرزا محمد خان وزیر مالیه رئیس
ع ، ص ، محمد حسین‌خان رئیس مالیات برعایدات اعضا
ع ، ص ، غلام‌مجتبی‌خان رئیس تفتیش‌محاسبات »
ع ، ص ، غلام غوث‌خان معین وزارت اقتصاد »
ع ، شاغلی غلام حیدرخان معاون بانك ملی »
ع ، « خیرمحمد خان معاون بانك »
ع ، « عبدالحی خان متخصص اقتصاد »
ع ، « عبدالله خان « » »
شاغلی ، محمد زمان خان رئیس شرکت صابر »
« عبداللطیف خان « رئیس مرست »

۵ ـ اعزام یك هیئت تفتیش برای بازرسی امورمالیات برعایدات ولایات و حکومات واعطای هدایات واوامرلازمهٔعملی بمامورین متعلقه که درنتیجه‌اکثریه نقائص‌اموراداری وحسابی دوائرمذکور رفع وهم یك اندازه پول زیات دراثرتفتیش وغور هیئت موصوف بخزانهٔ حکومت عاید شده است .

٦ـ استحصال‌اظهارنامه های‌سال ۲۱ و۱۳۲۲ شرکت های‌مرکز واطراف که‌برحسب‌ایجابات قانون‌تحت مالیه بودند وهکذا تحصیل اظهارنامه های معاملات تجارتی سال ۱۳۲۲ تجار انفرادی مرکز واطراف وسنجش‌وتطبیق آن بامندرجات‌دفاترشان‌وبیرون‌نویسی و تحصیل‌تفاوت‌های‌وارده علاوه براصل‌مالیات که مقدار آن‌درشرکت‌ها وتجارانفرادی روی‌همرفته یك‌مبلغ معتنابهارا تشکیل ودرحدود فیصد ۲۰ اصل‌مجموعی مالیه‌را وانمود میکنند، که‌درین قسمت تفصیلات‌ذیل لازم‌است.

الف: اعلانیکه در اوائل سال ۱۳۲۲ از طرف وزارت اقتصاد ملی راجع بترتیب دفاتر تجارتی بتجار جوازنامه دار شایع گردیده بود، بدوتفریق بوده که تجار مرکز مسکونهٔ کابل رااالی درجه ۸ وولایات واطراف راالی درجه ٤ مکلف بترتیب دفترساخته بود، ولی دراثر تشکیل ریاست مالیات ورجوع بحسابات مکلفه ایشان واضح گردید که درمرکز تقریباً دوفیصد درولایات هیچ یك ازتجار دارای دفاتر مرتبه نبودند، چون سیستم اخذ مالیات بر ای حساب است . وفقدان حساب تجارتی یکنوع مشکلات زیادی درتشخیص مالیه تولید نموده، لابداً برای تعین منافع تجارتی شان بوسیلهٔ ذیل متشبث گردیدیم :

۱ - اشخاصیکه درمرکز حساب تجارتی داشته اظهار نامهٔ شان اخذ ومالیهٔ شان از قرار ملاحظهٔ حساب تحصیل گردید که این عده طوریکه دربالا ذکر گردید محدود وکسانیکه حساب مرتب نداشتند ریاست مالیات آنهارا به ترتیب حساب وتقدیم اظهار نامه مکلف ساخت .

۲ - اشخاصیکه نتوانستند اظهارنامه بدهند وامکان ترتیب حساب شان دیده نمیشد ازهمچه اشخاص ازقرار محصولدهی گمرکی سال ۱۳۲۲ ویاسر جمع دوران تجارت نظر به نوعیت مال التجارهٔ وارداتی وصادراتی ومالیاتی تشخیص وتحصیل گردید .

ب - کذا در ولایات واطراف نیز مشکلات عدیده موجود بود که رو یهمرفته علی الترتیب ۵۰ الی ٦۰ فیصد مشکلات رفع شده وبرای آینده تسهیلات فراهم شده.

شرکت‌ها وتجار جوازنامه‌دار که درسال ۱۳۲۲ درمرکز واطراف موجود بوده‌اند بتعداد ذیل است:

الف : شرکت‌ها

۱ - درمرکز کابل	به‌تعداد	۳۲ شرکت
۲ - « قندهار	»	۹ »
۳ - « هرات	»	۱۱ »
٤ - مزارشریف	»	۱۵ »
۵ - « قطغن وبدخشان	»	۲ »
٦ - « میمنه واندخوی	»	۱۲ »

ب : تجار جوازنامه دارانفرادی سال ۱۳۲۲ باستثنای مردم کوچی

۱ - درمرکز کابل	به‌تعداد	۷۲۱ نفر
۲ - «قندهار	»	٦٦۰ »
۳ « هرات	»	۱۵۱ نفر
٤ - « میمنه	»	۱۰۹ »
۵ - « قطغن و بدخشان	»	۵۱ »

٦ ـ درمرکزمزار شریف	به‌تعداد	٤٢ نفر
٧ ـ « فراه	»	٤٢ »
٨ ـ « جنوبی	»	٥٠ »
٩ ـ « مشرقی	»	٢١٥ »
١٠ ـ « غزنی	»	٢١٢ »

که‌روی همرفته. فیصدنود معاملات سال ١٣٢٢ شرکت‌ها و تجارا نفرادی مذکور حل و فصل شده وده فیصد باقیماندهٔ آن تحت تصفیهٔ وانفصال آمده.

امور ریاست تفتیش عمومی محاسبه:

بریاست تفتیش عمومی محاسبه اجرا آت ذیل‌درسال جاری صورت گرفته :

١ : ـ ملاحظه‌وغور اوراق تفتیش‌بیلانس سال ١٣١٨ شرکت قندوشکر .

٢ : ـ تفتیش بیلانس سال ١٣٢١ شرکت‌قند وشکر و پطرول .

٣ : ـ « وتحقیق‌تعمیرات معاینه خانهٔ مرکزی ، وهمچنان تفتیش‌و فیصلهٔ امورحسابی برخی شعبات دیگر .

امور مدیریت عمومی کانترول وتسهیل در فرمایشات

درحال‌جنگ موجودهٔ‌دنیاتهیهٔ‌اجناس مشکلات زیادی‌رادربرداشته وتمام مواد تحت کنترول حکومت هاقراریافته وصرف آنچه‌زاندازضرورت بودبخارج اجازهٔ‌صدوردادهمیشود وبهمین ترتیب حکومت‌امریکاو انگلستان‌صرف برای حفظ موازنهٔ‌موجودهٔ اقتصادی مادر مقابل احتیاج وضرورت افغانستان فرمایش مواد وسامان‌را قبول و منظور میدارد..

وبهمین اساس تمام ضروریات ازراه‌رسمی تحت اجرا گرفته شده وتمام قلمات فرمایش بعد کانترول وسنجش منظور واجازهٔ صدور وحمل جهاز داده میشود .

به‌نسبت اجرای فرمایش لازمی وضروریست که‌تمام تفصیلات فنی و تشریحات لازمه که‌عین جنس مطلوب بدست آمده‌بتواند درمقابل هرقلم لستهٔ‌فرمایش توضیح گردد . و تمام لسته‌ها طور طبقه بندی‌ومطابق‌به‌مقررات موجوده که(درین‌مورداعلانات‌و کتب‌نشر گردیده) بایست تحت‌ترتیب آورده شود تادرتطبیق واجرای صدور سامان ومواد مغا لطه ومشکلات عائد نشده باشد .

١ ـ احتیاجات سنوی تمام مملکت درقید یك‌لستهٔ جامع طور طبقه بندی وتوضیح پارت ونمره شدل باید ترتیب گردد .

٢ ـ مقدار واندازه بایست به اوزان و مقیاسات مروج انگلیسی وامریکائی ترتیب شود .

٣ ـ موضوع‌ضرورت واحتیاج که‌جنس بغرض آن‌احتیاج موردضرورت‌است بایست واضح گردد.

٤ ـ هرنوع جنس تحت‌عنوان علیحده درشیت های جداگانه باتفصیلات مکمله ترتیب گردد .

۵- لازمیست که تفصیلات فنی هرقلم تکمیل ومرتب درشیتها بالمقابل جنس مطلوب درج شود.

۶- تمام جداول به ترتیب فوق درداخل شیتهای فرمایش درچند کاپی ترتیب وبوزارتمختاری های امریکا وبرطانیا بغرض تعین مرجع فرمایش سپرده وبعد آن درمقابل آن مرجع فرمایش واضح وبه نمایندگان افغانی ترسیل گردد .

خلص اجراآت :

لسته‌های فرمایش ۱۹۴٤ چون درمرحلهٔ ابتدائی این اداره تحت اجرا گرفته شده بود مراتب فوق درآن باره رعایت نشده است . امادرمورد لسته های ۱۹٤۵ بعدوصول لسته های احتیاجات سنوی دوایر رسمی وموسسات ملی وقیدآن بدوسیه های مربوطه تمام مراتب فوق به آن تطبیق وبعد کانترول وتکمیل تشریحات فنی وتکنیکی بوزارتمختاری های برطانیا وامریکا بغرض تعین مرجع فرمایش آن سپرده شد چنانچه لسته‌های فرمایش جویهٔ اول وضمیمهٔ آن (موادو سامان فلزی) ۱۹٤۵ بهمین ترتیب طی وبنمایندگان رسمی افغانی درلندن ونیویارك وبمبئی برای دریافت قیمت واطلاع آن به ادارهٔ مرکزی واجراآت آینده فرستاده شده ومتباقی نیز ترتیب ودرحال ارسال است که جمله تعداد لسته فرمایش ۱۹٤۵ (۲۵۰) لسته وتعداد قلمات آن عبارت از (٤۵۰۰) قلم میباشد که درحال اجازهٔ صدوربعضی قلمات ازهند وانگلستان نیزواصل ودرتحت اجرا آت است .

علاوه براجرای فرمایش وحصول موافقه واجازهٔ صدور لسته های فرمایش ۱۹٤٤ که طبق مقررات بعد کانترول هرقلم وترتیب وتکمیل تشریحات فنی آن ازطرف ادارهٔ مرکزی صورت گرفته؛ راجع به فرمایش بعضی سامان ومواد کارآمد فوری واحتیاج شدیددوایر وموسسات طورمنفردانه نیزاقدام گردیده است ، چنانچه درین مورد ازتاریخ اول جوزا تاحال ۸۵ قطعه لایسنس شامل (۱۷٦) قلم جنس به ادارهٔ مرکزی رسیده وبه دوایر مربوطه بغرض توریدجنس سپرده شده مهمترین قلمات آن عبارت ازمواد ذیل است :

۱) اجازهٔ صدور (۲۲۷) تن آهن چادرمسطح کارآمد تعمیرات حکومتی .

۲) « « (۳۰) تن میخ سیمی کار آمد وزارت فوائد عامه .

۳) « « (۹٤) تن آهن برای کارآمد امور زارعین ودهاقین .

نوت : - اقدام برای تهیهٔ هفتصد تن آهن (۳ $\frac{۱}{۲}$) برای امور زراعتی مملکت گردیده وحکومت هند بصدور آن موافقت نموده اند که منجملهٔ آن اجازهٔ صدور ۹٤تن آن بدست آمده ومتباقی درماهای اپریل الی جون ۱۹٤۵ وعده داده شده است . که طوریقین خواهد رسید.

٤) اجازهٔ صدور (۲۷۵) تن آهنباب کارآمد دوایر حکومتی و موسسات ملی .

۵) « « (مواد وسامان تعمیر) کارآمد شفاخانهٔ کشوری جلال آباد .

اجراآت ولایات و حکومات اعلی

امور ولایت کابل

الف ، مدیریت عمومی معابر :

برعلاوهٔ سال گذشته اجراآتیکه در کارسرك تنگی ابریشمین در سال جاری بعمل آمده قرار ذیل است.

۱ : - سنگ کاری - ۷۱۷۷۳ متر مکعب.
۲ : - سرنگ پرانی - ۴۵۴۴۴ « « .
۳ ، - خامه کاری - ۱۲۷۹۲۶ « « .

ب ، مدیریت عمومی محبس :

درسال گذشته راجع به تاسیس توسعهٔ تعدیلات چندین موسسات صناعیه وبلند بردن او ضاع مال التجارهٔ آن شرح و بیان مبسوطی درمیان آمده بود درسال جاری نیز متعلق بسیر تکامل و انکشاف موسسات متذکره افزایش بی سابقهٔ در تولید محصو لات آن وتنمیه و تقویهٔ قوهٔ جسمانی وروحی افراد عمله تامین نظم ونسق مرغوبه عوامل مهمه به کار برده شده است که حسب آتیه بذکر آن پرداخته می شود :

۱ : - سیر تکامل در مؤسسات محبس :

دستگاهای صناعیهٔ محبس طوریکه منحصر و محدود به ابراز یك نوع فعالیت وبراوردن اجناس متحدالشکل نمانده وروبهمرفته درداخل فعالیت‌های متنوعه اجناس مختلف الлون ورقمی موافق به میل ورغبت عامه تهیه دیده همچنان درتولید محصولات خویش حایز افزونی قابل بیانی گردیده است که نظر به ملاحظهٔ احصائیهٔ عمومیهٔ فروش چنین خلاصه وتوضیح می شود .

۱ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ پارچه بافی نخی وپشمی نسبت به سنه گذشته در حدود ۱۰۰ در صد .

۲ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ خیاطی نسبت بهسنهٔ گذشته در حدود ۶۰ درصد.

۳ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسه بوت دوزی نسبت به سنه گذشته درحدود ۱۰۰ درصد.

۴ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ جراب، بنیان ودستمال گردن نسبت بهسنهٔ گذشته درحدود ۷۰ درصد.

۵ : درجهٔ افزونی درتولید محصول موسسهٔ پشمینه بافی سرج کورس نسبت به سنهٔ گذشته درحدود ۴۰ درصد.

۶ : درجهٔ افزونی درتولید محصول مؤسسهٔ گلیم وسترنجی بافی نسبت بهسنهٔ گذشته درحدود ۳۰ درصد.

۷ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ رنگ‌ریزی نسبت به سنهٔ گذشته در حدود ۲۰ درصد.
۸ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ نل و خشت سمنتی نسبت به سنه گذشته در حدود ۱۵ درصد.
۹ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ نجاری نسبت به سنه گذشته در حدود ۵ درصد.
۱۰ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ آهنگری وحلبی سازی نسبت به سنه گذشته در حدود ۱۰ درصد.
۱۱ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ سنگ کنی نسبت به سنه گذشته در حدود ۵۰ درصد
۱۲ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ آسیاب برقی محبس نسبت به سنه گذشته در حدود ۲۵ درصد.
۱۳ : درجهٔ افزونی در تولید محصول مؤسسهٔ خبازی محبس نسبت به سنه گذشته در حدود ۳۰ درصد.

۲ :- تنظیمات وتأسیسات جدیده :

۱ : - تاسیس وبکار انداختن مؤسسهٔ پنجم بافت پارچه بافی نخی وپشمی در محبس عمومی.
۲ : تاسیس وبکار انداختن مؤسسهٔ تختهٔ سلت سازی برای معارف .
۳ : کشودن دستگاهای پارچهٔ پشمی قابل البسهٔ زمستانی.
٤ : کشودن شعبهٔ بالاپوش های زمستانی نوع مردانه وزنانه بافت ماشین.
۵ : تشکیل و توسعهٔ شعب مختلفهٔ صناعتی ازقبیل پارچه بافی گلیم وسترنجی، دباغی، حجاری نجاری جراب بافی درمحابس حکومات کلان دایزنگی لهوگرد غزنی شمالی وگماشتن یکیک ادارهٔ صناعتی در آن.
٦ : تشکیل مجدد شعب مختلفهٔ صناعتی درمرکز ولایت مشرقی باتهیه و لوازم مقتضیه و گماشتن یك مامور صناعتی دررأس کار آن تحت نظر وادارهٔ مدیریت عمومی صناعتی محبس عمومی .

۳ : تنمیه وتقویهٔ قوای جسمانی وروحی افراد کارىگر تامین نظم ونسق :

یك توده یاجمعیت بشر وقتی ازورطهٔ انحطاط وذلت بر آمده بیك سرنوشت معقول وپسندیدهٔ در آمده میتواند که احتیاجات خودرا درداخل احتیاجات عامه بدون ازتولید ضرر و زحمت بجامعه تقدیر ودر کسب معیشت ازطریق مشروعه وعام المنفعه پیش آمده خارج از ارتکاب بهیچ یك ازاعمال مذمومه ازمزد دسترنج خود تامین حیات نماید وهم شبهه نیست کسیکه باین صنف درایدنور سعادت و کانون مجاهدت درذهن وضمیر او جا گزیده همواره مورد استفادهٔ خود ودیگران واقع میشود این نمیشود مگر نصب العین صحیح ،وصایای تربیه‌وی ، صور مختلفهٔ همکاری روی کار آید ، خوشبختانه که باثر توجه حکومت متبوعه تمام همچه عوامل مهمه اساس سعی وعمل باهمی محبس قرار گرفته ونظر به آن معلمین لایق وکاردانی دررا س هریك ازمؤسسات صناعیه گماشته شده‌اند ، که از یك طرف به آموختن حرفه وازطرف دیگر بغرض تعمیم وصایای تربیه‌وی زمینه‌های درستی تهیه دیده وافراد محبوسین را درطریق امور حیاتیه مسعودانه رهبری مینماید ، همچنین وسایل حیاتیه ازقبیل اغذیه ، نان خشك، البسه

وسایط تسخینیه وتنویریه ، طهارت ونظافت جسمی ومنزل ، طوری فراهم گردیده که با ازمنهٔ سابقه خارج از هر نوع مقایسه است ، با آنهم احساسات وظیفه شناسی واحترام واطاعت ازقوانین حکومتی چنان تقویه گردیده است که هرفرد به آسانی تکلیف خودرا فهمیده هیچ یك چیزی خلاف سلسلهٔ امن و آسایش محبس فراهم نمیگردد .

امورولایت قندهار

الف ـ مستوفیت :

درعایدات محصول مواشی نسبت بسال ۱۳۲۲ تزئیداتیکه بعمل آمده قرارذیل است :

۱ : درمحصول گوسفند ، بره ، بزوبزغاله فی راس ۷۵ پول

۲ :	« «	گاو ، ومرکب	« « ۱۰ «	۱ افغانی
۳ :	« «	اسپ و قاطر	« « ۲۰ «	۲ «
٤ :	« «	اشتر	« « ۳۰ «	۱ «

ب ریاست بلدیه :

۱ : ـ شروع تعمیر ٤۰ باب دکان های بیرون دروازهٔ توپخانه که تاحال تکمیل نگردیده و کار آنها جاریست .

۲ : ـ ترمیم کوتی قونسلخانه قرار برآورد برآوردی که کار آن انجام گردیده .

۳ : ـ تعمیر ۱۲ باب دکانهای جدیدالتعمیر جادهٔ خرقهٔ مبارکه .

٤ : ـ عرض بازار بردرانی که درسابق ٤½ متربود ، درهذاسنه باندازهٔ ۹ متر وسیع گردید وهمچنین مسجد بازار مذکور قرارنقشه وباصول درست جدید تعمیر شده است .

۵ : ـ مسجد جامع سردارمهردلخان که ترمیم طلب شده بود ، ترمیم آن تکمیل گردیده .

٦ : ـ مسجد جامع سردار مددخان واقع بازار شکارپورنیز ترمیم گردیده .

۷ : ـ بازاربیرون دروازهٔ شکارپورکه دراواخر ۱۳۲۲ دراثرسیلاب خراب شده بود ، درسال جاری ازطرف ریاست بلدیه ذریعهٔ مالکین دکانها قرار نقشه جدید تعمیر وعرض بازار که درسابق ۸ متربود به ۱۷ متروسعت یافت .

۸ : ـ کار ترمیم مسجد قاضی نظرمحمدخان که ازطرف ریاست بلدیه بطوریکه شروع شده بود به پایان رسیده .

ج ـ مدیریت مالیات برعایدات :

درسال جاری برای ۳٤۰ نفرتجار دفاترتجارتی داده شده ومبلغ (۲٦۵٤۹۰۲) افغانی مالیات سال ۱۳۲۱ و ۲۲ شرکتها ومبلغ (۵۵٤۷۳۱) افغانی مالیات سال ۱۳۲۲ تجارانفرادی درسال حاضر تحصیل شده.

د ـ مدیریت املاك :

درسال جاری املاك سر کاری واقع کرنا ، نهرمرغه وپونه بطوراجاره به مردم داده شده ·

هـ ـ مدیریت صحیه :

درشش ماه اول سال برای ۸٤٦۹ نفرازطرف مدیریت صحیه ادویه داده شده ·

و ـ مدیریت حمل ونقل :

در ۹ ماه سال جاری نسبت به ۹ماه ۱۳۲۲ مبلغ ۸۲ر ۸۱۰۹۵ ـ افغانی در واردات مدیریت مذکور تزئید بعمل آمده ·

امور ولایت هرات

اجراآت مدیریت صحیه :

امورات صحی که بیشتر بحیات جامعه تماس دارد از تو جهات وزارت جلیلهٔ صحیه وفعالیت دوکتوران لایق وطنی وهمدستی مامورین مؤظف برای حفاظت ونگهداری صحت عامه تدابیر لازمه اتخاذ گردیده واکثراً واکسین های ضدمحرقه، کوارا ، مرض چیچك، دار الکلب وغیره تزریق وعلاوتا درمواقع مختلفه ازطرف دوکتوران ماهروطنی کنفرانس های صحی راجع به حفاظت ازسفلیس آزار محرقه · ذکام · ریزش و غیره در مجامع عمومی ایراد گردیده ومزید اً هدایات مبسوطی برای تصفیه حمام های شهر ، آبهای جاری میوه های بازار وغیره انتشار که برای تنویر افکارعامه خالی ازاستفاده نخواهد بود وهکذا درنظافت وصفائی شهرنیز عندالموقع بر یاست بلدیه مساعدتهای لازمه بعمل آمده همچنین عموم طلاب معارف وقتاً فو قتا ذریعهٔ هیئت مدیر یت صحیه معاینه وبازدید گردیده وبعضاً تداوی گردیده اند وعلاوتا اجراآتی که درداخل شفاخانه ها بعمل آمده قرار ذیل است :

الف :ـ اجراآت شفاخانهٔ ملکی.

الف :ـ درده ماه اول سال ۱۳۲۳ تعدادمرضائیکه بداخل شفاخانهٔ مرکزی در بستربوده ودر تداوی آنها کوشیده عبارت از(۳٤۳) نفرمیباشند که منجمله ۳٦ نفر آن فوت و مابقی بکلی صحت یاب گردیده وباموفقیت تامه ازشفاخانه خارج گردیده اند وصرف شانزده نفر آنها دربستر باقیمانده.

ب ـ تعداد مریضانیکه ازهمین قدرمدت به شفاخانه معاینه وادویه برده اند عبارت انداز ۱۰۹۷۷ نفر·

ج ـ تعداد مریضانیکه تحت عملیات جراحی گرفته شدند عبارت اند از ۱۱۰ نفر .

د ـ تعداد مریضانیکه جراحات شان شسته وصاف گردیده ومرهم گذاشته شده که بزبان فنی آنرا پانسمان میگویند ٥۱۱٥ نفر

(ب تا د مجموعاً: ۱۸۹٥۲)

دوم شفا خانهٔ مستورات:

۱ـ تعداد مرضای نسائیه که در تحت ادارهٔ شفا خانهٔ مستورات به بستر پذیرفته شده عبارت از ۶۲ نفر میباشند که از آن جمله یکنفر فوت و هشت نفر در بستر باقی و دیگر آن صحت یاب گردیده اند.

۲ـ مریضانیکه در شفاخانه معاینه وادویه برده اند عبارت اند از ۹۹۰۳ نفر
۳ـ مریضانیکه دارای امراض مختلفه بوده و تحت عملیات جراحی گرفته شده اند ۵٤ نفر .
٤ـ مریضانیکه در شفاخانه پانسمان گردیده اند عبارت انداز ۲۲٦۳ نفر.
۵ـ اطفالیکه آبله کوبی گردیده اند عبارت اند از ۸۵۷ نفر.
} ۱۳۰۷۷ نفر

اجراآت مدیریت مخابرات:

صورت اجراآت شعبهٔ مذکور درشقوق پست، تیلگراف مطابق سنوات ماضیه بوده تغیرات وتبدلاتی درین قسمت بظهور نرسیده امادرشق تیلفون ولین دوانی واصلاح لین ها باوجود مشکلات ونرسیدن سامان ولوازم ازخارج فعالیت های بعمل آمده که خلاصه آن قرار ذیل است :

۱ـ لین تیلفون ازمرکز حکومتی اوبه بطرف چقچران ودولت یاربه مقصد جریان مخابرات تیلفونی بین ولایت هرات وحکومتی کلان دایزنگی تمدید و ازانجا به لین کابل وصل خواهد شد که فعلا ازمرکز حکومتی اوبه الی موضع خواجه چشت علیه الرحمه واز آنجا تاسرچشمه مرکز حکومتی شهرك مستقیماً تمدیدواصل گردیده است وازشهرك یك لین به سمت چقچران امتداد یافته که فریبا درحدوددولت یارمربوطهٔ حکومتی کلان دایزنگی متوقف گردیده وعنقریب پس ازسپری گردیدن ایام سرما، بدایزنگی رسانیده خواهدشد طول این مسافه ازاوبه الی دولت یار تقریبا درحدود ۸۸ کروه تخمین گردیده است .

۲ـ لینیکه ازحکومتی شهرك عبور نموده ازحصهٔ علاقه داری فراه رودمربوط حکومتی مذکور گذشته وفعلاً درموضعیکه تخمیناً ٤ کروه بغورمیماند متوقف گردیده وطول مسافه های تمدید شده عبارت از ٤۰ کروه است ، همچنان درنظر است که یك لین ازمرکز حکومتی شهرك یاازموضع خواجه چشت بطرف حکومتی تولك وعلاقه داری فرسی مربوط حکومت کلان غورات کشیده شود که آنهم تمامی سامان ولوازمات ضروری آن فراهم گردیده وعنقریب پس ازسپری گردید ن ایام سرما بکار آغاز خواهدشدوعلاوتاً در لین های سابقه نیز توجهات لازمه بعمل آمده و در لینیکه ازمرکز شهرهرات به طرف اسلام قلعه ممتد یافته اصلاحات مهمی روی داده .

اجراآت مدیریت زراعت:

امورات زراعتی وجنگلات که در تحت قیمومیت ریاست مستقل زراعت میباشد نظربه توسعه

املاك وجنگلات وموادطبیعی پیداوار این ولادرسال گذشته بمدیریت عمومی تبدیل ودران کافه امورات زراعتی وجنگلات وترتیب باغ‌ها وتهیهٔ تخم‌های متنوعه ، تربیهٔ نسل‌های مختلف حیوانات اهلی وطیور اداره کرده میشود وعلا وتأفعالیت های آن که‌درسال جاری بهظهور رسیده قرار ذیل است :-

۱- درتمام باغاتیکه بحکومات مربوطه‌ولایت هرات احداث‌ودرقیداحصائیه درآمده برای هر کدام یك یك مقدار کافی هسته‌جات فرستاده شده‌تایك حصه ازباغات مذکور راقوریه تشکیل داده ودر مواقع لازمه مقدار زیادی ازنهال های مثمر و غیر مثمر به‌نقاط لازمه رسانیده شود تادر تزئید نهال وتکثر اشجار مساعد تهای لازمه کرده بتواند .

۲- درخت ناجو که درامور سرسبزی مملکت حصهٔ بزرگی‌رااشغال مینماید وتهیهٔ آن بوسیله تخم‌انجام می‌یابددرسال‌جاری یکمقدار کافی فراهم گردیده وبه‌غرض ترویج وتزئید آن‌دردیگر ولایات وحکومتی‌های مربوطه فرستاده شده وهدایات کافی دراین‌باره اعطاء گردیده است .

۳ ـ علاوه برقوریه‌هاومخازن نهال های سابقه درسال جاری‌درحدود تقریباً (۲۰ جریب زمین) تحت کار گرفته شده که در آن انواع هسته جات وتخم ها قوریه کرده میشود .

٤ ـ درتمام حصص بادغیسات باوجود ادارهٔ اشجار وعلف چر (که‌بفضل خداوند درسال ۲۳ اطمینان بخش است) مقدارزیادی پسته درحسه های مختلف بذرافشانی شده‌وهدایات کافی‌نیز صادر گردیده که‌اگر خدا بخواهد ازتکرارهمه ساله‌آن‌وسعت وسرسبزی کاملی نصیب‌این‌محیط خواهد گردید .

۵ـ امورنسلگیری فیل مرغها که‌ازچهارسال بدینطرف بمدیریت زراعت‌انجام یافته ونسبت به تنزیل‌قیمت توجه‌اهالی درین رشته بیشتر معطوف گردیده که در آتیهٔ قریبی عمومیت پیدا نموده ومحتاج باقدام مدیریت زراعت نخواهد شد .

مدیریت مالیات برعایدات .

مدیریت‌مالیات‌برعایدات که‌تحت‌ادارهٔ‌ریاست مستقل‌مالیات‌برعایدات‌اجراآت‌مینمایددرسال‌جاری درولایت‌هرات تشکیل گردیده ونماینده گی مذکور دراخیر برج‌حمل سالجاری بکار آغاز نموده وپس‌ازترتیب دفاتر وتنظیم امور وتعین‌موقع وتشکیل اداری شروع‌بکارنموده وباجدیت کاملی به‌صوب‌مطلوب پیش رفته‌اند که‌اینك خلاصهٔ اجراآت آن‌قرار ذیل‌است :-

۱ ـ درابتداء برج ثور سال‌جاری‌من‌حیث وظیفه بیلانس سال ۱۳۲۱ عموم شرکت‌های مربوطه اتخاذ گردیده وپول مالیه‌برعواید شان تحصیل‌ومتعاقباً دراوایل اسد که‌موقع تحویل‌دادن‌سال ۱۳۲۲ شان‌بودبیلانس‌شرکت‌های ده‌گانه ـ اتحاد ـ توفیق ـ اعتماد ـ توکل ـ خندان ـ پسته ـ رفاه ـ مالداری تریاك ـ وغیره بمدیریت واصل‌وپول مالیات برعوایدشان بخزانهٔ حکومت تحویل داده‌شد ومتعاقباً

دفاتر تجارتی سال۲۱و سال۲۲شان تحت دارائی قرارداده شد که در آن قسمت نیز در اثر بخش یك مقدار پول از طرف شرکت ها بخزانهٔ حکومتی تحویل گردید.

۲ - درحصهٔ تجار انفرادی که مکلف بدادن مالیهٔ سال ۱۳۲۲ بودند ازرهگذر نداشتن دفاتر بمقامات عالیه مربوط معروض وبالاخره مالیهٔ سنهٔ مذکور نظر به تناسب محصولات وارداتی وصادراتی آنها که درسال ۲۲ به گمرك پرداخته شده بود فیصد بیست مالیات شان اخذ گردید وهمچنان عدهٔ ازانها که محصول دهی نداشته وبه طور معافی وغیره کار مینمودند از روی دفاتر گمرکی وشعبات مربوطه مالیات آنها اخذ وبه خزانهٔ حکومت تحویل داده شد.

۳ - تجاریکه اموال معافی وارد مینمایند ودرسال ۱۳۲۳ از گمرك جواز نامهٔ تجارتی اخذ نموده اند به تعداد (۱۳٤) نفر میباشند که برای شان دفاتر تجارتی توزیع گردیده وهمچنان مکلف شناخته شدند که معاملات سال ۱۳۲۳ خودرا بداخل دفاتر اصولی هاقید نمایند درین باره مراقبت لازمه بعمل آمده هدایات مبسوطی اعطاء گردیده است.

٤ - پول مالیات برعواید سال ۲۱ و سال ۲۲ که ایندم حصول گردیده بالغ بر (۷۱۵۸۰۷۶ر٤۶) افغانی میشود که دراثر فعالیت شعبهٔ مذکور در دورهٔ عملیات ده ماههٔ آنها صورت گرفته وعلاوتاً تمام امورات آنها به محور اساسی جریان یافته ودرقطار دیگر دوایر سابقه دار ایفای وظایف مینمایند.

مدیریت فواید عامه :

امورات تعمیرات، بندوانهار وپل های مربوط اینولاء که در تحت اثر مدیریت فواید عامه بهاستیذان وزارت جلیلهٔ فواید عامه انجام می یابد درسال جاری باوجود وضعیت بحران آمیز دنیاو نداشتن وسایل ونرسیدن لوازم کار آمد تعمیر وغیره پیشرفتهای مزیدی درین قسمت دیده شده که خلاصهٔ آن حسب آتی است :-

الف :- شق تعمیراتی :

۱ - درسال ۱۳۲۳ قسمت شرقی صنایع محبس بکار انداخته شده و کار ساختمان آن تااندازهٔ پیشرفته که بعضی خانه های آن به پوشش رسیده وبعضاً درشرف تکمیل است وهکذا سنگ کاریهای سمت جنوب وغرب عمارت مذکور تکمیل وبه اندازهٔ تقریباً یك متر از زمین بلند گردیده است.

۲ - تعمیر قومانданی کوتوالی که درسال گذشته تکمیل گردیده بود امسال فرش خانه های آن ازخشت پخته واستر کاری برنده ونصب دروازه های آن صورت گرفته وبه پایان رسانیده شد.

۳ - درسال جاری استر کاری عمارت سمت مشرقی شفاخانهٔ ملکی تکمیل ویك تعداد ا طاق ها ودهلیز های آن نیز باخشت پخته فرش گردیده که تنها یك تعداد قلیل آن باقی وآنهم بزودی انجام خواهد یافت وهکذا سنگ کاری دیوار مقابل عمارت مذکور که در امتداد سرك عمومی

واقع است خاتمه یافته وعنقریب پایه ها و کتاره های آن نیز نصب خواهد شد .

٤ ـ در سـ جاری برای تعمیر یک عمارت بزرگ بنام عمارت سینما جدید آمنظوری حاصل گردیده وتمام مواد کار آمد آن فراهم گردیده وازحیث اینکه نقشهٔ آن تا کنون نرسیده ساختمان آن ترتیب اثر داده نشده .

ب :ـ شق ترمیمات :

درسال جاری درقسمت ترمیمات اجرا آت لازمه بعمل آمده و بعضی خرابی هائیکه درعمارت مدیریت خارجه ، شفاخانه ، مستوفیت ، مهمانخانهٔ دارالحکومه گی پل مالان وغیره دیده شده اصلاح وترمیم گردیده وهمچنان براوردهای لازمه برای تعمیرات و ترمیمات مواضع دیگر مانند هوتل های راه غورات مکاتب شفا خانه ها ، پل ها ، مساجد، عمرانات ، وتعمیرات بعضی حکومتی ها وغیره که شده تفصیل آن در ین مختصر شمرده نمی شود وهکذا در حدود تقریباً هفت قطعه نقشه برای پیشرفت تعمیرات ازمدیریت مذکور ترتیب و بمقامات مربوطه سپرده شده که تفصیل آن نیزنا جائز است .

ریاست فیصلهٔ منازعات تجارتی :

ریاست فیصلهٔ منازعات تجارتی مرکزازتمام قضایای حقوقی ، تجارتی ، حجت ها و کا لتهای تجارتی وغیره بوده وتمام منازعات تجارتی درین جاحل وفصل یافته ودر صورت موافقت طرفین مدعی ومدعی علیه قناعت حاصل ودر غیرآن بقو ماندانی کوتوالی رجعت داده می شود واینکه خلاصهٔ اجراآت آن قرار ذیل است :ـ

۱:ـ ازابتدای سال جاری الی اخیربرج دلو به تعداد ۲۸ فقره دعاوی و حقوقی ومسائل قرضداری و وکالت به فیصلهٔ انجمن مذکور صورت گرفته .

۲:ـ فقراتیکه بریاست مذکور حل وفصل نگردیده وبمحکمهٔ شرعیه وقوماندانی امنیه رجعت داده شده ۲ فقره .

۳:ـ درظرف یازده ماه متذکره تقریباً درحدود (۲۱) فقره حجت های پنچا تی بمجلس ریاست تصحیح گردیده است .

٤:ـ برای ۱٦ نفردلال جوازنامهٔ تجارتی داده شده وهمچنین یک تعداد دفاتری که ازوزارت جلیلهٔ اقتصاد رسیده بود به آنها توضیع وبموجب این جوازنامه میتوانند وظائف دلالی را انجام نمایند .

٥:ـ درسال جاری تقریباً ۱۲ شرکت و۹۲ نفر تاجراسامی خودرا بدفتر ثبت تجارتی بثبت رسانیده ومطابق اصولات مقرره وقتاً فوقتاً بروزنامه اعلان و انتشار داده شده .

ریاست معارف :-

تعمیم معارف واصول تعلیم وپیشرفت‌های آنها مطابق نظریات اولیای امور معارف درجریان بوده وبه طبق موادپروگرام معینهٔ تدریسات درمکاتب جاری وباوامرهدایات وزارت جلیلهٔ معارف توسعه داده میشود تنهافعالیت هائیکه درامور اداری دیده شده قرارذیل است :-

۱:- ترتیب دفترسوانح برای معلمین ومتعلمین مکاتب-۲ وضع مقررات لازمه برای تبدیلی معلمین ۳ جریان کنفرانسهای علمی ، ادبی ، اخلاقی ٤- تعمیر چند باب مکاتب جدید -٥- تکمیل وتهیهٔ سامان ولوازم برای مکاتب مرکزومحالات که قبل ازجریان تعلیم به نقاط مطلوب فرستاده می شود.٦- مراقبت صحت ونظافت اطفال وهمچنین مراقبت اخلاق والبسهٔ آنها .

۷-تاسیس مجالس علمی وتفتیش عموم مکاتب درمواقع لازمه .

۸-مقرریهای سرمعلمین اساسی وتوزیع مکافات برای معلمینکه بوظایف شان جدیت وفعالیت می نمایند وعلاوتاً ترویج سپورت دربین عموم مکاتب به پیمانهٔ وسیع بوده و درین قسمت جنبش و فعالیت مزیدی دیده می شود که دربین طلاب نیزعمومیت پیدانموده است.

مدیریت مطبوعات :-

امورات مطبوعات درطی چهار موادنشریاتی کورسهای پشتو، طباعتی ، اجراآت اداری در جریان بوده وتفصیل آن قرارذیل است:

الف-شعبهٔ نشریات:- روزنامه بطور عادی انتشار یافته ودراثر تشویق و ترغیب آن عدهٔ از نویسنده گان همکاری نموده ومضامین دلچسپ ومفیدی ازقلم نویسنده گان جوان تراوش یافته و علاوتاً محافل ادبی و کمیسیونهای صحی علمی در کلوپ مطبوعات تشکیل وتقریباً در هرپانزده روز یکمراتبه کنفرانسهای اجتماعی ایراد گردیده وبعداً بروزنامه انتشارمی یابدوهکذا مجلهٔ مستقل بنام مجلهٔ ادبی ماهواره انتشار یافته ودرآن مضامین ادبی ،اجتماعی ، تاریخی، وغیره ذکر می شود کذابرای تنویرافکار و توسعهٔ معلومات نویسنده گان اخیراً یك کتابخانهٔ جدیدی بمدیریت مطبوعات طور اساسی ترتیب ودرآن هرگونه وسایل فراهم گردیده وهمواره درمعرض استفادهٔ اشخاص قرارداده میشود.

ب:-شعبهٔ کورسهای پشتو:-

کورسهای پشتو بطورعادی جریان داشته و امتحانات کورسهای مرکزی هرات ذریعهٔ هیئت ممتحنین اخذو نتائج آن بطلاب فهمانیده شد وعلاوتاً درسال جاری سه کورس دراداره مدیریت برق زراعت دافغانستان بانك جدیداً تشکیل وبرای تعلیم آنهامعلمین جدید مقرر گردیده اند و هکذا دوائریکه جدیداً بکورس پشتوشامل گردیده‌اند عبارتنداز مدیرتفتیش احصائیه ، ماموریت ملخ، ماموریت شهر جدید، ادارهٔ مالیات برعایدات ، بخت مصالح نماینده گی سرویس هرات، شرکت مالداری

شرکت‌سهامی امانت وغیره وعلاوتاً درحکومتی غوریان وحکومتی قادس مربوط حکومتی کلان بادغیسات کورسهای جدیدی افتتاح گردیده ومامورین آنها بدرس‌پشتوشامل گردیده‌اند .

ج :ـ امور طباعتی :

امور طباعتی بطور معمول جریان‌داشته ودرسال‌جاری تقریبا ۱۲ صندوق حروف ردی که‌از مطبعهٔ دانش ومطبعهٔ برق باقیمانده بودبریاست مطابع فرستاده شد که وزن عمومی آن عبارت از۱۲۳٦ کیلوگرام‌است .

د:ـ اجراآت این‌شعبه‌مطابق همه‌ساله جاری وواردات آن‌ازقبیل اجرت‌طباعتی قیمت‌اخبار، حق‌الاشاعهٔ‌اعلانات ازابتدای سال تاکنون بالغ‌بر(۸۲ر٦٦۸۵۷)افغانی می شود.

قوماندانی امنیه :

اجراآت‌قوماندانی امنیه‌عبارت ازقیام امنیت‌جلوگیری ازقاچاق وحفاظت از سرقت است که دراثرمراقبت وتعقیبات وانضباط وانتظام آنهابفضل ومرحمت‌خداوند در سرتاسر محیط حکمفرما بوده،همچنین محبوسینیکه دراثر جنایات بحبس‌میعادی محکوم گردیده‌اندبرای‌اصلاح اخلاق تغیر اوضاع واطوار آنها وتهیهٔ مواد خوراکه والبسهٔ‌شان شعبات مختلف‌صنایع بوت‌دوزی ، نساجی ، آهنگری ،چرم گری،جراب‌بافی،قالین‌بافی‌وغیره‌بکار انداخته‌شده وبرای پیشبرد این مقصد تقریباً درحدوددولك افغانی علاوه‌به سرمایهٔ سابقه جدیداً منظوری حاصل‌وبدوران انداخته شده وبرای محبوسینیکه درشعبات کارمیکنند معاش وماکول پرداخته‌می شود .

اطاق تجارت :

وضعیت بحران آمیز دنیای کنونی تمام طبقات و ملتها ازتهدیدات سابقه برکنار نگذاشته وحتی‌ممالك بی‌طرف هم‌ازنفوذ وتأثیرآن ایمن‌نه بوده بحران اقتصادی سرتاسر محیط شانرا فراگرفته افغانستان عزیز عموماً وولایت‌هرات خصوصاً از حیث‌نداشتن وسائل عصری صنعتی و فابریکه‌های نساجی، محتاج به‌توریداموال خارجی بوده،وازطرفی که دراینموقع مال‌وارده‌موقوف به‌لایسنس گردیده است واردات مال‌باندازه کافی‌نبوده وعموم ملت راد چار مضیقه‌نموده است. وازجهت دیگربرای استفاده‌جویان نیزفرصت دست‌داده‌درهرزمان وهرلحظه میخواهند ازحدود اصلی‌تجاوز نموده بجمع‌آوری مال‌و ذخیره‌آن‌قیام نمایند، لهذا به‌ملحوظ جلوگیری ازنظریات فوق طبق مقررات حکومت‌مقدس، اطاق‌تجارت بمقتضیات وظیفه کنترول‌وفروشات اموال رامقدم دانسته وعلاوتاً دراجرای دیگروظایف به‌نحوذیل اقدامات گردیده است :

۱:ـ ازعموم تجاردرمقابل صدور اموال صادراتی تعهد وارداتی اموال گرفته شده .

۲:ـ برای‌عموم اموال وارداتی دفاتر کشوده شده واموال وارده بنام وارد کنندهٔ آن قید و هنگام‌فروش بموجب‌درخواست‌نامهای کتبی آن‌باادارهٔ‌دلالی‌اجازهٔ فروش داده می شود.

۳ـدائرۀدلالی مکلفندتامالی را که بفروش میرسانند به تفصیل تمام بایع ومشتری وانواع ومقدار آن باطاق تجارت راپورت بدهند ·

٤ـهیئتی مرکب ازاعضای اطاق تجارت بنام هیئت کمیسیون در بازار مقرر ومطابق مواد ذیل اجرا آت مینمایند ·

الف : ـ فروش مال التجاری توسط دائر دلالی درحضورهیئت کمیسیون بملاحظۀ نرخ نامه های چاپی صورت میگیرد.

ب : ـ مراقبت بازار درقسمت عملیات احتکاری تجار، دکاندار جاری و قیمت فروش از ابتدای سال الی اخیر برج حوت یکسان است .

ج : ـ امواليكه جديداًوارد ميگردد ودرتابلوقيمت ندارد بملاحظۀ بیجك و مشورۀ اهل خبره ومفاهمۀاطاق تجارت و منظوری ولایت قیمت گذارده میشود ·

٥ : ـ نرخنامه های اجناس ترتیب وپس ازطبع برای کسبه توزیع گردیده تا اهالی بتوانند بخوبی از آن استفاده نمایند ·

٦ـ وارسی بجزو کل مال التجارۀ محمولۀ محالات مربوط ولایت که بمقیاس لازمه برای دکانداران دارندۀ جواز نامههای صنفی داده میشود ·

۷: تعین ومحدود گردیدن اندازه قماشباب، چای، شیرینی برای دکانداران که بخریدار آن اندازۀ مذکور رادرحین فروش رعایت نمایند .

۸ـجلوگیری از عملیات شود واستفاده های ناجائز قاچاق بران تعمیل وتشکیل مواد ۳ـ۷ـ۸ لایحه هذا.

۹ ـ تشویق وترغیب بارباب صنائع دستی مخصوصاً طبقۀ نساج وغیره که حاصلات صنعت شان در ایام جشن استقلال جمع آوری گردیده ودر یك غرفه بنام ننداروتون ولایت جمع ودر معرض نمایش گذارده میشود .

۱۰ ـ تاسیس وتشکیل شرکت سهامی جدید که بسرمایۀ ٤ ونیم ملیون افغانی تاسیس واخیراً بنام (دسهامی دامانت شرکت)مسمی گردیده ·

۱۱ ـفراهم نمودن تسهیلات اقتصادی درحسن امورمعاملاتی تجاروتجارت ·

۱۲ ـ تصاویب نافعه در قضایای اقتصادی وتجارتی که ازطرف حکومت باطاق تجارت محول گردیده ویا وضع تجارت مقتضی بظهور وابراز افکار محفل اطاق تجارت گردیده در حدود (۳۱) تصویب .

اجراآت واصلاحات بلدی مربوطۀ ریاست بلدیه

امورات بلدی واصلاحات شهری کهمستقیماً درتحت اوامر ولایت اداره میشود درسال جاری پیشرفت های مزیدی نموده وباوجود نبودن وسائل تعمیرولوازمات آن ترقیات مزیدی دزین قسمت دیده شده که خلاصۀ آن راذیلاً یادداشت مینمائیم :

الف : ـ شق تعمیرات رعیتی داخلهٔ شهرجدید :

۱:ـ تقسیم حصه جات ذریعهٔ مهندسین مربوطه درحدود(۷۰)حصه.

۲:ـساختمان عمارات برای فامیل های مختلف مطابق اصول عصری نقشه ها تکمیل گردیده ودر حدود ٤٤ حصه تحت ساختمان گرفته شده وکار تعمیر آن ازابتدای سال جاری الی اوائل برج قوس جاری بوده وبعضاً تکمیل وقسمتی درشرف تکمیل است.

۳ : ـ درحدود ۱۱٦ دربند دکان های عصری یك منزله ودو منزله درحدود شهر جدید وشهر کهنه ودروازهٔ قندهار بناءیافته ومطابق نقشهٔ مرتبهٔ ریاست بلدیه کار ساختمان آن صورت گرفته.

ب :ـسرك کشی واصلاحات داخلهٔ شهر جدید وشهرنو غیره.

۱ ـ تمدید سرك جدیداز منتها الیه دربخوش الی درب بازارقندهار بهطول تقریباً (۱۱۵۵) متر و بهعرض تخمیناً (۴۰)متر.

۲ـاصلاحات وجوی کشی سرك سابقهٔ شهر کهنه درحدود(۳۰۰) متر و عرض (۸)متر که کار آن تکمیل گردیده وعلاوتاسرك کشی وباغچه های شفاخانهٔ ملکی نیز بهصورت اساسی تکمیل وهمچنان ترمیمات واصلاحات سرکهای داخلهٔ شهر کهنه نیزبه صورت عمومی تکمیل گردیده است.

ج ـتعمیرات داخله کهاداره وجریان آن مربوط بلدیه است.

۱ ـ تعمیر مکتب غوردرواز طبق نقشهٔ مرتبه تحت اجرا گرفته وکار ساختمان آن الی تاریخ ۱۵ قوس جریان داشته پوشش آن تکمیل واطاق های آن زیبنده گردیده است عمارت مذکور بهطول تقریباً هشتادوشش متروعرض ۱۹ـ۲۵ متر وارتفاع ۶۰ر۵ متر بناءنهاده شده.

۲ـبارگاه مقدس امام فخررازی ومقبرهٔ ملاحسین واعظ کاشفی علیه الرحمه کهاولی در جوار مصلای هرات ودومی قرب زیارت مولوی عبدالرحمن جامی علیه الرحمه بحالت یاس آوری مشاهده می گردید ونزدیك بود کهنام تاریخی شان ازبین برود اخیراً تحت تعمیر گرفته شدند وعمارت مذکور بصورت بقعه کهدروسط یك ایوان بزرگ ودوطرف آن ایوانچه ها ازخشت پخته بنا یافته وازهر حیث بهتزئینات آن کوشیده شده.

ز :ـ تعمیراتیکه درمحالات مربوطه تحت ساختمان گرفته شده :

۱ـتعمیر حکومت انجیل کهقریب مرکز است وبهطول تقریباً(۱۱۸۰)متروعرض(۱۳)متروارتفاع(۵) متر بنا یافته عمارت مذکور بپایهٔ تکمیل رسیده وصرف سه خانهٔ آن بواسطه شدت سرما از پوشش بازمانده که آنهم درسال ۱۳۲٤ بهپایهٔ تکمیل خواهد رسید.

۲ـتعمیر حکومتی گرزه بهمساحه کهقبلاً تذکار یافت درحصهٔ حکومتی مذکور بنا یافته هکذا عمارت حکومتی کشك بطول ۷۱ متروعرض ٤٤ـ۲۰ وارتفاع ۸۰ ر۹ درحصهٔ خوش رباط بناءیافته و کار ساختمان آن بهشدت جاری بوده وبواسطهٔ شدت سرما کهدران منطقه تاثیرات زیادی دارد وازابتداء قوس

معطل گردیده است وهکذا تعمیر حکومتی کلان غورات درحصهٔ مذکور وتعمیر هوتل‌های غور وچغچران تااندازهٔ پیشرفت نموده.

۳ ـ تعمیر چشمهٔ سفید کوه که در بالای چشمهٔ آب گرم معدنی او طاق های متعددی دارای نمرات به‌طور عصری ساخته‌شده که وضعیت حمام نمره‌دار اراست، و آنهم بواسطهٔ سردی هوا معطل گردیده است.

هکذا تعمیر مزار فیض آثار حضرت سلطان مودود چشتی علیه‌الرحمه. تعمیر مسجد جامع شریف درمرکز ولایت هرات که بانهایت ابهت وصلابت تحت ساختمان گرفته‌شده وتنها دورهٔ سمت شرقی آن به‌طول دوصد متر و عرض ۱۴۸ متر بنا نهاده‌شده که تاکنون بپایهٔ تکمیل نرسیده است.

ترمیمات مساجد بلده، احداث یك پارك بدروازهٔ قندهار تکمیل یك حوض ذخیرهٔ آب به طول ۴۳ متر و عرض ۱۳ متر درحصهٔ تخت صفر ترمیمات وصفائی وسفید کاریهای حمامها وهوتل های مربوط بلدیه کنترول ومراقبت بازارها وتوضیح نرخنامه های مطبوع وغرس نهال درباغها وجاهای متفرقه درحدود (۵۸۰۰۰) اصله و تشکیل قوریه های ناجو درحدود تقریباً شش جریب مزیداً درسال جاری به‌تشکیل یك یك ماموریت جدید بلدیه درحصهٔ حکومتی مرغاب وحکومتی او به موفق گردیده‌است وهکذا برای بدست آوردن موبل واثاثیه اخیراً درسال جاری شعبهٔ جدیدی بنام شعبهٔ نجاری به‌تحت اثر مذکور بکارانداخته شده که دران یکعده طلاب برای آموختن فن نجاری تحت تربیه گرفته شده عنقریب نتایج مثبته به‌ظهور خواهد رسید.

۴ ـ افزودی واردات منابع شعبه مذکور نسبت به سال گذشته دریازده‌ماه اول سال جاری بالغ بر(۵ ر ۲۱۲۲۲۳) افغانی میشود.

امور ولایت مزارشریف

الف : مستوفیت :

نسبت‌به عائدات سنهٔ گذشته درعوائد مالیهٔ جمعی واجارهٔ املاکات ومحصول مواشی مبلغ (۵۰۵۴۶۵۹)افغانی تزئید بعمل آمده.

ب : مدیریت معارف :

درسال ۱۳۱۵ مدرسهٔ اسدیه درمزارشریف تاسیس ویك عده طلاب خوردسال ازشهر مزارشریف درآن شامل گردیده وپروگرام آن بصورت مکاتب ابتدائی جریان داشت، مصارف سالانهٔ مدرسهٔ مذکور بالغ به (۳۴۱۱۰) افغانی وازبودجهٔ بلدیه مصرف می‌شد، چون پروگرام صنوف ابتدائی آن سال بسال رو بترقی گذاشت لهذا مدیریت معارف مزارشریف درهذا سنه حسب پروگرام مدرسهٔ لیلیهٔ دارالعلوم کابل درنظر گرفت که‌مدرسه ومفاد آن منحصر به اهالی شهر نبوده وباید که ازین مدرسه اطفال اهالی دوردست مزار هم استفاده نمایند بنا بتاسی این نظریه یك عده طلاب اطراف

دور دست مزار شریف نیز شامل این مکتب گردیده. وفعلاً برای هشتاد نفر بستره وغیره لوازمات لیلیه وتدریسیه تهیه گردیده، و برای پیشبرد سائر امور آن نیز اقدامات جاریست ومصارف آن درحال حاضر درحدود سالانه به یکصد هزار افغانی بالغ می شود.

مدرسهٔ مذکور به ارتباط مدیریت معارف تحت ادارهٔ سرمدرس مدرسه اجرای تعلیمات مینماید.

ج: ـ مدیریت زراعت:

۱: ـ بحکومتی درهٔ صوف برای سال جاری درحدود یکهزار جریب زمین برای احداث جنگل وبصورت پیش بینی واستفاده ازمعادن ذغال تحت کار گرفته شده.

۲: ـ سه باب تربیه خانهٔ حیوانات ونسل گیری بحکومتی کلان شبرغان وحکومتی دولت آباد وعلاقداری دهدادی تحت تعمیر گرفته شده است.

د: ـ قوماندانی امنیه:

۱: ـ درتعداد کارگاه های دستی ۳۳ کارگاه دیگر اضافه شده وپارچه های مختلف الرقم ازقبیل کشمیره های وطنی ودستمالهای دست ودریشی بهاری وپای پیچ عسکری ونوار وغیره درمعرض فروش گذاشته شده.

۲: ـ از کارگاه سطرنجی بافی نسبت به سال گذشته سطرنجی های خوب هررقم وخوش رنگ خارج وتعداد بافت آن خیلی بلند رفته.

۳: ـ در کارگاه نجاری کارهای ساختن تعمیر محبس ازقبیل دروازه، کلکین، چوکی ها ومیزهای هررقم وفرمایشات دوائر رسمی وشرکتها تکمیل وبفروش رسیده ومفاد زیادی نموده.

٤: ـ درشق بوت دوزی بوتهای سائری وموزه وکمربند سائری عسکری احتیاجات دائرهٔ لواء ژاندارمه وقوماندانی امنیه تکمیل گردیده.

۵: ـ ازشق آهنگری سیخ های کارگاهای نساجی وزنجیر افسار وغیره مایحتاج لواء ژاندارمه کار گرفته شده وبه سرمایهٔ صنعتی آن تزئید بعمل آمده.

٦: ـ شق چرم گری درسال ۱۳۲۲ نبوده، درسال ۱۳۲۳ تاسیس ونفری بکارانداخته شده ویك اندازه چرم تحت پخت گرفته شده.

۷: ـ شق رنگ ریزی درسال ۱۳۲۲ نبوده ودرهذالسنه تاسیس وازهررقم رنگ ریزی کارآمد فابریکهٔ نساجی وغیره درآن استفاده شده.

۸: ـ در کارخانهٔ خشت ریزی یك تعدا دنفری افزود گردیده، و کارآمد شرکت تهیهٔ مصالح وغیره ازآن تامین شده.

۹: ـ درمحبس یك شفاخانه ویك کارخانهٔ نساجی دستی باصول عصری شروع و کار آن از تهداب دومتر بلند گردیده وباقیمانده کار مذکور نیز جاریست.

۱۰ :- باغ‌محبس که پنجاجریب زمین‌مزروعی است دیواراحاطهٔ آن باندازهٔ پنج متر بلندو درچار گوشهٔ آن‌چار برج دوپوششهٔ باصول عصری تکمیل و کارآن باتمام رسیده ، ودر زمین مذکورانواع حبوبات وسبزی جات زرع وحاصل خوبی ازان گرفته شده .

هـ :- مدیریت معدن :

۱ :- درواردات ده ماههٔ هذاسنه نسبت به سال گذشته (۵۵۵۶۲) افغانی افزودی بعمل آمده.

۲ :- بتعداد (۳۵) معدن‌نمك وغیره به علاقه داری خم‌آب وقرقین وشورتپه وشبرغان جدیداً کشف شده .

۳ :- برای تسهیل حمل ونقل‌نمك‌های نمکسارتاشقرغان یك‌سرك موتررو بفاصلهٔ (۲۸) میل تمدید گردیده .

و :- ریاست بلدیه :

۱ :- دوصدوپنجاه‌مترطول پخته کاری سرك‌شاهی که ازسال گذشته نیمکاره مانده بود ، در سال‌جاری بپایهٔ تکمیل رسیده .

۲ :- پنجصد مترطول پخته کاری جوی دوطرفه سرك شاهی که بصورت نیمکاره مانده در هذاسنه تکمیل گردیده .

۳ :- جوی‌های شرق وغرب‌بالاحصار که ازعرض سرك شرقی عبورمینماید بطول (۳۱) متر پخته کاری شده .

٤ :- کار تعمیرباقیماندهٔ فابریکهٔ تولید برق برطبق نقشه تکمیل ویکپایه داینموی سی‌وشش کیلیو اته در آن نصب گردیده .

٥ :- لین کشی پایه های برق بطوراصولی دربین بازارو جادهٔ شاهی وغیره بطول چهارهزار مترتمدید ، وتماماً جاده هاوبازارهای شهروروضهٔ مبارکه ویك تعدادمساجد وخانهای اهالی به برق تنویر گردیده .

٦ :- نزدمترطول کانکرت کاری پیاده رومتصل خواجه خیران واقع سمت شمالی جادهٔ بلخ تکمیل گردیده .

۷ :- دوباب دکان جدید متصل سمت شرقی مسجد تحت طاق وکارمسجد مذکور طبق نقشهٔ مهندسی‌وکتارهٔ شمالی آن واقع جادهٔ بلخ تعمیروتکمیل گردیده .

۸ :- جادهٔ جدید بلخ بطول نهصد مترجغل اندازی وترمیم شده .

۹ :- اطاقهای‌مدرسهٔ حضرت‌بهاؤالدین علیه‌الرحمه ترمیم ، و یکحصه عمارت و دروازه غربی روضهٔ شریف کاشی کاری ویك قسمت رواق بندی آن تمام‌شده .

۱۰:- سی وسه باب دکان رعیتی بدوطرفهٔ سرك نادرشاهی وغیره جدید تعمیر گردیده ، وهکذا پنجاه‌خانه ازطرف اهالی مطابق نقشهٔ مهندسی بلدیه آبادشده ·

ز:حکومت کلان ایبك:

۱:-ده باب دکان درباز ار شهر جدید ایبك مطابق نقشهٔ مرتبهٔ تحت تعمیر گرفته شده وتابه کرسی رسیده·

۲:-پل جدید عصری دریای ایبك تکمیل گردیده.

ح:-امور عمرانی شعبهٔ داخله :

۱:- عمارات علاقه داری های چمتال وشولگره که کار کلی آن بصورت پخته کاری تمام وصرف پلستر کاری آن باقیمانده.

۲:- یکحصه ازعمارات حکومتی سرپل بصورت پخته کاری و نقشه موزون درسال جاری تکمیل گردیده وکارحصهٔ باقیماندهٔ آن نیزجاری و تهداب آن پر گردیده.

۳- درآقچه که نقشهٔ شهرجدید آن ترتیب و کار جاده کشی وخیابان بندی آن احداث وتا یکدرجه نهال‌شانی هم‌شده‌بود، درهذاسنه برای اجرای کار تعمیرات شهر یك تعداد کافی خشت و ویك مقدار زیاد چونه پخته شده، که درسال آینده برای پیشرفت کارمذکور کمك خوبی خواهد کرد .

٤:- درعلاقه داری های منگجك،مرویان، حضرت سلطان نیز یکمقدار کافی خشت وچونه تهیه گردیده که درسال آینده برای تعمیر جاهای مذکور بکاربرده خواهد شد ·

امورولایت قطغن

شق مخابرات :

۱:- یك‌لین تیلفون‌ازمرکزحکومت کلان‌قندوزمتصل‌سرك جدیدالی‌لب دریای اسقلان‌واز آنجا بخط‌سرك جدید دشت‌ابدان الی‌مرکز حکومت‌درجه اول‌حضرت امام‌علیه الرحمه تحت‌تمدید گرفته شده‌و لین‌مذکور تااسقلان‌رسیده است.

۲:-یك لین‌تیلفون ازحکومت قلعهٔذال الی کمیساری قلعهٔذال بمسافهٔ نیم کروه‌تمدید گردیده·

۳:-یك‌لین ازسمت‌بدخشان‌الی‌علاقه‌داری راغ‌بمسافهٔ ۱۹ کروه تمدیدیافته‌است ·

امور ولایت مشرقی

۱:- کارسرك تنگی ابریشمین که از ۲۲حوت ۱۳۲۲ شروع وبه‌۱۵ ثورسال‌جاری خاتمه یافت . ودراوائل برج قوس ازحضور والاحضرت اشرف صدراعظم بنام ذات همایونی افتتاح گردید ، که حالا عبور ومرور عراده‌ها ازهمین راه‌به بسیار سهولت می‌شود ··

۲:ـ شعبهٔ نساجی قوماندانی امنیه نظر به پیشرفت صنائع به ماموریت منظور وهم به اندازهٔ یك لك افغانی بطور سرمایه برای پیشبرد صنائع مذکور بغرض مفاد عامه منظور وتخصیص داده شده است .

امور ولایت جنوبی

اجراآت دوائر مربوطهٔ آن :

۱:ـ مسجد جامع ارگون که درسال ۱۳۲۱ بناوتا کنون تکمیل نگردیده بود، درسال جاری حسب نقشهٔ مرتبه کار باقیماندهٔ آن تکمیل گردید .

۲:ـ چون پل سیدخیل جدران به اثر سیلاب ویران گردیده بود ، در هذا سنه کار تعمیر آن مجدداً شروع شده .

۳:ـ تعمیر استیشن رادیو که بعض کار آن ازسابق باقیمانده بود ، درسال جاری تکمیل گردیده است .

٤:ـ چون کار تعمیرعلاقه داری زیروك جدران وسروبی ارگون درسال ۱۳۲۲ بنا گردیده بود ، درسال جاری دیوارهای چاردور قلعه وباقی کار تعمیر مذکور تکمیل گردیده .

۵:ـ اراضی گومل که قابل زراعت ومستعد هرگونه سرسبزی وعمران بوده وازسالهای درازی خاره ولامزروع مانده بود وسکونت پذیرا هالی نبود ، درسال ۱۳۲۲ و ۱۳۲۳ نسبت به آبادی آن حکومت متبوع مادرآن باره هدایات لازمه اعطا وبرعلاوه یك مبلغ پول بمردم خروتی برای آبادی چندباب قلعه طورتقاوی منظورفرمودند، چنانچه مردمان خروتی بعضی ازاراضی گومل را آبادومستعد زرع نموده ، وچندباب قلعه نیز درحصص درمواضعیکه امرشده بود بنا نهاده اند. وطوریکه حکومت ارگون اطمینان میدهد دیوارهای دورادور قلعه هایمذکور اکثراً بسررسیده و ضمناً چند حجرآسیاب نیزدرموضع مزبورساخته شده، وامیداست که اراضی گومل که یك دشت بائر بودواز آن استفادهٔ زراعتی نمیشد معمور وسرسبز گردد .

امور حکومت اعلای میمنه

اول شعبهٔ مالیه :

الف :ـ درمحصول مال مواشی نسبت به سال گذشته مبلغ ۳۰ ر ۱۹۷۹۵۰۳ ـ افغانی تزئید بعمل آمده.
ب :ـ « « خانواری « « « « ۵۳ ر ۳۸۸۷ـ « « « .
ج :ـ « قیمت وثـایق « « « « ۳۰ ر ۱۷٤٤۲ ـ « « « .

۲ :ـ شعبهٔ فوائد عامه :

الف :ـ درمربوطهٔ حکومتی پښتونکوت بقرب قریهٔ مومن آباد یك پایه پل که بنام خشت پل نامیده

میشود به‌طول وعرض ذیل تحت تعمیر گرفته شده که‌الی اوائل ۱۳۲۴ باتمام خواهد رسید .

طول ۴۰متر عرض ۶متر ارتفاع ۷متر

ب :- یك‌قسمت سرك جدید بعرض ۸متر وطول ۸۰۰متر ازخودپل دربین تپه‌های شمال‌غربی پل کشیده شده وانتهای طول‌سرك مذکور بسرك بلچراغ پیوست می شود .

ج :- یك‌سرك‌دیگری دریك قسمت خط سرك بلچراغ به‌نزدیکی‌فاصلهٔ یکنیم کروه حصهٔ خشت پل که بیك کوتل صعب‌المرور واقع است برای فرا هم آوری تسهیلات عامهٔعابرین لازم دیده شده ، بعرض (۱۰) متر وطول (۱۲۰۰) متر زیر کار گرفته شده که کارآن در اوائل سال۲۴ ختم‌میگردد ، چه این‌سرك مذکور کوتل‌را ترك‌داده ازطرف جناح‌چپ‌دورخورده به انتهای (۱۲۰۰) متری اش بسرك عمومی راه بلچراغ وصل میگردد .

د :- هکذا بحصهٔ قره شخی مربوط حکومت تگاب شیرین یك سرك جدید بعرض ۷ متر وطول ۲۳۰۰ مترتسطیح گردیده که متباقی کارآن دراوائل ۱۳۲۴ تمام می‌شود .

ه :- مقبرهٔ سابق مزارحضرت خواجه‌ظهیرالدین فاریابی رحمت الله علیه که خراب گردیده وبالکل‌از کاررفته‌بود ، درسال گذشته مقبرهٔ‌جدیدی برآرامگاه آن‌مرحوم بناو درسال جاری باستثنای سفیده‌کاری ولوح‌سنگ های حکاکی وتمدیدجاده های آن باقی کار مقبرهٔ‌مذکور بپایهٔ تکمیل رسیده .

۳ :- شعبهٔ زراعت :

۱ :- درپول‌اجارهٔ املاك سرکاری نظربسال۱۳۲۲ درهذا سنه ۳۰ ر۴۵۰۴ افغانی تزئید بعمل آمده .

۲ :- بحکومتی قیصار وبلچراغ بیست جریب زمین جهت باغ عمومی وقوریهٔ اشجار خریداري وکارنهال شانی آن شروع شده است .

۳ :- بحصص مربوط حکومتی تگاب‌شیرین وپنبتونکوت باراضی شخصی اهالی‌باندازهٔ (۶۵) سیر پسته جهت سر سبزی تپه‌ها بذرشده .

۴ :- بزمین های للم مربوط‌شعبهٔ زراعت واقع پنبتونکوت‌وتپه سلطان خواجه‌تورعلیه الرحمه یکمقدارمکفی پسته وتخم بیدانجیر وجوز وخستهٔ‌زردالو وآلوبالو وتخم ارچه وشنگ وتخم ناجو بذر گردیده .

۵ :- مبلغ ۶۳۶۰-افغانی ازدرك‌فروش ۶۳۶ قطعه تکت جو ازنامهٔ‌چیدن پسته بخزانه تحویل گردیده .

۶ :-نظر به‌سال گذشته درواردات‌فروش چوب‌خشك جنگلات درسال جاری‌مبلغ ۸۰ر۱۰۳۶۶-افغانی تزئید بعمل آمده.

۷:ـ یك تعداد درخت شفتالوی پیوندی، بادام کاغذی پیوندی، ناك فرانسوی، آلو بخارای هندی ، زرد آلوی پیوندی، گیلاس بغرض تجربه‌ازقطغن خواسته وبه‌باغ بلدیه‌غرس‌شده است .
۸:ـ۱٤٦۰٦ جریب زمین‌زاء ملخ کشف وتاکنون ۱۰۳۸۷ جریب زمین زاءملخ تحت عملیات آمده وخاکپوشی گردیده‌است .

امور حکومت اعلای فراه

الف شق مالیه :

۱:ـ درعایدات مالیه جمعی ومحصول مواشی عموم مربوطات حکومت اعلای فراه نسبت‌به سال ۱۳۲۲ درهذاه‌سنه‌مبلغ ۸٥٦۰۸۷٤ ـ افغانی تزئید بعمل آمده .

۲:ـ درتحصیل باقیات چارسال گذشته که‌مراداز ۱۳۲۰ الی ۱۳۲۳ بوده باشد . نسبت‌بسال ۱۳۲۲ درهذاه‌سنه‌مبلغ ٦۷۱۸۳۷/۸٥ ـ افغانی تزئید بعمل آمده.

ب صنائع محبس .

اگر چه کار صنائع محبس حکومت اعلای فراه‌یك‌چیزی‌جدید التاسیس بوده با وجود آن چند کارگاه تاکنون درمحبس مذکور تهیه گردیده ، کرباس کشمیره‌وسطرنجی و غیره در آن ساخته شده وکارمذکور جاری میباشد .

ج ـ بلدیه :

کارهای بلدیهٔ حکومت اعلای‌فراه درهذاه‌سنه بصورت اساسی تشکیل گردیده‌وعایدات آن نسبت به سال ۱۳۲۲ درفیصد (۱۷۰)افغانی اضافه شده .

د ـمدیریت‌مالیات برعایدات:

مدیریت مالیات برعایدات که جدید تاسیس گردیده ، کار آن‌حسب‌مقررات اصولی‌جریان دارد.

تصویبات سال ۱۳۲۳ شورای ملی

۱:ـ موازنهٔ بودجهٔ عمومی واردات ومصارفات سال ۱۳۲۳ مملکتی.
۲:ـ موضوع قرضهٔ وزارت مالیه از دافغانستان بانك .
۳:ـ معاهدهٔ مودت بین حکومت شاهی افغانستان وحکومت‌جمهوریهٔ چین.
٤:ـ اصولنامهٔ استخدام وتقاعد مامورین.
٥:ـ ضمیمهٔ نمبر ۲ ـ اصولنامهٔ مالیات‌برعایدات .

تصویبات سال ۱۳۲۳ مجلس اعیان

۱ : معاهدهٔ مودت بین دولت شاهی افغانستان وجمهوریت چین.
۲ : ـ لایحهٔ اصولنامهٔ تقاعدمامورین.
۳ : ـ « « خزینهٔ تقاعد.
٤ : ـ ضمیمهٔ اصولنامهٔ مالیات برعایدات.

اعطای نشان

نشان های ذیل درسال ۱۳۲۳ ازحضورملوکانه اعطاء شده است :

۱ :ـ قراراعتبار نامهٔ نمبر ٤۸ نشان در جه دوم استوربرای ح ، بای نظام الدین بیگ اوقتای سرمعلم تعبیهٔ حربی پوهنتون .

۲ :ـ قرارا عتبار نامهٔ نمبر ۳۷۵ نشان درجه دوم استور برای ح ، بای مرغوب و ینجل سر بیطار قوای مرکز .

۳ :ـ قرار اعتبار نامهٔ نمبر۳۹٤ نشان درجه دوم استور برای ع ، ش ، بای حمدی تورگای سرمعلم تاریخ حربی پوهنتون .

٤ :ـ قراراعتبار نامهٔ نمبر۵۹۷ نشان درجه دوم استوربرای ع ، ش ، محمدجعفرخان فرقه مشر.

۵ :ـ « « « ۵۹۸ نشان درجه سوم استور برای ح، مرحوم میرنادر شاه خان غند مشر .

٦ :ـ « « « ۸۵۹ نشان درجه دوم ستور برای ح ، بای نوری پامیرغند مشر سرمعلم حربی پوهنتون .

۷ :ـ قراراعتبا رنامهٔ نمبر ۱۲۹۱ نشان سردار عالی برای ع ، ج محمد امین فو ادبی وزیر مختار دو لت مصر .

۸ :ـ قرار اعتبار نامهٔ نمبر ۱٤٦۵ نشان سر دار اعلی برای ع ، ج ممدوح شوکت سفیر کبیر دولت ترکیه .

۹ :ـ قراراعتبارنامهٔ نمبر ۱٤٦٦ نشان سردار اعلی برای ع ، ص دکتور رفقی بیگ داکتر حضورورئیس فاکولتهٔ طب وموسسات صحی .

۱۰ :ـ قراراعتبارنامهٔ نمبر ۱٦۱۰ نشان درجه دوم استوربرای ح ، بای صبری اونات مشاور صحیهٔ قوای مرکز .

۱۱ :ـ قرار اعتبار نامهٔ نمبر۳۰۹۳ نشان درجه‌دوم استوربرای ح ، بای نجاتی ذیله لی سرمعلم سواری حربی پوهنتون .

امور دافغانستان بانك

بحرانات و مشکلاتی که جنگ موجوده به روی کار آورده مضار آن منحصر به ملل متحارب نبوده ـ اقوام و ملل بیطرف نیز تااندازهٔ از آن متأثر ومتضرر گردیده اند. زیرا رشته های حیات اجتماعی واقتصادی ملل طوری بهم مربوط و یکی بردیگری ذیدخل است که امکان ندارد بکلی دولتی کنار مانده وآثار سوء کشمکش های دیگران در کلیه شعب حیاتی آن محسوس نشود .

وطن ما نیز در قطار دیگر ممالك بیطرف با مشکلات زیادی که زاده این جنگ جهان سوزاست موا جهه گردیده وبحران مو جوده مخصوصاً بنیه اقتصادی کشور مارا متأثر گردانیده . ازین رواست که دافغانستان بانك نیز مانند سائر موسسات اقتصادی وطن نتوانسته درین چندسال جنگ جزئیات پروگرام موضوعه خود را تطبیق نموده و طوریکه منظور وآرزوی کارکنان آن بوده موفقیت کاملی حاصل نماید .

ولی باوجود این همه مشکلاتیکه درجلوآن موجود بوده ومیباشد تاانداز‌ۀ که اوضاع حاضره درداخل وخارج مملکت اجازه میداد بهاثر رهنمائی‌ها وهدایات شورای عالی خود بهپیشبرد نظریات خویش طور اساسی وامتحانی موفق آمده‌است. قارئین گرام‌ازمطالعهٔ بیلانس واحصائیه های ذیل اندازهٔ فعالیت واجراآت بانك‌را تخمین میتوانند .

(بیلانس سال ۱۳۲۲ دافغانستان بانک)

دارائی ها

۱ ـ موجود صندوق درمرکز و نمایندگیهای داخله و خارجه و بانکهای معامله دار ما در داخل و خارج	ـ / ۷٤۹۸۷۲۳۸ ـ افغانی
۲ ـ طلا ونقره ذخیره پشتوانه نوت در موجودی مابمرکز و خارج	ـ / ۳۳۹۱۷٤۳٤٦ـ »
۳ ـ قرضه‌ها بدوائر وموسسات صناعتی وتجارتی‌ملی وبلدی وغیره	ـ / ۱۹۲٤۰۲۱۰٤ـ »
٤ ـ اشتراك به موسسات صناعتی	ـ / ۲٦۰۳٤۷٥ ـ »
٥ ـ جایداد منقول صدفیصد استهلاك شده قیمت جایداد غیرمنقول بعداز وضع استهلاك تدریجی	ـ / ۸٦۳۹۷۳ ـ »
میزان	ـ / ٦۳۳٤٦۱۱۳٦ـ افغانی

بدهی ها

۱ ـ از سرمایه اصل سرمایه ثبت شده(۱۲۰) مليون افغانی سرمایه تادیه شده	ـ / ٥۲٥۰۱۰٤٦ ـ افغانی
۲ ـ ازذخیره پس انداز معاملات ما قبل سال ۱۳۲۲	ـ / ۳۲۱۷۷۰۰ ـ »
۳ ـ از نشر نوت ذریعه دولت وبانك ..	ـ / ٤٤۹۸۸۹٥۱۰ـ »
٤ ـ از مشتریان خود بافغانی واسعاری (که اسعاربه قیمت روز تسعیر شده)	ـ / ۸۱۰۹٤۳۲۰ ـ »
٥ ـ ازبانکهای خارجه قیمت اسعار قرار نرخ روز به افغانی	ـ / ۱۲۳٦ ـ »
٦ ـ ازامانتهای مفادی وغیرمفادی	ـ / ۲۷۱۱٦۳۰٤ ـ »
۷ ـ ازمنافع سال ۱۳۲۱ امشترکین	ـ / ۷۸۱۸۷۸٤ ـ »
	ـ / ٦۲۱٦۳۸۹۰۰ـ »
منافع سال ۱۳۲۲	ـ / ۱۱۸۲۲۲۳٦ ـ »
میزان	٦۳۳٤٦۱۱۳٦ ـ »

احصائیه حساب جاری دوائروموسسات ملی‌وبلدی واشخاص .

شماره	ماه	سال ۱۳۲۲	سال ۱۳۲۳
۱	دراخیر حمل	٨٤٢٨٢٣٧٥/١١ ـ افغانی	١٠٥١٦٣٧٧١/٤٣ ـ افغانی
۲	« ثور	٧١٩٢٠٤٩٥/٧٥ ـ «	٦٩٩١٧٣٢٩/٤٥ ـ «
۳	« جوزا	٨٨٧٠٧٧٢٨/٨٠ ـ «	٩٤٦٩٤٠٩٥/١٧ ـ «
٤	« سرطان	٩٥٧٣٨٨٩٠/٧١ ـ «	١٠٠٨٦٩٣٩١/٦٩ ـ «
٥	« اسد	١٠٠٤٣٨٦٣٦/٠٤ ـ «	١١٢١٠٣١١٣/٩٣ ـ «
٦	« سنبله	١٠٩٨٩٠٧٢٣/٠٤ ـ «	١٠٤٣٤٨٠٦٤/٤١ ـ «
٧	« میزان	١١٦٤٦٦٥٧٥/٤١ ـ «	٨٥٦٢٥٢٥٩/٩١ ـ «
٨	« عقرب	١٣١٧٧٠٦٧٣/٨٠ ـ «	١٠٠٦٤٩٣٢٩/٢٤ ـ «
٩	« قوس	١٥٣٦٧٩٤٦٧/٦٤ ـ «	١٢٦٨٨٥٣٥٨/٥٥ ـ «
١٠	« جدی	١٥٤٧٠٩٢٠٤/١٩ ـ «	١٣٧٨٩٨٦٠٦/٥٦ ـ «
١١	« دلو	٧٥٧٤٣٠٠٥/٣٤ ـ «	
١٢	« حوت	٨١٠٩٤٣٢٠/ ـ ـ «	

دراحصائیه فوق حساب‌جاری اسعاری مشتریان نیزداخل‌است که‌اسعار آن بنرخ روزقیمت شده واحصائیه فوق دراخیرهرماه تنهاباقی های کریدیت است .

احصائیهٔ امانت بامفاد وبدون مفاد .

شماره	ماه	سال ۱۳۲۲	سال ۱۳۲۳
۱	دراخیر حمل	....	٢٨٦٢٤٧٢٦/٢٨ ـ افغانی
۲	« ثور	١٢٠٠٠/ ـ ـ افغانی	٣٣٥٥٨٩١٨/٨٣ ـ «
۳	« جوزا	١٦١٠٧٧٣/٧٧ ـ «	٣٣٥٥٠٧٩٤/٩٤ ـ «
٤	« سرطان	٢٩٢٨٥٠٩/٦٦ ـ «	٣٣٩٥٤٣٣٦/٣٣ ـ «
٥	« اسد	٦١٦٩٩٢٥/١٤ ـ «	٣٥٠٣٢٤١٦/١٠ ـ «
٦	« سنبله	٦١٨٩٤٧٢/٠١ ـ «	٣٥٢٦٥٣٢٣/٤٧ ـ «
٧	« میزان	٨٢٠٠٠٥٢/٧٤ ـ «	٣٥٢٨٥٨٨٠/٦١ ـ «
٨	« عقرب	١٦١٩٧٢٤٤/٦٧ ـ «	٣٧١٩٦٨٧٠/٦٢ ـ «
٩	« قوس	٢٢١١٨٢٤٥/٥٩ ـ «	٤١٠٣٣٧٠٣/٤٤ ـ «
١٠	« جدی	٢٣١٦٩٣٢١/١٦ ـ «	٤٠٦٥٢٤٦٣/٥٦ ـ «
١١	« دلو	٢٣٠٧٢٤٩١/١٢ ـ «	
١٢	« حوت	٢٧١١٦٣٠٤/٤٠ ـ «	

تبصره : ـ اعداد فوق باقی های کریدیت اند .

احصائیه حساب جاری دوائر وموسسات ملی وبلدی و اشخاص.

		سال ۱۳۲۲	سال ۱۳۲۳
۱ ـ	دراخیر حمل	۸۴۲۸۲۳۷۵/۱۱ ـ افغانی	۱۰۵۱۶۳۷۷۱/۴۳ ـ افغانی
۲ ـ	« ثور	۷۱۹۲۰۴۹۰/۷۵ ـ »	۶۹۹۱۷۳۲۹/۴۵ ـ »
۳ ـ	« جوزا	۸۸۷۰۷۷۲۸/۸۰ ـ »	۹۴۶۹۴۰۹۵/۱۷ ـ »
۴ ـ	« سرطان	۹۵۷۳۸۸۹۰/۷۱ ـ »	۱۰۰۸۶۹۳۹۱/۶۹ ـ »
۵ ـ	« اسد	۱۰۰۴۳۸۶۳۶/۰۴ ـ »	۱۱۲۱۰۳۱۱۳/۹۳ ـ »
۶ ـ	« سنبله	۱۰۹۸۹۰۷۲۳/۰۴ ـ »	۱۰۴۳۴۸۰۶۴/۴۱ ـ »
۷ ـ	« میزان	۱۱۶۴۶۶۵۷۵/۴۱ ـ »	۸۵۶۲۵۲۵۹/۹۱ ـ »
۸ ـ	« عقرب	۱۳۱۷۷۰۶۷۳/۸۰ ـ »	۱۰۰۶۴۹۳۲۹/۲۴ ـ »
۹ ـ	« قوس	۱۵۳۶۷۹۴۶۷/۶۴ ـ »	۱۲۶۸۸۵۳۵۸/۵۵ ـ »
۱۰ ـ	« جدی	۱۵۴۷۰۹۲۰۴/۱۹ ـ »	۱۳۷۸۹۸۶۰۶/۵۶ ـ »
۱۱ ـ	« دلو	۷۵۷۴۳۰۰۵/۳۴ ـ »	
۱۲ ـ	« حوت	۸۱۰۹۴۳۲۰/ ـ ـ »	

دراحصائیه فوق حساب‌جاری اسعاری مشتریان نیزداخل‌است که‌اسعار آن بنرخ روزقیمت شده واحصائیه فوق دراخیرهرماه تنهاباقی های کریدیت است.

احصائیهٔ امانت بامفاد وبدون مفاد.

		سال ۱۳۲۲	سال ۱۳۲۳
۱ ـ	دراخیر حمل	. . . .	۲۸۶۲۴۷۲۶/۲۸ ـ افغانی
۲ ـ	« ثور	۱۲۰۰۰/ ـ ـ افغانی	۳۳۵۵۸۹۱۸/۸۳ ـ »
۳ ـ	« جوزا	۱۶۱۰۷۷۳/۷۷ ـ »	۳۳۵۵۰۷۹۴/۹۴ ـ »
۴ ـ	« سرطان	۲۹۲۸۵۰۹/۶۶ ـ »	۳۳۹۵۴۳۳۶/۳۳ ـ »
۵ ـ	« اسد	۶۱۶۹۹۲۵/۱۴ ـ »	۳۵۰۳۲۴۱۶/۱۰ ـ »
۶ ـ	« سنبله	۶۱۸۹۴۷۲/۰۱ ـ »	۳۵۲۶۵۳۲۳/۴۷ ـ »
۷ ـ	« میزان	۸۲۰۰۰۵۲/۷۴ ـ »	۳۵۲۸۵۸۸۰/۶۱ ـ »
۸ ـ	« عقرب	۱۶۱۹۷۲۴۴/۶۷ ـ »	۳۷۱۹۶۸۷۰/۶۲ ـ »
۹ ـ	« قوس	۲۲۱۱۸۲۴۵/۵۹ ـ »	۴۱۰۳۳۷۰۳/۴۴ ـ »
۱۰ ـ	« جدی	۲۳۱۶۹۳۲۱/۱۶ ـ »	۴۰۶۵۲۴۶۳/۵۶ ـ »
۱۱ ـ	« دلو	۲۳۰۷۲۴۹۱/۱۲ ـ »	
۱۲ ـ	« حوت	۲۷۱۱۶۳۰۴/۴۰ ـ »	

تبصره : ـ اعداد فوق باقی های کریدیت اند.

احصائیه قروض دافغانستان بانك بدوائر و موسسات صنعتی و تجارتی و بلدی و اسهامی.

سال ۱۳۲۲				سال ۱۳۲۳	
۱ ـ	در اخیر حمل	۱۸۰۳۳۹۵۷۷/۱۱ ـ افغانی		۸۱ / ۱۸۸۰٦۵۳۷٦ ـ افغانی	
۲ ـ	« ثور	۱۸۰۳۰٤۷۵۷/۱۵ ـ	«	۵٦ / ۱۷۵۷۷٦۲۸۰ ـ	»
۳ ـ	« جوزا	۱۸۹۳۵۲۲۹۳/۹٦ ـ	«	۸۱ / ۱۷۷۷۳۲٦٤٦ ـ	»
٤ ـ	« سرطان	۱۸۸٦٤۵۷۹۳/٤۵ ـ	«	۷۷ / ۱۷٦۱۱۳۹۸۳ ـ	»
۵ ـ	« اسد	۱۹۱۲۵۲۵۹۷/٦۲ ـ	«	۳۳ / ۱۷۷۲٤٤۷۲۹ ـ	»
٦ ـ	« سنبله	۱۹۱۱٦۷٦٦۳/۷۷ ـ	«	٤٤ / ۱۷۱۹۹۰٤۰٦ ـ	»
۷ ـ	« میزان	۱۹۰۲٤٤٤٤۸/۰٤ ـ	«	۹۱ / ۱٦۵۲۲۵۵۸۰ ـ	»
۸ ـ	« عقرب	۱۹۲۹۵۷۸۷۹/٤٦ ـ	«	٦٤ / ۱٦۵٤۱۷۵۳۳ ـ	»
۹ ـ	« قوس	۱۹۱۷۳۰۹٤۱/٤۹ ـ	«	٦٤ / ۱٦۵٦۰۷۷۲۰ ـ	»
۱۰ ـ	« جدی	۱۹۲۱۹٤٤۸۳/۸۲ ـ	«	۷۹ / ۱۵۵۸۵۹۷۳٤ ـ	»
۱۱ ـ	« دلو	۱۹۱۸۳۸۷۰۱/۵۹ ـ	«		
۱۲ ـ	« حوت	۱۹۲٤۰۲۱۰٤/۰۵ ـ	«		

تبصره احصائیه فوق باقی های دبت است .

احصائیه موجودی های ما به اسعار خارجه و افغانی در بانکها و نمایندگیهای داخله و خزانه مرکزی و بانکها و نمایندگیهای خارجه .

درختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۲	درختم ماه دهم سال ۱۳۲۳
ـ / ۷٤۹۸۷۲۳۸ ـ افغانی	ـ / ۲٤۷٦۳۷۷۹۹ ـ افغانی

احصائیه طلا و نقره ذخیرهٔ پشتوانهٔ به نوتهای منتشره .

درختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۲	درختم ماه دهم سالی ۱۳۲۳
ـ / ۲۵۲۵٦۸٤۱۱ ـ افغانی	ـ / ۳۳۹۱۷٤۳٤٦ ـ افغانی

احصائیه پس انداز ازمفاد .

درختم ماه دوازدهم سال ۱۳۲۲	درختم ماه دهم سال ۱۲۲۳
ـ / ۳۲۱۷۷۰۰ ـ افغانی	ـ / ۹۳۳۰٦٤ « افغانی

ازتردد مانده ، تماماً سر کهای داخلهٔ شهر وحصص مربوطه امثال پغمان وبگرامی و بینی حصار وغیره تماماً بدون صرف پول توسط نفری تنظیفات اجرا شده ، در ظرف همین مدت که بدون صرف پول توسط نفری ناحیه‌ها کار شده مصارفیکه در حدود همینقدر ایام در سابق گردیده ، بالغ به /۱۰۹۹۶۵- افغانی / ۱۱۷۰۳ گیلن تیل پطرول وغیره است .

تعمیراتیکه درسال ۱۳۲۳ جدید اجراء شده وترمیمات مهمه:

۱:- الحاقیهٔ بلدیه وگاراج‌ها .

۲:- تعمیرمعاینه خانهٔ گذرگاه ومطبخ وتحویلخانهٔ آن.

۳:- تعمیر تحویلخانهٔ جشن

٤:- « دیوار معائنه خانهٔ شهرآرا وتعمیر قسمت ازشفاخانهٔ امراض ساری .

٥:- اصلاح سرك مقابل کلوب رادیو جهت رسم گذشت عسکری وساختمان پل ها وغیره.

٦:- ترمیم اکثر مساجدشهر ومقامات تاریخی وهمچنین ترمیم تمام‌عمارات وسرای‌ها وایارتمانهای متعلق بلدیه ، کابل وپغمان وغیره .

۷:- یك تعداد دکانها که دربازار چاریکار واقع بود تخریب وبخط سرك داخل درقسمت عقبی آن ایارتمان‌ها ومتصل آن مسجد جامع پخته کاری تحت تعمیر گرفته شده مسجد باقسمتی ازدکاکین ، ایارتمانها به پوشش اول رسیده .

۸:- دامنهٔ کوه ازحصهٔ قلعهٔ هزاره‌ها الی گذرگاه درسال ۱۳۲۳ نهال‌شانی واینکه آب بدرستی باشجار برسد وموجب سرسبزی تمام آن حصص گردد بکارمرتبه سازی وکبل کاري آن نیز اقدام گردیده .

۹:- قسمت تاکزار باغ بابر شاه که‌روبا نهدام آورده بود درین دوسال کار شده وروبه بهبود است .

ج - امور خیریه :

طلاب ایتام که‌در ۱۳۲۳ بدارالایتام علاوه‌برنفرسابق شامل‌شده‌اند تعدادآن (۳۱) نفر است برای اینکه طلاب ایتام ماهرپیشه گردند حسب موافقهٔ مدیریت صناعتی بانك‌ملی (۲٤) نفر منجملهٔ نفرسابق وجدید بکار نساجی داده شده که‌درآنجا تحصیل کسب واستحصال معاش مینمایند .

د- امور صحی :

۱ :- قبلاً بلدیه دارای‌سه معائنه خانه بودازسال ۱۳۲۲ باینطرف شفاخانهٔ امراض داخله‌و جراحی وامراض ساری‌نیز به‌آن ایزاد ومریض هاتحت تداوی ومعالجه گرفته شده برای اینکه شفاخانهٔ امراض ساری از شفا خانهٔ امراض داخله وجراحی جد اوبعیدباشد ، تعمیر شفاخانهٔ جدید

درقرب معائنه‌خانهٔ شهرآرا تحت تعمیر گرفته‌شده حصهٔ ازان درسال گذشته اکمال گردیده قسمت مابقی تحت‌تعمیر میبا شد ، نقل مریضان ساری‌در همین ایام نزد یك از شفاخانهٔ گذرگاه‌به‌شهرآرا صورت میگیرد .

۲ : - یك حصه میدانی‌متصل ریاست‌بلدیه که‌درایام زمستان‌برف گذرهای قریب آن‌به‌آنجا نقل داده می شد و موضع خرابه‌ها بوده‌تعداد جریبی‌آن ۱۹بسوه وهفت‌جریب می‌شود ، درسال ۱۳۲۳ بمصرف‌یك اندازه مبلغ‌جزوی زمین‌مذکور هموارو‌اشجار غرس‌بصورت یك‌باغ متشکل وحاصل‌یك سالهٔ ابتدائی آن‌دو چند پول‌مصرف شده‌بالغ گردیده ، واخیراً این‌باغ برای‌اناثیه واطفال درنظر گرفته‌شده وترتیبات احاطه‌وغیرهٔ آن شروع شده است .

۳ : - چون به‌داخل شهرباغ اناثیه واطفال وجود ندارد ازان روباغ قاضی باباغچه هاوخانه های‌متصل‌آن برای‌این مطلب‌تحت کار گرفته‌شده مواضع رعیتی خریداری ، نقشهٔ‌ساختمان آن ازمقام‌صلاحیت دارمنظور ، دیواراحاطهٔ‌آن قریباً اکمال گردیده مابقی کارباغ تحت ساختمان است.

٤ : -مواضعیکه‌آب استاده‌وبصورت خندق ومنبع ملاریا ، بوده‌حتی الامکان به پر نمودن وامحای‌آن‌توسط نفری موجوده پرداخته شده .

بانك ملی

بانك‌ملی باوجود موانعیکه ازاثرجنگ جهان درامور بانکی، تجارتی وصناعتی آن‌رخ داده حتی المقدور بفعالیت خود ادامه داده وموفق به پارهٔ اجرا آت عمده گردیده است، که خلاصهٔ آن حسب ذیل شرح داده میشود :

(۱) حساب های جاری وامانت:- گرچه درسال ۱۳۲۱ و۱۳۲۲ تعداد زیاد ازحسابات جاری اسعاري وافغانی وهمچنان حسابات امانات اسعاری وافغانی دوائر دولتی ومستخدمین خارجی به دافغانستان بانك انتقال یافت مگرباوصف آن کسری درتعداد حسابات واردنگردیده بلکه درظرف دوسال تعداد حسابجاری تقریباً پنجاه فیصد وامانت دوصد فیصد (یك برسه) ترقی نموده که جدول ذیل توضیح میدهد :

	سنه ۱۳۲۱	سنه ۱۳۲۲	سنه ۱۳۲۳
حسابات جاری افغانی	٤٦٥	٥٢٠	٦٦١
حسابات امانت افغانی	۱۱۲	۱۸٥	۳۲۳

تعداد حساب صندوق پس‌انداز سه‌صد فیصد (یك بر چهار) ومعاملات تبادلوی یك‌صدوپنجاه فیصد (یك بردونیم) شده است-درطی سال۱۳۲۳ تاسیس صندوق ذخیره وصرفه جوئی رادرنمایندگیها ی ولایات بانکملی هم توسعه دادیم- جهت‌اجرای عملی اینکارونشان‌دادن طرزدفترداری آن هیئتی اعزام داشتیم چنانچه فعلاً درولایات نیزصندوق صرفه‌جوئی درنمایندگیهای بانك موجود وسپرده‌های مراجعین را مطابق شرائط ومقررات مرکزمی‌پذیرند وقراریکه‌اطلاع گرفته ایم اینکاردرولایات ازطرف بعضی طبقات‌حسن‌استقبال شده است .

(۲) قسمت‌اخیر سال۱۳۲۳ گرچه‌درجملهٔ‌اوقات اخیر جنگ‌دراروپا محسوب‌میگردد ولی‌ازلحاظ رفع‌قیود تجارتی‌وتسهیل‌انبساط‌امور اقتصادی هیچگونه تأثیر در اعادهٔ اوضاع طبیعی تجارت دنیا بعمل‌نیاورده ومشکلات همچنان‌بحال‌خود باقی‌بوده‌است-پس‌سال۱۳۲۳ رانیزچون سال۱۳۲۲ در تحت مقتضیات ومشکلات اوقات‌جنگ‌جهان بسرآوردیم .

شرکتهای صادراتی وتجارتی که درخرید وعرضهٔ مواد صادراتی تکالیف وتعهداتی دارند بواسطهٔ آنکه یك قسمت ازمحصولات معروضهٔ آنها بخارج باتعطیل بفروش رفته دچارمشکلات پولی واعتباری گردیده وطبعاً اگربانکملی دست کمك ومعاونت کریدیتی خودرا بایشان دراز نمی نمود آنها هم نمی توانستند بخرید مواد مهمهٔ صادراتی ازنزد مولدین اصلی بپردازند و این امر باعث وقفه و بحرانی در وضع تجارت مملکت میگردید پس‌مادر پالیسی کریدیتی سال۱۳۲۳ خود تقویه و کمکی شرکت‌های مذکوررالازم‌دیدیم وحتی‌الوسع

کوشیدیم که در خرید وصادرات موادصادراتی کشور آنهارا تقویه نمائیم محتاج بذکر نیست که توسعهٔ پالیسی اعتباری بدون پشتوانه وتضمین مادی خالی ازخطرات نیست وما که بتوسعهٔ اعتبار متشبث شدیم ازروی کمال اقتضای وقت بوده والبته جانب تضمین واطمینان رانیز ازدست نداده ایم. چنانچه بااثر همین رویه درظرف سال ۱۳۲۳ به بسا تقاضای اعتباری که ازطرف بعض شرکتها باساس سرمایه وسهام شان بعمل آمده متأسفانه ترتیب اثرداده نتوانستیم واین رویه محض بحکم اقتضای وقت واحتیاط بوده است چون جریان جنگ درغرب خاتمه پیدا کرده امیداست سال جاری آخرین سال مشکلات اوضاع تجارتی ما محسوب شودومتدرجاً موقع یابیم که درتحت اوضاع وشرائط عادی زمان صلح وامنیت حسب هدایت ورهنمائی حکومت بطرف رفاه تجارتی واقتصادی جلو برویم .

صورت ارقام قرضهٔ که بانک ملی درطی سال ۱۳۲۳ درمرکز وولایات داده است بشرح ذیل است :

۱ ـ قرضه بشرکتهای تجارتی	۱۰۹۰۶۰۵۶٤/۷۲	ـ افغانی
۲ ـ « « صناعتی	۹۷۷۲۳٦۰/۲٤	»
۳ ـ « درمقابل تضمین پوست وقالی وغیره	٤٦٥۹۸۱٤۰/۲۵	»
٤ ـ « « اسناد قیمتی	۱٤۷۹۱٤۳٦/٦۸	»
۵ ـ قرضهٔ متفرقه	٤٤۱۳۸۸/٦۳	»
	۱۷۸٦٦۳۷۹۰/۵۲	»

بترتیب مذکور درطی سال ۱۳۲۳ برای تقویهٔ تجارت صادراتی وموسسات صناعتی وتهیهٔ بازارخرید برای محصولات مولدین اصلی وغیره بانک یکصدوهفتادوهشت ملیون ششصدوشصت وسه هزاروهفتصدونود افغانی وپنجاه ودوپول درمقابل تضمینات مقرره واعتبارات قرضه داده است .

اوضاع تجارت :

به نسبت قیود ومشکلات حرب دراین سال باز روابط تجارتی وواردات وصادرات افغانستان محدود بچندمملکت بوده ونتوانستیم ازبازار آزاداستفاده کنیم اینک رؤس معاملات را که بانک دراجرای آن سهم گرفته باطلاع میرسانیم :

قره کلی : درسال ۱۳۲۳ تمام پوست قره کلی فصل ۱۳۲۲ بامریکا صادر گردید و یک قسمت جزئی آن که باقی بودهم دراوائل سال جاری حمل شد که مجموعاً بالغ بر (۱۹٦۰۹۱۹) جلد میشود و درامریکا تاکنون یک قسمت مهم آن فروش شده است بازارپوست درامریکا مساعد بوده امانرخ نهائی فروش ازطرف حکومت امریکا مطابق نرخهای تخمین سه سال قبل تعین شده بود وچون اوضاع نسبت به آن وقت بسیار تغییر کرده وعلاوه برمصرف تولید در داخل مخارج حمل ونقل وغیره نیز به پیمانهٔ فوق العاده ترقی نموده ازاین حیث

درفروش مال بمشکلاتی برخوردیم ومساعی‌ماجهت رفع آن ذریعهٔدوائر صلاحیت دار ادامه دارد. ازطرف دیگر حضار محترم اطلاع دارند که دراواخر سال گذشته باثر برف باری و برودت بی‌سابقه‌درصفحات‌سمت‌شمال یك‌قسمت زیاد گوسفند قره کلی تلف گردید ـ لهذا پوست در سال جاری‌نسبت بسالهای گذشته کمتراست وشایدسال آینده بازهم کمتر شود ـ قلت‌مال موجب ترقی نرخ داخلی گردیده معذالك شرکتها بخرید آغاز کرده‌اند وباوصف مشکلات زیاد ومحدود بودن نرخ‌فروش امریکا امید داریم خرید امسال بطرزی عملی شود که مالدار بخسارهٔ مزید مواجه نگردد وشرکتها هم‌بتوانند تجارت‌این‌جنس رابصورت عادی ادامه بدهند . برای پوست فصل ۱۳۲۳ـ اخیراً اجازهٔورودبامریکاوتسهیلات حمل‌ونقل‌حاصل وشروع‌بصدور آن نموده ایم .

پشم : بموجب قراردادیکه دراخیرسال ۱۳۲۲ باموسسهٔ یونائتد کنگدم کمرشل کار پوریشن عقد گردیده بود درسال ۱۳۲۳ مقدار (۶۵۳۷) تن‌پشم درسرحدات شوروی تحویلداده شد دراواخر تابستان بعلت قرنطین سرحدات (که ازاثر شبههٔ امراض وآفات زراعتی بعمل آمده بود)چندی تحویل معطل گردیداما‌اخیراًدوباره شروع‌شده‌بقیهٔ مقدارقراردادهم تحویل نمایندگان خریدار گردید واین معامله بحسن صورت خاتمه یافت .

درهند نیز یك اندازه پشم قندهاری وهراتی بفروش رسید امادر امریکا بااینکه لائیسنس حاصل کرده‌بودیم وپشم‌سفید قندهار وهرات دربازار آنجا مطلوب‌است نظربقیودی که برطرز فروش‌مال درایام حرب وضع‌شده بود موفق بصدور مال‌نشدیم امید است درآینده قیود مذکور رفع‌شده صادرات‌پشم با مریکا توسعه پیدا کند .

پنبه : بازار هند مانند سابق مساعد بود اما‌مشکلات حمل ونقل باقی است معذالك درسال ۱۳۲۳ مقدار ۲۸۳۶ تن‌پنبه بهندصادرشد ویکمقدار مکفی برای مصارف داخلی در داخل فروش گردید وقسمتی بشرکت نساجی داده‌شد ـ برای جلوگیری ازکسر تولید پنبه نیزنتیجهٔ اقدامات سابقه تاحدی ظاهرشده یك‌قسمت دهاقین کهقبلاً زراعت پنبه راترك ودرعوض آن غله ودیگر اشیاء کاشته بودند چون محصول ایشان بنرخی که توقع داشتند فروخته نشد وگرانی حمل‌و نقل اجازه نداد که آنرابدیگر اطراف حمل کنند مجدداً بزراعت پنبه رجوع کردند درنتیجه حاصل پنبه ترقی کرده به۱۱۲۷۷ تن پنبهٔدانه‌دار بالغ شد که نسبت بسال ۱۳۲۲ (۶۳) فیصد افزایش نشان میدهد .

تریاك : درسال۱۳۲۳ زراعت‌تریاك‌درافغانستان منع گردید وزارعین‌ذخایر سابقه و محصول جدید خودرا بشرکتها عرضه کردند ـ لهذا شرکت تریاك وشرکت امانت که تازه برای این

غرض درهرات تاسیس شده‌بود بمقدار ذیل خریداری کردند :

۱) شرکت ترناك	درهرات	۳۲۳۵۸ کیلو
»	دربدخشان	۸۷۷۳ »
۲) شرکت امانت‌درهرات		۱۰۷۰۰ »
		۵۱۹۳۱ کیلو

درجریان سال مقداری مطابق مقررات بین‌المللی بامریکا بنرخ مناسب فروش گردیده وبقیه موجود است .

برعلاوهٔ اجناس‌فوق تخمین (۵۰۰) عدل‌قالین (یکصد) تن‌پشم اشتری (۳۰)تن پسته و(۵۰) تن شیرین بویه ومقداری پوست بغنه وروباه ورو ده وغیره مال‌موسسات مختلفه نیز ذریعهٔ بانك بامریکا صادر گردیده .

قراریکه ملاحظه میفرمایند اگرچه بعلت‌قیودی که‌ناشی ازجریان حرب بوده دراین چند سال موفق نشدیم که‌تجارت صادراتی خودرا باامریکا (باستثنای قره کلی) به‌پیمانهٔ وسیع ترقی بدهیم‌امااقدامات دراکثرمواردبعمل آمده‌وتجارب گرانبها راجع به‌بازاریداوارمختلفهٔ افغانستا ن درآن‌مملکت واصول تجارت آنجااندوخته‌ایم وامیدقوی داریم که پس‌از ارتفاع مشکلات حرب واعادهٔ اوضاع عادی صادرات مابامریکا توسعهٔ زیاد حاصل کنند . در مقابل سال‌گذشته بعض اجناس خصوصاً موترلاری آهن‌باب پارچه ودیگر موادمتفرقه به‌تعداد قلیل‌از امریکا بافغانستا ن واردشده اماامید توسعهٔ آن‌هم موجود است. باهندوستان تجارت افغانستان بصورت عادی رواج داشت. بازارمیوه اگرچه بسیار مساعد نبود ـ معذالك مقدار کافی میوه ودیگر اجناس صاد ر شده‌ودرمقابل ازآنطرف يك‌اندازه ضروریات اولیه‌مثل‌پارچهٔ نخی ـ ذریعهٔ شرکتها وتجار مختلفه مقدار ۳٦۳۸ تن شکرو (۱۰٦۸۰۰۰) گیلن پطرول ذریعهٔ شرکت‌قند وپطرول ودیگر اجنا س مختلفه وارد گردیده است‌اماهنوز قیود شدید برتورید مال ازهند بافغانستان موجود است تجارت مابااروپا ازپنج سال‌باینطرف بعلت جریان حرب بکلی منقطع اخیراً چون خاتمهٔ حرب نزد يك به‌نظرمیرسید دراین‌قسمت داخل اقدامات شده‌اوضاع بازاررامورد مطالعه قرارداديم. در نتیجه معلوم شد که احتمال تجدید روابط تجارتی بااروپا بزودی موجود است ـ لهذا اقدامات جد ی داریم که هرچه زودتر تجدید معاملات ممکن شودشروع بکار کنیم .

امور صناعتی :

مشکلات وموانع جنگ مانند سائرامور درنشوونمای صنائع نوایجاد کشور عوائق زیادتولید کرده‌وچون ازجانب دیگر مشکلات لایسنس توریداموال وارداتی راخیلی محدود ساخته است

داعیهٔمذکور طبعاً واجب میکند که‌در تحریك فعالیت قوای تولیدی داخله هرچه‌بیشتر پرداخته شود باهمین نظریه دررفع مشکلات سعی‌شده است ـ مهمترین مشکلات ماتهیهٔ سامان و آلات فالتو است که درجریان کارتولیدی محتاج‌الیه فابریکه‌ها میباشد ـ برای‌تهیه وخریداری سامان فالتو بانگلستان وامریکااقدامات متعددمعمول ولایسنس بدست آمده وقسمتی‌ازسامان‌چون تسمه ورنگ وارد شده است باوجود این بی‌سامانی فابریکه های ماکارو فعالیت خود را دوام داده اند . ارائهٔ صورت تولیدات فابریکه های شرکتها درظرف سال۱۳۲۳ خوبترین معیار فعالیت وکار ایشان‌است بنابرین صورت تولیدات سالانهٔ آنها ذیلابرای اطلاع مجمع محترم تقدیم میشود:

(۱) تولیدات شکرفابریکهٔ شرکت‌قندسازی ـ بغلان ۴۵۰۰ ـ تن

(۲) تولیدات فابریکهٔ شرکت‌نساجی پلخمری :

الف : صحن ۴ ملیون‌متر

ب : نخ ۸۷۸۰۳ بندل

ج : تولیدات پارچهٔنخی فابریکهٔنساجی جبل‌السراج ۳۳۶ هزارمتر

(۳) تولیدفابریکهٔ شرکت‌پشمینه‌بافی کابل پارچهٔ دریشی وبالاپوشی ۱۸۰ هزارمتر

(٤) تولیدفابریکهٔ شرکت‌پشمینه بافی‌قندهار .

الف : پارچهٔدریشی وبالاپوشی و کمپل ۵۶ هزارمتر

ب : نخ‌پشمی تابیده ۷۷ هزار کیلو گرام

ازجملهٔ موفقیتهای قابل‌الذکریکه دررشتهٔامور صناعتی درظرف سال ۱۳۲۳ بدست آمده تبدیلی جریان فابریکهٔقندسازی بغلان‌ازتیل‌به‌ذغال سنگ میباشد ـ سبب‌مهمیکه‌باعث‌اینکارشده عدم دستگیری تیل کارآمدازخارج‌است‌هرقدرتشبثاتیکه دراینخصوص بخارج‌بعمل آمده منجر به‌نتیجه نشده‌وعلاوه برین اگردر توریدتیل موفقیت‌هم دست میداد گرانی‌قیمت‌وبلندی فوق‌العاده مصارف ومشکلات حمل‌ونقل‌موانع بزرگی پیش‌می‌آورد ـ پس‌برای اجرای این‌مطلب ازمعدن ذغالیکه در ده‌میلی فابریکهٔقندسازی بغلان واقع‌است‌استفاده‌نموده‌وسامان‌قوهٔ جریان‌فابریکه ازتیل‌بذغال‌تبدیل‌شده درتبدیلی‌این ترتیب‌هم‌برای دستیابی‌سامان هرگونه اقدامی که‌بخارج بعمل‌آمدنتیجه‌نداده وناچار تمام‌سامان ولوازم‌آن درهریك ازولایات‌و اطراف افغانستان که‌سراغ میرفت‌توجه وتشبث شده ولوازم‌بواسطهٔفابریکه‌های خودوطنی‌ساخته‌وتهیه‌شد ـ وبالاخره موفقیت‌مطلوب‌دست‌داده‌وسال گذشته فابریکهٔقند سازی‌بواسطهٔ‌ذغال سنگ بکار افتید ـ مخصوصاً‌قابل‌یادآوری‌است که‌این نخستین‌بار‌است درتاریخ افغانستان که‌از ذغال‌سنگ کشور درجریان‌فابریکه‌های تولیدی‌طور کلی‌استفاده میشود درجریان کار ۱۳۲۳ فابریکهٔقندسازی بیش‌از ۳۷۵۳ تن‌ذغال‌مصرف‌شده وباوجود گرانی قیمت خریدذغال‌وکرایهٔ‌حمل‌ونقل‌وتازگی شروع کار که مصرف بیشتری‌را استلزام‌میکند جریان کار

فابریکه باذغال نسبت به تیل باصرفه بوده است - امیداست درسالهای آینده مشکلات فعلی رفع وجریان فابریکه ذریعهٔ ذغال سنگ بیشتر مفید فاید ه گردد مساعی موسسات مربوطه درپیشرفت اینکار قابل تقدیر است .

دیگر از اموریکه بطور غیر مستقیم بهنقشهٔ صناعتی مملکت بهقطغن ارتباط دارد وذکر آن لازم مینماید توجه بهحفر جرها و خشك کردن باطلاق ها و کشیدن نهرا جمیرو گورگان است بااتمام کار نهر گورگان که ۲۱هزار جریب زمین را آبیاری میکند اراضی مساعد برای توسعهٔ زراعت لبلبو بدست می آید وحکومت متبوعهٔ ما درنظر دارند که برای حفظ وآبادی این اراضی نفوس ناقل به آنجا اعزام دارند چنانچه برای اینکار نقشه وپروگرامی وضع شده که در آن موجبات تشویق سکونت اهالی بخوبی فراهم شده است- شرکت های مربوطه که در قطغن دارای موسسات صناعتی میباشند حتی المقدور در پیشرفت این منظور کمك ومساعدت نموده ومخصوصاً ابراز دلچسپی وعلاقه مندی مقام محترم ریاست تنظیمیهٔ قطغن درانجام این امور نهایت قابل تقدیر است -

راجع بتأ مین صحت ومعیشت کارگرانیکه درفابریکه های شرکتها مصروف اندنیز بعضی اقدامات بعمل آمده چنانچه در پاخمری حکومت متبوعهٔ ما اجازه داده اند که یك شفاخانهٔ مکمل از طرف شرکت برای تداوی وعلاج کارگران ومامورین تاسیس شود - ازسال گذشته که شفاخانهٔ مذکور تاسیس شده فعالیت خوبی ازخود درمبارزه برعلیه ملاریا وغیره امراض نشان داده ونتائج عملیات آن درتأمین صحت عمله ومامورین رضائیت بخش میباشد - ونیز ازطرف شرکت نساجی دراثنای دورهٔ کاریك مرتبه برای عمله طعام مطبوخ داده می شود .

مشاهدات هیئت عسکری

افغانستان در هند

خبرمسافرت هیئت نظامی افغانستان درزمستان گذشته درهند درمطبوعات وطن نشرشده بود اینك خلاصهٔ مشاهدات مفید هیئت وپذیرائی ها ی صمیمیت کارانهٔ راکه از طرف مقامات نظامی و کشوری حکومت هند وبرطانیه وامریکا وعموم طبقات ملت هند دردوران مسافرت دوماهٔ ایشان از آنها بعمل آمده وازطرف یکی از اعضای محترم هیئت ترتیب گردیده برای استفادهٔ خوانندگان سالنامه ذیلاً درج میکنیم :

هیئت عسکری اردوی شاهی افغانستان مرکب ازذوات ذیل بود:

ع ، ش، محمدعمرخان فرقه مشر اول رئیس ارکانحربیهٔ عمومیه بحیث رئیس هیئت.

ح ، محمدعارف خان غندمشراول قوماندان لوابحیث عضواول هیئت.

ح ، محمدعلیخان غندمشراول .

ش ، عبدالرزاق خان کند کمشر پیلوت.

ش ، عبدالغفارخان کند کمشر.

ش ، محمدنسیم خان کند کمشر.

هیئت فوق الذکر نظربدعوت مقامات عسکری بریطانیای عظمی، حکومت هند ودولت جمهوری امریکا (اتازونی) برای ملاحظهٔ موسسات حربی ومجاهدات شان برای پیشبرد جنگ بتاریخ ۱۰ قوس سنه ۱۳۲۳ از کابل حرکت کرده وبه (۱۱) قوس سرحدرا درحدود طورخم عبورنموده واردخاك هند گردیدند، درسرحدهند ازطرف برگدیر کننگهم قوماندان لندی کوتل پذیرائی و ازطرف یك قطعهٔ عسکری هند مراسم احترام شان بجا آورده شد وقطعهٔ مذبور ازطرف رئیس هیئت معاینه گردید. آقای کلونل لنکاسترا تاشهٔ نظامی برطانیاو آقای میجرارنست فاکس اتاشهٔ نظامی امریکادرکابل نیز برفافت هیئت که بداخل سرحد افغانی ازپشاور آمده بودند حضورداشتند. بعدازتعارفات رسمی بادیگر مستقبلین منجمله وکیل التجار افغانی و مامور ویزه و دیگر مامورین افغانی در پشاور، پولتیکل اجنت خیبر، لفتننت کلونل امفروویل (منتظم ومهماندار) مسافرت هیئت بداخل هندویکنفر صاحبمنصب ترجمان معرفی ومتعاقباً برای صرف نان چاشت به لندی کوتل عازم وبعد ازصرف نان چاشت به پشاورمواصلت کردند. درپشاور درمهمانخانهٔ حکومتی ازطرف جنرال بروس سکات قوماندان

عسکری منطقه (ایر کومودور) پشاور، هیئت ارکانحربیهٔ قوماندانی پشاور، نمایندهٔ گورنر صوبهٔ شمال غربی هند ویك عده صاحب منصبان دیگر باصمیمیت پذیرائی و از طرف یك قطعهٔ عسکری بریطانیائی باموزیك عسکری وبیرق غندمراسم احترام اجرا وقطعهٔ مذکور از طرف رئیس هیئت معاینه و تفتیش گردید .

درهمین موقع ، رئیس هیئت افغانی تلگرام ذیل را از طرف جلالتماب جنرال (سر کلود آ کنلیك) سپه سالار قوای هند توسط قوماندانی عسکری پشاور دریافت نمود :

« از طرف قوماندانی هندوستان وخودم، این فرصت رابدست آورده به شماو اعضای هیئت شما بسیار صمیمانه خیرمقدم میگویم من بامسرت بسیارزیاد ملاقات شمارا دردهلی مترقب میباشم .

بهترین آرزو و اطمینانم اینست که سیاحت شما موفقانه وباخو شنو دی تام انجام پذیرد . »

که از طرف رئیس هیئت افغانی جواب آن بصورت ذیل تلگرافی مخابره گردید :

« جلالتماب سپه سالار از طرف خودوهیئت خود ، تشکرات قلبی را بمناسبت دعوت دوستانه و پیغام تلگرافی شما بجلالتماب شما وقوماندانی عسکری هندوستان تقدیم میدارم . من هم با مسرت تام ملاقات شمارا دردهلی آرزو داشته و اطمینان دارم که این سیاحت هیئت عسکری افغانستان در هند ، باخوشنودی وموفقیت کامل انجام یافته تائید وتشئید مزید روابط دوستانه وصمیمانه را که خوش بختانه درین حکومت متبوعه ام افغانستان وهندوستان موجود است سبب گردد »

هیئت افغانی دردوران توقف خود در پشاور واز طرف صبح یکروز به مرکز تعلیمی هوائی پشاور رفته ، پذیرائی شان ازطرف قوماندان قوای هوائی وصاحبمنصبان قوای هوائی منطقهٔ مذکور صمیمانه بجا اورده شد . بعداز ان هیئت افغانی باتوجه مخصوصی تمام تاسیسات این مرکز تعلیمی واقسام طیاراتی را که درمیدان طیاره موجود بود معاینه و پرواز های ماهرانه، رسم گذشت یك قطعهٔ هوائی را که باحترام شان اجراشده بود ملاحظه نمودند مخصوصاً حمله هوائی دونفر پیلوت معلم که از مسافهٔ خیلی کم اززمین اجراشدمورد دلچسپی وتقدیر شان واقع شد .

چاشت رابدعوت بسیار صمیمانه ودوستانهٔ جنرال بروس سکات و قوماندان قوای هوائی این منطقه بسربرده وظهراین روزرابه ملاحظه موسسهٔ لبنیات مخصوص عسکری وفابریکه خشك کردن میوه گذشتاندند که ازطرف مدیران موسسه وفابریکه مذکور باصمیمیت استقبال وتفصیلات مکملی نسبت به اجراآت آن برایشان داده شد .

درشام همین روزهیئت عسکری افغانی بدعوت رسمی که ازطرف جلالتماب سرجارج کننگهم گورنر صوبهٔ شمال غرب هند بهشرف ورود شان داده شده بود ، اشتراك نمودند . درین دعوت که جناب گورنر ازمهمان های خودبا صمیمیت پذیرائی فرمودند هیئت وزرای صوبهٔ شمال غرب هند جناب سردار اورنگ زیب خان رئیس الوزرا وجناب عبدالرب خان نشتر وزیرمالیه، ملك خدابخش خان ارباب محمد عباس خان ، خان بهادر عباس علی خان، خان قلی خان، نورالهی خان ودیگر وزراء واکثر اعیان صوبهٔ مذکور، جنرال سکات وتمام صاحبمنصبان عالی رتبه عسکری منطقه پشاورو قوماندان قوای هوائی

ووکیل التجار افغانی درپشاور نیز شامل بودند. دراثنای دعوت صمیمیت وخلوص مخصوص در بین هیئت افغانی ودیگر مدعوین حکمفرما بود. درختم طعام جام صحت اعلیحضرت همایونی المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه واعلیحضرت امپراطور بریطانیا از طرف گورنر سرجارج کننگهم بااحترام مخصوص نوشیده شد. مجلس درضمن بمصاحبه های دوستانه وصمیمانه ازیکطرف بین گورنر واعضای هیئت افغانی وازدیگر طرف بین رئیس هیئت افغانی وهیئت وزراء اعیان صوبه سرحد شمال غرب هند ودیگر مدعوین بامسرت بپایان رسید روز دیگر درحالیکه جنرال بروس سکات ودیگر صاحبمنصبان منطقه پشاور وقوماندان قوای هوائی، نماینده گورنر، وکیل التجار ومامور ویزهٔ افغانی ودیگر مامورین شان برای وداع حاضر شده بودند وپس از اظهار امتنان وتشکر ازمهمان نوازی صمیمانه این منطقه، هیئت عسکری افغانی بارفقای معیت شان جناب کلونل لنکاستر وجناب میجر فاکس اتاشه ملیتر های بریطانیای عظمی واتازونی امریکا درکابل ولفتننت کلونل امفرو وپال مهماندار ومنتظم مسافرت هیئت درهند، بسواری اوتوموبیل بطرف راولپندی رهسپار گردیدند. درورود براولپندی درمهمانخانه حکومتی (سرکت هوس) که برای اقامت شان مهیاشده بود ازطرف یك دسته گارد احترام، قوماندان عسکری منطقهٔ راولپندی وبعضی صاحبمنصبان دیگر کمشنر ودیگر مامورین کشوری باصمیمیت پذیرائی واستقبال شدند.

بعد ازظهر همین روز، هیئت افغانی برفاقت قوماندان منطقه، درچکلاله بمرکز تعلیمی نقلیه میکانیکی رفته ازطرف قوماندان مرکز تعلیمی کلونل دیوس ودیگر صاحبمنصبان مرکز مذکور وگارد احترام پذیرائی شدند بعد ازان تمام فعالیت های تعلیمی، شعبات وموسسات این مرکز را بادلچسپی زیاد ملاحظه وبمراسم تحلیف ورسم گذشت یك قطعه (که ازطرف رئیس هیئت افغانی قبول شد) وتطبیقات حربی یك قطعه دیگر نقلیه، دراثنای حرکت اشتراك نمودند، که تمام ملاحظات باعث امتنان ودلچسپی هیئت افغانی واقع گردید.

هیئت افغانی برای عصریه ازطرف کمشنر راولپندی جناب (کتبرت کنگ) دعوت شده بودند که دران جا ازطرف جناب کمشنر وخانم شان وبعضی ازفامیل ها واعیان راولپندی باگرمجوشی زیادی استقبال شدند، جناب کتبرت کنگ زبان فارسی رابخوبی میدانند، ازادبیات آثار وتالیفات فارسی معلومات کاملی دارند مخصوصاً آثار قلمی قیمت داری، یك گوشه کتبخانه شخصی شانرا تزئین نموده از جمله یك جلد کتاب قلمی خوش خط کلیات سعدی را که اصلاً مال کتبخانه شاهی افغانستان بودهٔ ودرهندوستان دستیاب کرده بود محض قدر شناسی، اعادهٔ آن راد وباره بحضور مبارك اعلیحضرت همایونی بقسم هدیه، ازرئیس هیئت درخواست واز طرف رئیس هیئت با تشکر پذیرفته شد.

درشام همین روز دعوت مفصلی ازطرف جناب جنرال (فینس) قوماندان عمومی شمال غرب هند بشمولیت تمام صاحبمنصبان عالیرتبهٔ عسکری وکمشنر راولپندی جناب کتبرت کنگ وبعضی از اعیان راولپندی مثل کلونل شیر محمد خان وسردار سوهان سنگ، شیخ محمد اسماعیل خان، میجر شهباز خان

فضل الهی خان ، و بعضی ذوات دیگر بافتخار هیئت افغانی داده شد که درختم طعام جناب کتبرت کنگ کمشنر راولپندی نطق مفصلی بزبان فارسی راجع به اهمیت تاریخی، و ترقیات جدیدهٔ مملکت عزیزما افغانستان درعهد زمام داری اعلیحضرت شهید محمدنادرشاه واعلیحضرت المتوکل علی الله محمدظاهرشاه ، وارتباط وعلاقه معارفی و کولتوری افغانستان با هندوستان ، صمیمیت ودوستی این دومملکت همسایه ، بکلمات برجسته وجالب توجهی ایرادودرنهایت نطق جام صحت راباشتراک تمام مدعوین بنام اعلیحضرت همایونی المتوکل علی الله محمدظاهرشاه نوشیدند . بعدازان رئیس هیئت افغانی نیزبه زبان انگلیسی نطق مبنی برامتنان خودوهیئت خودازمهمان نوازی جنرال فینس وتشکر ازاحساسات صمیمانه جناب کمشنر نسبت به مملکت عزیزش وتائیدروابط کولتوری ، ودوستی صمیمانه افغانستان وهندوستان ایراد کردند که هردونطق موردتقدیرحضارواقع گردید. بعدازین مظاهرات و مصاحبات دوستانه بین هیئت وجنرال (فینس) ودیگر مدعوین رو داده ، دعوت بمسرت تام انجام پذیرفت. صبح روزمابعدهیئت افغانی حسب پروگرام باز بچکلاله رفته ابتداء ترتیب واحضارات اکمال (رس رسانی) ازهواذریعه پراشوت ومتعاقباً برفاقت قوماندان هوائی منطقه ودیگر صاحبمنصبان هوائی اجرای اکمال هوائی رابالعمل ازطیاره ملاحظه نمودند که خیلی دلچسپ وانترسان بود. بعدازتوقف چند دقیقه در محفل غند نقلیه، هیئت افغانی درحالیکه قوماندان منطقه راولپندی برگدیر (ولد) واکثرصاحبمنصبان منطقه حاضربودندپس ازوداع صمیمانه بذریعهٔ قطار آهن بصوب دهلی رهسپار گردیدند .

دراستاسیون دهلی هیئت افغانی ازطرف نماینده جلالتماب سپه سالارهند ، آقای نوابزاده مرتضی علی خان ولیعهد حکومت رامپور که حیثیت یاوری سپه سالارفوق رادارامیباشند ، و کلونل (ویلسن) رئیس ادارهٔ لیزون (رابطه) قرارگاه عمومی هند و کلونل (بنت) رئیس ادارهٔ لیزون قوای امریکادرهند وبرما ونماینده وزارت خارجه هند وبرخی صاحبمنصبان دیگروع،ص جنرال قونسل اعلیحضرت دردهلی بااعضای قونسلگری شان ونماینده گان مطبوعات ، باصمیمیت استقبال شدند ، بعد ازتعارفات معموله هیئت افغانی بارفقای معیت شان ، بسواری موترها به(ناباهوس) که برای اقامت چندروزهٔ شان دردهلی تعین شده بودرفته، متعاقب ناشتااولاً درقرارگاه عمومی عسکری هند ، بملاقات جلالتماب جنرال سرکلودا کلنگ سپه سالار اردوی هند ودیگر روسا وزمام داران عالی رتبهٔ عسکری ، بحری ، هوائی قرارگاه عمومی عازم شدند.

جناب کماندرانچیف(سپه سالار) ازمهمان های خود باصمیمیت مخصوصی پذیرائی فرمودندپس ازمصاحبه های دوستانه وصمیمانه بادیگرذوات قرارگاه عمومی وملاحظه (خانه حربی) که اوضاع حربی تمام محاذات دنیارا بالای نقشه های بزرگ گرافیک ها واحصائیه های حربی را درهر موضوع حربی نشان میدهد وپس ازملاقات صمیمانه باجناب سرالاف کیرو کفیل وزارت خارجه بدعوت چاشت درجای شخصی جلالتماب سپه سالار که بشرف ورودهیئت افغانی ازطرف معظم له داده شده بود اشتراک نمودند، درین

دعوت مجلل و صمیمی علاوه از شخص کماندرانچیف و سر الاف کیرو ـ کرترا امور خارجه، رئیس ارکان حربیه عمومیه اوردوی هند جنرال (سر جان سوین)، (جنرال لندسل) رئیس اداره مشترکه لوازم وار دو جنرال لوکارت معاون ارکان حربیهٔ عمومیه، قوماندان کل بحریهٔ هند، وایس ادمیرال گودفری، ایرمارشال (هالن هورست) رئیس قوای فضائی شاهی، ایردوایس مارشال (توماس) رئیس قوای هوائی هند وصاحب منصبان بزرگ دیگر حضور داشتند. درین دعوت صمیمیت و خلوص زیادی در بین هیئت افغانی ودیگر ذوات مدعوین حکم فرما بوده مصاحبه های دوستانه کماندرانچیف بافرد فرد اعضای هیئت به مسرت دعوت می افزود فلم های سینما وفوتو گرافهای متعددی ازین محفل دوستانه و صمیمانه برداشته شده، دعوت به بسیار صمیمیت بنهایت رسید .

عصر همین روز در کستا بخانهٔ قرارگاه عمومی دهلی دعوت عصریه باتکلیفی به تشرف هیئت افغانی ترتیب شده بود . درین دعوت عصریه عموم جنرال های بری ، بحری وهوائی وروسای دوائر شمولیت ورزیده هر کدام شان باصمیمیت وملاطفت زیادی از هیئت افغانی پذیرائی ومهمان نوازی نمودند .

روز متعاقب آن هیئت افغانی برای معاینهٔ مرکز تعلیمی غند ٦ راجپوتانا دعوت گردیده بود، درقرارگاه غند، هیئت افغانی از طرف جنرال (فری لاند) قوماندان منطقه دهلی بایك قطعه گارد احترام وموزیك عسکری وصاحب منصبان مراکز تعلیمی استقبال شدند که قطعهٔ احترام از طرف رئیس هیئت افغانی معاینه وتفتیش گردید - پروگرام تعلیم وتربیه به طرزی ترتیب یافته بود که هیئت در ظرف چند ساعتیکه در ینجا مانده میتوانستند همه خصوصیات تعلیم وتربیه ومرتبات تعلیمی رادیده بتوانند وهمان بود که هیئت افغانی باعلاقه مخصوصی درمدت های کوتاه صفحات مختلفه تعلیم وتربیه را ازنظر گذشتانده وهریکی از اعضای هیئت بداخل اختصاص ودلچسپی که داشتند به خصوصات تفرعات دار تر صفحات تعلیمی داخل گردیدند. بعد از بازدید میدان تعلیم، درسخانه ها، اطاق های استراحت، شفاخانه، مطبخ وغیره تعلقات مرکز تعلیمی را دیده ونیز درساحهٔ عمل بعضی صحنه های تعلیم وتربیه محاربوی انواع اسلحهٔ مستعملهٔ شانرا معاینه نموده ونان چاشت را درکلوپ افسران رژیمنت راجپوتانا درحالیکه همه افسران وجود داشت صرف نمودند .

علاوتاً دعوت های سکرتر امور خارجهٔ هند (جناب سر الاف کیرو) ورئیس ارکانحربیه عمومیهٔ جنرال (سر جان سوین) که دران اکثر رجال بصورت دوستانه نیز دعوت شده بودند بامنتهای صمیمیت وعلاقه مندی جانبین سپری شد .

روز متعاقب دعوتی ازطرف جنرال قونسل اعلیحضرت دردهلی به احترام مهمان نوازی وبازدید ازافسران عالی رتبه انگلیسی وامریکائی واکثر از زعمای هندی درهوتل امپریال دهلی ترتیب داده شده بود، درین دعوت علاوه از کفیل امورخارجه، افسران عالی رتبهٔ قرارگاه عمومی هند وامریکائی اکثر زعمای هندی مثل جناب سر عبدالرحیم رئیس شورای قانونی هند، جناب سر جو گند راسنگ وزیر

معارف، جناب سر محمد عثمان وزیر دفاع جناب سر عزیز الحق وزیر تجارت هند و بعضی زعمای دیگر و جنرال قونسل‌های ایران و چین نیز شمولیت ورزیده بودند واین دعوت درهمان فضای صمیمیت ومحبت متقابل سپری شد .

روز بعد هیئت افغانی برای دیدن قرار گاه عمومی امریکائی درصحنهٔ هند و برما، در دهلی دعوت شده بودند. هیئت افغانی را اولاً جنرال (سلتن) قوماندان عمومی قوای امریکائی درقرار گاه خود پذیرفته وباصمیمیت از هیئت استقبال نمودند. بعد از ملاقات وصحبت مختصر صمیمانه هیئت بمعاینهٔ تاسیسات و احضارات قرار گاه مذکور برفاقت جنرال (ایون) رئیس ارکانحربیه شروع نمودند. سانترال المخابرات که باتمام محاذات بصورت اتوماتیک سریع ومخابره مینمود، دائرهٔ معاملات ذاتیه متعلقهٔ ریاست اردو، پوسنهٔ فلم گیری عسکری و تمام شقوق فعالیت خسته گی ناپذیر امریکائی ها و سیستم کار با انتظام شان معاینه شده بعد از صرف چاشت بدیدن حصهٔ لوازم و ترتیب گدام های مختلفه پرداختند درین موقع هیئت افغانی از طرف جنرال (کول) قوماندان لوازم باصمیمیت پذیرائی و بعد از یك ملاقات ومصاحبه مختصر درحالیکه خود جنرال، هیئت افغانی را همراهی مینمود موسسه های تدارك ، فرستادن البسه، تدارك قرطاسیه ، موسسهٔ براد کاست رادیو ، بارك های افراد ونقاهت خانه‌های شان ، مطبخ ، کانتین، دپوی عمومی مالزمه، دپوی مواد خوراکه ، شفاخانه وغیره موسسات متعلقه خدمات عقب را دیدند ودرهمه معاینه هائیکه نمودند انتظام وتکامل زائد الوصفی مشاهده نمودند .

بوقت شام هیئت افغانی از طرف جنرال سلتن قوماندان عمومی امریکائی دعوت شده بودند. درین دعوت تمام افسران عالی رتبه امریکائی، از جمله جنرال کوول وجنرال ایون جنرال پیری وبرخی از افسران انگلیسی ورفقای معیت هیئت شمولیت داشت. دعوت این شب بمنتهای گرمجوشی وصمیمیت سپری شد ،

حسب پروگرام مرتبه بعد از ملاحظات ومعرفت های صمیمانه دردهلی، هیئت افغانی به سواری موتر به طرف روکی عازم گردیده وبعد قطع مسافه ۱۱۰ میل به روکی مواصلت نمودند واز طرف قوماندان مکتب (برگدیر مارتین) دیگر صاحبمنصبان ومتعلمین مکتب باصمیمیت پذیرائی شدند دررو کی مکتب بسیار قدیم ومشهور انجنیری (تامسن) موجود است که یك قسمت آن حال برای انجنیری حربی اختصاص دارد ، هیئت افغانی درحصهٔ مکتب انجنیری استحکام انواع ماشین هائیکه درخدمت عمارت سازی، سرك سازی تصفیه نمودن آب، وآلات وادواتیکه برای ساختن بارکهای سریع وقابل نقل استعمال میشود ، تعمیر خانه های ثابت وسیار وانواع مختلفه ماشین هائیکه درین مورد از آن‌ها کار گرفته میشود معاینه وملاحظه نمودند نان چاشترا دردیناره که از روکی ۱۲ میل مسافه دارد باقوماندان ومدیر مکتب انجنیری ودیگر صاحبمنصبان صرف نموده بعد استراحت مختصری بمعاینهٔ تاسیسات پل سازی عسکری شروع نمودند . درین معاینه ها انواع صورت ساختمان پل های ثقیل وخفیف رابذرائع مختلفه که عسکررا از نهرها ودیگر مجاری آب میگذراندمعاینه

نمودند بعد ازین معاینه‌ها هیئت افغانی باقوماندان مکتب و دیگر هیئت تعلیمیهٔ مراکز روکی وداع نموده بذریعهٔ موتر رهسپار دیره دون گردیده وبعد قطع مسافه ٤٧ میل به دیره دون مواصلت ورزیدند هیئت **افغانی** را در دیره دون بریگادیر (کمنگک) قوماندان منطقهٔ دیره دون استقبال نموده نان شب را بخانهٔ شخصی خود ترتیب داده بود ، نان شب بااحساسات پرحرارت مهمان نوازی قوماندان منطقه صرف گردید وروز متعاقب آن هیئت بمعاینهٔ مراکز تعلیمی شروع نمودند معاینهٔ اول شان مرکز تعلیمی (غند) نهم گورکه بود ، قوماندان غند گورکه (کلونل دنکن) هیئت افغانی را استقبال نموده نخست راجع به پروگرام وصورت جریان تعلیمات غند گورکه ایضاحات نافعی داده وبعد ازان بمعاینه ادوار مختلفهٔ تعلیم وتربیه غند گورکه شروع نمودند . معائنه رژیمنت گورکه نیز مثل معاینه رژیمنت راجپوتانا دوام نمود و هیئت ماصنحات تعلیم و تربیه را با بعضی تطبیقات مقیاسی خورد محار بوی و انواع اسلحه که درین مرکز تعلیمی موجود است معاینه نمودند. نان چاشت را هیئت افغانی در کلوپ ضابطان باقوماندان رژیمنت گورکه و هیئت صاحبمنصبان تعلیمی آن صرف نموده وبعد ازچاشت سلسله معاینه‌های همین غند دوام داده شد ، عصر روز ازطرف تیم عساکر گورکه مسابقهٔ فوت بال وشام همین روز دعوت رسمی دلچسپی ازطرف غند داده شد که درختم دعوت جام صحت اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهرشاه واعلیحضرت امپراطور بریطانیا نوشیده شد ودعوت به بعضی نمایشهای تفریحی باصمیمیت انتها یافت .

روز بعد درپروگرام معاینهٔ مکاتب تعبیوی ومحاربه وی واقع کلمنت تاون که در (١٥) میلی دیره‌دون واقع است قرارداده شده بود. درین مرکز تعلیمی کورس‌های آمران، ضابطان وخورد ضابطان موجود بود راجع به ادوار تعلیم وتربیهٔ این کورس‌ها معلومات جامع ومختصری ازطرف قوماندان مکاتب (برگدیر توماس) داده شد وهیئت بعد شنیدن معلومات بمعاینه های لازمه شروع نمودند . درین بین صفحات مختلفهٔ تعلیم وتربیهٔ محاربه‌وی جنگل وصورت رسانیدن نفر برای محاربات جنگل وبعضی صحنه‌های خورد باشتراك تانك آتش افگن عملی و تطبیقی رانشان دادند . بعد ازصرف طعام چاشت در محفل مکتب مذکور تعرض حقیقی یك کندك بالای موضع احضارشدهٔ دشمن ترتیب شده بود ، این تطبیقات حقیقی نهایت دلچسپ بود . بسیاری از صاحبمنصبان عالی‌رتبه واکثر آمران وضابطان ومداومین کورس‌های منطقهٔ جوار برای دیدن واستفاده ازاین تطبیقات حاضر شده بودند . تطبیقات بعد از ایضاح وضعیت حربی باستعمال اسلحهٔ حقیقی شروع گردید. درین تطبیقات طیارات وتانك‌ها چندین بطریهٔ طوبچی ومقدار معتنا بهای ماشیندار ثقیل وخفیف بالفعل اشتراك ورزیده و یك نمونهٔ حقیقی میدان محاربهٔ امروزه رانشان داده وموجب استفادهٔ هیئت افغانی واقع گردید . در ختم این تطبیقات ، دعوت عصریه بجای شخصی قوماندان مکتب تعبیه برگدیر توماس که دران تمام صاحبمنصبان تماشا کننده ازجملهٔ جنرال مور قوماندان فرقه تعلیمی ٣٩ نیز اشتراك داشت بشرف هیئت افغانی داده شده بود که خیلی صمیمی و دوستانه بود .

شام روز دعوتی بشرف ورود هیئت افغانی درهوتل کونتننتال دیره دون ترتیب داده شده بود درین دعوت قوماندان منطقهٔ برگدیر (کمنگ) وخانم شان باصاحبمنصبان عالی رتبهٔ عسکری وخانم های شان اشتراك ورزیده بودند، دعوت بامنتهای صمیمیت ومهمان نوازی خاتمه یافت. روزمابعدهیئت برای دیدن مرکز تعلیمی فرقهٔ ۳۹ بطرف ساران پور بذریعهٔ اوتوموبیل حرکت نموده وبعدازقطع مسافه ۴۲ میل به آن جا مواصلت نمودند. درمرکز تعلیمی فرقه، هیئت افغانی را جنرال (مور) درقرار گاه خود استقبال نموده وراجع به مقصد تعلیم وتربیه که ازمرکز تعلیمی فرقه متصور است کنفرانس مفید وجامعی دادند. بعد از استماع کانفرانس که حقیقتاً شایان استفاده بود پس ازصرف چاشت هیئت افغانی به رفاقت جنرال مذکور، مرکز تعلیمی ود پوی حیوانات رادر سارن پور ملاحظه نمودند، که صورت تعلیم وتربیه و تفریق حیوانات برای مقاصد مختلفهٔ حربی، وآموخته نمودن حیوانات باقسام آوازهای، توپ، تفنگ وماشیندار وبم های محترقه ودودی خیلی دلچسپ بود معاینهٔ این مرکز بادعوت عصریه صمیمانه قوماندان مرکزمذکور درجای شخصی آن خاتمه یافت، وشب هم درقرار گاه فرقه به یك دعوت دوستانه و تماشای سینما گذشت.

روزدیگر هیئت افغانی بر فاقت جنرال مور برای دیدن تعلیم وتربیه وتطبیقات عملی قطعات این فرقهٔ تعلیمی رفتند. درینجا تعلیم وتربیهٔ بعضی قطعات رابصورت عملی ومکملتری که عساکر، ادوار تعلیم و تربیه خودراطی نموده برای اجرای محاربه حاضر گردیده اند، معاینه نمودند، معاینه هائیکه درین جا اجرا گردید، همه جنبهٔ عملی وحقیقی داشت. درین مرکز تعلیمی خاصتاً انواع محاربهٔ جنگل، موانعیکه درجنگل ظهور میکند وصورت عبور آن، تعرض هائیکه در منطقهٔ جنگل زار اجرا میشود، انواع موانع طبیعی وصنعی که در جنگل ساخته شده میتوانند وغیره خصوصیات تعلیم وتربیهٔ جنگل رامشاهده نمودند، وطرز تشکیل مرکزفرقهٔ تعلیمی وتعلیم وتربیه های که اجرا گردید جداً موجب استفادهٔ هیئت افغانی واقع شده، درختم ملاحظات وبعد ازیك وداع صمیمانه باجنرال مور وصاحبمنصبان معیتش هیئت افغانی به دیره دون بر گشته وبروز مابعد آن به دیدن اکادمی حربی دیره دون رفتند. هیئت افغانی رادراکادمی حرب قوماندان اکادمی بریگادیر (بالتروب) استقبال نموده راجع به ادوار تعلیم وتربیه وپروگرام های مکتب ایضاحات جامعی دادند. متعاقب شنیدن ایضاحات برای ملاحظات موسسات مکتب که ابتدا درمیدان تعلیم مکتب یك تولی ازطلاب اکادمی برای اجرای مراسم سلام وتعلیمات مسلکی حاضر ساخته شده بود تولی شاگردان یك رسم گذشت برای احترام اجرانمودند که ازطرف رئیس هیئت افغانی قبول گردید، ومتعاقباً بارفتار وحرکات بسیارزنده نمایشهای تعلیمی خیلی دلچسپی نشان دادند. بعد ازین هیئت، انواع سپورت و شطارت های عسکری و گذشتن ازموانع مختلفه رادیدند، سپس هیئت افغانی برفاقت قوماندان مکتب وهیئت مدیرهٔ آن درسخانه ها، میدان سپورت ودیگر موسسات اکادمی رامعاینه نموده درین معاینه ها انتظام وتکامل فوق العاده مشاهده گردید. صالونیکه در آن تاریخ تاسیس وافتتاح مکتب، تعداد فارغ التحصیلان

اسمای اشخاصیکه قهرمانی نموده وحائز نشان ها شده باخط درشت تحریر گردیده تابلوها وبیرق هائیکه از طرف اشخاص بزرگ بمکتب اهدا گردیده ودران جابه یادگار گذاشته است مخصوصاً نشان داده شده وجالب دقت بود. هیئت افغانی طعام چاشت را باقوماندان وهیئت تعلیمیه وچند تنی از طلبهٔ اروپائی، مسلمان، وهندوی مکتب با نهایت صمیمیت صرف نمودند. بعد از صرف طعام عکس گیری ها اجرا گردیده وهیئت برای دیدن مکتب لیسهٔ عسکری ازقوماندان وهیئت تعلیمیهٔ مکتب وداع نمودند. بعد ازاین هیئت برای دیدن لیسهٔ عسکری رفته در آن جاهم از طرف مدیر مکتب وآقای (پریچارد) استقبال گردیده درفرصت کمی که موجود بود درسخانه ها وتحویلخانه ها ومرتبات تعلیمی این مکتب رامعاینه نمودند. ملاحظات ومعاینه های دیره دون درین جا خاتمه یافت. هیئت افغانی بعدازاین با احساسات بسیار خوبی که ازمهمان نوازی قوماندان منطقهٔ دیره دون وخانم شان حاصل کرده بودند و از استفادهٔ علمی که ازموسسات دیره دون نموده بودند درحالیکه قوماندان منطقهٔ بر گدیر (کمنگ) و بعضی از صاحبمنصبان در استاسیون حاضر بود پس از تبادله اظهارات صمیمانه و وداع بسواری قطار اهن درواگون مخصوص بصوب رامگره که مرکز تعلیمی امریکائی برای چینی ها میباشد رهسپار گردیدند. یك هیئت استقبالیهٔ امریکائی مرکب ازیك نفر قندمشرو یکنفر کندکمشروچندین ضابط وخورد ضابط دراستاسیون (گوما) هیئت افغانی راانتظار میبردند بعدمواصلت به استیشن گوما هیئت استقبالیهٔ امریکائی باحرارت مخصوصی ازمهمان های خودپذیرائی نموده وبعداز استراحت مختصری بایك قافله که ازهشت اوتوموبیل سواری ولاری برای نقل اشیاء چهارعراده موتورسایکل رهنما مرکب بود بطرف (رامگره) رهسپار گردیده وبعدازطی مسافهٔ (۹٤) میل برامگره مواصلت نمودند، در مرکز تعلیمی رامگره هیئت از طرف جنرال (مکیب) قوماندان مرکز تعلیمی این منطقه وهیئت افسران امریکائی با گرمجوشی مخصوص استقبال شدند هیئت افغانی دراینجادوروز اقامت داشتند که درظرف این دوروز کورس ها و مکاتب مستعجل مختلفهٔ طوپچی، سلاحهای پیاده، تانك ونقلیه، مخابره، اسلحهٔ جدیدهٔ دافع تانك شعله افگن وبم های مختلفهٔ را معاینه نمودند که خیلی باعث استفاده واقع گردید، افامتگاهیکه قبل از این برای جنرال (ستل ول) مخصوص بودبرای اقامت هیئت افغانی ماتخصیص داده شده بود. جنرال منطقه مرتبا از مهمانهای خودبازرسی، وخبرگیری مینمود، درین بین صاحبمنصبان وجنرال های اردوی چین هم بادلچسپی زیادی باهیئت افغانی مامعرفت پیدانموده ودرمراسم وداعیهٔ که هیئت افغانی ازرامگره بطرف کلکته حرکت مینمود اشتراك ورزیدند هیئت افغانی مخصوصاً درین منطقه مساعی وطرز تعلیم وتربیهٔ امریکائی راباتمام اسلحهٔ که درمحاربات امروزی استعمال میشود ودر بالا ذکرشد دیده و بعد از انقضای مدت معینه حسب پروگرام مرتبه رهسپار کلکته شدند.

هیئت افغانی دراستیشن کلکته ازطرف کلونل (بیلر) رئیس ادارهٔ لیزون عسکری کلکته وبعضی صاحبمنصبان دیگر ونمایندهٔ گورنربنگال استقبال گردید برای رهایش هیئت افغانی

(گراندهوتل) کلکته تخصیص داده شده بود و بعداز استراحت مختصر هیئت افغانی برای دیدن فابریکهٔ ذوب فولاد برفاقت برگدیر (کاکس) رئیس ادارهٔ حربی کلکته رفته فابریکهٔ ذوب فولاد را که یك فابریکهٔ احضاری برای ساختمان طوپ وتفنگ است معاینه نمودند. درین فابریکه ازذوب فولاد گرفته تاانواع تجربه های میخانیکی وپلاستکی اجرا میگردد جمله مرتبات فابریکه را هیئت افغانی دیده نان چاشت را با مدیر فابریکه درخود فابریکه صرف نموده بعداز دیدن مکتب میخانیکی عسکری فابریکهٔ تفنگ وطوپ سازی (ایشاپور) رانیز ملاحظه نموده اند وتمام روز بدیدن فابریکه های اسلحهٔ ثقیله وخفیفه بپایان رسید. مدیران ودیگر مامورین عسکری وملکی فابریکه های مذکور با صمیمیت ازهیئت افغانی پذیرائی کردند.

عصر همین روز را هیئت افغانی بدعوت بسیار صمیمانهٔ جنرال (ستووارت) قوماندان منطقهٔ کلکته بشمولیت اکثر صاحب منصبان عالی رتبهٔ بری، بحری وهوائی انگلیسی امریکائی واشخاص برجستهٔ هندی صوبهٔ بنگال وفامیل های بانفوذ این منطقه اشتراك نمودند، که باحرارت وخلوصیت استقبال شدند.

روز متعاقب هیئت افغانی برای دیدن فابریك ساختن آلات اوپتیك ومساحه وآلات دقیق طوپچی دعوت شده بودند این فابریك را نیز بامراق ملاحظه نموده نان چاشت را ازطرف کفیل قوماندان منطقهٔ شرق هند جنرال سکنر که دران صاحب منصبان عالی رتبهٔ انگلیسی وامریکائی وجود داشت بااحساسات وصمیمیت متقابل صرف نمودند.

درروزهای تعطیل کرسمس در کلکته پروگرام ملاحظات موجود نبود مگر درهمین روزها هیئت افغانی بدعوت با صمیمیت وزرای بنگال که ازطرف جناب سر نظیم الدین رئیس الوزرا بشرف ورود هیئت افغانی داده شده بود ودران تمام وزرای بنگال واکثر رجال بزرگ و اعیان این صوبه بر علاوهٔ جنرال (ستووارت) و جنرال سکنر شامل بودند اشتراك نمودند. که احساسات صمیمانه وخالصانه تام، دربین هیئت افغانی و تمام مدعوئین حکم فرما بود ونیز بدعوت عصریهٔ جلالتمآب گورنر (نائب الحکومه) صوبهٔ بنگال جناب کیسی وخانم شان که دران هم تمام صاحب منصبان بزرگ قوای ثلاثه انگلیسی وبعضی صاحب منصبان امریکائی، ورجال بزرگ واعیان صوبهٔ بنگال باخانم های شان حضور داشتند، شامل شدند، که خانم گورنر بسببیکه خود گورنر تصادفاً مریض شده بودند ازهیئت افغانی پذیرائی کردند.

پذیرائیکه ازطرف قوماندان کروزر کینیا متعلق بقوای بحری شاهی انگلستان دریکی ازین روزها به کلکته بعمل آمد قابل تذکر است هیئت افغانی بادلچسپی زیادی، تمام تاسیسات وسلاح باقدرت این کروزر راملاحظه نمود، ومراسم احترام ازطرف قوماندان کرزور وتمام صاحب منصبان متعلقهٔ کشتی مذکور ویك قطعهٔ احترام بحری بجا آورده شد که قطعه احترام ازطرف رئیس هیئت معاینه گردید.

بعدازین هیئت افغانی به معاینهٔ حصهٔ امریکائی در کلکته شروع کردند بساعت موعود هیئت افغانی بقرارگاه قوماندانی امریکائی رسیده باجنرال (نیلاند) که صفت قوماندانی خدمات عقب

راداشت معرفی گردیدند، از طرف جنرال موصوف کلونل (پتیس) برای تطبیق پروگرام معاینه ها مامور گردیده و معاینه از بندرگاه بحری که دران لوازم حربی از امریکا وارد میگردید شروع شد درین بندرگاه درسه جهاز (مال بردار) که جدیداً از امریکا رسیده لنگرانداز شده بود محمولات خودرا فرود می اوردند درین جا صورت فرودآوردن انواع مالز مه، حمل ونقل آن ذریعهٔ وسائط مختلفه، طرز ترتیب وتنسیق ان بصورت مفصل دیده شد، برای نان چاشت هیئت افغانی به حصهٔ امریکائی مدعو بودند، درین دعوت صاحبمنصبان امریکائی موجود بود وازمهمانهای خود پذیرائی مینمودند، درعین روز پوهای خوراکه، مالزمه وسائر احتیاجات اردو وصورت ترتیب وتنظیم آن معاینه شد از جمله دیدن داش نان پزی سیار وصورت فعالیت آن نیز مخصوصاً جالب توجه واقع گردید بعد ازین هیئت برای دیدن تعمیر وترمیم خانه های اوتوموبیل رفته ودرین جا باتفصیل صورت تعمیر وترمیم موترها را معاینه نمودند وبدعوت عصریهٔ جنرال (نیلاند) بشمولیت قوماندان های بزرگ امریکا وانگلیسی وچینی وقونسل امریکا اشتراك کردند.

روز آینده برای دیدن شفاخانه واستراحت خانه های عسکری تخصیص داده شده بود هیئت افغانی همه ترتیبات شفاخانهٔ امریکائی رادیده وبعدازان به دیدن استراحت خانه عسکری که برای یك مدت معین عسکر محاذ حرب آمده ودرآن جا استراحت میکنند پرداختند انتظام وتکامل شفاخانه واستراحت خانهٔ عسکری مورد تقدیرشان گردید عصرهمین روز بعدازمعاینهٔ مفصل فابریك ترمیم طیاره درقرارگاه جنرال استرت مایرقوماندان مشترك قوای هوائی شرق اسیانیز دعوت شده بودند موتربوت قوماندان هوائی هیئت را از فابریکهٔ مزکور که در کنار دریای هوگلی میباشد بقرارگاه جنرال سترت مایر فرود آورد، درفرودگاه خود جنرال وافسران معیت شان بایك گارد احترام ورود مهمان های خود را انتظار میبردند، جنرال باوضعیت بشاش وجمعی از مهمان های خود استقبال کرده وبعد از عکس گیری هیئت افغانی را برای دیدن قرارگاه ومحل کار خود رفاقت کردند هیئت بعد ازمعاینهٔ قرارگاه منظم ومرتب قوماندان عمومی به یك صالون بزرگیکه دران بالای نقشه های مصوره وضعیت جنگ تمام محاذات وجبههٔ برما تثبیت گردیده بود رهبری شدند. درین صالون بالای خریطه های مفصل صاحبمنصبان راجع بمحاربات موجوده وموفقیت هائی که درین محاربه نصیب شان گردیده واندازهٔ قوت هائی که از طرف اردوی متحدین ودشمن درهر منطقه موجود وداخل محاربه است کانفرانس ومعلومات های خیلی مفیدی داده شد، بعد ازین جنرال (سترت مایر) هیئت افغانی را به اقامتگاه شخصی خود پذیرفته درحالیکه دیگر صاحبمنصبان عالی رتبهٔ امریکائی وانگلیسی مثل ایرمارشال کرایتون (معاون قوماندان) هم موجود بود برای صرف عصریه دعوت کردند که این دعوت بصحبت های نهایت دوستانه وصمیمانه تاهنگام وداع دوام داشت.

روز آینده هیئت افغانی برای دیدن قوای هوائی امریکائی که بمقصد نقلیه استعمال میگردد رفته انواع طیاره ها، طرز فعالیت شان، صورت های مختلف اکمل (رس رسانی) طاقت وقدرت طیاره ها رابصورت

مفصل از نظر گذشتاندند در همین روز برای معاینهٔ طیارات مافوق قلعهٔ طیار (B29) امریکائی تخصیص داده شد ، هیئت افغانی ذریعهٔ طیاره به میدان هوا بازی طیاره های (B29) امریکائی فرود آمدند درمیدان طیاره قوماندان طیاره های مافوق قلعهٔ طیار جنرال ازهیئت استقبال برحرارت نموده و برای دیدن طیاره های مزبور که حقیقتاً از با قدرت دار ترین طیاره های امروز است هیئت افغانی را رفاقت نمودند هیئت افغانی طیاره های مافوق قلعهٔ طیار امریکائی را تفصیل لازمهٔ آن دیده ودر خصوص اوصاف وقابلیت های حیرت اور این اسلحه معلومات کافی بدست اوردند بعد از ین هیئت گروپ بمبار دمان نمبر ۷ طیاره های لیبریتر (B24) امریکائی را معاینه نمودند میدان طیاره های لبریتر امریکائی در (پندا و پسوار) که باطیاره از میدان اول الذکر (٤٥) دقیقهٔ فاصلهٔ هوائی داشت واقع بود هیئت افغانی باطیارهٔ مخصوص حمل ونقل خود بهمیدان طیارهٔ گروپ بمبار دمان نمبر ۷ فرود آمده وازطرف قوماندان طیاره های لیبریتر کلونل (پملستن) هیئت باهمیت استقبال شدند بعد برای دیدن طیاره های لبریتر که این طیاره هم از جملهٔ طیاره های بومبار دمان ثقیل وچهار ماشینه بود حرکت نمودند در خصوص طیاره ها واوصاف آن ها معلومات مکفی حاصل نمود وبعد از ین هیئت افغانی را در منطقه های تعلیم طیاره ها که حصه حصه افسر ان هوائی تعلیمات تعین هدف انداختن بم واستعمال اسلحهٔ دفاع طیاره ، مانوره های طیاره را اجرا مینمودند معاینه نموده تکامل وسائط تعلیمی وصورت رسانیدن هوا باز ها را قابل وصف دیده وضمناً از ین معاینه ها استفادهٔ شایانی نمودند سپس هیئت افغانی به صالون مخصوص ادارهٔ استخبارات که متعلق این گروپ بمبار دمان بود در ان خریطه های مفصلیکه به محاربات هوائی کمک میکند موجود بود رهنمائی شدند یکنفر صاحبمنصب در خصوص جبهه های مختلفهٔ محاربه وخاصتاً درخصوص بومبار دمان هائیکه در حصهٔ برماوچین ازطرف این گروپ بمبار دمان اجرا شده کانفرانس داده و بواسطهٔ ماشین اوسلو گراف محل های تخریب شدهٔ بومبار دمان رانشان داده وضمناً راجع بصورت فعالیت های استخبا ری طیاره ها معلومات مکفی دادند در موسسهٔ فوتو گرافی این میدان هیئت افغانی در خصوص فلم برداری هائیکه طیاره ها از منطقهٔ دشمن اجرا میدارند و در خصوص شست وشوی و ترتیب عکس های جبههٔ جنگ که بذریعهٔ طیاره گرفته میشود معلومات مفیدی بدست آورده ومعاینهٔ خود را خاتمه دادند .

کلکته ، از نقطهٔ نظر محاربات امروزه چون عمده ترین مرکز جبههٔ شرق اسیا است تاسیسات ثابت این منطقه واحضارات زائد الوصف این بندر شایان استفاده ومظهر تقدیر هیئت گردید .

بعد از ختم پروگرام پنجروزه هیئت افغانی برحسب پروگرام مرتبه بمنطقه نزدیک ترین جبهه برای دیدن احضارات منطقه نزدیک محاربه رهسپار گردیدند این مسافرت ذریعهٔ طیاره اجرا گردید بعد از طی مدت تقریباً چهار ساعت به چابوا که منطقهٔ فعالیت اکمال رسرسانی هوائی امریکائی برای چین وقوای چینی وامریکائی در شمال برما میباشد مواصلت نمودند در میدان طیاره استقبال هیئت افغانی ازطرف جنرال (کرانستن) قوماندان اکمال منطقه مابینی نمره ـ ۲ بعمل آمد در صرف طعام چاشت معاون ریاست ار کان

حربیه قوماندان عمومی جنوب شرق اسیانیزاشتراك نموده ومهمان نوازی افزود درین منطقه هیئت افغانی دوروزاقامت داشتند زیادبرزیاد نقلیات هوائی را که ازحصهٔ امریکائی به مرکز چین وشمال برماا جرامیشد ملاحظه نمودند که جالب دقت بودازین منطقه دربین چین وشمال برماو کلکته صفت مرکز متوسط راحائز وفعالیت این منطقه برترانسپورت هوائی وانتظام آن معطوف بودهیئت افغانی درین جااحضارات منطقهٔ قریب محاربه وصورت اکمال ذریعهٔ قوای هوائی را که هنوز راه (برماوچین) بازنشده بودمعاینه نمودند علاوه برین هیئت عسکری درین منطقه عملیات قوای هوائی شکاری بومباردمان های خفیف راتحت قوماندهٔ کلونل (سکرنل) بودملاحظه نمود که کلونل موصوف ازمهمان های خود دردوران توقف شان پذیرائی صمیمانه بجا آورده بود بعددوروز اقامت هیئت افغانی ازچابوا بطرف امپال حرکت مینمود دردمیدان طیاره ازطرف صاحب منصبان امریکائی جنرال کرانستن و کلونل سکرنل وقوماندان انگلیسی این منطقه وداع بعمل آمد طیاره ئیکه ازطرف جنرال (رنکنگ) قوماندان خط ارتباط جبههٔ برماحاضر ساخته شده بودهیئت افغانی وجنرال موصوف را برداشته بعدیکنیم ساعت به امپال مواصلت نمودند درینوقت امپال نزدیك ترین منطقهٔ محاربه ومرکزقوماندانی اردوی ۱۴ بود ازین سبب درین منطقه فعالیت مزید عقب جبهه بمشاهده میرسیدراجع به محاربات شدیدیکه چندی پیش در اطراف این منطقه(بی شن پور)و(راتی دم) دربین عساکرانگلیسی وهنداز یکطرف وجاپانی هاازدیگر طرف رخ داده راجع بصورت دفاع وتعرض وبالاخره نسبت به تعقیب جاپانی ها ایضاحات مفصل ومکملی دربالای همان اراضی ومنطقه ازطرف جنرال رنکنگ وبعضی صاحب منصبانیکه بالفعل درین محاربات شامل بودند برای هیئت افغانی داده باشد که خیلی دلچسپ ومفید بود برای اینکه هیئت افغانی ازوضعیت موجود محاربات برمااطلاع مکملتر حاصل کنندقوماندان اردوی ۱۴ جنرال(سلم) هیئت افغانی را درقرار گاه خود که آمادهٔ پیشرفت بوددعوت نمود راجع بوضعیت جنگ برما وفعالیت های موفقانهٔ اردوی ۱۴ کنفرانس جامعی دربالای خریطه داده وباصمیمیت ازایشان استقبال نموده .

علاوه ازفعالیت محاربه وی امپال هیئت افغانی گدام های ارزاق دیوهای اسلحه وتجهیزات وانبار های مالزمهٔ انجنیری فعالیت های صحی میدان های اکمال (رس رسانی) هوائی وطیاره های شکاری راملاحظه نمودند درمدت اقامت امپال هیئت افغانی ازطرف قوماندان منطقهٔ امپال ودیگرصاحب منصبان منطقهٔ مذکور باصمیمیت پذیرائی شدند ودریك دعوت که از طرف اقای لایدل رئیس الوزرای مانی پور داده شده بود اشتراك نمودند .

بعدازین هیئت افغانی بسواری موترازامپال برفاقت جنرال رنکنگ بطرف کوهیماروان گردیده درطول مسافه که دربین امپال و کوهیما موجودومتجاوزاز ۱۲۰ میل بود فعالیت حیرت آورترافیکی رس رسانی رامشاهده نمودند بعدازمواصلت بکوهیماجنرال رنکنگ وقوماندان منطقه کوهیمادر خصوص محاربات شدید کوهیما ومدافعهٔ قهرمانانهٔ عسکرانگلیسی وهندی که در مدافعهٔ کوهیما از خودنشان داده اند ایضاحات مفیدی دادند هیئت افغانی کوهیمارا ازنقطهٔ نظراهمیت بسزای ان وازجهت محارباتیکه درین جاوقوع یافته بودملاحظه نمودند مخصوصاً میدان های محاربهٔ تپهٔ خزانه ومیدان

تینیس که‌درهردوجا طرفین‌محارب‌به مسافهٔ‌بسیار نزدیکی درحدود ۳۰ : ٤۰ متره ازیکدیگر قرار گرفته‌محاربات‌خونینی‌بین شان‌واقع شده بودبعد از ملاحظات فوق‌هیئت افغانی بهمین روز بطرف دیماپورحرکت کرده بعدازطی‌مسافهٔ ۵۲ میل به‌دیماپور رسیدند .
دردیماپور ملاحظات هیئت‌خیلی مفصل وعبارت ازتمام‌تاسیسات خطارتباط واکمال اردوی نمبر۱٤ بود، درظرف دوروز اقامت ، هیئت افغانی دراینجا گدامهای ارزاق، دپوهای لوازم، جبخانه، وسائل ووسائط انجنیری ، ذخایر تیل پترول ، قطعات نقلیه فابریکه‌های ترمیم آن ، کامپ های استراحت، انبارهای لوازم کانتین ودپوی لوازم وادویهٔ صحیه رابطور مفصل ملاحظه نموده ، وبه‌کانفرانس های متعددیکه نسبت با جرا ی وظائف و صورت ادارهٔ موسسات مذکور ، بامر جنرال رنکنگ،ازطرف مامورین‌موسسات بصورت مخصوص برای اطلاع ومعلومات هیئت افغانی ترتیب شده بود ، اشتراك کردند .

علاوه ازچیزهای فوق ، اصول مدافعه ازهوا ، وکنترول فضائی خط ارتباط بصورت فعال وسیستم خبر گیری ازطیارات دشمن ذریعهٔ آلهٔ رادیو لوکیشن‌ودیگر وسائلیکه در ین محا ر به تحت اجراآمده ، وصورت توزیع پترول ذریعهٔ خطپایپ وحمل ذریعهٔ وسائط نقلیهٔ میخانیکی‌وهم فعالیت شفاخانه‌های این منطقه راملاحظه کردند .

درظرف چندروز گردش‌هیئت افغانی درمنطقهٔ مانی‌پور، کوهیما ودیماپور، جنرال رنکنگ قوماندان عمومی خطا کمال نزدیك جبهه، مهمان نوازی ورفاقت هیئت رابمعیت تمام صاحبمنصبان وقوماندان های‌موسسات مناطق مذکوره ، باصمیمیت وخلوص‌بجا آوردند وهیئت افغانی نیزازین حسن‌پذیرائی ومهمان نوازی جنرال وارکان معیت اوخیلی مشعوف، مشکور ومستفید گردیدند.

درختم ملاحظات منطقهٔ‌مذکور هیئت افغانی درمیدان طیارهٔ دیماپور ، باروح پراز صمیمیت ودوستی باجنرال رنکنگ وارکان معیت‌اووداع نموده، ذریعهٔ طیاره دوباره به طرف کلکته روان‌گردیدند . درراه‌مطابق پروگرام‌به‌یك‌میدان‌هوائی طیارات‌موسکیتو فرودآمده واز طرف قوماندان هوائی‌این میدان‌باصمیمیت استقبال شدند، ومتعاقباً هیئت‌تاسیسات، وفعالیت های طیارات این میدا ن را ملاحظه نموده بعد از صرف چای دوباره پرواز وبشام همین روز بمیدان طیارهٔ بارك‌پور کلکته ، مواصلت نمودند .

درمیدان طیاره‌جنرال سکنر کفیل قوماندان منطقهٔ شرق هندوستان وکلونل (بیلر) رئیس لیزون کلکته ازایشان استقبال وبسواری موتربه‌رفاقت جنرال مذکور وارد شهر کلکته شده بهوتلی که قبلاً برایشان تهیه شده‌بود اقامت گزین گردیدند.
دردوران چندروزاقامت دوباره‌در کلکته هیئت‌افغانی مطابق پروگرام‌مرتبه موسسات صحیه شفاخانهٔ‌عسکری، کشتی شفاخانه‌موسسه‌مجادله بر خلاف ملیر یارا ملا حظه نمودند ، ویك روزرا

بدعوت قوای بحری هندی وروزدیگررا بدعوت قوای هوائی شاهی بهملاحظات بعضی کشتی های جنگی ، فابریکه های کشتی سازی ، تعلیمات بحری یك شعبه مکتب بحری برای صاحبمنصبان وخورد ضابطان بحری هندی وملاحظهٔ بعضی میدان‌های هوائی وقوماندانی بمباردمان استراتیژی ۰ اصول مدافعهٔ هوائی شهر کلکته مناطق قریب آن و کنترول هوائی وفابریکه‌های ترمیم بعضی طیارات گذشتاندندو بدعوت های مکرر رسمی وصمیمی جنرال‌ستووارت قوماندان منطقهٔ کلکته ، معاون رئیس‌الوزرای بنگال جناب‌شهید سهروردی ودعوت‌شب‌مجلل جنرال‌سکنر قوماندان منطقهٔ شرق هندستان که جلالتماب گورنر بنگال آقای کیسی‌نیز دران‌حضورداشتند درین دعوت اخیرعلاوه ازجنرال‌های اردوی‌هند وامریکا، اکثراعیان وزمامداران حکومت بنگال موجود بوده ودرختم طعام‌جام‌صحت‌اعلیحضرت‌همایونی ازطرف جنرال سکنربا اشتراك تمام‌مدعوین‌نوشیده شدهمچنین دعوت های دیگری ازطرف وایس ادمیرال‌قوماندان‌بحریهٔ هنددر کلکته‌،ایر کومودورمیلریش قوماندان‌بمباردمان استراتیژی‌ودعوت عصریهٔ‌بسیارصمیمانه ازطرف جنرال(سر آلیور لیس)قوماندان گروپ‌اردوی‌یازدهم (قوماندان‌تمام‌اردوی زمینی برما) بافتخارشان‌ترتیب یافته‌بود که‌درین دعوت جنرال مذکور،راجع به‌جنگهای‌برما‌درهمان وقت‌کانفرانس‌مفصلی برای‌معلومات هیئت‌افغانی ترتیب وایراد کردند،اشتراك ورزیدند،علاوه برین هیئت افغانی‌به‌بعضی دعوت های‌خصوصی ،بعضی اشخاص برجستهٔ کلکته مانند جناب چیف جستیس رئیس‌محکمهٔ عالی در کلکته شامل وعضویت‌افتخاری یك کلوب رادرزمان اقامت خود در کلکته حاصل داشتند .

بعدازختم پروگرام ملاحظات در کلکته وتبادلهٔ مکاتیب دوستانه در بین رئیس هیئت افغانی و جلالتماب گورنر بنگال جنرال ستو وارت و جنرال سکنر ، درحالیکه رئیس اداره‌ٔ لیزون ونمایندهٔ گورنر بنگال وبعضی صاحبمنصبان ونمایندهٔ مطبوعات دراستا سیون کلکته برای وداع حاضربودند ، هیئت افغانی کلکته راترك گفته بطرف احمدنگر بسواری قطار آهن بواگون مخصوص رهسپار گردیدند ۰

دراستاسیون(مان‌ماد)متعلق‌به‌پریزندسی‌بمبئی،بر گدیر پریلیوقوماندان‌مکتب‌تانك‌احمدنگر ازهیئت افغانی‌استقبال نموده .بسواری موتر‌بعدازطی ۵۷میل‌مسافه، به منطقهٔ مانورهٔ تانکها ، که مخصوصاً برای‌ملاحظات هیئت‌افغانی در۱۱میلی احمدنگر‌تهیه شده‌بودرسیده بعدازصرف چاشت‌و ملاحظهٔ مانورهٔ مذکوره که‌خیلی دلچسپ بودبه احمدنگر درقوماندانی مکتب تانك وعراده‌های جنگی مواصلت کردند ۰

درمدت‌اقامت دراحمدنگر هیئت افغانی تمام‌تعلیمات وفعالیت‌مکتب تانك،موسسات‌وفابریکه‌های ترمیم ، شعبهٔ‌مخابره وتعلیم‌اراضی تانکهاوزرهپوشهارا که‌هیئت‌هم بالفعل بداخل تانکهاسوار بودند بصورت‌مفصل‌ملاحظه نمودندو‌به‌رسم گذشت ونظام معاینهٔ شاگردان مکتب‌حربیهٔ تانك که برای تعظیم‌واحترام هیئت‌افغانی اجراشده‌بود ، وبعدازادای سلام ازطرف رئیس هیئت افغانی معاینه

شد ، اشتراک نمود ندوبدعوت های رسمی وخصوصی قوماندان مکتب تانک، قوماندان منطقهٔ احمدنگر وقوماندان قلعه احمدنگر که بشرف ورود هیئت افغانی داده شدبود و خیلی صمیمی بود ، شامل گردیدند علاوه بران رسم گذشت ، یک قطعه، ازتشکیلات (واکس) خدمات معاونه زن هارا ، که بعد ازختم دورهٔ تعلیمات وتقسیم شان بخدمات اجرامیشد ، ملاحظه کردند ، که قطعهٔ مذکور بعداز اجرای رسم تعظیم ، ازطرف رئیس هیئت افغانی و کلونل (جان سن) قوماندان منطقهٔ احمدنگر تفتیش ومعاینه گردید .

هیئت افغانی ازملاحظات خوددر احمدنگر استفادهٔ زیادی نمودند ، مهمان نوازی های صمیمانهٔ قوماندان مکتب وتمام صاحبمنصبان معیتش باعث ممنونیت شان گردید .

بعدازختم پروگرام دراحمدنگر هیئت افغانی بسواری موتر بمشایعت بعضی ازصاحبمنصبان مکتب تانک دوباره به(مان ماد)واصل واز آنجا بسواری قطارآهن، بطرف (سوگر) رهسپار گردیدند، دراستاسیون ازطرف قوماندان مکتب سلاح خفیفه (مکتب انداخت) برگدیر(کامرون) وچند نفر صاحبمنصبان دیگراستقبال شدند .

درمدت سه روز توقف خودهیئت افغانی ، تمام موسسات این مکتب را که عبارت از انداخت های حقیقی، سلاح خفیفه وثقیلهٔ پیاده تفنگ تفنگچه ، انواع تفنگ های اوتوماتیکی ، ماشیندار های خفیف ووسطی ، بم اندازهای خفیف وسنگین پیاده ، میدان های انداخت کورس صاحبمنصبان بزرگ ، تدریسات و فعالیت های طلاب مکتب مذکور ، قسم انگلیسی و هندی وخورد ضابطان انگلیسی وهندی، انداخت حقیقی بداخل جنگل وانواع نمایشات دیگر بودملاحظه نمودند ونیز مکتب نقلیه مخصوص خوردضابطان راباتمام اجراآت وفعالیت های شان ازقبیل وظائف قطعات نقلیه ، دراثنای محاربه واصول رسانیدن (جبخانه)وارزاق موتررانی درانواع اراضی را معاینه کردند .

دعوتهای مجللی درینجا ، ازطرف قوماندان مکتب وصاحبمنصبان وطلاب قسم انگلیسی وهندی بشرف هیئت افغانی دادهشد ، که تمام صاحبمنصبان ، ماموریں کشوری این منطقه دران حضور داشتند ، ازجمله دعوت بسیار صمیمی ازطرف صاحبمنصبان مسلمان (افسران کمیشن وایسرای) که اکثرمعلمین عملی انداخت وبرجسته ترین اشخاص درین فن میباشند بشرف هیئت افغانی بشمول تمام صاحبمنصبان مکتب وقوماندان مکتب دعوتی دادند که ریاست دعوت را اقای صوبه دار میجر محمدشیرخان یکی از افغانهای سرحد درعهده داشت . محبت و صمیمیت زیادی چه درین دعوت ودعوت های دیگردربین میزبانان ومهمانها حکم فرمابود .

علاوتاً هیئت افغانی بیک دعوت صمیمانهٔ قوماندان مکتب پولیس (ایالات مرکزی) که درخود سوگرمیباشد و معاینهٔ تدریسات وتعلیمات مکتب پولیس اشتراک نمودند .

قوماندان مکتب انداخت برگدیر (کامرون) یکی ازصاحبمنصبان برجستهٔ که درمحاربات

اطراف امپال وبی شنپور اشتراك کرده وموفقیت های بزرگی نصیب آن شده دردوران توقف هیئت افغانی درسوگرو بعمارت شخصی او علاوه ازمهمان‌نوازی فوق‌العادهٔ باصمیمت خود بدادن تفصیلات مخصوصی نسبت بمحاربات اطراف امپال (مرکزمانی پور) هیئت افغانی رامستفید ساختند بعداز ختم پروگرام و وداع با قوماندان مکتب وصاحبمنصبان معیتش هیئت افغانی بسواری اوتوموبیل وپس ازطی مسافه ۵۷ میل باستاسیون پونارسیده وازینجا بسواری ریل بطرف آگره رهسپار گردیدند دراستاسیون آگره هیئت افغانی از طرف یك بریگدیر ویك کلونل نماینده های قوماندانی مرکز هندوستان که قرارگاه آن درآگره میباشد پذیرائی شده ، ومتعاقباً بیك هوتلیکه که قبلاً برایشان تهیه شده بود ، اقامت گزین شدند .

درمدت دوروزه توقف خود هیئت افغانی درآگره وفتح پورسکری به‌تماشای آثار تاریخی سلاطین مغلیه پرداخته ، عالی ترین وزیبا ترین سبك های معماری وصنایع نفیسهٔ دورهٔ سلاطین مغل‌را به رهنمائی ورفاقت جناب پروفیسور حسین عضو ادارهٔ حمایهٔ آثار تاریخی هند ، ملاحظه نمودند وبه‌یك دعوت عصریه، قوماندان منطقهٔ مرکز جنرال سکو نز که بسی‌از صاحبمنصبان عالی رتبهٔ عسکری وملکی منطقهٔ مذکور وصاحبمنصبان امریکائی دران حضور داشتند باصمیمیت وگرمجوشی اشتراك نمودند .

هیئت افغانی بعداز آگره دوباره به‌دهلی مراجعت‌نمودند، دراستاسیون ازطرف نمایندهٔ قوماندان عمومی هند ، جناب نوابزاده محمدمرتضی خان‌ولیعهد نواب رامپور وکلونل ویلسون رئیس ادارهٔ لیزون عسکری هند وکلونل بنت رئیس ادارهٔ لیزون امریکائی وبعضی صاحبمنصبان دیگر وجناب جنرال قونسل اعلیحضرت دردهلی باهیئت جنرال قونسلگری افغانی استقبال شدند .

درمدت چندروز توقف هیئت افغانی دردهلی رئیس هیئت افغانی وحمیتمند محمد عارف خان قوماندان لوا بدعوت جلالتماب کماندرانچیف (قوماندان‌عمومی هند) جنرال سر کلود آکنلیك بجای شخصی شان ومتباقی‌اعضای هیئت درهوتل (امپریال) اقامت گزین شدند .

درزدورهٔ توقف دوباره دردهلی ، هیئت افغانی به‌ملاقات های وداعیه ، باصاحبمنصبان عالی‌رتبه قرارگاه هند و امریکا که‌قبل‌ازین باایشان معرفت حاصل کرده‌بودند پرداختند .

دعوت های که‌درین بار بدهلی داده‌شد ، عبارت ازدعوت های ذیل میباشد :

۱ ـ دعوت‌های شخصی که‌درجای جلالتماب کماندرانچیف هند به‌شمولیت رئیس هیئت ومحمد عارف خان قوماندان لواءوبعضی‌ازدیگر اعضای‌هیئت ، واشتراك بعضی ازصاحبمنصبان اردوی هند وبعضی فامیل های که درجای کماندار انچیف اقامت داشتند داده‌شدودریکی ازین‌دعوت‌ها والاحضرت مهاراجهٔ جوده‌پورنیزحضور داشتند .

۲ ـ دعوت ازطرف رئیس‌هیئت نظامی‌افغانی ، بشمولیت جنرال قونسل اعلیحضرت دردهلی واکثر صاحبمنصبان عالی‌رتبه وروسای قرارگاه عمومی هند واعضای ادارهٔ امور خارجه وهیئت

قرارگاه عسکری امریکا (درصحنه هند و برما) و جنرال قونسل ایران وچین ، دردهلی و مامورین برجسته و عالی رتبه هندی و بعضی از اعضای مجلس شورای ویسرای هند و بعضی ازوزرای مسئول ورئیس مجمع قانونی هند .

۳ - دعوت عصریه در قرارگاه عمومی بشمولیت هیئت افغانی وتمام صاحبمنصبان عالی رتبه وروسای قرارگاه عمومی هند در کتب خانه قرارگاه عمومی .

٤ - دعوت رسمی ازطرف کماندرانچیف هند درهوتل امپریال ، بشمولیت مامورین عالی رتبه وبرجستهٔ هندی وشورای نائب السلطنه هند جنرال قونسلهای ایران وچین کفیل وزارت امور خارجه وتمام صاحبمنصبان عالی رتبه وروسای قرارگاه عمومی هند ، وهیئت قرارگاه عسکری امریکا ، که بشرف هیئت افغانی داده شده بود جناب جنرال قونسل اعلیحضرت در دهلی نیز دران حضور داشتند .

این دعوت خیلی مجلل بود ، بعد از صرف طعام جلالتماب کماندر انچیف اردوی هند ، از طرف خود و هیئت قرارگاه امریکا نطق مفصلی راجع به پذیرائی هیئت عسکری افغانی وملاحظات شان درهند ایراد نمودند ، ودرختم نطق درحالیکه سلام پادشاهی اردوی افغانستان ازطرف موزیك عسکری نواخته شد جام صحت را بنام رئیس هیئت وهیئت افغانی نوشیدند ، متعاقباً رئیس هیئت افغانی نطقی که مفاد آن اظهار تشکر از پذیرائی صمیمانه ومهمان نوازی های خالصانه ، اردوی هند وامریکا ، مامورین کشوری هندی ومخصوصاً مهمان نوازی شخص جلالتماب کماندر انچیف هندوستان بود ایراد نمود ، درختم آن رئیس هیئت افغانی وجنرال قونسل اعلیحضرت همایونی ، جام صحت را بسلامتی کماندر انچیف هند وهیئت قرارگاه عمومی وقرارگاه امریکائی بلند کردند . مفاد نطق جناب قوماندان عمومی قوای عسکری هند ومفاد نطق ع ، ش محمد عمرخان رئیس هیئت نظامی افغانستان در آخر مقالهٔ هذا مندرج است .

٥ - دعوت چاشت از طرف عالیقدر جلالتماب لارد ویول نائب السلطنهٔ هند وخانم شان ، که بشرف ورود هیئت افغانی داده شده بود ، بشمولیت سکرتر امور خارجه و جنرال قونسل اعلیحضرت در دهلی وهیئت فامیلی خود وایسرای وبعضی از اشخاص برجسته دیگر جناب نائب السلطنه هند وخانم محترمهٔ شان نیز از مهمان ها باصمیمیت پذیرائی وباهریك از اعضای هیئت بامحبت وصمیمیت صحبت فرمودند .

در تمام دعوت ها وملاقات ها چه دراول ورود در دهلی وچه درین هنگام هیئت عسکری افغانی مورد تمام محبت وصمیمیت واقع شدند ودرهر دعوت گرمجوشی ودوستی خالصانه حکم فرمابود بالخصوص پذیرائی ومهمان نوازی شخصی جلالتماب سرکلود اکنلیك کماندار انچیف اردوی هند که نسبت به شخص رئیس هیئت افغانی ودیگر اعضای هیئت که صمیمیت ومحبت مخصوص ازخود نشان داده اند وبتاسی از رویهٔ ایشان تمام صاحبمنصبان اردوی هند چه انگلیسی چه هندی حتی خورد ضابطان وافراد پیروی کرده اند شایان همه گونه تمجید وامتنان است .

ایام توقف دهلی بعد از وداع با جناب کماندرانچیف ورئیس ارکانحربیهٔ عمومی اردوی هند درحالیکه

دراستاسیون دهلی نماینده های کماندر انچیف ووزارت خارجه وشخص جنرال کاتورن رئیس دائرهٔ حرکات واستخبارات ، ورئیس ادارهٔ لیزون قرارگاه عمومی هند کلونل ویلسن ورئیس ادارهٔ لیزون قرارگاه امریکائی ، کلونل بنت وجناب جنرال قونسل اعلیحضرت همایونی در دهلی وباقی اعضای قونسلگری برای وداع حضور داشتند خاتمه پذیرفته هیئت افغانی بعد از اظهار امتنان وشکران از پذیرائی ومهمان نوازی حکومت هند بذوات مذکور وپس ازتقدیم تشکر بجناب جنرال قونسل اعلیحضرت همایونی دردهلی که مساعدت ها و کمک های شان درهر خصوص دردوران مسافرت هیئت افغانی درهند باعث امتنان رئیس ودیگر اعضای هیئت گردیده بود مراسم وداع رابجا اورده بسواری ریل درواگون مخصوص بصوب لاهور رهسپار شدند .

دراستاسیون لاهور هیئت افغانی ورفقای معیت شان ازطرف جنرال (بلا کس لند) قوماندان منطقه لاهور وهیئت ارکان حربیهٔ آن پذیرائی شده ، متعاقباً پس از ناشتا برای ملاحظه مرکز تعلیمی غند ۸ پنجاب شتافتند فعالیت تعلیمی این مرکز نیز مانند دیگر مراکز تعلیمی و نمایش های تعلیمات حربی مخصوصی که ازطرف قوماندان غند مذکور برای ملاحظه هیئت ترتیب شده بود ، خیلی دلچسپ واقع گردیده بعدازان مطابق پروگرام هیئت افغانی یك فابریکهٔ ترمیم طیارات را برفاقت جنرال بلا کس لند و رئیس ادارهٔ هوائی این منطقه ملاحظه نمودند نان چاشت را هیئت افغانی ازطرف جناب گلانسی گورنر (نائب الحکومه) پنجاب دعوت بودند این دعوت که دران به علاوهٔ جناب گورنر پنجاب جناب ملك خضر حیات خان رئیس الوزرای پنجاب وجناب محمد جمال خان وزیر فوائد عامه وجناب عاشق حسین خان وزیر پنجاب نیز دران شرکت داشتند خیلی صمیمی ودوستانه واقع شد ، صحبت های دوستانهٔ سر گلانسی که یکی از علمای شرق شناسی میباشد بسیار انترسان بود ، پس ازصرف چاشت وقدری توقف برای عکس برداری هیئت افغانی صمیمانه با گورنر پنجاب وجناب ملك خضر حیات خان ودیگر ذوات وداع نموده برای ملاحظهٔ قسمت دوم پروگرام در لاهور پرداختند ، ازجمله مکتب ابتدائی هوابازی را که طلاب ان بصورت خوش رضا از هندی ها بیك تعداد انتخاب میشود ملاحظه نمودند بعدازدیدن تمام شعبات وفعالیت های تعلیمی این مکتب هیئت افغانی به عصریهٔ که بصورت صمیمانه از طرف طلاب ومعلمین این مکتب بشرف هیئت افغانی ترتیب شده بود ، بشمولیت طلاب ومعلمین مذکور اشتراك نمودند .

درشام همین روز هیئت افغانی بدعوت رسمی جنرال بلا کس لند قوماندان قوای عسکری منطقهٔ لاهور ، که اکثر صاحبمنصبان دیگر منطقهٔ مذکور دران اشتراك داشتند ، شامل شدند ، که این دعوت نیز باصمیمیت و مسرت اتمام یافته ومتعاقباً بطرف استاسیون لاهور در حالیکه جنرال مذکور وارکان معیتش هیئت افغانی را مشایعت کرده بود بعد از اظهار امتنان از پذیرائی صمیمانه در لاهور وداع نمودند وبذریعهٔ ریل بطرف راولپندی عزیمت نمودند .

هیئت صبح وقت براولپندی مواصلت وازطرف جنرال بین لند قوماندان منطقهٔ راولپندی استقبال شدند . بعدازناشتای صبح ، تعلیمات و فعالیت های عساکر پراشوتی رامعاینه کردند ابتداء مشق ها و تمرینات

زمینی اجراء وبعد از ان از هوا درحالیکه هیئت نیز بداخل طیارات عساکر پراشوتی موجود بودند انداختن فرد فرد پراشو تی هار املاحظه نمودند . بعدازان بهرفاقت ایر کومو دور، وقو ماندان عساکر پراشوتی فعالیت‌های محاربه‌وی عساکر پراشوتی را که پس از انکه به‌زمین رسیدند چگونه حرکات را اجرا میدارند ، بزیر آتش سلاح های پیاده که بصورت حقیقی انداخت میشد و بسیار انترسان بود ، معاینه نمودند .

بعد از یك ملاقات ورسم وداع صمیمانه باجنرال فینس قوماندان منطقهٔ شمال‌غرب هند؟ هیئت افغانی برای صرف چاشت بدعوت جنرال منطقهٔ راولپندی که در ان اکثر صاحبمنصبان عالی رتبهٔ منطقهٔ مذکور وحاکم راولپندی جناب کتبرت کننگ نیز حضور داشتند شرکت ورزیده ومتعاقب وداع واظهار امتنان بسواری موترها بطرف پشاور حرکت کردند .

درراه ویزیت مختصری از موزیم تکسیلا، که اثار تاریخی ومخصوصاً صنعت گریکو بودیك ان با آثار تاریخی مملکت عزیز ما رابطهٔ مخصوصی دارد، نموده، به‌نوشهره رسیدند. دربنجا از طرف قوماندان منطقه استقبال وبدعوت عصریهٔ که از طرف قوماندان نوشهره بشمولیت بعضی صاحبمنصبان عسکری و کشوری وفامیل‌های شان داده‌شده‌بود باصمیمیت اشتراك کردند وپس از ان به‌جلوزائی ، فعالیت وانداخت یك قطعهٔ طوپچی راملاحظه کرده درمهمانخانه پشاوردرحالیکه‌اقای جنرال‌بروس سکات قوماندان منطقهٔ پشاوروقوماندان هوائی منطقهٔ مذکور ودیگر صاحبمنصبان و نماینده گورنر صوبه‌شمال‌غرب هند ازهیئت افغانی استقبال کردند مواصلت نمودند جناب وکیل التجار افغانی درپشاور وآقای ماموروبزه وهیئت وکالت تجاری وبانك ملی افغانستان نیز حاضر بودند .

درایام توقف دوبارهٔ خود هیئت افغانی درپشاور تطبیقات حربی یك کندك پیاده ازقوای معاونه اردوی هند که‌عبارت ازقوای حکومت مهاراجهٔ پتیاله باشد ونمایش آتش ماشیندارسنگین وتعلیمات یك قطعه طوپچی صحرای موتردار راملاحظه کردند که‌درقطعات اولیه‌ازطرف برگدیر کنگهم ، قوماندان‌عسکری لندی کوتل ودرقطعهٔ طوپچی ازطرف قوماندان‌غندطوپچی پذیرائی ورفاقت‌شدند .

به‌دعوت چاشت دوستانه و صمیمانهٔ خصوصی جلالتماب سر جارج کننگهم گورنر ایالت شمال غربی رئیس هیئت وحمیتمند محمدعارف‌خان‌قوماندان‌لوا درحالیکه خانم گورنر وجناب سر الاف کیرو کفیل امور خارجهٔ هند ، نیز حضور داشتند، اشتراك نمودند .

بعد ازظهر همین روزرئیس هیئت افغانی ومحمد عارف خان قوماندان لوا برفاقت جناب کلونل لنکاستر اتاشهٔ نظامی بریطانیا درکابل ، برای باز دید امور تعلیمی یك عده صاحبمنصبان طوپوگراف افغانی ، بطرف ابت آباد بسواری موتر رهسپار شدند . درمواصلت به ابت‌آباد از طرف حاکم وقوماندان‌عسکری انجا پذیرائی شده‌بدعوت عصریه و دعوت‌شام . حاکم و قوماندان عسکری که‌بسیار صمیمی و دوستانه بود اشتراك ورزیدند .

فردای آن اولا تعلیمات وتطبیقات مکتب اصول جنگهای سرحدی را تحت اثر بر گدیر قوماندان آن ملاحظه نموده ، بعد ازان به رفاقت کلونل قوماندان منطقه وجناب رشتین حا کم ایبت آباد بطرف منسره روان شدند . دریتجا رئیس هیئت افغانی و آقای محمد عارف خان بد یدن صاحب منصبان افغانی وملاحظهٔ تعلیمات شان مسرور شده ، ورئیس هیئت افغانی از آقای کلونل اوزماستن مدیر ادارهٔ نقشه کشی وطوپوگرافی عسکری هند ، که خودش هم موجود بود ودیگر معلمین ومامورین آن تشکر نمودند بعد ازان بداخل شهر رفته بایند یرائی پرمحبت وصمیمانه باجوش وخروش مفرط اهالی این شهر کوچك که اکثران افغان میباشد وبطرز مملکت عزیز ما اجرا شده یکی از چیزهای فراموش ناشدنی بشمار میرود درین دعوت که ازطرف محمد ایوب خان داده شده بود ، علاوه از هیئت وتمام صاحبمنصبان محصل افغانی درابت آباد وجناب کلونل لنکاستر صاحب منصبان عسکری ومامورین ملکی وجمعیت زیادی از خوانین و اهالی این شهر شامل بودند دعوت مذ کور با مصا حبه های برا درانه و صمیمانه بامسرت خاتمه یافته مراسم وداع نیز باهمان حرارت وجوش وخروش بعمل آمده رئیس هیئت واقای محمد عارف خان و آقای کلو نل لنکاستر بارفاقت ، قوماندان عسکری دوباره به ابت آباد باز گشت نموده ازانجا بطرف پشاور روانه گردیدند . دربین راه دوباره به نوشهره یك دعوت عصریه قوماندان نوشهره اشتراك ورزیده به پشاور موا صلت کردند . درشام همین روز درپشاور از طرف جناب جنرال بروس سکات قوماندان عسکری منطقهٔ پشاور دعوت وداعیه بشرف هیئت افغانی داده شد . که دران علاوه از هیئت عسکری افغانی ورفقای معیت شان ، رئیس الوزرای صوبهٔ شمال غرب هند جناب سردار اورنگ زیب خان وجناب عبدالرب خان نشتر وزیر مالیه وسردار سمین خان ومحمد امان خان وبعضی ازاعیان دیگر این صوبه ، وصا حبمنصبان عسکری وهوائی این منطقه شامل بودند . درختم طعام جناب جنرال سکات جام صحت اعلیحضرت همایونی واعلیحضرت امپراطور برطانیا را نوشیدند . هیئت عسکری افغانی یك روز دیگر را نیز در پشا ور توقف کردند ، که درین روز تلگرام های ذیل دربین کماندرانچیف اردوی هند جنرال سر کلود آکنلیك ورئیس هیئت افغانی مخابره وتبادله شد :

مضمون تلگرام کماندر انچیف به عنوان جنرال محمد عمرخان :

«درا ثنای حرکت شما ازهندوستان میخواهم بشما واعضای هیئت شما خوشنودی ومسرتی را که ازملاقات شما واعضا ی هیئت شما من وتمام اشخاصی که در اثنای مسافرت شما با شما ملاقی شده اند حاصل داشته ایم تقدیم نمایم . من اطمینان دارم که مسافرت شما هم مفید وهم مسرت بخش بوده وخاطره های خرمی را باخود خواهید برد . امید وارم که دریك وقت آینده ، ملاقات بامسرت دیگری باشما حاصل نمایم درخاتمه تمام خوشی ها را برای شما تمنا میکنم .»

جواب تلگرام فوق ازطرف رئیس هیئت افغانی به مضمون ذیل مخابره شده :

«ازپیغام وداعیهٔ مهر بانانهٔ جلالتماب شما خیلی مشکورم ، من واعضای هیئت تشکرات قلبی خود را به مناسبت مهمان نوا زی ها وصمیمیتی که ازطرف حکومت هند ، جلالتماب شما ، تمام صاحبمنصبا ن

وافراد ، اردوی هند واردوی بریطانیا درهندوستان، مامورین کشوری واهالی هندوستان دردوران دوماهه مسافرت ما درهند نسبت بهمانشا نداده شده تقدیم میداریم ، هیئت ما خاطره های بامسرتی راباخودمیبرند. خواهشات بهترین خودرابه جلالتماب شما اردوی هند واردوی بریطانیادرهندوستان واهالی هندوستان تقدیم داشته خوش بختی وسعادت شانرا آرزو مینمایم ».

علاوه برتبادلهٔ تلگرا مهای فوق ، تلگرام ذیل ازطرف رئیس هیئت افغانی بعنوان جنرال دن. سلتن قوماندان عمومی امریکا درصحنهٔ هند وبرما مخابره شده:

«من وصاحب منصبان هیئت خواهش داریم تشکرات قلبی وامتنان خودرا بشما وتمام صاحب منصبان وافراد تحت قوماندهٔ شما که مسرت ملاقات ، ومهمان نوازی دوستانه مساعدت وتسهیلات فوق العادهٔ شانرا دردوران مسافرت خوددرحصهٔ اردوی امریکائی درهندحاصل داشته ایم تقدیم بنمائیم، من بشما اطمینان میدهم که ماخاطره های پرمسرتی راباخود بهافغانستان می بریم ، مسرت قلبی خودرا بشما ، صاحبمنصبان وافراد تحت قوماندهٔ شماتقدیم داشته دوام این علاقه ورابطهٔ مسعودرا که خوش بختانه دربین ما موجود است تمنا نمایم »

تاریخ یوم سه شنبه ۳ فروری ۱۹۴۵ برای حرکت هیئت عسکری افغانی بطرف مملکت عزیز شان افغانستان تعین شده بود ، درصبح همین روز درمهمانخانهٔ حکومتی پشاور ، جناب جنرال سکات قوماندان منطقه پشاور وقوماندان قوای هوائی پشاور ایرکومو دور کروی وبسیاری از صاحبمنصبان منطقهٔ مذکور ، ونمایندهٔ گورنر صوبهٔ شمال غرب هند برای وداع حاضر شده بودند ، ویك قطعهٔ عسکری گارد احترام باموزیکه نیز درپیشروی مهمانخانه انتظار داشت ، اولا رئیس هیئت افغانی برفاقت جنرال سکات رسم تعظیم قطعهٔ احترام راقبول نموده ، بعد از معاینه وتفتیش قطعهٔ مذکور وملاحظهٔ رسم گذشت آن، هیئت افغانی باجناب جنرال بروس سکات وقوماندان هوائی ودیگر صاحبمنصبان، آقای مامور ویزهٔ افغانی درپشاور، اعضای وکالت التجاری ومامورین بانك ملی افغان وداع نموده ، بارفقای معیت خود جناب کلونل لنکا ستراتاشهٔ نظامی بریطانیادرکابل ومیجرفاکس اتاشهٔ نظامی امریکا درکابل وکلونل امفروویل منتظم ومهماندار هیئت ، بطرف لندی کوتل وسرحدطورخم رهسپار گردیدند .

درخط سرحد بریگدیر کننگهم قوماندان لندی کوتل،ویك قطعه گارداحترام باموزیك ورود هیئت افغانی رابرای وداع انتظارداشته ، وقتیکه باین نقطه وارد شدند گارد احترام رسم تعظیم رئیس هیئت رابجا اورده وازطرف رئیس هیئت معاینه گردید ، بعدازیك وقفه ومصاحبهٔ بسیار صمیمانه هیئت افغانی بابریگدیر کننگهم ورفقای معیت مسافرت دوماههٔ خود جناب کلونل لنکاستر، کلونل امفروویل ومیجر فاکس وبعد از اظهار تشکرات صمیمانه از مهمان نوازی های حکومت هندوامریکا وهمچنین ازدوستی وصمیمیت ها، تسهیلات ومساعدت هائیکه دردوران مسافرت ازرفقای معیت خود دیده بودند ، وداع نموده ، وپس از طی ۷۵۰۰ میل مسافه (خط آهن ۴۲۰۰ میل و

۱۸۰۰ میل ذریعهٔ طیاره و ۱۵۰۰ میل بااوتوموبیل) درهندوستان، داخل خاك وطن گردیدند.

مفاد نطق های کماندر انچیف هندوستان ورئیس هیئت عسکری افغانستان دردعوت وداعیهٔ کماندر انچیف هند در هوتل امپریال :

۱ـ بیانیهٔ جلالتماب جنرال سر کلود آکنلیك قوماندان عمومی عسا کر هند :

حضار محترم !

این اجتماع دوستانه بپایان رسیدن مسافرت دوست من لیفتیننت جنرال محمد عمر خان رئیس ارکان حرب قشون افغانستان وعدهٔ منصبداران قشون شاهی افغانستان رادرهند نشان میدهد ما باین عقیده میباشیم که این مسافرت یك علامت برجسته وواضح روابط دوستانه است که بین افغانستان وهند وافغانستان وحکومت برطانیه وجوددارد .

ما بحیث عسکر از دیدن جنرال محمدعمرخان ومنصبداران وی مسرت بی پایانی حس میکنیم وتوقف مزید آنهارا درهند متمنی بودیم بیانات من تنها احساسات شخصی خودم نیست بلکه احساس مینمایم که میتوانم احساسات قوماندانی اعلای اتازونی متعین هند وهمچنین احساسات عسکر هندی را نیز ترجمانی نمایم عسکر اتازونی واولیای امور عسکری انگلیسی هردو برای نشاندادن هر آن چیزیکه درین مدت کوتاه ممکن بود به مهمانان خویش بهترین سعی خودرا درملاحظات شان مبذول داشته اند وتوقع دارم که ایشان از مجاهداتیکه هندرا یك مرکزیت حربی موثر برای عملیات حربی قوماندانی اعلای منطقهٔ جنوب شرقی آسیا تحت ادارهٔ «لوردلوئی مونت بیتن» بخشیده است منکورهٔ باخود خواهند برد.

لیفتننت جنرال محمدعمرخان ومنصبداران وی درمدت کوتاه که آنها اینجابودند مسافرت زیادی درمملکت هند نموده وبه علاقه آسام « مانی پور » نیز سفر کردند و درآنجا توانسته اند چیزی از قوای تحت قومندانی جنرال دن سلتن واردوی نمبر ۱٤ وبرعلاوه بعضی عملیات قوماندانی فضائی شرقی را ملاحظه نمایند آنها فعالیت زیاد تربیهٔ عسکری را که درتمام نقاط هند بعمل میاید و درآن جمله قوهٔ بحری وفضائی هندنیز شامل است هم مشاهده کرده اند عقیده دارم که مهمانهای ما ازین مشاهدات محظوظ شده واین تجارب برای آنها مفید ثابت شده خواهد بود باید از طرف تمام آنهائیکه خوش بختانه بامهمانان افغان درهند ملاقات نموده اند اظهار نمایم که از اینکه ما باستقبال پذیرائی آنها موفق شده وفعالیت خود را دراین مملکت به آنها وانمود کردیم خویش را خیلی مفتخر میدانیم ـ توقع دارم که آنها نیز خاطره های خوشگوار ومفیدی را ازین مسافرت وملاقات باما باخود برده واین مسافرت آنها در تحکیم روابط افغانستان وهند بیشتر معاونت خواهد نمود من برای جنرال محمدعمرخان وسایر منصبداران وی آینده باسعادت را خواهانم ـ حضار محترم ازشما درخواست میکنم که برخاسته جام صحت جنرال محمدعمر خان ومنصبداران هیئت نظامی افغانستان را بنوشید .

۲ ـ بیانیهٔ ع . ش محمدعمرخان فرقه مشراول رئیس هیئت عسکری اردوی شاهی افغانستان :

جلالتماب محترم و حضار گرام !

اول تر ازهمه برخود لازم میدانیم که مراتب تشکرات صمیمی خود را بجلالتماب محترم که

نهایت التفات خویش رادربارهٔمن وهیئت افغانی مبذول فرموده اندتقدیم دارم برایمن وتمام هیئت بسی جای مسرت‌وخوشنودی است که اینك موقع مساعدت کرده و مابرای مشاهدهٔ هندوستان و مجاهدت های حربی وسیع‌وبی پایانیکه دران‌جا بعمل آمده آمده ایم .

اولین دفعه است که‌هیئت‌عسکری افغانی باین‌پیمانه ویابفراهم گردیدن‌چنین‌تسهیلات برای ملاحظهٔ مجاهدات حربی ومطالعهٔ احضارات تربیه‌وی عسکری منصبداران‌وافراد وعساکر هندبرطانیه وامریکا درهندموفق‌شده‌اند . ، درظرف هفت هفته‌توقف‌خویش درهند بسامراکز مهمهٔ حربی‌هند راتحت مداقه قرارداده وبسیاری ازصحنه‌های کارزار بشن‌پور و کوهیما راملاحظه‌نموده و بامنصبداران بزرگ و کوچك وعساکرهندی برطانوی وامریکائی ومردمان کشوری‌هندملاقات هاوتماس‌های زیادنمودیم . همه‌باماازراه لطف‌و مهمان نوازی پیش‌آمده اند . مامخصوصاً از تربیه‌و انتظام کاملی که دربین منصبداران وعساکر شما بوده‌واز محبت‌وعلاقه‌مندی تامهٔ که بین‌منصبداران وعساکر، ولواز هرملتی که‌بوده‌حکمفرمائی داردخیلی متحسس شده ایم صمیمیت وعلاقهٔ‌مخصوصی که از جریان این‌سفرخویش در هند از جلالتماب شمادیده‌ایم مانند بهترین خاطره درحافظهٔ ما بطوریاد گارنقش خواهدبود ومن یقین و اثق دارم که این‌رویهٔ شمادرتحکیم مبانی علایق‌باهمی بین افغانستان ، هندستان، برطانیه‌و امریکادرپیوند واتصال خودبایدار خواهد بود .

من‌همراه نفری معیتم‌مسافرت ممتدی درهند نموده‌بسامواقع قابل‌دید وسودمندی که ملاحظه آن‌هابرای مافراهم شده بوددیده وازآن هااستفاده های‌شایانی گرفته ئیم .

درخاتمه‌دوباره‌مراتب سپاس گذاری وامتنان‌خودوهیئت معیت‌خویش‌رااحتراماً بحکومت هند امریکاوجلالتماب شما که امشب‌باعث‌این‌اجتماع‌ومهمان‌نوازی گردیده اید اهدامینمائیم وازاعضای هیئت‌خویش‌توقع‌میکنم که‌جام‌های خود رابه صحت سپه سالار هند واردوی هندو قوای امریکا بلند کنند .

ع ، ش محمد عمرخان دافغانستان دارکان‌حرب عمومی رئیس او هندته
د افغانستان دلیبزل شوی نظامی هیئت مترجه دهند د نائب‌السلطنه سره
ملاقات کوی په منځ کښې ع ، ص محمدشفیع خان پښتون جنرال قونسل
په د هلي کښی اوح ، محمد عارف خان د عسکری‌هیئت عضو

دهلی : ـ دجنرال‌اکنلیک دهند سپه‌سالار خبری اتری دافغانستان له‌رئیس ارکان حربیه سره
درئیس ارکان حربیه په‌خوا کښې ، دانگلستان دتولی عسکری صحیې قوماندان ·

کلمکته :ـ جنرال استرت مایردآسیا دجنوب شرق عمومی‌هوائی قوماندان پخپله قرارگاه کښي دافغانستان
دحربیه عمومی ارکانو درئیس پذیرائی کوی .

رانکره : ـ افغانستان هیئت دبازو ګاه اودرا کت په باب کښې ئی توضیحات اروی

رانگره ت- افغانی هیئت له جنرال مکیب اویوه چینی جنرال سره د ترصد په وخت کښې

په هند کښې افغاني نظامي هيئت

ناست صف له کيڼې خوا :- ۱- ميجر (کنډ کمشر) ای- اف- فاکس په کابل کښې دامريکا نظامي آتشه. ۲-ح. محمدعارف خان لمړی غنډمشر دلوا قوماندان (برګډير) ۳- ع، ش محمدعمرخان لمړی فرقه مشر دعمومي حربيه ارکانو رئيس (لفتنت جنرل) ٤- کلونل ای، اس لينکاستر په کابل کښې دبرطانيې نظامي آتشه (لمړی غنډمشر) ٥- ح، محمدعليخان لمړی غند مشر (کلونل)

ولاړ صف له کيڼې خوا :- ۱- محمدنسيم خان کنډ کمشر (ميجر) ۲- عبدالرزاق خان کنډ کمشر (ميجر) ۳ - لفتنت کلونل ام، آر امفروويل (دوهم غنډمشر) ٤- عبدالغفارخان کنډ کمشر (ميجر) ٥- کپتان ای، رزاق (توليمشر)

کوهیما : دافغانستان د حربیه عمومی ارکانو رئیس ته جنرال رنیکنگ د کوهیما د محاربې
د میدان توضیحات ورکوي .

کابلشاهان برهمنی

ښاغلی احمدعلی «کهزاد»

پرار سال زمانیکه مقالهٔ رتبیل شاهان کابلی را برای سالنامه می نوشتم به آن دورهٔ تاریخ افغانستان تماس نمودم که مقارن بظهور ونشردین مقدس اسلام بطرف شرق حتی بخاك‌های خراسان بودو پایان دورهٔ مذکور ما را بجائی رسانید که رتبیل شاهان وقشون عرب بار بار در نیمهٔ جنوب غربی افغانستان بهم پنجه داده وزور آزمائی میکردندو بعداز چندین مصاف که نتیجه قطعی برای هیچ طرفی بدست نیامد بلاخره دراثر مداخلت یعقوب لیث صفاری وسرپنجه باشندگان حصص غربی خود کشور رتبیل شاه کابل در ۲۵۸ هجری (مطابق ۸۷۹ م) شکست خوردو پایتختش فتح شدواوخود را بگردیز کشید. امسال میخواهم یك قدم دیگر نزدیك تر آمده وواردِ دورهٔ میشوم که درتاریخ مملکت ما بارتبیل شاهان ارتباط وپیوستگی دارد. موضوع مقالهٔ ما پرارسال رتبیل شاهان وازامسال برهمن شاهان کابلی است. این دودوره هر کدام تقریبا چیزی بیش

ښاغلی احمد علی خان کهزاد

ازدوقرن تاریخ مملکت مارا فرا گرفته· اولی دورهٔ بود مشرف بهظهورونشردین اسلام و دومی غلبه ونشر آنرا مشاهده کرده است· رتبیل شاهان باعربها سخت پنجه دادند وبهشدت مقاومت کردند. برهمن شاهیان نصف غربی مملکت رامشرف بدین مقدس اسلام دیدند ورا ه عزیمت را بطرف شرق وجنوب شرق پیش گرفتند و بهتفصیلی که پایانتر میدهم رتبیل شاهان و برهمن شاهیان از چندین نقطهٔ نظر ارتباط زیاد بهم دارند وباوجودیکه بهم پیوستهاند پارهٔ میزاتی درین است که آنهارا ازهم جدا میکند· بهرحال موضوع این مقالهٔ کوچك آخرین صفحه تاریخ افغانستان پیش از اسلام است کهجزءمقدمهٔ تاریخ دورهٔ اسلامی هم بهشمار میرود زیر اتقریبا نیمهٔ غربی مملکت مسلمان شده و در نیمهٔ شرقی برهمن شاهیان آمریت دارند ودر اثر تشکیل دولتهای صفاری و سامانی ومخصوصاً غزنوی بهتدریج بطرف خاکهای شرقی کشور تغیر محل و مرکزداده واهستهاهسته ازچوکات جغرافیای تاریخی خراسان خارج میشوند وجزء تاریخ خصوصی هند میگردند تادر اثرفتوحات غزنویان بکلی ناپدید میشوند·

ارتباط میان رتبیل شاهان وبرهمن شاهیان: چونرتبیل شاهان و برهمن شاهیان دو سلسلهٔ پادشاهان محلی جنوب هندوکش اند که از حوالی وسط قرن ۶ تانیمهٔ دوم قرن ۱۱ مسیحی یکی بعددیگر دودوقرن تاریخ خراسانرادر تمام امتداد جنوبی هندوکش اشغال کرده اندوارتباط زیاد بهمدارند ودرچندین مسئله طوری بهممشترك اند که مورخینقرون وسطی مخصوصاعربها چند ان ایشان راازهم فرقنتوانستهوا ولین کسی که واضح از جدائی انها صحبت نموده مورخمعروف دربارغزنه ابوریحان بیرونی است کهبیشتر براساس نوشتههای او مدققین جدید جدابودن آنهارا بکمك شواهدی مانندمسکوکات وغیره توضیح و روشن کردهاند· معذالك باوجود تذکارالبیرونی وبیانات نیمه تاریخی و نیمه شاعرانه « کلهنه » صاحب دیوان «راجاترانیگنی» (رودخانهٔ شاهان) (۱) وتحقیقاتجدیده هنوزهم پورهو صحیح گفته نمیتوانیم کهدورهٔ سلطنت رتبیل شاهان چهوقت آغاز وتمام شده و سلالهٔ برهمن شاهی بکدام تاریخ آغاز یافتهاست· این مسئله بسیارمهم استزیرا بهذات خود نشانمیدهد که رتبیل شاهان وهندو شاهیان خیلی بهم ارتباط وپیوستگی داشتند و حتی توجیهات ماخذ عموما طوری است که اشارات هر یك بهتنهائی هردوسلالهٔمذکوررا دربرمیگیرد مثلا منابع عربی ازروز تماس عربها به سرحدات شرقی خراسان تازمان فتح کابل بدست موسس سلالهٔ صفاری حتیبعد ترهمه رارتبیل میخوانند کهحتما اصل کسانی که ماایشان را بهاین نام یادمیکنیم وکسانی که در تاریخ به اسم «هندو شاهیان » یا«برهمن شاهیان » معروف شدهاند دران شامل اند · یادر سلسلهٔ کهالبیرونی

(۱) ـ: دیوان شعری استبه سانسکریت کهدر اطراف شاهان کشمیر وتعلقات انهاباسائر شاهان پنجاب ورایان برهمنی کابلی روشنی می اندزد·

و «کلهنه» محض (شاهی) یا (شاهیا) میخوانند وعبارت از «کابلشاهیان» می باشد برهمن شاهی ها ور تبیل شاهان کابل هردوشامل اند وباتعبیر «ترکی شاهی» یا «تروکشه» یکی را ازدیگری سوامیکنند ومقصد ازاین اصطلاحات اخیر طوریکه منابع عربی توجیه کرده سلالۀ ترکی نیست واگرهم باشد «تگین شاهی هائی» است که در نام والقاب شان نظربه مجاورت وقدرت توکیوها (ترکان غربی که درصفحات شمال هندوکش نفوذوملوك الطوایفی های بین ۵٦۷ و ٦۵۸ م داشتند وتجاوز چین به حکومت های آنها خاتمه داد) کلمات ترکی داخل شده بودوازروی عرق احفاد کوشانی های خورد کیداری بودند که با یفتلی وزابلی وشاید توکیو مخلوط شده بودندچنانچه این موضوع ازروی تفصیلات البیرونی معلوم میشود.

شاهی-شاهیا: برای اینکه مبحث فوق خوب تر فهمیده شودوبااهمیتیکه داردباید هم خوب تر فهمیده شود وارتباط عرقی وسیاسی وتاریخی میان برهمن شاهیان ورتبیل شاهان وسلالۀ کوشانی های خورد برقرار گردد کمی در جریان تاریخ جنوب هندوکش عقب ترر فته وعاملی تجسس میکنیم که این دودودمان های شاهی را بهم مربوط میسازد ، سقوط تدریجی عظمت کوشانی های بزرگ منجر به این شد که کوشانی ها ی باختر با کوشانی های کابل ملحق شده وسلطنتی تشکیل نمایند بنام سلطنت «کیداری» که روی هم رفته نیمۀ آخر قرن چهارم وبعض سال های اول قرن ۵ مسیحی را دربرمیگیرد . کیداری ها ازسلسلۀ کوشانی های بزرگ منقطع نیستند منتها سقوط عظمت کوشانی های بزرگ ومحدودشدن قلم روجانشینان آنها سبب شده است که احفاد «کیدارا» را کوشانی های خورد کابل بنا میم .

طوریکه پرارسال هم درمقالۀ رتبیل شاهان اشاره نمودم «کیدارا» موسس خاندان کیداری درروی مسکوکات خودرا به رسم الخط برهمی «کیدارا کوشان شاه» خوانده که کوشانی بودن اوراتصریح میکند ولی مقصد من بیشتر به استعمال کلمه «شاه» است زیرا یکی ازعواملی است که بعد ازین دودمان های شاهی جنوب هندوکش مخصوصا انهائی راکه مرکز شان کابل بود بهم مربوط می سازد . بعبارت دیگر گفته می توانیم که ازاوائل قرن چهارم مسیحی به بعد دودمان های سلطنتی جنوب هندوکش خصوص کابل من حیث عرق وعقیده هرچه بودند بلقب «شاه» یا «شاهی» یا «شاهیا» یادشده اندمثل :، رتبیل شاه ، ترکی شاه ، هندوشاهی ، برهمن شاهی ، هندوشاهیا ، شاهی های کابل وغیره که همه تحت عنوان «کابلشاه» آمده می توانند .

البیرونی برهمن شاهی هاو کسانی را که پیشتر ازآنهااز کابل به جنوب هندوکش سلطنت کرده اند به لقب (شاهی) یا (شاهیا) یا « شاهیاء کابل » خوانده وبه اصطلاح خود آنها رابه دودسته « ترکی شاهی » و « هندویا برهمن شاهی » تقسیم نموده است (۱) . شاعر ومورخ کشمیر « کلهنه » هندوشاهی یابرهمن شاهی هارابه لقب « شاهی » یادنموده . منابع چینی در نیمۀ دوم

(۱) صفحۀ ۱۰ البیرونیزانديا ترجمۀ مستر ساشو .

قرن۷ونیمهٔ اول‌قرن ۸ ازشاهانی درگند هارا و کاپیسا حرف میزنند که کلمهٔ « تگین » درنام آنهاداخل‌است‌و مدققین آنهارا جزءدودمان « تگین‌شاهی » حساب‌میکنند. پس سلاله‌های سلطنتی جنوب هندو کش رااز قرن چهار مسیحی به‌بعد به‌صفت « شاهی ها ی کابل» میتوان خو اند .

رایان کابلی : چیزدیگری که‌درموردبرهمن‌شاهی هایاهندوشاهیان کابل قابل ملاحظه است لقب (رای) و(رانه) است که‌عموما درمورد شاهان وملکه‌های ایشان‌استعمال می شد . درحقیقت امراین دو کلمه‌اصلا عنوان یالقب مخصوص کدام شاه نبوده بلکه دریکی از پرا کریت های این‌عصر (رای) و(رانه) شاه وملکه رامیگفتند ودرین کلمات ریشهٔ قدیم سا نسکر یت و یدی یعنی (راجان) داخل است . بعداز عصر ویدی استعمال القابی راکه ازان رای ورانه مشتق شده درتاریخ کشور خودسراغ داریم. کنیشکا موسس دومین خاندان کوشانی های بزرگ افغانستان دربعض‌مسکوکات دررسم‌الخط‌یونانی خودرا :«راونانوراؤ» یعنی (شاه‌شاهان) خوانده دراینجا هم‌دیده میشود که(راو) به‌معنی (شاه) و(راؤنانوراو) به‌معنی (شاه شاهان)استعمال‌شده. بعدازقرن دوم‌مسیحی به‌مرور زمان(و) آخر کلمه به(ی) مبدل‌شده و(رای) بمیان آمده وبحیث لقب‌رتبیل هاوبرهمن‌ها آنرا استعمال نموده اند و مورخین افغانستان همان مورخینی که‌دردورهٔ غزنوی می زیستند مانند ابو ریحان بیرونی و محمدا لجبار العتبی و محمد عوفی عمو ماً القـاب (رای) و (رانه) را درمورد شاهان و ملکه های بر همنی یاهنود تخصیص داده اند، این دو کلمه نه تنها درنثر بلکه درنظم فارسی وسانسکریت درهردو آمده ودومثال برجسته یکی اشعار ملك‌الجبال‌علاءالدین‌جهان سوز ودیگر هم اشعار مورخ وشاعر کشمیر « کلهنه»است.

کابل-ویهند : اگرچه درثلث‌اول قرن۷زمانیکه زایر چین هیوان - تسنگ از افغانستان می گذشت مرکز شاهان کابل زمین شهر کاپیسی (بگرام) بود وپوره معلوم نمی‌شود که‌چه وقت مرکز به‌شهر کابل فعلی انتقال نموده است ولی‌تا جائیکه ازنگارشات مورخین عرب معلوم می‌شود مقارن به‌ظهور ژنرال‌های عرب درسیستان مرکز کابلشاهان. (رتبیل ها وبر همن شاهی‌ها) شهر موجودهٔ کابل بود. موضوع تاجائیکه به‌رتبیل شاهان ربط داشت‌درمقاله‌مخصوص آن درسالنامهٔ ۱۳۲۱ شرح یافت. این‌جا به‌این میپر دازیم که پایتخت هندوشا هی هـا یـا برهمن شـاهی هـا هم اول‌شهر کـابـل بود . داکتر « سا شو » در جلد دوم تر جمهٔ الهندالبیرونی به‌انگلیسی بعدازینکه دریادداشت‌های خودمستندبرنوشته‌های بلاذری ازحملات عرب‌ها بکابل حرف میزندمی‌نویسد که کابل وسیستان درمقابل عرب ها دلاورانه مقابله کردند بعضی جاهامطیع‌وباجگذارهم‌شد ولی کابل عمو ما بدست‌شاهان‌هنود یابرهمنی‌خاندان(پاله) بودز مانیکه مامون خلیفهٔ عباسی انرا فتح کرد و حکمران مسلمانی برای کابل مقرر نمود شاه هند ودر پهلوی حکمران مذکور حضور میداشت . کابل‌شهری بود که شاهان هندو یابر همن در آن

تاج پوشی میکردند مثلیکه شاهان خاندان « هوهن زلرن » در شهر کونیسبرگ (پروسیای شرقی) تاج شاهی بر سر میگذاشتند. به این حساب رتبیل ها که از نقطهٔ نظر آئین چیزی بودائی وبیشتر برهمنی یا هندو بودندو اسلاف برهمن شاهی‌ها محسوب میشوند در شهر کابل تاج می‌پوشیدند وخودبر همن شاهی‌هاهم‌تا زمانیکه کابل در تصرف شان بود حتی قرار نظریهٔ « رنجیت سیترام پندت»(۱) در وقتیکه مرکز خود را از کابل به (ویهند) کنار اتك انتقال داده بودند باز هم در شهر کابل تاج پوشی میکردند. بعد از ربع قرن نهم در اثر فتوحات شاهان صفاری نفوذ برهمن شاهی ها در کابل و گرد و نواح آن متزلزل شده‌خودرا بطرف‌جنوب (گردیز)وشرق(لغمان) کشیدند و (اوهند)یا (ویهند) را که ۵۰ میل از اتك بالاتر در سواحل غرب سند واقع است مرکز خود انتخاب نمودند. این دومین مرکز برهمن شاهی های کابلی است که قهراً فتوحات صفاریان ایشان را به خاك های گندهارای شرقی عقب زده و مرکز شان را کنار رود سند برد معذالك در غرب لغمان و حصص شرقی ننگرهار جزء قلمرو انهامحسوب میشد اگرچه بعدتر در اثر تهدید و جنگ های سبکتگین و محمود زابلی جیپال چیزی بیشتر مقر خود را بطرف شرق دردل پنجاب عقب بردولی پایتخت رسمی برهمن شاهیان اول (کابل) و باز (ویهند) بود و بهمین دو جا نسبت میشوند.

سرسلسلهٔ دودمان برهمن شاهی: باوجودیکه موضوع سلطنت برهمن شاهی‌های کابل وویهند به شهادت منابع و آثار مختلف محقق است معلومات در اطراف موسس صحیح این دودمان و تاریخ صحیح جلوس او بر تخت سلطنت ناقص ومتناقص است. درین شبهه ئی نیست که البیرونی‌شاهی های کابل را به دو دسته (ترکی شاهی) و (برهمن شاهی) تقسیم نموده درین شبهه ئی نیست که زایر چینی هیوان تسنگ در نیمهٔ اول قرن ۷ شاه کاپیسا را « کشاتریا » خوانده ومنابع چینی از (تگین شاهان) اسم می‌برند و عرب‌ها دو صد سال پیوسته از «رتبیل ها» سخن گفته اند ولی این ها همه القاب و عناوینی است که بر اساس ممیزات خانوادگی وتمایلات مذهبی و غیره بمیان آمده و از جدائی اینها در قید سنه و تاریخ کسی واضح چیزی نگفته. درین قسمت تاریخ افغانستان چهارمنبع مهم در دست‌است: یادداشت های زائرین چینی، نگارشات‌مورخین عرب، متون سانسکریت، نوشته های ماخذ فارسی. « کشاتریا » یعنی لقبی که هیوان - تسنگ درنیمهٔ اول قرن ۷ را جع به پادشاه کاپیسا استعمال کرده، (تگین شاهان) سایر منابع چین، رتبیل‌های متذکرهٔ

(۱) این شخص « راجا ترانگینی » را از سانسکریت به انگلیسی ترجمه‌نمود صفحهٔ ۶۱۹ ترجمهٔ راجاترانگینی به انگلیسی.

عرب ها « ترو کشه » منا بع سا نسکر یت و تر ك ها یا تر کی شاهی ها ی ما خذ فا ر سی همه عبارت از احفا د کوشانی های خورد است که چیزی بو دائی و چیزی هم در دورهای بعد تر بر همنی بودند واز نقطهٔ نظر آئین با اصل برهمن شاهی ها مقا ربت و حتی تا اندازهٔ اشتراك داشتند · این رتبیل ها به مفهوم جامعی که بالا ذکر نمودیم تا حوالی ۷۴۵ مسیحی یعنی تقریبا تا یکصد سال بعد از ظهور عرب ها در سیستان (۳۰ هجرت مساوی ۶۵۰م) در کا پیسا و حصص شرقی آن سلطنت داشتند · (۱) بحساب البیرونی اولین پادشاه تر کی شاهی (رتبیل هـای کوشانی) برها تـگین و اخرانها « لـگه تـورمـان »نام داشت (۲)بعقیده اووزیر اخیرالذکر موسوم به « کلر» که مرد برهمنی بود خزانه ئی یافته وپول باعث تزئید نفوذ او شد و مقتدر گردید. از طرف دیگر چون «لگه تورمان » با مردم بدرفتاری میکرد وزیر برهمنی ازنفوذ واعتبار شخصی وآزردگی اهالی استفاده نموده پادشاه را محبوس کرد وخود برتخت شاهی نشست وبهاین ترتیب دودمان برهمن شاهی شروع شد .

« کلهنه» مورخ وشاعر کشمیر برعکس « کلر» رابکلی نمیشناسد و شخص‌دیگری را که «للیه» نام‌داشت موسس این‌خاندان میشمارد. این«للیه» معاصر «سنکره‌ورمان» (۹۰۲- ۸۳۳م) شاه کشمیربود. بعض مدققین مانند کننگهم انگلیس « کلر» و «للیه» هردورا یکنفر میدانند بهرحال چون‌میان آثار البیرونی و کلهنه‌تقریباً ۱۱۸ سال فاصله‌است شاید هر دوشخص مذ کور عبارت ازیکنفریاعلیحده باشند بهرحال به‌اساس‌نوشته‌های ابوریحان بیرونی« کلر» وزیر بر همنی سلطنت رااز «لگه‌تورمان» در کابل گرفته وجمعی از مدققین مانند الیوت و اچ - سی- ای پروفیسر تاریخ وسانسکریت‌یونی ورسیته کلکته ظهور برهمن شاهی ها را در حو ا لی ۸۵۰ م حدس میز نند ·

<u>سائرشاهان‌این‌خاندان</u>: دو مین پاد شاه این سلاله ر ا البیرونی « سامند» میخواند· مدققین در میان مسکوکاتی که بیشتر از افغانستان پیدا شده مسکوکات شاهی رایافته اند که در آن بصورت (سامنته‌دیوا) اسم برده شده ·چون(دیوا) یا(دیوی) اسم خانواده و کلمهٔ علیحده است میتوان گفت که «سامنته» همان «سامند» متذ کرهٔ البیرونی‌است · درروی وپشت سکه‌های‌اوشکل نرگاو و سوار کاری دیده میشود.

---

(۱) از روی خط سیر« او کا نـگـک » چینی و یاد داشت های « شاوان » فرا نسوی معلوم میشود که تر کی شا هی ها تا حوالی ۷۴۵ مدر کا پیسا سلطنت می نمودند ·

(۲) از روی ۶۰ نفرشاهی که البیرونی به سلسلهٔ ترکی شاهی نسبت میدهد و ازروی اسم کانیك (کنیشکا) واضح معلوم میشود که مقصدش از کو شانی ها است چه‌بزرگ بشد وچه خورد وچه احفاد آنها .

بقرار ترتیب البیرونی سومین پادشاه برهمن شاهی «کملو» نام‌داشت که آنرا «کلمو»هم تلفظ میکنند. از روی یکی ازحکایات دلچسپ محمدعوفی درجوامع الحکایات معلوم میشود که مشارالیه معاصر زمان‌عمرولیث صفاری(حوالی ۲۸۷-۲۶۵)هجری مساوی (۹۰۰-۸۷۹م) می‌زیست وسلطنت میکرد. اگرچه مولف جوامع الحکایات اورادرین‌وقت بصفت‌رای هندوستان‌یاد کرده ولی‌هنوز علاقه های ننگرهارولغمان وتگو ونجرو و پختیا (سمت‌جنوبی) تا حوالی نزدیك کابل جزء قلمرو اوبود واین مسئله ازروی فتح سکاوند (لوگر) معلوم میشود زیرا محمدعوفی شرح میدهد که عمر ولیث شخصی‌را بنام «فردعان» شحنهٔ زابلستان مقرر کرد واو باچهار هزار سوار آمده سکاوند را گرفت وبتکدهٔ معروف آنرا که‌در اقصاء هند شهرت داشت ویران کرد(۱).

چهارمین پادشاه‌این‌سلسله را البیرونی(بهیمه)نام می برد که‌به اسم(بهیمه‌پاله) و(سری‌بهیمه دیوه) هم شهرت دارد. راجع به واقعات عصراو معلومات بیشتری دردست نیست مسکوکات نقره‌ئی او از حوالی کابل پیدا شده. اگرچه بعداز (بهیمه) از شاهی بنام (ایشتپال) هم‌اسم می برند ولی به‌قرار ترتیب البیرونی پنجمین‌رای سلسلهٔ برهمن شاهی (جیپال) بود که معاصر سبکتگین ومحمود زابلی می زیست وجنگ های ایشان اورامشهور ساخته است. بعد ازفتح کابل بدست یعقوب لیث صفاری در (۸۷۹م) و فتوحات علاقهٔ سکاوند جنوب کابل بدست برادرش عمرولیث در سال های بین ۸۷۹و۹۰۰ م سامانی ها نفوذ موقتی درجنوب هندوکش پیدا کردند که‌باوالی آنها ابوبکر لاویك‌درزابل‌و کابل محسوس‌میشد. چندی بعددر۹۳۳ الپتگین‌غزنه‌را ازوالی‌مذکور گرفت وازهمین وقت به بعد یکسلسله جنگ ها با برهمن شاهی هاشروع‌شد. جیپال باجنگ های البتگین وسبکتگین ومحمود مقابل شد. میگویند که‌مقر خودرا به قلعهٔ مستحکم (بهتنده) بردومرکزخودرا از(ویهند) به ماورای (ستلج) انتقال داد. اگر این‌امر صحت داشته‌باشد این‌سومین‌باراست که مرکز برهمن شاهی ها تغیر محل یافته. بهر حال قلمرو دولت جیپال بطول از سرهند تالغمان وبعرض از سلطنت کشمیر تا ملتان انبساط‌داشت. جنگ‌های جیپال‌رابا غزنویان عتبی درتاریخ یمینی به تفصیل‌شرح‌داده (۲) وجنگ‌اول میان‌جیپال وسبکتگین بین‌غزنه ولغمان واقع‌شدودرآن رای برهمنی شکست خورد وصلحی باپرداخت‌یك ملیون درهم وپنجا فیل عقد شد ولی‌دراثر عهد شکنی جیپال جنگ دوم‌میان‌طرفین آغاز یافت وعلاقه‌های‌بین لغمان وپشاور جزء دولت غزنوی‌شد.

محمود کبیر زابلی بنوبه خودرفتار پدررا تعقیب نموده ودرمقابل برهمن شاهیان لشکر کشید جنگی بتاریخ ۸ محرم ۳۹۲ هجری (۲۷ نوامبر ۱۰۰۱م) درحوالی پشاور درگرفت. هند وان

(۱) جوامع‌الحکایات نسخهٔ قلمی موزهٔ کابل.

(۲) تاریخ هند جلد دوم تالیف الیوت: تاریخ یمینی بصورت‌خلاصه درینجا ترجمه شده.

شکست‌خوردند. جیپال با ۵۰ تن از پسران ونواسه هایش اسیرشد ویهنددومین مرکز برهمن‌شاهیان بدست محمود زابلی فتح شد وجیپال ازغصه ورنج درسال ۳۹۳ هجری (۳-۱۰۰۲م) خویش را درآتش افگند .

ازین‌تاریخ به‌بعد تغیری‌فاحش‌دراوضاع رخ داد. غزنویان مقتدر وفاتح‌شدندوبرهمن شاهیان منکوب‌ومغلوب وضعیف گردیدندنفوذ آنها ازخاک‌های افغانستان شرقی بکلی مرتفع‌ودر پنجاب شرقی منتقل گردید . درین دورهٔ ضعف ونقاهت‌بازهم‌دراثر کمک‌های بعضی راجاهای هند چندنفر دیگر ایشان‌بعدازجیپال‌به سلطنت‌رسیده اند که بیشتر مختص به‌تاریخ هنداند واسمای آنها«آننده پاله» «تری لوکته پاله» «ویداپاله» وغیره میباشد .

دپښتو داد ب پوخو ورکی پانی

له ډیرو کلو راهیسی په هیواد کښی دپښتو ادب دتو لو نې اوتاریخ
ليکلو نهضت شروع شوی دی ، اوپه دې لار کښی دپښتنو شعراو دوه جلده
سوانح او آثار پښتو ټولنی خپاره کړه، پټی خزانې هم ډير خفايا لځ کړه ،
او د کابل په مجله کښی دا څیړنه جاری ده .

په دې کالنی کښی زه دپښتو ځینی مهم او نادر آثار چه د لنډن په بر یتش
موزیم کښی ساتلی دی ، يوځای ښیم . او په دې مقاله کښی دپښتو دادب ځینی نیمګړی
تاریخی معلومات بشپړ کوم ، ځکه چه دپښتانه شعراء دلیکلو پروخت دغه معلومات
زما څخه نه وه ، نو ښه ده ، چه اوس لنږ څه پسی تکمیل شی . (حبیبی)

مأخذ

تر هر څه دمخه ددې مقالې مأخذ او دمعلو ماتو منبع ښاغلیو لوستونکیوته معرفی کوم ، په دې
مقاله کښی مانور مراجع اومآخذ ندی کتلی فقط له يوه کتابه څخه می استفاده کړیده ، دا کتاب
دبرطانیا دموزیم دقلمی نسخو فهرست دی . چه دمراټهی ، او ګجراتی اوبنګالی اوسندهی او پښتو
قلمی نسخوښوونه کوی ، او په (۱۹۰۵ ع) په لنډن کښی چاپ شوی دی ، چه دلنډن ديونیورستی کالج
دهندی ژبو پرو فیسو ر دا کسفورډ دپو هنتون دبنګا لی معلم بلو مها رت Blumhardt.M.A
له خوا لیکل شوی دی ، د کتاب په سر کښی دبرطانیا دموزیم دشرقی کتابوساتونکی يوه مقدمه کی
لیکلې او بیا يې په مؤلف اوهغو کتابو څخه بحث کوی ، کوم چه په دغه فهرست کښی داخل دی . دلته ئې
هغه کرښې چه په پښتو اړه لری را اخلم :

« پښتو قلمی نسخې چه په دغه فهرست کښی ذ کر کیږی ، هغه شپیته کتابونه دی ، چه میجر راورټی
اوډو کتور ډارمستتر ، اوريو ، اوهیوز ټول کړی دی ، اوپه دغو کښی دوه دافغان مهم تاریخی
کتب هم شته ، چه مخصوصا دیو سفزو په طایفو اړه لری ، اوطبع شوی ندی ، يوتاریخ مرصع
(نمبر ۹-۱۱) دی ، چه افضل خان ختک کښلی اوبل هم (نمبر ۱۳) تواریخ رحمت خانی دی ،
چه پیر معظم شاه لیکلی دی ، نورمهم کتب دپښتو د ګرامر اولغت دی ، چه په دغو کښی ریاض المحبت
اوعجایب اللغات (نمبر ۱٤-۱٥) دی ، چه اړی دمحبت خان له تألیفاتو څخه شمیرل کیږ ی ،
اودوهم الله یار خان دحافظ رحمت خان زوی کښلی دی ، اودواړه طبع شوی ند ی .

پەدغو کتابو کښې (له نمبر۲ـ٦) پوری داخونددر ویزه پنځه جلده مخزن اسلام او د نورو شاعرانو پښتو آثارهم شته ، چەاکثر غیر مطبوع دی ، او (نمبر۳۳) داحمد شاه درانی دیوان دیادولو وړدی ، دغسیهم دافضل خان « عیار دانش » اود عبدالقادر خان دسعدی د گلستان پښتوترجمه چه نثراونظم برخی لری ، (نمبر٤٦ـ٤٧) اوبله ترجمه پەنظم کښې دامیرمحمد انصاری لەخواشویده(نمبر٥٤)چەد عبدالقادرخان دترجمې یوازیلمړیباب په گلشن روه کښېنشر شویدی»

دفهرست مؤلف دپښتو قلمی نسخودغونی بحث په مقدمه کښې کوی ، ورو سته چەد نسخو دتفصیل ځای تەځی ، نودموزیم موجو ده کتابونه منصلا ښیی ، په دغو کښې ځینو داسی کتب اوهسی معلومات موجود دی چه دمخه مونږ تەښکارەوه، نوئیدلته دتکرارضرورت نشته، فقط هغه معلومات ځینیرااخلو ،چەمونږته نوی دی، اودمخه دپښتوټولنی په نشراتو کښې ندی راغلی .

دلتەداخبره همد ګړووړده، چەددغه فهرست لیکوال اصلی قلمی نسخې پەغور کتلی ، اوځینی یادداشتونه چەراوړتی اونوروپوهانوپرلیکلی دی، لەهغوڅخەئیرااخستیدی، نولکـه چەدغه یادونی ګټوری دی، زەئیهمدلته رانقل کوم اوس بەنوله دغه کتابه غوره معلومات دلته را خلاصه کړم :

(۱) ددرویزەپه خصوص کښی زیات معلومات

د کابل پەتېرو کالنیو اودپښتوټولنیپەنشراتو کښیددیسری ژوندانەحوادثاوپەپښتو کښې ئې دادبموقعیت ښەڅرګندشوی دی،دلتەدده پەحضوص کښې یوڅه معلومات لاس ته راځی، چه دمخه ندی نشرشوی، نودپخوانو لیکنو دتکمیللپاره هغه راوړو:

ددرویزه پەتالیفاتو کښی تذکرةالابراراوارشا دالطالبین اومخزنمونږته معلوم و ، مګردی پەپارسی ژبه یوبل تألیفهملری ،چەدعلی بنعثمان الاوشی دعربی بدء الامالی شرح ده ، اودا کتاب پەلاهور کښې په (۱۸۹۱ ع) اوپه دهلی کښېپه (۱۹۰۰ ع) خپور شوی هم دی .

دمخزن لەقلمینسخو څخه یوه داسی نسخەهم شته، چه داخوند درویزه دزوی عبد الکریم (کریمداد) پەلاس کښلېشوې، اوپەجمعه۲۱دمحرم (۱۰۲٤ھ) ئیتمامه کړېده، اوپەپای کښېداسی لیکلری: «بایددانست کەجامع اینتالیف فقیر کثیرالتقصیر عبد الکریم بن مخدوم درویزه است قدساللهسره العزیز قدوقع الفراغ من جمعت هذ التأ لیف واستکتبا بەیومالجمعه فیتاریخ احدیو عشرونمنالمحرمالحرام فیسنه الف وار بعة وعشرون تمت بالخیر »

لەدېڅخه د کریمداد دژوندانەوختد (۱۰۲٤ھ) حدود معلومیږی .

(۲) داخوند قاسم فواید شریعت

ددېتألیف پەخصوص کښېهممونږ معلومات درلوده، او کتاب هم چاپ شوی دی، مګردلته دفهرست مولف دراوړتی پەحواله لیکی، چەفواید شریعت په (۱۱۲۵ھ=۱۷۱۳ ع) کښلشویدی اومولفئې پەهشتنګر اوپېښور کښې وه،اوخیل نوم داسی لیکی: ابوالقاسم بنعبدالله (ص۷)

(۳) عبدالرشيد

ددې سړی شرح حال په پښتانه شعرا ـ ج ـ ۱ ـ ص ۳۱۸ ـ کښې راغلی دی، او هلته مې تخميناً ده د ژوند د وخت د (۱۱۲۹ هـ) حدود تاکلی دی. مگر ددې فهرست مولف ليکی، چه ده خپل کتاب رشيدالبيان په (۱۱۶۹ هـ = ۱۷۵۶ ع) کښلی دی (ص ۷)

(٤) دافضل خان تاريخ مرصع

دتاريخ مرصع پوره نسخه مونږ نده ليدلې، فقط د گلشن روه په حواله ئې دمخه په پښتانه شعرا (ج ۱ ـ ص ۲۳۰) کښې ذکر راغلی دی. بيا نباغلی رشتين د (۱۳۲۰ ش) په کالنی کښې (ص ۲۶۵) ددې شرح راوړې ده.

له دغه فهرست څخه دافضل خان په شرح حال کښې دغه لاندې ليکی اضافه کيږي :

«افضل خان داشرف خان زوی و، چه خوشحال خان په (۱۰۹۵ هـ = ۱۶۸۳ ع) په بيجاپور کښې بندی شو، نوافضل خان د (۱۷) کالو، دی دخپل پلار ترمرګ وروسته په (۱۱۰۵ هـ = ۱۶۹۳ ع) دختکو مشر شو، دده کتاب تاريخ مرصع له مخزن افغانی څخه يوه برخه لری، چه دغه مخزن په (۱۰۲۰ هـ) نعمت الله کښلی و. له دغه سره افضل خان د يوسفزو تاريخ گډ کړی، اود ختکو د کورنۍ احوال ئې هم پوری ضميمه کړی دی، لمړی دی يوه مقدمه ليکی، بيا نو خپل کتاب پر (۳) بابه او (۷) دفتره وېشی، اويوه خاتمه هم لری»

ځکه چه له دغه فهرست څخه د کتاب مفصل احوال لاس ته راځی، نو به لاندې د ټولو نسخو شرح وليکم دتاريخ مرصع درې نسخې په برټش موزيم کښې شته :

(الف) لمړۍ نسخه تر (OR ـ ۲۸۹۳) لمبر لاندې، (۷٤۰) مخه ده، چه تقطيع ئې (۱۳ × ۸) انچه دی، هرمخ (۱۳) ليکی لری، په (۱۸۸۵ ع) په پېښور کښې ليکل شوې، اود هيوز په کلکسيون اړه لری، د کتاب شروع داسې کيږي :

«باسمك القدوس سبحان الله وبحمده، پاکی ده هغه خدای تعالی لره، چه زمام ئې داختيار اود اقتدار په قدرت کامله سره د خلقت انسانی په جناب گردون اقتدار ئې دباد شاهانو عالی تبارو سپارلی دی ...»

د کتاب ابواب اومضامين داسې وېشل شوی دی :

لمړی باب : له ۱۶ تر ۲۵ مخه دمهتر يعقوب عليه السلام احوال.

دوهم باب : له ۲۵ تر ٤۲ مخه طالوط او سليمان عليه السلام.

دريم باب : له ٤۲ تر ۶۵ مخه داسلام له ابتدا د حضرت عمر (رض) دخلافت ترپايه.

(دادرې بابه په تاريخ انبياء اړه لری، او لکه پخوانو مؤرخينو چه ليکل هغسې ليکل شوی دی، البته داوسنی تاريخ لار اوروېه بيله ده) وروسته د کتاب د فاتر شروع کيږي :

لمړی دفتر : له ٦٥ تر ١١٨ مخه داو د ی سلطان بهلول ، او سلطان سکندر او سلطان ابراهیم تاریخ .

دوهم دفتر : له ١١٩ تر٢٣٧ مخه : دشیرشاه سوری‌اواسلامشاه ، اوعادلشاه عدلی تاریخ.
(دغه برخی په تاریخ مرصع کښې دنعمت الله له مخزن افغانی څخه اخیستې شوی دی)

دریم دفتر : له ٢٣٧ تر ٢٧١ مخه : دپښتنو مشرانو احوا ل چه له نعمت الله څخه ئې ا حوال رااخیستل شوی دی،دغه ټوك د خان جهان لو دی ، دلیر خان ، بهادر خان ، پر دل خان ، دریا خان ا حوال او سوانح لری .

څلورم دفتر: د کابل وقایع (چه پەدغه نسخه اونورو کښې دابرخه‌نشته، اما د کتاب پەمقدمه کښې ئې ذکر راغلی دی)

پنځم د فتر : له ٢٧١ تر ٢٩٩ مخه د غو ریا خپلو او خښی قبیلو ر ا تگ له قند هاره و کابل ته . د دې برخی تاریخی و قایع له تذکرة الابرار او جها نگیر نامې ، اونورو پارسی کتا بو څخه اخیستل شوی دی . د غه برخه له گلشن روه او کلید افغانی څخه ټی سی پلوډنT.C.plowden په انگلیسی ترجمه کړې او په (١٨٧٥ع) ئې په لاهور کښې طبع کړېده (دیوسفز وعمومی راپورت چه پیلوېه ١٨٦٤ ع له لاهوره نشر کړی دی و گوریء)

شپږم دفتر : له٣٠٠تر ٦١٠مخه : دختـکو انساب اوتاریخ، دخوشحال خان دژو ندانه مهم وقایع، د گواليارد‌محاصرې حوادث، داورنـگ زیب‌سره دخوشحال خان جگړې، چه پەدغه برخه کښې ډېری نېټې پەپارسی‌اوپښتو بیتو ښوولی شوی دی .

اوم‌دفتر: له‌٦١٠ تر٧١٧ مخه: دمشهورو پښتنو روحانیوخلقو سوانح، چه‌پەلمړی برخه کښې دنعمت‌الله له‌مخزنه ترجمه شوی احوالونه دی، اود (٢٨) سړبنیو، (١٨) بېټنیو (١٧) غر غښتیو مشاهیر وسوانح لری .

دوهمه‌برخه‌ئې له(٦٥١تر٧١٧)مخه‌دنورو مشاهیرو سوانح‌دی،چه مخصوصاًدختـکو رو حانیون بیان شو ی دی ، لـکه: آ دم بنوری، ابوالفتح ، نسیك خټك کرلانی، پیربابك، شیخ بهادر (اوددەزوی) شیخ رحمکار خټك کرلانی ، اخوندمحمد چالاك ، میان‌جمیل ، میان اللهداد، رادل فقیر .

خاتمه:له٧١٧ تر٧٤٠مخه: دپښتنوانساب‌پەدرې فصله کښې:(١) سړبنی (٢)بټنی(٣)غورغښتی (چه‌دغه‌هم له‌مخزن افغانی څخه‌پښتو شوی‌دی) دمخزن‌ددغې نسخې پەپای کښې هسی لیکلی‌دی:

«ډېرډېرشکراوحمد هغه‌یوخدای لره، چه . . . دا کتاب مستطاب یعنی‌تاریخ مرصع تصنیف دافضل خان . . . پەقلم دمولوی محمد حسن پەشهر دپېښاور کښې پەاته ویشتم تاریخ دمیاشت داپریل سنه١٨٨٥٠٠٠٠ شکلی‌شه» (١)

(١) دفهر ست‌له ص ٨ ـ ٩ پورې .

(ب) دوهمه‌نسخه (Add-۲۶۳۳۶) توله (۷۴۰) مخه‌ده، تقطیع‌ئې (۱۰ $\frac{۳}{٤}$ × ۶$\frac{۳}{٤}$) انچه‌ده، هرمخ ئې (۱۷) سطره‌لري، هره لیکه ئې $\frac{۳}{٤}$ ۳ انچه‌اوږده‌ده، دانسخه‌داتلسمي‌عیسوي پیړۍ‌په آخره برخه کښې په‌ښه خط کښلې شوې؛ اودولیم ارسکن له کلکسیونه ده .

(ج) دریمه نسخه(O.A - ٤٤٨۷) مخونه ئې (۷۶۵) دی، په‌دې تقطیع :

(۱۳ × $\frac{۳}{٤}$ ۷) هرمخ ئې (۱۷) لیکی لری، چه‌اوږدوالی ئې ($\frac{۱}{٤}$ ٤) انچه دی .

دانسخه دمیجر راورټی په کلکسیون اړه درلوده، دهیوز له‌نسخې سره سمه‌ده، لیکونکی ئې نورمحمد قندهاری‌دی، چه په ملتان کښې په(۱۲۷۲ه=۱۸۵۶ع) کښل شوې ده اوپر دواړو وقایعو باندی دمحمدسعید پېښاوری (۱۲۷۲ه) مهرونه لری (۱)

(٥) شاهنامهٔ (احمد شاهی)

ددې کتاب ذکر دفهرست خاوند تر (۱۲) نمبر لاندی په (۱۰) مخ کښې راوړی. لکه چه‌ښکاری دا کتاب دپښتو ډیر مهم ادبی اثردی، اودمخه هم‌دپښتو ټولنې په لیکنو کښې ذکر شوی‌ندی. نوځکه له‌دغه فهرسته څخه‌ددې کتاب معلومات ټول‌مونږ ته‌نوی‌دی، اوزمونږ په‌ادبی تاریخ کښې یومهم اثر زیاتېږی .

دا کتاب ترنمبر (O.R-٤۲۲۱) لاندی په‌بریټش موزیم کښې خوندی دی ، صفحات ئې (۱۲٤)دی، تقطیع‌ئې (۹ × $\frac{۱}{٤}$ ٥) انچه‌ده ، په‌هرمخ کښې (۱٥)لیکې دی،چه‌هره لیکه (۳)انچه اوږده‌ده، په(۱۸) عیسوی پیړۍ اړه لری .

دا کتاب دجیمس ډارمسټټر له کلکسیونه‌دی ، اوداعلیحضرت احمدشاه‌بابا سوانح اوجنګی کارنامې ذکر کوی، له‌هغه وخته شروع کوی چه احمدشاه‌بابا له‌نادر افشار سره‌ؤ، بیادپنجاب دمراټیا نوترجګړو پورې ټول حوادث راوړی. دکتاب ناظم (حافظ) نومېږی، اوخپل کتاب داسې شروع کوی :

اول ثنا ده د سبحان   چه پاد شاه دی د جهان
که هر ارمی شی زبان   په خو قسم که بیان

❀ ❀ ❀

نه په شی له ما اد ا   که گو یا شی و اړه دا
چه خلقت که له عدم   څه زیبا صورت له ...

په لمړی مخ کښې دخدای تعالی ثنا ؤاودحضرت‌محمد (ص) اودده دیارانو نعت‌وایی ، دامقدمه

(۱) دفهرست ۱۰ مخ .

تر(۷)مخه‌رسېږی ، بیاتر(۱۲) مخه‌دنادرشاه افشار بیان کوی .نور مباحث ئې دادی :

(۱) دچمکنو راتګ لاهورته اودنادر شاه مرګ (۱٤) مخ

(۲) داحمد شاه درانی پرتخت کښېنستل اودافغانستان پاچا کېدل (۱۱٦۰ه) (۱۸مخ)

(۳) دنواب ناصرخان سره جنګ اود هغه ماتول (۲۲ مخ)

(٤) داحمد شاه تګ لاهورته (۲۵ مخ)

(۵) دنواب شاهنواز خان تیاری دده مقابلې ته (۲۹) مخ

(٦) دشاه لمار جنګ لاهورته نژدې (۳۱ مخ)

(۷) دمغلودلښکرو رارسېدل ، دنواب قمرالدین خان سره له جهان آباده (۳٦) مخ

(۸)تینګول دعهد له احمدشاه سره دجنګې مشرانوله خوا (۳۸) مخ

(۹) پر سر هند حمله (٤۱) مخ

(۱۰) دسرهند جګړه (۱۱٦۱ ه = ۱۷٤۸ ع) (٤۳ مخ)

(۱۱) لاهورته دنواب معین الملك راتګ دحاکم‌په‌ډول ، دده دپلارتر وفات وروسته ، چه دسرهند په جنګ کښې‌ومړ(٤۹ مخ)

(۱۲) دنواب معین الملك په واسطه ددهلی‌له پاچاسره اتحاد (۵٤مخ)

(۱۳) داحمدشاه بیرته تګ کابل ته (۵۹) مخ .

(۱٤) دنواب معین الملك سره جګړه (٦۲) مخ

(۱۵) پر دهلی حمله (۱۱۷۰ه = ۱۷۵٦ ع) (۷۵ مخ)

(۱٦) پرجینګرحمله (۷۷ مخ)

(۱۷) له انوپشهرڅخه شهدرې ته تګ (۸٦ مخ)

(۱۸) ترجمنا اوښتل (۹۰) مخ

(۱۹) دنواب نجیب الدوله تیاری دمراټیانوجګړې ته په پنجاب کښې (۹۲ مخ)

(۲۰) وژل دنجیب الدوله دباهو آدم له خوا (۹٦ مخ)

(۲۱) دغلودانو درول پر مراټیانو باندې (۹۷ مخ)

(۲۲) داحمد شاه غلبه پرمراټیانو په پانی پت کښې(۱۰۰ مخ)

(۲۳) خاتمه (۱۲۱ مخ)

دا اشعار په (۱۱۷۲ه = ۱۷٦۰ ع) لیکل شوی دی ، اودغه عین هغه‌وخت دی‌چه دمراټیانو سره جګړې جاری اوتو دې‌وې ، ځکه‌چه د (۱۷٦۱ ع) کال په جنوری دپانی‌پت په جګړه کښې دمراټیانو حوادث تمام شوی دی .

داسی ښکاری چه دغه نسخه د مؤلف په قلم لیکلې شوې ده ، ځکه پر حاشیو اوپیتو سربیره ډیر تصحیحی‌خطونه لری دکتاب دپای‌پیتونه دادی :

شاه نامه می شوه منظوم په کاغذ باندی مرقوم
ايما حافظ طوطی ژبانه ژبه بند کړه له بيانه
په دا ختم کړه گفتار (۱) په تنظيم مکړه اشعار

(٦) تواريخ حافظ رحمت خانی

ديو سفزو پښتنو يو تاريخ دی، چه تر (O-R - ٤٤٨٨) لمبر لاندی په بريټش موزيم کښی شته، (١٢٥) مخه (١٢ × $\frac{3}{4}$ ٧) انچه دی، هر مخ ئی (١٥) ليکی لری، چه د ليکو طول ئی ($\frac{1}{2}$ ٤) انچه دی دا کتاب درا ورټی په کلکسيون اړه لری او مولف ئی معظم شاه نوميږی دی خپل کتاب په يوه پارسی مقدمه شروع کوی او وايی: چه زما پلار پير محمد فاضل نوميږی چه د پيښور د پير سهباك د کلی مشرو، او د حافظ رحمت خان (متوفی ١١٨٨ ه) له نفر يوځخه شمېرل کېدی، دده بادار حافظ رحمت خان يوه قلمی نسخه (تواريخ افغان) دشاه جهان پور دخان بهادرخان داؤ دزی غوريا خيل په کتب خانه کښی وليد له (٢) چه دځښی اوغوريا خيلو اود يوسفزو وقايع پکښی ليکلی وه او په پښتو او پارسی گډوډ و، دا کتاب داخوندرويزه دنثر په ډول کښلی شوی و، نو پير معظم شاه دحافظ رحمت خان په هدايت، دا کتاب په آسان ډول وکيښ. دا کتاب اوه مقام لری، په (١١٨١ه=١٧٦٧ ع) تمام شوی دی.

(١) مقام (٤مخ) دځښی او غوريا خيل راتگ کابل ته او دميرزا الغ بيگ سره مخالفت.

(٢) مقام (٢٢مخ) ديوسفز ولېږ دل پيښور ته، ددلازاکو سره جگړه، ددوآب او باجوړ فتح کول، او دهشتنگر دښار نيول.

(٣) مقام (٤٩مخ) دسوات راتلل دملك احمد ترمشرتوب لاندی دبابر راتگ ديوسفزو دشخړی لپاره.

(٤) مقام (٨٥مخ) د گگيانيو مشت کېدل په دواب کښی، پيښور ته دبابرشاه راتگ او ددلازاکو ماتول.

(٥) مقام (٩٧مخ) دگگيانيو جگړی له دلازاکو سره.

(٦) مقام (١١٣مخ) دمفتوحو مځکو وېشنه په مشهورو قبيلو کښی دشيخ مالی په هدايت، دشيخ مالی او ملك احمد مرگ، دخان کجو رسيدل ومشرتوب ته، او دغوريا خيلو سره عداوت کول.

(٧) مقام (١٣٤مخ) ديوسفز و اوغوريا خيلو جگړی اود خان کجو تصرف ددوی پرمځکو.

---

(١) د فهرست ١٠ - ١١ مخ.

(٢) تواريخ افغان دحسين خان افغان له خوا په (١٠٣٢ه=١٦٢٢ ع) ليکل شوی، اولکه ايتی چه دانډيا آفس دفارسی کتابو په فهرست کښی ليکی (ص٢٣٣) دا کتاب هلته په (٥٨١) نمره ضبط دی، ريو ئی هم پخپل فهرست (ص٢٣٠) کښی ذکر کوی.

دامهم کتاب معظم شاه دمحمد عظیم‌الله‌خان ابن دلاور الملك عزت الدوله دوندی خان دحکمرانۍ په‌وخت کښلی، اودغه‌نسخه‌چه‌ذکر شوه، په‌پای کښې دلیکونکی نوم‌داسې راغلی دی: «کاتب‌الحروف میرزا محمداسماعیل قندهاری بتاریخ ۲۶ ماه جولائی سنه۱۸٦٤ ع» (۱) .

له‌دې پښتنی‌ځخه مونږته دوه‌پښتو تاریخی کتب په‌لاس راځی یوهغه دحسین خان «تواریخ افغان» چه‌بل‌ځای ئی‌مونږدرك ندی‌موندلی، بل‌پخپله‌دغه‌تواریخ رحمت خانی‌چه معظم شاه کښلی او‌ډیر مهم پښتو اثر دی .

(۷) ریاض المحبت

یو پښتو گرامر اوفرهنگ‌دی، چه‌د نواب‌محبت‌خان له‌خوا په‌پارسی لیکل شوی اوپه بریټش موزیم کښې په(o.R۰٤٤۹۰)نمبرضبط‌دی. ټول کتاب (۷۲٤)مخه($\frac{1}{2}$ ۱۲×۸)انچه‌دی، په‌هرمخ کښې (۱۷) لیکی دی ، دلیکو اوږد والی ($\frac{1}{2}$ ٤)انچه‌دی. دراو رتې په‌مجموعه اړه‌لری. اوداسې شروع کیږی :

«ستایش بیکران ونیایش فراوان نخل بندی‌را باید، که‌حدایق جهانرا به گلهای بوقلمون ونهال‌های گونا گون آراستگی وپیراستگی بخشید، الخ . . .»

نواب‌محبت‌خان دحافظ رحمت‌خان مشرزوی‌و، چه‌په (۱۲۲۱ه=۱۸۰٦ع) ئې‌دا کتاب دسر چارلیس بارلو په‌خواهښت په‌لکهنو کښې‌و کیښ،دغه‌وخت دی‌دبرطانیا دحکومت‌په‌لاس کښې‌بندی‌و .

دی درې دشعر دیوا نونه هم لری چه‌یو هندوستانی، بل پارسی، او بل پښتو دی، یو بل هندو ستانی مثنوی لری چه«اسرار محبت» نومیږی، چه دسسی اوپانو قصه‌ئی په کښې منظومه کړې‌ده (۲) دمحبت‌خان بل کشر ورور نواب‌اللهیارخان پخپل کتاب عجایب اللغات کښې لیکی، چه‌محبت خان په(۱۲۲۵ه=۱۸۰۸ع)وفات شوی‌دی.

ریاض المحبت پردوه بابه ویشل کیږی ، امری باب له (٦تر۵۹۵) مخه . چه‌دپښتو افعالو تصر یفات دی ، د الفباء په تر تیب . د وهمه برخه (له ۵۹۵ ځخه تر۷۲٤ مخه) پښتو لغات دی ، چه‌په پارسی ئې معانی ورته کښلی دی .

د کتاب په‌پای کښې داتمام تاریخ « نونسخهٔ محبت = ۱۲۲۱ ه » ښو ولی دی :

این‌تحفه نسخهٔ نو تصنیف شد‌چو ازمن — آمدندا ز هرسو صد آ فرین ورحمت
اتما م سا ل انرا هر گه زغیب جستم (۲) — تاریخ گفت‌هاتف : « نونسخهٔ محبت »

(۱)دفهرست ۱۱مخ.(۲) دسپرینگر فهرست‌ص۲۵۱_٦۲۰_ د گارسان‌دی تاسی ادب ج ۲_ ص۳٤۹_دایتهی فهرست نمبر ۲٤۵۲ .

(۳) دفهر ست ۱۲ مخ .

(۸) عجائب اللغات

دا یوه هند ستانی اوپښتو ډکشنر ی ده ، چه پارسی معانی هم لری ، مؤلف ئې د حافظ رحمت خان زوی اللهیار خان دی ، دا کتاب په (O.R ـ ۳۹۹) نمبر ضبط ، او (۲۷٤) مخه لری ، تقطیع ئې ($\frac{۳}{٤}$ ۱۰× $\frac{۱}{۲}$ ٦) انچه ده ، هرمخ ئې (۱۷) لیکی لر ی هرلیکه($\frac{۳}{٤}$ ۳) انچه اوږده ده ، په نستعلیق د (۱۲۳٤ ه = ۱۸۱۹ ع) کال په رجب کښې کښل شوی دی . دهملټون په کلکیسون اړه لری ، ابتدائې داده :

« الحمد الله . . . بعد ستا یش جناب کبریای جل و علی ودر ود بر خوا جهٔ انبیا علیه من الصلو اة افضلها ، ومناقب خلفاء راشد ین ، وجمیع اصحابه وتا بعین رضو ان الله تعالی علیهم اجمعین ، میگوید بندهٔ گنه گار . . . . . الخ » . .

کتاب یوه مقدمه له (٤) مخه څخه لر ی ، چه د پښتو گرامر ځینې قواعد دی ، پخپله د کتاب لغات پر (۲۸) بابه و یشل شوی دی ، چه له (۱۱) مخه شروع کیږی ، لمړ ی هندو ستانی لغات بیا پښتو ، بیا پارسی اوعربی پکښې لیکلي ، اوپر هر لغت ئې لوړ په سره رنگ ددغو ژبو لغات په (ع ، ف ، پ ، ه) ښو ولی دی .

د کتاب په پای کښې د تألیف نېټې (۱۲۲۸ه = ۱۸۱۳ ع) په هندو ستانی اوپا ر سی د محمد ابر اهیم خا ن فرحت اوپښتو د مؤلف له خوا ، اودوې نوری په پارسی اوعربی دمو لوی گل محمد له خوا په نظم و کښې ویلې شوی دی . د کتاب لیکونکی غلام حسین د ی . . .

ددې کتاب بله قلمی نسخه هم په (O.R ـ ٤٤۹۱) نمبر شته ، چه صفحات ئې (۲۲۳) په (۱۲ × $\frac{۱}{۲}$ ۷) تقطیع د ی ، اولس لیکی هرمخ لری چه ($\frac{۳}{٤}$ ٥) انچه او ږدې د ی ، په نستعلیق د(۱۲۷۱ ه = ۱۸٥٤ ع) کال دصفری په میاشت دشرف الد ین ملتا نی په خط لیکلې ، اودراورتی له کلکسیونه ده (۱) .

(۹) یوه پښتو مجموعه

نمبر (Add ـ ۲٦٥۸۲) نوله (۱٤٦)مخه (۱۳ $\frac{۱}{۲}$ × ۸) ده ، پر ا ر و پانی کا غذ له (۱۰۸۳ تر ۱۸۰٥ ع) پوری کښلی شوې ، اودولیم ار سکن په کلکسیون اړه لری .

دامجموعه ځینی متفرق مضامین دی دپښتو په خصوص کښې په دې لاندی ډول :

۱:ـ له (۱ ـ ۱۰)مخه دپښتو گرامر قوا عد دی ، درشیدالبیان ، او عبدالرحمن مثالونه لری ، تر(٦۳) عنوانو لاند ی .

---

(۱) دفهرست ۱۲-۱۳ مخ .

۲: ـ له (۱۱ ـ ۱۹) مخه دپښتو دادب نمونې چه په رومن لیکلې دی او درحمان ، او هندی قصو او مخزن اسلام څخه اقتباس دی .

۳: ـ له (۲۰ ـ ۲۲) مخه‌د مخزن اسلام او رحمان څخه یوه خلاصه .

٤: ـ له (۲۳ ـ ۲٦) مخه پښتو لغات له انګلیسی ترجمې سره .

۵: ـ پښتو الفباء ، او دویل له‌مصدره دپښتو افعالو اشتقاق (۱)

(۱۰) دارزانی دیوان

ارزانی دمخه مونږ دخیرالبیان دسبك اوپیر روښان په بیانو کښې‌پیژاند ، او داهم را اته معلومه وه ، چه دی یو شاعر دی مګر دمکمل دیوان وجودئې نه و،راته ښکاره .

داد یوان په (O.R ـ ٤٤٩٦) په بریټش موزیم کښې‌ضبط ، او ټول (۲۵) مخه په ($13\frac{1}{2} \times 7\frac{1}{2}$) انچه تقطیع دی ، چه‌هر مخ (۱۵) لیکی په ($4\frac{1}{2}$) انچه او ږدوالی لری .

په (۱۹)عیسوی‌پیړی کښې کښل‌شوی، اودراورتی‌په کتابوادو اړه لری . لمړی پښتو نه‌ئې‌دادی :

له الفه ګوز تر یا	فقیر را وده بی ریا
اول د فتر به و کښیم	په نامه د کبر یا
دبل‌چاصفت‌په سو کړم	لکه نقش د بوریا
حق‌له‌شش‌جهته‌پاك‌دی	بی پایا نه لوی دریا

دا کتاب ټولی (٤۹) قصیدې لری، چه د الفباء پر ترتیب برابری دی ، میجرراورټی پردغه کتاب یویاد داشت داسی کښلی‌دی : « داملاد بایزید دانصاری ادبی ملګری و، اخوند درویزه دده‌له بابته هسی وایی :ارزانی شاعرله هنو درو ورونوڅخه‌دی،چه‌په‌قوم پښتانه‌خو یشکی وه ، او ارزانی ، عمر ، علی نومیدل،له هنده راغلل ،او دبایزید انصاری ملګری‌شول، ارزانی خوراقوی شاعر و، بدیه ګوی‌و،ټول دبایزیدعقایدئې په‌پښتونظم کړل، اودبایزیدپه کتاب کښې‌ئې هم اشعار ګډ دی » (۲)

(۱۱) دهجری دیوان

اشرف‌خان هجری دخو شحال‌خان زوی دمخه هم‌مونږ ته‌دپښتانه شاعر په‌حیث معلوم‌و، خو د دیوان درك مونه درلود، داپښتو ګرانبهااثرتر (O.R ۲۸۰۰) نمبرلاندی په بریټش موزیم کښې‌شته(۱۱۹) مخه لری، تقطیع ئې ($11 \times 7\frac{1}{2}$) انچه ده، هرمخ (۱۵) لیکی‌دی، چه دلیکو اوږدوالی(۵) انچه‌دی. دا کتاب‌دیادری هیوز په مجموعه اړه‌لری. ابتداءئې په‌دې‌پښتو شوې‌ده:

(۱) دفهرست ۱۳مخ . (۲) دفهرست ۱٤ مخ .

دبوسی وعده همیش یار په فردا کا — څما زړه کله با ور په د او ینا کا
چه‌هوس کا، نن د گانده په کار و نه — عا قلان په‌هغه کس پو ری خندا کا
یار. آ گه نه د ی د د هر له نیر نگه — لار ښتیا په زړه کښې نلری دغا کا

اشرف خان د خوشحال خان مشر زوی او په (۱۰٤٤ﻫ = ۱٦۳٤ ع)زو کړی و ۰ په(۱٦۸۱ ع) دختکوخان‌شو، مگر دخپل‌ورور بهرام‌خان‌په دروه داور نگزیب په‌لاس کښېو وت . اودبیجاپور په کلا کښې بند ی شو ، اوهلته په (۱۱۰۵ﻫ = ۱٦۹۳ ع) کال‌په (٦۰) کلو عمرومړ،ا کښتر اشعار ئې په خپل محبس کښې کښلی دی .

هیوز پردغه کتاب باندی یادداشت کښلی دی« چه‌دغه نسخه دده په‌امر دافضل خان جمال گری له‌اصلی نسخې څخه را نقل شوی ، اودغه سړی داشرف خان له لمسوڅخه د ی ،چه‌دپیښور په علاقو کښې‌اوسی.»

غزلیات ئې دالفباء پر ردیف برابر دی وروسته یوڅو مخمسه لری ، بیا نو رباعیا ت ، اود خوشحال‌خان دمر گ نیټې په‌پښتو کښې راوړی ،چه له‌دغو څخه څلور پارسی‌او نور پښتو دی . د کتاب پای داسی ختم کیږی :

« تمت تمام شه ، په تاریخ د شپیږم دماه جنو ری سنه ۱۸۷۳ عیسوی ، په د ستخط دفقیر غلام جیلانی پښاوری عفی عنه » (۱)

(۱۲) عبدالقادر خان

دعبدالقادر خان دیوان له دووقلمی نسخو څخه په (۱۳۱۷ش) ماله‌قندهاره خپور کړ په‌دغه فهرست کښې چه‌دغه دیوان ضبط‌شوی‌دی،په (۱۸۸٤ ع) دهیوز په امر دافضل‌خان ختك‌له نسخې څخه په پیښور کښې‌نقل‌شوی‌دی‌څکه چه‌دعبد القادرخان‌دیوان‌چاپ‌شوی‌دی، نودلته فقط هغه‌سوانح را اخلم ، چه دمخه نه‌وه راته معلوم ،او دفهرست مؤلف لیکلی دی :

« عبدالقادر خان‌دخوشحال خان‌زوی،داشرف خان کشر وروړ په (۱۰٦۳ﻫ=۱٦۵۳ ع) زیږیدلی دی ، چه‌اشرف خان دمغولوپه‌لاس په(۱٦۸۳ ع) بندی شو ،نودی.دختکو خان‌و، مگر دده وراره افضل خان له‌قبایلو سره پخپله خانی کښې مفاهمه و کړه اوعبدالقادرخان اونوردختکو د کورنی خلق دده په‌اشاره تردنیا تېرشول!

عبدالقادر خان د سعدی گلستان او بوستان په‌پښتو ترجمه کړی دی ،راورتی وایی‌چه‌دده تاألیفات تر (٦۰) پوری رسیږی ! » (۲)

(۱) دفهرست(۱۷)مخ .

(۲) دفهرست ۱۷مخ.

(۱۳) د متفرقو شاعرانو ویناوې

دعبدالقادرخان ددیوان یوه بله نسخه هم په (O.R-۴۲۳۲) او (۱۰ ½ × ½ ۶) انچه تقطیع شته ، چه دډیر مستېتر له کلکسیونه ده ، او په (۱۸) پېړۍ کښې لیکلې شوې ده د انسخه (۷۷) مخه ده چه په (۱۰) مخو کښې دځینو نومور کیو شاعرانو د کلام انتخاب دی اوددغو شاعرانو اشعار پکښې ضبط دی ، چه دپښتو دادب په تاریخ کښې نوی نمونې بللی کیږی :

۱ ـ ۶۲ مخ : دفیض محمد نومی شاعر یوه غزل
۲ ـ « « : داشرف » » » »
۳ ـ « « : دفقیر افضل » » » »
٤ ـ « « : دصدر خوشحال » » یو مخمس
٥ ـ ۶۳ « : دخوشحال خان » »
۶ ـ ۶٥ « : دصدر خوشحال » »
۷ ـ ۶۸ « : دنواب علی محمد خان یوه غزل
۸ ـ ۶۹ « : دمسکین » »
۹ ـ ۷۰ « : دنواب علی محمد خان پر مرگ مرثیه د محمد کاظم خان ختك له خوا (۱۱۶۲هـ = ۱۷٤۹ ع)
۱۰ـ۷۲ « : دسید عبدالصمد پیرزاده یو مخمس .
۱۱ـ۷٥ « : دحافظ رحمت خان « » (۱) .

له دغو شاعرانو څخه ډیر داسی دی ، چه مونږ ته ئې دمخه نوم او آثار نه وه ښکاره ، فقط ددغه اثر له بر کته ددوی نومونه او آثار راته څرګند شول .

(۱٤) د حمید د وفات تاریخ

عبدالحمید ماشوخیل ډیر مشهور شاعر دی ، او په پښتانه شعراء لمړی جلد کښې ئې ذکرهم راغلی دی په دې فهرست کښې دده دحیات په خصوص کښې فقط یو نوی شی ، چه هغه دده دوفات نیټه ده په (ص ۲۰) کښې دفهرست مؤلف در اورتې دیو کتاب « انتخاب اشعار افغانی » (ص ۸٥) په حواله لیکی ، چه حمید په (۱۱٤٥ هـ = ۱۷۳۲ ع) وفات شوی دی .

(۱٥) دنجیب دیوان

په دغه نامه تر اوسه مونږ ته کوم پښتون شاعر نه و معلوم ، او نه مو په پښتانه شعرا کښې ذکر

(۱) د فهرست ۱۸ مخ

کړی دی ، مګرخو شبختنا نه ددې فهرست په مرسته اوس معلومه شوه ، چه دخو شحال خان او رحمان‌بابا ددوري یو پښتون شاعرنجیب دی :

دده دیوان دراورتی په کتابو کښې و،اوتر(O.R- ٤٤٩٥) امبرلا ندی دبریطانیاپه موز یم کښې ضبط ، او (١٨٨) مخه دی ، چه تقطیع ئی (٨ × ٥$\frac{1}{4}$) انچه اوهرمخ (١٣) لیکی دی چه د لیکوطول ئی هم(٣$\frac{1}{2}$انچه) کیږی د کتاب ابتدا ده :

جفا کار ه بی و فا د ه دا د نیا	بی‌وفاهم بی بقا د ه دا دنیا
په‌ساعت کښې‌مخ‌خر ګند کاندي‌بیانه وی	ته‌به وائی چه بر پښنـاده دادنیا
ډیر عالم دی په ارما ن ور ځنی تللی	نه به شی نه دهیچا ده دا دنیا

دفهرست مؤلف لیکی : چه دنجیب‌له‌احوا له‌هیڅ نه معلومیږی ، فقط دراورتی له یوه یاد داشته دونی خر ګند یږی ، چه‌دی یو سفزی پښتون و، کتاب غزلی اری، خو له (١٧٤ تر١٨٨) پوری رباعیات دی ، د کتاب‌په پای کښی هسی کښلی دی :

« تمت تمام شد ، دیوان نجیب : بحسب ارشادقبلهٔ کونین مربی دارین ۰۰۰ حضرت صاحبزا ده محمدی جیوسلمه الله‌تعالی از دست فقیرپرتقصیر ګـل محمدپشاوری سلخ ما ه صفرسنه ١١٠٨ » (١)

بخپله دنجیب د دیوا ن وجود ، مونږ ته نو ی ا دبی تحفه ده ، چه معلو مـات ئی لاسته ر اغله اما د کتـاب آ خرنی‌ لیکی هم ډیری غنیمت دی ، ځکه دا ښکاره کو ی ، چه دمحمد ی په ا مر کښلی شوی دی .

هغه وخت چه پښتا نه شعرا ء امری تو ک لیکل کیږد ی په (٢٧١) مخ کښې‌دمحمدی ذ کر راغلی دی ، دا سړی ډیر باذوقه شاعر اودروحانی مقام خا وند و ، دیونس یوقلمی دیو ان چه داعلیحضرت همایونی په کتا بخـانه کښې دی ، او په (١١٧٦ هـ) لیکل شوی دی ، دمحمد ی په خط ځینی حو اشی اری . د غه دنجیب دیوان هم ددغه باذوقه صاحبزاده په امر په (١١٠٨هـ) کښلی شوی دی ، چه مونږته دمحمد ی د حیـا ت دوره را ښیی ، دده د حیـا ت ا و شعر په خصوص کښې‌پښتـا نه شعرا ء (ج ا ـ ص ٢٧١) ته رجوع وکړی ۰ ۰

(١٦) حافظ عبد الـکبیر

دده کتاب معجزات نومیږی ، دډار مستهرله کتا بو څخه دی، چه په (O.R-٤٢٣٧) نمبر مو جو د او (١٣١) مخه دی ، تقطیع ئی (٨$\frac{3}{4}$× ٦) انچه ده ، ١٥ تر ١٨ لیکی‌لر ی ، هره لیکه (٤$\frac{1}{2}$)انچه‌ده ۰ د کتاب ابتدا ء :

---

(١) دفهرست ٢٠ مخ ۰

هغه علم چه د خدای دی — ترعا جز د خلقو رای دی
نه خبر پری جبرائیل دی — نه خبر پری میکائیل دی
نه خبر پر سفره دی — نه خبر پر بره دی

دا سی ښکاری ، چه عبدالکبیر دا کتاب داحمد شاه بابا په عصر کښې کښلی دی (۱۱۶۶ه =۱۷۵۳ع) دیدوه پارسی کتب هم لری چه یو درالمجالس او بل دفع الفقر نومیږی اونور کوچنی کوچنی اشعارهم لهده څخه پاته دی (۱)

د کتاب دپای بیتو نه دادی :

چه و تاو ته ئې و ایم — زه ئې و کښموئې نمایم
وعاقل ته اشارت دی — کبیر کړی نصیحت دی

ددې کتاب له(۱۱۷مخه تر ۱۲۷)پوری لنډ اشعاردی، چه یو مناجات ئې په (۱۸۸۷ع) پهدهلی کښې دفوایدا لشریعه پرحاشیه همچاپ شوی دی (ص۱۰۸ — ۱۳۰) له (۱۲۸تر۱۳۰) پوری دمطیع الله مناجات دی، چه هغه همدرشیدالبیان د(۳۰ ـ ۴۱)مخ پهحاشیه په(۱۸۷۴ع)په پېښور کښې چاپ شوی دی.

(۱۷) دشیدادیوان

دشید ادیوان زما څخه هم شته ، مگر دانسخه ما پخپله په(۱۳۱۵ش) لههغی نسخې څخه نقل کړه، چه زما استاد محترم مو لوی ابو الوفاء افغانی په (۱۳۴۰ق)لهیوې بلیقلمی نسخې څخه نقل کړې وه، هغه قلمی نسخه دقند هارد کوتوال سردارعبدالمجید خان پهتصرف کښې وه او په(۱۳۲۵ق)په پېښور کښې دعبد المستعان اکبر پوری پهخط کښلې شوې وه.

اما افسوس چهدادرې سره نسخې ډېرنواقص اوغلطۍ لری، اوجداً مقابله اوتصحیح غواړی.

په برېټش موزیم کښې ددې دیوان قلمی نسخې ډېری دی، لمړی نسخه چهدراورتی له کتابو څخه ده په (O.R-٤٤٩٤) نمبر ضبط ، او (۱۴۷) مخه لری ، تقطیع ئې ($\frac{1}{2}$ ۱۲×$\frac{1}{2}$ ۵)انچه ده، هر مخ (۱۱) لیکې لری، هرهلیکه پنځهانچه اوزده ده.

دا نسخه یوه مقدمه، اوبیانو حمد، نعت،مناقب، اودشیخ نقشبند (رح) اوشیخ احمد سرهندی (رح)اوغلام معصوم(رح) مدح لری،وروسته نوله(۳۰)مخهاصلیغزلیات شروع کیږی، نسخه ئې ابز غلطۍ لری، راورتی لهلاهوره موندلې ده، اوداهغه نسخهده، چهپخپله شیدامیان محمدی ابن میان عبدالله سرهندی تهرالیږلې وه، اوددې کورنۍ سره شیدا روحانی ارادت درلود، د کتاب دلمړی برخې په پای کښې تاریخ (۱۱۸۱ه=۱۷۶۷ع)لیکلی دی، بله نسخه تر(ADD-۲۱۴۷۱)نمبر لاندی شته، چه (۱۵۸)مخهده، تقطیع ئې(۱۰×$\frac{1}{2}$۶)انچهدی،هرمخ (۱۱) لیکی لری، هره لیکه څلور نیم انچه اوږده ده.

---

(۱) صفحهٔ ۲۱ فهرست .

دانسخه د(ليوين باورنګ) له کتابو څخه وه ، ډيرى دديوان برخى نلرى، د فيض على په خط ده . دديمې نسخې بيان به وروسته راشى . مستر راورتى هسى ليکى:

چه شيدا کاظم خان دمحمد افضل خان ختك زوى، او په (١١٤٠) هـ = ١٧٢٧ع) زو کړ ى و، دپلار ترمرګك وروسته دده مشر وروراسدالله خان د قوم مشرشو ، او کاظم خان دوروردبدو روابطو له لامله کور پرېښو ، او ډير کلو نه په کشمير کښې و، اوهلته ئې ډير علوم تحصيل کړل، بيانو خورا ډير عمرپه سرهند کښې اوسېدى،اوپه رامپور کښې هم ميشت و،او دخپل عمر ډيره برخه ئې هلته تېره کړه (١) .

(١٨) دکامګار خان ديوان

کامګار خان د مخه فقط دغونى مونږ پېژاند ، چه يو پښتون شاعر دى ، دپښتانه شعر اپه لمړى جلد کښې موديادرى هيوز دکليد افغانى په حواله دده ذکر کړى دى، مګر لەدې فهرسته ددې شاعر په خصوص کښې ښه معلومات لاس ته راځى .

په برېټش موزيم کښې تر(O.R-٢٨٠١)نمبرلاندى ، دشيداددېوان دريمه نسخه شته ، چه (٢٠٠) مخه په ($10\frac{3}{4} \times 7$) انچه تقطيع ده ، د مخود ليکو شمير ئې (١٥) دى ، اودهرى ليکى طول (٥) انچه دى ، دا نسخه مسترهيوز ته په (١٨٧٢ع) دغلام جيلانى پېښورى په خط لەيوى اصلى نسخې څخه ليکلې شوې ده .

دانسخه دکامګار خان ديوان هم له ځانه سره يوځاى لرى ، چه ابتداء ئې داده :

په ثنا به د هغه کړم ابتداء	چه ئې نشته ابتدا او انتها
د مولا ثنا صفت ورځنى اورى	و هر څيز ته چه نظرو کاد انا
لەيومڅاڅکى زيبا صورت پيدا کا	پخپل حمد او په ثنائې کاګويا
لەاوريځى قطره واچوى درياب ته	ترى پيدا کا قيمتى لولو لا لا

مستر هيوز دغه لاندى ياد داشت د(١٨٨٤ع) دنومبر په ٢١ تاريخ پردې کتاب ليکلى دى:

« خانزاده کامګار خان د ختکو دمشهور مشر يو زوى اودپښتو ښه شاعردى ، چه په (١٦٥٣ع) زو کړى دى، دانسخه لەهغه ديوانه کښل شوې ده ، چه دپېښور په جمالګرى کښې دافضل خان ختك په تصرف کښې وه » ددغه شاعر وجود دهيوز ترتد قيق دمخه چاته نەو معلوم، خوده ئې نسخه له افضل خان څخه ومونده. دانسخه په (٥) داګست سنه (١٨٧٢ع) دغلام جيلانى پېښورى په خط ليکلى شوې ده (٢) .

---

(١) داشرحه دفهرست مؤلف لەانتخاب شعرپښتو (ص٣٠٦) څخه اخيستې ده ،چه دراورتى اثردى.

(٢) دفهرست (٢٣) مخ .

«۱۹» د قاسم علی خان افریدی دیوان

دقاسم علی خان ددیوان یوه مهمه نسخه مادمخه هم لیدلې وه، اوهغه وخت چه دپښتانه شعراء لمړی ټوك لیکل کېدی، هغه نسخه زما څخه وه دا نسخه مرحوم موسی خان د شر کت پښتو ن رئیس مو ندلې وه په بریټش موزیم کښې هم دوې نسخې شته، لمړی په (O.R-۳۹٤) نمبر(۱٤٦)مخه ده ،پای ئې داسې دی :«دیوان افریدی ... من تصنیف قاسم علی خان افریدی بروز پنجشنبه بیستم شهر ربیع الاول هجری سنه (۱۲۰۹) جلوس شاه عالم پروند پادشاه سنه ۳٦ » .

دانسخه دهملټون په کلکسیون اړه لری، په ابتداء کښې شجرهٔ قادریه په پښتو منظومه شوې ده له (٦) مخه ئې غزلیات شروع کېږی .

قاسم علی خان افریدی نقشبندی په فرخ آباد کښې میشته و، سید کلام الدین د ده ملازم اوملګری ددوهمې نسخې لیکوال هسې وایی ، چه قاسم علی خان په پارسی ، هندوستانی ،اولنز انګلیسی، اوپه کشمیری اوتور کی پوهیدیء ، پخپله دی په (ص۱۳۳) کښې دلمړی نسخې لیکی، چه زما اشعار دحافظ غلام محمد په مرسته په (۱۲۰٦ه) سره را ټول شول .

داسې معلو میږی چه دغه لمړی نسخه د پخپله قا سم علی خان په خط لیکلې شوې وی . ځکه ډیر ځایونه اصلاحات لری اوځینې موار دئې په بل خط سم شوی دی ، او داسې پرلیکل شوی دی : (اول مسودهٔ کتاب دیوان افریدی) .

اما دو همه نسخه چه پـه (O.R-۳۹٥) نمبر پـه (۱٤۹) مخه کښې ضبط ده ، د هملټون په کتابو اړه لری ، په پای کښې داسې لیکلی دی : «تمت تمام شد دیوان افریدی ، بتار یخ سلخ شعبان المعظم سنه۱۲۳۱هجری بخط خام احقر العباد سید کلام الدین قادری پیر عاشق که لقب ازقاسم علی خان افریدی یافت وتصنیف دیوان مسمی دیوان افریدی نیز بخان موصوف بود ومهارت درچندزبان میداشت ، وبلکه چنددیوان بزبان فارسی وهندی وچند ملفوظات انګریزی و کشمیری ونیز ترکی تصنیف می‌نمو د ، وعلامهٔ عصر واهل دول‌بود ، وا ین حقیر نیز از سلسلهٔ ملاز مان اوملازم بود ، اتمام یافت » (۱)

(۲۰) دا کبر د یوان

تراوسه مونږ ته داشاعر او دیوان نه‌و معلوم ، دبرطانیا په‌موز یم کښې په (O.R-٤۲۳۰) دغه‌نسخه ضبط ده ، تقطیع ئې($8\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{2}$) انچه‌ده او (۱۰۱) مخه‌ده ، داتلسمې عیسوی پیړی په پای کښې لیکلې شوې ، اودوارمستېر په کلکسیون اړه لری .

---

(۱) دفهر ست (۲٤) مخ .

ابتداء ئې داده :

چه‌و پرد پس ته‌دعدم له ښکو یه کور راغلې
په خوښه راغلې ، که حضور د چاپه زور راغلې
په‌ار ادت کښې ئې خو استلې وې په مینه شه‌وه
لکه آ فتاب چه‌له پرد ې دسپینو تور ر اغلې
په‌عا قبت د مینی نه یو هیډ ې زده دی نه‌و
لکه پتنګ هسی .پر سرو لنبو داور را غلې (۱)

دشاعر وخت اوسوانح هیڅ ندی معلوم ، دیوان‌غیرمرتب لیکل‌شوی دی ، ا ودغه برخی لری : له (۱ تر ۵۳) مخه دامام قصه . له (۵۳ تر ۵۹) مخه دوه شعره دخدای تعالی په ثناء کښې . له (۶۰ تر ۶۶) مخه دخد ای تعالی اسماء الحسنی له (۶۶ تر ۷۳) مخه ربا عیات . له(۷۳ تر۹۳) مخه غزلیات، له (۹۳ تر ۱۰۱) مخه دینی اشعار (۲)

« ۲۱ » دعبدالقا درخان قصیدهٔ برده

په (۴۲۳۳ - O.r) نمبر دبر طانیا په موزیم کښې‌د ا کتاب موجوددی، (۵۰) مخه لری ($\frac{1}{4}$ × $\frac{1}{2}$ ۵ انچه) تقطیع لری، هرمخ ئې‌له (۱۳ تر ۲۴) لیکی دی ، دپار مستیتر له کلکسیونه ګټل کیبزی، دمخه ددغه کتاب وجودمونږ ته نوو معلو م ، په قند هار کښی چه مایه (۱۳۱۷ ش) دعبد القاددرخان دیوان چاپاوه ، دده په تألیفاتو کښې دغه کتاب ند ی ذ کرشوی .

د ا قصید ه د محمد ابن سعید البو صیر ی له عر بی قصید ی څخه په هغه عر بی قا فیه نظماً تر جمه شوی‌ده ، لمړی‌بیتونه ئی دادی :

درپو هیبزم زړه‌در یاد کړ ، بیل یا ران دذی سلم
چه هردم دی له دووستر ګو اوښی ځی ورسره د م
لاد یار د کوی دخا وری بوی نسیم درلره را و ړ
یا . . . دیا رد لو ر ی بر یښنا و شوه په تو ر تم

دا نسخه تاریخ نلری ، اودقصید ی په پای کښې نا ظم خپل نوم‌هم‌ذ کر کو ی (۳)

« ۲۲ » دبابو جان آ ثار

با بوجان مایه پښتانه شعراء (ج ۱) کښې ذ کر کړ ی دی ، مګردلته ئی ځینی آثارنور هم ښو د ل شوی دی، دبریطانیا په موزیم تر(۳۹۷ - O.r)نمبر لاندی‌دده‌یو کتاب شته، چه(۹۲) مخه دی

(۱) دغه اشعار غلط چاپ شوی‌وه، مااصلاح کړل . (۲)دفهرست۲۵مخ.(۳)دفهرست۲۵ مخ .

او دهملټون په کلکسیون او هلری ، دده یو بل اثر دعای سریانی ده، چه دډورن په (Chrestomathy) ص (۳۷٤ ـ ۳۸٦) کښې راغلی ده .

د بابوجان یواثر (قصهٔ بابوجان) په انډیا آفس لایبریری کښې هم شته ، دا لا بیتو نه دده د کتاب په پای کښې شته :

ظا لمان به د آ تش په گر زو هل شی — هم خیری به ئې په غا ړه وی له نا ره
د ا میدځا ی پا تو کم شو با بو جا نه — خلقو لاس په بدی و نیو ه یکباره (۱)

«۲۳» دمعزالله خان دیوان

دمخه فقط دمسترهیوز له کلید افغانی څخه ددې شاعر یو شعر مو نبرته معلوم ودده دیوان د بریطانیا په موزیم کښې په (o.r - ۲۸۲۷) نمبر ضبط دی ، چه د هیو ز لپا ره په (٥) د فر ور ی (۱۸۷۲ ع) غلام جیلا نی پېښو ری کښلی دی .

هیوز پردغه دیوان یو یادداشت کښلی دی ، چه معزالله خان په یوه کلی کښې اوسیدی چه کو ته Kotah نومیږی ،اوله پېښور ه دوه میله لیری دی

دیوان تول (۸۰)مخه ($\frac{۳}{٤}$ ۱۰ × ۷) انچه په تقطیع دی ، دابتداء بیتو نه ئې دادی :

چه صانع دهرمصنوع دی رب ځما — چه وجودئې له عد مه کړ پید ا
له قطری نه هسی ښکلی بشر جوړ کا — چه ادا ئې دتعریف نه شی له چا
یو سړی چه په صورت د بل یو نه دی (۲) — له جمیع حکمتو نو د ی یو د ا

«۲٤» د ابوالقاسم دیوان

په نمبر (۲۸۲٦ ـ o.r) دابو ا لقا سم دیوا ن ضبط ، او تول (۷۹) مخه په (۱۱ × $\frac{۱}{۲}$۷انچه) تقطیع دی، هر مخ (۱٥) لیکی لری ، چه نسخهٔ د مستر هیو ز لپا ره په (۱۸۸۲ ع) د محمد حسن په خط په پېښور کښې لیکلی شوی ده .

دشاعرنور هیڅ احوالنه ښکاری ، فقط هیوز دغونی وایی ، چه دی د پېښور اوسید ونکی و خودژوندانه وخت ئې ندی را ته معلوم . د کتاب ابتد اء :

بیا گل گشت ته شه روا ن نگا ر ځما — نه کا هیڅ فکر تد بیر د کا ر ځما
ر قیب ځکه ځما ا و ښی پا کیز ه کړې — خوښ ئې نه دی هیڅ آبروی وقار ځما
رازچه ورسی تردوه کسه رسواشی (۳) — دوه لیمه کړ ه ر ا ښکاره اسرار ځما

(۱) دفهرست ۲٥ مخ (۲) د فهرست ۲٦ مخ (۳) د فهرست ۲٦ مخ .

«۲۵» گـلدسته

دا کتاب دعبد القا در خان په ترجمو کښې مونږ ته معلوم و مگر یو ره نسخه ئې نه وه را ته معلو مه دبریطانیا په موزیم کښې په (o.r - ٤٥٠٤) نمبر دا کتـا ب شته ، (۱۲۹) مخه اری تقطیع ئې ($9\frac{1}{4}\times5\frac{1}{4}$) انچه دی ، هر مخ (١٤) لیکی په ($3\frac{1}{2}$ انچه) اوږ دوالی اری دا کـتـا ب دسعدی د گـلستان ترجمه ده ، ابتدائی داسی ده :

«منت دی خدای لره چه غالب اولوی دی، او عبادت ئې سبب د نزدیکت دی او په شکر دده کښې زیادت والی د نعمت دی، هر نفس چه ښکته ځی، مددور کوونکی د حیات دی، او هر کله چه پورته راځی، فرصت رسوو نکی دذات دی، پس په هر نفس کښې دوه نعمته موجود دی او په هر نعمت شکر واجب دی »

ترترجمې دمخه پخپله عبدالقادر خا ن په (٥) مخه کښې منثو ره او منظو مه مقد مه لیکی او داسی وایی : «چه د تقدیر په امر په (۱۱۲٤ ﻫ = ۱۷۱۲ ع) زه دغم اواندوه په کوړله په نوښهره کښې اوسیدم، او هلته می دزړه دتسلیت او مشغو لیت لپاره دشیخ سعدی د گلستان په ترجمه شروع و کړه ، نوم می گـلدسته پر کښېښو» .

لکه د کتاب په پای کښې چه دا تمام نږته په شعر کښې لیکلی شوی ده ، هم په هغه (۱۱۲٤ﻫ) کال د گلستان ترجمه ختم شوې ده ، نو گویا دا کتاب داشر ف خان ترمرگ (۱٦٩۳ ع) وروسته ترجمه شوی دی ، چه افضل خان دختکو مشرو .

په دغه وخت کښې عبدالقادرخان (٦٠) کلن، او دخپل وراره په حکم نفی شوی، او په نوښهره کښې اوسیدی، کتاب دسعدی د گلستان اته بابه لری، او پوره ندی طبع شوی، دنسخې په پای کښې هسی لیکلی دی:

«ئناده خدای لره چه دا کتا ب گلستان تصنیف تالیف دعبدالقادرخان زوی دخوشحال خان ختك په سعی دقلم خام رقم ددې بنده سراپا سقیم سید عظیم سره په سن دولس سوه یواویا (۱۲۷۱ ﻫ) کښې چه شمار شهر او س پینځ و یشتم در مضان المبارك ده ، اتمام او اختتام ئې بیاموند » .

دې نسخې په مستر راورتی اړه درلوده ، خو یوه بله نسخه په (o.r-۲۸۲۸) نمبر هم شته، چه په (۱۸۷۲ ع) دهیوز لپاره دغلام جیلانی پېښوری په خط لیکلې شوې ، او ټوله (۱۱۸) مخه ده. (۱)

«۲٦» دصدر خان آدم خان او درخانی

دا نسخه په (o.r-٤٥٠۲) په (۷۰) مخه په ($8\frac{1}{4}\times6$) انچه تقطیع د بریطانیا په موزیم کښې شته ، او د میجر راورتی په مجموعه اړه لری . ابتدائی داسی ده :

ر به زړه ځما چمن کړه	د تا یا د په کښې گلشن کړه
استخوان می پنبه زار کړه	پکښې اور دعشق انوار کړه

(۱) دفهرست ۲۸ مخ .

هغه او ر پـه ما لـنبه کړ ه   خا کستر می دا پـنبـه کړ ه
ځما ز ړ ه لـکه لا له کړ ه   دز ړه و ینی می پیا له کړ ه

صدرخان دخوشحال خان زوی اودعبدالقادر خان وررو ، دغه قصه یه یو سفرو اوسوات کښی ډېره مشهوره ده ، میجرراورتي وایی : چه فخرالدین صاحبزاده هم په نظم لیکلي ده (۱) بله نسخه ئي هم په دهلی کښې په (۱۸۸۳ع) داکبر شاه پېښوری له خوا نشر شوې ده ، اما مشهور ډول دمنثورې قصې ئي په پېښور کښې په (۱۸۷۲ع) دمو لوی احمد (تنګی ، اشنغر) له خوا خپور شوی دی ، اودی ئي پهمقدمه کښې وایی : چه داقصه په ر شتیا هم وقوعی ده، اودر خانۍ دسوات دسرحد دکوزی باز درې دکلي دخان لور وه ، اوآدم خان دباز درهٔ بالا دیوه مشر زوی و ، اکثر و قایع ئي په دغو کلو ، اوهم اکوډې ته نژدې دکابل درود پر غاړه د مسری بندا Misribanda په کلی کښې پیش شو ی دی ، اوهم په بل کلی کښې چه تو لنډی Tulandai نو میږی(۲) صدرخان دیوان هم لری، اوددلی قصه ئي هم منظو مه کړیده، اودنظامی دخسروشیرین ترجمه ئي هم له پاړسو څخه په پښتو کړیده، دده یو څوغزلی په پښتو منتخباتو کښې هم رانقل شوی دی (په کلید افغانی کښې دهیوزله خوا) .

مؤلف د کتاب دختم نېټه د(قیبغاد) په حروفو کښې ښیی ، چه (۱۱۱۷ه) دابجد په حساب کېږی ، اووایی ، چه زما عمر دغه وخت (۵۳) و د (جیم) په ابجدی قیمت . نوله دغه حسابه دی په (۱۰٦٤ه = ۱٦٥٤ع) زو کړي دی . د کتاب پا ی :

زا غ حاسدزغن جاهل دی   بلبل څوك؟ درد من عاقل دی
س قـیبغـا دبـلبـلـو لا وه   جیـم عـمـر نـن ځمـا و ه
د ا کتاب د عا شقا نو   چه مـانظم کړ یـارانو (۳)

«۲۷» ددلی او دشهۍ قصه

دا کتاب په (O.R-۲۸۲٥) نمبر، په (٤٤) مخه ($9\frac{1}{2}\times 6$) انچه تقطیع موجود دی ، د هر مخ لیکی ئي (۱٥) دی ، چه طول ئي ($4\frac{1}{2}$) انچه کېږی. په (۱۸۷۱ع) داګست په اتم تاریخ دهیوز لپاره غلام جیلانی پېښوری کښلی دی. مؤلف ئي هغه صدرخان خټك دی ، اوهسی وایی چه شهۍ دحیات خان لوروه ، د کتاب ابتداء داسی ده :

(۱) دراورتي دپښتو ګرامر مقدمه ص ۳۳
(۲) دالفنسټون د کابل حوادث ص ۲٤٤ د (۱۸۳۹ع) طبع لندن .
(۳) د فهرست ۲۹ مخ .

پسله حمد ه له درو د ه تحیا ته	دماضي مینو حال دی غوز کړه ما ته
دافصه چه زه ئې وایم بې نظیر ه	اور یدلي ده دا ما له یو ه پیر ه
یو کهنه دیرینه سال پیر کلان و	گرزیدلیء په هرلوري په جهان و
ډیر عاقل روشن ضمیر و سخن سنج و	ډېر فاضل سخن امیر ومعدن گنج و

د کتاب پای :

ښه رنګ تم شوه سن ئې دادي اشکاله (۱)	د شپې د لي قصه تما مه لا له
ښه چه تم شه د شپې د لي کتا ب (۲)	ځمازه‌ډېسې لړزان وډېر خراب

«۲۸» علم خانهٔ دانش

دا کتاب په (O.P- ٤٥٠٦) نمبرپه (۹۰) مخه (۷×۱۲½) انچه‌تقطیع موجود ، اوده‌رمخ لیکې (۱۹) په څلور نیم انچه اوږدوالي دی . دمیجر راورټي له کلکسیو نه د ی ، او په نو نسمه پېړۍ کښې لیکل شوی‌ښکار ی .

دا کتاب محمد افضل‌خان خټك داشرف خان زوی له پارسي عیار دانش څخه ترجمه کړی اوپه مقدمه کښې‌وايي : چه دعمر پر(۵۳) کال‌مې په‌ترجمه شروع کړېده،عیاردانش دابو الفضل منظوم اثردی ، چه دواعظ کا شفي له انوار سهیلي څخه ئې منظوم کړی د ی ، دانسخه دڅلورم باب له منځه شروع کېږي ، له دې کتا ب چه ډېرورن په« کرستو ماتهی» کښې کو مې برخې نقل شوي د ی ، په غلطه ملك خوشحال خان ته منسو بې شوی دی .

د کتاب آغاز :

دا آ غاز د ی پنا مه د هغه خدا ی	چه بې ځا یه د ی بې مثله ر هنما ی
په تخلقو ا و خلق ته ر همنو ن د ی	فا ستقم کما ا مر ت . . . (۳)

ددې کتاب یوه قلمي نسخه ا و مکمله په کابل کښې‌شته ، په پښتانه شعراء(ج ا ص ۳۰ ۲) کښې ماتفصیل لیکلی د ی .

« ۲۹ » گلستا ن

دا نسخه په (٤٥٠٥ - O.P) نمبر په (۱۲۹) پانې کښې په (۱۲ ¾ × ۷ ¾) انچه تقطیع ، اوهر مخ (۱۵) لیکیز مو جو ده د ه ، درا ور تي په کتابو اړه لري ، دسعدي گلستان امیرمحمد انصاري تر جمه کړی دی .

(۱) په‌دې بیت (اشکاله) نه معلومېږي‌چه مقصد ئې څه دی ؟ (۲) د فهرست ۳۰ مخ .
(۳)دفهرست ۳۰ مخ.

ددي مؤ لف احو ال هیڅ ندی معلوم راورټی پخپل یوه یاد داشت کښې کښلیدی چه د ا نسخه ډېره غلطه ده ، زه فقط یوه بله نسخه هم لهدی کتابه درک لر م ..

د کتاب آغاز: « همه واړه ثنا وصفت او کل احسان و منت هغه لوی قادر څښتن تعالی لره ، چه طا عت ئی سبب دقر بت دی ، او دده په شکر کښې زیا تی د نعمت هریو ساه چه په ښکته درومی ، اوزده وونی دحیات دی اوهر کله چه پورته راشی خوشحا لوونی د ذات ، یعنی دځان دی . پس په هریوه ساه کښې دوه‌نعمتونه موجوددی اوپه هریوه نعمت ئی شکر وا جب»

د کتا ب پا ی :

متر جم این گلستا ن امیر محمد بن میر محمد ا نصا ری عفی عنهما ، با تما م ر سید در دار الامارۀ کلکته سنه (۱ ۲ ۲ ۷) هجر ی قد سی (۱)

« ۳۰ » غلام محمد او فیاض

ددې دواړو ذ کر په‌پښتانه‌شعراء (ج ا) کښې راغلیدی، اوهغه کتب چه ددوی په‌نامه هلته ذ کر شوی دی په بریټش موزیم کښی‌هم شته ، فقط دلته مونږ د کتابو له نیټوڅخه دونی استفاده کولای‌شوچه‌دشاعرانودحیات دوره لنږ څه ټینی تا کله کېږی ، نوئی‌دلته‌راوړو: دغلام‌محمددسیف الملوک‌قصه‌چه‌نمبر ئی (O.P-۳۹۸) دی ،په (۱۲۱۵ ﻫ = ۱۸۰۰ ع) لیکلی شوې ، اودهملټون له مجمو عې څخه ده

بله نسخهٔ ئې دفیاض د بهرام گور له قصې سره یو ځای په ر بیع ا لاول (۱۲۷۱ ﻫ) دسراج الدین قاضي زاده سا کن ملتان په‌خط ده ، چه دراورټی په مجموعه اړه لری(۲)

« ۳۱ » دمعین‌الدین‌عذر اوامق

دا کتاب تر (O.P-۴۵۰۰) نمبر لا ندی مو جو د ، او (۹۳) مخه دی ، چه تقطیع ئې (۹ × ۶½) انچه کېږی، هرمخ (۱۳) لیکی اوهره‌لیکه(۴¼)انچه اوزده د ه .

اصل کتاب دحاجی محمد حسین شیرازی له پارسې نسخې څخه نظماً په پښتو ترجمه شوی دی، اوداسی ښکاری، چه‌پخپله دمترجم په‌خطدی په(۱۲۵۶ﻫ= ۱۸۴۰ع) ئې‌دترجمې له کاره فارغ‌شوی‌دی.اودمیجر راورټی په‌د کتابو په‌مجموعه اړه لری .

معین‌الدین په‌یوه‌پارسی لیک کښې‌هسې‌وایي: چه‌دی‌دچارسدې(اشنغر) میشت‌دی ، اوداتر جمه ئې داتمان په کلی(۳) کښې تمامه کړېده .

---

(۱) دفهرست ۳۱ مخ . (۲) د فهر ست ۳۲ مخ

(۳) په‌اصلی‌نسخه کښې اتمان ویل کېږی، ښایی چه‌اتمان‌وی .

د کتاب پيل :

د ا آ غاز مي په نامه د پاك خالق دی	چه په عشق ئي دعذراسوی وامق دی
شني ما نمي ئي په هوا کړی اوبزاندی	يو دبل په سر ولاړی لاندی باندې
چه قدرت ئي د مخلوق په بهبودر اغی ء	له پر دې دعدم ځکه وجود راغی

د کتاب پای :

داکتاب چه په اتمام و ر سيد ه	ځما هسی لـه هجرته ياد بده
چه يوزردوه سوی شپېز پنځوس صاحبه	دهجرت کالونه تېرووبوالعجبه

تمت تمام شد کتاب عذر اوامق از دست فقير حقير پرتقصير خاکپای عالمان معين الدين اين کتاب برای پاس خاطر ياران واشنا يان تصنيف کرده، که متو طن به هشت نگر خصو صاً چهار سده است، وتمام يافت اين کتاب درقريهٔ انمان (؟) زير درمسجدپرهوس (؟) دروقت پيشين بروز جمعه درماه ذوالقعده...» (۱)

«۳۲» پښتو مثلونه

په نمبر (O.P-۲۸۳۲) په (۲۷) مخه کښې د بريطانيا په موزيم کښې شته، او تقطيع (۱۱× $\frac{1}{۲}$ ۷) ا نچه ده، دمخو ليکو ئي (۱۵) دی، ا و د هيو ز ليارہ غلا م جيلانی پېښو ری دفرو ری په او اسمه (۱۸۷۵ ع) کـال ليکلی دی.

دا کتاب دپښتو متلو نه دی، چه دالفباء پرردیف برا بر دمولوی سيداحمد نومی لـه خو ا پـه کوهاټ کښې ټول شوی، اوترتيب شوی دی، کتاب داسی شروع کېږی.

«اوزی ته چا ووې چه خلور اوخلو ر څو کېږی ـ وې اته ووړی».

«ادې لېونی په ژمی کښې باتنګن غواړی».

«ادې په سمه او کـه ئي په سوات» .

مسټر هيو ز پردغه کتاب داسی ياد داشت ليکـلی دی: «شپېز سوه نه اويا پښتو متلونه دی، چه پر الفبائی رديف سم مو لوی سيد احمد د کوهاټ ديو سفرو د کلی امام ترتيب کړی دی ، دی د کوهاټ دمشهور ملازوی و، چه دسوات دمشهور اخوند صا حب خليفه بلل کېدی» (۲)

د بريطانيا دموزيم له فهرسته دغونی نوی معلومات لاس ته راغلل، چه په لوړه مقاله کښې و کښل شوه، دامعلومات زمونږ دپښتنوشاعرانو او دپښتو ادب معلومات خه نه ځه را مکمل کوی.

کابل ۳۰ عقرب ۱۳۲۳ (عبدالحی حبيبی)

---

(۱) دفهر ست ۳۲ مخ. (۲) دفهر ست ۳٤ مخ.

نگاهی

به فن کتاب نویسی و میناتور سازی افغانستان

مخصوصاً در قرن نهم هجری

بنا غلی نعیمی :

نظری بدوره‌های قبل از اسلام ـ نظری به‌دورهٔ اسلام تاعصر مغل ـ نظری به‌دورهٔ مغل ـ دورهٔ تیموریان ـ خط و کتاب درین عصر ـ مذهب کاری دراین عصر ـ مصوری ومینا تورسازی درین عصر ـ دنباله‌های مکتب نقاشی هرات : اول ـ درماوراءالنهر ـ دوم : در فارس

نظری بدوره های قبل از اسلام : ـ برای معرفی کردن مدنیت‌های مختلفهٔ یك قوم یك ملت ویك مملکت روشن کردن تاریخ ومخصوصاً تاریخ صنائع آن اهمیت بسزائی دارد . همانطوریکه آریانای قدیم یاخراسان‌قرون وسطی وافغانستان جدید کانون‌مدنیت‌های مختلف آریائی‌های شرقی بوده وتاریخ آن‌از بر جسته ترین‌تاریخ ممالك‌دنیا ست از نقطهٔ نظر صنائع‌وتاریخ آن نیز پرورش گاه بزرگی بشمار می‌رود چون تا کنون‌درقسمت‌روشن کردن صنائع‌قدیم و تاریخ صنائع کمتراهتمامی به‌عمل آمده‌ومورد تفحصات وتتبعات عمیقی که درخور آن است قرار نگرفته ، معلومات ومدارك کافی درین‌خصوص‌بدست‌نداریم. بنابر آن امید است نویسندگان ودانشمندان محترم که در افتخارات باستانی این کشور کهن علاقه سهم دارند درین باره توجه فرموده‌روشنی های خوبی‌بیاندازند.

بناغلی علی احمد خان « نعیمی »

در جملهٔ فنون وصنائع دیگر موضوع فن کتابت ونقاشی در افغانستان خیلی مهم ودلچسپ است‌واگر خواسته باشیم که‌دربارهٔ آن‌مطالعات‌عمیق وبسیطی بنمائیم‌طوریکه بیشتراشاره شدنظر به قلت‌مدارك دچار مشکلات زیادخواهیم گردید‌وبرای این کاروقت‌وحوصلهٔ کافی‌بکار خواهد بود . لهذا درین مقاله مختصر مخصوصاًفن کتابت‌ونقاشی افغانستان رادر هرات به‌عصر تیموریان‌مورد مطالعه‌قرارداديم .

فن کتاب نویسی ومیناتور سازی که درقرن نهم هجری افغانستان ومخصوصا در هرات به اوج کمال رسید طوریکه دیده میشود به خودی خود وناگهانی بمیان نیامده بلکه کاری بوده که ازهزاران سال رواج داشته ودرین عصر به اوج ترقی رسیده است .

تاریخ خط و کتابت در آریانا اززمانهای بسیار پیش رواج داشته است .

چنانچه حفریات مهانجا دیرو ونوشته هائیکه درروی آجر وتیکرازان جا کشف شده این فن را درشرق آریانا تائید مینماید. اما اینکه موضوع کتاب نویسی چه وقتی درین سرزمین شروع شده است، بصورت قطع چیزی نمی توان گفت مگر با آن میتوان عقیده داشت که اینهم مانند رسم الخط و کتابت تاریخ قدیم وبسیار قدیم دارد .

قرار اذعان عموم مدققین فن کتاب نویسی واستنساخ کتب در آریانا حتی درعصر اوستا که دومین مرحلهٔ تاریخ آنست، رواج داشته است، چنانچه میگویند اوستا بحکم ویشتاسب پادشاه دودمان اسپه بلخ بقید تحریر درآمده طبری که سند آن معلوم نیست میگوید اوستارا روی پوست گاو نوشتند. موقعیکه سکندر درشرق وارد شد نسخه های تحریری اوستا در آتشکده هاویا اقلا یکی دونسخهٔ آن وجود داشت . وقراریکه میگویند اسکندر درامحای آنها تااندازه کوشیدولی بکلی ازبین برده نتوانست.

درعصر پارتی «ولش» یا «ولخش» اول که معاصر «نروند» امپراطور روم سلطنت داشت درربع سوم قرن اول مسیحی درراه جمع آوری و استنساخ پارچه های مختلف اوستا اقدام کرد.

موسیو «بن ونیست» مستشرق معروف فرانسوی راجع به نسخهٔ «یاتکار زریران» به پهلوی ساسانی به این نتیجه میرسد که اساسا ازروی کدام رسالهٔ که اصلا بزبان پهلوی پارتی نوشته شده بود استنساخ شده (۱) ارساس (۲٤۸ - ۲٤۹ ق . م) موسس سلالهٔ پارت ها ، باختری وازقبیلهٔ پکت یاازعشیرهٔ «داهی» بلخی بود . که بعد از اعلان استقلال دیودوت (درحدود ۲۵۰ ق م) بطرف حوزهٔ هری رود رفته و از آنجا وارد پارتیا شد وتشکیل سلطنت نمود ، وبعد از کشته شدن فرداتس دوم وارتبان دوم درعرصهٔ ٤ سال (۱۲۰ - ۱۲٤ ق م) اهمیت ونفوذ پارتها درحوالی غربی آریانا خیلی کم شد . (۲) هیوان تسنگ چینیکه در ٦٤٤ م بعد از سیاحت معروف خویش درآریانا وهند . به چین باز گشت یك تعداد کتب خطی قیمت دارونقشه ها وتصاویر ومجسمه های فوق العاده زیبارا از آریانا وهند باخود به چین برد .

ودریك جشن باشکوهی که درسال های بعد به نسبت داخل شدن هجده هزار وهشت صد جوان به کیش بودائی درمعبد سی نگان فو : گرفته شد تمام این کتب وآثار آریانا وهندرد

---

(۱) تااینجا ازص ۱۳۲-۱۳٦ سالنامهٔ ۱۳۲۲ مقالهٔ شاهنامه هاومقایسه میان بعضی پهلوانان آن واوستا نگارش احمد علی کهزاد استفاده شده .

(۲) ص ۱۱۵ - ۱۲۵ تاریخ افغانستان جلد ۲ مؤلف کهزاد .

معبدمذکور بمعرض نمایش گذاشته‌شد رونه‌گروسه مستشرق معروف فرانسوی میگوید که کتب مذهبی وتصاویر مذکور رادران جشن بالای یکهزارو پنجصد عرابه هائیکه با پارچه های زربفت وبرچمها ورشمه‌های ابریشمی مزین شده بود حمل میکردند . در جملهٔ تصاویر یکه در آن جشن بمعرض نمایش گذاشته بود ، دوصد قطعه تصاویر بودا نیز بود که بتوسط استادان معروف هند وگندهارا (آریانای شرقی) بروی پارچه های ابریشمی کشیده شده بود .

درسال ۱۹۳۰ میلادی درحصص شرقی هیکل ۳۵ متری بامیان دراثر کاوش ها وتفحصات هیئت باستان‌شناسی فرانسه درافغانستان‌نوشته‌های درروی پوست به‌زبان‌سانسکریت کشف شد که‌به اجازهٔ وزارت معارف بطور امانت‌به‌فرانسه‌ارسال گردید تاموسیو«سیلون لوی» انهارامطالعه نماید.

رویهمرفته موسیو سیلون‌لوی این نوشته‌هارا ازروی‌اقسام رسم‌الخط به‌چند دسته تقسیم‌میکند.

اول ـ نوشته های « کوشانا » مربوط به‌قرن ۳ و ٤ م .

۲ نوشته های « گوپتا » مربوط به قرن ۷ و۸ م .

۳ ـ انواع رسم‌الخط های آسیای مرکزی . باین ترتیب انواع رسم الخط سانسکریت که‌دراقطار امپراطوری وسیع کوشان رواج‌داشت، دربامیان دیده‌شده واین نوشته‌ها نشان دادند که کتاب‌هائی به‌سانسکریت مربوط به‌اقسام رسم‌الخط دربامیان‌جمع آوری شده‌بود.چون قدیمترین رسم‌الخطها مربوط به‌قرن ۳ وجدیدترین آنها‌به‌قرن ۸مسیحی منسوب می‌باشد، معلوم‌می‌شود که‌دز عرصهٔ پنجصدسال کتب درینجا جمع ویانوشته شده است.

بعقیدهٔ «سیلون‌لوی» در کتابخانهٔ آن معبدبامیان که‌نوشته‌های مذکور از آن کشف گردیده یا کتب نقاط مختلفه راجمع آوری‌نموده‌بودند ویا کاتب‌های نقاط متعدده در خوددرهٔ بامیان به‌نقل ونوشتهٔ آنها پرداخته‌اند.چون بعدازقرن۸مسیحی نوشته‌ئی پیداشده‌وبواسطهٔ نزدیک‌شدن مسلمین‌وضعیت بت‌پرستان مشرف به‌خطر گردیده‌بود، معلوم می‌شود که‌راهبین بودائی تا آخرین مرحلهٔ مساعد که‌هنوز وضعیت درهٔ‌بامیان برهم‌نخورده‌بود مصروف نقل کتب مذهبی بودائی بودند . (۱)

تمام اینهائی که‌فوقاً تذکار گردید، نشان میدهند صنعت کتابت و استنساخ کتب ونقاشی درافغانستان پیش ازاسلام کمال‌رونق وترقی راداشته‌است. حالا برگردیم‌به‌دورهٔ اسلام .

نظری به دورهٔ اسلام تا عصر مغل :

فن کتاب نویسی درافغانستان دورهٔ‌اسلامی دنبالهٔ همان فنی‌است که‌درافغانستان قبل‌از اسلام بود اما باخط واسلوب جدیدیکه آئین مقدس اسلام آن را باخود آورد همچنان راجع به مینا تورسازی هم‌می‌توان گفت که دنبالهٔ نقاشی‌ها ومصوری های‌دیواریست که‌درپیش ازاسلام‌موجود

(۱) صفحهٔ ۱ـ ۷ شمارهٔ ۱۹ مجلهٔ آریانا مقالهٔ کشف متون قدیم سانسکریت در بامیان نگارش احمد علی کهزاد استفاده شده .

وحتی دراوایل دورهٔ اسلامی مخصوصاتااواخر قرن٤ استعمال آنهادردیوار های تالارودهلیزهای قصور شاهان وامرامروج بوده ونقاشی های کاخ فیروزهٔ سلطان محمود غزنوی که‌فرخی سیستانی دریکی ازقصاید خود آنرا مفصلا تذکار کرده شاهداین مدعاست .

درابتدای دورهٔ اسلام تنهاویگانه کتابیکه مورد توجه کاتب ها وخوشنویسان قرار داشت کتاب‌مقدس وآسمانی قرآن‌مجید بود که‌با خطوط کوفی وبعدتر باخط نسخ استنساخ میگردید این‌نسخ شریفه عموما باتذهیب کاری هاو نقاشی های رنگه هندسی ولاجورد کاری‌های‌مزین میشد . یعنی درابتدای دورهٔ اسلام فن‌نقل کتب واستنساخ بامذهب کاری توام گردید .

قرآ ن‌ها ئیکه درقرن چهار الی قرن شش هجری نوشته اند ، زیبا ترین وگرانبها ترین قرآن هااز جنبهٔ نقاشی وفن استنساخ میباشند زیرا تعظیم واحترا می که ازقرآن کریم بعمل می‌آید بیشتر هنرمند انرا وادار می‌نمود که‌در تذهیب آن‌دقت کامل مرعی دارند .

امااز اواسط قرن سه به‌بعد در ضمن استنساخ قرآن کریم ، خوشنویسان وکاتب ها به‌نقل ونوشتن کتب دیگر نیز پرداختند ، واین کتب‌را علاوه برتذهیب کاری گاهگاهی مصور هم می ساختند . چنانچه قدیمترین نسخهٔ خطی خراسان آنوقت یاافغانستان امروزی که‌مطالب آن‌با نقاشی‌ها وتصاویر روشن شده کتاب کلیله ودمنه است که‌نصر بن احمد سامانی (۳۰۱ - ۳۱۳ هجری) آن‌را برودکی شاعر دادتا ازعربی بفارسی درآورد . وپس ازآن به‌هنرمندان ونقاشان چین‌داد تانقاشی کنند وحکایات آن‌را بااشکال وصور توضیح دارند . (۱)

درعصر غزنویان فن استنساخ کتب بیشتر مروج گردیده ونسخهٔ قلمی کتاب الابنیه عن حقایق‌الادویه مولفهٔ ابومنصور موفق‌الدین علی هروی بخط حکیم‌اسدی طوسی صاحب کرشاسب نامه‌و ومئو لف‌لغات فرس‌وغیره کتب که ازین دوره‌بدست است شاهداین مدعامیباشد . (۲)

نظری به‌دورهٔ مغل : فن استنساخ کتب و نقاشی آن‌درافغانستان درین دوره‌نسبت به‌دورهٔ صدر اسلام تاریک تراست . تنها چیزیکه را جع به‌آن می‌توان گفت این است که باید نقاشی کتب‌در دورهٔ مغول بیشتر تحت تأثیر نقاشی های سبك چین رفته باشد زیرا دوسلسله شاهانیکه درسر اسرقرن‌هفت‌وهشت هجری‌درچین وافغانستان حکومت داشتند ، هردو ازنژاد مغول بوده ورابطهٔ نژادی آنهارا بهم نزدیک کرده بود . علاوه بران هنگامی که مغول ها متوجه‌خراسان وفارس شدند عدهٔ ازهنرمندان وصنعتگران ومترجمین چینی را باخود همراه آوردند (۳) وبهمین جهت است که‌مستشرقین آثارفنی‌وسبکهای شرق‌اقصی‌را ازابتدای‌دورهٔ مغول در فنون آنوقت خراسان وفارس جستجو ومشاهده میکنند .

---

(۱) صفحه۸٤ ترجمه تاریخ صنائع ایران بعداز اسلام ترجمه محمدعلی خلیلی طبع طهران .
(۲) ص ۱۶ مقدمهٔ کرشاسب نامه طبع طهران .
(۳) ص۹۲ صنایع ایران بعد ازاسلام ترجمهٔ محمد علی خلیلی .

چیزیکه بیشتر تاثیر اسلوب نقاشی های چین را درنقاشی های افغانستان به دور مغول تائید میکند همانا قسمتی از تأثیرات آن اسلوب دراوائل دورهٔ تیموریست که بعدتر آن را مطالعه خواهیم کرد.

چون دورهٔ مغولی درافغانستان کوتاه وسراسر با جنگ وخونریزی توأم بوده کمتر اثرونمونهٔ از نقاشی های آن دورهٔ افغانستان باقی مانده است واز همین جهته است که دراطراف چگونگی آن نمی توان تفصیلات کافی داد. تنها اینقدر معلوم است که در آن دوره بیشتر کتاب جامع التواریخ رشیدی مؤلفهٔ رشیدالدین وزیر که تاریخ چنگیز یست، استنساخ ومصور می شد و شاهنامهٔ فردوسی وبعد از آن کلیله ودمنه نیز مورد توجه کاتبان ونقاشان قرار داشت .

<u>دردورهٔ تیموریان</u> :- تیمور درسال ۷۸۲ هجری شروع به تسخیر فارس وخراسان (افغانستان) نمود. مانند فتنهٔ مغول فتح تیمور باخرابی وویرانی بسیار همراه بودولی هنرمندان و صنعتگران شهرهای تسخیر شده بسمرقند برده شدند، ومعماری وصنعت درآنجا تشویق و ترغیب شد. درین شهر ومخصوصاً درزمان جانشینان تیمور درهرات میناتور سازی و کتاب نویسی به منتهی درجه ترقی خود رسید .

گرچه شاهرخ چهارمین فرزند تیموربود، امادرموقع مرگ پدر در خراسان (افغانستان) حکومت میکرد ودرنتیجهٔ بعضی پیش آمد هاوازث امپراطوری وسیع تیمور و جانشین او گردید شاهرخ پای تخت خودرا بهرات انتقال داد شاهرخ خودش شاعر وصنعتگر بود پس ازاو پسرش بایسنغر بیش از پدر مشوق وحامی صنعت وعلم وادب گردید. چنانچه کتابخانهٔ بزرگی در هرات تاسیس نمود ودرآنجا چهل نفر از بزرگترین نقاشان، خوشنویسان وصحافان راجمع کردودرتحت نظر این اکادمی صنعت و بدست آنان عصر طلائی کتب نویسی و میناتور سازی افغانستان بوجود آمد .

شاهرخ درسال ۸۵۰ هجری وفات یافت وپسرش بایسنغر که حامی ومشوق صنعت وادب بود قبل ازپدر پدرود زندگانی گفته بود پس ازمرگ شاهرخ مملکت دچار هیجانها و اضطرابات بزرگ شده ومدعیان تاج وتخت سلطنت زیاد گشتندولی باوجود این انقلابات وتحولات نقاشی به ترقی وپیشرفت خودادامه داد. بالاخره سلطان حسین بایقرا به تخت سلطنت نشست وبعد ازسی و هفت سال سلطنت در ۹۱۱ هجری پدرود حیات گفت خود سلطان ووزیر معروف اومیرعلیشیر نوائی مشوق وحامی صنعت بودند .

<u>خط و کتاب نویسی درین عصر</u> :

خوشنویسی وتوجه بخط امریست که ازسالیان دراز درهمه جابا بشر یکجا بوده وآن را دوست داشته است. درافغانستان هم که مردمان آن متدین ادب دوست وشعر پرور هستند، این صنعت به نسبت اشد احتیاج مردم به نسخه های قرآن مجید، کتب ادبی ودواوین شعرا کسب وسعت نموده

برعدهٔ خوشنویسان وخطاطان روز بروز افزودی بعمل آمد، وآثار آنها با پول وتقدیر زیاد خریدار ی واستقبال شد .

خوشنویسان برای ازدیاد مفاخر وشهرت خویش نام خودرا برخلاف روش نقاشان و صورت گران درزیر خطوطی که می نوشتند قید میکردند. وبهمین جهت است که نام انها ازصفحهٔ تا ر یخ نیفتاده وراجع به‌ترجمهٔ حال آنها ماخذ ومدارك زیادی دردست ا ست .

درمقابل این خوشنویسان معروف یکعده ازنساخها وکاتبان بی‌نام نیزوجود داشت که مشغول نوشتن کتب بدست مزد ارزانتری بودند واین کتب‌را کسانی خریدار بودند که بداشتن کتب خطی گرانبها قادر نمی شد ند .

دراوایل اسلام که نساخان وکاتبان کشورافغانستان به‌نوشتن کتب پرداختند و سیلهٔ نگارش آنهاجز خطوط کوفی چیزدیگری نبود. این خطوط دارای همه گونه صفات تزئیناتی میباشد یعنی نویسنده و کاتب بهرشکلی که خواسته باشد آنرا آورده می تواند وهمین امتیاز رفته رفته سبب شد که خوشنویسان بفکرایجاد خطوط دیگر بیفتند. دردورهٔ غزنویان خط کوفی بردقت وزیبائی خود افزوده واز آن خط نسخ نیز بوجود آمد، ودرقرن هفتم هجری خط تعلیق ظهور کر د .(۱)

درقرن نهم هجری خط دیگری که موسوم به نستعلیق (مرکب ازنسخ وتعلیق) بود ظهور نمود واز آنوقت به‌بعد بیشتر کتب خطی به‌این خط نوشته شد. این خط بحدی شیوع و رواج پیدانمود که اگر اکنون کتابی بخط نسخ دیده شود بیقین گفته میشود که از کتب پیش ازقرن نهم هجر ی یعنی قبل ازدورهٔ تیموریان ا ست .

شناختن خطوط مختلف ومتنوع بر کسانی که اهل فن نیستند، واز خط بهره ندارند مشکل است وغیر ازخوشنویسان ومتخصصین فن کسی دیگر نمیتواند کاملاً تفاوت وامتیازات خطوط مختلفه رااز همدگر که دردوره‌های مختلفه درخراسان وفارس وغیره مورد استعمال بودند، درك کنند. اگرچه تا حدی بکمك مآخذ و معلومات درین خصوص اظهار نظر می‌شد امانظر به‌قلت وقت وعدم گنجایش صفحات سالنامه عمدااز ان صرف نظر گردیده به‌وقت دیگر ومقالهٔ دیگر مو کول شد .

پیشتر گفتیم که در قرن نهم هجر ی یعنی در عصر تیمو ریان هرات خطی بنام نستعلیق بمیا ن آ مده واز آنوقت به بعد رواج کا مل یا فت این خط ر ا میـر علی تبر یز ی که به‌دربار تیموری پرورش یافته بود اختراع کرده وپس ازوی پسر ش عبدالله آنرا ترقی داد.

خلاصه دورهٔ تیمور یان هرات درتاریخ خط وخوشنویسی دورهٔ طلائی بشمار می‌رود زیرا این سلسلهٔ هنردو ست ازخوشنو یسی تشویق و حمایه وازخوشنو یسان تقدیر وتمجید کرده‌اند علاقهٔ این خانواده به‌خط وکتا ب نویسی وصنعت وادب به‌پایهٔ بو د که اکثر شهز اده گان آن مانند ابراهیم میرزا وبا یسنغرد ونوادهٔ تیمور ازائمه خوشنو یسان وشعر ا بودند.

---

(۱) ص٦٦ تاریخ صنایع ایران بعد ازاسلام ترجمهٔ محمدعلی خلیلی .

این هم باید تذکرداده شودکه درعصر تیموریان دوخط دیگر یعنی خط دیوانی وخط دشتی نیز بوجود آمد .(۱) و اگر خوشنویسی درین دورهٔ بحد کمال خود نمی رسید صنعت مذهب کاری ومیناتورسازی درهرات ظهوروترقی نمیکردودرتاریخ صنایع شرق صنایع مکتب هرات فصل برجسته ؤمهمی رااحراز نمی نمود .

مذهب کاری درین عصر: پیشتر تذکار نمودیم که ازاوایل اسلام نسخه های خطی قرآن کریم ودیگر کتب بتوسط خطاطان وخوشنویسان استنساخ می گردید مذهب ونقاشی نیزمی شدند، یعنی ازهمان آوان خوشنویسی بامذهب کاری توام بود. دردوره های اسلامی درجملهٔ صنعت گرانیکه بفن کتاب نویسی اشتغال داشتند .

تااواخر عصرتیموری بعد ازخوشنویسان مذهب کاران برسایر هنرمندان مقدم بودند. احتمال کلی میرود که در استنساخ ونوشتن یك نسخه اول خوشنویس عمل خودرا تمام نموده ومحل عمل مذهب کارونقاش را سفیدمی گذاشت. بعد از آن که کتابت نسخه به اتمام میرسید بدست مذهب کار یاصورتگر سپرده میشد تاآن هم کارخودرا انجام داده منقش ومذهب سازد. چنانچه هنوز بعضی نسخه های خطی باقی است که قسمتی ازمذهب کاری هاوترسیم رسوم آنها ناتمام مانده وهمین امر دلیل آنست که اول کتاب نوشته میشد وبعد از ان به مذهب کاران ونقاشان داده میشد که حواشی وصفحات اول وآخر وسرفصلها و عناوین واول سوره های مبارك وغیره را تذهیب کاری نمایند. درقرن نه وقرن ده هجری رسوم واشکال هندسی وشاخ وبرگهائیکه درمذهب کاری استعمال می شد بخود جنبهٔ فنی راگرفته ترقی زیاد کرد.

درقرن نهم هجری برعلاوهٔ تزئینات وآرایش های سرلوحه ها و ستاره هائیکه شمسه نامیده می شدند، حواشی نسخه ها نیز بانباتات وگل ها وحتی اشکال حیوانات و تصاویر انسانی مزین میشدند.

راجع به قدیم ترین کتاب مذهب شده تحقیقاتی که کرده و کار آن را به خراسان نسبت داده اند، کتابیست که مربوط بقرن ٤ هجری میباشد. اغلب رسوم و اشکالی که درین نسخه ها بکار رفته عبارت ازستاره های شش پهلو وهشت پهلو وپاملت ها (شاخه های نخل) واشکال «ارابساك» (شاخه های بهم پیوستهٔ نباتی) است. اما تذهیب کاری های دورهٔ اخیر مغل وعصرتیموریان رسوم واشکال گوناگونی ازقبیل ستاره های متنوع، اشکال هندسی هشت گوش، ودایره های مشبك ودرهم وغیره اشکال دیگر که مملو از اشکال نباتات است دربر دارد. درین دوره مذهب کاران رنگهای طلائی وآبی وقرمزوسبزرا بیشتراستعمال می

(۱) کتاب تاریخ صنایع ایران بعدازاسلام ترجمهٔ محمد علی خلیلی .

کردند وغالباً آبی تیز یا لاجوردی را مرکز ومتن قرار داده سایر رنگ هارا در آن بکار میبردند.

دردورهٔ تیموری هرات بررونق فن تذهیب کاری افزوده شد واز جملهٔ شاهکارنی های مذهب کابل این دوره نسخهٔ از شاهنامهٔ خطی موجود است که بتاریخ ۸۳۱ هجری نوشته شده(۱) وقراریکه می گویند تصویر مذهب کار ونقاش که در فراهم آوردن آن اثر شرکت وهمکاری داشته اند وهمچنان تصویر بایسنغر که نسخهٔ برای اونوشته وتقدیم شده بود، در آن نسخه کشیده شده است. ازوجود تصویر مذهب کاردرین نسخه می فهمیم که اونیز مقام ومرتبهٔ مهمی داشته وعلو مقام او کمتر ازخطاط ونقاش نبوده است ازمذهب کاران معروف آن دوره امیر خلیل نقاش کهباری درزمان شاهرخ بحیث نمایندهٔ بایسنغر بن شاهرخ باهیئت سفارت افغانی بچین وکاشغر رفته بود، ومیرك نقاش که سمت استادی بهزاد معروف رادرنقاشی داشت (۲) ومولانا حاجی محمد نقاش رامیتوان تذکار نمود.

حاجی محمد از هنروران هروی الاصل قرن نهم هجریست وباسلطان حسین میرزا معاصر بوده است اوایل زندگانی او معلوم نیست در ابتدا به نزد میر علی شیر نوائی وزیر سلطان حسین بایقر اتقرب داشته چنانچه مدت های مدید سمت کتابداری اورادارا بود دراواخر ازامیر موصوف نگرانی خاطر حاصل نموده هوای خدمت گذاری بدیع الزمان میرزا پسر سلطان حسین میرزا را که در آن آوان والی سیستان بود بدل می پرورانید وهنگامیکه بدیع الزمان بنای شورش را برپدر گذاشته درحدود سنه ۹۰٤ هجری هرات رامحاصره کرد حاجی محمد از شهر هرات فرار کرده بشهزادهٔ مذکور پیوست ودرخدمت او اعتبار زیاد حاصل نموده به کتابداری اومقرر گشت. حاجی محمد نه تنها هنرمندلایق ومذهب کار معروف هرات است بلکه برعلاوه شاعری وادب دوستی دارای قوهٔ اختراع وابتکار درصنعت نیز بود چنانچه یکی ازمخترعات اوراصاحب حبیب السیرچنین تعریف می کند (۳) از جملهٔ مخترعات مولانا حاجی محمد صندوق ساعتی است که در کتابخانهٔ امیر نظام الدین علیشیر ترتیب نموده ودر آن صندوق صورتی تعیین کرده بود که چوبی دردست داشت وچون یکساعت ازروز می گذشت آن پیکر چوب را یك نوبت برنقارهٔ که در پیش او بود می زد بعداز گذشتن ساعت دوم دونوبت آن حرکت می کرد وعلی هذالقیاس » :

امیر علیشیر درتذکره معروف خود اورا چنین میستاید : «نقاش شهر هرات ومرد خوش طبعی است. خیالات غریب میکند وکم فنی باشد که اورا در آن اندیشهٔ بخاطر نرسد ... حالا در عراق است. (٤) »

(۱) ص ۷٦ کتاب تاریخ صنایع ایران بعد از اسلام ترجمه محمد علی خلیلی طبع طهران (۲)راجع به میرك به کلکسیون سال اول مجلهٔ آریانا مراجعه شود.(۳)ص ۳٤۲ حبیب السیر ج ۲ طبع ۱۸٤۷ درهند. (٤) ص ۲۵۵ لطائفنامهٔ فخری .

حاجی محمد دستگاه و کارخانهٔ چینی سازی نیز درهرات دایر نموده بود ومیگویند بعداز تجارب زیاد موفق‌شد که‌ظروفی به‌سبك واجزای چینی‌های خطائی که‌معروف به چینی فغفوری بود بسازد . مرگ اورا دراوایل استیلای محمدخان شیبانی (درحدود ۹۱۳-۹۱۵ هجری) در هرات می نویسند .

خلاصه درافغانستان دورهٔ تیموری توجه زیادی بکشیدن اشکال‌نباتات و گلها ومناظر طبیعی بعمل آمده ومذهب کاران حواشی کتب رابا آنها مزین وتذهیب کرده اند .
درین دوره استعمال این‌اشکال درتزئین سایر آثارفنی وصنعتی‌آنوقت ازقبیل چینی سازی وقالین بافی وتجلید کتب وغیره نیز معمول گردیده ورابطهٔ کتاب نویسی باسایر فنون و صنایع آنوقت قائم شد .

مصوری ومیناتور سازی درین عصر : پیشتر گفتیم که‌صنعت نقاشی‌ومصوری در افغانستان دور اسلام دنبالهٔ نقاشی‌ها ومصوری های دورهٔقبل‌از اسلام‌افغانستان‌است که‌بعد ازاند کی توقف مجدداً درقرون اولیهٔ اسلام مخصوصاً ازاوایل قرن‌چهار هجری‌شروع گردیده است. متخصصین و کار آگاهان فنون دورهٔ اسلامي صنایع افغانستان رامن حیث سبك و اسلوب مخصوص به‌سه دورهٔ مهم تقسیم مینمایند :

اول : مکتب پیش ازدورهٔ مغول که‌از قرن ٤ الی ۷ هجری دوام داشته است .
(۲) : مکتب مغلی که‌درقرن هفت‌وهشت هجری بمیا ن آمده است .
سوم : مکتب تیموری یامکتب‌هرات ، که در دوقرن هشت‌ونه هجری پابعرصهٔ وجود گذاشته ومنتهی درجهٔ عروج وترقی را گذرانده است .

دربارهٔ دو مکتب اول ودوم درین مختصر بحثی نداریم و بهمان چند سطری که‌در ابتداء اشاره شد اکتفامیگر دد اما مکتب سوم‌یامکتب تیموریان‌هرات ، بعد از آنکه شاهرخ پای‌تخت خودرا بهرات قرار داده وهرات از مراکز بزرگ ومهم صنایع‌شده شروع میشود .

چون تیمور باتمام سفا کی که‌داشت طرفدار علم وهنربود ، وشاهرخ‌پسراو به منتهای‌شدت ازصنایع وهنرمندان نوازش وتقدیر میکرد ، در دورهٔ آنها فن نقاشی و میناتور سازی و غیره صنایع مستظرفه مرحلهٔ اقتباس وتقلید ازفنون خارجی راپیموده به‌دورهٔ جوانی‌خود وارد گشت .

بهرحال شکی‌نیست که‌عصر درخشان نقاشی ها و مصوری های افغانستان از زمان جانشینان تیمور یعني شاهرخ وبایسنغر وابراهیم سلطان واسکندر بن‌عمر شیخ شروع می شود زیرا درین دوره نقاشی های افغانستان پس‌از آنکه سبکها و اسلوب های‌فنی چین وغیره رابعد ازاقتباس‌در خود هضمو تحلیل نموده ؛ دارای ذاتیت و استقلال قوی ئی گردید که کاملاً نماینده روح‌و ذوق فنی افغانستان وهرات است .

چنانچه دراول مقاله هم‌بدان اشاره نمودیم ازجملهٔ وسایل مهمی که در ترقی وپیشرفت فن میناتوری درهرات تاثیر داشته کتابخانه وانجمن نقاشی و کتب نویسی است که شاهرخ درهرات تاسیس نمود وپسرش بایسنغر به‌تعقیب پدر . کتابخانه وانجمن دیگری برای فنون میناتورسازی وکتاب نویسی تشکیل داده سر آمدان هنر های مذهب کاری ونقاشی وصحافی وجلد سازی را در آنجا گرد آورد، زیرا با تاسیس این دو کتابخانه وانجمن ، صنعت مصوری ، نقاشی ، خوشنویسی ومذهب کاری درهرات متمرکز گردیده ومراکز فنی وصنعتی دیگر آنوقت مانند سمرقند وشیراز وغیره ازبین رفت .

ازنقطهٔ نظر تاریخ همه میدانیم که با استیلای چنگیز خانیان در شرق - روابط صنعتی وفنی چین باآسیای مرکزی که‌افغانستان (خراسان) وفارس نیز در آن شامل اند قائم گردیده وتاانقضای دورهٔ آنهادوام نمود . این‌روابط دردورهٔ تیموریان‌هرات‌هم‌از هم‌نگسیخته ،ومناسبات دوستانهٔ آنها باخانوادهٔ شاهی منگ درچین (۷۷۰ - ۱۰۵٤ ه) ادامه یافت . درزمان شاهرخ وبایسنغر این مناسبات محکمتر شده ودربین آنها هیئت‌ها وسفارتهای زیادی تبادله گردید. این هیئت‌های چین و افغانستان در بر قرار کردن روابط صنعتی و تجارتی بین مملکتین - رولهای مهم بازی کرده وباآثار مهم فنی وصنعتی بکشور های خود باز گشتند . چنانچه هیئت سفارت سوم چین در افغانستان که‌در سنه ۸۲۰ هجری به‌دربار شاهرخ مامور شدتحف وهدایا و اقسام صنایع زیبای چینی رااز طرف شاه چین باخود برای شاهرخ آوردند . ازجملهٔ تصویر اسپ بوری بود که‌امیر سید احمد ترخان (۱) در سنه ۸۱۵ هجری برای دامنگ خان پادشاه چین فرستاده بود .

چون اسپ مذکور که از بهترین نسل اسپ های خراسان (افغانستان) بود منظور ومقبول خاطر خاقان چین واقع شده امرداده بود که مصورین چیره دست بحیث چیر نفیس تصویر آن رابکشند مصوران چینی تصویرآن رادرحالیکه دونفر میرآخور شاهی عنان آن‌را گرفته بودند بکمال زیبائی کشیدند . (۲)

بنابر همین روابط صنعتی بود که‌اثرات سبکهای فنی نقاشی چین در آثار میناتوری مکتب هرات و مخصوصاً درتزئینات روی جلد کتب که‌بیشترعبارت ازحیوانات تخیلی وخرافی چین‌بودند آشکار وهویدا است .

امتیاز نقاشی های مکتب هرات نسبت بمکاتب دیگر بیشتر مرهون ذوق ، تجدد و تطور پسندی واهتمام نقاشان چیره دست‌آن است . زیرا نقاشان‌هراتدردورهٔ تیموری‌درانسجام‌وتناسب

(۱) به‌پاورقی ص ۷ شمارهٔ - ٦ سال۲ مجلهٔ آریانا راجع‌به‌ترجمهٔ حال امیرسیدی احمدترخان به‌مقالهٔ روابط افغانستان و چین این‌جانب مراجعه شود . «نعیمی»

(۲) صفحهٔ ۳۵۵ مطلع السعدین عبدالرزاق سمرقندی طبع لاهور .

رسوم و اشکال کوشش زیاد نموده و در آثار خودبه تعداد زیاد رنگهای مختلف را استعمال کرده . و ترویج رنگ طلائی و پوشانیدن متن و زمینهٔ میناتور هابا گیاهان و گلها و بوته‌ها ودقت‌در نازك کاریها ازاختصاصات آنهاست .

ازقدیمترین کتب خطی که‌منسوب به‌مکتب هرات است ، نسخه ایست از کتاب کلیله ودمنه که در کتابخانهٔ کاخ گلستان طهران محفوظ است . (۱)

درمجموعهٔ آثار «شستربیتی» نسخه از گلستان‌سعدی محفوظاست که‌در سال ۸۳۸ هجری برای بایسنغر نوشته‌شده ودر تصاویر زیباوبدیع هشت گانهٔ آن‌تمام‌ممیزات ومحسنات فنی مکتب هرات دیده می‌شود . (۲)

علاوه براین‌ها صورت مستقل دیگری نیزاز دورهٔ‌تیموری هرات موجوداست که‌روی پارچهٔ ابریشمین مطابق اسلوب وروش نقاشی چین کشیده شده وآن‌را به آثار فنی نیمهٔ اول قرن نهم هجری هرات نسبت میدهند . (۳) وحتی احتمال میدهند که‌از آثار غیاث الدین خلیل ، نقاش دربار بایسنغر بن‌شاهرخ است‌که درسالهای ۸۲۳ و۸۲۷هجری‌درجزء هیئت‌های اعزامی شاهرخ به چین رفته بود .

علما ودانشمندانیکه دربارهٔ صنایع شرق و میناتور سازی های آن تتبعات عمیق و صلاحیت تام دارند ، ازروی مطالعهٔ آثاروشواهد صنعتی میگویند صنعت مصوری و میناتور سازی هرات ازنیمهٔ قرن‌نهم هجری به‌بعد کم کم امتیاز وتفوق کاملی حاصل‌نموده و اسلوب وروش خودرا ازمکاتب دیگر متمایز ساخت . از جملهٔ نسخه‌های مصورخطی که‌ممیزات و اختصاصات فنی این دوره مکتب هرات درآن بکمال خوبی واضح وروشن است شاهنامه ایست‌که برای محمدجوگی بن‌شاهرخ نوشته شده وچون این شهزاده درسال ۸٤۸ هجری در گذشته است می توان گفت که‌نسخهٔ مذکور چندسال قبل‌از فوت اوفراهم گردیده‌است . این‌شاهنامه اکنون در انجمن‌شاهی آسیائی لندن محفوظ است . (٤)

خلاصهٔ فن‌نقاشی ومیناتور سازی افغانستان دردورهٔ تیموریان‌هرات آخرین گامهای ترقی وتعالی رابرداشت ودرسایهٔ کوشش وذوق خدا داد استادان لایق وچیره دست مانند بهزاد و پیروانش ، درتاریخ صنایع ومدنیت این کشور فصل‌درخشان تروزیباتر باز گردید .

بهزاد استاد بی‌مثل وستارهٔ نقاشی های دورهٔ اسلامی افغانستان ، که از نوابغ هنرمندان

(۱) ص ۱۰٤ کتاب تاریخ صنائع ایران بعداز اسلام ترجمه محمد علی خلیلی طبع طهران .
(۲) ۱۰۵ » » » » »
(۳) ۱۰٦ تاریخ » » » »
(٤) ص ۱۰٦ تاریخ صنایع ایران بعد ازاسلام .

این کشور است ، در رنگ آمیزی وترکیب رنگها ، اقتدار کاملی داشته ودر نشان دادن حالات مختلفهٔ روحی مخصوصاً در کشیدن اشکال ابنیه ومناظر طبیعی مهارت سحر آسا داشت . هر کس که در برابر تصاویر ونقاشی های استاد معروف هرات واقع شده بر آنها نظری بیفگند سر حیرت وشگفت خم نموده ودربرابر خود مناظر وتصاویر صحنه های دربار امر او زندگانی اشراف رامشاهده میکند و از ترکیب وتناسب اشکال وریزه کاریها ، وانسجام - رنگهای آنها بخوبی احساس می نماید که بهزاد هنرمند بیمثالی بوده که تطور نقاشی های هرات ونهضت کامل آن مرهون ذوق سرشار وبلند اوست . چون ترجمهٔ حال بهزاد قبلاً در سالنامهٔ سال ۱۳۱۷ بقلم دوست فاضلم گویا اعتمادی نشرشده عمداً ازان صرف نظرشد ، تنهانکتهٔ که ماتوانسته ایم درینجا بدان اضافه کنیم اختصاصات سبك واسلوب بهزاد است . (۱)

خصائص مهم سبك بهزاد بقرار ذیل است :

۱- درستی ودقت کامل در خطوط تصاویر .

۲- نمایاندن وضع چهره وقیافهٔ اشخاص بطور شگفت انگیز بوسیلهٔ ترکیب انواع رنگها ؛

۳- حرکت ومفهوم بودن اشارات تصاویر ؛

٤- ظرافت در کشیدن در ختها ، گلها ، ودورنماها ونیزدر نمایش اشعهٔ خورشید وابر ؛

٥- تعداد رنگهای گوناگون وتوافق آنها بایکدیگر ؛

درنقاشی بهزاد رنگهای شکسته مانند سرمه ئی ، سبز تیز ، فیروزه ئی ، سبز روشن ، رنگ زیتون - زرد وقهوه ئی بیشتر استعمال گردیده .
ونقره نیز بکاررفته واقسام مختلف رنگ قرمز هم استعمال شده است .

بهزادرا اعجوبهٔ زمان واستاد عصرخودنه برای این نامیده اند که سبك جدیدی درمیناتوری ایجادنموده وصنعت رادر کلیهٔ جزئیات آن به منتهی درجه کامل کرده است بلکه بواسطهٔ اینکه یکعدهٔ هنروران ماهری هم بوجود آورده است اورااستاد خطاب میکنند .

اگرشاگردان بهزاد رایك یك ذکر نمائیم ازحد گنجایش این صفحات برون خواهد شد لذاتنها به ذکر قاسمعلی اکتفا می نمائیم .

قاسمعلی ازمیناتورسازان قرن نهم هرات وشاگرد بهزاد است. دراواخرعهد سلطان حسین بایقرا شهرت یافته وازبس کارهای او به آثار استادش شبیه است ، اکثرمورد اشتباه واقع گردیده وآنرا به بهزاد نسبت میدهند. از آثاراو یکی خمسهٔ نظامی است که درزیرهر تصویر آن امضا کرده است ومیناتورهای قاسمعلی درین نسخه ازهفت تجاوز نمیکند (۲)

---

(۱) اختصاصات سبك بهزاد از ص ۱۷۱ تاریخ صنایع ایران مؤلفهٔ ج . کرستی ویلسن ، ترجمهٔ عبدالله فریار طبع طهران ماخذ است .

(۲) ص۳ شمارهٔ اول سال ۱۹٤۱ مجلهٔ روزگار نوطبع لندن .

در کتابخانهٔ اکسفورد نسخهٔ قلمی دیگری محفوظ است که بتاریخ ۸۹۰ هجری نوشته شده وتصاویر آن‌را به‌قاسم‌علی نسبت میدهند.(۱) تخصص قاسم‌علی در نقاشی بکشیدن پورترت بیشتر بوده‌چنانچه تصویری از بهزاد در کتابخانهٔ دانشگاه استانبول موجوداست که‌بقلم اومی‌باشد. (۲) خلاصه اگرچه صنعت میناتور سازی دردورهٔ تیموریان پیشر فت ز یاد حا صل نموده به آخرین درجهٔ‌ترقی رسید ولی درعین حال‌سبك‌وسلسلهٔ قیودی مقید گردید که‌صنعتگر رادر شیوه وسبك محدود نموده وآزادی مطلق رااز اوسلب کرد. وبااینکه صنعتگر در انتخاب موضوع کاملاً مختار وآزادبود درسبك‌وطرزعمل‌مجبور بود که ازاصول معینی‌پیروی‌نموده‌از آن‌تخلف نکند.

دنباله های مکتب نقاشی هرات

الف: درماوراءالنهر: درسال۹۱۳هجری شهرهرات (طوریکه دیدیم) بزرگترین مرکز فنی‌وصنعتی آن‌دوره مورد بی‌رحمی شیبك‌خان واقع‌شد، اگرچه سه‌سال بعد از آن شاه اسماعیل صفوی‌دست تسلط شیبانی‌ها رااز هرات قطع کرد امادر ۹۴۱هـ ازبکها مجدداً شهرراغارت کرده ودرنتیجه هنرمندان ونقاشان رااز هرات به‌بخارا بردند. بدین‌طریق مکتب‌فنی ازنقاشی ومصوری درآنجا بوجود آمد که‌دنباله‌مکتب‌هرات بودوبزرگ ترین‌هنرمند هراتی که درتاسیس آن‌مکتب رول‌مهمی بازی کرد محمود مذهب کاربود این‌شخص به‌دربار سلطان‌حسین میرزا مشغول بوده واز آثار اولیهٔ اومعلوم است که‌اسلوب بهزادرا پیروی میکرد. صاحب‌تاریخ رشیدی میگوید: «محمود تذهیب ازیاری بهتر کرده‌است. وبغایت نازك کرده است.دیباچهٔ برای میرزا سلطان حسین تیار کرده است وناتمام مانده درآن هفت‌سال کار کرده است . چنان‌باریك ساخته است که‌درمفاصل بندرومی که‌شاید مقدار نیم‌نخود بوده‌باشد....» (۳)

ازمشهور ترین آثارفنی محمود تذهیب کار تصاویریست درنسخهٔ خطی تحفة الاحرار جامی این نسخه دربخارا نوشته شده‌است- نسخه‌دیگری از تحفةالاحرار در کتابخانهٔ ملی پاریس موجود است که‌درروی بعض تصاویر آن امضای محمود دیده‌میشود. امابهترین وبدیعترین تصویر و پردهٔ نقاشی محمودتصویریست که‌دردوصفحهٔ یك‌نسخهٔ خطی خمسه‌نظامی کشیده‌شده. این‌نسخه نیزدر کتاب خانهٔ‌ملی پاریس محفوظ وبرای امیر عبدالعزیزشیبانی (سنه۹۵۲هجری) نوشته شده‌است. تصویر مذکور پیره‌زنی رانشان‌میدهد که‌به‌دربار سلطان‌سنجر برای‌داد خواهی آمده است. (٤)

---

(۱) ص۱۱٦ تاریخ صنایع ایران بعد ازاسلام :

(۲) » » » » »

(۳) نقل ازص۷۳ شمارهٔ۱۱ سال٦ مجلهٔ کابل .

(٤) ص ۱۱۸ تاریخ صنایع ایران بعد ازاسلام.

ب: درفارس: شاه اسمعیل صفوی طوریکه پیشتر ذکرنمودیم برای مجادله باشیبانی ها بهرات حمله نموده اوهم درجملهٔ غارتگری هائیکه دران کانون صنایع زیبا نمود ، نقاشان ومصوران معروف مانند بهزادراباخود به تبریز بردوبه پیروی شاهان هرات کتابخانه یاانجمنی ازهنرمندان ونقاشان تاسیس نمود که دررأس آن بهزاد قرار داشت. و بدین صورت مکتب نقاشی های هرات طوریکه درماوراءالنهرشده بوددرفارس هم قائم گردید .

بهزاددرآن جا هم شاگردان زیادی برعلاوهٔ استادان هروی که با اوهمراه بود، تربیه نمود که بعداً هرکدام آن ها استاد شدند. از جملهٔ استادان هرات که بعدازبهزاد درپیش برد وترقی دادن نقاشی های هرات درفارس شهرت زیاد حاصل نمودند یکی مظفر علی نقاش خواهر زادهٔ بهزاد (۱) ودیگر استاد محمدی هروی است . (۲)

علاوه برماوراءالنهر وفارس مکتب هرات با آمدن همایون شاه مغلی هند در فارس وبازگشت مجدد او به هند مکتب نقاشی های هرات درهند هم تاسیس گردید کهما مقالهٔ آن رابرای وقت دیگر میگذاریم . انشاالله وتعالی .

« خاتمه »

(۱) راجع بەترجمهٔ حال مظفر علی به ص ۱۳ شمارهٔ دوم سال اول مجله آریانا بمقالهٔ نگارنده مراجعه شود .

(۲) راجع به ترجمهٔ حال استاد محمدی بەص ۱۷ شمارهٔ پنجم سال اول مجلهٔ آریانا بمقاله نگارنده مراجعه شود .

دپښتو دنثر تاریخي تطورات

او د نثـا رانو تذ کره

(۳)

دروښان دسبك پیروان

اخون درویزه

لیکوونکی : ښاغلی قیام الدین خان « خادم »

اخون درویزه په همدغه نامه شهرت لری. اصل نوم ئی ممکنه ده چه بل څه وی ؛ خوڅه رنګه یې چه په در ویزه شهرت موندلی دی خپل اصلی نوم به یې له منځه وتلی وی. ولې یوه قرینه چه دلالت کوی پدی چه دغه « درویزه » یې محضه نوم دی هغه داده چه دپلار نوم یې « ګدای » دی. هر کله چه ګدا درویزه اوسوال کوی ، نو پدغه مناسبت کېدی شی چه پلار یې په خپل ځوی «درویزه» نوم ایښی وی .

ښاغلی قیام الدین خان « خادم »

ګد ای په ملېزو. کښې د مندوزو په قبیله کښې زېږېدلی دی اوهمدلته یې استو ګنه درلوده کوم وخت یې چه پلار مړشو، دځینې حوا دثو په سبب دمندوزونه وتلی دی چغرزوته تللی دی؛او هلته یې د اسما عیل خیلو په قبیله کښې چه دچغر زو پښه ده. سکونت غوره کړېدی . دانده معلومه چه اخون درویزه په مندوزو کښې زوکړېدی ؛ او که په اسماعیل خیلو کښې .

ګدای دشیخ سعدی ځوی دی . وایی چه سعدی دیوسف زودتېر سره چه ننګر هار ته راغلی وو ؛ اوله دې ځایه دپېښور سرحد وته ولاړل؛ داهل اوعیال سره کډه و کړه ، اوپه ملېزو کښې ور سره مېشت شو. (۱) په دغه روایت سره اخون درویزه ته ننګرهاری ویلی شو؛ اوبس!

---

(۱) تذ کرة الا برار والا شرار .

درویزه دخپل تېر راتګ ننګر هارته اوله‌دي ځایه بیا چغرزوته داسي بیان کړیدی: دخپلو پخوانو څخه مي اورېدلی دی چه‌په تېرو زمانو کښي یوسړیؤ چه « جیون » نومېده او دپلار نوم «جنتی» » ؤ داسړی دکهی سره دلغمان‌نه‌ننګر هارته راغی ۰ اود شنوارو په مهمند (ماموند) کښي یې ځای ونیو. دقدما ؤ په‌قول مادری سلسله یې دبلخ شاهانوته رسېږی. په‌دغه مناسبت دبلخ شاهانو دده حمایت وکاوه، اوماموند یې مات کړه اوددغه ځای ریاست یې ده ته وسپارهٔ. (۱)

جیون اوه ځامن درلودل. چه‌یویې «متة نومېده؛ دمتة ځوی احمد او داحمد ځوی درغان ؤ. درغان دماموندوځخه ووت‌اوپه پایین کښي دپاپینوسره متوطن شو. له‌هغه وخته مونږدپایین دخلکو سره اختلاط لرو. (۲)

شیخ سعدی ددرغان ځوی دی چه‌کوم وخت یوسف‌زی له‌دی ځایه تله، دی ورسره‌ولاړ اود ملېزو په‌مندو زوکښي متوطن شو اودلته‌یې ورته دشیخ‌ملی په ویش کښي د۳۰ تنوبرخه ورکړه. اوچه ځوی یې؛ ګدا چغرزوته ولاړ هلته هغوی ورته دلسو کسو برخه ورکړه، وجهه داوه چه‌دی‌خلکو په‌قوم کښي دشیخی‌اوسرکردګی‌حیثیت‌درلود! درویزه‌خپل ارتباط دننګرهار اویو سفر یوپوری په دغه شان بیان کړیدی چه وویل شو.

ددرویزه‌مور: «فراری» دنازوخان‌لوروه؛ چه نازوخان دملك داور اوهغه دملك بابواوهغه دسلطان قران اوهغه دسلطان خواجه اوهغه‌د سلطان تومنا ځوی ؤ. (۳)

دغه پورته روایت درویزه داسي لیکلی دی:

وائي چه پخوا په‌ننګرهار کښي‌بودایان آبادوو، چه‌مسلمانانوته به‌یې‌ضرر رساوه.اوپه‌همدغه وخت کښي دپیچ دشهزادګانوڅخه‌دوه ورونه وو، چه بهرام او فکهل نومېدل‌کوم وخت چه دسلطنت نوبت دوی‌ته ورسید؛ فکهل دباجوړ، صوات اوکشمیر غرونوته مخه وکړه، اودهغه ځای خلك یې دخپلی سلطی لاندی کړه. مګر بهرام دلمغان(لغمان)او ننګرهار خواؤته متوجه شو اوهغه ځایونه یې ونیول (٤)

سلطان بهرام دننګرهار دټولو برخو څخه پایین خوښ کړ؛ هلته متوطن شو؛ دځانه سره یې‌خپل خلك هم واچول څه موده پس ته‌یې‌خپل ځوی: سلطان‌تومناپه‌ننګرهار کښي‌پرېښوداودی خپله کشمیرته متوجه شوچه‌هغه ښارونه یې ونیول نوخپل یوځوی یې‌هلته ودراوه اوخپله ننګرهار ته راغی‌چه تومنا داهل‌وعیال سره کشمیر ته بوزی لیکن وخت‌یې پوره ؤ دننګرهارپه « کوټ » نوماندی ځای کښي‌مړشوپه دغه شان دده ننګرهاری اولاد دلته او کشمیری‌یی هلته‌پاته‌شول (٥)

(۱)تذکرة الابرار والاشرار(۲) تذکرة الابراروالاشرار (۳)تذکرة الابرار والاشرار
(٤)ماخذ ازتذکرهٔدرویزه ۰ (٥) . تذکرة الابراروالاشرار.

طریقت اوتعلیم : وائی چه په طفولیت کښې مې دزهد اوتقوی شوق در لود لیکن هر کله چه بی له علمه زهد ناقص دی نومی علم ته مخه وکړه زمادومبنی استاذ ملامصر احمدؤ چه دسید محمود ولی دبخارا ځوی دی یا دملا جمال الدین هندوستانی سره شا گردوم تر دی وروسته د ملاسنجر سره ملاقی شوم اوده یادحضرت سیدعلی ترمذی حضورته معرفی کړم دوی دومبی وعظ اونصیحت راته وکړ اوڅوقسمه عبادت یی راته وښود لنډه موده پسته زما استاذ ملازنگی باپینی په حضرت پیرزما سفارش وکړ حضرت پیرزه اهل وگڼلم اوتلقین یی راته وکاوه څه زمانه وروسته دشیخ په اشارت دعلم تصوف په درس لگیاشوم اوڅومره می چه دوسه کیده دخپل شیخ څخه می استفاده وکړه ډیره موده ددوی په خدمت کښې وم هر کله چه دی دخپلو متقدمینوشیو خوڅخه مازون او مجازو چه په هغو کښې څلور طریقې دشیخ سالار رومی دخاندانه پوری تعلق لری او یوه طریقه یی دخپل نیکه څخه وه مایه یی په څلورو طریقو کښې اجازه وکړه چه کبرویه چشتیه سهروردیه او شطاریه دی مگر پنځمه سلسله چه حلاجیه ده په دغی کښې یی زه مأذون نکړم . (۱)

تبلیغ : وایی چه د علم د تحصیل نه وروسته ما حقگوئی غوره کړه او له دغه کبله ز ما موافقین او مخالفین زیات شول او په دغه سبب زه مشهور شوم په یو بل ځای کښې وایی ماا و پیرمی عادت درلود چه دامر بالمعروف وظیفه ادا کړو پښتنو به هم نوواردو سړی مونږ سره مخامخ کاوه دوی به مباحثی ته غوږ ایښودو اونتیجه به ئی اخسته په دغه دستور سره به ډیری مباحثی کیدی

اوس مونږ داخون درویزه د حال په بیان کښې هغه ځای ته ورسید وچه دده د تألیفاتو اوتصنیفاتو باعث او اصل اومنشاء ده ولی مخکښې تردي چه مونږ د ده ادبی اثار تر کتنی لاندي راولو اويا هغی نقطی ته ځان ورسوو چه داصلی کیفیت اوحقیقی منشاء ده باید دحضرت سیدعلی ترمذی شرح حال هم ولیکو . ځکه چه اخون دده په قدم روان دی او دده په هدایت چلیږی .

سید علي ترمذی : چه په پښتنو کښې په (پیربابا) شهرت لری ، دقنبر ځوی دی او هغه دسید احمدنوراو هغه دسید یوسف نوراوهغه یادسید محمد نور بخش ترمذی ځوی ؤ . وطن ئی قندز دی اود امیر تیمور خو زیه دی . پلاریی دمغو لود سلا طینو په دربار وکښې دعزت او رتبې خاوندؤ .

خپله پیر بابا وائی چه نیکه می ترمذه قندزته را غلی و ؛ وائی چه زه دخپل نیکه په تعلیم او تربیت کښې لوئیدم . ترشرح ملا پوری کتابونه می له ده څخه ولوستل بیاور وسته چه پلا رمی دهما یون پاچاسره هندته ولاړ ، زه هم ور سره ولاړم ؛ اوهلته می د علماؤ او صلحاؤ صحبت غوره کړ . پس له څومو دی عزلتونو اوعباد توڅخه مانك پورته ولاړم ، او هلته می شیخ سیلونه څخه چه دعلم اوطریقت خاوندؤ دهدائی پوری کتابونه ولوستل . اوخه موده وروسته

(۱) تذکرة الابراروالاشرار .

ده دخپل پیرشیخ سالار رومي حضور ته په سفارش و لیږلم چه هلته طریقه و کړم هلته شیخ سالار رومي په هم ایت دتصوف اوسلوک په لوستلو مشغول شوم چه څوئی مازون کړم .
څهٔ مانه پس زهٔد خپل پیرپه امر دغرو نوپه اوسیدو مامور شوم په یوسفزو کښې ددولت زیو بار کشاه زیو دقبیلی ملك ماته خپله خور را کړه . او هم لته یاته شوم دخلکو په اصلاح او وعظ وتبلیغ به مصر وف وم . درویزه په خپله تذکره کښې لیکی سید علی تر مذی په (۹۹۱) هجری کښې وفات شوی دی .

درو ښان اود رو یزه مخا لفت :

داد واړه کسان چه هر څومره مشهور اونامتو وو ؛ هما غو مره ددوی اختلا ف هم لوی او دامنه دارؤ . دواړه دعلم قلم اوژبې خاو ندان وو . دواړو ایده آل اونصب العین درلو د ، اودخپل نصب العین دپاره یې سخت جدو جهد او کو ښښ کاو ه . دواړو متبعین اومو افقین در لودل . اود واړو په جما عت کښې عالمان،خطیبان ، اوشعرا ء موجود وو . هر کله چه دا ، کوم بیا ستا سه مخالفت نهٔ ؛ نود دوی د مر ګ نه ور وسته دد وی خلفاو اوپیر وانو ته پاته شو . دلسانی منا ظرې نه ، قلمی ، اود قلمی نه پسې دتو رې چلو لو ته منجر شو . پدی صحنه کښې دیر دې نه شاته موجو داتو هما یکښې کاو ه . چه په آخر کښې ددې مسلسل ګیرو دار څخه دتاریخ دپاره عمده مواد اود پښتو ژبې دپاره خورا مهم اثار میدان ته را وواته . د پښتو دادب په تاریخ کښې داعصر باید درو ښان اودر ویزه په عصر یادشي ! کوم وخت چه سړ ی درو ښان اود رویزه اوددوی دجماعت آ ثار ګوری ؛ نودرو ښانیانو په کتابونو کښې بی دخپل مسلك دا شا عت اوا صولو دتعقیب او تو ضیح نه په نظم کښې وی او که په نثر کښې ؛ بل څه نه وینی . ځای په ځای مخا لفینو ته اشارت کوی مګر فقط دمخا لف ؛ نه منونکی ؛ اود بې لارې په ا لفا ظو ا کتفا کوی ؛ اود چانوم نه آ خلی . مګرد رویزه وال هرڅه چه لیکی دپیر تاریکیانو پـه مخا لفت ، تردید او تکفیر کښې یې لیکی اوصر احةً ددوی نومونه اخلی ؛ اوپه هیڅ قسم الفا ظونه اړ کیږی .

په تیرو پاڼو کښې راغلی دی چه یوزل روښان ، درویزه ، او سیدعلی ترمذی ، په اشنغر کښې سره مخامخ شوی دی اودر وښان سره ددو ی مباحثه شوی ده ، روښان ورته ویلی دی چه ستا سو په ملك صوات او بنیر کښې پیر پهلوان پیرولی اوپیر طیب اوداسی نور مبتدعان اورا فضیان شته چه هغوی موندی وژلی، دلته ستاسو راتګ بی منا سبه دی، ددې څخه معلو میږي چه اخون درویزه اوپیر بابا فقط دروښان دمناظرې اوملامتولو دپاره اشنغرته راغلی دی .

ممکنه ده چه دوی به روښان ته څه تهدید کړی وی، چه ده ورته په جواب کښې داویلی دی چه دخپل ځای مبتدعان اول ووژنئ ، بیاماپسی راشی ؛!

په‌دغه‌شان سره‌ددوی په‌منځ کښې ډېرې‌مناظرې اومعارضې شوې‌دي، قوم او پښتانه هم‌دوه نيمه شوي‌دي، نيم‌ديوه اونيم‌دبل پسې‌تللي‌دي. چه‌خبرو زور موندلی‌دی نود کفر حکمونه هم‌شوي دي. انسان که هرڅو مره‌خود داراومنصف وي‌بياهم انسان‌دی. شايد په‌دی مظاهرو اومبا رزو کښې دتعصب اوخود خواهي جذبې‌هم کار کړی‌وي. اوپه‌آخر کښې حقائق‌ډېرو پا ګندډتورې وريځې لاندې پټ‌شوي‌دي.

تاليفات: اخون درويزه ډېر کتابونه ليکلي‌دي؛ هغه‌چه مشهوردي، اوموږته معلوم‌دي.

(۱) «تذ کرةالا براروالاشرار » يو کتاب‌دی، پدی کښې‌يې‌دخپل عصرتول هغه‌بنه‌اوبد کسان چه‌ده‌ليدلي اومعارضې يې‌ورسره کړي‌دي، ياد کړي‌دي. ځای‌په‌ځای پکښې تاريخي‌او فو کلوري بيانونه هم‌شته. دا کتاب په‌فارسي ژبه ليکلی‌شوی دی. اوچاپ‌ته‌رسيدلی دی.

(۲)په‌سکينة الفضلاء کښې ليکي‌چه (۲) « ارشاد طالبين » هم‌داخون درويزه د تاليف دی.

(۳)مخزن الاسلام‌يامخزن‌الاسراردی. د کتاب دتسمیې پباب اخوند پخپله د کتاب په آخر کښې‌داسې ليکي: «په آخر چه‌مې‌تمام کړ . دی‌بې‌مثل خزينه‌دی.ځکه نامه‌يې مخزن‌الاسلام کړ.»

پدې کتاب کښې زياتې برخې‌په‌پښتودي‌اوځينې‌برخې‌په‌پاړسي‌دي. مخزن ابتداء اخوندليکلی دی، وروسته‌يې‌اولاداو احفاد اوپيروانو‌پکښې اضافې کړي‌دي. اونورې برخې‌يې‌وراچولي دي. زياته‌برخه‌پکښې آخون کريمداداضافه کړې‌ده اوځوځو ځله‌ترتيب شوی‌دی‌زموږ دهمدغه کتاب سره کاردی چه‌دپښتويوپخواني اثردی. دمخزن دتاليف سبب پخپله آخون درو يزه پدی‌ډول ليکلی دی: چه‌ماخپل دا کتاب په شعر کښې دپيرتاريك په‌مقابله کښې شروع کړ، اوترده‌لاپه شعر کښې دمخه هم‌شوم.

ددرويزه اولاد احفاد اوپير وان:

(۱)ملااصغر دآخون درويزه ورور دی.

(۲)؛عبدالکريم ياآخون کريمداد داخون درويزه فاضل ځوی دی

(۳)عبدالله داخون درويزه زوی.

(٤)؛ميان نورمحمد دعبدالکريم ځوی‌ددرويزه نمسی.

(٥)؛ مصطفی‌محمد دميان نورمحمد ځوی دد‌رويزه کړوسی.

(٦)؛ عبدالحليم دعبدالله ځوی داخون درويزه نمسی.

ددغو ا کثرو کسانو د کلام اوتحرير نمونې په مخزن کښې شته . مګر دحيات اوسوانحو نورمعلومات يې نشته، فقط‌داخون کريمد اددوفات تاريخ خزينة الاصفيا ۱۰۷۲ ليکلی دی لکه چه وا ئي :

چو ن کر يم وا کرم واهل کرم ❀ بـا کرامت گشته در جنت مقيم

اهل خلوت سا ل‌وصلش گفت نيز ❀ والی عر فان کر يم ابن کر يم

درباعی داخری مصرعی‌نه دابجد په حساب‌پورته سنه معلو میبز ی ٠وایی چه اخون کریمداد دخپل پلاز پشان دخپل عصرښه عالم اودطریقی اوعرفان خاوند و ! ـ دالپوري حافظ دکریمداد مذ فن دصوات دنکښې خیلو په کانجو مقام کښې بنود لی دی . اوده ته ئی شهید هم ویلی دی :

« یو عالم و ی بل شهید شو ی ❀ عجیبه د ا چه مر یـد شو ی

د کانجو میان کریمداده ❀ مانیو لی المن ستا ده »

مخزن دپښتو په مینځ کښې ډیر زیات شهرت لری ٠ دا کتاب چاپ‌شو ی هم دی لیکن چاپ نه مخکښې دا کتاب دومره ډیر په قلم استنساخ شوی دی‌چه اوس هم دپښتو په اکثره کتابخانو کښې دمخزن قلمی نسخې‌وجود لری ٠

خوشحال خان په خپل دیوان کښې یوځای ویلی دي : ـ

په صوات کښې دی دوه څیزه که جلی دی که خفی

مخز ن د درویزه دی بل دفتر د شیخ ملی

په مخزن کښې څه شی دی ! ـ دغه قلمی‌نسخه چه زمالاسته‌رارسیدلی ده‌پدی‌کښې اول دنمانځه‌ترجمه ده ، چه په ابیاتو داسی شروع شو یده :

ترجمه بسم الله

په نامه دحق اغاز کړ م ‌ ‌ او له حق سره به راز کړ م

دی‌رحمان ورحیم‌خدای‌دی ‌ ‌ دطاعت قدم به ساز کړ م

ترجمه سبحانك اللهم

پاکی ستاده پاکه خدایه ‌ ‌ چه راغلی ده له ځایه

کل ثنا ده ستا لا ئقه ‌ ‌ ای خالقه رهنمایه

دغسی ترآخره پوری ـ ٥١ ❀ ❀ ❀

(٢) دنمانځه دترجمې نه وروسته دآیته الکرسی ترجمه ده ؛ داترجمه‌دمصطفی محمدپه قلم‌ده په پاړسی داسی‌شروع کوی : فصل اول ؛ بیان تصوف که چیست وغیره

تردوی وروسته ددرویزه‌په قلم په پښتود باطله فرقوبیان دی. لاندی‌توټه له دغه برخی‌څخه‌ده:

دویم مذهب دشمرا خی دی . دوی پیشکه کافران‌دی . نا روا رواکوینه .

دوی وایی دهغو چه له ښه خدایه اشنا یی شو ه ؛ امر ونهی څه لره پر ځای کوینه

هم هسی هرآواز چه وی ددف یا دشپیلیړ . هم له جنګ هم له ربابه . دغه‌هسی‌یی‌اروینده روا کو ینه . هم کفریبدا کړی . چه زنادوی حلال کړی . دوی وایی دا ادوتي دی ګلو نه هم هر څوك یی بو یو ینه.

دویم فصل... دومبی په پاړسی ، بیاپه پښتو : دتجوید بیان : دادد رویزه په قلم‌دی،

داستنجا بیان . داودس ماتوونکي . شمسي میاشتي. دحیض اودنفاس بیان .
استحاضه . غسل . د آیاتونوتفصیر . دخدای دوجود اوصفاتو بیان . دا منت بالله تر جمه
درسولانو بیان . داسلام وا جبات. داسلام سنن دشریعت احکام . دنمانځه اودجنازی د نمانځه
احکام.داتول په‌پښتود کریمداد‌له خوالیکل‌شوید ی . تردی وروسته اصل کتاب شروع کیږی :
پس د۱۱٦ مخ نه ده ددرویزه‌افتتاحیه په عربی خطبه شروع کیږی . بیایوپادسی شعر دی
بیا د کتاب دتالیف سبب په پادسی لیکی .
په ۱۲۰ مخکښي داما لی قصید ې پښتو ترجمه ده . دیته یې اول باب ویلی د ی . بیا یې په
دوهم باب کښي دبردی قصیدی ترجمه کړیده . تمهید یې په پادسی او خپله تر جمه په پښتو د ه
داد درویزه په قلم دی .
په دریم فصل کښي،پس دپادسی تمهید نه د عقا ئد نسفي‌پښتو تر جمه ده په ۲۱۸ مخ کښي
د کیدا نی دخلاصی پښتو ترجمه ده . وروسته دضیاءالدین امام محمد شامی دعقائدوپښتو ترجمه‌ده.
بیا دتهجي حروفوبیا ن دی په پښتو سره . داهم ددرویزه لیکنه ده. تردی وروسته .
باب ۷ دربیان نکات . ایمان مجمل ومفصل وار کان آن ـ صدوسی مسائل . اما ما ن .
مقامات تصوف . حرو فات تهجي. متصوفات داشیونه کریمد ادلیکلی دی .
۳ـ کر یمداد ، دتهجي حروفو په‌بیان کښي وائي :
« ر ـ رو ښـان دشاه جمـال دی . کل ظهور یې‌په کمـال د ی . په معنی کښي دادیو
شهی جما ل دی . داجمال له‌دې جمیله گوښی ندی کې گوري . اکه جمیل هسي جمال دی . »
په۳٦۰ مخ کښي وایی :
« س : سرد حق انسـان‌دی . حقیقت‌یې لابیان دی . که‌واصل‌ته‌ئې گوری. چه انسان‌هلته
قرآن دی . مدعی که باور نکـا ملامت دی . چه حدیث د پاك رسول زما بر هان دی .
چه‌زه‌اوالله‌پروحدت یویو . ولی او س مود صورت حجاب ترمیان دی . اوس‌انسان لره‌بایده‌دی.
هرا نسان چه‌ا نسان دی . کل سر دخپل الله کا . که تحقیق د حق جویان دی . »
دهمدې بیان په‌ذیل کښي وایې :
« کر یمداد چه‌د ایان کړ . دچار یایو سره بندۇ په اکره کښي . »
٤ـ دمصطفی محمد په‌قلم دمخزن په۳۸۱ مخکښي داعبارتو نه‌دی .
« الغو ندی ترغاړه . یگانه محبوب وغواړه . یگـانه محبوب به‌مومي. که‌ته‌وشلیږی‌له واړه
ته‌یو گوره یوغو اړه . آ گاه اوسه له‌د یداره . ته له شرعی قدم مه‌اخله. که مشتاق یې‌د جنت
لمبنه د یداره »
٥ ـ عبدالحلیم په ۳۸٤ مخ کښی دا سی لیکی .
« شهی‌د‌برغشی‌روغ کړی.عاشقان‌یې نومړی.دوی‌ویشتلی‌برغونه زړه‌دی. پر میدان‌ورته‌ورغړی.

ولوی کسان ته یې را کاږي- پر گردن یې باسي پرې ·لکه نیل مارچه خوك وخوري. نه پردم کار کا نه جرې·عاشقان دایم په کار دي- دوصلت تارونه غزي · دوحدت له شنه دریابه، سره درون یې راوړي. غافلان اوده پخوب دي. په شیه پروت دی لکه مړی »تردی وروسته دروښان احوال لیکلی شوی دی .

٦- دروښان دبیان په ذیل کښې ، دملا اصغر له خوا دالاندی عبارات راغلي دي:

«واروی یارانو، نبي ناست پر جماعت ؤ، جبرئیل ؤ پر راغلی. له ښه خدایه پر رحمت ؤ. ده مي وې، دادی جبرئیل راغی بارانو له ښه خدایه. چه زما پو نسو کال تیرشی، داامت مې به شي دري اویا څو ځایه· گمراهان پهرنګ کارنګ دي·داتاریك په گمراهی، کښې ډیر قوی دی .

٧- دروېزه دروښان په باب کښې وایي ·

«اوس زمونږ په زمانه کښې گمراهان بیحده ډیر دی · که خو یونه یې وګوری، تردغه دوه اویا وهم تیر دی · ولې زیات اوس زمونږ له باریه سره دعوه ده دی دخدای دلاري غل دی · دعالمانو ځکه ډیرهم له ده یې خرخښه ده· دده حال بدرته ووایم له اوله · ته یې نیسه په یقین کښې»·

دده ډیلار نیکه ، اوسمرقند او هند ته تلل یې بیانوی ؛ اوپه دی ترځ کښې وائی «هندستان اره روان شه ورغی تر کنجره · ډیر خلل یې په ایمان شه· دایمان خلل یې داؤ. چه آشنای یې داملی گمراه سلیمان شه ·لکه صحبت اومحبت یې له سلیمان شه تر ډیره.سلیمان پور پګمراهی ؤ· گمراهی شوه دبایزیدو زړه ته تیره · دغه پس یې تل له علمه له عالمانو دشنی شوه ·له قرآنه یې زړه سوړ شه · دده بخره گمراهی او هلاکی شوه.

٨- کریمداد دمخزن په آخر کښې لیکي :

معلوم باد که چون بعضی حروفات درالفاظ افغانی وهندوی ثقیل می آید بنابران علالتی برآن آورده میشود که این همان حرف ثقیل است ·

بـا - پـا	را - ړ
تـا - ټـا	زا - ژ ، ږ
جیم - چه ، څه	شین - ښ
دال - ډال	

پدی ځای مخزن تمامیږي .

دمخزن سبك او خصوصیات :

(۱) اخون درویزه پخپله تصریح کړیده · چه روښان په پښتو اشعار ویل، نوما هم دغه په رد کښې په پښتو اشعارو ویلو شروع وکړه اودغه نه پکښې مخکښې شوم، اوقدم می ورځخه وړاندې کښیښود. داپخپله یومحکم دلیل دی چه درویزه دروښان اقتضاء اوپیروی کړیده. نوهر ·کله چه

دروېزه دروښان پیرو وبللشي، نوددروېزه نورشاگردان‌اوپیروان هم دروښان دسبك تعقیبوونکی حسابېږي . نو گویاددي نیم عروضی سبك مخترع اوباني روښان دی اواولین اثر چه پدي رقم سبك لیکل شویدی «خیرالبیان» دی «مخزن» د «خیرالبیان» دسبك په‌تعقیب کښی لیکل‌شویدی

(۲) دخیرالبیان اود مخزن مابه‌الا فتراق نقطه داده چه خیر البیان شاید دابتدانه د انتها پورې تول په‌دغه نیم عروضی یامقفی نثر لیکل شویدی. اوپه مخزن کښې چونکه داخون نورو شاگردانو اوپیروانو اضافی کړیدی.نود زمانې دطول،اود طبیعی تکامل‌په‌قانون دانیم عروضی شکل په آخره کښې پوره عروضی شکل‌ته رسیدلی، اود دېیې ورته لګولې ده .

وگوری لکه دمخزن او له نمو نه. دار نګه د کریمداد اونورو لیکنی دعروضی نظمو حدودوته بیخی رانږدې شوې دی .

۳ـ په‌املائی لحاظ سره خیر البیان اومخزن فرق نه‌لری. په‌مخزن کښې دخیر البیان په‌شان واوه ،مجهوله‌یې، اوهمدا رنګه مختفی (ه) نه لیکی مثلاً : داس (داسی) تاس (تاسو) نشت (نشته) اودغه رقم نوری کلمی یې‌یا، واوه اوبی‌له (ه) لیکی. څو کلمی سره نښتی لیکی لکه (لماءپما؛ پکتاب کښې؛ اوداسی‌نور. ولی‌د نمونو په‌نقل کښې ماد صحیح رسم خط مراعات کړیدی.

٤ـ دپښتو مخصوص حرفونه دخیر البیان اومخزن دواړو یور نګه دی، اوعیناً دنن ورځی داملا سره تطبیق لری. داخون کریمداد داخبره چه ثقیلو حرو فوته ما علامی مقرري کړی؛ توجیه نه‌لری. داعلامی دډېری پخوا څخه مقرري شوې راروانی‌دی .

(٥)دمخزن اسلامی احکام اومضا مین همد خیر البیان په‌اقتضاء کښې لیکلی شویدی.

یاد داشت: دپورته ټولو خبرو څخه معلو مېږی چه روښان په خپلو نشر یاتو او تبلیغا تو؛ اودیوې طریقی په‌تاسیس اوتعقیب کښې یوه‌غایه په‌نظر کښې‌لرله· اوهغه هدف ته روانږ دی اوپیر وان یې هماغه خواته تلل. مګر ددروېزه اوملګروئې فقط داغرض‌ؤ چه‌د روښان پروګرام ناکام اورد کاندي· په‌وروسته بحث کښې به‌مونږ په‌دغه خبره څېړنه وکړو .

روښان او دروېزه

روښان اودروېزه دخپل عصر مشهور کسان دی· ددوی داختلاف اومبارزې څخه دپښتو شعراوادب ته‌فائده ورسیده، اوبهترین آثار منځ‌ته راغله. مګر یومتجسس سړی‌چه دپښتو دادب دتاریخ په‌لوستلو کښې دروښان اوددر وېزه عصرته‌راور سېږي، یوازی ددوی دپښتو دآثارو دسبك او اسلوب په‌پېژندلو باندې بې‌دږده دتشویشه‌اوخلجانه‌نشی‌تېرېدای. ضروري‌یې په‌زړه کښې دااشتباه‌یاته کېږي چه‌په نود دومره لوی اودوامدار اختلاف اصلی اسباب اوعلل پرته له دغه شیانو څخه چه‌ز مونږ ستر ګوته راځی، څه‌شی دی؟

دتېرو پاڼو دلوستلو څخه معلو مېږی چه روښان کار شروع کړ؛ او شهرت یې وموند.

د طبیعي مشکلاتو او موانعو پسلسله کښې چه هر کار، او هر کار کوونکی ته پیښیږي؛ د روښ ده ده مخالف شو، ددې اختلاف دامنه لویه شوه؛ ددوی له خوا په هغوی د کفر او الحاد حکمونه وشو؛ اودی یو لوی تبلیغي او پرو پاګندی صورت غوره کړ. او په پای کښې پس د ډېرو کلو د مقا بلې د روښان حزب د حکومت په لاس سقوط او کړ او مستأصل شو.

ښه نو د روښ ځه مقصد در لود؟ـ

ددې جواب دادی چه د روښ یو ملا، عالم، دین دار او متشرع سړی ؤ؛ له یو خوا د ده خاندانی شهرت او له بلې خوا د پیربابا علیه الرحمه د شاګردی او مریدی، هنګامې ده ته لوی مقام او نوم بښلی ؤ. په پښتنو داخون د روښ ډېر لوی عزت او احترام ؤ . او لکه چه وویل شوه ، پښتنو ده ویناؤ ته ښه غوږ نیوه. کوم وخت چه د روښان او د ده د شهرت آوازه خپره شو، او پښتانه ډلې ډلې قبیلې قبیلې هغه خواته او ښتل شروع شوه او لکه چه وویل شوه روښا ن د خپلو دعوتو په سلسله کښې په پیربابا او اخون د روښ هم اثر نشو .

طبعاً د انسانی رقابت د حس له خوا ددواړو په منځ کښې د اختلاف زمینه تیار ه شوه. په عین حال کښې د روښان تبلیغات او مسلك ځه لږ مغلق او پیچیده او اسرار آمیز شیونه وو؛ چه په هرڅه یې تعبیر کیدی شو. او هری خواته اړولی شوه !

پدی وخت کښې د روښ د دین د حمایت او د بدعت د تردید په جذبه راپا خیده او د روښانیانو په مقابل کښې یې په مناظرو ، خطابو او لیکلو شروع وکړه. او چه میدان ګرم شو نوبت د کفر حکمونو ته ورسېد. زما په عقیده د روښ په حیث د یو ملا، او مبلغ حق در لود چه هغه ځه چه ده ته بدعت ښکاریده او پیروی یې ورته ګمراهی او ضلال معلو میده، ده یې رد کړی وای.

ولی ددوی تکفیر په باب باید خپله د روښانیانو کتابو ته مراجعت وکړو.

خیرالبیان خو تماماً لاس کښې نشته. که د ملا ارزانی کوم اثر زمونږ لاسته راغلی وای نو هم ډیر مهم شی به ؤ . وائی چه ملا ارزانی، ملا عمر او ملا علی دری ورونه وو د خویشکو له پښې ځخه دوی له هندو ستانه را غله او د روښان مریدان شول . وایي چه ارزانی تیز فهمه او فصیح شاعر ؤ. په عربی، پارسی، هندی، او افغانی کښې یې شعرونه ویل. داهم نقل دی چه ملا ارزانی د خیرالبیان په لیکلو او جمع کولو کښې پوره برخه اخستی ده. ولی ځه شی چه اوس زمونږ لاسو ته رارسیدلی دی د میرزا خان انصاری او دولت د پوانونه دی د میرزا او دولت د دیوانونو د لوستلو ځخه ددې دواړو شاعرانو، علمی ادبی، اخلاقی او مسلکی مقام ښه ځر ګند یږی. په دینی او مذهبی حیثیت هم دا دواړه شاعران پاخه مسلمانا ن او پاك سڼیان ثابتیږی. ددوی په اقوالو او تصریحاتو کښې د دین او مذهب* او اخلاقو ځخه ماسوا اوو تلی ځه شی نشته. بلکه ددوی د اشعارو مفاد د دین او د قر آن د هدایاتو لب لباب او اصلی هدف دی. پدی دواړو دیوانو کښې چه په زرګونو ابیاتو مشتمل دی،

اوسره ددې چه دوی خپل پیرواوهادی: «روښان» ته هغومره اخلاص ارادت اوعقیده لري، او روښان سره دتولی اولادې، خپلخانې اوټبره دمخالفینو دلاسه پس دیرو تکالیفو مصاعبو اومشکلا تو زغملو هلاك تباه اومحوه شویدی۔ دمخالفینو په باب هیڅ بدنسبت ، اظهاردتنفر ، بدعائی اوحتی دهیڅ مخالف نوم نـه لیدل کیږي.

د کفر اوالحاد حکمونه خولا څه کوی۔ددینه زیات ددین اخلاقو اوحوصلی امتحان څوك ور کولی شي۔ داسلام تولو اصولو اومبادیؤ ته ددوی په دیوانو کښې تصریح شویده هویوشی شته چه دتصوف رنګ دروښان اودده دتولو خلفاؤ اومتبعینو په آثارو کښې دیومشترك صفت حیثیت لري. دوی دقرآن او دین تولو حکمواو معارفو ته دتصوف له نقطهٔ نګاه څخه ګوري .مګر تصوف کوم هغسی نوی شی ندی چه روښان راوړی وی .البته دمتصوفینو اوظاهری علماؤ په مینځکښې سره اختلافات اونزاع ګانې شته اوپیښیږي شویدی. ولی دتحقیق اوفکر خاوندان دغه اختلافات د کوم جانب د کفراوالحاد موجب نشي ګڼلای

دروښان تصوف: که سړی لږغورو کړی په یوځو مبادی ومبنی دی دامبادی هم داسی ندی چه دپخوانو او پیشینګانو داصولو سره مخالف اومتضاددی:

اول خفی ذکردی۔ ذکردمشائخو اومتصوفینو ترمنځ دوه صورته لري. جهر اواخفاء. څوك دجهر طرفداردی اوڅوك داخفاء مګردخفی ذکر طرفداران دجهرنه پردی .یدی کښې توجه ښه حاصلیږی بلچاته ئې ضرورنشته اوذاکر دریادشبهی څخه هم پکښې خلاص دی!

دویم، دسلوك او سیرمراتب:۔دا، دروښان په طریقه کښې اته پوړی یامرحلی لری چه سالك متدرجا له دغو څخه تیریږي اواخلاق معیار کمال ته رسیږی دامراتب:

(۱)شریعت (۲)طریقت(۳)حقیقت(٤)معرفت(٥)قربت(٦)وصلت(۷)وحدت(۸)سکونت دی.

دامدارج په «څلورو مقاماتواوڅلورسیرونه» سره یادیږی .دریم: د توحید مسئله ده. دتوحید مسئله عینا هماغه شی دی چه دتصوف په کتابو کښې په «وحدة الوجود» سره شهرت لري. په تصوف کښې دایوه معرکة الاراء مسئله ده، اوخورا ډیره باریکی لري دلویولویو کاملانو دا نظریه ده چه د«وحدت الوجود» مسئله په تعبیراتو نشي تشریح کیدای ځکه د الفاظو او عباراتودا ئره دومره تنګه ده چه ددی مسئلې حقیقت پکښې نه ځائیږی چه کماحقه بیان شی دا مسئله اوددی حقیقت بایدپه مراقبه کشف، اووجدان سره ذهن نشین کړی شی. نه په دلائلو اوبراهینو!

دوحدةالوجود دمسئله دډیرو ادیانو اومللو په مینځکښې سره مشتر که یوه مسئله ده.

په اسلام کښې دامسئله شیخ اکبر حضرت محی الدین ابن العربی اندلسی ډیره خوزولی ده. اوپه فصوص الحکم اونورو تالیفاتو کښې ئې یدی مسئله ډیر زورا کولی دی دغسی هم مولانای روم، شیخ عبدالقادر جیلانی، حسن بصری جنید بغدادی ،حبیب ذوالنون مصری ،شبلی، بایزید بسطامی ،فریدالدین عطار

شمس تبریز ؛سعدي؛ حافظ؛ جامي اود اسي نور لوی علماء او مشائخ، ددی مسئلی طرفدار شوی او ددی تائیدئې کړی دی:

روښان هم ددغې مسئلې دجدي طرفدارانو اوحامیانو څخه دی. بلکه ده دخپل مسلك اوطریقې اساس په «همه ئه» «وحدة الوجود» باندې ایښی دی، ولې دامسئله چه په اکثرو خلکو یې دفنا اوځان هیرولو اوپه نتیجه کښې دحیات اوفعالیت څخه لاس اخستلو تاثیر آچاوه ؛روښان دی مسئلې ته نوی حیات رنګ ور کړیدی ؛اوغوښتې یې دی چه دتوحید دمسئلې دفلسفې په لحاظ دخلکو باهمي اختلافات اوبیګانګي رفع کړی ؛اودهغوی مطالبو څخه ئې نظر بلند کړی؛ اودیواعلی نصب العین په ورښودویې ایثار اوفدا کاری ته تیار کاندی. الکه چه په دی آرزو تر ډیره حده کامیاب هم شو اود یو مقتدر حکومت په مقابل کښې یې یو سلوشپیته کاله مقاومت وکړ نوهمدغې دوحدة الوجود دمسئلې داخلاق اوعدم عام فهمی اودظاهر سره دعدم تطبیق په واسطه په دوی ځینې خلق بدګمان شول، او سیاست ئې هم تائیدو کړ؛ اومسئله ترهغه ځایه ورسیده چه قصه یې مخکښې شویده دټولولاندې نکاتو څخه چه سابق ضمناً یکلی شویدی اواوس یې زه په اختصار سره تکراروم ؛دروښان دتحریك بنیادرا ښکاره کیږي

(۱) روښان پښتون واودپښتنو دعروج په وخت کښې زیږیدلی دی.

(۲) دپښتنو دعروج په وخت کښې چه دهندزمام دلودیانو په لاس کښې و؛دروښان پلار او نیکه دحکومت په مهمو عهدو ماموروو؛اوپه جاه وجلال ئې ژوند کاوه.

(۳) دلودیانو امپرطوری دبابر مغول په لاس سقوط وکړ

(٤) هرکله چه مغولو هندوستان اوداسي نور ملکونه دپښتنو دلاسه اخستي وه؛ نوطبعاً دپښتنو دتذلیل او سرکوبی پسی ادم وو؛ دسرسړی ، اودکار جمعیت ئې یکښې نه پریښود ؛ اوپه ډیر جبراوتشدد سره یې کوشش کاوه، چه دسلطنت فکر دپښتنوله مغزو څخه وباسي. ددغه مطلب اومقصد دپاره په صوبات اوبنیر اودارنګه دکابل اوننګرهاراو پښتنو په نورو علاقود مغولو دلاسه ډیر چپاونه اوزیرغلو نه شویدی !اوکلونه کلونه دوینو سیلابونه بهیول شویدی. پښتنو هم خپل ضدنه پریښود دلته یې واهه وهلته ئې وهه داړی کوه، اوانقلابونه جوړوه دا کار ډیری زمانی دوام کاوه دخوشحال خان جګړې؛ دخوشحال خان، رحمن؛ حمید اونوروادباو تنافر اوادبی غندینه دا ټول دهمدغه سلسلې مؤیددی.

(۵) : په ۹٤۹ه کښې محسن خان دکابل صوبه دار ، روښان وینو اوپه کابل کښې یې بندی کړ ، چه له هغه ځایه راخلاص شو په مغول پسې توره واېستله.

(٦) : داخون درویزه په قول روښان به دخپلو ملګرو سره دمغولو نه د باجې دا خستلو تجویز ونه کول.

(۷) : روښان به دمغولو دظلم اواستبداد برخلاف چه په پښتنو به یې کول ؛ آتشین تبلیغو نه کوول اوویل به یې چه ددوی جبغ نه باید اور مېړونه وباسو.

(۸) : کوم وخت چه شیخ عمر دروښان خوی په ګډی کښېنا ست ؛ دی رسما دځینی پښتنو له خوا باچاو ګڼل شو .

تردې چه یو سف زوورته خراج اوعشر هم ور کاوه .

(۹) : د « مینی » په جنګک کښې درو ښانیا نو لښکر ډېرو مړ ، او شکست یې و خوړ . ښځې او کو چنیا ن یې حکو مت بند یان کړل . څه مو د ه پسته بند یان درو ښان دیو خلیفه په سفا رش له بندم خلاص شول . مګر ا کبر باچا جلا ل الد ین دروښان کشر ځوی ځان ته وغوښت او دیر غمل په حیث یې ونیو . چه څو تر ی ـ وتښتېد اود پلار په مسند کښېنا ست ا و دخپل پلار مسلك یې تېښګک کړ .

(۱۰) : وایې چه رو ښان په خپل نامه ضرب هم وهلی ؤ . لکه چه په مخز ن کښې را غلی دی : « داتا ریك کلیه تنګه شه . بیا دیا سه چاپ وواهه دزر » ددې ټولو خبرو څخه معلو مېږی چه درو ښان په سر کښې دپښتنو دلاسه وتلی حشمت اودبدی اعاده ، دمغو لو د حکو مت سقوط اود پښتنو دملی حکومت تأسیس ؤ . اوپه دغو ذریعو ده غوښتل چه د غه قوم متحد کاندی ؛ او کار ترې واخلی . دهنه وخت حکومت همځه وخت چه د ده په پلان پوه شو . جدا همدغی خواته متوجه شو ، اودبر چې ، نیزی اوپرو پا ګندی قوتونو په زور سره یې دپښتنو دغه لوی عالم ، فلسفی ، پیشوا اوتو ریالی ا فسر او سیاس په خپل مطلب کښې نا کام کړ ، اود ده نطنه اونیره یې پر ی نښوده !

اودېر تاسف ځای دادی چه په دې نا کامی کښې پښتنو هم بر خه وا خسته او خپله پښه یې پخپله په تسکوره ووهله ـ آه ! « که و یشتلی یم خو بیا په خپل تو پك یم ! »

« انتها »

هغه ښاغلي ليکوونکي چه عکسونه ئې له خپلو مقالوسره نه دي چاپ شوي

ښاغلی صدقی ـ مقاله (دیوارهای نگارین بامیان) ۱۸۷ مخ

ښاغلی پژواک ـ مقاله (سه عاشق) ۱۹۳ مخ

ښاغلی سعید ـ مقاله (دموفقیت او خوشبختی وسایل) ۲۰۶

هغه ښاغلي ليکوالکي چه عکسونه ئې له خپلو مقالوسره نه دي چاپ شوي

ښاغلي بېنوا ـ مقاله (دمعاني علم)
۲۱٤ مخ

ښاغلي رشتين ـ مقاله (په پښتو کښې دځينو گرامري
اصطلاحاتو پېژندلو نه ۲۳۱ مخ

ښاغلي محمد قدير خان (تر کي) ـ مقاله
(روش اقتصادي مملکت) درسال ۱۳۲۳
۲۸۳ مخ

دیوارهای نگارین بامیان

کتابی بدستم رسید که نامش نقش های دیو اری هند، آسیای میانه وسیلون است. مؤلف آن دکتور راولند امریکائی است واثرهم دربوستن در۱۹۳۸ بچاپ رسیده ۰ازمقدمهٔ آن معلوم میشود که دربهار سال ۱۹۳۶ سه نفر امریکائی موسوم به راولند ، و ندروف وجوهن سن بغرض مطالعهٔ صنایع آسیا آمده وبعداز تدقیقات و مشاهدات یادداشت ها وتصویرهاهم جمع آوری نمو د ند که بالاخره توسط دکتو ر راولند تحریرشده. یك قسمت این کتاب مربوط به بامیان است که بدو حصه منقسم شده یکی نظریات عمو می راجع بنقش های بامیان و دیگر توضیحاتی مختص بهرنقشی که کاپی شده۰ درین جاقسمت اول آن را بنام (دیوار های نگارین بامیان) ترجمه کر ده و تقد یم دا شتیم که یقیناً خالی ازفائده نیست : ع ، صدقی

دروادی که بین سلسله های هندوکش و کوه باباواقع شده جایگاه معابد سموچی با میان ا ست که در روزگار جوانی وشکوه موقعیت بسیار مهمی برشاهراه تجارتی داشت . این راه تجارتی که ازهرات بوادی کابل می رسید ازشبر می گذشت . امازیاد تر راه دیگری که ازراه عمومی جداشده و ازبالای کوتل اونی ازشهرضحاك می گذرد ترجیح داده میشد ، ثروت واهمیت این منطقه راعظمت معا بد آن که دربین هندوکش وچین برجمیع جایگاهای ازین قبیل، برتری دارد باثبات می رساند۰

درمیان این موسسه دینی بزرگ بامیان مجسمه های کوه پیکر بودا که برروی کوهی از سنگ ریگی ترا شیده شده برتری دارد. طاقهای هندسی بزرگ آنها مانند همه سموچها مشرف بسمت جنوب وادیست تابرطبق رواج مشرق زمین درهنگام زمستان طویل آسیای میانه از گرمی آفتاب بخوبی استفاده بنمایند. این دومجسمهٔ عظیم الجثه ازیکدیگر بقدر پنج هشتم یك میل دوری دارند. میان این دومجسمه وهمچنین بفاصله زیادی درشرق وغرب، کوه رامانند خانهٔ زنبور عبادتخانه ها اجتماع گاهاوحجرات رهایش روحانیون که باری درین وادی شاداب جمع شده بود ند فرا گرفته ۰

بعضی ازین سموچها بواسطه گالری های داخلی یا خارجی که در جلو ست، بهم وصل میشوند. طوریکه درفوتو گراف ما ملاحظه میشود طاق مجسمه خورد (شکل B) را ازهردو طرف دسته های سموچ ها دربر گرفته که نمای خارجی ویا ایوان آنها برروی کوه دیده میشود. این سموچها بواسطه تونل های عبورو مرور باهم اتصال داشته که از آنها انسان می تواند به پلگانی که بداخل کوه ساخته شده برودو بالای طاق بزرگ وسربودا برآید ۰ فی الحقیقه این گالری تنها از نقطه نظرسهولت ساخته نشده بلکه راهبانان وزائرین را مساعده می کند تامراسم طواف بت را ادا کنند. گروپ سفلی سموچ ها که بطرف راست مجسمه واقع است باعلامهٔ (B) نشان شده ؛ و گروپی که مستقیماً دربالاست علامهٔ A دارد . بعداز بالا رفتن برپلگانی که تاسرطاق رفته وبعد بطرف غرب فرود می آید به آن گروپ سموچها رسیدیم که آرکیالو جست های فرانسوی باحرف C نشان کرده اند؛ درمجاورت سطح وزیر این سموچهای معبدی است که (I خوانده شده۰ در کلکسیون تصاویرما نمونه های گروپ B و C و (I وهمچنان نقاشی های که قسمت های فوقانی طاق اصلی بودای خورد راتزئین کرده موجودست . بطرف غرب اندکی دورتر ازین گروپ سموچ ها ، یك سلسله دیگر حفره هاست که به طاقیکه چند بودای نشسته وخورد ازهمه را درپناه دارد ، وصل گردیده و باحرف E نشان شده ۰ نقش نمره (۱۰) ما بودهی ساتوای را نشان میدهد که سقف طاق را تزئین کرد ۰ در پهلوی کوه روبسمت غربی رفتیم وبچند گروپ سموچهای غالباً بی راه L و K وبعدتر به گروپ J رسیدیم . هرچند این گروپ سموچ ها مورد تدقیق قرار یافت امانمو نه های نقاشی های آن میسر نشد؛ سموچ دیگری که جلب نظرمارا کرد، سموچ I بود که آن هم دست نارس بود. اما ازهمان نقاشی های قشنگ روی گچ دارد که نقل آنرا نقش های نمره ۱۱و۱۲ نشان میدهد . بعد ازمشاهدهٔ تزئینات حجرهٔ کلانترین بودای نشسته بطاق بودای ۱۷۵ فته رسیدیم (شکل C) این مجسمه نیز مانند بت خورد دراصل خود یك سیستم پلگانی داشت که تابه تالاق آن می رسید ؛ اما فرو ریختن تودهای بزرگ رویهٔ کوه این راه زینه را ویران ساخته وحالا بواسطه یك راه تقلیدی و گالری که درروی کوه بطرف غرب مجسمهٔ ساخته شده میتوان ببالای طاق رفت ۰

درینجا سموچهای دیگری دیده میشود که از عقب پاهای این بت بزرگ راه دارند وبرخی هنوز دربالای کوه وپائین آن وجود دارد ، امادرهیچکدام ازینها با وجودیکه ازنقطهٔ نظر فن معماری خیلی ها قابل ملاحظه است هیچ اثری ازنقاشی دیده نمیشود۰ هرگاه عبادتگاه های بامیان را بطوری که در روزگار جلال وشکوه خود برد بخواهیم ترمیم کنیم باید نمای خارجی سموچها را ازنقطه نظر فن معماری ونقاشی های رنگ رنگ خیلی ها تزئین یافته تصور نمائیم که اینهمه تزئینات بنابرافتادن کوه ، وخرابکاریهای دست بشرازمیان رفته است۰ همچنان درجلو نمای خارجی آن عماراتی تصور نمائیم که به امتداد آن کشیده شده ؛ این ساختمانهای قدیمی باسنگها رامای

«یك پادشاه باستانی» طوری که سیاح قرن هفتم هیون تسانگ توضیح کرده، امروزهمدرزیرخاکها وسنگهای که از کوه فروریخته مدفون شده است ۰

نظرمن طوری که بعدها درین اثرنیزبیان میشوداینست که نقاشی های عبادتگاهادرین منطقه باوجود اختلاف ستیل های مختلفه تقریباً درهمان زمان ازبین رفته است ۰ در میان نمونه های که در کلکسیون ما موجودست نقاشی طرز رومی - و بهمان صورت طوریکه درصنعت گندهاره هم ملاحظه میشود تقلید صنعت زمان ساسانی ایرانی وتاثیرات زیادهندرا می یابیم. درچنین منطقهٔ که ازیکطرف نهر های مدنیت ازغرب راههای تجارتی را تعقیب کرده وازطرف دیگر راههای زیارت ازشرق وهندوستان به آن رسیده وجودچنین عناصر بعید نمی نماید ۰ ازجانب دیگر طوریکه ملاحظه میشود این عناصر چنان بهم آمیزش و هم آهنگی یافته که امتیاز کدام یکی ازین اسلوبها قطعاً امکان پذیر نیست : مثلا بودهی ساتوای گروپ E درتزئینات خود موتیف های دارد که میتوان آنرا درهند ، گندهاره وایران یافت ۰ برجستگی ها وممیزات صنعت کهشریان های تجارتی را برقطعهٔ آسیا تعقیب کرده ازنقطهٔ نظر آهنگ طبعیت هرجائی را گرفته است ؛ برای تائید این مدعیات می بینیم که ممیزات معماری تزئیناتی معابد بامیان مانند تزئینات زیبای ساختمانهای گندهاره ومراکز بودائی ازراههای قدیم بچین نفوذ کرده است . یکی ازین مراکز آسیای میانه منگ اوئی قیزل است (MingOi of kyzil) که تفصیلات آن داده خواهد شد. سموچ های بیشمار آن نقاشی های دردیوار دارد که در آنها نقش ونگار های زیادی خیلی ها شبیه به بامیان تجمع کرده که نشان میدهد ارتباطی قطعاً دربین موجودست. همچنین درآن همان طرز خاتم کاری قدیمی هندی وایرانی هست که ستیل آن تغییر کرده اماسرمشق همان است یعنی خیلی پرنقش بوده ومخصوص آسیای میانه شمرده میشود ۰ درهر حال با وجود آنکه دربین فاصلهٔ بسیار طویل زمان وجود ندارد واضحاً دائره های صنعت نقاشی بامیان بوده که این آثار قیزل را انکشاف داده وحتی بطرف شرق تاجائیکه راه کاروان وزائرست تأثیر افگنده .

وحدت مذهبی دربامیان غالبا درزمان کانشکا روبتکامل رفته امادرهیچیك تبصرهٔ که ازطرف چینیان قبل ازعصر تانگ T'ang برمناطق غربی شده بجز نام گرفتن آن شرحی داده نشده . درسال ۶۳۲ وقتیکه هیون تسانگ این جایگاه رازیارت کرد بوداهای بزرگ درشعاع خورشید برنگ طلامی درخشیدند واین نشان میدهد که دراشکر کشی های هون های سفید درقرن پنجم که برهندووادی کابل سر ازیرشده اند این موضع هیچ آسیب ندیده . زائرمابعدموسوم به هوی چهاو Hui-Chào درقرن هشتم هنوزمعابدرا پرازر وحانیون یافت. دراینجا مانند سائرقسمت های افغانستان وهندوستان بودیزم را هندو ئزم از میان برداشت که آثار وعلائم هردو باورود آئین اسلام معدوم شد ۰ بامیان دراثرظهور مخوف چنگیز خان ازساحه تاریخ خارج شد، چه چنگیز بنابر

مقاومتی که از مردم این سا مان در شهر ضحاك دید قتل عام داد واز سالخور دگان وپای ـ افتاد گان تاجنین درشکم مادر همه را بکشت .

تصور شکوه وعظمت بت‌های قوی هیکل بودا های ۱۱۵و۱۷۵ فته وتزئین سموچهای بیشمار روی کوه حتی امروز هم‌سیاح را مجذوب می گرداند. قبل از آنکه مراقبت آنهارا حکومت فعلی بدست بگیرد قریب پنجهزار ازمردم هزاره درسمو چهای بین‌دو هیکل سکو نت داشتند که این تعداد در تقدیر بزرگی موسسه رو حانی در روز گار ترقی و اعتبار آن ما را یك ایده میدهد. قابل ملاحظه آنست که هیون تسیا نگ دربا میان دانست که اکثر یت در با میان پیرو چرخ صغیر (Small Vehicle) یاهنایانا (Hinayana) و اعضای دبستان لو کوت تره وادین Lokottarayadin که شاخهٔ از مهاسنگیکاس Mahasanghikas بوده که اساسات مهمهٔ آن چنین است که بودایان راما فوق قوانین زمینی می داند ، که ایده آن شاید با عقیده معبودین مهایانه Mahayana که بودا راما ورای عقل بشر می‌شمارد ، قریب باشد. هیوچه او،زائر دیگر که‌یك عصر بعد تراز هیون تسانگ بامیان را زیارت کرده معابد راچنان ایضاح کرده که گویا به چرخ کبیر Great Vehicle تعلقی داشته باشد. راجع بان می‌توان تصوراتی نمود که یحتمل این تغییر در کرکتر مذهبی دربین سالهای۶۳۲و۷۲۷م روی داده باشد .

دربنجا قبل‌از توضیحات راجع به‌نقش ونگارهای آن لازم است اندکی برتاریخ این‌جایگاه نظر اندا زیم تاما را در کرو نولوژی نقش ها کمك کرده باشد .

همینکه‌درهندمرکزی‌قوت دولت گپتا Gupta را مسلم‌شد جانشینان کنیشکااز ستراپی‌های‌غربی هند کشیده شدنداماباآنهم سلسله‌های‌خاندان کوشان‌در حوزهٔ اندس و کشمیرو باختریانه وافغانستان بردوام‌ماندوچنین‌معلوم میشود که‌ستراپی‌های‌افغانستان جنوبی‌چند گاهی‌بنام،تابع‌شاهان ایران بودند. هرمزددوم(۳۱۰ـ۲۹۷م)دختر پادشاه کابل‌را عروسی کرد،بهرام‌دوم درسال ۲۸۰ م سیستان را فتح کرد. رول‌ستراپ های ساسانی درافغانستان بواسطهٔ حملهٔ چیونائت‌ها Chionites بپایان‌رسید. درسال۴۲۵م لشکر کثیر‌یفتل‌ها درباختر، خروج‌نژادی سیل آسائی دیگری را آغازنمود که قسمت های‌زیاد آسیارافرا گرفت‌ودوسال‌بعد‌تراین‌جنگ آوران بطرف‌تهران‌راندند امادلاوری‌بهرام گور ایران رامحفوظ داشت ویفتالیان رابالاخره شکست نصیب شد . دربن‌عهد بامیان در پناه گاه‌بین دو کوه هندو کوه‌و کوه‌بابا ازحملهٔ‌یفتالیان درامان مانده‌بود وایشان بعدازشکست ازفارسیان درسال ۴۶۵م‌بطرف‌شرق‌بحرکت‌افتاده وادی کابل‌و گندهاره رابدست‌آوردند. سلطنت‌یفتالیان مخصوصاً درعهدمهرا گولا وحرکات‌ظالمانهٔ اواسباب‌انقراض بودیزم رادرسرزمین پاك گندهاره فراهم‌نمود درسال۵۳۲ اغتشاش وحملهٔ قطعی لشکر گپتا انحطاط یفتالیان راسبب‌شد .مهرا گولا بکشمیر رفت. وروزهای آخرش‌را بظلم‌وتعدی بااهالی سپری‌نمود. درهمین‌زمان خسرو اول برای خراب کردن

بنیان سلطنت یفتالی باتر کها که درشمال بودند دست اتحاد داد در۵٦٥م پادشاه ایران عندالاقتضاء برمناطق یفتلی درجنوب آمودریا تصرف نمود. شهزادگان خانوادهٔ یفتالی شایددرین هنگام بقسم ماتحت ایران تازمان خسرو دوم ٦٢٨-٥٩٠م برافغانستان وباختریانه بحکمرانی خودادامه دادند؛ ممکن است وادی بامیان نیزدرداخل قلمروایشان بوده باشد. بعد از شکست نهاوند٦٤٢م هنوزاثری ازقدرت ساسانی درمناطق جنوب کسپین متعلقهٔ طبرستان (وشایدقدری بطرف مشرق هم؟) تاسال٧٦١م باقی مانده بود. وقتیکه هیوچاو درسال٨٢٧م بامیانرا زیارت کرد دید که معابد هنوز درحال ترقی ومملکت زیراثر ایرانی است. کتیبه های سنسکرت که ازسموچ (G) بدست آمده ثابت میکنند که درین عصرمؤرخ شده. معلوم میشود که سموچهای که دران نقاشی ساسانی دیده میشود ازموقوفات کدام ساسانی مانند فیروز برادرشاپوراول که گرویدهٔ بودیزم شده بود، ویاچنین هم تصورمیرود که این مسئله ازطرف یك شهزادهٔ یفتالی که ماتحت ساسانیان مابعد بوده اند صورت گرفته باشد.

مشکلات نقاشی های قسمت ها ی فوقانی طاق های این دومجسمهٔ بزرگ فوق العاده بوده مخصوصاً زیاده ازنصف سقف کمانی طاق ها که درهرصورت حتی ازسر بودا ها نیز دست نارس است بیشتر اشکال داشته وحتی دیوار های طاق نیز دردسترس قرارنداشته. امروز درسموچ های هردو طرف قسمت فوقانی طاق بت خورد گودی های درسنگ دیده میشود که برای بوجود آوردن چوب بست ها درزیر سقف سموچ بوده تا پلاستر کاران ونقاشان با امنیت تمام کار کرده بتوانند. یقیناً پس ازتکمیل دربستن خوازه برای رنگ مالی مکرر آن، چه مشکلاتی دیده باشند. منطقاً چنین معلوم میشود که نقاشی پس از تکمیل مجسمه کرده شده.

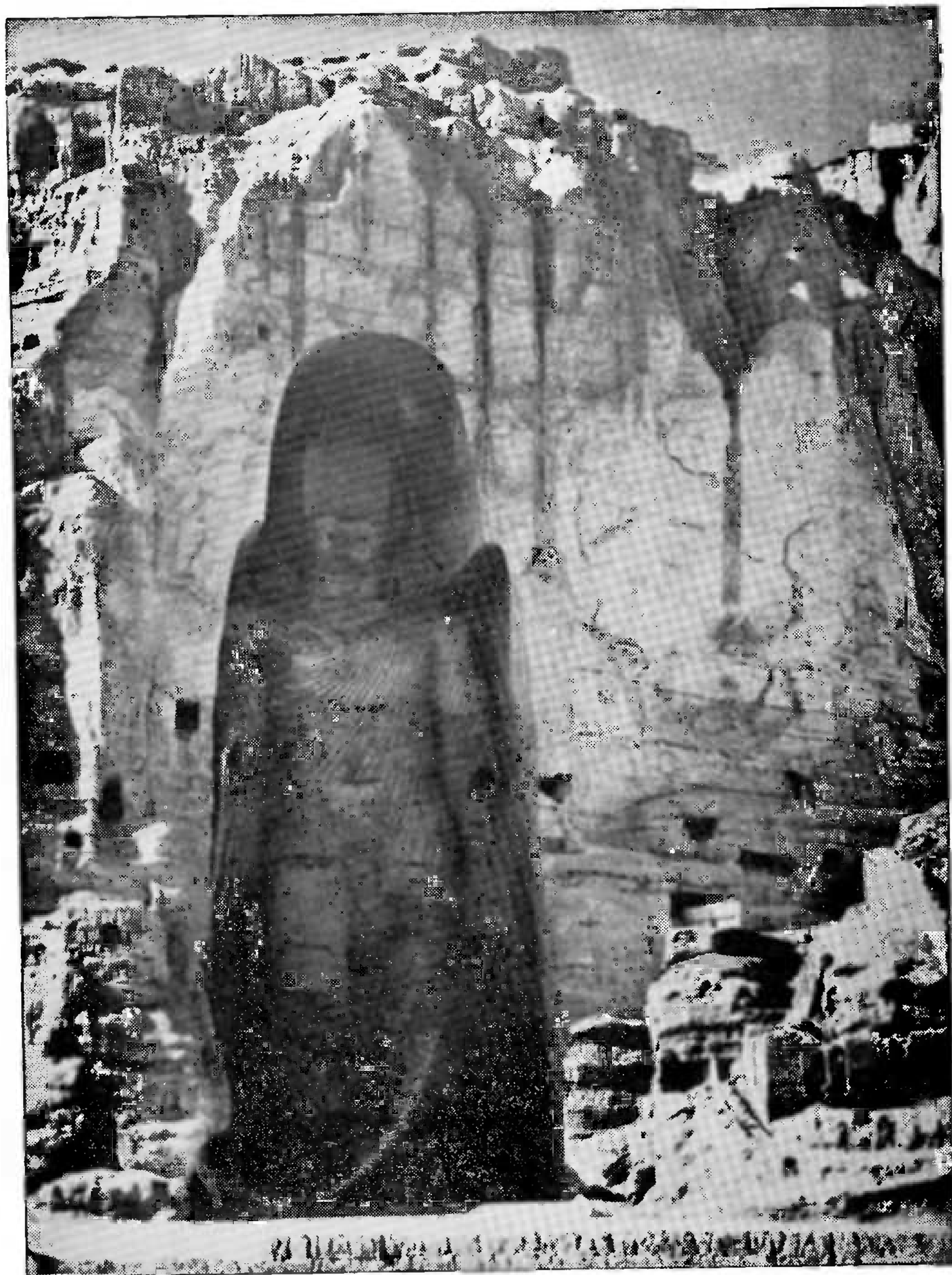
برای تعین تاریخ نقاشی های بامیان شواهد مفید ی درستیل هردو بت موجود می باشد. ستیل بت خورد یامجسمهٔ شرقی باطره های اپولو مانند ولباسی که چین وشکنج های قدیمی دارد با اخیر عصر بزرگ نفوذ روم و یونان درخود گندهاره تطابق می کند که این زمان بنابرحساب مورخین ازاواخر قرن سوم تاقرن پنجم مسیحی موافق است. آنهارا میتوان بابت های کچی جالیان Jaulian وتاکزیلا مقایسه کرد که اینها عموما درقرن سوم ویابعدتر حساب شده. بازهم بنابر دلائلی که ذکرشان درینجا خیلی بطول می انجامد معلوم میشود که اسلوب هیکل تراشی که درتاکزیلا وگندهاره توسعه یافته ازخیبر اقلا تاصدسال دیگر بعد ازایجاد آن درهند، نتوانست اینطر ف نفوذ نماید؛ واین مسئله هم در مورد تحول ستیل گریکو بودیك هیکل تراشی درمناطق افغانی امپرطوری کوشانی ولوبیك پیمانهٔ کوچکتر صدق می کند. پس اگرتصور کنیم که ساختمان بت خورد ازسال ٤٥٠م بیشتر نباید باشد گفتارما مقرون باحتیاط است. بت بزرگ اگر بابت های هندوستان مقایسه گردد معلوم میشو د که دربین آن ودبستان ماتهورا Mathura قرن پنجم وششم مسیحی ارتباطی باید باشد. چین وشکن ها ی بیحساب آن که احالهٔ پیراهن های راهدار قدیم گندهاره است عیناً هان است که مادربودای مورخ سال ٤٥٠-٤٤٩م درموزهٔ لاهورمشاهده کرده ایم.

من با آرکیا لوجست های هندی که بایك عشق مفرط بهترین وزیباترین مجسمه های گندهاره رابزمان کنشکا که بنا بر شهادت گذشته ها حامی بزرگ بودیزم بود ، نسبت میدهند موافق نیستم زیرا این مسئله خیلی ها بمعنعنات دینی معابد جاپانی شباهت دارد که تمام بت های قدیم را بدون درنظر گرفتن ستیل ساخته دست شهزاده شوتو کو Shotoku می دانند. درین مسئله قناعت دارم که عصر پر شکوه صنعت گندهاره با کنشکا شروع شد اما چنین نبود که تمام ترقی وعظمت آن بعصر او محدود و منحصر بماند. در جای دیگر دلائل خودرا راجع باین مسئله بتفصیل شرح داده و گفته ام که نفیس ترین مجسمه های گریکو-بودیك درین عصر ساخته نشده . وجود وترقی فوق العادهٔ این دبستان حتی درقرن پنجم طوریکه واضحاً درباب مجسمه های تاگزیلا وهده شرح شده در رد این نظریه کفایت می کند . بنظر ما انتساب کدام بت ویانقاشی بدور باعظمت بودیزم برطبق (نظریهٔ حمایت کنشکا) ویا کدام دیگر کوچکترین دلیل ندارد .

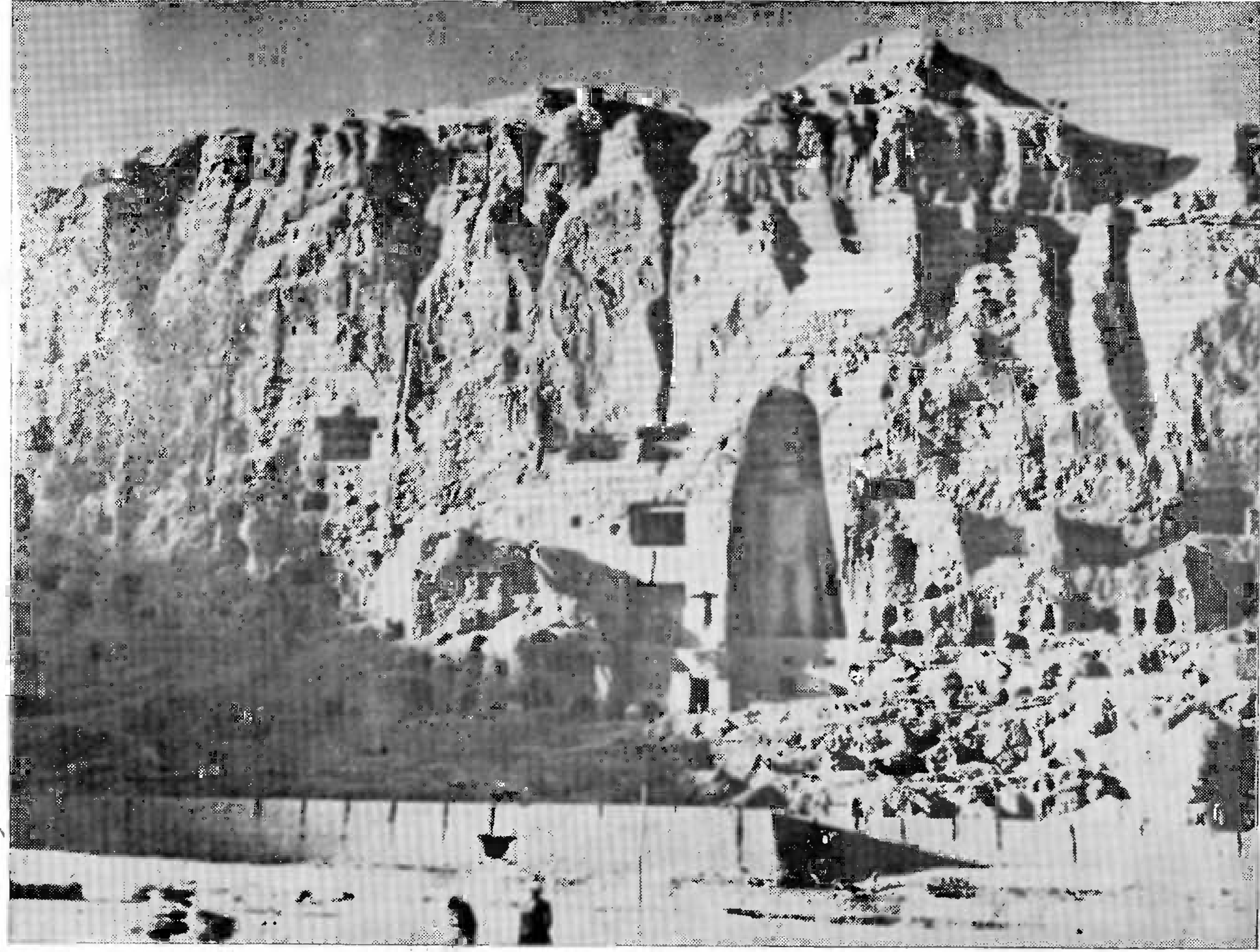
عملا تمام رنگهای که استعمال گردیده درخود محل بوجود آورده شده. نمونه های گل جگری و گل زرد امروز همدور از کابل درهمان وادی بدست می آید . درین عصر که ما ازان صحبت میکنم لاجورد مانند امروز یکی از محصولات مهم افغانستان بوده و به آسانی بدست می آمده. طوریکه مشهود است یگانه رنگی که وارد کرده میشد نیلی بوده که درنقاشی های طاق بودای بزرگ خیلی مسرفانه استعمال شده.

بصورت عمومی اسلوب رنگ آمیزی های بامیان نسبت به نمونه های هند مرکزی روشن تر وساده تر است. بعضی نقاشی ها مثلا سموچ نمره اول بشکل درخشانی معدنی را مانند قزل ترکستان ارائه می کند. پرداز-های نقاشی های اجانتا Ajanta آنقدر باریك کار شده که بعضا بیك نظر بصورت خطوط برجسته جلوه میکنند. تمایل بطرف رنگهای آبی ، زرد ونارنجی که خیلی زیاد در جایهای معین استعمال شده بدون شك انعکاس طرح رنگ آمیزی حلقه های گم شدهٔ اسلوب نقاشی دیواری درعصر ساسانی است. درین نقاشی های گندهاره که بقایای نقاشی های هده آن را نشان میدهد وتزئینات ایوان گروپ C از جیث طرح و محدود بودن رنگها هم آهنگی دیده میشود. اصول آستر کاری آن چنان بود که اولا دیوار هـای کوه را یك کاگل لك و بعدروی آن آستر نازك از گچ میده می کردند و بروی آن نقاشی می نمودند . درترکستان وتون هوانگ Tun-huang نیز عین همین اصول بکار می رفته .

یکی از تاثیرات عمدهٔ که نقاشی های بامیان بر من بخشیده آنست که همه نقش و نگارها بمنتهای آزادی وسهولت کشیده شده وحتی ترکیباتی که در آستر کاری دوطاق بزرگ بکار رفته باید به بسیار دقت طرح وجای آن اندازه کرده شده باشد وچنان دستهای مقتدر و آزاد خطوط آنرا روشن کرده که قطعا تصور نمیشود دررسم ونقاشی های آن گرده و کاپی استعمال شده باشد. طرز نقاشی بودهی ساتوای گروپ B درباب طرح اصلی اشکال رسم شده برطاق بودای بزرگ ، برای ما یك ایده میدهد اگرچه درینصورت معلوم نمیشود که درنقاشی علاوه ازین طرح یك آهنگ دیگر چیزی درنظر بوده باشد .

بامیان ؛ - دبودا « غتهبت » یا ۵۳ متره هیکل (شکلC)

باميان : « بودا » كوچنى بت » يا ٣٥ متره هيكل اوخوورنزدي بتتنونه (شكلB)

د بودیص داتوا ولادیت (تصویر ۱۰)

د بامیان د یوه فاست بت د دالان چت بودا د دوو خواؤ موسیقی نوازانو او نڅا کوونکو ښځو
د مرکزی قطار ددائرو په منځ کښې لیدل کیږی (تصویر ۱۱)

دطاق دچت مرکز ، یودبامیان دناستو بودائیانو څخه بودیساتوا(۱)۰ (تصویر ۱۲)

---

(۱) دبامیان دادرې تصویرونه (نمره ۱۰،۱۱،۱۲) رنګه‌دی مګر ځکه چه رنګ ئې ډیر الوتی ورنګه چاپ نګړ ایشوه ۰

سه عاشق

« سه عاشق » افسانه ایست شیرین ، که دربین افسانه های ملی زبان پښتو بنام « مومن خان و شیرینو » شهرت دارد ، و اززمانهای قدیم جزو مهم ادب پښتو است ، وسرودهای سوزان ودلچسپ آنهم عبارت از لندی های پښتو است که درمحافل سرور وبزمهای ملی بگرمی ونشاط سروده وحکایه میشود .

این داستان ملی آنقدر شهرت یافته ، که کمتر پښتو زبانی خواهد بود که آنرا در محافل شب نشینی های مخصوص ملی نشنوده ، وازاستماع آن حظی رانگرفته باشد.

اینك برای این کالنیۀ نویسندۀ شیواو زبردست ما شاغلی پژواك آنرا باقوت قلم و براعتیکه مخصوص شانست ، بزبان پارسی نوشته اند ، و پښتو ټولنه آنرا به خوانندگان عزیز خویش اهداء میکند (حبیبی) .

پیر مردی سالخورده که جوانی را به محبت گزرانیده وخاطرات جگرسوزی دردل داشت جز بهفغان لب نهمی کشود وغیرازفراق حکایت نمیکرد، دریکی از حجره های (۱) روستا ساز میزد وبرای جوانان افسانه های عشقی میگفت. وقتی آهنگ ساز میکردهمه ساکت ومدهوش میشدند . خودچون باران بهار میگریست.

هنگامیکه سرگزشت دلباختگان رانقل میکرد گویا رازهای عشق و جوانی خودرا درمیان میگزاشت ، وقتی افسانهٔ اوتمام میشدبی پرواومغرور می نمود .

---

(۱) اطاق مشترکیکه همهاعضای یک قبیله یادهکده مساویانه در آن حق شمول داشته مهمانخانهٔ عام ومحل صحبت دهاتیان یا اهل قبیله می باشد .

همینکه آخرین نالهٔاو با آهنگ واپسین رباب خاموش میگردید دیگر یک مردعادی جلوه‌میکرد وعظمت وجلال خودرا ازدست میداد ، بزرگی او درساز اوبود . گونه‌های سرخ اوبزردی‌میگرائید، چنان می‌نمود که آتشی را خاموش کرده باشندافسانه‌های اودرنزدمن محبوب‌بود . هنوز کودک‌بودم ولی بیشترازدیگران مجذوب‌میشدم. من‌اورا دوست داشتم واورابه‌من نظری بود ، تاآنکه درانتهای راه تاریک زنده گی‌بسوی مرگ‌رفت وازنظرهاپنهان گردید وبه نغمه های جاویدخویش پیوست.

بعد ازان که خبر مرگش راشنیدم چندین باراورا در رویای جوانی و خواب‌های پریشان‌خویش دیدم ولی برای‌من سرودی نداشت .

این داستان را که از وشنیده ام باواهدا میکنم اگر چه نیک میدانم دیگرمحتاج هدیه ازین دنیای کوچک‌نیست . «پژواک»

باری درتیزین آنجا که کنون کمتر اثری ازروزگار پیشین میتوان یافت در میان یکی از قبایل افغان که‌همه کس آنجا باهم برادر وبرابربود ، دوبرادر زنده گی میکردند. طوریکه‌مردم با یشان اطاعت میکردند بهمدیگر احترام والفت وبه‌قبیله‌لطف وشفقت داشتند. خوان شان‌مدام گسترده وجبین شان پیوسته کشاده بود .

❀ ❀ ❀

برادر بزرگ‌تر هفت فرزند نرینه وجوان داشت که‌نخستین‌رازبردست نام کرده بود ولی برادر کوچک تر رادیده بدیدار هیچ فرزندی روشن نشده بود . تا آنکه یکی را ازلطف‌فراوان خدائی‌ودیگری راازرحم برگریه‌های نومیدی دریک زمان مژدهٔ فرزند رسید .

❀ ❀ ❀

هنوز این‌دو فرزند بدنیا نیامده وپرتو مهروماه براین دوگوهر نهفته نتابیده بود که پدران ومادران بغرور خورشید وماه‌شادی وسرور میکردند تاروزی‌برادر بزرگ به خندهٔ شادی گفت اگرهردوماه یاهردو آفتاب نباشند آنگاه‌یکی عروس دیگری خواهد شد .

❀ ❀ ❀

دیری نگذشته بود که‌سحرگاهی قشنگ خورشید برفراز قلعهٔ برادر کوچک بلند شد تا جوهر نیرو وعظمت جمال ودرخشنده‌گی خودرا بر گهوارهٔ مومن خان‌نثار کند وزمانی‌سپری نگشته که‌شبی ماه بربام‌برادردیگرتافت‌تاپرتوسیمین‌ولطف‌وصفای خودرا به شیرینوی نوزاد اهدا نماید.

❀ ❀ ❀

ماه وخورشید شب‌ها وروزهای‌نوین‌می‌آوردند . مومن وشیرینو بزرگ می شدند . تاآنکه‌ستارهٔ آن دوبرا دریکی‌پس‌ازدیگری‌افول کردو بجائی‌رفتند که‌همه آنجاخواهیم‌رفت .

تندباد مرگ شمع زندگانی پدران راخاموش کردولی دردو فرزند آتش عشق درگرفت چون دوشمع فروزان به محبت هم‌می سوختند . روزهائیکه باهم بازی میکردند این عشق شوخ ساده وبی‌تکلف بود . تا آنکه روزی رسید که ازهمدگر محجوب می‌شدند .

این محبت رازی بود گرامی ومقدس که‌شیرینو آن را درقلب خویش نهفته ودرپردهٔ عفت مخفی میداشت وموس دردل خویش‌نقابی ازحیاو آزرم بروی آن کشیده‌بود. دردنیای ماد لبهای پاك نیز مقید هستند .

☼ ☼ ☼

زمانی‌بدینمنوال گزشت. هنوزخاکستری که‌روی‌این‌اخگرها راپوشیده بود به‌هوانشده وپرده ازدلها نبرداشته بودند که نسیم موافقت به‌صرصر مخالفت بدل شد و متلب القدوب فضای گوارا وسازگارآن‌دو دودمان رابه‌طوفان نفاق واختلاف منقلب گردانید . درآن‌وقت کمتر اتفاق می افتاد که‌دربین خاندانهانفاق نیفتد .

☼ ☼ ☼

هفت‌فرزند جوان ونیرومند که‌هرکدامی شایان پادشاهی هفت اقلیم بودند ازیکسو وموس آنکو سرداری جهانی راسزاواربودازسوی دیگر برسرقدرت قومی مشاجره کردند . دودمانی که به‌عافیت یگانگی اندر بود بدرد دوئی گرفتار آمد . همه دردعوی خویش صادق واز رهگذر قوت ومحامد به مقصود فایق بودند .

☼ ☼ ☼

موسپیدان‌قبیله گردآمدندوبرای آنکه میانهٔ‌بنی‌اعمام برهم‌نخوردبرادرانه حرف صلح‌ومسالمت رابمیان آوردند و گفتند « چون‌همه‌سزاوار سیادت‌هستید بهتر آنست که‌چون سرداران وبزرگان رشتهٔ دعوی رابجای زبان شمشیر به‌لسان عدالت وانصاف قطع کنید تاقبیله‌آرام وسعادت‌وخوشی مستدام باشد .» آنوقت‌مردم صلاح قوم رادرصلاح سرداران قوم جستجو میکردند .

☼ ☼ ☼

درآخر راهی را که پسندیدند برگزیدند . زبر دست ازشش برادر کوچك حق بزرگی گرفت وبرنصف قبیله ریش سفید شد ، نیم‌دیگر بخش موس رسید . همه کس بقسمت خود راضی وهرنیمی به‌بخش خود قانع ومسرور بودند .

☼ ☼ ☼

سنگ‌صلح گزاشته‌شد . ولی نفاق وقتی‌دردوستی رخنه کرد دلهارا دورمی‌سازد . زبردست به‌موس مانند پیش بدیدهٔ محبت نه‌می نگریست . ولی موس بیشتر برای خاطر شیرینو نه‌تنها بااو مدارامیکرد بلکه ازدل مایل بود او را قلبا بدوستی خویش متمایل بسازد .

دیگرنوبت آن رسید که موس دریافت زندگی بی‌شیرینو براوتلخ ترازز‌هردرگلومیگزرد

ناچار جمعی‌ازمردان آزموده ودانا گردآوردوبه نزدزبردست فرستادتاشیرینورامطابق آئین خواستگاری کند . وبه ایشان گفت هرشرطی رابپذیرند .

☆ ☆ ☆

وقتی مرکه(۱)دردرب قلعهٔاوپیاده‌شد زبردست‌ازسمندغرورفرودآمده‌وبه‌آئین قوم تواضعی کردکه مرمهمانان راشایستهٔ مقام مهمانی‌بود . برپیشانی‌هراسپی‌برسم پیشین‌دست نوازش کشید . در آنوقت مردم ما چنین میکردند .

☆ ☆ ☆

نشستند . مرکه(۲) آغازشد . یکی‌ازموسپیدان گفت آمده ایم تابدستورو آئین قوم بدانیم رضای زبردست در چیست ؟ . مومن می خواهد شمعی ازین دودمان بخانهٔ خودبردتا در پرتوآن راه فرحت وسعادت رادرزندگی بپیماید .

☆ ☆ ☆

زبردست خان گفت : به عزیزان جواب نی خلاف دستور است . خدمت گاری ازین خانه به قلعهٔ مومن می رود . . اما کسی تواند کنیزک داشت که به بازوی‌خودش اعتماد باشد خواستگارباید مردی باشد که بتواند هدف راباتیربدوزد . اسپش درمسابقه پیشی کند . ازدست رنج خود بدون دستیاری دیگران‌به وزن سپرپدر عروس طلای سرخ بیاورد . این بود رواج آنوقت .

☆ ☆ ☆

شرط هاپذیرفته شد . اسپ هاحرکت کردند : مرکه بازگشت . کسانیکه از تیراندازی و فرس‌رانی‌مومن آگاه‌بودندبغرورمی‌رفتند . آنهائیکه فقرمالی‌اورامیدانستند آهسته فرس می راندند تاثیروتاثربیشتری محسوس‌نبود .

☆ ☆ ☆

وقتی جواب زبردست به مومن‌رسید آفتاب مانند سپری‌بردوش‌مردجنگی برفراز کوه میدرخشید مومن گفت « بروید بپاسائید بازوی‌فرزندیکه‌سپرپدرش یک من‌بوده است می تواندبیشترازوزن سپر دیگران طلا بدست آورد . »

☆ ☆ ☆

بامدادان قرص زرین‌خورشید درخشید. مومن میان‌بست وباخود گفت «اگرهمت در کارباشد ازقرص خورشید میتوان سپرزرینی داشت باید سفرکردا گرآنچه بکاراست بدست آمد درینجا میتوان زیست ورنه بهتراست نگاه قبیلهٔ غیور بر چهرهٔ چون منی نیفتد . »

☆ ☆ ☆

کسی نمیداند شیرینوچگونه آگاه شد . قاصدانیکه بدلهاخبر می‌برند مجهول اند . چون فقر

---

(۱) : وفد یا هیئت مذاکرات را گویند .
(۲) : علاوه برمعنی وفد برمذاکرات نیز اطلاق میگردد .

وهمت مومن را میدا نست سحر گاه خودرا برهگزراورسانید تاا گربتواند اورا ازسفربازدا رد ویاا گر نتواند بااووداعی کند که درروز گار آینده ، روز گارجدائی یاد گاری داشته باشد .

مومن بافگار فرورفته بود : تنهامیرفت . سفردوری درپیش داشت ولی آهسته میراند . منز ل مقصود اوبسرعت قدم طی نه می شد .

راه عشق گاهی زود و گاهی دیرو گاهی هر گز پیموده نمیشود .

صدائی اورابخود آورد دید شیرینو برسررا ه او استاده . راهی که آن رابرای خاطر او پیش گرفته بود . تکلیفی در کارنبود .. . شیرینوفر یاد کرد : «تو که موزه های سفر بپا کردهٔ این باغ گلهای زردرابه که میگزاری ؟»

- من موزه های سفربپا کرده‌ام . باغ گلهای زردرا بخدا میسپار م

- مرو ! مرادریاب ! به هندوستان مروولور(۱)شپرینورامن بتوخواهم داد .

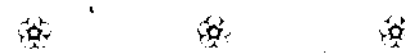
- میروم باید آن‌رابادست خودبد ست آورم . بهند وستان میروم . . . .

- بهندوستان مروزیرادوشیز گان هند مردمان فتان اند تراااسیرخواهند کرد .

- من‌به هند میروم برای آنهـا برادرخو بی‌خو اهم شد . دوشیز گان هندخواهران منند‌میروم .

مومن نمیخواست شیرینواشکهای ا ورا ببیند . بنگاه سا کتی جا نب اودید وبراه‌افتاد.

شیرینوفریاد کرد : «شهسوارمحبوب من رفت . بسفرمی رود . سیلاب اشک رخسا رها ی زردمرا به آ ب میدهد . محبو ب من و قتی که مروی خا ل سبز مرا بخا طر بسپـا ر ! د ختر ان هند خال های سبزندار ند . »

وقتی دید دیگر اوبفر یادش وفریاد ش به‌اونه می رسد باخود گفت : تنم میلرزد ، دامن شکیبائی ازدستم رها شده است. نمیدانم این‌جدائی چه وقت پایان‌خواهد یافت.مومن تورفتی.... بروخدا همراه توباد من‌زلف های سیاه وخالهای سبزمرا برای تونگه خواهم داشت... آرام سفرکن زیبائی من از تست تاآنکه درزیر خاك آرام کنم . من‌فراق راندیده بودم ، هجران مرا به‌مرگ می سپار د .

مومن به هند رسید . اوسفر محبت در پیش داشت . منزل اومجهول بود . هندیان جوانی دیدند زیباوشیفتهٔ اوشدند . اورا شهزادهٔ بیگانه نام دادند . پادشاه هندرا خبرشد . امرباحضار

(۱) ولوردرپښتو بمعنی مهرو کا بین ا ست .

اوداد · مومن وقتی بحضرت اوپیوست‌شاه درآن‌روز بارعام داده بود · اورا بعزت پذیرفت . پادشاه هند خردمند ودانابود وقتی برمومن نظر کرد گفت «میدانم ازسر زمینی آمده ئی که آفتاب وقتی مارا ترك میکند درآنجا بلند می شود اما نمیدانم کیستی ؟ .

مومن گفت : رای بلندشاه رزین‌است · نامم مومن وازسرداران آن سامانم · چنان افتاد که‌بدیار شاهم گزر افتد· نمیدانم بکجا خواهم رفت · راه مجهولی راپیش گرفته ام و رهنمائی جز قلب خویش ندارم · یقین دارم روزی چندرا که درقلمرو شاه خواهم بود بر ضای شاهانه بگزرانم و مطمئن هستم که اجازهٔ سکونت چند گاهی رادریغ نخواهند فرمود .

شاه هند گفت : من جوانان پهلوان را دوست دارم · مهمان من‌باش حالا برو ودرجائیکه تهیه خواهند کرد بیاسای فردا پهلوانان‌من کشتی میگیرند· تیراندازان من‌هدف میزنند، سواران من اسپ می تازند ، برای تماشا بیا ··· کرسی ترا پهلوی کرسی من خواهند گز اشت ·

مومن سپاس گزاشت . رفت . چون خسته بود خسپید . درخواب د ید پدرش میان اورا می‌بندد ومیگوید فرزند من ! پهلوان ونیرومندباش ، خدای توانا مدد گارتست ، هیچ پهلوانی راوهیچ تیراندازی رابازوی زور آزمائی باتونخواهد بود· هیچ آماجی از تیر توچپ نخواهد شد وهیچ اسپی برسمند توپیشی نخواهد جست ·

مومن برخاست . دروقت معین بدربار شاه‌رفت وبه پهلوی اوجا گرفت . پهلوا نان شاه را ستود. و گفت:چه‌می شودپادشاه اجازه‌فرمایند من‌نیزامروز که اینجاهستم درقطار پهلوانان بایستم.

شاه گفت : تااینجا باشی باهیچ میل تو مخالفت نخواهد شد .

مومن گفت : میخواهم بانخستین‌پهلوان کشتی بگیرم وبااولین تیرانداز تیر اندازم · پس ازآن باایشان خواهم تاخت برخاست ودرخیل ورز شکاران در آمد ·

انبوهی ازمردمان گرد آمده بود · همگان غریو کردند. مومن باپهلوان نامی درآویخت وپشت اورا برزمین نهاد · درتیر اندازی وشهسواری نیز سرآمد .

مردم حیران شدند · پادشاه اورا بنواخت وبا افتخار اوبه ضیافت عام‌پرداخت .

درآنروز نوازندگان می نواختند· رامشگران طرب‌می کردند · شاه‌شادبود. دوشیزگان

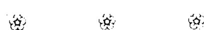
در گردن مومن حمایل گل می‌بستند پیران می گفتند مومن تمثال جوانیست اطفال جوانی خود را چون جوانی او آرزو میکردند . پادشاه بامومن سخن می گفت که نامه ئی برای شاه آوردند .

شاه چون نامه را بخواند متغیر گشت . مومن دریافت که خوش خبری نیست . پرسید . شاه نامه را باو داد . مومن گفت من جواب آنرا خواهم داد . شاه پرسید : چسان جوابی . . . ؟ مومن گفت بجای جواب من خود میروم . . . واز جا برخاست .

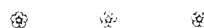
شاه شهسواران خویش را بهمراهی اومامور ساخت . مومن نپذیرفت و گفت من باید در همه سفرهای خود تنها باشم .

معلوم نیست درراه تاشهری که بعزم آن سو ارشده بود براوچه گذشته باشد اما میگویند جز بخیال شیرینو نبود .

آن نامه که بشاه هند رسیده بود ازپادشاهی بود که خراج میخواست مومن میرفت تا اورا منصرف سازد واین بار را از گردن پادشاه هند بردارد . آن پادشاه نیز درهندوستان حکم میراند . آنوقت هندوستان هفت پادشاه داشت که شش ازآنها به هفتمین باج میدادند واورا شاه باجگیر میخواندند .

مومن وقتی بشهر شاه باجگیر رسید بنزد زرگری رفت وگفت نعل اسپ اورا از طلای سرخ کند زرگر دست بکار زد متحیر بماند مومن تماشای مردمان وبازار آنسامان را میکرد چشم او بازاری بدان آراستگی ومردمی بدان انبوهی ندیده بود .

ناگهان دید که هیاهوی مردمان خاموش شد . همه کس درجای خود استاده ماند . از انتهای بازار شتری پدیدار گشت که هودجی برآن بسته بودند وناله زاری ازان بگوش میرسید پرسید چه شد که همگان چنین شدند این شتر مال کیست ؟ این ناله برای چیست ؟ این محمل به کجا می رود ؟

زرگر گفت ؟ این جا اژدهایست که هر روز یک دوشیزه برای او قربان می شود اگر چنان نکنند شهررا فرومی برد . امروز نوبت شاهدخت است زیرا اوآخرین دوشیزه این شهراست دیگران همه قربان شده اند .

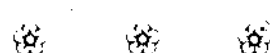
دربنوقت شتر درجلو د کان زرگررسید . فریادشاهدخت بلند بودمومن شنید که میگوید « ای جوانان غیرت کنید پدرم مغل است مرا بدهن اژدهامی فرستد . » پیش از آنکه مومن چیزی بگوید ظریفی نعره زد « ماجا ضریم ولی نامزدت درمجلس به بروت های خود مشغول است . »

میگویند این صدا طوری درشاهدخت مظلوم اثر کرد که دیگر کسی نالهٔ او را نشنید.
ومومن ازشنیدن کلمهٔ نامزد چون اژدها برخود پیچید وبی اختیار از جای بر خاست . درعقب شتر مخفیانه براه افتاد .
چون شتر بقربانگاه رسید مهار دارمهار را رها کرد هراسید و باز گشت .
شاهدخت فریاد کرد ولی دیگر صدای او بجای نه می رسید مومن که در نظر داشت مخفی باشد چون دید مهار دار بهعقب نهمی نگرد بسوی شتر رفت .

شاهدخت را براو نظر افتاد بیک نگاه شیفتهٔ اوشد عشقیکه بامرگ یکجا حمله میکند برای دل صاعقهٔ عظیمی است . گفت : ای جوان چه میخواهی. .. برو اگردرجستجوی مرگ برون آمدهئی آنرا درجائی جستجو کن که از نظر من دوربا شد . من نمی توانم ترا در کام اژدها ببنم راستی توچه کس هستی ؟

مومن گفت : « مسافری که برای دفاع ازیک دوشیزهٔ مظلوم می خواهم دروطن بیگانگان بمیرم . نمیدانم تو چه تصور میکنی » .
شاهدخت : آنچه تومیگویی ازدیارماچنین مردان رفته اند توازسر زمین پریان آمده ئی ! . .
مومن گفت اژدها چه وقت می آید دوشیزه گفت وقتی که آفتاب یک نیزهٔ دیگر بلند شود مومن گفت پس من باید تاآنوقت بخوابم زیرا راه درازی را درمدت کو تاهی پیموده وسخت خسته شده ام .

شاهدخت گفت برو خودرا قربان مکن . . . مومن گفت دیگر این تکلیف را نمیتوانم بشنوم . . . شاهدخت گفت پس بیا سرت را برزانوی من بگزار . . . . مومن گفت اینکاررا برای آن می پذیرم که نخست بتونزدیک باشم تااز تنهایی نه هراسی ودیگر آنکه زودتر بتوانی مرا بیدار سازی واگر بدیدن اژدها توان بیدار کردن از تو سلب شده با شد اضطراب تو مرا بیدار سازد مومن بخواب رفت .

درخواب دید شیرینو باو میگوید « دوشیزه گان هندترا اسیر خواهند کرد » واو میگوید « دوشیزه گان هند خواهران منند » .

اژدها پدیدار شد هنور مومن در خواب بود. توان شاهدخت سلب گردید. اشک های او برخسار مومن فروریخت.مومن ازخواب جست .

مومن بسوی اژدها روان‌شد. شاهدخت به‌نیروی عشق از مرگ نه می ترسید ودرعقب او مید ویده مومن واژدها باهم مقابل‌شدند. اژدها مومن رابلعید .

دهن‌های حریص دندان‌ندارد. مومن اینرامیدانست. باخنجر برهنه‌خودرا بدهان اژدهاداد . اژدها هرقدر اورا فرومیبرد خنجری که مومن آن‌را در کام‌اوفروبرده‌بود اژدها راشق‌میکرد تاآنکه مومن ازآنطرف اژدها بیرو ن‌شده‌اژدها ومومن هردو بیحر کت افتادند .

دختردریافت که مومن کاراژدها را ساخته است تاانجام کار خودش چه‌باشد رفت و او را درآغوش کشید پیکر مومن حرکت نمیکرد .

دیری نگزشته بود که چشم‌مومن بازشد دید اژدها چون کوهی بیحرکت‌افتاده وشاهدخت نزدیک او نشسته است. خدارا شکر کرد وباشاهدخت وداع‌نمود .

شاهدخت‌زارنالیدو گفت :چه‌خوب‌بود طعمهٔ‌اژدها میشدم تاآنکه‌بدوری توگرفتارآیم. مومن گفت اگربه مقصدخود کامیاب شدم‌شایدترابببینم، اما کنون نمیتوانم تراترک نکنم. بروبقصر پدرت باز گردوآن ماتمکده راشادی‌ببخش . من‌باید بروم واسپم‌را بگیرم ودرپی غمو سرور خود شوم .

شاهدخت بازگشت . درسرراه مردی رادید که‌فر ستادهٔ مادرش‌بود . آن‌مرداز پهلوانان شاه‌بود . اورافرستاده بودند تاببیند اگرنشانی ازلباس‌شاهد خت‌ازدهن‌اژدها نجات‌یافته‌باشد آن‌را برای یاد گاربیاورد .

مردچون ازدورنمایان‌شد واند کی نزدیك آمدپیکراژدهارا دیدخیال کرد زنده‌است روبه‌فرار نهاد . شاهدخت فریادزد ای‌پهلوان ! ازاژدهای‌مرده مترس .

مومن که نشانی‌ازپوست اژدهابریده وباخود گرفته بودبرای آنکه‌اورانبینند ازراه دیگری

روبشهرنهاد . پهلوان بصدای شاهدخت برگشته‌وچون‌دید اژدهابر استی‌مرده است جان گرفته وبا شاهدخت روان‌شد .

شاهدخت بقصرپدررسید . پدرومادرش بدیدن‌او حیران‌شدند خیال‌میکردند چشم‌شان‌درست‌نه‌می بیند . تاآنکه شاهدخت‌افسانهٔ خودرانقل کرد . شاه‌فرمان‌داد که‌در سرتاسر قلمرو پادشاه باجگیر به‌جستجوی‌مومن پردا زند .

مومن وقتی‌بشهررسید اسپش‌را گرفت وبارنگی که بدست آورد قیافهٔ‌خویش راتغیرداد تااورا نشناسند. پادشاه‌وعده‌داده بود که‌اگرمومن‌را بیابندبه‌یابنده‌نیز انعام‌بزرگی‌خواهد داد و گفته بود میخواهد اوراولیعهد خویش بسازد زیرا شاه فرزندنرینه نداشت .

پهلوانان زیادی‌خودرا کشندهٔ اژدهاخواندند ولی‌چون شاه‌ایشان را نزدشاهدخت می‌فرستاد بجای انعام ولایت‌عهد به‌سزای‌دروغ‌محکوم می‌شدند .

صبح‌یکی‌ازین روزهامردی در درب قصرشاهی آمده واستدعا میکرد که‌می خواهد شاهدخت راببیند . این‌مردرا هیچکس نه‌می‌شناخت . به‌شاهدخت‌خبر دادند . . . اورا بارداد .

شاهدخت‌وقتی‌اورا دید‌حیران‌شد . گفت‌چه میخواهی ؟ . مردناشناس‌جوا بداد آرزوداری نجات‌دهندهٔ خودرابیابی؟ شاهدخت گفت از آرزوهای شیرین‌منست . مردناشناس گفت اوقیافهٔ‌خود راتغیر داده‌است‌اما من‌اورا بهر رنگی‌می‌شناسم . چندتن‌بامن بفرست که اورابایشان نشان‌بدهم .

شاهدخت‌نهایت‌مسرورشد . بشاه‌خبرداد . شاه بیشترازوشاد گردید مردناشناس باگماشتگان شاه‌روان‌شد وبه‌جائی که‌مومن درآن‌منزل گرفته‌بود رسید . مومن‌را معرفی کرد وخود درگو شهٔ مخفی شد .

مومن‌هرقدر گفت‌من شاهدخت رانجات‌نداده‌ام‌اورابنزدشاه‌بردند شاهدخت رنگ راازروی اوشست وشناخت که‌پهلوان حقیقی و کشندهٔ اژدهااوست . فرستادند تاآن‌مر دناشناس رابیا ورند تاانعام خودرابگیرد وبه‌مومن گفتند یابندهٔ تواین است .

وقتی‌مردناشناس حاضرشدمومن‌دید که‌ملازم شخصی اوریدی گل‌است‌به‌حیرت‌پرسید : تواینجا

چه‌میکنی ؟ ! ریدی جواب داد: من درهمه جا با تو بوده‌ام زیرا فرقت تو برمن دشوار بود اما چون میدانستم میخواهی تنها سفر کنی خودرا نهان میداشتم. مومن وفای اورا تحسین کرد و شاه و شاهدخت نیز براو آفرین خواندند .

مومن گفت: ای شاه من نه می توانم ولا یت عهد را قبول کنم زیرا اندیشه های من افزون است . اجازه بده سوالی بکنم ومرا ازهر انعامی معاف کن . تنها جواب این سوال انعام من خواهد بود . شاه گفت به همه چیز حاضرم .

مومن گفت : ازپادشاه پنجاب چرا باج می ستانی ؟ شاه گفت زیرا پهلوانان من پهلوانان اورا مغلوب کرده‌اند. مومن گفت اگرمن پهلوانان ترا مغلوب کردم این باج رابان شاه خواهی بخشید؟ شاه گفت : بدون آزمون اینکار را میکنم . زیرا کسیکه برا ژدها غالب شده است بر همه کس غالب است .

شاه باجگیرباج شاه پنجاب را بخشود وبه مومن فرمان داد . هرچه اصرار کرد مومن بپاید بجائی نرسید. سوارشدوروبراه نهاد . پادشاه جدائی اورا بایاس تحمل کرد . شاهدخت درعقب اوزار میگریست ومیدید جانش می رود .

مومن وریدی به شهرپادشاه پنجاب رسیدند . پیش از آنکه مومن فرمان بخشش باج را بشاه برساند درسرراه مردی رادید که ازدیارخودش آمده بود، ازشیرینووبرادرانش پرسید .

آن مرد که برادرشیری اوبود گفت تاتوآمدی زبردست خان به زبردستی آغاز کرد . مادرت راازخانه بیرون کرد . گاوهای ترا در کشت زارنه میگزاشت . گوسفندهای ترا از گرسنگی کشت . اوضاع مادرت قبیله‌رابشور آورد. مردم برزبردست خان برانگیختند. برادران شیرینو همگان بزحمت دچار شدند . کشت های شان خاره شد . مادرت هرقدر خواست آنها رانجات بدهد قهر قبیله خاموش نشد مرا فرستاد تاترا جستجو کنم .

مومن گفت: من نخست ازشیرینوپرسیدم . جواب دادحال اونیک نبوددوری تو وخواری برادران اوراسخت بزحمت میداشت .جوانان قبیله گفته بودند که اوراخواهند ربود وبه‌مسکن مادرت که‌اکنون در دهکدهٔ دیگری زنده گی می کند خواهند آورد وتاتوبیائی اورا درآنجا نگاه خواهند داشت.ازینروبرادرانش یک‌لحظه ازودورنه‌می‌شدند وشب بستراودربین‌هفت برادر گستر ده می شد وازوپاسبانی میکردند .

مومن چون این راشنید فرمان شاه باجگیرا به‌ریدی داد تابشاه برساند وخود بسوی دیار خویش رهسپار گردید .

شاه پنجاب چون فرمان رادید شادشد وچون ازمومن آگاه گردید باندوه عظیمی گرفتار آمد چون چاره نبودسر گذشت اورا ازریدی شنید وزار گریست . آنگاه‌امردادتا چهل قاطر طلای سرخ بار کنند .

ریدی با بارهای طلا بسوی خانه باز گشت ولی مومن را نتوانست درراه ببیند زیرا او تند میراند تاآنهمه اضطراب شیرینو راخاموش کند وقهرقبیله رافرونشاند .

مومن وریدی وطلا های که زبردست خان مومن رادرپی آن سر گردان ساخته بود همه بسوی تیزین راه می پیمودند .

شاهدخت (دخترپادشاه باجگیر) بعد ازدوروز توان فراق نداشت ازپدر را جازه گرفت وبا چهل دختر بالباس مردانه درعقب مومن برآمد . چون بدیار شاه پنجاب رسید ودریافت که مومن نیست اونیز سراز راه تیزین گرفت .

مومن پس‌از چندین روز وشب دردل یکی‌ازشبها بوادی تیزین رسید . یک پاس انتظار کشید تااسپ برادرشیری‌او که‌بااو یکجا روان‌شده‌بود باورسید . آنگاه‌باو گفت که‌برودوبمادرش بگوید که مومن آمده استوامشب را آرام بخوابد .

مومن‌بسوی قلعهٔ‌شیرینورفت . موسم‌تموز بود. مردم‌درهوای آزادبربام‌های‌خود آرمیده‌بودند ماه‌باخر رسیده‌بود ، اشعهٔ آن خفیف‌بود . راه‌رانشان میدادولی‌چهرها شناخته نه‌می‌شد .

بردیوارقلعه برآمد . هشت بستر دید که یکی دروسط بود . خودرا بان‌ر سانید تادر گوش شیرینوبگوید آمده‌است . شیرینوازخواب جست . چون‌اورا نشناخت فریادزد ای برادران مردی بیگانه ! ! ! . .

مومن‌نتوانست‌خودرا بشناساندزیرادیدهفت‌شمشیر برهنه آخته‌شده استمبادا بگویندهراسیده‌است .

پیکری‌جوان برخاک‌افتاد که‌هرگز بفکردفاع‌نبود هفت شمشیر درآ ن‌فرور فته‌بود . وقتی سپیدهٔ‌صبح دمید . دیدندمومن ازسفردرازی باز گشته‌وراه‌سفر مرگ‌درپیش گرفته‌است .

برادران شیرینو دوروز واقعه را نهان کردند . تا آنکه ما درمومن بیتاب شدو بسراغ برامد ودانست بر پسرش چه آمده . . . . .

آنگاه شیرینو افسانه مرگ او بگریه گفت وچون همه باو اعتماد داشتند دانستند که او کشتهٔ جوانی ومحبت است این اشتباه ازان برخاسته .

جنازهٔ اورا برداشتند . درراه گورستان ریدی وقافلهٔ طلادرمقدم آن متوقف گردید . وقتی اورابگوررسا نیدند شاهدخت باجگیر باچهل دختردرآنجارسیده بود .

شیرینو خم شدتااورا ببوسد وانگاه درگورش کنند . دیرشداورابرداشتند . دیدند جان خودرا باوهدیه کرده است . ولی مرده زنده نمی شود .

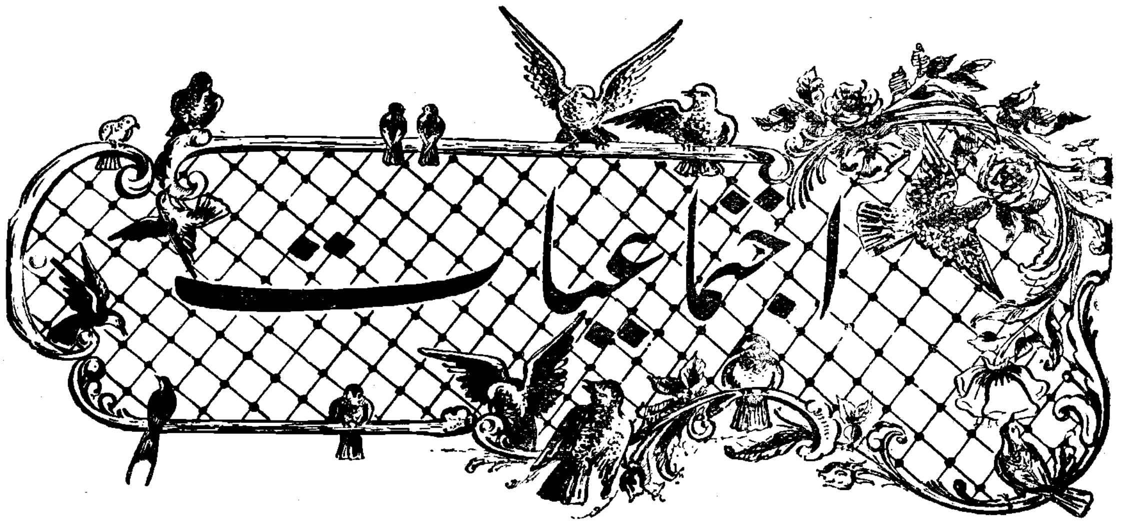
شاهدخت نیزخم شد تااورا ببوسد اونیزجان داد . دختران هندرفتندتاخاتمهٔ داستان مومن رابه شاهان هند برسانند . . . . میگویندچهل روزدردیار هندماتم بود .

قبرمومن درتیزین است . مجنون بیدی بران سبز شده است که سه شاخ دارد ویکی دیگررا درآغوش گرفته بروی مزار سه عاشق خم شده اند . . . . . .

« انتهی »

دموفقیت اوخوشبختی وسائل

ښاغلی سراج الدین خان «سعید»

له کومه وخته څخه موچه ځان پېژندلی او دمسئولیت بارمو په خپلو اوږو اخستی دی، له هغه وخته څخه تل یو فکراویوې آرزوزمونږ په دماغ تسلط کړی، یووختمو نه پرېښودی چه وزگار کښېنو. په خوب بیداری، د کار او بیکاری په وخت، تردی چه د ژوند په ډېرومشکلومراحلو کښې هم دغه شی زمونږد زړه نه وزی اودهغی دپاره تل کوشش کوو. هغه شی «زمونږخوشبختی» ده خوشبختی زمونږدژوندا وپدی ناپایدارد نیا کښې دا وسیدو اساسی منظوراوغایه ده دامنظور اوغایه چه مونږ یې پخپل ژوند کښې غوره کوو. زمونږ دروح څخه نمائندگی کوی. اوزمونږ دسجیواساس تشکیلوی

انسان چه ترڅو ژوندی وی، اوحرکت کولی شی؛ دخپلی خو شبختی دحصول دپاره کوشش کوی اوهرهغه شی چه ددغی غایی دحصول په لاره کښې تصادف کوی اوحائل کیږی دی ورسره مبارزه اومجادله کوی زمونږ آرزوگانی بیشماره اوبی انتهادی. کوم وخت چه یوه آرزوپوره شی اومدعا لاس ته راوستل شی دستی بلی آرزو اوارمان دهغی ځای نیولی دی که د ژوند اوضاع د فلسفی له نقطه نظر څخه مطالعه کړو گورو چه زندگی بی له یوی سلسلی آمالواو آرزوگانو څخه بل شی ندی چه قطارقطار اوصف په صف ولاړی دی، اودتولوتر شااوپه آخر کښې دعمروروستمبال دی په کوم ځای کښې چه د آرزومړی وشلیږی هلته دعمرتارهم تمامیږی. زمونږ آرزوگانی هرڅه اوله هری قبیلی څخه چه وی ترڅوچه زمونږ لاس ته نه وی راغلی ترهغوځان له هرچا څخه بدبخت گڼو، اود هرچا سره چه مخامخ شو، دخپلی بدبختی اوکم طالعی څخه شکایت کووا و له هغه څخه دعلاج په باب امداد غواړو

دلته یو سوال واردیږی اوهغه دادی چه آیا خوشبختی وجود لری اوانسان دخپلو مساعیاتو په نتیجه کښې کولی شی چه خپلی آرزو ته ورسیږی اوخوشبخت شی. که مونږ دخپل د تاریخ پانوته متوجه شواوو گورو نوو ینو چه له مونږ څخه هریو، په خپل عمر کښې څوځله خپلو آرزوگانو ته رسیدلی دی اولیږ موده ولی نه وی. دخوشبختی اوخوشحالی احساس یی کړیدی. او که چیری یونفریا څو کسه د خپل عمر په موده کښې آرزوته نه وی رسیدلی؛ هغه دخوشبختی دنفسی دلیل نشی کیدای، دژوند جریانات او تجربی مونږته دار ابنئی چه دبدبینو خلکو برخلاف چه جهان ته په بنه نظر نه گوری اوهرشی ته د استخفاف او انتقاد په نظر گوری؛ خوشبختی وجودلری اوانسان د کوشش اوښو تدبیرو په ذریعه کولی شی چه هغه حاصله کاندی. دسپوږمی په یوه شپه کښې چه رڼایی هرځای روښانه کړی وی، که مونږ دخپل اطاق په منځ کښې هغه ونه گورو لیکن د دروازی اودیوال اوشاوخوا نورورڼانه مونږ استدلال کولی شو چه سپوږمی وجودلری. خوشبختی وجودلری. او که زمونږ لاس نه وررسیږی وجه ئې داده چه مونږ هغې ته درسیدو کوشش نه کوو یاهغه لاره چه مونږ وهغې پسی تعقیب کړیده غلطه وه.

خوشبختی څه شی دی؟ دخوشبختی دماهیت په باب مختلفه اراء اوعقاید منځ ته راغلی چه بیان ئې له اطناب اوسرخوږی نه خالی ندی. ولی هغه چه ددغه نظریو له منځه څخه لاس ته راځی هغه دادی: چه هر سړی په خپل ژوند کښې یوه خاصه نظریه لری. او هرسړی په خپل فکر سره موافق دخوشبختی په طلب کښې گرزی. ددغه سړی خوشبختی دهغه بل دخوشبختی نه سوا یو بل شی دی. اوهغه چه داسړی یی د خوشبختی اوسعادت وسیله گڼی هغه بل ئې دشقاوت او بدبختی ذریعه پیژنی. یوسړی چه دمسجد په کنج کښې دعبادت دپاره ناست دی خپل خیال داستراحت او خپل مقصود دموندلو په طلب کښې دی. دی عقیده لری هرڅومره چه ددنیادلذائذو څخه ورانه ی شی هماغومره به د آخرت له نعمتو څخه مستفید او برخوردارشی اوهغه څوك چه ددنیا جاه ودولت یی دخپلو آمالو هدف مقرر کړی وی؛ دهغه افکار پرنورو دنفوذ اوسلطی خواته متوجه وی. دده په نظر کښې ددینه پورته سعادت بل نشته چه ټول خلك ده ته لاس په نامه ولاړوی، اودده داطاعت جغ ته یی اوږمیږونه نیولی وی؛ او کوم کسان چه دپول او دولت طالبان دی، هغوی دومره چندان د ځان داحترام پرفکر کښې نه وی؛ دهغوی یگانه منظور دپیسو حصول اودمال گټه وی. یوقوم پرست اوشجاع سپاهی چه دوطن خدمت یی دځان نصب العین گرز ولی وی، هغه دنورو ټیټو غرضونو پسی نه گرځی اویوازی دملك اووطن دخدمت په فکر کښې وی. ددغه پاك منظور په مقابل کښې له مرگه نه وېرېږی. بلکه دوظیفی دانجام په لاره کښې مړینه دځان افتخار اوسعادت گڼی.

خوشبختی خو قطعاً وجود لری، مگر دغه ټول خلك خپل مقصد اوامل ته ورسیږی نو واقعاً خوشبخت وی؟ داخبره تریوه حده هرچاته معلومه اومبرهنه ده، چه انسان هغه وخت خپل ځان مسعود اونیکبخت گڼی چه دموفقیت دحصول نه وروسته روحاً مطمئن اومستریح اوسی. اوهیڅ دغدغه اوترددئی په زړه کښې پاته نشی یو سړی چه په یو بد عمل مبادرت کوی اوموفق شی که څه هم دمقصد

په‌حصول دی خوشاله وی ، لیکن باطناناارام اودروح په‌سرزنش گرفتاره وی . یوداسی کاسب اودکاندار چه‌خپل ناقص او تقلبی اموال په غدراوخیانت سره‌په‌خپلو هموطنانوخرڅوی اودجزئی فائدی‌دپاره دخپلوهمجنسانو سره‌خیانت کوی ، په‌لږه‌موده کښی دده‌قلعی ښکاره‌کیږی اود خلکو په‌منځ کښی په‌غابن ، متقلب او خائن سره شهرت مومی اودگټی بازاری هم‌سړیږی . لیکن یو باوجدانه تاجر چه‌دخپلی نفع‌سره دقوم اووطن فائده هم‌په نظر کښی لری،ټول حاجتمندان هماغه ته‌راجع کیږی اودخریدارانو دزیادت له‌کبله ده ته هم‌زیات‌نفع رسیږی . اوپه‌لږه موده کښی دلوی تجارت اومال خاوند کیږی . ددی‌دپاره چه‌مونږ موفق اوسودیو څواساسی صفاتو ته‌لرلو څخه ناعلاجه‌یو ؛ چه‌هغه صحت ، تندرستی ؛ تجربه اودعقل پوخوالی ؛ صبر اوثبات دارادي قوت په‌ځان پوره اعتماد لرل .

صحت او تندرستي :

په‌دي خصوص کښي شرح اوبیان ته‌حاجت‌نه‌لرو . ځکه‌مونږ هریودخپلو شخصي تجربو اودنورو خلکو دحالاتو دمطالعي په واسطه پوهیږو چه دبدن تندرستي دفکر دسلامتي اودروح داسایش پنګه‌ده . یومریض اوناجوړه سړی که‌هرڅومره ذکی اوتیز فکره هم‌وی ، نه‌صحیح فکر کولی شی‌اونه کوم کار په‌ښه‌صورت سره آخرته رسولی شی . مونږ که‌هرڅومره هم‌ساده‌اوبسیط ژوندګی ولرو ؛ بیاهم دژوند اودژوند دحوائجو دترتیب دپاره صحت اوتندرستي ته‌اړیو . نوبناپردي له هرڅه‌دمبی باید خپل صحت ته متوجه او سو . او که احیاناڅه وخت مریضان شو باید دستی طبیب‌ته مراجعت وکړو . او که‌زمونږ بدن‌ضعیف اوناتوانه‌وی نوباید دخپل بدن په‌تقویت کښي دممکنه وسائلوڅخه کار واخلو . ددغه‌وسائلو څخه چه‌زمونږ په‌عصر کښي ورباندی ډیر ټینګار کیږی ورزش دی . ورزشونه دهر قسم اوهرباب څخه‌چه وی مفید دی ، په بدن کښي نشاط‌اوانرژی پیدا کوی ، اودوینی‌جریان تیزوی ، هاضمه قوی کوی ، اودموی انسجه پاکوی عضلات فعال‌کوی ، اندامونه متناسب کوی ، سینه‌او اوږی ، کلکی اومحکمی کوی . دطبیبانو په‌قول هغه کسان چه‌دورزش عادت لری ، په‌سلو کښي نوی دتنفسی تشوشاتو ، زیات چاغوالی اودنقرس له‌مرضه په‌امن کښي پاته‌کیږی ورزش اعصاب تنظیموی اوتقویت ورکوی ، اوپه‌دغه شان روحي اوبدني توازن په‌ښه‌اندازه ساتي .

دبدن‌اینځل ، دلباس پاکوالی ، اودنمر اوښی‌هوانه استفاده کول بدن بانشاطه اوقوی کوی اودروح دتقویت سبب کیږی . هغه کسان چه‌دبدن اولباس پاکی‌ته اعتنا نه‌لری ؛ په‌رنګارنګ ناجوړتیاؤ اخته کیږی ؛ تردې چه‌دفن متخصصین عقیده‌لری . چه‌دظاهری بدن کثافت داشخاصو په‌روحي اوباطنی حالت تاثیر اچوی ؛ اوهغوی کج‌خلقه اوضعیف‌الاحساسه جوړوی . تنبل اولټ خلق‌اکثره ددغه ګنده اوخیرنو خلکو دجملی څخه وی .

چه دوی د ظواهرو پابندنه وی ،اوپه پا کی اوسترگی اعتنانه لری . انجر وبینته څیری جامې اوزده نوکان‌دا ،دلتانو کم فکرواوپلیدو خلکو علامې‌دی .دصحت وتامین اودمو فقیت دحصول د پاره ظواهرو ته لکه کالی او نظافت باید ډیر اهمیت ور کړو . په معمولی صو رت‌سره باید وبینته اونوکان لنډکړو ، اوحتی الامکان په وضع او لباس کښې خود داری‌وکړو . په خوړلو اوڅښلو کښې باید داعتدال لیاره غوره کړو ترڅو چه کېنړی پا کیزه اوجیده غذا وخورو دجیدی غذا معنی داده چه‌په کافی اندازه دې ویتامین‌ولری چه‌په‌بدن کښې قوت او کالوری په کافی اندازه تولید شی . یو دصحت دوسائلو څخه ددود او مسکراتو څخه ځان ساتل د ی.

ددود اوسگریت معتادین که هر څومره محتاط هم‌وی، خپل ځان دامراضو دهجوم په‌خطر کښې ور کوی اوخپل قوت اونشاط بایلی .

تجربه اود عقل پخته گی:

هغه چه انسان دنورو حیوا نا تو څخه ممتازوی‌دده عقل دی . عقل یوا زی هغه مشعل دی چه‌دده په واسطه لیاره له‌کوهی څخه پیژندل کېنړی . اوانسان سره دضعف اودبدن و کچنیوالی لوی لوی حیوانات په دام کښې راو لی اواستفاده ورڅخه کوی . هرڅومره چه زمونږعقل پوخ اوتجربی‌موکا ملې وی ؛ په هماغه انداز ه زمونږ ژوند منظم اود حیات په میدان کښې به‌مو موفقیت زیات‌وی . حیوانات دخپلوغرائزو په و اسطه اوپه هغه لیزهو نې چه خدا ی ور کړ یدی، ژوند کوی ، اود خپل ځان او بچو څخه د فاع کوی . لیکن انسان په‌نسبت داهمیت دهغه وظیفو چه په غاړه یی لری ، پوره تجربو او کامل عقل ته اړد ی . دژوندانه حوائج اودانسان بی‌انتها آرزو گانی د کا مل وقت مستلزمی د ی . اوهغه چه آرزو لری چه دحیات په‌مجاد له کښې‌دی فتح اوبری‌وکړی ، باید خپل ځان دعقل اوتجر بی په سلاح مسلح کاندې . حکما اوهوښیارانو دانسان دعقل په‌تکامل کښې ډیرې عقیدې اونظر یی ښکاره کړیدی . ځینو ویلی دی چه‌پوخ عقل او کا مل شعور یواسمانی موهبت دی . چه ځینوته ور کړی شویدی او ځینی نور ور څخه محروم‌دی . اوانسان نشی کولی چه د هغه اندازې څخه چه‌ده‌ته دفکر اوعقل په متعلق ور کړ ی شویده‌تیرشی . ځینی نور و دعقل تکامل د معلو ماتو په راغونډولو پورې مربوط گڼلی دی ؛ اوعقیده لری چه دانسان عقل‌ددروس اومطالعی په ذریعه دهغه اندازې نه‌چه وی، تکامل کوی. لیکن مشاهد ی ثابته کړ یده چه ډ یر خلك حتی متخصصین دفن هم پمحض معلوماتو اودعلم په تحصیل دعقل اوهونې خاوندان ندی شوی . هغوی محض هماغه څه‌چه‌لوستی‌دی په حافظه کښې لری؛ اودفکر احاطه یی د معلوماتو ددائری څخه تجاوز نشی کولی . علم دیوڅو وقائعو دیوهی څخه عبارت دی چه کتابو نه‌له‌هغو څخه بحث کوی . اوعقل هغه دی چه علوم اوطبیعت جریانات داستفادی په‌معرض کښې کیښیږ دی او کار ځنی واخلی . پدی کښې شك نشته چه علم دفکراو

ذهن په تنویر کښې خدمت کوی. لیکن دعقل دجوهری اسبابو څخه نشمېرل کیږي البته هریو دفکر خاوند باید دیوې اندازې پورې دعلمي معلوماتو څخه بهره مند اوسی. چه د زندګی درول بازی کولو په لاره کښې ورڅخه فائده واخلی.

یوه ډله اعتقاد لری چه عقل اوفکر باید دتمرین او فطری استعدا داتو په کار اچولو په واسطه پوخ او متکا مل کړی شی. دانظریه دتربیت د علماؤ متفق علیه ده. د دوی دوینا په مطابق هماغسی چه دورزش قهرمان دمتمادی مشق اوادمان په وسیله په نورو غالب کیږي اوقوت او قدرت وربانده مومی، عقل هم ترڅوچه دمرض او بیماری معروض نه وی په کار و کښې ددقت اوغور په واسطه خپل آخرین تکامل ته رسېدی شی. مونږ باید دهغو استعدادو اوملکاتو څخه چه پخپله په مونږ کښې دی غافل نشو او په کارونو او حوادثو کښې عمیق فکر کول خپل عادت کړو چه خپل حیاتی وظایف هروخت دفکر اوسنجش په مرسته سرته ور سوو.

عواطف پخپل واک کښې راوستل.

ډېر خلق شته چه هم پوره بدنی صحت لری هم دښه فکر او ډېرو تجربو خاوندان دی مګر له خپلې بد مرغۍ شکایت لری اوهر کار ته چه وړاندې کیږي ډېر لږ موفقیت ئې هم نه په برخه کیږي، دداسی خلقو روحیه اودبدمرغی موجبات چه ګورو راته څرګندیږي چه دوی بی له دېنه چه عواطف ئې پخپل واک کښې نه دی بل قصور نلری، دهمدغه قصور په اثر کښې هره جزئی حادثه دوی ډېر متأثر اوغمجن کوی اویو کوچنی علت ئې په عصبانیت او اشتعال راولی، په دی تاثیراتو کښې دغیظ اوغضب تاثیر ډېر زیات اوشدیدوی.

داچه وائی چه غضبناک سړی دخپل ځان دښمن دی څه مبالغه پکښې نشته، کوم کسان چه دقهراو اشتعال له تاثیر لاندې راځی دتفکراو تدبر رشته ئې له لاسه ورکیږي اودځینو فسیولوژی حوادثو په اثر کښې ئې دبدن په آلی نظام کښې اختلال او کامله بی نظمی پېښیږي او صحت ئې اختلال پیدا کوی، که څه هم دغه جذبه اساسا داعصابو له ضعف څخه نه پیدا کیږي مګر ددې لامله چه د غضب په اثر کښې متوالی اختلال ددوران دم په جهاز دهاضمی په جهازاودتنفس په جهاز کښې پېښیږي اعصاب هم متأثر اومختل شی اوپه پای کښې روحی توازن له لاسه ځی.

که مونږ دخوشبختۍ اونیکمرغۍ ارزولرو اوغواړو چه پخپلو کار و کښې موفق شو باید هیڅکله دغسی ناوړو تاثراتو ته ځان دمخه نکړو او که کله دځینو سببونو په اثر کښې خپل مقصد ته ونه رسیږو باید ډېر غمجن اومایوس نشو چه لاس له کاره وباسو یا په هغو شیانو ډېر په قهر شو چه زمونږ دنا کامۍ سبب شو یدی.

صبراو ثبات : دډېرو اشخاصو دنا کامۍ یولوی سبب بی صبری اوعدم ثبات وی، دوی غواړی چه هر کار چه ددوی په مخکښې وی ډېر ژر اوله موقع نه پخوا سرته ورسوی نو که کله یو جزئی تاخیر پکښې

پیښیږي‌شي ډیر غمجن کیږي او هغه کار پرېږدي ، که فرضاً پرې ئې نږدې نوعلاقه او میل خوئی ورسره نه پاته کیږي ، دغه راز بیصبري داعتماد بنفس حوصله پېدوي کېږي وژني اوخپل څان دهیڅ کاروړنه بولي بې حوصلې خلق داسې نه دي چه دوی یوازې پخپله کوم برجسته کارنشي کولی بلکه هغه کسان چه ددوی زیر دستان یاد یږي دهغوی د کار طاقت هم محوه کوي ، که دغسې اشخاص د کوم کار او کومې رسمې اداري په راس کښېني واقعوي پخپلو زیردستانو دومره سخت ګیري شروع کړي او داسې هو لکې او واله پتهوي چه هغوی هیڅ نشي پوهیدلی چه کوم کار دمخه اجرا کړي ، په دغسې ادارو کښې چه کارونه په دومره بیصبري او عدم سنجش اجرا کیږي هیڅکله یو کار له نقص او عیب څخه نه وي خالی او نه زیردستان له مسئولیت څخه خلاصیدلی شي صبر او ثبات ، د کار حوصله او طاقت دموفقیت اساسي شرط دی ، که مونږ خپل موفقیت غواړو باید پخپلو کارو کښې حوصله پیدا کړو او عجول یا عصباني نشو او نه خپل زیر دستان ازار کړو .

زیر دستان که هرڅومره ضعیف او کم استعداده وي بیا هم دلطف او مرحمت په اثر کښې د کار دپاره تیاریدی شي او استفاده تر ینه کیږي ، زیردستان له هر شي نه دشاباسي او آفرین له تاثیر لاندې ډیر راځي او ښه اثر وربا ندې کوي ، راشئ او ګورئ او تجربه وکړئ چه په کومه اداره کښې کار په ښه او صحیح ډول کیږي ؟ هغه اداره چه آمرین ئې قهرجن او غضبناك دي کارئې پیشرفت کړي او که په هغه اداره کښې زیات موفقیت او پیشرفت لیدل کیږي چه مهربان او مینه ناك آمران لري ؟

دارادې قوت :

څرګنده ده چه هیڅوك په یوه کار باندې تر هغه وخته نشي موفق کیدلی څو چه خپل ټول روحي او بدني قواپه کار وانه چوي کله چه مونږ قلم رااخلو او څه لیکو باید لاس او فکر دواړه متفقاً په کار مشغول شي ځکه چه که لاس په لیکو پیل وکړي او فکر بلې خواته مصروف وي دوه کلمې هم صحیح نشو لیکلی نو معلومه شوه چه دهر کار کول یوه کامله توجه او مطلق اراده غواړي او اراده دانساني روح له مظاهرو څخه یو مظهردی ، ډیر خلق دارا دي قوي په معنی نه پوهیږي یا یې غځی اراده نه پېژني او خیال کوي چه د یوه کار دپاره میل یا د یوه میل دپاره یو کار کول تصمیم او اراده بلل کیږي مګر په لنږ فکر او تامل معلومیږي چه د یوه کار دپاره میل یا د میل دپاره کار کول چه محض دخوا هشاتو دپاره وي پیل شي دي او هغه څه چه اراده ورته وایو جلا شي دي .

یو کوچنی ګورو چه یوه خطرناك عمل ته وړاندې کیږي او کوي ئې چه بیله ضرره هیڅ فائده پکښې نه وي هر څومره چه دغه کوچني له دغه کاره منع کوو هغو مره ئې هغه کارته حرص او لجاجت زیاتیږي کله یو جاهل سړی یوه کار ته ملا تړي چه دده سر کشه روح ئې تقاضا کوي او هغه کار ددهاو نورو دپاره هم ضرر لري ـ نو ویلی شو چه هر کار دارادې مولو دنه دي او ډیر ځله اراده دځینو کارو

مانع کېږي هم چه هغه دامیالو اوخواهشاتوجزء گڼل کېږي مگر عقل ئې نه خوښوي ، دارادې دمعنی دپوهېدلو دپاره کافی ده چه و وایو هرعمل چه له اخلاقو او فضیلت سره مخالفت نلري او د عقل په اشاره اودعمومي خیر اونفع په منظور کېږي دارادې نتیجه ده . هغه زړه ور سرباز چه بې له ځه وېرې دجنگ میدان ته داخلېږي اودعمومي مصلحت او استقلال ساتلو په لاره کښې خپل ځان قربانوي دارادې خاوند او داخلاقي شریفو سجایاؤ خښتن دی ، دی دخپلې وظیفې سنگینۍ ته ملتفت دی اوپوهېږي چه ډېره وړه سهوه او بې مبالاتي ددې دهېواد استقلال په خطر کښې اچوي او ملي شرافت ئې لکه دار کېږي .

اراده په لویو اونوموړو اشخاصو پورې څه اختصاص نلري بلکه هر سړی کولی شي چه دغه شریفه سجیه پیدا کړي اولوې نوم و گټي .

وائي یو وخت ددنیا په یوه ښار کښې دافکر پیدا شو چه له یوه ډېر لرې ځایه شهرته او به راولي نو هغه ځایه ئې تر ښهر پورې دسمټو یو فراخ نل جوړ کړ او په هغه ورځ چه دنل کار تمام شو اوداافتتاح ترتیبات او تشریفات ونیول شوه ددغې مجرا په یوه برخه کښې څه خرابي پیدا شوه چه دهغې دجوړولو دپاره مهندس له څو تنو سره په نل کښې ننوتل او څلور کیلومتره وړاندې ولاړل ، څنگه چه دوی دنل په ترمیم بوخت شول دښهر حاکم په هغه معین ساعت د او بو ځای ته حاضر شو او وروسته تر افتتاحي خطبې ئې تکمې ته فشار ورکړ او اوبه ئې په نل کښې ورېښودې مهندس او ملگري ئې پوه شو چه اوبه خوشې شوې او د دوی حیات ته خطر پیدا شو مگر څه وکړي دخپل نجات دپاره هیڅ نشي کولی ، د بېرته وتلو دپاره څلور کیلومتره لاره په مخ کښې ده اوپه شلو دقیقو کښې که دوی دخپل نجات د پاره څه چاره پیدا نکړي په یقیني ډول هلاکېږي ، لهدې قصې نه بې د تیلفون له یوه پیاده نه بل هیڅوك نه دی خبر پیاده چه دې خبرې ته ملتفت کېږي بې لهدې نه چه وار خطا شي اوله چانه مرسته وغواړي ددوی دنجات په لاره کښې فکر کوي او وائي که په فلانکي ځای کښې دانل قطع شي اوبه بهلې خواته وگرځي او مهندس به له خپلو ملگرو سره نجات ومومي څنگه چه دافکر ورته پیدا کېږي سمدلاسه تحویل خانې ته ځي او څه دټوپك دارو له ځان سره اخلي ، په منډو منډو خپل ځان هغه ځای ته رسوي دارو په ډېره بېړه د نل لاندې ښخوي او بې لهدې نه چه دخپل نجات دپاره څه فکر وکړي اور ورته کوي ، نل د دارو په قوت الوزي اواوبه بلې خواته مخه کوي دی پخپله هم سخت ټپي کېږي چه وروسته تر یوې طولاني مدې شفا مومي مگر ډېرو خلقو ته نجات ورکوي . وگورئ ! یو پیاده د خپلې ارادې او تعقل په قوت څومره لوی کار کوي او یوه جمعیت ته ئې څومره ډېر خیر رسېږي .

اراده یو عاقلانه کار اود مهذبو اشخاصو عمل دی . که مونږ پخپل ژوند کښې نیکنامي او موفقیت غواړو باید دا ملکه او استعداد په ځان کښې ورو زو او څه چه کوو هغه باید له اخلاقو او فضیلت سره موافق وي اود مخه ئې نقشه طرح کړو چه یوه آسانه لاره ورته پیدا شي ، وروسته تردې باید بې له څه وېرې یا تزلزله هغه کار ته اقدام وکړو او سر ته ئې ورسوو .

د میل قطعیت او پخپل ځان و یسا :

کومه مثره وسیله چه زمونږ اراده قوی کوی او زمونږ د فعالیت ودرېدلی څرخونه په حرکت راولی هغه ټینګار ، دارزو قطعیت او په ځان ویساده ـ بېدی کښی هیڅ شك نشته چه هرخوك خپل بریالیتوب غواړی او ارزو لری چه لوی لوی کارونه سرته ورسوی او یوه ښه شهرت له نیکنامۍ سره حاصل کړی مګر ددې لامله چه پخپل تصمیم او عمل کښې قطعیت او ټینګار نلری او په ځان اعتماد نشی کولی یو قدم هم دمخه نشی تللی او ځای په ځای ناست وی ، یولیکونکی چه په یوه موضوع کښې څه لیکل غواړی که څه هم ډېر معلومات پکښې لری او د لیکلو وسایل هم موجود دی مګر شدید میل یا په ځان ویسا او اعتماد نلری هغه دوه سطره هم نشی لیکلی ـ کله چه مونږ غواړو یو کار سم له سنجش سره اجرا کړو او په مخکښې څه مانع هم نه وی باید سره له یوی قوی ارادې او تصمیمه پرې پیل وکړو او له نا کامۍ یا لغزش نه چه کله کله د ځینو مقاصدو په لاره کښې پېښېږی دومره ډېر غمجن او دل سرده نشو ، شکست او نا کامی بی له دېنه چه زمونږ دسنجش سهوه وبلل شی بل شی نه دی ، که کله د کوم کار په کولو کښې نـاکـامه کېږو و باید وګورو چه زمونږ دنـاکـامۍ علت څه شی دی ؟ په دغه علت چه پوه شو باید پخپل کار کښې محتاطانه رفتاروکړو او ځان دنا کامۍ له عللو او عواملو وساتو ، دارادې خاوندان دخپلی وظیفی او کار په انجام کښې له ډېرو مشکلاتو او موانعو سره مخامخ کیږی مګر له موانعو نه وېرېږی او هر څومره مشکلات چه پېښېږی ددوی تصمیم ټینګېږی او پخپل موفقیت باندې ئی عقیده راسخه کېږی

په پای کښې باید ووایو چه موفقیت او بریالیتوب بی له سلیم عقل او ټینګی ارادی لاس ته نه راځی او هر کـار چه له اخلاقو او عاداتو نه مخالف وی او انسانی جمعیت ته پکښې زیان او ضرر رسیږی د نیکمرغۍ په ځای بدمرغۍ اودموفقیت په عوض شکست او نا کـامی لری .

دمعانی علم

لاتهودم کالمې دبدیع اوودم کالمی دبیان پهشاو خوا کښې څهلیکلی وه څنګه چهددې علومو یوهخوا نیمګړی پاتهوه یعنی د معانیو پهشاوخوا کښې تراوسهپهپښتو منځ ته څهنهدی راوتلی ، نوسږ کالچه دصحافتدڅانګی لهخوا د کالنۍ دپاره مضمون راځخه وغوښت شو ، تصمیم میوکړ چهځه نهځه دمعانیدعلم کلیات ولیکم . که څههم ځینی لوستونکی پهدې مضمون تهدزاړه مضمون په ستر ګو ګوری او وایی پهچه کتابونه پهړکدی ، خوپهپښتو ژبه کښېئې لیکل نویدی اوبل داچهدمعانی هغه کتابونه چه پهعربی ژبه لیکل شوی دی دو مره مغلق اومطالب ئې سره پیچلی دی چه حقیقتاً همباید لوستونکی پکښې سپین زیری شی ، مګر پهدې علم کښې چهواضح اوساده کتاب لیکلی شوی د « یسوعی » علمالادب دی، چهماهم اکثر تعریفونه له دې کتاب را نقل کړی اوپهپښتو کښېمې تطبیق کړی دی . خدای دی وکړیچه پښتو ته یو کوچنوټی خدمت وباله شی .

« بینوا »

تعریف: معانی دمعنی جمع دهاومعنی پهلغت کښېمقصود تهوایی اوپهاصطلاح کښې هغه ذهنی صورة دیچه دیولفظ څخهمراد اوقصدیږی (۱) او یاپهبل عبارت دذهنی تصورهڅخه پهلفظ تعبیر

(۱) الجرجانی

کول دی (١) تفتازانی دمعانی داسی تعریف کوی : ـ «دمعانی دعلم پهمرسته دمرادی معناپه اداکولو کښی خطانه پیښیږی »(٢) اوبستانی بیاوایی چهاجحهداده چهدمعانی‌اوبدیع دواړهعلمونه دبیان دعلم ترعنوان لاندی راشی (٣)

مګرڅکه چهپوهانو دمعانی علم‌ځانته علم بللی دی‌اوهم دمعانی‌اوبیا تعریفونه توپیر سره لری اویوله‌بله جلادی نودلته‌ئی هم‌جلا جلاراوړ و .

موضوع : دمعانی علم پهلاندی اتو شیانو کښې ژغیږي :

مسندالیه ـ مسند ـ اسناد ـ دفعل متعلقات ـ قصر ـ انشأ ـ فصل اووصل ـ ایجاز اواطناب اومساوات ـ چهداتول دمعانی دعلم پهغایه پوری اړه‌لري .

غا یه : دمعانی دعلم غا یه اومقصد بلاغت‌دي .

بلاغت‌څه‌شي دی؟ بلاغت‌په‌لغت کښې انتها اورسیدواووصول تهوایی ، مګردمعانی دعلم‌دخاوندانو په اصطلاح دفصیح کلام مطابقت‌دی دحال‌دمقتضاسره (٤) دحال‌دمقتضا څخه‌مراد دویونکی او اوریدونکی اود کلام دځای دحالاتو مراعات دی چه دهرحاله سره وړاومناسبې خبری وشی.د بلاغت غایه داده چهزړوته معناوی په ښکلی اوښه‌عبارت ورسول شی، اوددې غایی له شرطو څخه فصاحت اوصراحت دواړه‌دی .

فصا حت څه‌شي دی ؟ فصاحت‌په‌لغت کښې ظهوراوڅرګند یدوته‌وایی (٥) مګردمعانی د علم په اصطلاح هغه ښکـاره الفاظ دی چه‌فهم ته‌ډیر نږد ی اوپه استعمال کښې‌ډیر مانوس وی(٦) فصاحت‌پردوه‌ډوله دی یومفرد فصاحت ـبل‌مرکب فصاحت.

مفرد فصا حت: هغه‌دی‌چه‌په حروفو کښې تنافر،غرا بت‌اودلغوی قیاس څخه‌مخالفت نه‌وی اود کراهت اوابتذال څخه‌پاك‌وی.

تنافر : تنافر دهغه‌توري او کلمی راوړل دی چه‌پرژبه باندې درانه‌وی اوپه‌سختۍ ژبه پر اوړی (٧) که‌څه هم‌فصیح وی(٨)لکه‌دا بیت .

کرلانی لانورشراب نوشلی‌نه‌دی دامستی واړه‌په جام‌الستی کـا

مقصدد« کرلانی »لغت‌دی چه‌د«ر» او«ل» او«ن» یوځای راوړل پرژبه خورا درانه‌دی.

---

(١) علم‌الادب ـ لمري جز ـ د یسوعی تأ لیف ٢٨ مخ
« ٢ » مختصر المعانی٣٣ مخ
«٣»دائر ة المعارف بستا نی ـ پنځم جلد ٢٤٩ مخ .
«٤»التفتازانی ـ الجرجا نی
« ٥ »مدارج‌البلاغت ـ ١١مخ
«٦»التهانوی ـ السیوطی ـ التفتازانی
«٧»مدارج البلاغت ـ ١١مخ
«٨»مختصر المعانی ـ١٨ مخ

غرابت : غرابت دنامانوسی کلمې راوړل دی، تفتازانی وایي چه غرابت دهغی وحشی کلمې استعمالول دی چه معنایې څرگنده نه وی اوهم استعمالئې نامانوسه وی. (۱) پسوعی هغه کلمې هم غریبې بللی دی چه دمعنی موندلو دپاره ئې ویونکی دلغتو کتابو او ډ کشنریو ته اړشی (۲)

دلغوی قیاس څخه مخالفت : دلغوی قیاس څخه مخالفت دادي چه په یوه لغت کښې داسی تصرف وشی چه اصل واضح نه وي کړی .لکه دخوشحال خان په لاندې رباعی کښې «دسړی» لغت چه وایی .

چه را ښکاره شو یو سړی — زړه می پري بایلو هغه گړی

د زړه ښند نه آسانه نه ده — بی ځایه ځوك ښندي یوه دمړی

ځکه د«سړی» لغت دتانیت په صورة نه په لیك اونه په محاوره کښې اوریدل شوی دی.

کراهت: کراهت هغه بولی چه داروېدونکی پرغوږ بدې پریوزې اوله اوریدوئی کرکه وشی.

ابتذال : ابتذال بد استعمال ته وایی نودا کله دې حیثه وی چه یوعامیانه اوډیر مشهور لفظ بی ځایه راوړه شی او که یځیله لفظ په اصل وضع کړي سخیف او بی کاره وی.

دوهم مرکب فصاحت: مرکب فصاحت هغه دي چه له فصیحو مفرداتو څخه جوړ شوی وی اود تالیف کمزوري اود کلماتو په منځ کښې تنافر او تعقید او تکرار نه وی .

دتألیف کمزوري .دتألیف کمزوری داده چه یوه کلمه بلی کلمې سره نیمگړې و نښلوی لکه په شعر کښې چه د«نیخه» کلمه راوړه شی چه د«نه یم خبر» څخه خلصه شوې ده اویا د کلام په اجزاو کښې تقدیم او تأخیر راشی ،نو که دادشعري ضرورت له حیثه وی او که بل څه دشعري ضرورت له حیثه لکه داسعد سوري دالاندې بیت :

زرغونو مځکو کې ځل کا لکه ستوري — چه پرهسك باندې ځلیږي سپین گلونه

دشاعر مقصد داسی دی: «زرغونو مځکو کښې سپین گلونه هسې ځل کا، لکه ستوري چه پر هسك باندې ځلیږی» . او دې ته لفظی تعقید هم وایی .

تعقید : تعقید یعنی غوټه ، چه په کلام کښې لفظاً یا معناً غوټه وی او سلیس نه وی او الفاظ دمعانیو په ترتیب نه وی راغلی (۳) .

تعقید پردوه ډوله دی : . لفظی ، معنوی .

لفظی تعقید: هغه دی چه داصلی معنا موندلو دپاره دجملې توری سره وروسته وړاندی شی، یا ډیر نور ضمیر ونه وغواړی لکه دمخه چه داسعد سوری په بیت کښې تیر شوه .

معنوی: تعقید هغه دی چه دلفظ او اصلی معنا په منځ کښې لیری والی وی اوډیری واسطی وغواړي چه اصلی معنی حاصله شی (٤) چه دا تعقید ځینو پخوانیو شاعرانو صنعت باله. خصوصاً د پاړسوژبې شاعرانو

(۱) مختصر المعانی - ۱٦ مخ

(۲) علم الادب - لمړی جز- د پسوعی تألیف

(۳) مدارج البلاغت ص ۹ (٤) قطوف الربیع فی صنوف البدیع - ٦ مخ

پەخپلو اشعارو کښې داشی دخپل شعر دسختولو او گرانولو دپاره ډېر استعمالاوه ، مثلاً انوری وایی :

چون حرف آخر است زابجد گه سخن
درراستی چوحرف نخستین ابجدا ست

چەدابجد دآخر توري څخه (غ) مراددي اوله غین زر «۱۰۰۰» چەپەپارسی ئی «هزار» بولی اود «هزار» څخه مراد «بلبل هزارداستان» دي چەپەپارسی ادب کښې یوازي (هزار) هم راغلی (۱) په پښتو کښې داتعقید لېږدي ، مگر پیاهم ځینوشاعرانودپارسی اوعربی پەتقلید په لاره کښې قدمونه اخیستی دی .

تکرار : دتکرار معنی خو ښکاره ده چەپەیوه بیت یایوه جمله کښې یولفظ دوه واره یې له کوم تحسینه راوړه شی .

صراحت : دبلاغت دغایې یوشرط صراحت دی ، دصراحت څخه مراد دادي چەیولنطېر مطلوبی معناداسی دلالت وکړی لکه دهغې معناد پاره چەقالب غوندي جوړ شوی وی (۲) مثلاً که څوك دچاڅخه پوښتنه وکړی چه ستا کور چېری دی ؟ اوهغه ورته ووایی : زما کورداوطن دی ! دلته د «کور» پەتوري کښې صراحت نشته ، ځکه چەد کور لفظ وهغې معناد پاره وضع شوی چەهغه پرڅو کوتو اویوه غولی دلالت کوی . صراحت پەدروشیانو اړه لري .

مترادفات ــ صفات ــ ابدال :

ترادف : ترادف داصولیینو پەتعریف دمفرده الفاظو اردبدل اوتواردوی چەپریوه شی باندی دلالت وکوي ، مگر دامفرده الفاظ کله کله دوضع پەاصولو کښې اختلاف سره لري (۳) مثلادا الفاظ مترادف دی :

ډېره ـ سنگړه ـ گاره ـ غرگی ـ شاڅه ـ مرغ ـ کانی ـ تیږه ـ یانور .

پورته الفاظ که څه هم پریوه جنس دلالت کوی ، مگرپه اصل وضع کښې اختلاف سره لری ډېره هري ډبری تەوایی ـ سنگړه دغره لویی ډبری تەوایی ، گاره هغې ډبری تەوایی چەاوبو سولولی وي ، غرگی گردې ډبری ته وایی ، شاڅه پېتە ډبره بولی ، مرغ هغه گردې ډبره ده چه واری پکېنږی ، کانی پېتی ډبری ته وائی چه چړی اوبرزه پرتیره کېنږی تیږه هغه ډبره ده چه یوه خوائی تیره وی که داالفاظ هریودخپلی اصلی معناپرځای استعمال شی نوداصراحت دی یانور داسی مثالونه . . .

صفات : صفتونه هغه مفردات دی چه دموصوف د بیان اوتحسین دپاره وضع شوی وی ، دداسی صفاتوراوړل هم دصراحت سره مرسته کوی .

مثلاً ووایو : مسری توره ـ ترکمنی آس ـ قند هاری انگور ، کابلی مڼی ـ یانور . . .

خوپه صفتو کښې هغه صفتونه ښه دی چه خاص پرخپل منعوت اوموصوف دلالت وکړی نه پربل چا .

(۱) دخاقانی قطعې اودصبای کاش عبرت نامه هم داتعقیدلري ـ مدارج البلاغة ۹ مخ (۲) علم الادب ـ جزواول ـ ۲۵ مخ (۳) علم الادب ـ لمړی جزو ـ ۲۶ مخ .

بدل : بدل په لغت کښې هغه ته وائي چه د بل پرځای ولاړ اونائب وي ، مګرد بیان والاوپه اصطلاح هغه صفت دی چه داسم قائم‌مقام وي او د اسم تعریف اوښه والی ډیر کړی . لکه کلیم‌الله چه دموسی علی اسلام پرځای وایو یالکه خاتم النبیین چه درسول کریم «ص» دنامه پرځای راوړو یالکه غازی ادی چه دهغی‌مشهوری‌غازی ښځې‌دنامه پرځای راوړ چه د پرنګیانو د جنګ په کال ئی ښه مړانه اوتوره کړی ده . یا لکه ذی القرنین چه د اسکندر دپاره راځی یانورداسی مثالونه . . . نوداسی بدل هم دصراحت سره کمک کوی .

بلاغت له څه‌شیانو څخه استفاده کوی؟

بلاغت له دروشیانو استفاده کوی : ۱ـ د معنی له ترکیبه ـ۲: دمعنی له صفتو څخه .
۳ : ـ د معنی له اسالیبو څخه .

دمعنی ترکیب : معنی له دووشیانوڅخه‌جوړیږی یوموضوع‌چه مسندالیه‌ئی بولی اوبل‌محمول چه مسند ورته وائي اوهغه نسبت چه دمحمول وموضوع ته کیږی اسناد بولی ، لکه دا جمله چه : « زلمی ولاړدی ! » په دی جمله کښې زلمی موضوع یعنی مسندالیه ولاړه‌محمول یعنی‌مسند او دولاړی نسبت زلمی ته اسناددی . ځکه نواوس مونږباید دادری شیان چه د معنی په ترکیب کښې سره لازمی ملګری دی وپیژنو .

۱ : مسند الیه

مسند الیه به یامطلق وی‌چه‌دهیڅ شی دمعنی قید ورسره نه وی اویابه مقید وی مثلاً په‌دی خبره کښې چه : «کاربرکت دی»مسندالیه‌مطلق‌راغلی‌او‌په‌دی‌خبره کښې‌چه: ښه کاربرکت‌دی مقید شوی دی ، همدا شان مسند کله مطلق‌او کله مقید راځی ، مګربه معانی کښې‌پردواړو بحث کیږی اوپه دمعانی‌په‌علم کښې‌له مسندالیه‌څخه هرهغه‌شی‌مقصددی‌چه د کوم حکم نسبت‌ورته کیږی نوکه دی فاعل وي اوکه نائب دفاعل(۱)او یابل څوك . . .

دمسند الیه حالونه ـ مسند الیه څلورحاله لری :

۱ : راوړل اوحذفول ـ ۲ ـ تعریف اوتنکیر ـ ۳ : ـ اتباع او فصل یانښتل اوجلا کیدل
٤ : ـ وروسته‌وړاندی یاتقدیم‌اوتأخیر چه‌دلته به دهر حال غرض ووایو :

۱ : راوړل اوحذفول : ـ دمسندالیه په‌راوړلو کښې څوغرضونه شته چه اخص غرضونه ئی دری دی . لمړی داچه مسندالیه دمخاطب اوآر ویدونکی دافادې دایضاح او څرګندولو دپار راوړل کیږی ، دوهم داچه دار ویدونکی په ذهن کښې تقرر ونیسی او دریم دتعظیم یااهانت (سپکولی) دپاره ذکر کیږی . ـ اودمسندالیه په نه‌راوړلو اوحذفولو کښې هم‌څوغرضه دی‌چه

۱ علم الادب ـ ۳ مخ .

يوله هغوځخه هغه ځای دی چه دمسند اليه پروجود پوداسی ښکاره دليل موجود وی چه دده راوړل فضول ښکاري مثلاً يو کتاب مو په لاس کښې وی او و.وايو . « پټه خزانه ده ! » مقصد دادی چه (دا کتاب پټه خزانه ده !) اوبل په هغه ځای کښې حذفيږی چه و يونکی بی له مخاطبه بل څوك پهحال نه خبروی لکه ديوچا پهباب کښې خبر ی کو ی ء چههغه تاسی او مخاطب تهمعلوم وی نووواياست« ووژ ل شو » يعنی هغهسړی چهتاسی او مخاطب تهمعلوم دیووژل شو !

۲ : ـ تعريف او تنکير : ـ دنحو دعلم پهقرار اصله داده چه مسند اليه معر فه وی اومعرفه هغه اسم دی چهدمعين شی دپارهوضع شوی وی يعنی ښهداده چهمسنداليه معروف اوښکارهوی اوپه مسند کښې اصله دادهچه نکرههغه ده چه دغيرمعين شی دپاره وضعشو ی وی لکه د«سړی» لفظ چهنکره اوغيرمعين وی مگر کهوويل شی چه « دغهسړ ی ! »البته هغه وخت معرفه کيږی دمسنداليه تعريف پهځو شيانو اړه لر ی :

پهضمير ـ پهعلميت ، پهاشارت ، پهموصول ، پهالف ولام ، په ندا اويا چه معرفیته مضاف وی مثلاً پهضميرسره داسی معرفه کيږی چهپه خبرو کښې مسند اليه ته دخطاب يا غيبت ياتکلم ضمير راجع شی چهضميرونه نو(ته ، دی ، زه) او نورد ی همدارنگه په علميت معرفی کيږی چهنومئی واخلی مگردانوم اخستل بهيادسړی دحاضريدو دپاره وی لکه چهوايو «زلميهراشه» ! اويابه داحترام اوتعظيم پهتوگهوی چه ووايو : «پهای احمدشاه بابا فتح کړ !»اويا به د اهانت اوسپکوالی پهډول وی چهووايو « خروټل دی ! » اوداچه په اسمأاشارت معرفه کيږ ی داهم د تعظيم اواهانت ليریوالی اونژ ديوالیحالاتلریچه نومونه ئیدادی «دا ، دغه ،هغه ، هوغه ، ها اوپه اسمأموصوله چهمعرفه کيږی په پښتو کښې« هغه چا » او « هغهڅوك » شته اوپدې تورو ځکه معرفه کيږی چهمتکلم بیاهصلی دمسنداليه احوال معلوملای نشی ملا وايو «هغهڅوك چه پهبل پوری خاندیځان سپکوی »يا « گټه هغهچاو کړه چهزيار ئیويوست ! »اودا چه مسنداليه پهالفولام معر فه کيږی دايواز ی په عربیژ به کښېزاځی، لکه «الرجل» په پښتو کښې نشته ځکه نو مونږ تر تيريږ و اوپه ندا سره چه معرفه کيږی داسی دی لکه چه نار ی کړو : ـ آ سړيه کښېنه ! دلته دندا په حرف سره هغه مخصو ص سړی دنورو سړيو لهډ لی څخهوتا کل شو

اوپهاضافت: چهمعرفه کيږی هغهداسیدی چهووايو: «دبريالی آس» يا «دسدونو کړ!» ځکه چه آس اونو کړ يوهممعروفهنه و خو بريالی اوسدوته چه ئی مضاف کړه معرفه شول .

دمسنداليه تنکير : دمسنداليهدتنکيرڅخهبه يامراد افرادوی نو کهدادمفرد پصورت وی او که دجمع لکه داجملهچه : «سړیويلی دی » يابهمرادنوعه وی لکهچهووايو : پوهنه رڼادهـ اويا بهمراد لږوالی ، ډيروالی ،تعظيم او يا تحقيروی .

۳ :اتباع او فصل: دمسنداليهداتباعڅخهمراددادیچهمسنداليهپه يوهدځلورو نحویتوا بو پوری ونښلی ، توابعدادی :

« ۱ » مختصرالمعانی ـ ۶۹ مخ .

وصف ، توکید، بدل، عطف . چه له وصفه څخه د مسندالیه د حال بیان مقصود دی که مدح که ذم او د توکید مقصود د مسندالیه څخه د توهم رفع کېدل دی، چه د مسندالیه په تحقیق او تثبیت کښې څه شک او وهم پاته نشی . او د بدل څخه مقصد ایضاح او څرګندول یا د تقریر ډېر والی دی ، مګر د مسندالیه اتباع په عطف پورې به یا د تفصیل د پاره سره د اختصاره او یا به د دې د پاره وې چه د کلام پر ترتیب دلالت وکړي او یا نور.
چه دا بحث په نحو اړه لري .

د مسندالیه فصل : د مسندالیه فصل دا دی چه د ده او مسند په منځ کښې یو عمده ضمیر یعنی د فصل او جلاوالی ضمیر راشی - لکه په پښتو کښې چه کله کله وېل کېږي : « سدو دوي خوشاله دی ! » (دوی) منفصل ضمیر دی چه د سدو او خوشاله تر منځ راغلی - د فصل فائده تخصیص او توکید دی .

٤ د مسند وروسته والی او اند یوالی: د مسندالیه حق دا دي چه وړاند (مقدم) وی ځکه چه ذهن ته وارد واره مسندالیه لارموی او هم پر ده باندې حکم کېږي او هم له دې جهته باید مقدم وی چه د مسندالیه په راوړلو داړو پدونکی شوق خبر ته ډېر زیاتېږي ، او کله کله چه مسندالیه تر مسند وروسته کېږی هغه به ضرور د کم مقصد د پاره وي چه د مسند په حال کښې به د رته راشی .

۲ : مسند

د مسند تعریف خو د مخه د رته ښېر شو چه مسند د موضوع یعنی مسندالیه ښکاره خبر دی او د معانی د علم پوهانو ډېر اوږده بحثونه پکښې کړي دی، خو مونږ ئې د لته لنډوو، او مهم مهم شیان ئې راوړو :

د مسند حالونه:- مسند څو ر حاله لری چه د ري حاله د ده او مسندالیه په منځ کښې سره شریک دی چه د مسند راوړل او حذفول ، تعریف او تنکیر، تقدیم او تأخیر دی ، او څلورم حال خاص په مسند اړه لری چه دا نو د مسند افراد او اجمال دی .

۱ : د مسند راوړل او حذف : - د مسند د راوړلو مقصد د مسندالیه څخه د حکم افاده ده ځکه چه مسند نه وي معنا نیمګړي پاتېږی او کمال ته نه رسیږی او مسند کله په زمانه پورې اړه لری لکه چه ووایو : - « سدو وږو هیدی ! » او کله زمانه پورې اړه نه لری لکه دا خبره چه : « سدو ږوه دی !»

د مسند حذف : - مسند چه حذفیږی یا به د هغو غرضو د پاره وی چه د مسندالیه په حذفولو کښې د رته وویل شوه او یا هغه وخت نه راوړل کیږی چه پوه ښکاره قرینه موجوده وی او پر ده دلالت وکړی مثلاً داستفهام او پوښتنی په وخت کښې یو سړی ووایی :« سدو مړ شو ! » او ته د تعجب او استفهام په توګه ووایې :« څه وایی سدو؟ ؟ » مقصد دی دا دی چه : آیا سدو مړ شو ؟ د لته د ته داستفهام او تعجب وضعیت د مسند پر وجود قرینه ده ، یا مثلاً د پوښتنې ځواب وی لکه چه څوك پوښتنه وکړی چه : دا کتاب چا لیکلی دی ؟ او تاسی ځواب ورکړی : - « پردل » یعنی پردل لیکلی دی ! چه د لته پخپله د ځواب وضعیت قرینه ده یا نور داسی ځایونه :

۲ : دمسند تعریف اوتنکیر : دمسندله‌تعریف اومعرفه‌والی څخه مقصد دادی‌چه‌مسند په یوه ځای یایوه شي پوری مقید اوحصروی لکه چه‌یوچاته ووایو : ـ « ته‌خو دغه‌سړ ی یې ! » او مقصد مو دتوهم ور کولو اودفع‌وی چه‌ظالم نوبل یودی یعنی زه تاپیژنم ته‌خو دغه سړ ی یې ، ظ لم نه یې ـ

دمسندتنکیر : دمسندله تنکیره مراد دادی چه‌یوه ځای یایوه شي پور ی حصرنه وی لکه چه ووایو : ـ « پردل بز گردی ! » یعنی یوله‌بز گرانو څخه‌دی او که نکره داضافت یا دصفت په واسطه په‌کوم شي پوری‌تخصیص وعمومی نو مقصد دافاد ې بشپړ والی اوتتمیم دی ـ مثلاً : ـ دی دپاچا زوی دی ـ یا : دی ښېښتلی زوی‌دی ·

۳ : ـدمسند وروسته‌وړاندېوالی : مسند ترمسند الیه‌وروسته راځي ، ځکه چه‌دوړاندېوالی اوتقدیم حق‌دمسندالیه دی ، مګر کله کله دځینو عللو په اثر مسند تر مسند الیه دمخه کیښ ی چه له هغوڅخه په‌پښتو کښې داځوځایه مونډل کیږ ی :

لمړ ی دتعظیم په‌ځای کښې لکه‌چه ووایو : « لوی‌یې خدایه ! » دوهم په ځا ی کښې چه دمسنداهمیت‌یانزل پکاروی نو که له‌هغوڅخه‌مدح متصدوی که‌ذم که‌دعامر اد وی‌یادارویډونکی تنبیه مثلاً دبدستایلو په‌ځای کښې وایو : «ناروغی له بدوخوږو ده » په‌دې جمله کښې ناروغی مسند، بدخواږه مسندالیه اونا روغی نسبت بدو خوږو ته اسناد دی او یاد دعا په وخت کښې چه بېښ نیکه ویلی د ی ·

هسک ‌ئ اومځکه نغښته ستاد ه　　　　د مړ و و.د ه لـه تـا د ه

دا یا لنه ستا ده خد ایه ! !

لو یه خدا یه ، لویه خدایه !

پالنه مسنداو خدای‌مسندالیه‌دی‌اویادتنبیه په وخت کښې چه مور زو ی ته پقهر شی او له بده کاره‌ئې راګرزوی نوورته وایی : ـ ودی وزه ستر ګی سم کښېنه ! ـودی وزه‌مسند او ستر ګې مسندالیه دوتلونسبت ستر ګوته اسناد باله کیږ ی ·

٤ : دمسند افراد اواجمال : ـ دافرادڅخه مقصد ومسند یوازی والی اوښکاره‌والی دی‌یعنی داسی سبب موجودنه وی چه هغه دمسند داجمال تقاضا کوی ، مثلاً وایو : « احمدشاه بابا غازی دی ! » دلته هیڅ اجمال نشته ، مګردمسند اجمال دحکم‌دټینګوالی اوتقو یت دپاره راځی چه دا قوه نواکثراًداسنادپه تکرارحاصلیږی مثلاً وویل شي، ـ «سد ویه ولاړ ەولاړتاته ګوری !»

۳ : اسنا د

اسناد د مسند الیه‌اومسند په منځ کښې‌نسبت دی ،اوچه مسندالیه اومسند موو‌پیژاند نواوس باید دانسبت هموپیژنو · اسناد پردوه ډوله دی : حقیقی ـ مجازی ·

حقیقی اسناد : ـ حقیقی اسناد هغه دی چه دفعل یاشبهه فعل نسبت هغه شی ته وشی چه د ده دپاره وضع شوی وی ، مثلاً دمړ ید ار دفعل نسبت دمرحوم مخلص په لاندې مسدس کښې چه د ملت خائن ته وائي ·

دخوارې پوستین دی هر شوچه دی زوړ کی   اوس دی داسی اوی جناب له ځانه جوړ کی
دعا جز ملت په وینو دی ز ړه سوړ کی   تر پښو لاندې دی پایما له لکه پروړ کی
په حرا مو ورجوښو شودی ځان موړ کی
نفس ابلیس اری مشت پر شیطان څه دی ؟

مقصد په هغه نیم بیت کښې دی چه وایی : په حراموورجوغوښودی ځان موړ کی ـ اوس د موړوالی دفعل نسبت ورجوغوښوته حقیقی نسبت دی ، ځکه چه دور جوغوښو دخوړاووضع دمړیدو دپا ره شوی ده ··

مجازی اسناد :ـ مجازی اسناد هغه دی چه دفعل یاشبهه فعل نسبت هغې معناته وشي چه په اصل کښې دده دپاره نه وی وضع شوی لکه هغه دمړیدو دفعل نسبت دخوشحال خان په بیت کښې چه وائي

سپینه خوله ئې وماراکړه وی منی موړشم   وئې خواره وزیه داخو نیمه ریځی دی

په دی بیت کښې دموړوالی دفعل نسبت سپینی خولی ته مجازی نسبت دی ، ځکه چه سپینه خوله لکه وریجې غوښې دمړید ودپاره وضع شوی نه دی اونه خوله دمړید وشی ده او نه څوك په مړید لای شی · دحقیقت اومجاز بحث اوزددی چه دبیان په علم کښې به مفصل درته راشی·

داسناد موقع چېری ده ؟ دحقیقی یامجازی اسناد موقع اوځای په جمله کښې دی ، ځکه نو باید جمله هم څه نه څه وپیژنو ·

جمله :ـ له دوویاډیرو کلمو څخه جوړیږی اوپردوه ډوله ده : یو خبر یه بو لی بله انشا ئیه

خبر یه جمله : خبریه جمله هغه ده چه ویونکی ته ئې ددر واغو یا رښتیا نسبت کیدلای شی نو که داجمله دواقع سره مطابقه وی او که نه وی · مثلا داجمله چه « پښتون آزاد دی ! » خبر یه جمله باله کیږی . ځکه ویونکی ته ئې سړی ویلای شی چه رشتین دی یادرواغجن ·

انشائیه جمله : ـ انشائیه جمله بالعکس هغه جمله ده چه ویونکی ته ئې در ښتیا اودرواغو نسبت نشی کیدلای ، مثلاً یوڅوك دروازه وټکوی تاسی نو کرته ووایاست :« وګوره ـ څوك راغله؟» په دې جمله کښې امراواستفهام یوځای شوه ، ددرواغو یارښتیا نسبت څه معنی نلری ! ـ دانشا تور بیان به وروسته درته راشی ·

دخبریې جملې اقسام : خبریه جمله به یااسمیه وی اویافعلیه ، اسمیه خو لکه داجمله : « پردل ناست دی ! » یعنی هغه جمله اسمیه بولی چه لمړی جزوئې اسم وی . مگر دفعلیې جملې تعریف مختلف دی ، څوك وائي هغه جمله فعلیه چه لمړی جزئی فعل وی ، ددې تعریفه سره سم فعلیه جمله

په پښتو کښې نشته، ځکه‌چه په‌پښتو کښې دعربی په‌شان‌فعل ترفاعل دمخه نه‌راځی ـ اومعلومه شوه چه دادسامی ژبو تعریف دی اوخوك وایی : په ـ فعلیه جمله‌هغه‌ده چه‌په‌جمله کښې فعل‌وی نو که لمړی جزو ی او که دوهم ـ ددې تعریف په قرارنو په پښتو اوځینو نورو آریائی ژبو کښې هم‌فعلیه جمله‌شته لکه داجمله : « پردل تللی‌دی ! » ځکه چه‌دوهم جزفعل دی اوالبته داتعریف دآریائی ژبو دی دجملې‌نوربیان دنحوپه‌علم اړه‌لری ـ خودلته داهم‌باید وویل‌شی چه دخبریې جملې څخه غرض دمخاطب افاده ده‌نو که دا افاده دحکم له‌حیثه منفی وی او که موجبه وی ـ ۰

تبصره : ـ درته وویل شوه چه‌مسند حکم‌دی اومسند الیه‌هغه‌شی چه‌حکم پرکیږی او جمله له دې دواړو څخه جوړیږی ـ نوځکه فعل مسند الیه نشی کیدلا ی او اسم هم مسند او هم مسند الیه کیدلای شی .

تردې ځایه چه‌ومسندالیه او مسند اواسناد وپیژانده دادمعانی علم‌درې برخې‌وې ، اوس به‌ددې علم پنځه نوری برخی درته راشی چه‌داهم دمعنی په‌ترکیب اړه لری ۰

٤ برخه : دفعل متعلقات

دفعل متعلقات فاعل ، مفعول اودمتعلقاتو توابع : لغت ، توکید ، حال ، استثنا اونور دی چه‌دابحث هم‌په‌نحو اړه اری ، مگرکوم شی چه په علم معانی پکـار اودبلیغ کـلام دپاره لازم دی هغه متعلقاتو سره دفعل ترتیب دی ۰ چه دبلیغ کـلام ویونکی یالیکونکی اید ددې ترتیب مراعات وکړی ـ په‌عربی کښې خولمړی‌فعل بیافاعل بیا مفعول اووروسته‌دفعل ـ متعلقات اوتوابع راځی او کله کله دبعض موجباتو په اثر داترتیب هم سره اوړی ـ چه داهم بېل بحث دی ـ مگر په پښتو کښې دفعل او متعلقاتو ترتیب بل ډول دی ـ یعنی لمړی فاعل بیا فعل راځی لکه داچه زلمی خاندی او کله فعل تر مفعول لا هم وروسته راځی لکه‌دا جمله «زلمی پراس سپریږی!» بلکه‌داسی لاهم کیږی چه‌فعل ترخپلو ټولو متعلقاتو وروسته راشی مثلاً «میرویس په‌پښتنی همت پښتانه له مریتو به‌آزاد کړه!» داترتیبونه هریوپرخپل ځای‌درست دی‌او ویونکی یالیکونکی ئې‌باید مراعات‌وکړی ـمثلاً داجملې داسی باید ونه لیکل‌شی : خاندی زلمی ۲: زلمی سپریږی‌پرآس ۳ـ آزاد کړه پښتانه میرویس له‌مریتو به ـ

که‌څه‌هم‌یوډول‌معنابښندی‌مگرفصاحت نلری، ځکه‌چه‌فصیحی جملې‌باید‌پرنحوی‌قواعدوسمی‌وی .

د متعلقاتو حذف: کله کله دفعل ځینی متعلقات حذفیږی مثلاً دیرپیښیږی چه‌فعل دمفعول راوړوته ضرورت نلری، یعنی‌هغه مفعول‌چه‌دویونکی اواروېدونکی په ذهن کښې‌حاضروی اوحاجت راوړلوته ونه‌لری،مثلاً چاپوښتنه کړی‌وی‌چه« آس‌چاراووست؟» بل‌په‌جواب کښې‌ورته ووایی:ـ

«سدوراووست!» دلته‌نو حاجت دي‌ته‌پاته‌نشوچه ووايي: -«آس‌سدو راوشت!» او کله فاعل اومفعول دواړه حذفيږی مثلاً وي چيلوی خوړل-
مگردا نه‌راوړل به‌يادا‌ختصار دپاره‌وی اويابه‌د تعميم له‌جهته‌وی اويابه‌د ابهام دبيان‌دپاره‌وی-
ددې موضوع مفصل بحث هم په‌نحواړه‌لری. دلته‌نور ضرورت‌نشته.

٥ برخه: قصر

دقصرخخه مراد په يوشي پورې دبل شي تخصيص دی ، نوپه‌هرډول لارې چه‌وی لکه په دې جمله کښې دولاندې تخصيص په‌پر دل پورې چه‌ووايو«هيڅوک بيله پردله ولاړندې-!» په‌دې جمله کښې‌ولاړه مقصور او پردل‌مقصورعليه‌دی!
دقصرغايه:- دخبروتمکين اودمخاطب‌په ذهن کښې‌دهغو تقرردی.
دقصرويش: قصرپردوه‌قسمه ويشل کيږی ، يوقصردصفت پرموصوف‌دی اوبل قصر دموصوف پرصفت‌دی -لمړی-خودصفت اختصاص په‌يوه تاکلې موصوف پورې‌دی مگرپه داسی ډول چه بل موصوف ته تجاوزونه کړی (١) لکه‌چه ووايو:- «بی له‌خدايه بل‌څوک تل‌ژوندې‌نه‌پاتيږې!» اودوهم چه قصردصفت‌پرموصوف دی‌لکه‌چه ووايو:-«ژوندی‌بی‌خدايه بل‌څوک نه پاتيږی»
دقصرلارې:- دقصرلارې په‌عربی کښې‌شپږدی‌مگرپه‌پښتو کښې‌داځلورلارې تطبيقيږی:

١:-دنفی‌دلاری‌قصر، چه(نه‌اونشته)ئې‌توری دی مثلاً« زه‌ليکونکی‌يم شاعرنه‌يم!»
٢:داستثنادلارې:چه (بی-پرته-بيله) توری‌لری-مثلاً:«بی‌تابل‌څوک ستادژبی‌خدمت‌نه کوی!»
يا« پرته له تابل څوک‌ستا په‌درد نه خوری!» يا« بيله مونږنور ټول انسانان پر مخ تللی دی »
٣:-دعطف‌له‌لاری :چه‌په‌پښتو کښې‌د(خو، بلکه-يوازی-ليکن)توری په‌دغه‌ځای کښې راوړل کيږی
مثلاً ويل کيږی:«دپښتوخدمت‌خوستاسی‌زلمو وظيفه ده!» «ته‌شاعرنه‌يې»
بلکه ليکونکی يې! » « زه‌يوازی تللی‌وم ! » « ته‌بيده‌نه‌يې ليکن پروت يې ! »
٤ : - دجمع دمنفصل ضمير له‌لاری : لکه‌چه‌وايو : « دا کار پردول دوی کولای‌شی !»
قصر په منځ کښې راوړل : قصر دفعل او فاعل اونورو معمو لاتو تر منځ هم راتلی مثلا
ووايو : « هيڅوک رانغله خو پردل راغی ! » ياداچه « پردل يوازی راغیء ! »

٦ برخه : انشاء

انشا ايجاد ته وايی : - انشاء پردوه ډوله ده ، يوه هغه‌جمله ده چه ويونکی ديوشي غوښتنه

(١) شرالا علی سقر-٢١مخ

یکوی دا طلبیه‌بولی اوبله هغه‌جمله ده چه ویونکی د کوم‌شی غوښتنه نه‌یه‌ کو ی ـ بلکه نشتوالی اونیستی‌ئی داغیر طلبیه‌بولی نو په دی ترتیب انشا په‌څو شیانو پور ی اړه لری چه هغه داد ی :

امر ، نهی ، استفهام ، تمنی ، هیله ، لوړه (قسم) تعجب ، ندا څنګه چه انشائیه جملې په ډیرو شیانو پوری اړه لری لکه‌نودانشا ئیې‌جملې اغراض هم‌مختلف دی مثلاً امریوه صیغه ده چه‌په‌دی سره دمخاطب‌څخه دفعل‌انشاء غوښتنه کیږی اومرادئې‌ئی التماس، دعا ، تر ټنه دروندوالی یاسپکوالی یانورڅه وی دعایی امرلکه دیټ نیکه مناجات چه وایی :

دا وګړی ډیر کی خدایه　　　　لو یه خدایه لویه خدا یه

ددی معنانو دانه ده چه بیټ نیکه نو پرخدای امر کوی بلکه یوه دعاده اوغرض‌ئی ا لتجا اوالتماس دی لکه وایو چه « خدایه ماو بخښه ! »

داسی دعائیه امرونه‌په‌عربی کښې ډیردی « الهم اغفرلنا » یانور ۰۰۰ یادترټنې اوسپکوالی په‌ځای کښې چه‌وایو : « ورك شه ، مخ دی‌پیر ته که ! » یاددروند والی په ځای کښې مثلاً پښتنو میرویس خان ته‌وویل « راشه ، ته‌زمامشرشه ! » یانور داسی مثالونه هم‌داشان د ی دنهی غرضونه مګرله استفهام او پوښتنې څخه‌غرض‌دیومجهول امرخر ګندول‌دی چه‌دادې‌نفی‌او نهی اقرار تنبیه ، انکـار ، تعجب ، تعظیم ، تحقیر اونورو دپاره راځی مګردتمنا غرض دهیلې په‌تو ګه دیو شی غښتل دی نو که هغه‌شی ممکن او که‌محال‌وی مثلاً وویل‌شی « کـاشکی ددې ملت یوسړی هم ناپوه نه‌وای ! » اود هیلې یعنی‌ترجی‌غرض‌هم دامیدیه تو ګـه شی غوښتل د ی مګر دا مید جنبه ئی بایدقوي وې لکه داچه وویل شی: «ښائی‌چه داملت به‌ویوهیږي‌اوتر ابده به‌په ناپوهی کښې نه‌وي! » دقسم اوتعجب غرضونه‌خوښکـاره دي‌مګرقسم اوتعجبا کثرأدغیرطلبی جملې‌دپاره‌راځی. دندا غرض دعـا تأثر اونوردې چه‌هر یو پخپله قرینه پیژندل کیږي .

۷ برخه فصل اووصل

وصل‌دادي چه‌جملې یوپربل عطف‌سی ـ او فصل دادې چه عطف پرینبودل شی په‌پښتو کښې دعطف توري « او » دې .

دفصل ځا یونه : ـ فصل پنځه ځـایه لري ـ یوهغه‌دي‌چه‌دوې‌جملې بیخی سره نښتې وې یعنی کمال اتصال ولري اوداسی‌ښکاره‌شي‌چه‌دوهمه‌جمله دلمړی‌جملې تاکید یابیان دی‌مګرعطف‌غورځول شوی‌وی ، لکه‌عبدا لقـادرخټك‌چه وائی ،

باران اوریږي ، ښځوا کی‌ځاځی　　　　نسیم‌راوالوت‌سنبل‌پری ناځی
اسبـاب دعیش واړه موجوددی　　　　ساقی‌ته ګوروکه دی‌راپاځی

په‌پورته‌رباعی کښې‌ښځوا کی پرباران عاطف اودهغه‌بیان‌دی. اوفصل‌هم‌راځلی یعنی‌دعطف‌توری نشته یاوایو : هغه‌وړو کی سورسپین ، چاغ شلنده دی‌یانور ۰۰۰

دوهم ځای: بل هغه ځای دی چه پر لیری والی یعنی کمال انقطاع وی چه دوی مختلفی جملی یعنی یوه انشائیه او بله خبرئیه سره راغلی او دوهمه د لمړی بیان یا تا کیدوی مگر د عطف توری له منځه غورځیدلی وی لکه چه دا جمله : « ته ورځه زه یا تېږم ! » چه لمړی جمله انشائیه او دهمه خبریه ده او د عطف توری هم نسته .

دریم ځای: د کمال اتصال د شبه په ځای کښې، یعنی متصل وی مگر انز، چه دوهمه جمله تقریباً د لمړی جملی ځواب شانته وی لکه دا متل .

«مه داسی خوږ سه چه څوك د وخوری ، مه داسی تریخ سه چه څوك دی وغورځوی»

څلورم : د کمال انقطاع د شبهی ځای چه تر یوی جملی د مخه دوی جملی راسی او د دریمی جملی عطف پر یوی د مخنی جملی درست وی او پر بلی نه ـ مثلاً :

« زلمی په تن روغ ، په زړه ناروغ ، په ژړا ژاړی!» په ژړا ژاړی جمله یوازی د په زړه ناروغ د جملی بیان راغلی دی د هغی بلی جملی سره نه لگیږی او فصل هم راغلی یعنی د عطف د توری ځای خالی دی .

پنځم :ـ هغه ځای چه دوی کاملی جملی سره راسی دوهمه پر لمړی عطف مگر معناً دوهمه جمله له لمړی سره مخالفه وی او معناً مناسبت ور سره و نلری لکه دا متل : « چا په کلی کښې نه پر ښود ، ده وېل آس می د ملك کره وتړه ! »

دوصل ځایونه : وصل دوه ځایه لری ، یو هغه ځای دی چه دوی جملې په خبریه او انشائیه کښې سره مختلفې وی او عطف ئې «او» سره راسی لکه چه وایو: «احمد دی کښینی اوزه دریږم!» دوهم هغه ځای دی چه دواړی جملې په انشائیه او خبرئیه کی سره برابروی لکه دا متل: «ته گوری و ماته اوزه گورم وتاته» کار تر منځ شو یا ته ! چه دواړی خبرئیې جملې راغلی دی .

۸ برخه : ایجاز ، اطناب ، مساوات

ایجاز اختصار او اطناب اوږدوالی او مساوات برا بروالی ته وایی ، او د معانی په اصطلاح ایجاز هغه دی چه لوی مقصد په ډیر لنډ عبارت اداشی او اطناب هغه دی چه لنډ مقصد په اوږد عبارت اداشی او مساوات هغه دی چه مقصد او عبارت سره برا بروی . مگر دا دلنډ والی یا اوږدوالی یا برابروالی تاکل او تعین فقط د منځنیو او متوسطو خلکو په عرف اړه لری چه ددوی کلام نه بلاغت ته رسیږی او نه مهاهت او بدو یت ته (۱) یعنی که مقصد په داسی عبارت اداشی چه متوسطی طبقی خلکو تر عبارت په لنډه عبارت سره اداشی ایجاز دی او که د متوسطو خلکو تر عبارت په اوږده عبارت را اوډه شی اطناب دی ـ یا په بل عبارت که لفظ له مفهوم سره مساوی وی مساوات دی او که تر مفهوم ډیروی اطناب او که لنده وی ایجاز باله کیږی

۱ مختصر المعانی ـ ۲۷۸ مخ .

ايجاز : مثلا يوسړی تهچه ډېر درد رسیدلی وی یامثلا مینوی نووایی :«اوف ـ اوه !»
پهدي يوه لفظ سره دده ټول دردونه اروپهدونکی ته متصور کېږی .

دايجاز قسمونه :

ايجاز پردوه ډوله دی :

يوايجاز بېله حذفه : اوبل سرهله حذفه :

ايجاز بېله حذفه هغهدی چه دجملی څخه کومشی حذف شوی نهوی لکهیوه پښتانه تهچه
څوك ووایی «بی پښتو سړیيې !» دا که څههم یوه جملهده مگر دپښتنو پهنزد ئې مفهوم اومعنا
خورا لویه ده، ځکهچه دپښتنو پهاصطلاح دپښتو نفی داخلاق ، انسانیت ، شرافت ، غیرت حتی
داسلامیت نفی ښکاریږی.اوبل ایجازسره لهحذفهدی مثلاً پهاصطلاح کښې وایی :« ټول کلی
خبردی ـ ! یا: د کلی څخه پوښتنهوکړه!» یعنی دکلی دخلکو څخه چه دخلکو کلمه حذف
شوي ده .

اطناب: مثلاً دېردل څخه پوښتنه وشی : ستانوم څهدی؟ دی ووایی :«زمانوم پردل دی ،
دپلار نوممی کوندل ، پهخټه محمدزییم ، پهنوی ښار کښې اوسم ! »

داطناب قسمونه: داطناب قسمونه ډېردی چه مشهوره ئې دادی :

۱: ترعام وروسته خاصراوړل ـ۲: ترخاص وروسته عام راوړل ـ۳ : ترابهاموروسته ایضاح
راوړل ـ٤: تکریر ـ٥: اعتراض ـ٦: ایغال ـ۷: توشیع ـ۸: تذییل ـ۹: تتمیم یانور ...

ترعام وروسته خاص راوړل : لکه چه يو څاتـه وو ایو : ټول کتابونه درسرهراوړه
ترخاص ورو سته عام راوړل :لکه چه ووایو:زما کتاباونور ټول کتابونه درسره راوړه .
یایه دعا کی چه وایو : خدایه ماوبخښې زما مور اوپلار اوټول مسلمانان و بخښې !

ترابهام وروسته ایضاح لکه چه وویل شی : زهدرې ورونهلرم ، مشرقی زلمی ، کشر می
سدو ، همزولی می خالو دی .

تکریر : یعنی یوشی دوه واره یاډېر واره راوړل دی مثلاً :

عبدالقادرخان وایی :

چه ئې تللم په خندا خندا دیدن ته
اوس ئې درو هم په ژړا ژړا مزارته

اعتراض :ـ یعنی په کلام کښې یوه معترضهجمله راوړلدیعلی لکهخانچه وائی :ـ
اوس میخه زده « باقی دا» چه لهڅه راغی ،
ځی به چیر ته سو ریـا پلی ځمـا روح ـ
مقصد دباقی دا کلمه ده .

ایغال : دخبرې په پای کښې بله خبره زیاتول دی۔ یعنې د یوشي په مبالغه کښې غلو کول دي
مثلاً دنجلۍ مخ سپين ځلیږي ، ته وایې دځلور لسم سپوږمۍ ده ! »

توشیع : توشیع دا بولي چه کلام په تثنیه سره تمام اودوومفردو سره ئې تفسیر وشي ځکه چه
تثنیه په پښتو کښې نشته نوتردې تیر یږو ۰

تذییل : ـ ذیل لمن بولي یعني یوه جمله دبلې جملې په لمن پورې دتاکید د پاره نښلول دي لکه
دا مثل :

کـه تا ویل چه زه یم اوماویل چه زه یم نه به ته ئې نه به زه یم
که تا ویل چه ته ئې اوما ویل چه ته ئې هم به ته یې هم به زه یم

تتمیم : ـ د کلام په پای کښې یوه کلمه د کلام دښه والي د پاره زیاتولو ته تتمیم وایي که هغه
کلمه حذف شي د کلام خوندځي لکه دخوشحال په لاندې بیت کښې د« کنه » کلمه چه وایي :

ولې راته وایې چه په ښکلیو نظر مکړه
سترګې چه پیدا دي خو دیدار لره کنه

مساوات : ـ دمساوات مثال لکه څوك چه له چاڅخه پوښتنه و کړي :
(ته روغ يې ؟) هغه وایي : (هو ، روغ يم !)

* * *

۲ : د معنا صفتونه

دمخه مو وویل چه بلاغة له دروشیانو استفاده کوي دمعنا له ترکیبه او دمعنا له صفتونو اودمعنا
له اسالیبو څخه دمعنا ترکیب خومفصل ذکر شو اوس به دمعنا صفتونو او وروسته د معنا اسالیب
بیان کړو :

دمعنا صفتونه چه هره بلیغه معنا باید په هغو سره متصفه وي دري دي اول دادی چه بلیغه معنا
باید واضحه وي یعني آسانه وي اوپیله کوم اشکال اوعمیق فکره په ذهن کښې ځای نیسي چه په
پښتو کښې درحمان بابا دیوان تر هر دیوان دمخه ددې مزیت لرونکی دی او تقریباً ټولی بدلی
ئې په دې صفت سره موصوفي دي ځکه نودهر پښتانه اوهري پښتنې په زړه کښې ئې ځای نیولی دی
مثلاً په څه سادګۍ دخپلو اوښکو بې اثره کیدل بیانوي :

غرونه غرونه خوب په څاڅکي او بو دروي
یار په سند زما د اوښو بید ارنشه

یا بل ځای دځان سیځل دا سې بیانوي :

ستا له غمه ځان زړه در حمان سوځي
لکه شمعه په زیارت د شهیدانو

دو هم صفت دا دی چه بلیغه معنا باید ټینګه او مطابق له واقع سره وي مثلاً خوشحالخان

دخولې اخیستلو واقعه داسې څرګندوی :

زه خوشحال کمزوری نه یم چه به دار کړم   په ښکـاره ناري وهم چه خوله ئې را کړه

دریم صفت دادی چه بلیغه معنا ملائمه وي یعنی دحال دمقتضا سره سمه وي مثلاً عبدالقادر خان دمستۍ په حال کښې چه ساغر ئې له لاسه لویدلې اومات شوی دی په څه منا سبو اودحال له مقتضا سره سمو الفاظو عذر غواړ ی :

له مستۍ مې ښیښه پریوته له لاسه
ساقي قهر راته مکوه څوانی د ه

۳ : دمعنا اسالیب

دمعنا اسالیب دادی چه عقل ئې په مختلفو صورتو درك کوی اودارو بدونـکی پر فهم ئې عارضوی اوداسالیب ډیر دی چه مشهوره ئې دادی :

۱ : مبتکره معنی : یعنی یوه معنی په نوی صورت راوړل چه نسبتاً دمخه چا په هغه معنانه وی راوړې مثلاً عبدالقادر وا یی :

سرې سرې اوښی دی پر مخ عبدالقادره
وخپـل یارتـه دیاقـوتـو مـهمـانـی ده

ومحبوب ته دسرو اوښکو مهمانی ابتـکـار دی چه دعبدالقادر خان په برخه شوی د ی .

یا په رثا کښې دخوشحال خان ابتکار چه دخپل څوی «نظام» په وېرنه کښې ئې ښکـاره کړی دی چه وایی :

کشکې څوان دیښتانه په ننګ کښې مړوای
نه چه ګـور لره روان شو له تـلـتـکه

وګوری : په پورته بیت کښې خوشحال خان دزوی له مرګه متأثر نه دی ، بلکه په دې متأثر دی چه زوی ئې ولې په تلتك کښې مړ شو ولی دقام پر ننـګه مړ نه شو .

۲ : دقیقه معنا : داهغه معناده چه درك ئې څه قدر ډیر فکر غواړ ی او د ویو نـکی پر دقت دلالت کوی ، چه په پښتو کښې د کاظم خان شیدا ټول دیوان دااسلوب لری اوتقریباً ټولی بدلی ئې ددې معنا لرونـکی دی مثلاً خپله استغنا اواعتماد بنفس دا سې ستایی :

دآفتاب په کمند نه خیژم آسمان ته
نه زدم بار لکه شبنم پردوش د ګـلو

۳ : ـ نرمه معنا : داهغه ده چه دیوې لطیفی معنا تعبیر په دا سې سلیسو الفاظو وشی چه زړه په هیجان راولی اودارو بدونـکی روح خوشه شی لکه دعبد القادر دابیت :

هرسحر ستر گي د گل په اوښکو ډکي   په دې باغ کښې بې ژړ لو خندا نشته

یارحمان بابا چه وایي :

دابا ران نه دی چه اوری له آسمانه

دمر غانو په رحمان باندی ژړا شوه

٤ : ـ جامعه معنا : جامعه معناهغه ده چه په لږوالفاظو کښې ډیره معنا ځای کړی ، مثلاً خوشحال خان دحیرت مقام چه دفلسفې پای اونتیجه ده اوټول فلاسفه دې ځای ته رسیدلی دی په لاندی دووبیتو کښې څنگه ښه لنډ بیانوی :

حیران یم نه پوهیږم چه زه څه یم څه به شم   له کومه یم راغلی بیابه کوم لوری ته ځم

جهان یو کټوری شو، زه په مثل دمېږی یم   حیران یکښې جاروزم ،لاس وپښې یکښې وهم

٥ : متینه معنا : چه دویونکی متانت ځنی ښکاریږی اوپه اورېدونکی کښې عزم اواراده اومتانت ټینگوی مثلا خوشحال خان دهمت په لار کښې وایی :

که آسمان دی دزمری په خوله کښې ور کا   دزمری په خوله کښې مه پریږ ده همت

اودطلب په لاره کښې داسی وایی :

که غوټې پسی وهی په لاس به درشی   چاوې داچه په دریاب کښې گوهر نشته

یادا :

تر مطلو به پوری شرط درسیدو دی   که تما مه لار په وینو شی آلوده

٦ : ټینگه لوړه معنا : چه دویونکی شهامت اومړانه اوحماسی روح ځنی څر گند یږی خوشحال خان چه دپښتنو دروح نماینده دی وایی :

لا په خوب کښې په لرزه پریوځی له کټه   چه دچا تر غوږ دماد توری شرنگ دی

لا تر اوسه ئې ما غزه په قرار نه دی   چا چه ما سره وهلی سر په سنگ دی

یانوری داسی معناوی چه دمتکلم اوځای اومخاطب اوخبرو په حالاتو اړه لری اوددې حالاتو له پیژندلو څخه مقصد دادی چه درثا پرځای حماسه اودحماسه پرځای عشقي یانوری معناوې رانه وړه شي او هم دا معناوی کوم تما کلی مأخذ نه لری فقط دادیب او شاعر په استعداد او ذکاوت اومعلوماتو ربط لری .

ژبنۍ څېړنه :

په پښتو کښې د ځینو گرامري

اصلاحاتو بدلونه

ښاغلی صدیق الله رښتین :

داخبره چه دیوې ژبې د گرامر په شاوخوا کښې څېړنه اوپلټنه څومره ضروري شی دی ؛ دزیاتې څېړنې محتاجه نه بولم ولې چه ددې خبرې اهمیت تر ډېرې اندازې څرگند او هر چاته ښکاره دی نوځکه سمدلاسه په مطلب لاس پورې کوم اوغواړم چه په پروسني وعده سنز کال پیادسالنامې لهلوستو نکو سره یوه شېبه مشغول اوخبرې اترې و کړم گوندې له دې خبرو څخه د گرامري اصطلاحاتو پهشاو خوا کښې څهرڼا پیداشي اویوه ډوره لار منځ ته راووځي ·

تمهید : که چېرې مونږ دهرې ژبې په لغاتو او کلماتو کښې غور و کړو ، یعنې دفقهاللغې په نظر ورته و گورو، دفیلولوژۍ په اساس ئې کښته پورته کړو اودلغاتو په اصل اونیلو کښې ئې فکر و کړو؛ نودابه راته معلومه شي چه زیاتره لغات دیو تناسب له مخه ایښوول شوي دي اویو علت او یوه نکته پکښې سرې پیدا کولی شي، په تېره په آریائي ژبو کښې خودا صفت زیات اوډېر دی ·

مثلاً (گرېوان) چه گروه دغاړې اوکې تهوایي او(وان) دمحافظت کلمه ده، نوپه دې تناسب د کمیس غاړې ته گرېوان ویل کیږي ، ځکه چه د گروې ساتنه کوي یاغړوندې چه له غاړ ې اووندڅخه جوړ شوی دی(وند) په سانسکریت کښې (بند) تهوایي ، معنې داشوه چه دغاړې بند· په دې ډول نورهم ډېر مثالونه موجود دي لکه (پښندې= دپښې وند) پېزوان= پوز ه ـ وان)، داډول لغات پر دوه ډوله دي ، یومرکب د ی اوبل بسیط ، مرکب لغات او کلمات خو ا کثر یو مناسبت اویوه نکته لري لیکن په بسیطو او مفردو لغاتو کښې ارتجالي لغا ت هم پېښیږي، ارتجالي هغه دي چه دخپلې معنې سره څه تناسب ونه لري لکه سړی ، لرگی چه ظاهراً په دې نومو کښې کومه توجیه نشته ، چه سړي تهولې سړی وایي او لرگي تهولې لرگی وایي؟ دعربو دا مشهوره خبره «چه اسما معلول په علت نهدی » ددې قسم نوموسر ه اړخ لگوي اوپه داسې نومو کښې رښتیا والی پیدا کوي، مگر دا یوعمومي قانون نشي کېدای ، ځکهچه ډېر نومونه اوخاص بیامرکب نومونه په آریایي ژبو کښې خامخا یو اصل اونیله لري اودیو تناسب له مخه ایښوول شوي وي ·

اصل خودادی چه باید په هر ه کلمه اوهر لفظ کښې یومعنوي تناسب مو جود وي ، یعنې

یولفظ او کلمه باید داسې وي چه له آواز او آهنګ څخه ئې معنی معلومه شي لکه چه په ځینو ژبو کښې ددې اصل مراعات ترډېره حده شته. په پښتو کښې‌هم مونږ ځینې د غسې کلمې پیدا کولی‌شو چه‌هغه دطبیعی اواصلی آوازونو څخه جوړې شوې‌دي لکه (چوغکه ، چڼچڼه) .

چوغ اوچڼ دمرغیو داصلی آوازونو نوم‌دی اوله‌دغو آوازو څخه حکایه کوی ، نوپه دغه اعتبار په اول کښې د(که) په زیاتوالی اوپه دوهم کښې دصوت په تکرار سره مستقل نومو نه ځنې جوړ شوې دي .

دارنګه چڼچڼی- ټکټکی- ټپټپی - بغبغی (هارن) هم‌دغه ډول نومونه‌دي چه‌له طبیعی آوازونو یعنی (چڼ - ټك -ټپ-بغ) څخه‌ماخذدی مګرلکه‌چه‌دمخه‌اشاره‌وشوه؛ داخبره هم‌ثابته‌ده‌چه‌ددنیا په هره ژبه کښې بې تناسبه نومونه هم‌شته چه دلفظ اومعنی ترمنځ ئې څه مناسبت نه وي ، مثلاً په فارسی کښې د(چوب اودرخت) لفظونه دخپلې معنی سره څه‌مناسبت نه‌لري یامثلا په عربی کښې (شجر ، حجر) او داسې نور .

وایې (۱) چه‌په سانسکریت کښې چه‌یوه ډېره علمی ژبه‌ده هم دانقص موجود دی چه دلفظ اومعنی ترمنځ دمناسبت مراعات پکښې نه‌دی شوی - نو سره ددې‌هم هرکله چه دلفظ اومعنی په‌منځ کښې‌دمناسبت لټولو اساس یوښه او غوره اساس‌دی اودامناسبت په مرکبو الفاظو کښې ډېردی ، حتی‌چه دپښتو په‌مصدرونو کښې هم‌لیدل کیږی ، په‌دې لحاظ ښایی چه مونږ تروسه پورې په‌نومونو کښې مناسبت اوارتباط ته‌اهمیت ورکړو اودا‌په اساس چه دلغت دپو هېدو سره هم ډېر کومك کوي ؛ ومنو . کوم وخت چه سړی ته دیولغت اصل او ریشه معلومه شي اوپه معنی او تناسب ئې پوه شي ؛ نوهغه وخت د سړی زړه ته پوره لوېږی اوپه ذهن کښې ئې‌ښه ننوځي . یووخت چه ماپه پښتو کښې (ترله) نوم و اورېده نوځکه چه خپله محاوره مې‌نه‌وه ؛ عجیبه بې‌راته ښکاره کېده اوښه پرې نه پوهېدم ، بیایوه ورځ ناڅاپه خیال ته راغله‌چه داخود (تره دلور) څخه مخفف شوی لفظ دی، نوپس له‌هغه رابانده دانوم خوږ ولګېد اوزړه ته‌می پرېووت ، دپښتو په افعالو اومصادرو کښې‌هم دغسې نومونه ښایسته ډېردی چه‌دلته‌ئې یو څومثالونه راوړو .

۱- تلل(وزن کردن) له‌تلې (ترازو) څخه‌جوړ شوی‌دی. یعنی هغه کار چه دتلې په واسطه کیږی هغه ته تلل وایی .

۲- وتل- کوم وخت به‌یوسړی په‌یو (وت = شګاف) وتلی وی ، نودغه فعل ته‌دلام په‌لګولو وتل وو‌ایه‌شو ، چه‌اوس عام‌دی اوله هرځای څخه خارجېدوته وتل وایی ،

۳- نغوږل : دغوږله کلمې څخه جوړ‌شوی دی، د غوږ کار اوفعل ته‌چه‌اورېدل دی نغوږل ویل کیږی .

---

(۱) مقدمهٔ فرهنګ نظام جلد ۳

٤- نغرل : لهغرۍ څخه چهسړي يوشی تېر کړي ديته نغرل وايي .
٥- چنيدل ! دچغ لهصوت څخه جوړ دي او دمرغيو چغ چغ کول ، چنيدل بولي .
٦- کسل : د کسي فعل او کارته چهليدل دي؛ کسل وايي اومناسبت ئې ښکاره دی .
٧- غپل : لهطبيعي صوت يعنی غپ‌څخه جوړدي ځکه چهدغپلو پهوخت کښې دغپ‌غپ آواز اوريدل کيږي .

پهدې ډول پهپښتو کښې مرکب مصدرونه خوتول ديوتناسب لهمخه جوړشوي او وضع شوي دي لکه : تړرول - سپينول - پخلاکول - پورته کول‌او داسې نور .

مګر بالمقابل ددغو مثالو پهفارسي معنی ګانو کښې هيڅ مناسبت نشته لکه: برآمدن، شنيدن ، ديدن البته ءوءو کردن چهدغپل معنی‌ده پهدغه اساس برابر دي .

لهدي کبله په پښتو کښې چه يوه آريائی ژبهده دلفظ اومعنی په منځ کښې د مناسبت ساتلو خيال‌يو ضروري شی‌دي خصوصاً پهنويو لغاتو کښې خوبی لهدې څخه بله لارنشته ځکه چه هسې وچ‌پهوچه بی‌علت او تناسبه يوې معناته لفظ ايښوول داسې مثال‌لري چه سړي و هلوته « پهل » وواي .

هو ! زمونږ اصلي‌بحث دلته‌اوس په ګرامري اصطلاحاتو کښې‌دي دنورونومونو په باب کښې بهبيا کتلی‌شي، پهصرف‌اونحو او ګرامري‌نومونو کښې خودې‌شی‌ته سخت‌ضرورت‌دی ځکه چهدصرف نحو قاعدې اوقوانين دصرفيانو په اصطلاح ټول (نکات بعدالوقوع) دي‌يعنی يوه کلمه يايوه جمله وړاندې په ژبه کښې په خپل شکل استعمال شوي وي ؛ صرفيان هغولهنوم پيدا کوي او قاعده ورلهجوړوي، نوداقسم صرفي‌نومونه او ګرامري‌اصطلاحات خامخا اوهرومرو يومنکته، يوه وجه اوتناسب غواړي. بل ګرامري اصطلاحات دومره زاړه اوپخوانی اسماهم نه دي چه ګوندې دژبې ديداښت سرهدې‌سم پيداشوي وي بلکهدژبې صرف‌نحو او ګرامري نومونه ټول‌نوي او جديد شيان‌دي چهوروسته‌خلقو ايښی‌دی پهدې اعتبار مونږ کولی‌شو چه پهدې اصطلاحاتو کښې هغهچه موزون‌نهوي اودخپلی معنی‌سره ښه تناسب نهلري واړوو، اوبرځای‌ئې نورنومونه کيږدو .

نودادي ددې تمهيدنه وروسته زهپهپښتو کښې دغسي بی‌تناسبه اصطلاحات بيانول او پرځای ئې نورنومونه راوړل غواړم. کهچيري‌پښتانه فاضلان پهدې لارکښې دفکر اوغور کولو آرزومن وي نودوی پهورته متوجه شي اوزمادفکر په طرفداري اويانه طرفداري کښې بهڅه ووايي .

دالفبا نومونه : هغهساده آوازونه چهله خولی څخه وځي دهغو تحريري نقل اوشکل ته الفبا ياحروف وايي .

په پښتو کښې د حروفو نومونه اکثرېي تناسبه دي اوغالباً بی‌له څهفکره دنورو ژبو په تقليد اخستل شوي دي مثلاً : (الف ، جيم ، دال ، سين ، شين ، غين ، کاف ، لام ، ميم نون ، واو)دپښتو پهپتي ياالفبي کښې‌دانومونه ښهاوموزون نهمعلوميږي، ځکه چه د دغوحروفو

آوازونه اواشکال ساده اوبسیط دی اونومونه ئې ساده اوبسیط نه دی بلکه مرکب دی، څه معنی؟ حرف دې یووی ، غږدې یووی، یعنی شکل او آواز دې ساده وی اوپه نامه کښې دې ئې دری حرفه اودری غږه سره یوځای شوی وی لکه (الف ، جیم ، تر آخره) په تعلیمی لحاظ هم دانومونه ډېره سختی پیښوی. لام اوفی ته به لاهلك نه وی رسیدلی اوپه الف کښې به ئې په خوله راځی. داوجه ده چه هلکانو ته (بې، تې) آسان اوالف اوجیم ورته گران وی. داچه په پارسی اوعربی کښې دانومونه څنگه عام شوی دی؟ زه دې سره کار نه لرم اونه دبلی ژبی مسئولیت او جواب په غاړه اخلم تر او سه تش په تقلید بی له دې چه پښتو ته کمه فایده یا کمه آسانتیا ورسوی ؛ اخستل شوی او قبول شوې دی، له دې کبله ښائې چه له دې بی فایدی تقلیدنه تیرشو اولکه نورو ژبوغوندی دشکلونو اوآوازونو پشان ساده نومونه هم غوره کړو، عجیبه لا داده چه په تولو حروفو کښې پوره پیر وی هم نه ده شوی، مثلاً دانومونه (بې ، تې، خې ، رې ، زې ، هې ، یې) دعربی پرډول نه وایو، که نه - بایدچه داموهم لکه دالف، جیم پشان (با ، تا، خا ، را ، زا، ها ، یا) ویلی، نوداچه په ځینو حروفو کښې ئې پیروی کوو اوپه ځینو کښې ئې نه کوو ، بی دلیله غوندی خبره ده .

له دې سببه پکاردی چه د پښتو دحروفو یعنی الفبا نومونه درست په یو شان شی، بیا په یووالی کښې ئې دساده والی نظریه غوره اوفایده منه ده. نو پر دې اساس باید چه پر (الف ، جیم ، سین شین ، غین ، لام ، میم ، نون ، واو) هم د (بې ، تې) پشان نومونه کیږدو او (جې ، سې شې ، غې ، لې ، مې ، نې ، وې) ئې وبو لو .

اگرچه په دې مثالونو کښې هم ورسره (ی) راځی مگر هغه د کسری پر ځای لیکل کیږی او کوم مستقل حرف نه دی .

بل داسی هم کیدای شی چه تول حروف په زور کی یازورسره ووایو اوپر (هه) ئې ولیکو لکه : (آ ، به ، په ، ته ، جه ، خه ، چه ، ده ، زه ، ره ، سه ، شه ، غه ، که ، له ، نه وه ، هه ، یه)دپښتو مخصوص حروف هم پر دغه ډول لیکلای شو لکه : ټه ، څه ، ځه ، ډه ، ړه ژه ، ښه ، ڼه)

مگر ددې دوهم صورت څخه اول صورت ښه دی ځکه چه هلته نیم حروف الدول غواړ ی اودلته تول، او کم لفظی غوره والی هم پری نه لری .

<u>دالفبا ترتیب</u> : دالفبا ترتیب هم په پښتو کښې سم اوصحیح نه دی ځکه چه په سانسکریت اواوستا کښې چه دوه مهمی آریایی زړې ژبی دی دالفبا ترتیب دمخرجونو اوو توځوپه اعتبار دی .

مثلاً (۱) لمړی حلقی حروف بیالسانی اوبیا پسی شفوی دی لکه : (ا ، هه ، غ ، ج ، چ د ، ت ، ب ، م) اوپه پښتو کښې دالفبا موجوده ترتیب دعربی دیوه ترتیب تابع دی چه ابتثی ترتیب ورته وایی لکه : ا ، ب ، ت ، ث ، ج ، خ ، د، ر ، تر آخره) د دې ترتیب دشهرت

(۱) فرهنگ نظام .

اوعامو الى وجه دحروفو اشکال دى (۱) مګر علماو نور ترتيبونه هم قبول کړى دى، خو په پښتو کښې داترتيب چه بى دعربى لهتقليد څخه بلهوجه نه لرى موزون او غوره نه معلوميږى .

هر کله چه پښتو يوه آريايى ژبه ده، نو بايد چه دالفبا ترتيب ئې هم هماغسى دمخارجو په اعتبار راشى. دمخارجو پهاعتبار دحروفو ترتيب اورون يو طبيعى اوفطرى ترتيب دى، زړه ته هم دا ترتيب ښه پر يوځى، اوهر څه چه ابتدې سلسله ده نو په دې سرى نشى پو هيداى چه په څه وجه ئې الف له حلقى يې لهشفوى اوت له لسانى حروفو څخه را اخستى او په يو بل پسى ئې ترتيب کړى دى په هر صورت غرض داد ى چه له دغه موجوده ترتيب څخه دمخرجونو په لحاظ ترتيب غوره او طبيعى دى اودعربو ځينو پوهانو هم دغسى کړى دى ، نو بايد چه د پښتو الفبا ترتيب په دې ډول راشى چه اول حلقى بيالسانى او بيا شفوى حروف وى يا داسى وشى چه د شونډو له طرفه ونيول شى ، دا صورت ئې هم بدنه دى لکه (و ، ب ، م ، د ، ر ،)

معروف او مجهول واو: دې نوموته هم چه سړى څه قدر متوجه او ځير شى نو ښځى بى تناسبه معلوميږى. دا نومونه په فارسى کښې هم اخستل شوى دى او تعريف ئې پر دې ډول دى .

۱ ـ هغه واو چه وړاندى حرف ئې خفيفه ضمه ولرى اونرم وويلى شى ؛ مجهول واودى لکه په پښتو کښې د (يوځ او تود)واو ، او په فارسى کښې د (زور) واو .

۲ ـ هغه واو چه ترمخه حرف ئې خالصه ضمه ولرى اوليز سخت وويلى شى ، معروف واو بلل کيږى لکه په پښتو کښې د(ګور اولور) د کلمو واوونه ، او په فارسى کښې د (ضرور) واو .

اوس و ګورىء چه دمعروف او مجهول دنومو اوددغو معنى ګانو ترمنځ هيڅ تناسب نشته ، داسى نه ده چه ګوندى ديو واو معنى ياآواز معلوم دى اودبل هغه مجهول دى بلکه ددواړو آوازونه معلوم او معروف دى.

ډاکټر عبدالحق (دهند دانجمن ترقى اردوسکر ترى) په خپل کتاب قواعد اردو کښې ليکلى دى : « چه دمجهول واو آواز په عربى کښې نه راځى اوعربو ته معلوم نه دى نو ځکه دوى پرې دمجهول نوم ايښى دى مګر په اردو کښې دا آواز مجهول او نامعلوم نه دى ، له دې سببه دا نوم په اردو کښې موزون نه معلوميږى » .

په پښتو کښې هم بعينه دغه خبره ده ولى چه دلته هم دمجهول واو آواز څه مجهوليت او نامعلوميت نه لرى ، دواړه قسمه واوونه معلوم اوڅرګند دى ، نو د(تور) واو ته مجهول اود (ګور) واو ته معروف ويل محض يو بى معنى تقليد دى . له دې کبله ښايى چه په پښتو کښې مجهول واو ته خفى ياخفيف اومعروف واوته جلى اوياثقيل واوو وايو ، ددې نومو مناسب ښکاره دى ولى چه په خپله دواو له تلفظ اوآواز څخه معلوميږى . بلداچه(۲) پهاوستا اوسانسکريت کښې هم خفيف اوشديد

(۱) محمودعلى ماهر په علم الحروف کښې ليکلى دى چه دا طرز دليکودسهولت اودشاګردانو دپاره ابن مقله کاتب راويستى دى اوهم شکل حروف ئې سره نږدى نږدى ترتيب کړى دى ص ۵۰

(۲) مقدمهٔ فرهنګ نظام جلد ٤

واوونه موجوددو ، چه‌اول‌ته‌ئې اوس‌خلق مجهول اودوهم ته‌ئې معروف واووایی ، نومعلومه‌شوه چه‌دخفیف اوشدید نومونه ددغووا وونو دپاره طبیعی‌اوموزون نومونه دی‌اوباید په پښتو کښې هم د سانسکریت اواوستا په‌اساس قبول اومنل شی.

مجهوله اومعروفه (ی) : دمجهولی اومعروفی (ی) نومونه‌هم لکه‌دمجهول اومعروف واوپشان مناسب او موزون نه‌دی ، کوم دلیل اوعلت چه هلته وویل‌شو هغه دلته هم ویل کیږی څه رنګه چه‌دخفی واوآواز په‌پښتو کښې مجهول اونامعلوم نه‌دی ، دغسی دخفی(ی) آوازهم څه نامعلوم والی‌نه‌لری ، نوپه‌دې اعتبار دانومونه‌بهتر نه‌ښکاری اوباید چه‌خفی اوجلی (ی) ، ورته‌وویله‌شی یاورته خفیفه اوشدیده(ی)ووایو . هغه(ی) چه‌اول حرف‌ئې خفیفه کسر لری او نرمه ویله کیږی خفی(ی)ده اوهغه چه‌وړاندی حرف‌ئې خالصه کسره لری اوسخته ویله‌شی جلی(ی) بلل کیږی. خفی (ی) لکه‌په (هیراوتیر) کښې اوجلی(ی) لکه‌په(ویراوښادی) کښې .

په‌سانسکریت (۱) اواوستا کښې هم‌ای خفیف اوای‌شدید راغلی دی چه‌اول ئې هم‌داخفی (ی) اودوهم‌ئې هم‌دا جلی (ی) ګڼل کیږی .

ثقیله‌ی : دپښتو په ګرامری اصطلاحاتو کښې دانوم‌هم‌اوس مشهور شوی دی اوهغه (ی)ته ویل کیږی چه‌وړاندی حرف‌ئې زور کی واری لکه (چوکۍ ، خولۍ) مګر دانوم هم پوره تناسب نه‌لری ، ځکه چه‌ثقالت په‌داسی ځای کښې راځی چه‌یو آواز دوچند شی ، یاآواز له‌زور ور کړی‌شی اوپه‌دې ځای کښې دایوهم نشته ، بلکه په چوکۍ اوخولۍ کښې د کاف اولام حرکت نرم اوپه کلار ویل کیږی ، له‌دې کبله ښایی چه‌دې قسم‌ته مایله (ی) ووایو ، ولی چه ماقبل حرف‌ئې یومایل حرکت یعنی زور کی لری .

ملفوظه اوغیرملفوظه ه : په‌ځینو پښتو ګرامرونو کښې هغه (ه) چه وړاندی حرف ئې زور ولری ملفوظه او هغه چه ماقبل حرف ئې زور کی لری غیر ملفوظه بلل شوی دی ، لکه په (پنه اوپسه) کښې چه‌اولی ته‌ملفوظه اودوهمی‌ته غیرملفوظه وایی . دانومونه هم غوره اوموزون نه‌ایسی ، ځکه‌چه دغه هی ګانی په‌اصل کښې دواړه غیر ملفوظی دی او تلفظ پری نه کیږی . ددې هی ګانو تقسیم اوبیلونه له‌ماقبل حرف‌نه معلومیږی ، هغه‌چه ما قبل حرف ئې مفتوح وی جلی‌ه ده لکه په(پته اوتخته) کښې او هغه چه ما قبل حرف ئې زور کی در اود خفی (ه) بلل کیږی لکه په (زده اوتره) کښې نوپردې اساس ښائی چه لمړی ته جلی او دوهمی ته‌خفی (ه) ووایو .

حروف علت : دا اصطلاح په‌پښتو کښې له‌عربی‌څخه اخستل[1]شوی‌ده مګر پوره نه تطبیقیږی که علت دسبب په‌معنی واخلو نوبیا خوددې معنی او د علت دحروفو ترمنځ ډیرلیری والی دی او که‌نه علت دضعف او کمزوری په‌معنا و واخستل‌شی، نودا معنی که څه‌هم ددې حروفو سره‌لږ وډیر اړخ لګوی خوپوره تطبیقی نومندی له دی کبله که‌چیری دحروفوعلت په ځای امدادی

(۱) مقدمهٔ فرهنګ نظام جلد ٤

حروف یاامدادی آوازونه یاصایت حروف ورته‌وایو ؛ نوهم په‌دلفظ اومعنی ترمنځ څه تناسب اوارتباط پیداشی اوهم په‌پښتو کښې دنوی‌والی اوعصریت رنګ موجود شی .
آوازونه په‌پښتو کښې پردوه ډوله‌دی یو اصلی‌دی بل‌امدادی اصلی‌هغه دی چه‌بی دنوروله امداد څخه نه ویل کیږی اوامدادی‌هغوته وایی چه دهغو په‌واسطه او کومك اصلی حروف اداکیږی لکه په‌پښتو کښې (ا ، و ، ی ، ه) نوپه‌دی لحاظ هم دامدادی حروفو نوم‌ښه اوموزون دی .
اسم معنی : په‌اکثروپښتو اونورو گرامرو نو کښې دا اصطلاح قبوله شوی‌ده او اسم معنی داسم‌ذات په‌مقابل کښې هغه‌ته وایی،چه‌په خارج کښې مستقل وجودنه‌لری او وجود ئې دبل‌شی تابع وی‌لکه (فکر، عقل) چه په‌خارج کښې‌ئې کوم ذات، جسم‌اوځانله وجود نشته‌بلکه وجودئې داشخاصو تابع‌دی. دانوم‌هم دځپلی معنی‌سره څه‌خاص تناسب نه‌لری اوناموزون‌ښکاری،وجه‌دادەچه هرنوم‌ته‌سړی‌اسم معنی ویلای شی، کوم‌مطلب چه‌دیو لفظ څخه‌مرادشی، په‌بل‌عبارت‌هرلفظ‌چه‌یومفهوم دلالت‌وکړی‌هغه‌دهغه‌لفظ‌معنی‌ده اوهرلفظ اوهرنوم‌ته دیوی معنی نوم ویل صحیح او معقول دی .
نو داسم معنی‌پرځای چه کوم‌موزون نوم شته‌او داسم ذات‌په‌مقابل کښې‌ئې باید استعمال کړو هغه‌د (اسم‌مجرد)نوم‌دی‌اسم مجرد دامعنی چه‌دیومجرد شی‌نوم‌وی‌اوله‌جسم‌اوذات‌څخه‌مجرد اوتنهاوی لکه اندیښنه خیال اوداسی‌نور .
اسم‌اشاره : تراوسه پوری په‌زیاتوگر امرونو کښې دا اصطلاح قبوله شوې ده لیکن که څه قدرغوراوفکر پکښې وکړی شی نوموزونه اوغوره‌نه معلو میږی ځکه کم وخت چه مونږ په‌نوی تقسیم دکلام اجزا بیانوو نوپه‌هغو کښې (اسم ، ضمیر ، صفت ، فعل ، قیود . ادات) هر یوبیل بیل دکلام‌جز یادکړمی قسم بلل کیږی‌دا اقسام هریوجلا جلا تعریف لری اوپه‌دې هریوقسم کښې نورډیر قسمونه داخلید ای شی .
مګر که‌چیری مونږ اشاری ته متوجه شو اوپه معنی اوخصوصیت کښې ئې فکر وکړو نو داراته معلومیږی چه‌په‌اشاره کښې دصفت‌معنی او خصوصیت لیدل کیږی مثلاً صفت هغه‌دی چه دیوبل اسم حالت او څرنګه والی بیان او حالت ئې محدود کړی او هغه ته یو قسم تخصیص ورکړی نواشاره هم هو بهو دا کار کوی او دیو اسم د تعین او تخصیص د پاره استعما لیږی .
کم محدودیت اوتخصیص چه‌مثلاً په (ښه) سره‌یوسړی ته حاصلیږی هغه په (دا) سره هم لاس‌ته‌راځی، بلکه‌لاداشاری په کلمو کښې له‌نورو صفاتو څخه تعریف اوتخصیص زیات دی‌لکه (داسړی زماځیل‌دی) بله‌خبره‌داده چه‌داسم په‌تعریف کښې‌هم داشاري کلمی پوره نه‌شاملیږی ځکه اسم‌هغه‌دی چه‌دیوشخص یایوحیوان یایوځای نوم وی او (دا) او نورو اشاروته چه کورو یوته‌هم دیوشی‌نوم نشوویلای له‌دې‌څخه معلومه‌شوه چه‌په اشارو کښې داسم والی معنی کمزوری اودصفت‌والی معنی غالبه ده نوپه‌دې لحاظ بایده‌دی چه صفت اشاره ئې وبولو، او داشاري کلمو ته‌د اسمای اشارات پرځای اشاری صفات ووایو .

اسم عدد : دانوم هم د تقلید په وجه په پښتو کښې راننوتی دی، مګر که فکر وکړو نو یو تطبیقی شی نه دی، لکه چه وړاندی مو وویل: اسم هغه دی چه د یو شی نوم وی او پر یو شی دلالت وکړی، دا معنی په عدد کښې هم نه لیدل کیږی عدد یید و لکه د اشارې، د صفت معنی ور کوی او د یو اسم معنی معدود حالت او کیفیت د شمیر او تعداد په لحاظ بیانوی لکه : (څلور قلمونه ـ پنځه کتابچې) دا کټ مټ داسی مثال لري چه سړی ووایی (تور قلمونه ـ سپینې کتابچې) صرف دومره ده چه په وړاندی مثالو کښې د شمیر له مخه د قلمونو او کتابچو حالت تخصیص او تعین شوی او په وروسته مثالو کښې د رنګ او ظاهری وصف په لحاظ دغه تخصیص او تعین راغی ، نو په دې اعتبار ویلی شو چه عدد هم په صفت کښې حسابیږی اوله اسم ویلو څخه ورته صفت ویل ډیره او بهتر دی یعنی عدد ته باید صفت عددی او د صفت یو قسم ووایو نه دا چه اسم عدد او دا سم یو قسم ئې وبولو .

موصولات یا اسمای موصوله : یو مشکل نوم دی چه په پښتو کښې اخستل شوی دی مګر او س ئې پریښودل پکار دی په عربی کښې صله، موصول او موصولات یو ځانله سلسله ده چه هلته البته تطبیقیدای شی، لیکن په پښتو کښې دومره ګرانه اصطلاح اخستل کومه خاصه فایده نه لری مثلا په پښتو کښې (څوک چه ـ چا چه ـ څه چه ـ هغه چه ـ کوم چه) دې ټولو ته موصولات یا اسمای موصوله ویلی شوی دی. هر کله چه دا یو سخت او مشکل نوم دی، سر بیره ، هغه خصوصیات چه په عربی کښې ئې لری په پښتو کښې نه لیدل کیږی نو له دې کبله ښایی چه دغو کلموته ربطی ضمیرونه ووایو ، ولی چه دا یو آسان او ښکاره تطبیقی نوم دی . دا کلمی په جمله کښې د ربط کار ور کوی او د یو شی او نوم پر ځای استعمالیږی لکه په دې عباراتو کښې څه چه کړی هغه به ریبی ـ کوم چه اخلې هغه واخله ـ څو ک چه بیائې هغه بو ځه) .

اسم استفهام : (څوک ، چا ، څه) او دغسی نورو کلموته ځینو کسانو اسمای استفهام ویلی دی ، لیکن دا اسما او تعریف پری په ښه شان نه تطبیقیږی . ځکه چه په (څوک ، چا او څه) کښې له اسمیت څخه د ضمیر والی رنګ ډیر دی او دا کلمی همیشه د ضمیر په شان استعما لیږی مثلا پر ځای د دی : چه کم سړی وویل ؟ کم سړی راغی ؟ داسی ویل کیږی چه : چا وویل ! څوک راغی ؟ له دینه معلومه شوه چه دا کلمی د ضمیر حیثیت او حکم لری او باید چه استفهامی ضمیرونه ئې وبولو نه دا چه اسما ی استفهام ورته ووایو ولی چه دا سمیت له معنی څخه لیری ښکاری ،

اسم منسوب : دا نوم چه په پښتو کښې کوموموالو ته ویلی شوی دی هغه داسی نومونه دی چه له اسمیت څخه پکښې د صفتیت جنبه غالبه ده لکه توریالی ـ کبرجن ـ کامه وال ـ کابلی یا داسی نور صفات، دې کلموته چه و ګورو نو ټولی د یو بل نوم وضاحت کوی او د هغه حال بیانوی لکه : (توریالی سړی ، کبرجن سړی ، کامه وال او کابلی سړی) او دا بیخی د صفت معنی ده نو په دی لحاظ باید دغسی کلماتوته دا اسم منسوب پر ځای نسبتی صفات ووایو او پر دې نامه ئې وپیژ نو .

جنس‌مستوی : په (قواعد پښتو) کښې دا اصطلاح داسې راغلی ده ، وايي چه جنس‌مستوي هغه دی چه په نراوښځی دواړو دلالت وکړی لکه « سپيږه ، ورګه » ښکاره ده چه هره ژبه ځانله خصوصيات لري ، دامنوچه په انګريزي او يا نورو ژبو کښې جنس مستوي شته مګر په پښتو کښې پرته له مذکراو مؤنث څخه نر، ښځي الفاظ نشته چه مونږئي جنس‌مستوي وبولو . په پښتو کښې درست الفاظ يا به مونث وي اويا به مذکروي . سپيږه ، ورګه دارنګ مچ اوماشي که څه هم دنراوښځی دپاره استعماليږي مګردلفظ له مخه اول مونث او آخرني مذکرنومونه دي . دا ځانله خبره ده چه په ژبه کښې دخزنده ؤدپاره دمذکراومونث فرق نه‌دی شوی ، ګرامراوصرف ونحوله الفاظو څخه بحث کوی داستعمال اوظاهرپه لحاظ چه ګوروپه پښتو کښې دريم قسم الفاظ نشته نوپه‌دي اعتبار دجنس مستوی اصطلاح په پښتو کښې صحيح نه ده او بايد له دې بی ځايه تقليد څخه تېرشو او دا نوم له پښتو ګرامر څخه و باسو .

متصل‌ضميرونه :دانوم هم‌په پښتو ګرامرونو کښې ليدل کيږي مګر په تطبيق کښې ئې غور اوخيال نه‌دی شوی . مثلاً داضميرونه (مې ، دې ، ئې ، مو ، را ، در ، ور) په متصلو ضميرونو کښې راغلی اومتصل ضميرونه بلل‌شوی دی ، حال‌دادی چه داستعمال اوظاهر په لحاظ په بل‌عبارت د اتصال اونه اتصال له مخه په‌دغو ضميرونو اوهغوضميرونو کښې چه‌منفصل بلل‌شوی‌دی هيڅ فرق او توپير نشته لکه دا :(زه ، ما ، ته ، تا ، مونږ ، تاسې ـ دی ، ده ، دوی او داسې نور) يويومثال به‌ئې راواخلو ، دمثال‌په ډ ول وګوري چه (زه او مې) دواړه‌يوشان ضميرونه‌دی ، دواړه يو رنګ جلاليکل کيږي او دبلې کلمې سره‌نښتي‌نه راځي ، نوبيا (زه) ته منفصل او (مې) ته‌متصل ويل يوه بي‌دليله‌خبره ده . بلکه دادو اړه منفصل‌ضميرونه دي‌چه‌له‌نورو کلموڅخه‌جلا کښل کيږی‌هو! متصل ضمير ونه هغه‌دي چه له‌فعل سره پيوست اونښتي‌راځي لکه (م ، و ، ی) په‌دي مثالو کښې (ځم ، ځو ، ځی) نومطلب‌داشو چه‌په‌پښتو کښې د (مې ، دې ، ئې ، مو ، را ، در ، ور) ضميرونوته متصل ضميرونه ويل‌يو بی‌تناسبه نوم‌دی اوبايد چه د ې ضميرونو ته هم‌لکه‌د (ما ، تا ، زه ، ته) غوندی‌منفصل‌ضميرونه‌وويلی‌شي . په‌دې‌صورت بيا‌په‌پښتو کښې منفصل ضميرونه‌پردری ډوله کيږی‌اول‌ئې لکه (مې ، دې) دوهم‌ئې لکه (را ، در ، ور) اودريم‌ئې لکه‌ما ، تاوداسې نوردي داضميرونه‌په‌خپل‌منځ کښې‌اول‌اودوهم‌دريم‌لمبر سره‌پيژندای‌شي‌نورفرق‌ئې معنوی‌يعني‌په‌استعمال کښې‌دی

مشترک‌ضمير : په‌ځينو ګرامرو لکه (وافيه ، پښتوپښويه ، پښتو ښوونکی) کښې د ضمير مشترک اصطلاح‌راغلی‌ده او د (خپل) کلمې ته‌ئې مشترک‌ضمير ويلی دی لکه‌په‌دی‌ځای کښې (حميدنن‌خپله‌راغی) مګردانوم هم‌يو بی‌ځايه اوبی‌تناسبه نوم‌دی ـ لمړی‌ـ خبره‌خو داده چه (خپل) ضمير نه‌دی بلکه‌اصلاً صفت‌دی لکه‌په‌دی جمله کښې (دامې خپل‌سړی‌دی) چه‌د پردی سړی په‌مقابل کښې دصفت پرډول استعماليږی . هو! کله‌د ضمير دتاکيدد‌پاره هم‌راځي مثلاً :

ماپخپله داکاروکړ ـ دی‌په‌خپله‌راغلی‌و ـ او کله‌دااضافت کارهم‌ور کوی لکه‌دا قلم‌زما خپل‌دی زه‌دخپل‌قلم‌نوک پيژنم ، خوپه‌دې‌يو صورتو کښې ، هم‌ورته‌ضمير نه‌ويل کيږی . بيا‌خپل‌ته مشترک‌ضمير

ويل هم څه معنی نه لري ځکه چه دا کلمه په مذکر او مونث کښې فرق لري، د مذکر دپاره خپل او د مونث دپاره خپله استعماليږي مثلاً: (دا قلم زما خپل دی ـ دا تخته زما خپله ده) غرض دا چه (خپل) ته په پښتو کښې ضمير او يا مشترك ضمير ويل هسې سرسري خبره ده او بايد چه صفت ورته وويلی شی. هو! په پښتو کښې ځنی مشترك ضميرونه شته لکه (دوی) چه د جمع مذکر او جمع مونث دپاره شريك دی يا (زه) چه هم د مذکر دپاره دی او هم د مونث دپاره، په دې ډول نور هم دروا خله!

البته چه دغسې ضميرونو ته مشترك ضمير ويل صحيح او معقول دی نه دا چه (خپل) ته مشترك ضمير و وايو.

<u>نسبی ضميرونه :</u> په پښتو ليار کښې (وم، وو، وې، وی، و، وو، وه، وې ـ يم، يو، يې، ئې، دی، ده، دی) نسبی ضميرونه بلل شوی دی. دا نوم او دا اصطلاح له دوو جهو څخه ښه او موزونه نه ده، يو خو دا ده چه ددې کلمو په ضمير والی کښې شك دی او اکثر خلك ئې ضمائر نه بولی بلکه امدادی افعال ورته وائې، بله دا ده چه فرضاً که ضميرونه هم شی، خو د نسبی معنی ورسره څه مناسبت نه لري، که مطلب داوی چه د قرب او بعد نسبت پکښې دی؛ دا هم کمزوری غوندی خبره ده، نو غوره دا ده چه دغو کلمو ته امدادی افعال و وايو، ولی چه دا فعالو خصوصيت پکښې ښکاره دی او زما نه ترې څرګند يږي لکه چه: (وم، وو) په ماضی کښې او (يم، يو) په حال کښې استعما ليږي.

<u>جعلی او نوعی مصدر:</u> د پښتو په ځينو ګرامرو لکه: (وافيه، پښتو ښوونکی، پښتو ښويه) کښې د جعلی مصدر، او په پښتو ليار کښې د نوعی مصدر اصطلاح اخستل شوې ده. په دغو کتابو کښې جعلی او نوعی مصدر هغه ته وايی چه د (توب، تيا، والی) او داسې نورو علامو په زيات والی جوړ شوی وی لکه (ليونتوب، روغتيا، اوزد والی) ليکن که دغسې نومو ته ځيرشو او غور پکښې و کړو نو نوعی او جعلی مصدر ويل لا څه؛ چه په خپله مصدر ويل هم ورته نا موزون او بی تناسبه دی. او له خبره خو دا ده چه مصدر اصطلاحاً د فعل او کار نوم دی او په هغه کښې د فعلی معنی وجود لازم دی؛ چه په دې وجه مصدر ته اسم فعلی هم وايی، مګر په ليونتوب، روغتيا او داسې نورو کښې د فعلی معنی پته هم نشته، نو وايو چه ليونتوب او روغتيا مجرد. وصفونه دی چه د موصوف ذات يعنی د ليونی او روغ صړی حاصل صفت په بل عبارت وصف حاصله او حالت ښيی. دوهمه خبره دا ده چه جعلی هر جوړ شوی او تر کيبی مصدر ته ويل کيږی او دا اصلی مصدر په مقابل کښې استعماليږی مثلا (پخلا کول، تورول) هم په جعلی مصدر کښې داخليدای شی، نو يوازی ليونتوب، روغتيا او دا ډول نورو ته جعلی مصدر ويل يوه عامه تطبيقی اصطلاح تشی کيدای. هر څه چه د نوعی مصدر نوم دی، په دې نامه کښې خود نوميدلو وجه ظاهر هيڅ نه معلو ميږی. که مطلب دا وی چه ليونتوب هم يو نوع مصدر دی ځکه ورته نوعی مصدر وايی دا خبره په هغه صورت چه د ليونتوب مصدريت ومنلی شی البته چه لږه ډيره صحيح کيدای شی، ليکن دا نوم بيا هم څه خاصه ترجيح او بهتری نه لری ولی چه ټولو مصدرو او هر قسم مصدر ته بايد نوعی مصدر و وايو.

نوغرض داشو چه ليونتوب ، روغتيا اوداسې نورو ته جعلي اونوعي مصدر ويل ؛ نه د ګرامر په اساس اونه دلغت په اساس صحيح اودرست معلوميږی . لهدې کبله پکار دی چه دغسې کلموته مجرد وصفونه وويلې شي . لکه چه په اسم کښې مجرد اسماشته دغسې په صفاتو کښې هم مجرد اوصاف موجود دی . مثلا ليونی نوذاتی صفت دی يعنی ذات ښيی اوليونتوب ئې وصف مجرد دی ، چه ددغه ذات محض وصف څرګندوی .

اصلی مصدر : ځينی کسانو هغو مصدروته چه په آخر کښې ئې (ل) وی اصلی مصدرونه ويلی دی ، اوپه مقابل کښې ئې هغه مصدرونه چه په (کول ، کېدل ول ، بدل)مختوم وی ترکيبی بللی دی لکه (پخلا کول - پخلا کېدل - تورول - توربدل) مګر په پښتو کښې لام والا مصدرونه هم ځينی داسې مثالونه لری چه دترکيبی په مقابل کښې اصلی مصدر ويل ورته مناسب اوموزون نه ايسې، بلکه هغه هم ترکيبی اوله دوو اجزاو څخه جوړ شوی دی لکه : (پوری وتل - کښېوتل-پری کول -پری ښودل)

هو! دلام والا مصدرو اود کول ، کېدل ، ول، بدل والا مصدرونو په منځ کښې د ومره شته چه په کول ، کېدل ول ، بدل والا مصدرونو کښې اول جزء په خپله معنی راځی او معنی نه بدلوی لکه (پخلا، تور) چه ترکيب په وخت هم له خپلې معنی څخه نه وځی . اوپه لام والا مصدرونو کښې دواړه اجزا په خپله معنی نه پاته کيږی اوپوه بله معنی ورکوی، مثلا(پوری)ځاني يوادات او(وتل) دبرآمدن په معنی دی خوپه (پوری وتل کښې ئې يا بله معنی پيدا کړی دمچه لهويالی اويا سيند څخه تيربدلوته وايی نومطلب داشوچه دغه دول لامی مصدرونو ته اصلی مصدر ويل موزون نه دی اوبايد د و اجزايی لام والا مصادر ئې وبولو .

مستعمل اوغير مستعمل مصدر : په ځينو ګرامرونو کښې دغيرمستعمل مصدر لکه (ځل ولاړل) وجودهم منل شوی دی داصرف ددې دپاره چه دځی اوولاړ فعلونه ورڅخه مشتق کړی مګر زما په عقيده دغه ويش اودغه نوم يوصحيح شي نه معلوميږی . اوله خبره خوداده چه مصدر د کلمې يوقسم دی کلمه يومعنی داره لفظ ته وائی نو دغسی غيرمستعملو مصدرونوته چه څه معنی نه لری لکه(ځل، ګورل، وينل) مصدرويل لاڅه چه کلمه ويل هم دصرف په اساس صحيح نه ښکاری اوهرڅه چه دافعالود اشتقاق خبره ده په دی کښې هم غير مستعمل مصدرته ضرورت نشته بلکوله مستعملو مصادرو څخه هم جوړيد ای شی مثلا ويلای شو چه ځی له تلل څخه دلامونوپه حذف اودتاوځ په تبديل جوړشوی دی اوله کتل ليدل تلل څخه (ګوری،وينی، ولاړ) خلاف القياس افعال دی چه دا په هره ژبه کښې شته اوپه پښتو کښې لالنږدی بله خبره داده چه مشتق منه اومأخذ بايد يوداسی شی وی چه له فعل دمخه معلوم وی، حال دادی چه (ځل اوولاړل) دځی اوولاړ له پيژندلو څخه وروسته معلوميږی نوداسې مصدربه سړی څه کړی چه له فعل نه وړاندی ئې ونه پيژنی-لهدې کبله دغيرمستعمل مصدرراوړل په پښتو کښې کم ضروری شی نه دی اوبايد سرېږې خوږنکړو اوورڅخه تېرشو .

تام مصدر او ناقص مصدر: په پښتو لیار کښې ئې هغه مصدر ته چه تولې صیغې ځنې جوړیږي تام او هغه چه تولې صیغې ور ځخه نه جوړیږي ناقص مصدر ویلې دی
د تام مثال لکه وهل او د ناقص مثال لکه کتل دا نوم نه که څه هم ډیر بد نه دی مګر هر کله چه د تام او ناقص مفهوم د معنی سره ارتباط لري او د سړی فکر ته دا راځي چه د لته به کوم معنوي فرق مطلب وي حال دا دی چه دا اصطلاح د لفظي کیفیت له مخې ده نو په دی لحاظ له تام او ناقص ځخه د منظم او غیر منظم یاد تغیر پذیر او تغیر ناپذیر اصطلاح غوره او بهتره معلومیږي ځکه ښایي چه د تام او ناقص پر ځای د غه وروستي نومونه ومنو او قبول ئې کړو .
حاصل مصدر : دا نوم هم په پښتو کښې څه قدر غور او فکر غواړي تر او سه خو حاصل مصدر داسې مثالونو ته ویلې شوی دی لکه (وهنه ، لیدنه، لیده، کاته او داسې نور) مګر خبره داده چه هر ورژبه ځانله اساس او ځانله لار لري دا لازمه نه ده چه په فارسي کښې پرسیدن مصدر او پرسش حاصل مصدر بلل شوی دی نو موږ به هم پوښتل ته مصدر او پوښتنې ته حاصل مصدر ووایو بلکه زه لا یدی عقیده یم چه په پښتو کښې اکثر نومونه چه خلق ور ته حاصل مصدر وائي د مصدر د حاصل معنی پکښې نه لیدل کیږي او په خپله د مصدر په معنی دی مثلا لیدل او لیدنه پوښتل او پوښتنه د معنی په لحاظ کم فرق نه لري او دواړه مونږ په دیدن او پرسیدن سره ترجمه کولای شو که څه هم په استعمال او ظاهر کښې ئې یو له بله فرق موجود دی نو په دی لحاظ ور ته یو ځانله نوم هم ضروري دی هر کله چه د حاصل مصدر نوم ور سره ښه نه لګیږي نو باید ده دی چه معنوی مصدر ئې وبولو او یا اور ته کوم بل نوم پیدا کړو .

اسم فاعل او اسم مفعول: که څه هم دا نومونه په پښتو ګرامرو کښې دومره عام شوی دی چه بدلول ئې هم ګران معلومیږي مګر په هر صورت زما مطلب د لته نظریه ښکاره کول دی. د اسم فاعل او اسم مفعول نومونه په هغه شان چه په عربي کښې رراج دی پښتو ته راګډ شوی دی ،

لیکن که په پښتو کښې د دغو نومو خصوصیت ته وکتل شي نو د اسمیت ځخه پکښې د صفتیت رنګ غالب دی . د مثال په ډول وهونکی ته اصطلاحاً اسم فاعل او وهلی ته اسم مفعول وایی ، حال دا دی چه وهلی او وهونکی دواړه داسې کلمې دی چه د یو بل اسم د حالت بیان او وضاحت کوی لکه (وهونکی سړی ،وهلی سړی) او دا کټمټ د صفت معنی ده . د یو اسم د بیان او تشریح په اعتبار په دې جمله کښې چه حمید ښاغلی سړی دی او په دی جمله کښې چه حمید (منونکی یا منلی سړی دی) هیڅ فرق نشته، البته دومره فرق شته چه ښاغلی، اصلي او ذاتي صفت او منونکی او منلی فعلي صفت دی ولی چه فعلي د معنی پکښې دی. نو ویلای شو چه د اسم فاعل او اسم مفعول نومونه هم په پښتو کښې موزون نه دی ، او منونکی او منلی یا دغسې نور په اسماؤ کښې داخلول ؛ زړه ته ښه نه لویږي . له دې کبله باید ده دی چه دغسې کلمې چه له مصدر ځخه جوړیږي فعلي صفات وبولو ، او بیا کوم چه د فاعل په معنی وی هغه ته صفت فاعلي او کوم چه د مفعول په معنی وی هغه ته صفت مفعولي ووایو . لکه منونکی

اومنلي چه لمړی فاعلی اودوهم مفعولی صفت دی . بلهخبره داده چه داسم فاعل اواسم مفعول نوموته په پښتو کښې جامع نوموته نهمنهدی یعنی ټولو مثالو ته نهشاملیږی . په پښتو کښې فاعلی نوموته پردوه دوله دی یوهغه دی چه دمصدر په آخر کښې د(ونکی) په زیاتوالی جوړیږی لکه راتلونکی اوختونکی اوبل هغهدی چه دلازمی مصدرو په پای کښې د(ی) په راوړلو لاس ته راځی لکه (راغلی ، ختلی) خوداسم فاعل نوم اول قسم ته شاملیږی اودوهم قسم ته څوك اصطلاحاً اسمفاعل نهوایی هرڅه چه دصفت فعلی یاصفت فاعلی نوم دی ، دادواړوته شامل دی صرف فرق دومره دیچه راتلونکی اوختونکی دحال اواستقبال په معنی فاعلی صفات اوراغلی ، ختلی دماضی په معنی فاعلی صفات دی . پردې ډول مفعولی نوموته هم پردوه رازه دی یو هغه دی چه دمجهول متعدی مصدر په آخر کښې د (ونکی) په راوړلو جوړیږی لکه وهل کېدونکی اوبل هغهدی چه دمتعدی معلوم مصدر په پای کښې د (ی) په لګولو تیاریږی لکه (وهلی ، منلی) په دې کښې هم داسم مفعول نوم دوهم قسم ته ویلی شوی دی اواول قسم ته چانه دی ویلی . نو کوم موزون نوم چه دې دواړو قسمونو ته شاملیدای شیهغه دصفت مفعولی نوم دیاوځودواړوته مونږصفتمفعولی ویلای شو. ددغو دواړو ترمنځ همهاغه فرق شته؛ کمچه په صفتفاعلی کښې و، یعنی وهل کېدونکی دحال اواستقبال په معنی مفعولی صفت دیاووهلی دماضیپه معنیمفعولی صفت بلل کیږی .

صفت مشبه : په ځینو ګر امرو کښې دصفت مشبه اصطلاح هم لیدل کیږی اوهغه فاعلی صفت چه دلازمي مصدر څخه د (ی) په زیاتوالی جوړ شی . صفت مشبه بولی لکه راغلی او تللی . دانوم هممحض تقلیدی نوم دی اودعربی دتقلیدپهوجه ایښوول شوی دی . ګکه ـ صفتمشبه په پښتو کښې هغه کیفیت نهلری ؛ کمچه پهعربی صفت مشبه کښې لیدل کیږی . پهعربی کښې بهالبته دانوممناسب اوموزون وی ځکهچه هلته صفت مشبه پهعمل کښې داسم فاعل سره مشابهت لری، مګر په پښتو کښې ددې نامه دیاره کمهوجه نشته اونه داته دصفت مشبه اواسم فاعل په بېلولو کښې کمه فایده شته ؛ له دې کبله وایو چهتللی اوراغلی ته لهصفت مشبه څخهفاعلی صفت ویل غوره اوبهتردی اودانوم ورسره موزون او ښهلګیږی .

مضارع : دانوم همپهپښتو کښې سخت اوزیږ بریښی اوصحیح ذوق ئې منلوته نشی تیاریدی. ځینی خلکو پهپښتو کښې (وخوری ، وګوری) اونورو داسی صیغوتهمضارع ویلی ده ، مګر ددې ګران نوم پهمنلو کښې سرخوزول هسې یوبی فایدی شی دی : پهعربی کښې د حال ، استقبال او مضارع دپاره یوشکل اویوه صیغه ده لکه (یضرب) مګر پهپښتو کښې دحالدپاره دوهصیغیموجودی دی . یوه لکه ګوری اوبله وګوری. دېدواړو صیغو ته حـال ویلای شو ، لیکن فرق ئې دا کول یکار دیچه اوله دحال جاری صیغهاودوهمهدحالمطلقصیغه ده، چهدمطلق حالبیان کوياوداستمرار قید پکښې نشته. پهدې لحاظ ښائی چه پهپښتو کښې دمضارع لهنامه څخه تیرشو اودحالجاریاوحال مطلق نوموته قبول کړوځکه چهپه یو آسـان نوم مطلب حاصلیږی نو ګران نوم تهڅه حـاجت دی ؟!

نهی : دپښتوپه پخوانو گرامرونو کښې دیو کاردنه کولوامرته نهی وایی لکه مه‌رازه ،مه‌پاڅه
په عربی کښې که څه‌هم‌دنهی اونفی ترمنځ فرق شته لکه هغه‌فعل چه‌په‌هغه کښې دنه کولوا مروی
نهی بولی اونورو افعالوته چه‌دفعل پرنه کولودلالت کوی نفی‌وایی لکه‌نه راځی ، نه دی تللی .
په پښتوکښې هم‌ځینی کسان دغه فرق‌ته قایل‌شوی دی‌اودنهی اصطلاح ئی‌منلی‌ده ، مگرز مایه
خیال‌په پښتو کښې‌دې فرق‌ته‌دومره‌حاجت‌نشته اونه‌دنفی‌اونهی له‌فرق‌څخه کمه خاصه فایده ولاړ یږی
له دی کبله ښایی چه‌ټولوافعالوته چه‌پرنه کولودلالت کوی یوشان‌منفی افعال‌ووایولواو که چیری‌دیو
کارپرنه‌کولوامروشی هغه بایدمنفی امروبولو . دانوم آسان اوعام فهم‌دی او پوهیدل هم‌پری بی
تکلیفه دی . څو پوری چه پوخا ص ضرورت نه‌وی نو له‌اصطلا حاتوډیر و لوڅخه اصطلا حات
لنړول ښه دی .

حروف جاره: په ځینو گرامرو کښې دا اصطلاح هم‌راغلی ده، مگریوتطبیقی نوم‌نه معلومیږی
وجه داده چه په‌پښتو کښې که‌څه هم‌حروف جاره دمعنی په لحاظ موجوددی چه‌دارتباط اواتصال
کارور کوی لکه (ته) په‌دی جمله کښې(کورته‌ځم)مگردلفظ په‌لحاظ دانوم‌په پښتو کښې‌یوبی‌معنی
نوم‌دی . هوا په‌عربی کښې موزون‌اومناسب دی ځکه چه‌هلته دحروف جاره و کار ، جراوزیر
پیدا کول دی‌لکه په‌دې جمله کښې (مررت بزید) چه په حرف جاراوزید مجرور اومکسور دی
لیکن په‌پښتو کښې نه‌جرشته‌اونه‌دغه حروف دجریازیرد پید ا کولو کار کوی ، بلکه لاځینی حروف
پکښې بالعکس‌نصب اوفتحه پید ا کوی‌لکه (له‌کوره‌راغلم - ترکوره پوری ځم) له‌دی کبله
وایوچه‌دی حروفویعنی (له، ته، تر، نه، څخه، ځنی، په، کښې، لره، له) ته‌حروف جاره ویل بالکل‌ناموزون
اوبی‌تناسبه‌دي ، اوباید حروف‌ارتباط یادربطادات ورته‌ووایو ، ځکه‌چه داحروف په پښتو کښې
دارتباط کار کوی اودوو کلمو ترمنځ‌ربط راولی لکه(له کوره راغلم - کورته‌ځم) دې حروفو
ته‌حروف مغیره‌هم‌ویلای شو، ولی‌چه‌په‌لفظ کښې‌تغیرپیښوی‌اوعمل کوی‌نودانوم‌هم ورسره مناسب‌دی .
البته‌چه په‌پښتو کښې ځنی‌نور هم‌دغسی‌اصطلاحات‌شته‌چه موزون اومناسب نه دی مگر مهم‌ئی‌هم
داووچه‌بیان‌شول ، زمامطلب‌په‌دی لیکنه کښې‌صرف‌یوه یا دونه‌اودنوروښاغلوپام کول‌وو،په،وجوده
وخت کښې چه‌پښتانه فاضلان اودژبې‌پالونکی دپښتو دخدمت‌په‌لار کښې روان‌دی اودپښتوژبې
د گرامردلیکلو کوشش جاری‌دی‌په داسی‌وخت کښې دې خبری‌ته ملتفت کیدل ضروردی ځکه
چه‌اوس‌هم‌لاابتداده‌اوزمونږ گرامری‌اصطلاحات‌لا په‌یوپاخه اوقوی معیار نه دی‌دریدلی اوس‌مونږ
کولای شو چه‌دلغوی او گرامری غوښتنو سره‌سم ځنی‌نومونه او اصطلاحات وادوواوپر ځای‌ئې
نور کیږدو په گرامر کښې اصطلاحات‌اونومونه‌یومهم‌شی دی‌اودشوڅورومرزونو اومناسبواصطلاحاتو
منل‌او قبول یولازمی خبره ده‌ځکه‌چه یونوم څومره چه د مطلب اومعنی سره یو تناسب اوارتباط
ولری هاغومره زیات مقبولیت اوعمومیت پیدا کوی سربیره‌پردې یوښه عنوان‌دښه معنون‌دلیل‌دی .
داوی په‌دې باره کښې یوڅو خبری نورمو په‌خدای سپارم !!

دپښتو نثري سبکونه

گل پاچا «الفت»

لکه‌چه په‌توره شپه کښې‌دیوه سړی آواز پېژ نو اوپه هینړو چه‌دازغ دچادی دغسې‌دیوه لیکوونکی لیك که څه‌هم ددەنوم ورسره‌نه‌وی پیژندلی شو اودیوه ادیب‌یاشاعر شعرو مضمو ن هم‌د ځینوخصوصیاتو په‌رڼا کښې پیژ نواوراته معلومیږی چه‌داخبری دچادی او دغه لغات یا کلمات په دغه رنګ اوډول دچااله فکر اوقریحی څخه زیږیدلی‌دی.څنګه‌چه ددومختلفو هوادونوپه ویناکښې دژبی اوژبنیو خصوصیاتو په لحاظ ډیر فرق‌وی اوپه یوه ژبه کښې‌هم ددوو سمتوپه لهجه کښې ځینی مخصوص شیان وینو دیوه کلی اویوه‌ښار دژبوړواو لیکوالوپه‌نظم اونثر کښې هم بعضی ممیزات گوروچه خپل‌لیکوونکی ښئی

اوسره‌له دې‌چه څوتنه ادیبان په‌یوه‌ځای کښې ژوند کوی په‌یوه‌ژبه اویوه لهجه به گړیږی ، دخبرو گرامر اودلغاتو قاموس به‌ئې‌یووی ، په کورنیږ اونثر کښې به هم‌ډیرنژ دی‌وی‌مگر دنیان اوافادی ډول به‌ئې فرق لری * د مطلب تعبیر او تصویر به ئې یورازنه‌وی ،دجملو ښاغلی گل‌پاچاخان«الفت» نښلولو او د مضامینو قالب به ئې بل رازایسی . د خبرو خوند او رنگ به ئې له ورا معلوم وی، همدغه خصو صیات چه‌دیوه اوبل‌په لیکنو کښې لیدل کیږی‌او بیانیږی‌نه‌ سبك ورته وائې چه د اشخاصو په‌لحاظ ئې‌فرق اواختلاف لنږ څه دقیق اوباریك ایسی‌مگر دسمتونو اوولایاتو په اعتبارئې بیلوالی‌واضح اوڅرگند وی مگردژبو دبیلتون‌په‌سبب ئې‌لاڅیره غټیږی اوفرقونه‌ئې ډیر روښانه کیږی پدې‌مقاله کښې مطلب دژبو دسبکونو بیان‌نه‌دی بلکه‌دپښتو سبکونه‌له‌نظر لاندې،دی دپښتو په سبکونو کښې هم‌داشخاصو په‌مخصوصو سبکونه اصالتاً نه‌غږیږو بلکه هغه موجوده سبکونه ښیوچه هریو پخپله سیمه کښې مشترك سبك باله‌شی اویوڅه لیکوال پکښې شرکت لری مگر ددې مطلب دایضاح اوځینو تعلقاتودپاره دمثال په‌ډول وایوچه‌زموږ په‌پخوانیو پخواو ډیرو نومیالیو شاعرانو کښې رحمان‌بابا اوخوشحال خان‌ختك ښکاره مقام لری اوهرڅوك به لږاوډیر پوهیږی چه‌دوی دوارړه که‌څه‌هم په‌پښتو شاعرانو کښې لمړی حق‌اوغوره سندری لری‌مگر دهریوه دشعری سربندې اواز معلوم‌دی اوپه‌نغمو کښې‌ئې هم‌مخصوص کیف پروت‌دی . ډیرځله ددوی دوارړو یوه مضمون ته‌پام شوی‌دی اویو مطلب ئې ادا کړیدی مگر ددوی شخصی اوفکری خصوصیت هغه مضمون ته بیل‌بیل رنگ ورکړی چه‌د خوشحال اورحمان دنظر بیلوالی ښئی اوسړی پوهیږی چه‌همدغه یوه خبره هغه په‌څه‌راز اودی‌ئې په‌څه‌ډول کوی . دنمونې په‌ډول ئې داد‌وه بیتونه و گوری :

(۱) دعالم ډېرې خبرې دجهان تورې لښکرې — زړه مې نه ښوري ا ځکه غرخوهسې وي که نه
(خوشحال)

(۲) لکه ونه مستقیم پخپل مقام یم — که خزان راباندې راشي که بهار
(رحمان بابا)

په دې دوو بیتو کښې سړي ته معلومیږي چه هریو خپل استقامت ښئي یا په بل عبارت موږ ته د ثبات اومقاومت درس راکوي مگر خوشحال خان دتورو لښکرو او ولاړو غرونو نمونې راښئي اورحمان بابا په خزان اوبهار کښې زمونږ نظر یوې ونې ته رااړوي اوموږ پوهوي ·

دلته باید داگمان ونه شي چه ددوی دافادې فرق یوازې په تشبیهاتو پورې ربط لري او په مضمون کښې ئې څه تاثیر نه دی کړی ځکه چه خوشحال لکه یو پښتون مشر چه له پرديو سره په شخړه اخته وي موږ ته دجنگ اوجگړو په میدان کښې دټینگار اوزړ ورتوب تعلیم راکوي مگر رحمان بابا لکه یوصوفي یاحکیم ددنیا دور نگی ښئي او وائي چه انسان باید نه په دغسې بهارونو مغرورشي او نه ئې په دغسې خزانونو ملامته شي ، هغه موږ ته وائي چه تاسې دزوررو لښکرو په مخکښې ټینگ ودریږئ اودټینتي فکرله زړه وباسی مگر دی وائي چه په غم اوخو شحالۍ غلبه پیدا کړی اودزمانې مختلف دورانونه وزغمئ یعني دی موږ د آسمان په مقابل کښې په ښودروی اوهغه وائي چه له انسان سره مقابله و کړ یء .

په دې مثال کښې مقصد دادی چه هرلیکونکی یاشاعراوادیب لکه چه دظاهری بڼې په لحاظ مخصوص کړه وړه اوممتازه قیافه لر ی دغه رازدمعنوی شان او خلقی موجودیت په اعتبارهم له نورونه فرق لري او همدغه فرق دهغه پرخبرو اوطر ز تفکر کښې هم ځان ښئي اوسبك ورته وایه شي · نو که موږ وایو چه په پښتو کښې خوشحال ، رحمان ، حمید بیل بیل سبکونه لري ددې دا معنی ده چه دغه درې نوموړی شاعران هریو دفکراو معنی په لحاظ دتخیل اوتصو ر په اعتبار ، دعقل او منطق له حیثه د ژوند ون دنوعیت له کبله له هغه بل نه فرق لري اودهریوه معنوی مقام له بل نه بیل دی دهمدغه فرق او بېلتون په سبب موږ ددوی درې واړو په دیوانو کښې بیل بیل خوند گورواوپوهیږو چه په هر کتاب کښې دشعرډول اوسبك بیلیږي ، مقصد دادی چه هرشاعردسبك خاوند نشي کېدی اوداحق دهغو کسانو په برخه رسېدلی چه دافکارو اونظریاتو مخصوصه پانگه لري اوڅه مطالب ورسره وي ، ورو سته تر دغه اساسی شرطه بیا دهرشاعردافادی اوتعبیر مخصوص رنگ اودتخیل ډول یا ځینې نورشعر ی اوادبي صفات دیوه سبك په تشکیل او جوړښت کښې برخه لري اوپه دوهمه درجه کښې راځي ·

موږ دلته داو سنیو لیکو الو په خاصو سبکو نو باندې بحث نه کو و او مشترك سبکو نه زموږ دبحث موضوع ده چه لویو ډلو ته ئې نسبت کېږي دغه راز سبکونه اوس په پښتو کښې لکه دبوډۍ تال (قوس قزح) په درې رنگونو ښکاره کېږي چه یو په بل کښې څه قدر متداخل هم معلومیږي · په دې سبکونو کښې دلغاتو اختلاف ، داداء تعبیر دمحاوراتو بدلون ، دگرامر اوتر کیب وتصریف

بل رازوالی هم څه نه معلومېږي چه دغه راز تو پیر دیوې ژبې په مشترکو سبکونو کښې شته نه ایسي او په هر راز چه کېږي باید په یوه مشترك سبك تبدیل وو مومی مگر داهله کېږي چه د پښتو ټول لیکونکي په دی لاره کښې خدمت و کړي یعنی د هرځای لیکوال د بل ځای مخصوص لغات او محاورات استعمال کړي او ځیني مخصوص رنگونه د تعمیم یا ترك په اثر کښې ورك شي چه دیوی خوا اوبلې خوالیك دوه دوله و نه ایسي د همدې مطلب دپاره چه دغه رازرنگونه په یوه رنگ او یوه صیغه بدل کړو دلته ئې له څو عنوانو لاندې په واضح ډول ښیو او له ابهام یا غیر شعوري موجودیت نه ئې را باسو د ارنگونو اوادبي ډولونه مونږ د پښتو په (لمړی - دوهم - دریم) رنگ یادوو او له دري عنوانو لاندې ئې ښیو :

(۱) گرامري بل رازوالی :

(۱) ډېر کلمات دي چه څو ك ئې د تصریف په لحاظ یو راز لیکي او څوك بل راز لکه د پرانیتل له مصدره چه په (لمړی) رنگ کښې ورځني د ماضی صیغه (وپرانیت) جوړوی ، په دوهم کښې (پر انیت) او په دریم کښې (پرانیتلو) وایه شي یا لکه د پاخول له مصدر څخه چه (وپاخاوه - پاڅوه - پاڅولو) جوړېږي دا فرق په اکثر و ماضی گانو کښې لیده شي چه د تو لو مثالونو راوړل بی ضرورته او بیفایده تطویل معلومېږي ځکه ئې د نوعیت په ښودنه اکتفا کوو (ولیکلی - ولیکه - ولیکلو - ووې - وویل - وویلی کتله - کاته - کتلو) هم د ماضی مختلف صورتونه ښئي ۰

(۲) د فعل حال په جوړولو کښې هم د ځیني تصریفي او گرامري بل رازوالی په اثر کښې په بعضی مصادرو کښې دورنگی گورو لکه : در ېږي - ودر ېږي - کازي - وکازي ، باسی و باسی پرانزم - وپرانزم او داسی نور ۰ ۰ ۰ یعنی عینا د کازي په ځای وکازي او د پرانیزم په ځای وپرانیزم ویل کېږي ، هسی نه چه لکه وائی اووائی دوه مختلفی صیغې وبلل شی او بیل بیل ځایونه ولري ۰

(۳) دفعل حال امکاني صیغی لکه : لیدلا ی شم - لیدلی شم - منلا ی شم - منلی شم - ویلای شم ویلی شم او نور ۰ ۰ ۰ هم په دوه ډوله لیکل کېږي ۰

(٤) مجهول فعل حال هم په دوو ډولو راځي په یوه ځای کښې وائی څوك چه ښه کارونه کوی هغه ته ښه سړی ویلی شی مگر په بل ځای کښې ښه سړی ویل کېږي مستعمل دي ، مگر دو مره خبره ده چه ویلی شي په اصل کښې د امکاني معلوم فعل صیغه ده او په بله معنی هم استعمالیږي ۰

(۵) د فعل حال مطلق مجهوله صیغه هم د پښتو دادبی رنگونو په اعتبار په دوه ډوله مستعمله ده ، ځیني وائی چه ډوډۍ وخوړلی شی زه به در شم او ځیني نور وائی چه ډوډۍ وخوړل شی یا وخوړه شي ۰ ۰ . د لته هم وخوړلی شی د امکاني معلوم او مطلق فعل حال صیغه ده چه بله معنی هم لري نو ددې دپاره چه التباس ورك شي باید یا امکاني افعات ارومرو په الف یعنی وخوړلای ولیکلای شي او یا په دغسی ځایو کښې یوازې وخوړل شي ولیکو ۰

(٦) ځیني مصادر هم شته چه مشتقات او افعال ئې په یوه خوا کښې شته او په بله کښې نشته لکه : بوتلل و ، واوړېده ، پرا نست او داسی نو ر ۰ ۰ ۰

(۷) دجمع اوتذکیروتانیث په قواعدو کښې هم ډېر داسې شیان پښتېږي چه دادبي سبك دورنګی ښئي یعنی په یوه خوا کښې یوشی په مونث ډول جمع کیږي لکه (شونډې) اوپه بله خوا کښې (شونډان) وائي اود مذکر جمع ورځنی جوړوي ، دلته ښائي ځینی کسان ووائی چه شونډان د (شونډ) جمع ده مګر ماچه اروېدلی دی ځینی کسان دشونډو په ځای شونډان وائی اودهمدغه یوه شي دپاره ئي استعمالوی نو که چیرته شونډه ، شونډ بولی یاهم یوشی په یوه ځای کښې په مؤنث نامه اوپه بل ځای کښې په مذکر نامه یادیږي . ځینی نور ی جمع هم شته چه مفرد ئي دټولو په اتفاق مؤنث دی مګر جمع ئي څوك په مجهوله (ی) اوڅوك ئي په معروفه (ی) د مذکری جمع په شان لکه (سرې - لرګی) لیکی اوپه ګرامر کښې دورنګی ښکاره کوی .

(۸) په مکانی ظروفو کښی لکه : هلته ، دلته چه په جمله کښې ظرف واقع کیږ ی ځینی پښتانه ورسره (کښې) هم یو ځای کوی او وائی هلته کښې یو سړی و ، مګر نور پښتانه یوازی هلته او دلته وائی :

(۲) لغوی نااشنائي :

ډېر لغات شته چه د پښتنو په یوه خوا کښې مستعمل دی مګر په بله خوا کښې ئي څوك نه پیژ نی ځکه چه هلته نه دی رسېدلی اونه دی مانوس شوی نو ده ر ځای په لیك اوتحریر کښې علاوه د سبك په پېلوالی ځینی مخصوص لغات هم لیدل کیږي چه سړی پری دیوه ځای اوبل ځای لیك اوانشاء معلومولی شی ، ددغسی لغاتو ګډول اوخو رول خورا ضرور دی او ډېره لاز مه ایسی چه دغه رازنا اشنائي ورکه شي دا کار طبعاً کېدونکی هم دی ځکه چه اوس ورځ په ورځ ادبی ارتباطات زیاتیږي اودیوه ځای خبری بل ځای ته ر سېږ ی مګر په دغه طبعی کېدنه باید ا کتفا ونشي اولیکونکی په ارادی ډول ، په ډېره مینه پخپل لیك کښې دلیری ځایو پښتو لغتونه قبول کړ ی اودخلقو غوږونه ئي ورسوی ، که چیری مشرقي ا تحاد داوړی په ځای دوبی ولیکی اوپه طلوع افغان کښې اوړ ی ولیکل شي یادغه راز نورلغات لکه باړخو ، اننګی - پړه ، موچنه - پنډه ، پېر - غونډی ، غټه - تالنده ، تنا - ځړول ، ځوړوندول - بکوا - ټټنګ - پلا ، ځل - وده ، برار - بربېښنا ، پېلېو - چوغکه ، چنچنه - یوله بله ردوبدل شی دغه راز ادبی قرابت اودسبك دبشپړولو دپاره ډېرښه خدمت بالهشی مګر دومره خبره شته چه په دغه راز مخصوصو لغا تو کښې کله داسی هم پېښیږي چه یولغت په یوه ځای کښې په یوه معنی اوپه بل ځای کښې په بله معنی مستعمل وی یعنی دلغت لفظ عمومیت لری مګر معنی ئي په یوه ځای اوبل ځای کښې فرق اوخصوصیت لری لکه (رغړول) چه په یو ځای کښې برسېره پخپلې اصلی معنی د (غړوړو) په معنی هم مستعمل دی اودسترګو غړولو په ځای سترګی رغړول وائی مګر په یوه بله خوا کښې سره له دې چه تېږی رغړول پیژ نی په سترګو رغړولو نه پوهیږي ، همدارنګه نیول اورانیول په هر ځای کښې ویل کیږ ی اود پښتنو په هره خوا کښې د لفظ په لحاظ عمومیت لری مګر دمعنی اواستعمال په لحاظ یکښې خصوصیت

لیدمشی ځکه چه یوځای د پیرلو په معنی دی او په نورو ځایو کښې بله مخصوصه معنی لری، په دغسی مثالو کښې که د لغت اصلی معنی لغت ته ور کړه شی او په هر ځای کښې په هماغه معنی مستعمل شی نه به وی ځکه چه دیته هیڅ ضرورت نه لیدل کیږی چه رغړول دستر ګو غړولو په ځای استعمال کړو او غړول ترك کړو ، دلته زما مطلب دلیکوالو په لیك کښې دی له ویونکو سره څه کار نلرم که لیکونکی دغه راز لغات پخپل لیك کښې دخپلی معنا د پاره قبول کړی او د دغسی لغا تو معنی په نورو لغاتو بار نکړی عام محیط هم له دغو لغاتو کار اخلی او وایی ئی .

ځینی نور لغتونه دی چه په هر ځای کښې علاوه پخپلی معنی د یوه بل شی د پاره هم ضرورتاً د یوه تناسب او مشابهت په اثر استعمالیږی لکه دستر ګو « ګاتی » یا دستر ګو « مرغټانی » چه دستر ګو دسپین او تور د پاره و یل کیږی ځکه چه په ګردوالی کښې له ګاتی سره چه د یوه ګرد واله ه کانی نوم دی چه هلکان پری لوبی کوی ظاهری شباهت لری او په نظر کښې هماغه راز ایسی همدارنګه له مرغټانی سره هم چه ګنګټه ئې له پلیتی ،څخه جوړ وی او بیائی ځمکی په مخ رغړوی مشابهت لری نو ځکه ور ته څو ك د ستر ګو ګاتی او څوك ور ته دستر ګو مرغټانی وائی او د همدی لامله چه مرغټانی په ځمکه رغړول کیږی نو ستر ګو غړولو ته هم ستر ګی رغړول وائی ـ په داسی کلماتو کښې چه د ګاتی او مرغټانی حقیقت او ماهیت ته نظر و کړو دستر ګو ګاتی مرجح او ښه مناسب نوم معلومیږی چه بایدعمو میت پیدا کړی ، بعضی لغتونه داسی هم دی چه معنی ئی په هر ځای کښې یوشی ایسی مګر لفظ ئی ډیر لږ تغیر لری چه په کتبی او تحریری د نیا کښې تو پیر پیدا کوی یعنی څوك .(پټی) او څوك (پوټی) لیکی د یوه په لیك کښې میندل او د بل داموندل ګورو ، د دغسی وړو اختلافاتو ور کول هم ضرور دی ځکه چه په دغو مره لږ تغیر یو لغت نشی دوه کېدلی چه د مرادفو لغاتو په نامه دواړه قبول شی او په لیك کښې ځای ومومی ، نو څه به کوو؟ او کوم صورت به غوره کوو؟ هر یو چه خپل اصل او ماخذ ته نژدی وی یا کوم التباس رفع کوی او څه ادبی فایده پکښې وی نو په دغه لحاظ لیری له اری څخه او سیوری له سوری نه غوره معلومیږی چه باید عمومیت پیدا کړی .

محاوروی خصوصیت :

په پښتو کښې ډیر مفاهیم او معانی په محاوراتو ادا کیږی او د پښتو اصلی او خپل سبك هم د پښتو په مخصوصو محاورو کښې مومو. د مثال په ډول وایو که یو لیکونکی ولیکی چه احمد او محمود سره خپه شوه او یو بل ولیکی چه خوا بدی یا زړه بدی شوه مونږ پوهیږو چه دوهم سړی د پښتو له خپل سبك سره زیات آشنا دی همدارنګه پوریږیکول له پور ور کولو نه د پښتو اصلی تعبیر ته نژدی ایسی، نو د پښتو لغتونو اصلی او مربوطات د پښتو په انشا او ادب کښې مهم مقام لری او همدغه شی دی چه دژ بو په بیلتون کښې یو معنوی او جوهری فارق بلل کیږی ، که یو سړی ډیر کوښښ و کړی چه یوه بله ژبه زده کړی او په دغه زده کړه کښې عمر ونه تیر کړی بیا هم په دغو معنوی او جوهری فرقونو کښې

غلطېږي او دژبې خاوندان ئې پېژني چه پردي دي لکه چه داقصه ډېره مشهوره هم ده چه کوم مشهور ادیب چه په عربي ادب کښې ئې داستاذۍ حق پیدا کړی و مګر مورنۍ ژبه ئې بله وه په عربو کښې داسې معلومېده لکه چه عربي ئې خپله ژبه وي او دمور په غېږ کښې ئې زده کړې ځکه چه ده پخپل کوښښ ډېر زيات عربي لغات او دژبې مخصوص قوانين پوره ياد کړي او په ادبي لطائفو هم ډېر ښه پوهېده : دالفاظو او کلماتو اداا و تلفظ ئې هم خوراصحيح او ټيک و، حقيقي او مجازي معاني، استعارات او کنايات هم ور ته مستحضر او دژبې په سرپا دو چه له عربو نه ئې هيڅ فرق نه کېده مګر کله چه ده په عربو کښې واده وکړ او يوه عربه ښځه له ده سره په حيات کښې شريکه شوه هغې وپېژانده چه دې بل څوک دی او دژبې اصلي خاوند نه دی ځکه چه ده د(اطفاء السراج) په ځای (اقتل السراج) وويل او خپله اصلي محاوره ئې په عربي ترجمه کړله نو ويلې شو چه په هره ژبه کښې ځيني معنوي فرقونه شته چه که څوک ئې الفاظ بدل کړي او معنائې دبلې ژبې په قالب کښې واچوي سړی پوهېږي چه دا مقصد له بلې ژبې اخستل شوی او جامه ئې بدله شوېده، دا رازشيان په ژبه کښې زيات ډېر دي او په ليك کښې ئې خو ندي کول او ساتل دليکوالو مهمه وظيفه بلل کېږي په کوم ځای کښې چه ليکونکی ديوې بلې ژبې له تاثير لاندې وي او په دوه ژبو څه ليکلي شي هلته دغه راز فرقونه او مميزات سړی ښه نشي ساتلی او ورځنې بدلېږي همدغه سبب دی چه دپښتو ځيني ليکوال دسر توريدلو په ځای کښې سر لوڅېدل ليکي او ډېر ځله يو ليکونکی دهمدې لامله چه دپښتو له سوچه او خپلو محاوروڅخه نه وی خبر پرد ی لغات راوړي يعني يو ه داسې سړی ته چه تل په شريسي ګرزي شرير وائي مګر پښتانه دغسې سړي ته په حق کښې وائي چه فلانکی دبلا په لکې سپوردی همدار نګه په داسې ځای کښې چه زمونږ ا کثره ليکوال وائي ډېرزيارمی وکښ او ډېرزحمت مې تېر کړ هغوی وائي داوسپنې نيني مې و چيچلې-

دلته زه دانه وايم چه زيار کښل غلط تعبير دی يا زحمت ګالل او تېرول بايد استعمال نشي ځکه چه دا هيڅ امکان نلري چه يو ليکونکی خپل ټول مطالب په مخصوصو محاوراتو ادا کړي او دهر ی معنا دپاره دپښتو خاصه محاوره ولټوي بلکه داوايم چه ليکونکی دی خوا ته ملتفت شي او دغه راز خوږې خوندوري محاوري چه زمونږ ئې له يوه او بل نه اوروادبي دنيا ته راننباسي او په ليك کښې ځای ور کړي په دې کاربانـدې ديوې ژبې نثراونظم دعامو او خاصو دپاره خوږ والی پيدا کوی او ډېر مقبوليت مومي، په همدغه راز شيانو ديوې ژبې تعبيري اولغوي پانګه او استعداد زياتېږي او هغه خصوصيات چه په هره ژبه کښې ديو ه ملت دذهني او تخيلي ډول نمايندګي کوي خوندي کېږي او دژبې معنوي موجوديت چه له الفاظو او کلماتو نه هغه خوا ځای لري ساتل کېږي زه چه يو وخت د کنړ ښکلې درې ته ننوتم او ددغه محيط مخصوص تعبيرات مې لټول له يوه سړي نه مې واوريدل چه خپله بې ضرري ئې بيانو له او خلق ئې په دې پو هول چه زما هيڅکله چاته ضرر نه دی رسيدلی او هيڅوك مې نه دي آزار کړي، دا مطلب هغه په ډېر ښه بيان او يو لنډه عبارت کښې ادا کړ چه ډېر خوږ او دده له حياتي او محيطي وضعيت سره ډېر مناسب و. هغه هيڅکله دضرر او آزار کلمه په خوله رانه وړه او نه لکه مونږ غوندی

دغسې کلماتو ته محتاج شوځکه چه هغوله پردیو کلماتو اوتعبیراتو سره نه و آشنا اود خپل تخیل خاوندو، هغه هر وخت خپلې غوا ګانې پوولې وی اوضررئې همدغه شی ګڼه چه څوك دچا ملاسته غواپاځوی ځکه ئې وویل چه ماکله دچاملاسته غواهم نه ده پاځولې اونه می دچا کچری توروله دی.

دغه راز مخصوص محاورات د پښتنو په هره خوا کښې شته چه بل ځای ته نه دی رسید لی اودا د نن ورځی د لیکوالو کار دی چه دغسې خوازه تعبیرات له یوه ځای نه بل ته ور سوی او د هغه ځای لیکو نکی ئې دیوه ادبی سوغات په توګه قبول کړی دا باید کومه ادبی مبالغه ونه بولو اوپه رښتیاد پښتو یو سوچه اوخوږ تعبیریوادبی ارمغان وګڼو ځکه چه ادب یو لطف دی چه په وینا کښې ځای لری اودغه راز محاورات له ډیرو لطایفو څخه ډك وی ، ښه می په یاد دی چه زه دیوه پښتانه په حجره کښې میلمه وم اوڅوشپې هلته باران ایسار کړم مایوه ورځ ورته په توکو کښې وویل چه کله کله میلمه په کوربه تاوان اودروند بارشی چه په کوتکوهم له حجری څخه نه اوزی ، هغه وویل چه ستر ګی په بڼو نه درنیږی ، دامختصر جواب و ګوری چه څومره لطف اوڅومره ادبی رمزونه لری ، همدغه شی زمونږ ملی ادب ګڼل کیږی اود پښتو مانۍ په همدغه راز اساسونو ولاړه ده مونږ باید د پښتو له موجوده ادبی مرکزونو دغه ادب راټول کړو او عمومیت ور کړو ، په هرځای کښې د غسې خوازه محاورات اومخصوص مصطلحات شته چه په بل ځای کښې څوك ترینه نه دی خبر د پښتو جمله بندی اود عبارت سیاق هم په یوه اوبل ځای کښې فرق کوی چه د عمومی سبکونو تعدد او اختلافات ترینه ښکاریږی، په یوه خوا کښې لیکوال لیکی : (دمثال په ډول) زه هغه سړی رابلم کوم چه تارابللی و په بله خوا کښې ویل کیږی: هغه سړی چه تارابللی و زه ئې هم رابلم - همدارنګه په یوه ځای کښې وائی پرملا سبق وائی اوپه بل ځای کښې ارو ۰ له ملانه سبق وائی څوك لیکی چه دده په مخکښې دا خبره تیره شویده اوځینی وائی دده دمخه اوداسې نور... همدغه شان یو لور ته خلق دیوه کار دغښتلو یا ضرورت مفهوم په دی ډول ادا کوی(زه ددی خبری ښکاره کول غواړم-زه په دی مطلب پوهیدل غواړم- څه خو کول په کاردی-دی ښکلی منظری ته کتل په کاردی اوداسی نور ...) مګر په یوه بله خوا کښې وائی زه غواړم چه دا خبره ښکاره شی یاښکا ره کړم - دی ښکلی منظری ته باید و ګورو یاو کتل شی - څه لیکونکی لیکی (پدی باندی پوهیږم) ځینی نور بیا وائی (په پو هیږم) همد ارنګه (په کوردی) (په کور کښې دی) (نشی کیدی) (نه کیږی) اوداسی نورداډولونه د پښتو دموجوده مرکزونو په عمو می اومشتر کو سبکونو کښې بیلتون ښکاره کوی اولیدونکی پوهیږی چه دپښتو په کښتا بونو او آثارو کښې دری رنګه لیدل کیږی که مونږ دغه دری مختلفی نمونې په مبهم اومجمل ډول راوړو چه دلیکو نکی نوم اوځای ونښیو بیاهم پوهیږو چه دانمونی د کوم کوم ځای دی اوڅه څه فرق و نه لری دمثال په ډول پدی لاندی نمونو کښې غورو کړی، چه په رنګ او آهنګ کښې ئې څومره توپیر لید ه شی .

دلمړی رنګ نمونه : ړوند هلك :

هاراته وواياست هغه چه رونهائی بولی څه شی دی؟ هغه چه مائی کوروټ خوند نه دی کتلی ، دلیدو

ښیګړی څه دی ؟ هاووایاست دغه بې وزلی هلك ته تاسی دهغو ښکلیو شیانو خبری کوی چه وینی ئې تاسی دلمرخرك پلوشی وینی زه ئې تش په تود وخه پوهیږم ، خونه پوهیږم چه دغه رونه روح یاشپه څنګه جوړ وی ؟ ـ زه خپله روح او شپه پخپله جوړوم هغه وخت چه بیدیږم یا لوبی کوم ـ زه ډیر ځله اروم چه په سرو او سیللو تاسی زما پر بې وزلی ویر کوی خو زه دا ټوله په صبر پر ځان ګاللای شوای نو زه دا نشوای کولای چه د خپل زړه خوښی ور که کړم په دی ترڅ کښې زه داسی سندری اولم چه زه پاچا یم که څه هم یو بې وزلی ړوند هلك یم ۰

بله نمونه : یوه ژبه چه په ادبی ښیګړو او ګینو ښایسته کیږی دا ګینی بایدددی خپلی وی او څو مووس وی بویه چه مونږ خپله ژبه هم پخپلو ګینو ښکلی کړو په پردو پسو لو او ښکلو کالو کو رټ ناوی نه ښایسته کیږ ی ۰

پښتانه وائی پردی شی نیمه خوادی داخبره ډیره پخه خبره ده پردی ښیګړی د هیچا نه روزی کیږی زمونږ ژبه ځانله بیل رنګ بیل خوند بیله جواه او پښه لری داسی پسول ورته ښائی چه ددې خپل وی او ترا بده ښه په وایسی نو که مونږ پردی ګینی او پسو لو نه په ځړوو دا ښایست ئی یو څوورځی دی بیر ته داپا تېږی او خپل رنګ وخوند ۰

دادوه نمونی دیو ځای دډیر پیاوړی لیکونکی انشائی نمونی دی چه په هغه خوا کښې ده غوندی بل مقتدر لیکونکی نه دی ښکاره شوی او په خپل سبک کښې لمړی سړی بلل کیږ ی ۰

ددوهم رنګ نمونه : هغه وخت چه زه ماشوم وم دشپی به په تیاره کښې ویریدم مګر په رڼا ورځ به راسره هیڅ ډاراوویره نه وه ، ما ګمان درلود چه ټولی بلا ګانی دشپی په تورتم کښې وی او په رڼا ورځ هیڅ نشته تر څو چه زه کوچنی وم او پخپلو پښونه وم دریدلی ما په ټولو بنیادمانو د خیر ګمان درلود او بیله روو ، شیشکو ، لیوانو او پیریانو بل څوك را ته دشر او ضرر خاوند نه ښکاریده ، زه پدی نه پوهیدم چه ځینی انسانی منګولی په بیرحمی کښې دلیوانو له پنجو نه په کمه نه دی ، ما ته دانه وه معلومه چه د انسان داخوزه ژبه کله په زړونو باندی داسی ترخه زهر دوړوی چه تریخوالی ئی تر قیامته پوری هم نه ځی ۰

نه پوهیږم ما ته چا و ویل چه ته ښه او بد بیل کړه او هر چا ته په یوه نظرمه ګوره ! دغسی وینا خو زمانه یادیږی چه ما به له چا اوریدلی وی مګر وروسته له ډیرو تجربو دا مفهوم زما په زړه کښې لیکل شوی و ، چه زما ویده فکرئې را پاڅاوه اوزما سترګی ئې پرانیتی ۰

ددریم رنګ نمونه : څه موده شوی وه چه ما د خپل مشرورور امیرخان لالالور خپل ځوی له کوژدن کړی وه او زمالور دهغه ځوی له ، یو ورځی ماورته ووې چه خپلې خپلی حیا به پخپل کور کړو ، هغه وی ډیر به ښه وی پدی غرض دجوړو اخستو دپاره په یوه دکان کښیناستو اودملکی جوړو اخستو ته خبری مو کولی ، په دکان یو سړی وو ی چه ډیر ښه کوی ، ولی جوړو اخستو ته څه ضرورت دی ، دادشریعت کاردی ډیر خلق به داسی وی چه دهغوی به دجوړی اخستو لاس هم نه رسی ـ مونږ

په ستنه لاړو دشپې ماخپل قام خپل کورته راوغوښته اودهغوی په وړاندې ماټول حال تېر کړ قوم جواب کېښې ووی چه د کوم نیك کار بنیاد ږدی، زمونږ قبول دی سباوختی مونږ د کلی خلق ددې شرعی کارنه خبر کړه شکر دی چه دی غیرتمند و کلی والو زمونږ سره اتفاق وکړو اوداسلام مبارك حکم ته ئې غاړه کېښوده بله ورځ مادخپل خوی ووليږ درور د کورنه راوړه په اغوستو جامو کېښې اوپه هغه ساعت کېښې ما دخپل کورنه په اغوستو جامو کېښې ووليږ خپل وروړ کړه ولېږله، پدی منځ کېښې دبل کلی یوسړی خبرشو اوراغی چه زمونږ په کلی کېښې دهغه د خوی کوژدن شوی وه د کلی مشرانو حکم وکړ چه شریعت دتمامی دنیا دپاره دی پدی وجه دده دخوی ووليږ هم یودم ایښتل په کار دی دهغه کلی جرګه دې راشی نوبیا ووليږ ور کړی، دجرګی مشران راغله اودهغوی نه صرف داشرط واخستی شو:- صرف یوه روپۍ به دخپل کلی مدرسی لپاره دچندی په طور ور کوی، جوړه اوبل څیز بهانه اخلی، واړه شیطانی رواجونه یو قلم بند.

اشعه د اچه په ډېر زور سره دا نیك کار شروع شوا ودټولی علاقی قریب پنځه زره ووليږ لاړی راغلی ددې دری رنګو په نمونو کېښې به تاسی ته پته لګېدلی وی چه په پښتو کېښې دغسی دری مشترك اوعمومی سبکونه شته چه هر سبك ډېر لیکونکی لری اویوله بله ښکاره فرق لری چه که په یوه جامع اومانع تعریف هر سبك نشو بېژندلی په ادبی ذوق اوشعور خو ئې پېژنو اوپوهېږو چه رنګ وخوند او آهنګ ئې بل راز ایسی چه دغه دی دلته ئې څه نه څه تغیرو نه شیو :

دلمړی رنګ په نمونو کېښې دا کلمات : وواياست ، رونیا، کورټ، رونه، روځ، بیدېږم، تولې، ګاللای شوای ، نشوای کولای ، ترځ، سندری اولم- ګېږی پسول، وخرو، پاتیږی، ددغه سبك په تشکیل اوموجودیت کېښې څرګند تاثیر لری اوهم دا رنګه په دی کلماتو کېښې به وایسی په وخرو، زماړه بی وزلی، (په) او (ړی) که څه هم په ظاهره کوچنی معلومېږی مګر دسبك په بېلتون کېښې ئې اغېزه خورا ډېره ده.

ددوهم رنګ په نمونو کېښې دا کلمې :- وېربدم ، رنیا، ورځ ، بلا ګانې ، دوړوی ، ویده پاخاوه، پرانیتی لهٔ لمړی سبك نه خپل سبك بېلوی څکه چه هلته (بیربدم- رونیا، روځ، بلا وې، پاشی، بیده، وپاخاوه، وپرانیتی) راځی اوځینی نور لغتونه ئې لکه: پښی، دربهٔلی ، وویل، درلود، ژبه - لهٔ دریم سبك نه هم ځان بېلوی، ځکه چه په هغه سبك کېښې خپی، ودربهٔلی، ووی، لرلو، جبه- ویل کېږی یاویلی شی. په دریم سبك کېښې هم داالفاظ: (کوژدن کړی وه، ووی، دجوړو اخستلو لاس نه رسی ، په ستنه لاړو، دهغوی په وړاندی، ایښتل په کار دی اوداسی نور.... خپل سبك جلا کوی اوبېل رنګ ورپوری منبی مګر دلته بایدداهم ووایو چه په دریم سبك کېښې دپښتو له خوږو اوخپلو محاو راتو زیات کار اخستل کېږی اوهماغه څه چه مونږ ورته دپښتو په ادب کېښې ډېر اهمیت ور کوو دلته ئې ډېر وینو، داخبره زه یوازی دهمدغی نونې په استنادنه کوم ځکه چه دلته لا دومره ډېر دا کیف نه لیدل کېږی اودانمونه محض داختصار دپاره غوره شوېده هسی نه چه دادډې سبك بهترینه یاډېره

ممتازه ټوټه‌ده پدی‌سبك کښې‌دپښتو دخوږو محاورو اوخوندورو تعبیراتو په لحاظ ډېرې خوږې او غوره نمونې پیدا کېږي لکه چه‌په هغونورو سبکونو کښې دپښتو ځینې نو ر مزیتونه ډېر لیده شي‌اود گرامریا فقه‌اللغې له‌خواډیره ترجیح لري ، که‌پدی دری سبکونو کښې‌د «خذ ما صفاد ع ما کدر» په‌اساس څه واخستل شي‌اوځه ردشي یعنی یوعمومي اومشترك سبك‌ورنه جوړشي چه‌په هره خوا کښې ومنل‌شي دابه‌دپښتو یوادبی تکامل‌وی اوټولو پښتنو به ددې ژبې ادبی خدمت په‌ځای کړی وی . زه‌دلته دانه‌وایم چه‌دټولو لیکونکو لیك‌دی ښځی یورازشي اوهیڅ فرق‌دی ونه‌لري ځکه چه دا کار په‌هیڅ ژبه‌اوهیڅ‌ځای کښې‌نه‌دی شوی اونه کېږی هرلیکونکی ځانته یومخصوص سبك لري چه هغه لکه‌دده رنگ اوښه په‌ده پوري اختصاص لری‌زه غواړم چه‌په یوه ژبه کښې خوژبې جوړی نشی اوپه‌بېلوبېلو لارورو‌ان نشو . مونږدپښتو داوسنی نهضت په‌دوره کښې شایسته ډېرپښتنگان گورو چه دغې رنباته خپله ښتا بې شکاره کوی او هریو له خپل ذوق او شوق سره سم څه چه کولی شي دپښتو اوملی ادب دلوړ تیا دپاره‌ئې کوی خوك‌نوی تا لیفونه کوی ځینې نور مفید اوښه کتـا بو نه ترجمه کوی ، شـا عران ښه ښه شعرو نـه وائی او نثر لیکو نـکی پښتـا نه ښه ښه مضـامین په پښتو لیکـی پدی کښې هیڅ‌شك‌نشته چه دغه راز خدمتونه د پښتو ژبې دعلمی اوادبی ذخیری‌په پیدا کولو کښې ډیر اثرلری مگر څومره چه دمنثوروآثارو په‌زیاتولو کښې کوښښ شویدی هغومره دشریه‌ښه‌والی اودپښتو دسبك په‌تعمیر او جوړښت کښې فکرنه‌دی شوی مونږ ځنی داسی لوی لیکونکی اونوموړی لیکوال لرو چه ډیرڅه‌ئې لیکلی اود تالیف وتصنیف خاوندان دی‌چه هغه تالیفات اوتصانیف دپښتوله‌خوراضروری او مهمو اثارو څخه گڼل کیږی اودوی‌ته لوی‌حق ور کوی مگرپخپلو دغو لوړو خدمتو کښې ئې دنثر اوسبك‌پالللو خوانه دومره ډیره‌توجه نه‌ده کړی دهمدی‌لامله دخپلو ادبی مشرانو په‌لیك کښې هم‌ځنی داسی جملی وینو چه‌دپښتو له‌حنجری سره نااشنااپسی اوله‌دی‌سبکه‌وتلی معلومیږی ددغسی جملو ځینې نمونې دادي : ـ

(۱) باید هلـك ته په تلمیذی محیط کښې دواجب پرشعور تمرین ور کړ شي او دعمومي مفاد په‌چو کې کښې ناستو کسانوته هم باید په دغه موقع کښې دو اجباتو اهمیت تر غوږه شي (۲)ښه‌خوله دی‌غیردهغو افرادوڅخه چه‌حقیقتاً ئې‌ودوی پری ـکړی (۳)ځانته پر ټولو مشکلاتو اوسختیو باندی بری ور کوی (٤) پرځان دویسا ښښتن‌نه‌و (٥) ددوی الهام دفطرت له‌پلنی لمنی څخه‌وی (٦) زه‌تا ددې نجلی مړوښې او مزاوجت ته‌را بولم .

پدی‌جملو کښې لمړی جمله‌چه ټول کلمات‌ئې‌عربی‌دی اوپه اولس‌اتلس کلمو کښې‌بی‌له‌دوه درې کلمو پښتو الفاظ نشته او دژبې ډیر لغوي فقر ښئې تر کیبی ډول یې هم دپښتو نه‌دی زه دلته په‌همدغه ټـکی‌اعتراض ارم چه‌ولی پدی جمله کښې د کلماتو تالیف بل‌راز ایسی لغات که له‌یوی‌بلی ژبې هرڅومره واخستل شي مگرپه پښتو کښې ما نوس وی او عامه طبقه پری پوهیږی

څه پروانلري پدې شرط چه ترکیب ئې پښتووي پدې عبارت کښې خومره چه تلمیذي محیط دواجب پرشعور تمرین ور کول نااشنا ایسي هغومره دعمومي مفاد په چوکې ناست کسان هم یوعجیب تعبیر معلومیږي که ښاغلي لیکونکي داخبره پدې ډول کړې واي (باید هلکان ته په ښوونځي کښې د واجباتو دپیژندلو شعور پیدا شي اوهغه څوك چه دعمومي مفاد په چوکۍ ناست دي باید دواجباتو په اهمیت وپوهیږي) ښه به و ، دوهمه جمله کښې زه ښه نه پوهیږم چه دلیکونکي خیله محاوره ده ته څومره اجازه ور کوي ماخوخوله پریکول په داسې ځایو کښې اوریدلي چه سړی د حق ویلو په ځای کښې چاته څه سختې خبرې و کړې او یوادبي شجاعت ښکاره کړي یعنې مطلقې خبروته خوله پریکول نه وائي چه سړې ښه خوله پریکول د ستاینلو په ځای کښې استعمال کړې او ووائي چه هرچا ته باید سړی ښه خوله پرې نکړي .

ځائنه په مشکلاتو برې ور کول هم ماته دپښتو خپله محاوره نه ایسي دلته باید سړی داسې ووائي چه پرتولو مشکلاتو خپل برې غواړي .

پرځان دویسا ښتن نه و زما په نظر بلراز تعبیر راغی ځکه چه عموماً داسې ویل کیږي چه پرځان ئې ویسا نه درلوده .

لمنې ته پلنه لمن ویل هم بنایي چه دپښتو محاوره نه وي ځکه چه له لمن سره عموماً لویوالی او ارتوالی استعمالیږي اومناسب هم ایسي .

مړونې ته رابلل هم دومره نااشنا تعبیردی چه هرپښتون پرې نشي پوهیدلی ،

دغه راز ځینې نااشنا تعبیرونه دپرلیدل کیږي مګر سړی ښه نه پوهیږي چه دا به زما بېخبري وي او که دلیکونکي سهوه او بې پروائي مثلاً یو تن لیکي (هغه سړی ته لوړ ګوري چه ...) مطلب ئې دادی چه دعزت په نظرورته ګوري لکه چه په درنه سترګه اوپه ښه سترګه کتل په پښتو کښې همدغه معنی لري او (لوړ ګوري) په داسې ځا کښې ویل کیږي چه لیدونکي دچا په مقابل کښې څه خجالت نلري بلکه لا څه سر فرازي لري لکه چه (ټیټ کتل) بالعکس دلیدو نکي په خجالت اوقصور دلالت کوي اودلوړ کتلو په مقابل کښې استعمالیږي نو ددغسې محاورو او اصطلاحاتو ځېرنه په کار ده چه باید له اشتباه څخه واوزي اوحقیقت ئې څر ګند شي .

دیوې ژبې په لیك او تحریر کښې داخبره ښه نه ایسي چه دوه لیکونکي له یوې محاورې یالغت څخه لیرې بلکه تقریباً متضاد معاني واخلي اودهرې معنی د پاره په ژبه کښې بیل بیل الفاظ هم وي په یوه مقاله کښې مې دیوه مشهور لیکونکي په لیك کښې ولیدل چه مقصد ئې زړه ور کول او په چا باندې مینېدل و ، مګر لیکلي ئې وچه(زړه ور غورځوي) ښائي چه دا به دهغه محاوره وي مګر نور پښتانه زړه غورځول په بله معنی اخلي او په داسې ځای کښې ئې استعمالوي چه هلته یوسړی دچاله خوف او ویرې خپل فکر او استقامت له لاسه ور کړي او دډار وهم پرې غلبه و کړي .

ځینې لغات هم شته چه په یوه ځای او بل ځای کښې ډېر معنوي فرق بښئی لکه (ړنګر) چه ځینې پښتانه ئې دغو یې په معنی اخلي او ځینې نور له دغې معنې هیڅ خبر نه دي او بې له دینه چه څوک پرې خپه شي یو بل ته وائي چه ولې دومره ړنګر شوې یا ډېر ړنګرئې ځکه چه دوی ور ځنې تنها د (لاغر) معنی اخلي نو همدغه یو لفظ دی چه هلته عیب او ښکنځل دی مګر دلته په غمخورۍ او زړه سوي دلالت کوي ،

دلته بنائي څوک ووائي چه په ځینو نورو ژبو کښې هم ځینې دغسې الفاظ شته چه دوه متضادې معناوې لري لکه په عربي کښې چه (قرء) د طهر او عدم طهر معنی لري نو څه کیږي که په پښتو کښې هم دغسې کلمات موجود وي ، د دغسې پوښتنې په جواب کښې سړی ویلی شي چه په یو ژبه کښې د افهام او تفهیم په لحاظ یا د ادبي روابطو قایمو لو دپاره د دغسې کلماتو استعمال چه یو د بل په طرز تلقي خبر نه وي ښه نه ایسي نو که دا راز لغات په ژبه کښې د ځایو نو د اختلاف کبله موجود هم وي باید په عمومي او مشترک سبك کښې یو اصلاحي صورت او متعارف مفهوم پیدا کړي او داسې ونشي چه ته به د همدردۍ اظهار کوې او هغه به ئې ځانته کنځلې ګڼي .

په دې ټولو خبرو کښې مقصد دا دی چه د پښتو لیکونکو ترمینځ دغه راز معنوي یا لفظي ادبي نا اشنائي ور که شي او یو داسې عمومي سبك پیدا شي چه په هره خوا کښې خپل و ګڼل شي . یعنې داسې نه وي چه یو تعبیر په یوه خوا کښې فصیح بلیغ خوږ او خوندور وي مګر په یو بله خوا کښې اروېدونکو ته بېخونده بلکه غلط معلوم شي ، په یو ځای کښې یوه کلمه مذ کره استعمال شي او په بل ځای کښې مؤنثه وي لکه چه په ډېرو جملو کښې سړی ته دغه راز فرقونه تر سترګو کیږي مثلاً د یوه ځای لیکونکی لیکي چه (سوړ سائې ویوست) مګر نور لیکوال (سړه سا) وائي او په تانیثي ډول ئې استعمالوي همدارنګه یوه لور ته وائي (یوه ګړۍ تېره شوه) او بل لور ته ویل کیږي (یو ګړی تېر شو) دغه راز اختلافات په یوه ژبه کښې جایز نه معلو میږي او ډېر ضرورا یسي چه په لیك او تحریر (ادبي سبك) کښې یو صورت غوره شي .

لغات فراموش شدهٔ پښتو

نویسنده ښاغلی سید مسعود خان

درین عصر فرخنده که زبان پشتوی ما باقتضای ناموس تکامل وارتقاء و ایجابات ظروف قدم درساحهٔ نهضت واعتلا نهاده برهر فرد افغان ودوستداراین زبان واجب است که درین زمینه بقدر مقدور ازهرچه میسور باشد کمك وهمراهی کند تا به فضل وتائیدات آلهی باقدم های سریعتر بمنزل مقصود زودتر ونزدیکتر برسد وزبان عرفانی شود. درسائقهٔ همین وجیبهٔ ملی من هم با کمال بی بضاعتی دریکی ازمباحث پشتو پېژی (۱) که ترجمه اعلام است داخل مطالعه و تدقیق شده عدهٔ از اعلام قدیم وحدیث پشتورا هم ازقسم نامهای اشخاص هم ازقسم اسماء امکنه وبقاع وامثال آن با کمال بی بضاعتی ترجمه کرده بمعرض مطالعهٔ خوانندگان محترم سالنامهٔ گرامی میگزارم. پیش از شروع بشرح موضوع پارهٔ گفتنی های لازم راجع به زبان پښتو که مبدأ و اساس فن پشتو پېژی است بطور مقدمه گفته میشود.

ښاغلی سید مسعود خان

❀ ❀ ❀

زبانها ازحیث ثروت و لغات ، انوع اصوات قواعد صرفیه و نحو یه وحتی ازنقطه نظر بنیهٔ اساسی باهم اختلاف دارند مقدار لغات دریك زبان هرقدر بیشتر هم باشد اصول لغات دران خیلی کم می باشد ؛ اکثر لغات ازیك دگر یا ازیك اصل مشترك مشتق شده اند تدقیقات لسانیه نشان میدهد که ریشه ها و مواد اصلیهٔ زبان انگلیسی عبارت از (٤٢٢) لفظ است ریشه های زبان سنسکریت از (۱۲۰) اصل بیشتر نیست ولی کثرت لغات آن باندازه ایست که در المان یك لغت سنسکریت درهفت جلد بزرگ نوشته شده است

ریشه های زبان های مختلف چون باهمه گر مقایسه شوند بسیاری از آنها مشترك ومشتق از اصل واحد دیده می شوند ازین نقطهٔ نظر گفته می شود که زبانها بدرجات وصور مختلف قرابت اشتقاقی

(۱) پېژی بمعنی شناسی ومرادف (لوژی) است، اصل آن کلمه پېژه یا پېژه می باشد که از (پېژندل) بمعنی شناختن ساخته شده است ومعنی پشتو پېژی مباحث متعلق به زبان پشتو یا پشتو شناسی است

دارند وبرهمین اساس علمای زبان لسانهای معروف را به خاند انها ونژ ادها تقسیم کرده اند چنانچه ازروی آن زبان فرانسوی، اسپانیولی، ایتالیائی و.... از شعبه های زبان لاتیني وهمه از خاندان لاتیني می باشند المانی، انگلیسی، سکاندیناوی و.... ازشعبه های زبان جرمن وهمه از خاندان جرمني می باشند زبان روسی لهستاني، سروی و ... ازشعبه های زبان سلاو وهمه ازخاندان سلاوی می باشند این سه خاندان زبان بازباهم قرابتی دارند وتمام آنها بازبان یونان وخاندان ایرانی وخاندان هندی از زبانهای آسیا قرابت وشراکت دارند. بنابران تمام لسانهای مذکور اولاد واحفاد زبان قدیم آریا گفته میشوند همچنان عربی، کلدانی، عبرانی، سریانی، فینیکائی و.... باهم قرابت دارند وهمه از جملهٔ (السنهٔ سامیه) می باشند ـ زبانهای ترك، چغتای ، تاتار، مغول ، مجار در اروپا و .... دارای قرابت باهمی بود همه از جمله (السنه تورانیه) می باشند ـ خلاصهٔ آن که مطابق به عرف امروز زبانهای ممالك متمدن ونیم متمدن به سه نژاد آریائی، سامی وتورانی تقسیم شده اندونژاد آریائی به دوشاخ اروپا وآسیا منشعب گردیده، وشاخ آسیائی آن به دوخاندان هندی وایرانی تفریق شده است .

ازخواندن بطور فوق بخاطر هر کس این سوال خطور می کند که زبان پشتو از کدام نژاد السنه است ودران نژاد به کدام خاندان نسبت می شود؟ درین موضوع اقوال مختلف بسیار از هرطرف گفته شده ومی شود مگرغالب آن اقوال گفته های کسانی است که صلاحیت اظهار فکر درین زمینه نداشتند یاندارند چرا که زبان شناس نبودندو نیستند وهم ازپشتو اطلاع درستی ندارند زبان شناسان دانشمند که باپشتو تماسی پیدا کرده اندبرین عقیده اند که زبان پشتو ازنژاد السنهٔ آریائی است امادرتعین خاندان آن افکارشان مختلف است چندنفر پشتورا ازخاندان ایرانی میدانند و چندنفر از خاندان هندی واشخاص قرابت آن را باهردوخاندان نشان میدهد قول اخیر به حقیقت نزدیك تراست چرا که مهاجرت جمعیت شرقی آرین ها یاقبائل هندواروپائی بطرف شرق و کذامهاجرت دستهٔ دیگر آن نژاد به طرف غرب ازخاك باختر وافغانستان بود بنابران السنهٔ افغانستان باالسنهٔ هردوخاندان مذکور قرابت دارند برای توثیق این معنی بخاطر ونیز پیدا کردن سراغ خاندان پشتوبه نظریه پروفیسر مار گنسترن زبان دان معروف ناروی ژی که درسطور ذیل مختصراً نوشته میشود خوب غور وتوجه باید کرد. درسنه (۱۹۲٤ ع) پروفیسر مار گنسترن به امر «انجمن تحقیقات مقایسهٔ تهذیب بشری » به افغانستان آمده بود ومدت هفت ماه به مطالعه لهجه های مملکت ما پرداخته ونتیجهٔ تحقیقات خودرا بصوت رساله دراروپا نشر کرده است وخلاصهٔ آن را شاغلی کهزاد ترجمه ودرشماره نهم سال دوم مجلهٔ آریانا اشاعه نموده است پروفیسر مشارالیه می نویسد « مطالعهٔ لهجه های آریائی که دردره های هندوکش وجود آن ازبین نرفته برای مطالعهٔ زبانهای آریائی یکی ازغنائم قیمتدار علمی می باشد

افغانستان ازنقطهٔ زبانهای آریائی اهمیت بسزادارد زیرا گهوارهٔ آرین درسلسله ورشتهٔ کوه های متصل آن قرار دارد بناً علیه هندوکش برای تحقیقات فیلو لوژی مقایسوی مانند زمین موعودی بنظر میخورد وچون لهجه های مجهول هند واروپائی دراینجاهنوز حرف زده میشود

مطالعهٔ آنها ازهررهگذر جزءواجبات علمی بشمار میرفت خلاصه افغانستان ازنقطه نظر جغرافیائی که دارد برای مطالعات زبان دارای مقام واهمیت فوق العاده می باشد - لهجه‌های مختلف ومتنوع دراینجا موجود است اقلابیت لهجه‌درداخل این مملکت حرف زده میشو د - افغانستان مرکزالسنهٔ (ایورا زی) یعنی قطعهٔ آسیا واروپا ست وتقریباً تمام خانواده های بزرگ السنه در اینجا حرف زده می‌شود ·

زبان پښتوهم درخانوادهٔ السنهٔ آریائی زبان مهمی است که بااین خاندان قرابت بسیار نزدیکی دارد وبسیاری از کلمات قدیم پشتورا آثار زبانهای مذکور حفظ کرده اند ، و برای جمع نمودن کلمات قدیم پشتو آثارمذکورازمنابع مهمه‌است . میان پښتو والسنهٔ اروپائی هم‌قرابت بسیار نزدیکی‌است ریشه های زبان‌پښتو و کلمات آن دران‌زبانها بسیاراست‌برای تکمیل ریشه های پشتو وتصحیح آن فرهنگهای فیلولوژیائی السنهٔ مذکور کمك زیاد میرساند وفایده های بسیار دیگر هم‌ازان هابدست می آید · فن « پشتوپیژی » باید براساس های فوق و ضع شود وتمام مباحث متعلق به‌پشتو برطبق آن مطالعه‌و تدقیق وفنون ادبیهٔ پشتو بروفق آن ، ترتیب شو د ·

یکی ازمباحث پشتو پیژی ترجمهٔ اعلام قدیم وحدیث پشتوست که متضمن فوائدزیاد لغوی ، گرامری ، جغرافیائی ، تاریخی ، روحیاتی وغیره می‌باشد ·

ترجمه‌های بعض‌اعلام روشن‌است وازبعض قدری‌تاریك وامیدمیرود که ازطرف دانشمندان آن‌تاریکها وسائر نقائص مبدل به‌روشنی ودرستی شود و من‌الله‌التوفیق

۱- آریا (۱) (مم لـ ف س)

نام‌مردان‌است‌ونیزاسم‌یك قوم‌قدیم‌ومعروفی‌است که‌غالب‌اقوام آسیا واروپابه آن‌منسوب‌میشوند· اساس بنای اسم ازلفظ (آر) است وآردرپشتو بمعنی‌بنیان ، اساس وقاعده است بنابران آریا بمعنی‌بانی ومؤسس میشود ، ونیز آربرطبق اصول‌تبدل حروف درپشتو بدل از(وار) می‌توان شد واین کلمه متضمن معنی قوت ، توان ، اقتدار ، رسائی ، علو و نظائر آن‌است ·

بمعنی زراعت هم شده می‌تواند چنانچه (اړه) یك شق آسیارا گویند وهم‌منقلب کردن‌را درسنسکریت آریه بمعنی شخص بزرگ وباعزت است وآریه اسم قوم‌قدیم معروف بمعنی دهقان وپرورندهٔ‌مواشی ترجمه‌شده‌است‌بالجمله معنی· لغوی‌اسم آریا چنین میشود آریا · مؤ سس ، بانی- شخص بزرگ ومحترم - توانا ، شجاع - کاشتکار ، مواشی پرور· اساسی ، بااصل ، بابنیاد ·

---

(۱) شپږبون نومېده ، دقندهار په‌لوری پښتون‌وه ، دده دوه زوی‌وو یو کندیوزمند د کندنه دوه‌زوی پیداشول یوخشی دوم‌غری دخشی دری زوی‌وو یومند دویم ملك دریم ترك دمند دوه زوی‌وو یوعمریو یوسف‌دیوسف پنځه‌خوی‌وو یویکښې آریانومیده ازبس‌چه ډیرمتکبر اومغروروو بادی به‌ئی باله اوس‌ئی هم اولادته بادی خیل وائی (تاریخ مرصع)

۲ - آغر (مم ف س) (۱)

اسم رجال‌است وازلفظ (آغ)یا (اغ) بناشده‌است ازمشتقات آغ کلمهٔ آغلی مانند شاغلی بمعنی دلخواه، مرغوب، محبوب، ستوده ومحترم‌ست چنانچه آغله درین‌بیت عبدالقادر خان ختک پەلاری تللم پەمخه راغله + پەمخ ترکله شایسته آغله (اوغم) بمعنی مباهات وافتخارو (اغوړ) بمعنی انتقام ، و(آغر) بمعنی تیر به کمان بر کشیده یاتیر حاضر و آما ده برای انتقام کشیدن ازدشمن ازمشتقات‌ریشهٔ آغ‌ست وبظن‌غالب که کلمهٔ آغاهم ازلفظ آغ بنایافته ، ودرلهجهٔ‌ایران آقاشده است . ونظر بەسجایای ملی‌شخصی که‌ازدشمن انتقام بکشد درنظر همه سربلند ، محترم ومورد ستایش است . بنابر مذکور معنی لغوی اسم‌چنین می‌شود .

آغر آماده ، مهیا ـ دشمن افگن ـ منتقم ـ سربلند ـ مباهی .

۳ - ابر (ف ف س)

ازاعلام رجال‌ست واساس بنای آن لفظ (اب) می‌باشد .

این‌لفظ که‌صورت محدود آن (آب) است ، قراراصول تبدل‌حروف در پښتو اصل آن (وو) یا (واو) است و کذا (او) و (آو) و (اپ) و (آپ) و (اف) و (آف) نیز بدلهای‌همان (وو) و (واو) است‌ودرزبان پښتووزبا نهای هم نژادآن بعضی‌ازانها بصورت ریشه‌وبعضی به‌حال‌جزء درالفاظ مرکب‌وبعضی بطورمستقل‌دیده‌میشوند ازمقار نه میان کلما تیکه دارای‌آن ریشه‌ها می‌باشند واضح‌میشود که‌ریشه‌های مذکور مبدأ معانی علو بزرگی وفروغ و اشباه‌آن می‌باشند چنانچه (وروه) یا (واوره) بمعنی‌برف چیزی‌ست که ازبالافرو میریزد . (اوه) بمعنی‌آبله چیزی‌ست برجسته‌ومشتمل برآب (اوخر) یا (اوخار) بمعنی عیان وآشکار مکشوف‌ونما یان‌است وبنای‌آن‌از (اوخ) ست که‌بمعنی اوج‌ست دراوستاپا تفاسیرآن (اوچ) هم‌بمعنی‌اوج‌است ، ازینجا واضح شد که ریشه (اوخ) و (اوچ) و (اوج) که (او)است متضمن‌مبدأ معنی‌بلند ، عیان‌ومکشوف است‌ونظر به‌آن ریشهٔ (اب) یا (آب) که بدل آن‌است بمعنی‌وجه ، روی‌و مکشوف می‌توان‌شد چراکه‌روی قسمت‌نمایان ومکشوف جسم انسان‌ونیزقسمت عالی‌وعمدهٔ آن‌است حتی‌ازذات شخص‌به‌آن تعبیرمیشود ، چنانچه‌در (ابلوخ) بمعنی بر هنه‌رو ، لفظ (اب) بمعنی روی است ونیز (آب) بمعنی‌آبر وو عزت و حرمت کلمه پښتو است واز (آب) یا (اب) بمعنی‌روی گرفته‌شده چنانچه‌وجاهت ووجیه درعربی ازوجه‌ما خوذاست . واز

(۱) دربین قوس رموزحرکات یعنی (ف) فتحه (ك) کسره (س) ساکن (مم) الف‌مددار (ز) زورکی (ض) ضمه (مع) و (مج) واو یا یای معروف وواویایای‌مجهول میباشد ،هرگاه(ف) دیگرهم باید حرف منظم باشد ، مثل (فف) (فض) بمعنی فشار برفتحه وفشار برضمه است .

همین ریشه (اب) کلمهٔ (ابل) بمعنی مکشوف وعریان ساخته شده است چنانچه در(پښی ابل) بمعنی برهنه پا . (آس می ابل دی) اسپم بی نعل است ۰ (او) در پهلوی بمعنی تاج شاهان است که فوق سر گذاشته میشود ودرپښتوازان (اوسر) یا (اوسار) بمعنی افسار ومجازاً بمعنی مقید و مطیع ساخته شده است ۰ (آو) در پښتو و پهلوی بمعنی آب است لیکن در پښتو عموماً بطور جز . در مرکبات استعمال میشود چنانچه در (سالاو) آبیکه از سرهای کوه فرودمی آید ۰ سال بمعنی سرست چنانچه در (سالو) پارچهٔ که زنها برسر بطور حجاب استعمال می کنند . (ابه) و (اوبه) وگاهی (آب) بمعنی آب است و (آپ) دراوستا بمعنی آب است و آن چیزی است که از بالاو ازجبال فرودمی آید ومایهٔ حیات حیوانات ونباتات است ۰ اور (Ouer) وآپ (up) درانگلیسی بمعنی بالا ی ، فو ق روی می آید ۰ نظر به شواهد فوق معنی لغوی اسم چنین میشو د ۰

آبر (ف ف س) شخص با وجاهت ، آبرومند ، محتر م ۰

٤ـ آتمر (ف س ف س)

ازنامهای رجال وبنای آن از (آت) و(مر) است. ات بدل (وت)ست که مفهوم آن بر جسته وریشهٔ مصدر وتل بمعنی برآمدن وطالع شدن است ، مرمخفف (نمر) بمعنی خور شیدست بنابران معنی لغوی اسم چنین میشو د ۰

آتمر، شمس طالع ، مهرنیمروز- عیان، آشکار- نمایان- بزرگ- عظیم- باشکوه - با جلال - سرافراز ، سربلند ۰

٥ ـ اَخك (ف ف س)

ازنامهای رجال واساس بنای آن کلمهٔ (اخ)است و آن حالت شخص یاحیوانی راتصویرمی کنند که بردوپاایستاده سروگردن برافراشته گوش به آوازو دیده نگران برای استعلام- پیش آمدی باشد باشد، بنابران معنی لغوی اسم چنین میشود .

اَخك ۰ گو ش به آواز، گوش به زنگ، دیده نگران چشم براه- مترقب، متر صد ۰

٦ـ اَ سو (ف، مع)

نام اشخاص ست واساس بنای آن ازریشهٔ (اس)ست که متضمن معنی رفعت وبلندی ونجابت ست چنانچه در(آس) بمعنی اسپ و(هسك) که اصل ویابدل (اسك)ست ومعنی آن بلند وعالی است مانند سماء درعربی، واسپ درحیوانات اهلیه به نجابت معروف وباهوش ترازهمه است . ونیزمی توان شد که اسواصل یابدل (اشو) باشد که دراوستا اشو و اشاواشم بمعنی راستی ودرستی است زیرا که تبادل میان (س) و(ش) بسیاراست . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشو د .

اسو · عالی، رفیع ـ نجیب، شریف ـ راست گفتار ، درست کار .

۷ ـ آمران (ف س ف س)

از اعلام رجال‌ست واساس‌بنای آن (امر) است که‌از ریشهٔ (ام) ساخته شده است واین ریشه متضمن معنی شمار وضبط‌است‌چنانچه در(امستل) بمعنی‌برشته در کشیدن ونظم‌نمودن و(امرل) بمعنی احصاءوضبط نمودن. بنابران معنی‌لغوی اسم‌چنین می‌شود امران · محصی، متصدی عمل‌احصائیه، رئیس‌دائرهٔ احصائیه

۸ ـ اورمړ (ض س س ز س)

نام‌اشخاص‌ست وبنای آن ازدوجز، (اور) و(مړ)ست. اوربمعنی آتش و مړ بمعنی مردمی‌باشد ومعنی‌مرکب مرد آتشکار است ومانند ومرادف فائیرمین (Fireman) در انگلیسی می‌باشد اینگونه‌ترکیب که ازانضمام‌یك کلمه باکلمهٔ مردحاصل میشوددرانگلیسی بسیارشائع است‌وچون که درپشتوهم نظیر آن موجوداست می‌بایددرساختن الفاظ‌جدید اینگونه ترکیب‌هم مدنظر گرفته‌شود بالجمله معنی لغوی اسم راچنین می کنیم

اورمړ · آتش خاموش کن ، عضوهیت اطفائیه ، سوخت انداز ،

۹ ـ اوریا (ض مج س ف س)

نام‌اشخاص‌ست ونیز لغتاً درپشتوی رائج بمعنی بارش‌ست وبه‌این معنی‌لهجهٔ ایست در (وریا) که‌اسم مصدراست از(وریدل) بمعنی‌باریدن · اسم‌اوریا لهجهٔ دراسم (آریا) هم شده می‌تواند، مگر ما اساس بنای آن را (اور) بمعنی آتش‌میگیریم‌ودرینصورت لفظ‌دلالت‌میکند‌برچیزیکه‌دارای آتش‌زیادباشدیابرمفهومیکه قریب‌مفهوم لفظ آتشبار باشد ونظربه‌آن معنی لغوی اسم‌چنین‌میشود:
اوریا، چیزهائیکه درجشنها وامثال‌آن آتش زنند، آتش‌بازی ـ آتش‌باری ، شخص‌عصبانی.

۱۰ ـ بادپښ (ف س س ز س)

اسم‌موضعی‌ست درآخر تنگاب‌وشروع علاقهٔ لغمان وبنای‌آن از دوجزء است یکی (باد) که معنی‌آن معروف‌است ودوم (پښ) که‌اسم صوت‌است وازوزش بادحکایه می کند ومجموعاً بمعنی بادخیز میشود بنابران معنی لغوی اسم چنین‌شد بادپښ · بادخیز ، باد خانه ، مهب‌الریاح

۱۱ ـ باندر (ف س س ف س)

اسم موضعی ست در علاقهٔ شنوار واساس بنای آن (باند)ست که صورت‌محدود (بند) ست

وآن بدل ومرادف (وند) است. بوند (bannd) در انگلیسی بمعنی محدود کردن وبوندد ی (bovndry) بمعنی سر حد و حدودست و با کلمهٔ باندر چندان تفاوتی ندارد ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می‌شود : باندر . سرحد ، حدوحدود ـ سرحد دار .

۱۲ ـ بدین (ف ک مع س)

نام اشخاص واساس بنای آن (بد) به فتح (ب) یا به ضم آن ست (بد) بدل (وده) وبمعنی نفع وفایده ست چنانچه گویند دبدشی (چیز کار آمد وفایده مند) نابدشی (چیز ناکاره) بدبصورت (بود) هم تلفظ می‌شود. (وده) که کلمهٔ پشتو است درفارسی (هده) شده که ضد آن بیهده یا بیهوده است بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

بدین . مفید ، نافع ، کار آمد ، باهده ، ضد بیهوده .

۱۳ ـ برزو (ف س ض مع)

ازاعلام رجال واساس بنای آن (برز) ست بمعنی عمل ، کار ، ورزش. این اسم از اسمای قدیمه ست وامروز مستعمل نیست .

بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

برزو ، وازشکار ، پهلوان .

۱٤ ـ برګوبت (ف س س ک مج س)

نام رجال است وترکیب آن ازدو کلمهٔ (برګ) و (وبت) می‌باشد . برګ ازریشهٔ برکه متضمن معنی علوست ساخته شده وبمعنی بلند می‌باشد ، وبت اصل کلمهٔ بیت است ومعنی آن قاعده ، اصل ، ته ، پایه واساس می‌باشد ، وبدل ومرادف آن است کلمهٔ بیس (bace) در انگلیسی . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

برګوبت . جداعلی ، شخص بسیار بزرګ .

۱۵ ـ برمی (ف س ف س)

نام اشخاص است واشتقاق آن از (برم) بمعنی قوت ، توان وزوراست ، بنابران معنی اسم چنین میشود ،

برمی . پرقوت : زورمند ـ غاصب ، زورگیر .

۱۶ — برنتی (ف ف س ف س)

اسم قلهٔ از کوه واقع بجوار قریهٔ شیوه کی واشتقاق آن از کلمهٔ (برنت) می باشد ، این کلمه از کلمات قدیم پښتو است ولاحقه (نت) که اصل لاحقهٔ (ند) است دران دیده میشود واصل ومرادف (برند) بمعنی بلند می باشد بنابرمذکور معنی لغوی اسم چنین میشود !

برنتی . بسیا زمرتفع ـ قلهٔ بلند کوه ـ مغرور ، متکبر ، بانخوت ـ زور گیر شده .

۱۷ — بریم (ف ك مع س)

اسم اشخاص واساس بنای آن کلمهٔ (بر) است و (یم) دران ادات نسبت است چنانچه درغلیم که ازغل بنا یافته است . کلمهٔ برو . پر که اصل آنها (ور) است متضمن معنی علو وسبقت وتفوق است چنانچه در(برزاله) بمعنی بام چشم ، (برایی) بمعنی شب گذشته ، (پریال) بمعنی پرده ، (پرون) روز گذشته (وری) بمعنی بار (وریا) بمعنی ، دور ، سابق . پرم درسنسکریت بمعنی اعلی وبزرگ است چنانچه پرم آتما بمعنی روح اعلی وشخصیت بزرگ می باشد ، وپرایم وپریم (prime) در انگلیسی وفرانسوی بمعنی نخست ومقدم است ، وبحسب اصول تبدل حروف در پښتو ، کلمهٔ (برین) درفارسی بدل (بریم) پښتو ومرادف آن است . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود .

بریم ، برین ، نخستین ، اول ، مقدم ـ عمده ، بر گزیده .

۱۸ — برېخ (ف ك مج س)

اسم رجال است وبنای آن از کلمهٔ (بر) می باشد این کلمه مانند (بر) متضمن معنی قوت وغلبه است ونیز صوت است که حکایت می کند آواز خروشیدن وکف انداختن شتر را بوقت مستی ، وازهمین مفهوم بمعنی خوش وشادمان شده است ، بنابران معنی لغوی اسم چنین میشود .

برېخ : چیره . غالب ، شادمان وخروشان ـ شترمست .

۱۹ — بلوخ (ف ض مج س)

ازنامهای رجال واساس بنای آن کلمهٔ (بل) است و آن دارای معنی بلندی است چنانچه دربلی (بام) وبمعنی افروخته ودرخشان ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود .

بلوخ ، بلند ، عالی ـ منیر ، درخشان ،

۲۰ — بلوگی (ف ض مج ف س)

از نامهای رجال است و بنای آن از کلمهٔ بل اساس گرفته است و آن بمعنی فروزان است و متضمن معنی تیزی و تندی می باشد ، بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود .

بلوگی ، باشطارت ، چست و چالاك .

❀ ❀ ❀

۲۱ — بنگ (ف س س)

از نامهای رجال است و اساس بنای آن لفظ (بن) است و آن بمعنی درختزار و باغ است ودر محاوره برجوان بلندبالای قشنگ اطلاق می شود بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود :

بنگ . بلندبالا ، خوش قامت ، خوش سیما .

❀ ❀ ❀

۲۲ — پانهو (ف س س ض مع)

نام اشخاص ست واساس بنای آن کلمهٔ (پانه) ست . ساخت کلمهٔ پانه ازریشه (پن) ست وآن برمدلول برجستن ، خیززدن . بلند برآمدن دلالت دارد چنانچه پهل بمعنی بلند خیزدن وجستن است بو ند (bovnd) در انگلیسی هم، بمعنی جستن و پریدن است کلمهٔ پانهودرخوپانه (موش پران) بطور ترکیب استعمال شده است ، بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود .

پانهو . ورزشکار ماهر درجست زدن .

❀ ❀ ❀

۲۳ — پیر گل (ك مع ض س)

ازاعلام رجال است وترکیب آن ازدو جزو است یکی (پیر) ودیگری گل ، مراد از گل همین گل متعارف است وپیر بمعنی می باشد لذا معنی لغوی اسم چنین می شود .

پیر گل . گل فروش .

❀ ❀ ❀

۲٤ تادان (ف س ف س س)

از اسماء رجال است واساس بنای آن لفظ (تار) ست وآن صورت محدود ترست . ریشهٔ ترمتضمن معنی قدامت وبزرگی ست چنانچه درتیر (گذشته) ترلهانا . مادر کلان مادر کلان ترنیکه پدر کلان پدر کلان بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود تادان . قدیم ، باستان ، کهن

❀ ❀ ❀

۲۵ تودان (ض مع ف س س)

ازاعلام رجال است واساس بنای آن (تور) ست وآن بمعنی شمشیر می باشد بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود .

توران . دلاور ، جنگ آور ستیزه جو .

۲۶ تو رمان (ض مع س ف س س)

ازنامهای رجال است واشتقاق آن به‌طور ترکیب ازضم (تور) با (مان) صورت گرفته‌است تور بمعنی شمشیر استو (مان) که صورت محدود (من) است افادهٔ دارائی رامی کندوتورمان بمعنی دارای شمشیر است بنابران معنی لغوی اسم چنین می‌شود ·

تور مان · شجاع ، مبارز ، سلحشور ·

۲۷ جدرام (ف س ف س س)

نام اشخاص واساس بنای آن (جدر) است · وآن متضمن معنی مستاصل کردن ودمار بر آوردن واشباه آن‌ست وبامصدر(وتل)، و(یستل) استعمال می شود چنانچه گویند د مرغیو جدر ووت ، دپووډی جدر ئی ویست ، خودجدرونه باسمپری به‌دنیزدم · (جدری)سلاحی‌ست ازقسم کارد به‌شکل کج کارد صحافان بالجمله معنی لغوی اسم‌چنین میشود :

جدرام · ازبیخ وبن کننده ، محوکننده ، پی کننده - آله یاماشین درو کردن ·

۲۸ جدر ان (ف س ف س س)

نام اشخاص واساس بنای آن کلمهٔ (جدر) است وشرح آن درترجمهٔ اسم جدران گذشت جدران‌را(ځدران)یا (زدران) هم تلفظ می کنند ، بقرار تلفظ اخیر صورت مادهٔ اصلیهٔ اسم (زدر) میشودیا (سڅ) درریشه متحدمیشود · سڅ‌هم مانندجدر بامصدر وتل‌ویستل مستعمل‌می‌شود ستری زرع قطع‌شده را گویند . ستری به‌طور صفت مفعولی استعمال شده است وجدری بطور صفت فاعلی ا لفظ (استره) که‌بعض افغان‌ها آن‌راهم استعمال می کنند معلوم می شود که لفظ ستره (س ، ز) درپشتو بوده است وچون درفارسی تلفظ به‌سا کن درابتدای کلمه نمیشود الفی بران اضافه کرده‌اند وهمین‌حال‌ست درتمام کلمات باالف وبی‌الف. ستردن‌هم‌ازریشهٔ‌ست ساخته شده‌است واصل آن‌درپشتو هم‌موجوداست چنانچه در(گنستر گی) پارچهٔبول وبرازاطفال دیده میشود بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

جدران . بنیان کن،ازپادرآورنده-مردپیکار ·

۲۹جمرود (ف س ض مج س)

نام‌مردان ونیزاسم موضعی‌ست‌ازدرهٔ خیبر واساس بنای‌آن ازدوجزءاست یکی(جم) ودگر

(رود) معنی جزءثانی معلوم‌است وجزء اول ریشه‌ایست که‌ازان جمندوجمندی (زنده) ساخته‌شده وبمعنی زنده گی وزنده می‌باشد . درعلاقهٔ بنو وکلاچی بجای ژوندی جمندی می گویند بالجمله معنی لغوی اسم‌چنین میشود :

جمرود . رودیکه آب آن هرگز کم‌نمیشود ودائم پرآب می باشد ، زنده رود .

۳۰ ـ دود یا (ض مج س ف س)

۳۰ ـ دودیا (ض مج س ف س)

ازاسماء رجال‌است وبنای آن از کلمهٔ دود است که بمعنی عرف وحقوق می باشد ، بنابران معنی لغوی اسم چنین میشود :

دودیا . دانای عرف وعادات ملی ، متخصص حقوق . مطابق به قانون . برطبق دستور .

۳۱ ـ ده پال (ز س ف س س) .

ازنامهای اشخاص است‌وشبیه است‌بانامهای سنسکریتی وازان معلوم میشود که ازنامهای‌بسیار قدیم پښتونهاست‌ودران‌آوان پښتووسنسکریت باهم قرابت زیادداشتند. ترکیب اسم‌ازدو کلمه‌است یکی (ده) که‌معنی آن معروف است ودیگر(پال) بمعنی پرورنده که مخفف پالونکی می باشد ازمصدر (پالل) بمعنی پروردن درسنسکریت هم(پالن) بمعنی تعلیم‌وتربیه وپرورش می باشد ، بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود :

ده پال ، رئیس ده ، قریه دار ، ملك ،ارباب .

۳۲ ـ راجان (ف س ف س س) .

ازنامهای اشخاص ست‌ونام‌برای زنان ازین‌ماده(راجو) و(راجی) می‌آیدوبرای مرد (راجی) هم گفته میشود . بنای اسم از کلمهٔ (راج) است . این کلمه راتااینوقت درغیراسماء اشخاص وبقاع بطورمفرد یاجزومرکب‌لغوی ندیده ام‌لاجرم رجوع می کنیم بطرف ریشهٔ راج که (را) می‌باشد ریشهٔ (را) و (رو) و (ری) که دراصل همه یك چیز اند ومحض ازتغیرحرف اخیر که حرکت‌است سه صورت پیداشده است ، متضمن معنی‌قوت، اقتدار ، بزرگی ، جلال ونظائرآن‌است ، چنانچه ازآوردن (را) در اول بعض کلمات صیغهٔ امر پیدا میشود مثلا (راشه) بیا ، (راکه) بده . (راهیت) بمعنی رئیس‌ده‌است‌وآن‌صورت محدود رهیت است وبنابراصول تبدل (و) به(ه) که بسیارعمومی است اصل رهیت (رویت) بوده است واساس آن (رو) است و (یت) لاحقه نسبت است چنانچه در (وریت) وغیره ر و (Roi) بسکون(ر)وفتح (و) درفرانسوی بمعنی سلطان ،شاه شهریاراست .(ر ی - Ray) درانگلیسی‌بمعنی شعاع وپرتواست . (ربول) یا (ربودل) درلغات

پشتو بمعنی سرافراز کردن و بلند کردن است وریشهٔ آن (ری) می باشد راش بمعنی خرمن و توده است که متضمن معنی بزرگی و بلندی ودارائی است وریشهٔ آن (را) ست . (رایل -rayal)در انگلیسی بمعنی شاهی ، همایونی وسلطنتی است . رام بمعنی مطیع است ودرسنسکریت بمعنی خداوند است . کلمه رام درپشتو درلفظ (راموسی) بمعنی آهوی مشك دار که مرکب است از رام ووسمه دیده میشود دراینجانیز مرادازان شاه وامیر است ومعنی لفظی آن چنین میشود «آهوی شاهان» چرا که آهوی مشکی از لحاظ مشك قدروقیمت داردنه ازلحاظ گوشت زیرا گوشت خوبی نداردو معلوم است که مشك چیزی است که بکارشاهان وامیران وارباب ثروت می آید . راجان درویدا بمعنی پاد شاه ترجمه شده است (مجلهٔ آریاناسال دویم ش ا) . ازبیانات فوق معلوم شد که کلمهٔ راج طوریکه درهندی بمعنی پادشاهی وپادشاه واختیار وخودمختاری دیده میشود در پشتو هم همان معنی ونظائر آن رادارد و کلمه بنا بر وجود ریشه های مختلف آن درپشتو ازخود پشتو است و خصوصاً که درین چند اسم دیده میشود مانند (راجگړ) که در تیرا است و(راجائی) و(نندراج) که درلغمان است وبرکی راجان که درلوگر است و(راجمیر) نام اشخاص که بدل آن(لاجمیر) است و (لاجیگړ) در حصارك جبارخیل وامثال آن که برای ما تا کنون معلوم نشده است . بنا برمذکور معنی لغوی راجان چنین میشود .

راجان . پاد شاه، شهزاده، سردار ، ـ خود مختار ،

۳۳ ـ راجایی (ف س ف س ك س)

اسم موضعی ست درراه درهٔ الی نگار لغمان درمضافات مرکز حکومت آنجا . ترکیب اسم از کلمهٔ (راج) است وراجع به معنی آن درذیل اسم راجان شرح مفصلی داده شده است ونظر به آن معنی لغوی اسم چنین میشود .

راجایی . فرمان روائی ، حکمرانی ـ ثروتمندی ـ محل حکومت ، مقام حکمرانی .

۳٤ ـ راین (ف س ف س)

نام موضعی ست دردرهٔ الی شنگ لغمان بمسافهٔ سه یاچار کروه دورتر از تگری که امروز مرکز حکمرانی لغمان است . (راین) را (رین) هم تلفظ می کنند بنای آن ازلفظ (را) می باشد و (ین) حرف نسبت است چنانچه درخامتا (کرباس) وخامتاین (کرباسی ، منسوب به کرباس) ویا بنای کلمه از (رای) ست و (ن) حرف نسبت است ، وبهر دوصورت (را) و (رای) مانند (را) و (راج) است دراسم راجان ومتضمن معنی اقتدار وحکم وبزرگی است ، وبرطبق اصول تبدل حروف درپښتو

(راین) اصل و (رایل royal) فرع آن است ورایل درانگلیسی معنی منسوب به شاه راد ارد . بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :

راین . مقام پادشاهی ، شهرپادشاه نشین-پایتخت کشور - شهزاده نشین .

۳۵- زغری (ززفس)

نام اشخاص است واساس بنای آن لفظ (زغر) است وآن بهدو معنی معروف است یکی (پناه) کهازآن (زغره)بمعنی زره ساختهشده است دوم چستی وتیزی کهازآن (زغرد)بمعنی چست وتیز ساخته شده است بنابر مذکور معنی لغوی اسم چنین می شود زغری ، زره پوش سخت جان - چست وچالاك

۳۶-زمریانی یاژمرانی (زفس فس فس)

ازاعلام رجال است واساس بنای آن از کلمهٔ (زمر) است وآن بمعنی شکننده ولطمهزننده ومفترس می باشد ومعنی ترکیبی زمریانی منسوب ومتعلق به (زمر) است بنابران معنی لغوی زمریانی چنین می شود :

زمریانی ، شجاع . شیر گیر - پرورندهٔ شیروحیوانات مفترسه ، شیروان ، متخصص درمباحث مربوطه بهحیوانات مفترسه ازعلم حیوانات .

۳۷ - زمند (ففس س)

ازنامهای رجال است واساس بنای آن لفظ(زم) میباشد وآن بمعنی زخم ، ریش ، اذیت لطمه وصدمه است چنانچه تسمیهٔ شیر به(زمری) بهمین مناسبت است وازهمین ریشه(زمنه) بمعنی وردووظیفهٔ کههرروز خوانده میشودساخته شده است وازین وظیفه بطور استعاره بمعنی وظیفهو شغل مقرربرای مستخدمین هماستعمال شده ویاشده میتواندبنابرآن معنی لغوی اسم چنین می شو د

زمند لطمهزننده ، خسته کننده، موظف ، متصدی.

۳۸-زمیر (ف کمعس)

ازاعلام رجال است واساس بنای آن از کلمهٔ (زم) بمعنی زخم ریش وصدمه است چنانچه درزمند ذکر یافت و(یر) لاحقهٔ نسبت بوده معنی لغوی آنچنین میشود :

زمیر : مجروح ، زخمی ، دلریش ، دلخسته وآزرده .

۳۹ - سالاو (فس فس س)

اسم موضعی است درلغمان وبنای آن ازدوجزءاست یکی(سال) دوم(آو) سال بمعنی جای ومکان

است چنانچه درسالگی (خانهٔ نئین - چپری) چال که اصل یابدل سال‌شده می تواند نیز بمعنی محل ومکان است‌چنانچه درمرچال ونیزشال یاشاله‌وشالا درسنسکریت‌بمعنی جای است چنانچه پاټ‌بمعنی درس وسبق‌است وپاټ شاله یاپاټ شالا بمعنی‌مکتب است درهندی‌هم سال بمعنی جای آمده‌است چنانچه در(درمسال) که‌معنی مسافرخانه یاسرای خیراتی دارد ومعنی لفظی (سالاو) جای پرآب ومجازاً باغ وامثال آن‌است چنانچه آب‌سال یاآب سالان درفارسی بمعنی باغ است بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود .

سالاو ، باغ - جو یبار

٤٠ـ سایگل (ف س س ف س)

اسم‌موضعی است درلغمان وترکیب آن‌از(سای) و(گل) می‌باشد جزء دوم‌بمعنی جای و مکان‌است وجزء اول‌صورت محدود (سی)بمعنی‌سایه می‌باشد چنانچه در سیوری (سایه) بالجمله معنی لغوی اسم چنین‌می شود :

سایگل . سایهٔ دایم ، سایه‌باغ ، خیابان سایه دار .

٤١ـستام(س ف س س)

ازنامهای رجال است‌وبنای آن‌ازلفظ (ست)است که‌ازان ستوری (ستاره) ساخته‌شده است ودارای معنی علو ورفعت است ونظربه آن معنی لغوی اسم چنین می‌شود :

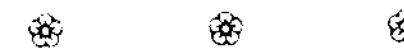
ستام . نیک اختر ، خوشبخت ، صاحب اقبال.

٤٢ ـسترا ندی (س س ف س س ف س)

ازاعلام رجال است‌واساس بنای آن ستراند و آن صورت محدود ستر ند است بنای سترند از(ستر) بمعنی‌بزرگ وهیبت‌است که‌لازم چیزبزرگ است بنابران معنی‌لغوی اسم‌چنین می‌شود

ستراندی. بزرگ‌جان، گران‌جان- مهیب.

٤٣ـستوریانی(س ض مج س ف س ف س)

ازاعلام رجال‌است‌وبنای آن‌از کلمهٔ‌ستور بمعنی‌ستاره‌است و(یانی)لاحقهٔ مفیدی معنی‌نسبت وتعلق‌است ومعنی‌لفظی‌ستوریانی منسوب‌ومتعلق‌به‌ستاره می‌باشد‌بالجمله معنی لغوی‌اسم چنین‌می‌شود.

ستوریانی عالم علم نجوم ، منجم ، اختر شناس .

٤٤ـ ستهانی (زف س ف س)

ازنامهای رجال است واساس بنای آن ازکلمهٔ(ستہ)بمعنی بیخ وبنیان است بنابران معنی لغوی اسم چنین میشود .

ستهانی دارای بنیان ریشه دار .

٤٥ـ سداگل (زف س ض س)

ازاعلام رجال است وترکیب آن ازدوجزء است یکی (سدا) یا (سیدا) دوم (گل) معنی جزء دوم معلوم است جزء اول اگر بدل ازست بمعنی بزرگ باشد چنانچه در (ستر) بمعنی بزرگ، معنی سداگل « گل بزرگ » یا گل صدبرگ میشود ومؤید آن است بودن سد بمعنی مدلول رقم (۱۰۰) وبودن سو وسدوسل مشتقات اصل واحد ، واگرسد راازکلمهٔ (سته) بمعنی موجود وهست بگیریم که کلمهٔ ستہ بمعنی بنیاد وقاعده هم ازان ساخته شده است سد معنی دوام وا ستقراررا پیدامی کند وسداگل معنی گل موهومی که هرگز پژمرده نمیشود یاگل بی خزان یاگل همیشه بهاررا میدهد، ومؤید آن است بودن سدا در سنسکریت بمعنی دائم وهمیش، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود

سداگل . گل صدبرگ ، گل دیرپای ، گل همیشه بهار .

٤٦ ـ سدانی (زف س ف س)

نام رجال است واساس بنای آن از کلمهٔ(سد)است . کلمه سد دراینجا بمعنی هوش وخردشده می تواند واگربه اصل آن نظر کنیم که(ست)ست ومتضمن معنی تمکن واستقرار وبقالت چنانچه درستون(متوقف) وستنېدل (بازماندن)معنی دوام وهمیشه گی رامیدهد وبنای اسم ازسدا بمعنی دائم وهمیشه میشود چنانچه دراسم (سداگل) ذکر یافت ، علاوه بران کلمهٔ سدیولس sedulous در انگلیسی بمعنی ساعی وبامداومت است وسدیولتی Sedulity بمعنی مداومت وپشت کار است، بنابر مذکور معنی لغوی اسم چنین میشود ،

سدانی . ساعی ، بامداومت، باپشت کار، باهوش، باشعور .

٤٧ ـ سدو (زض مج)

ازاعلام رجال است واساس بنای آن کلمهٔ(سد)ست وآن درپښتو بمعنی هوش وآگاهی وحالت طبیعی است ونیز متضمن معنی دوام وهمیشه گی است چنانچه دراسم سداگل ذکر یافت ، بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود .

سدو بحال طبیعی ، برحال، باهوش، بیدار ـ مواظب ، مداوم .

٤٨ ـ سرگ (ض ف س)

ازنامهای رجال‌واشتقاق آن‌از کلمهٔ (سر) ست‌و آن‌درسنسکریت‌بمعنی آفتاب است،درپښتو هم کلمهٔ‌مذکور درزمانی‌بمعنی‌خورشیدمستعمل‌بوده‌است اماامروزمتروك می نمایدوتنها به‌معنی‌سرخ دررنگ، وسرخ‌بمعنی تافته‌وگرم،و‌بمعنی متهیج که‌معانی‌مجازی (سر) بمعنی‌خور شیداست‌مستعمل می‌باشد ،سوردرسوریا که‌ازجملهٔ اعلام‌است‌دیده‌می‌شود وریشهٔ‌آن‌که سوباشد درسول (سوختن) دیده‌می‌شود بالجمله سرگ یابه‌معنی«منسوب‌به‌آفتاب‌و‌آفتابی»ست‌ویابمعنی‌خودخورشید است مانند سرج درهندی وسرچ درپښتوونظربه آن‌معنی‌اسم چنین‌می‌شود :

سرگ ، آفتابی ، عیان ، فروشکوه ، خورشید ، شمس .

٤٩ ـ سروبی (زض مج ف س)

اسم‌موضعی‌ست که‌تقریبا درو سط‌جادهٔ عمومی‌بین کابل وجلال‌آباد واقع ست .بنای اسم ازدوجزء‌ست‌یکی (سر) بمعنی‌گرم ودوم (اوبه)بمعنی‌آب ومجموعاً بمعنی گرم آب‌است چراکه نسبت‌به‌کابل‌آب‌درانجا گرم می‌باشد ،بالجمله معنی‌لغوی اسم چنین میشود .

سروبی ، گرماب ، گرم‌سیر

٥٠ ـ سروټ (ف س ف س)

ازاعلام‌رجال است وترکیب‌آن‌ازدوکلمهٔ(سر)و (وټ)ساخته‌شده‌است،معنی‌سر معلوم‌است وکلمهٔ‌وټ‌بمعنی برآمده‌وبلنداست چنانچه‌در(وټه‌پور)بمعنی‌عمارت‌مرتفع واصل‌آن (وته)می‌باشد وآن‌ماده‌مصدر (وتل)بمعنی‌برآمدن وطالع‌شدن است ،بالجمله معنی‌لغوی اسم‌چنین‌می‌شود.

سروټ ،سربرآورده ،مبرز ،سرافراز ،سربلند، سرشار ،ابریز .

٥١ـ سکاك (ف ف س س)

ازنامهای رجال‌است واساس‌بنای آن از(سك)ست و(اك) لاحقهٔ‌مفید معنی نسبت ست‌چنانچه درخوراك وچشاك.سك بمعنی‌بلندوعالی است ، درانگلیسی سکائی Sky اسمان‌را گویند.سکام بمعنی‌برافرازنده‌است‌وازان‌جهت دیرك‌خیمه‌یا کشتی وامثال آن‌را سکام گویندبالجمله معنی لغوی اسم‌چنین‌میشود :

سکاك شخص برازنده ، مبرز ،عالی‌همت ،بلندفطرت، نامور ، معروف ـ عیان ، آشکار .

۵۲ ـ سندر (ف س ف س)

ازنامهای رجال است واساس بنای آن کلمهٔ (سند) است و آن بمعنی اتحاد واتفاق و هم آهنگی وهم نوائی وامثال آن است چنانچه (سندره) کلام موزون، شعرونظم را گویند که از هم آهنگی و توافق ویکدسته شدن کلمات حاصل میشود .(سندهیا) در سنسکریت تلاقی و تماس شب وروز را گویند بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود :

سندر. هم آهنگ ، هم نوا ، اتفاق پسند ، صلح جوی .

❀ ❀ ❀

۵۳ ـ سهیار (ف س ف س س)

ازاعلام مردان است و بنای آن از کلمهٔ (سه) است و آن بمعنی دم و نفس ونیز بمعنی تحمل و بردباری است چنانچه در (سهل) که بمعنی تحمل کردن وبرداشتن است بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود :

سهیار . هم نفس ، همدم ، جلیس ، مصاحب ـ متحمل ، بردبار ، طاقتور .

❀ ❀ ❀

۵٤ ـ سیدال (ف س س ف س س)

ازاعلام مردان است واساس بنای آن از (سیدا) است و (ل) حرف نسبت است کلمهٔ سیداوسدابر دوام وبقاوهمیشه گی دلالت دارد چنانچه دراسم سداگل که سیدا گل هم گفته میشود پیشترذکر یافت . (ساد) درلغات پښتو بمعنی محترم، آبرومند، قابل اعتماد، امین و معتمد آمده است (سیتا) درسنسکریت بمعنی پرهیز گار ، باتقوا ـ پاکدامن ، باعصمت ـ دارای خصائل خوب ، دارای محسنات است . (سات) درپښتو بمعنی حفظ، وقایه واجتناب است وازان مصدر (ساتل) ساخته شده است بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود .

سیدال . محترم ، آبرومند ـ امین، معتمد، متقی، پرهیز گار ـ باعصمت، پاکدامن ـ دارای خصائل خوب، دارای محسنات، مداوم، مواظب .

❀ ❀ ❀

۵۵ ـ شامل (ف س ف س)

ازاسمای رجال است وشمل هم گفته میشود . بنای آن از کلمهٔ (شا) و (مل) صورت گرفته است (شا) بمعنی شاه وپشت ونیز صورت محدود (بنه) شده می تواند بنابران معنی لغوی اسم چنین میشو د .

شامل : ندیم شاه ، مصاحب پادشاه ـ پشتوان، پشتیار ـ رفیق خوب، معاون خوب .

❀ ❀ ❀

۵٦ ـ شاوو (ف س ض مع)

ازنامهای رجال است واساس بنای آن لفظ (شا) است . شاوو راشاهو نیزمیگویندودوم بدل

اول است. شا بمعنی پادشاه یا بمعنی خوب است و معنی شاوو منسوب به شاه یا خوب. شاوو بدل ساوو وشاهو بدل ساهو نیز می توان شد و آن دو کلمه بمعنی نجیب، شریف، اصیل، خاندانی واعیان زاده می باشند، بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود:

شاوو- شاهو. شریف، نجیب - شاهوار، شاه دوست

۵۷ ــ شرنه (ف ز ف)

اسم موضعی است درعلاقهٔ سلیمانخیل واساس بنای آن از کلمه (شر) است. این ریشه متضمن معانی بسیاری می باشد ازان جمله حکایت ازصوت جریان وریزش آب است. درعلاقهٔ سلیمانخیل آبها کاریزی است تنهادرهمین ناحیه شرنه آبهای رودی جریان داردوازان جهت موضع مذکور به شرنه نامیده شده است، بنابران معنی لغوی اسم چنین میشود.

شرنه. جائیکه دران آبهائی جاری بسیار باشد، جویبار، رودبار.

۵۸ ــ شلگر ــ شلگره (ف س ف س ز س فز فف س)

اسم موضعی است درنزدیکی شهرغزنی. اساس بنائی اسم از(شل)و(گر)است شل بمعنی نیزه وشلگی بمعنی نیزهٔ کوچك ودست نیزه یاخنجر مصغر آن است. (گر) یا(گره) بمعنی جای ومکان است. درغزنی ومضافات آن صنعت نیزه سازی وخنجرسازی تااین وقت معمول است وغالب اشخاص آنجا به نیزه بازی معروف اند، بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود.

شلگر ـ شلگره. محل ساختن نیزه وخنجر.

۵۹ــ شلمان (ف س ف س س)

نام اشخاص است ونیزنام دوجای است یکی در کرم ودیگر آن درسمت مشرقی پایانتر از(دکه) به کناردریا بنای اسم از کلمه (شل) و (مان) صورت گرفته است، شل بمعنی نیزه وخنجراست و(مان) لاحقهٔ مفید نسبت وتعلق، بنا بر ان معنی لغوی اسم چنین میشود:

شلمان. نیزه دار، نیزه زن، خنجرباز.

۶۰ــ شمك ــ شامك (ف ف س ف س ف س)

نام رجال است وبرای زنان شمکی گویند بنای آن نظر به لهجهٔ شامك از(شا) و(مك)صورت گرفته است، شا بمعنی تیره گی وتاریکی ویابمعنی شام می باشد چنانچه درشاپرك (شام گرد، شب پره) دیده میشود، ونیزشا بمعنی خوب وعمده شده می تواند. مك بمعنی ماه است چنانچه درازمك

(ماه‌نو) بنابران معنی لغوی اسم چنین می توان‌شد :
شمك . ماه‌شب چهارده ، ماه تمام ، بدر- آشکار، مشهور .

٦١ـ شپربون (ك مج س ض مع س)

نام‌مردان است وترکیب آن ازدوجزء است یکی (شپر) ودوم (بون) ، شپر همان حیوان مفترس معروف است وبون بمعنی برجسته ویازانیده‌ست چنانچه بونی گوشت پاره برجسته را که مانندزخ ومثل آن برصورت می‌باشد گویند ، وبونیدل بمعنی برجستن وسر کشیدن ست وریشه آن (بن) وازان (بڼ) بمعنی درخت‌زار وباغ‌ساخته شده‌است که‌چیز برجسته وروئیده است. و ممکن است که‌از کلمه بونه بمعنی مسخرو مغلو باتخاذ شده باشد واگر بمعنی (بان) باشد نیز مفید معنی تسخیر وتغلب راافاده می کند، بالجمله معنی‌لغوی‌اسم‌چنین می‌توان‌شد شپربون. شیر زاد ، شیرنژاد ، شیرافگن، شیرشکن، شیر گیر .

٦٢ـ غرزی (ف ف س)

ازاعلام رجال‌است وبنای آن ازدوجزاست یکی (غر) بمعنی کوه ودوم (زی) بمعنی زاده ومعنی لغوی آن‌چنین‌شد.
غرزی . کهزاد ،شجاع ، متین .
غلزی که بدل آن‌غلجی می‌باشد ودرهند خلجی‌شده ، صورت صحیح آن غرزی است .

٦٣ـ کاك (ف س س)

نام‌رجال‌ست وجد کاکړها و چارایماق هرات‌ریشه‌اسم (کا) ومتضمن معنی‌رفعت‌وطول است چنانچه درکاتی (زین) کاده (سرغوری که‌محدب می‌باشد) کاوو (اسم کوهیست‌درعلاقهٔ منگل سمت جنوبی) کاوون (اسم کوه بلندی‌ست دردرهٔ الی‌شنگک لغمان) کال (سال) بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود .
کاك. بزرگ، کهن سال ـ عاقل ، دانا ، زیرك . کاکا، کاکو، ککو، ککی از همین ریشه مشتق اند، ، كك بمعنی‌خس بدل (کت) بمعنی زاده است که‌ازان کوتی برامده وبطور لاحقه افادهٔ معنی تصغیر می کند .

٦٤ـ کانیگرام(ف س ك مع س ف س س)

اسم‌موضعی است دروزیرستان ومسکن‌قوم اورمړ . بنای‌اسم ازدوجزء است یکی کانی بمعنی سنگ ودوم گرام بمعنی‌آبادی وقریه وشهر ومجموعاً مرادف تاشقرغان (شهرسنگی) می

شود بنابران معنی لغوی اسم چنین شد :
کانپگرام : عمارت پخته ، بنای متین .

❀ ❀ ❀

٦٥ـ کتال (ض ف س س)

نام‌مردان‌ست واساس‌بنای آن کلمه (کت)است‌و آن‌بمعنی قشر و جلدمی‌باشدونیزبمعنی قطع‌وبریدن کتل‌بمعنی‌ازپوست‌بر کشیدن‌وسلخ کردن‌است(کتونی) گوسفندی‌را گویند که‌برای کشتن‌نگهدارند.
واین‌اسم‌اشخاص بزرگ‌هم نامیده‌شده استوازان‌معلوم میشود که کتال‌شخصی‌را گویند که‌جنگهای بسیار ومارشهای زیاد کرده باشد بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود :
کتال ، مرد جنگی ، خون ریز ، ذبح کننده .

❀ ❀ ❀

٦٦ ـ کرغه (ف س ف)

نام‌موضعی است واقع دربین کابل ولغمان تقریباً نزدیك بوسط‌آن وفارسی زبانها آن‌را قرغه گویند ، ونیزاسم موضعی است درچارباغ لغمان ومردم فارسی‌زبان آن‌راهم قرغه‌یی می گویند یعنی منسوب به‌قرغه ، این آبادی بر کوه بچهٔ واقع است . قرغه هم دردامنه تپها واقع است .
بنای کلمه از کر بمعنی چیز سخت مانند سنگ ، استخوان ، چوب وامثال آن می باشد چنانچه در کراله (سنگلاخ) کرغبنی (استخوان الاشه) کرت (قروت) بنا بران معنی لغوی اسم چنین شد .
کرغه . زمین سخت وحجری ، سنگستان ، سنگلاخ ، ضدمرغه .

❀ ❀ ❀

٦٧ ـ کړاوو (ف ف س فض مع)

اسم‌ده کوچکی‌است درقرب‌قریهٔ حیدرخانی که‌تقریباً دروسط‌راه بین‌شهرمندراور ومرکز حکومت لغمان واقع است . اساس بنای اسم از(کړا) یا (کړاو) بمعنی عمل ، زحمت ـ آزار جگرخونی می‌باشد بنابران معنی لغوی اسم چنین شد :
کړاوو ، زحمت کش ، کار کن ، فعال ـ جگرخون ، بحال‌نالیدن ـ آزارده ، دلریش کن

❀ ❀ ❀

٦٨ ـ گربز (ض ض ز س)

نام مردان‌ست‌و(گرباز) هم گفته میشود . ترکیب آن ازدو جزء ست یکی (گر) که‌مانند (غر) بمعنی بزرگ است ، ودوم (باز) که‌بمعنی‌پاره کننده وجرح کننده وریشه است برای

مصدر (بزل) بمعنی کوبیدن ، شکستن وخورد کردن ، ومانند آن‌است‌بزی (کرم پشم ، کویه) وباز (مرغ شکاری معر و ف) معنی لفظی گربز بازبزرگ است ومرادف گربت (عقاب) می‌باشد ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین‌شد :

گربز : عقاب ، بازبزرگ - عدو شکار ، دشمن افگن .

❀ ❀ ❀

۶۹ — گردیز (ف س ك مج س)

اسم‌مرکز حکومت سمت جنوبی‌ست وبنای آن ازدوجزء‌ست یکی(گر) معنی کوه که لهجه است در(غر) ومتداول‌است‌درباجورو نواحی آن وبعض جاهای درهٔ النگار لغمان ، دوم (د یز) ،که‌مرادف است‌با(وبس) و(دیس) و(دیش) و(دیږ) که‌درفارسی(دژ) شده‌است واصل‌همه(ویټزه) ست که‌در پشتو بمعنی جای بودن میشود وازجمله صور آن (وبجه) است‌بمعنی سرزمین وکشور ودرینجا معنی قلعه وبنا دارد وبالا حصار وآبادی گردیز بریك پشتهٔ بلند کوه بچه مانند واقع است ، بالجمله معنی لغوی اسم چنین می‌شود :

گردیز . قلعهٔ فراز کوه ، حصن منیع ، بالاحصار، کوه‌دژ .

❀ ❀ ❀

۷۰ — گلران (ض س ف س س)

اسم موضعی‌ست درهرات وترکیب آن ازدوجزء است یکی(گل) که‌معنی آن معروف ست ودوم(ران) وآن بمعنی جای ومکان‌ست‌چنانچه در(منږ کرانه) که‌بمعنی‌موش‌خانه می‌باشد ، بنابران معنی لغوی اسم‌چنین می‌شود :

گلران : گلزار، گلستان(گلرانه) گل‌خانه

❀ ❀ ❀

۷۱— گلروز (ض س ض مج س)

ازنام‌های‌رجال‌ست‌وبناء آن‌ازدوجزء‌است‌یکی(گل) که‌معروف‌است‌ودیگر(روز) که‌ریشهٔ‌مصدر (روزل)، منی‌پروردن‌است‌ودرصورت‌ترکیب‌بمعنی(روزنکی)میشود بنابران معنی‌لغوی آن‌چنین شد گلروز . گل‌پرور ، گل‌باز - متخصص‌تربیت وکاشتن گل . گلکار .

❀ ❀ ❀

۷۲ — گل‌مرگه (ض‌ض‌س فف‌س ف)

نام‌زنان‌است‌وبنای آن ازدوجزء‌است یکی(گل) که‌معنی آن‌معلوم است ودوم(مرگه) بمعنی محل‌روئیدن‌مانند(مرغه) که‌بدل آن‌است‌ونیز (مرگه) بمعنی‌مجموعه ودسته‌می‌توان‌شد همچون(مرگه) بنابرمذکور معنی‌لغوی‌اسم‌چنین می‌شود ،

گل‌مرگه . گلزار ،خیابان گل ، دستهٔ گل ، گلدسته .

۷۳ ـ متون (ف ض مع س)

ازاعلام رجال ست واساس بنای آن از کلمهٔ (مت) بمعنی قوت و کوشش است، بنابران معنی لغوی اسم چنین شد ؛

متون . ساعی ، جاهد . سخت کوش ، پر کار .

۷٤ ـ مر یز (س ك مج س)

از اسماء رجال است ۰ مریزی در لغات پښتو به معنی (عقیقه) است مگر معنی حقیقی وصحیح آن ذبیحه است وریشهٔ آن (مر) است که معنی هلاك وقتل رادربر دارد چنانچه (مرل) بمعنی مر دن است ونظر به آن مرېژل یامریزل بمعنی کشتن و خون ریختن میشود ۰ بالجمله معنی لغوی اسم چنین می توان شد :

مریز . ذابح، کشنده، قصاب ۰

۷۵ ـ (مزارف س س)

ازاعلام رجال است وازروی بناصورت محدود (مزر) میشود و آن متضمن معنی جرح و پاره کردن وامثال آن است وازمشتقات آن (مزری) بمعنی حیوان مفترس معروف است لهذا معنی لغوی آن چنین شد :

مزار ۰ جراح ، داکتر جراح ، متخصص جراحی ۰

۷٦ ـ مز گین (ف س ك مع س)

اسم موضعی است درسرخاب لوگر ۰ بنای اسم ازدو جزء ست (مز گه) و (ین) که لاحقهٔ مفید نسبت وتعلق است. مز گه (ازوربرز، گه خفیف) از کلمات قدیم پښتو بوده وفراموش شده است وبدل آن مزد که ازان (مزدور) ساخته شده درمورد استعما ل است . کلمهٔ مز گه ازریشهٔ (مز) که ریشهٔ کلمهٔ مزد (شکننده) می باشد به ازادهٔ (گه) ادات نسبت ساخته شده است ریشهٔ (مز) متضمن معنی شگافتن پاره کردن شکستن واشباه آن می باشد و به عبارت واضح تر بمعنی حرب وضرب ، کشت وکار یاسعی وعمل وزحمت است . بنابران معنی مز گه چنین میشود آنچه به شخص ازسعی وعمل وزحمت کشی او بدست می آید یاحاصل وثمریا اجرومزد کار ممکن است ترکیب اسم مز گین رااز (مزه) و (گین) قرارد هیم ومعنی ان مزه دار می شود بنابرمذ کور معنی لغوی اسم چنین شد :

مز گین : حاصل خیز، بامنفعت ، فایده مند، سودمند ۰ بالذت، مزه دار ، لذیذ ۰

۷۷ ـ مېز (ف س)

ازاعلام رجال ونیز بصورت اسم عام بمعنی بره و گوسفند درپښتو مورداستعمال است. ازین

کلمه درپښتو واوستاوسنسکریت ودیگرالسنهٔ آریائی در آسیاواروپا کلمات بسیارمشتق شده‌است چنانچه‌مزدك (مسجد یاجای‌متبرك) درپښتو ، مزدا (خدا) دراوستا ، مشر (بزرگ، باعزت) درپښتووسنسکریت مك(عالی، بلند)درپښتووسنسکریت وبمعنی قمردرپښتومژ ستی. (maiste) علوبرتری، عظمت) ومشتقات آن درفرانسوی وکذادر انگلیسی به اندك تغیر لهجه، مگن (مسرور ، شادمان) در سنسکریت ، وهمچنان مشتقات دیگر دیده می‌شود بالجمله معنی لغوی اسم چنین شد.

منږ. بزرگ،عظیم، ،عالی، نجیب ، شریف.

❀ ❀ ❀

۷۸ ــ مسکوره (ف س ض مع ف)

اسم دهی است درعلاقهٔ درهٔالی‌شنگك لغمان قریب مرکزحکومت این اسم ازدوجزء یکی(مس) ودیگر (کوره) ساخته‌شده‌است مس ازمشتقات منږ است که متضمن معنی بزرگی است چنانچه در ذیل اسم (منږ) تذکریافته استو (کوره) از کلمهٔ کور مشتق وبمعنی قریه‌می‌باشد وعوام آن‌را کوړه هم تلفظ می کنند چنانچه (پنج کوړه) بمعنی‌پنج‌ده‌موضعی است درعلاقهٔ پشاور و (شنکوړك. ده‌شنواری) قریهٔ کوچکی است درعلاقهٔ کنر بالا بالجمله معنی اسم چنین‌شد:

مسکوره.ده‌بزرگ،قریهٔ پرنفوس.

❀ ❀ ❀

۷۹ ــ مشوانی (ز س ف س ف س)

ازاعلام‌رجال واسم قبیله‌ایست ازافغانها که‌جداولین اوشان‌برحسب روایات ملی سیدواهل‌علم وفضل بوده‌است وازانجاکه باسواد بوده دوات وقلم یاقلمدانی داشته ومردم برای تحریر خطوط باورجوع میکردندوچون که‌درپښتو دوات‌رامشوانی گویند درعامهٔ مردم به‌مشوانی یعنی صاحب دوات یاقلمدان شهرت‌پیدا کردواولادهایش‌هم‌به‌مشوانی زبان‌زدویادشدند وازان‌وقت‌بعدمشوانی اسمی ازاسماء گردید. بالجمله معنی آن‌چنین‌می‌شود مشوانی. باسواد ،صاحب قلم، نویسنده،محرر.

❀ ❀ ❀

۸۰ــ مندر (ف س ف س)

نام‌اشخاص‌بوده وبنای آن ازکلمهٔ‌منداست وآن متضمن معنی‌ربط وتعلق‌است‌چنانچه مندره ومانډره بمعنی‌رابط وتناب خیمه‌است وشامل میشود بستگی وعلقهٔ قلبی را چراکه (مند) دارای ریشهٔ (من) است که‌ازان منل (گرویده شدن) بدل‌جادادن‌ومینه (محبت) ساخته‌شده است‌مندنه یاماندینه (زوجه،خانم) نیزازهمین‌مندساخته شده است،بالجمله معنی‌لغوی اسم چنین می شود ،

مندر. معتقد، مخلص ـ محب، دوستدار ، دلداده،دلبسته،محبوب،معشوق، دلبر ـ

۸۱ ـ مند هیر (ف س ف ك مع س)

اسم موضعی و کوهی است واقع میان علاقهٔ جاجی وچمکنی درسمت جنوبی و بنای آن از (مند) و (هیر) می باشد. منده یامنډه درپښتوشاخ وشاخ بزرگ درخترا گویند وبمعنی مطلق چوب نیز استعمال می شود هیر بمعنی حلقه ودائره وقطاراست، کوه‌مند کورهم درخت زاربزرگی است بنابران معنی لغوی اسم چنین می شود .

مندهیر: درخت‌زار، جنگل‌اشجار ـ معدن چوب ، مخزن چوب.

۸۲ ـ منو (ف ض مج).

ازنامهای رجال است واساس بنای آن از کلمهٔ (من) ساخته شده است من متضمن معنی اذعان وتصدیق است چنانچه ازان‌منل (پذیرفتن ، تصدیق کردن) ساخته شده است ومنو مرادف منلی میباشد، بنابران معنی‌لغوی اسم چنین‌شد :

منو : پذیرفته ، مقبول ، پسندیده ،مسلم ، معتقد ، مخلص ، دوستدار .

۸۳ ـ مهیار (ف س ف س س)

ازاعلام رجال واز اسماء بسیارقدیم پشتونها بوده‌وتاکنون هم‌اززبان هانیفتاده است‌چنانچه یك شعبه ازسه‌شعبهٔ‌قوم‌وردگ‌بنام جدشان مهیارنامیده‌ویادمیشوند عوام آنرا (مایار) تلفظ میکنند وخالی ازدرستی هم‌نیست. بناءاسم ازدوجزء(مه) و (یار) صورت گرفته است مه درفارسی بمعنی قمروخوب‌و(میر)درپشتو بمعنی قمروخوب ودولهجهٔ اصل‌واحدی‌می‌باشند چنانچه از آن بمعنی‌خوب کلمهٔ (میا) ساخته شده و خطاب اشخاص بزرگوار وروحانی است وبطور علم نیز مستعمل‌می‌شود ومرادف (مها) در سنسکریت میباشدومعنی آن بزرگ، اعلی ، معزز ـ عظیم، خاندانی‌وشریف است واز کلمهٔ (مه) مشتق‌شده است.میربمعنی رئیس وسردار از(می)مشتق‌شده است ازاسم‌مهیار ومهپال وامثال آن معلوم‌می شود که کلمهٔ(مه) نیزوقتی درپشتو مستعمل بوده است بالجمله معنی لغوی اسم چنین می شود .

مهیار ، بزرگ ، عظیم ، حکیم ، دانشمند .

۸۳ ـ مهپال (ف س ف س س)

ازاسماءرجال ونامهای بسیار قدیم‌وترکیب آن به‌سبک ترکیبات سنسکریت است بنای اسم‌از دوجزء (مه) وپال است شرح جزءاول درذیل‌اسم مهیارداده شد ه است وجزء دوم مشترك است درپشتووسنسکریت مه بمعنی خوبی ونیکوئی وپال ازمصدر(پالل)بمعنی پرورنده ودوستدار است

لهذا معنی لغوی اسم چنین می شود : فضیلت مند، خردپرور ـ نکواندیش، نیکوروش ـ مه پرور.

۸۴ ـ مهمند (ف س ف س س)

از نامهای رجال وترکیب آن از دوجزء (مه) که کلمهٔ مستقل و(مند) که لاحقهٔ مفید دارائی است می باشد معنی (مه) خوبی بزرگی وامثال آن ازفضائل عالیه است بنابران معنی لغوی آن چنین می شود مهمند : بزرگ . خردمند .

۸۵ ـ میرباز (ک مع س ف س س)

ازاعلام رجال وترکیب آن از دو کلمه (میر) و (باز) می باشد میر بمعنی بزرگ است و (باز)بمعنی مرغ شکاری معروف وترکیب میرباز مانندمیرمچی (شاه زنبورعسل) می باشد بنا بران معنی لغوی آن چنین شد :

میرباز . شه باز، باز بزرگ .

۸۶ ـ ناغر (ف س ف س)

ازاسماء رجال واساس بنای آن از کلمهٔ (ناغ) است این کلمه درپشتو بمعنی منع وممنوع مستعمل می شود چنانچه گویند هغه مرغه ناغ ده آن علف زارممنوع است یعنی علف درو کردن از آن منع است .ناغه بمعنی پاداش ارتکاب امر ممنوع یاجزای امتناع ورزیدن ازعمل مامور به برطبق مقررات ملی می باشد . معنی حقیقی ناغ حدو محدود است وچون حد بمعنی منع است لا جرم منع، قید، بند ویا ممنوع ـ مقید وبند شده و امثال آن را هم ناغ گویند . لهذا معنی لغوی اسم چنین می شود :

ناغر، تحدید کننده ، محدد ـ (شخص)مانع ازدخول غیربداخل حدودخود ، مدافع از حدود خود، محافظ حدودخود .

۸۷ ـ نجیل (س ك مع س)

نام موضع معروفی است دردرهٔ الی شنگ لغمان وقراریکه اززبان رجال دانسته آنجاروایت شده (نجیل) رابمعنی مقدس می گویند .اساس بنای اسم لفظ (نج) واصل آن (نک) است (نکه) درپشتوو (نج) درهندی بمعنی خالص است (نکم) درسنسکریت بمعنی کتاب آسمانی، پاك، مقدس ولی، وعارف است .نکو درفارسی بمعنی خوب است . کلمات مقدس ، پاك، خالص وخوب باهم حد مشترکی داشته بجای همدگر مستعمل شده می توانند . از تامل درکلمات مذکوره معلوم شد که درپشتو لفظ (نك) بطورریشه موجود است وازان درپشتو (نکه)بمعنی خالص ودرسنسکریت

(نکم)بمعنی مقدس ودرفارسی (نکو)بمعنی خوب که‌اصلش (نکو)بوده ودرپشتو(نیك) بمعنی خوب مشتق شده‌است ،ونیز ریشهٔ‌مذکور بدلشده به(نج) که‌عیناً درهندی بمعنی خالص موجود استو درپشتو ازان (نجیل) ساخته شده است وازروی شواهد گذشته معنی‌مقدس را دارا بوده است لهذا آنچه اززبان ثقات‌روایت‌شده که‌نجیل بمعنی مقدس است به‌پایهٔ‌صدق رسیده‌ومعنی لغوی اسم‌چنین شد:

نجیل : مقدس ، منزه ـ آسمانی ،روحانی

۞ ۞ ۞

۸۸ـ نور گل (ض مع س ف س)

اسم‌موضعی است درعلاقهٔ کنر .ترکیب آن ازدوجزء است یکی(نور) که‌لفظ عربی ومعنی آن‌معروف است ،دوم (گل) که‌لفظ‌قدیم پشتو وبمعنی‌جای ،آبادی وقریه است ومانند گر، گړ، گرام وگلام دروطن ماجزء اسماء‌بسیار اماکن وبقااست .بالجمله معنی لغوی اسم چنین میشود:

نورگل . نورستان ،شب مهتاب.

۞ ۞ ۞

۸۹ ـ نورلام (ض س ف س س)

اسم‌دره‌ایست دردرهٔ الی‌نگارلغمان بنای آن ازدو جزءاست یکی‌نوربمعنی‌عربی آن دوم (لام) بمعنی جای‌ومکان . کلمات رام، ران، ولام مترادف وبمعنی جای وسرزمین وامثال آن می‌باشند. تسمیهٔ‌درهٔ مذکور به(نورلام) ازان‌است که درآنجا مزار شخص بزرگواری را مردم معتقدند ،بالجمله معنی لغوی اسم چنین‌می‌شود:

نورلام.منور ،نورانی.

۞ ۞ ۞

۹۰ ـ ورشی (س ف ف س)

ازنامهای رجال واساس‌بنای آن‌ازکلمه(ورشه) است ورشه‌یا وراشه بمعنی سخن وسخن رانی است .ورشه می‌توان‌شد که‌مشتق‌ازریشهٔ(ور) باشد که ازان ور ول‌ووارول‌بمعنی انداختن، باراندن ،القاءکردن ساخته‌شده ووجه مناسبت‌روشن‌است زیرا که سخن راندن باراندن یا(رمی) الفاظ است‌برمستمعین‌ونیز می‌توان‌شد که‌وراشه یاورشه از(ورش) که‌اصل مصدر روریشل(ریسیدن) است ماخوذ باشد ووجه مناسبت ظاهراست چنانچه از سخن رانی به‌سخن بافی وسخن ریشی‌هم تعبیرمی‌شود. مصدر(وریشل)بصورت(رشل) یا(ریشل)نیزدرمورد استعمال‌است‌ومادهٔ آن رشه‌یاریشه می‌باشد وهرگاه ازان‌مانند ورشی صفتی بسازیم (رشی) یا (ریشی) می‌شود بمعنی‌سخن‌وروسخن سراوبا(رشی) که درویدوسنسکریت‌بمعنی دانشمند، عابد، درویش وشاعر آمده مطابقت می کند بالجمله معنی‌لغوی اسم چنین می‌شود:

ورشی .سخن‌ور، سخن سرا ،شاعر.　　　(باقیدارد)

روش اقتصادی مملکت

در سال ۱۳۲۳

بناغلی محمد قدیر تره کی :

وقتی به جریانات اقتصادی افغانستان درین سال نظر افگنده شود حوادث اقتصادی امسال راهمانا طرح مبادی مهمهٔ تشکیل میدهد که هر کدامی ازین مبادی برای سنوات مابعد مصدر بسا حوادث وپیش آمدهای خوبی خواهد گردید ازین جهت بنابر حدوث مبادی فوق الذکر امسال را میتوان دراقتصادیات افغانستان سال (احضارات مبادی اقتصادی) خواند .

افغانستان درین سال درزمینهٔ اقتصادیات ملی بچندین کار مهم وبی سابقهٔ دست زد ازقبیل طرح مالیات بر عائدات تاسیس ادارهٔ تقاعدات ملکی ونظامی ، نشر اصول نامهٔ احتکار ، منع زراعت تریاك درسر تاسر مملکت ، تاسیس مناسبات تجارتی با دول متحدهٔ امریکا ، کنترول نرخها درداخل مملکت ، سهم‌دارشدن تمام شرکتها دراصدار پوست قره قل ، تاسیس صندوق های پس‌انداز درتمام ولایات افغانستان ، بکار انداختن فابریکهٔ قند بغلان بذریعهٔ ذغال سنگ وطنی ، توسعهٔ اعتبارات تجارتی ازجانب بانك‌ملی ، فعالیتهای جدیدهٔ بلدیه ها درزمینهٔ اصلاحات بلدی واقدامات ریاست ارزاق برای حفظ موازنهٔ قیمت مواد ضروریهٔ ار تراقی و محروقاتی .

البته ازمفردات فوق فهمیده‌می‌شود که‌اقدامات اقتصادی دولت درامسال ازنقطهٔ نظر کیفیت بسیارمهم ودرخور هرگونه امیدواری وتقدیر است .

برای اینکه بتوان باهمیت اقدامات مذکور پی برد همهٔ آن ها رادرتحت عناوین ذیل مختصراً مورد مطالعه وتبصره قرار میدهیم :

۱ : موضوعات اداری وتقنینی :

الف : ـ مالیات برعائدات : یکی ازمهمترین موضوعات اداری وتقنینی که دراقتصادیات امسال مملکت حادث‌شده طرح مالیات برعائدات است مالیات برعائدات یکی ازمنابع جدیدیست که‌دول برای توازن بودجه واجرای خدمات عامه ومدافعهٔ مملکت بدان متوسل گردیده است سابقا منابع عایدات دول بعضی قلمات محدودی ازقبیل مالیهٔ زمین ، عوائد مؤسسات دولتی گمرکات مالیاتهای بالواسطه واحیاناً استقراضات ملی وغیره بوده است ولی اخیراً دراثر ترقی صنعت‌وفن وبوجود آمدن فابریکه‌های بزرگ ووسعت تجارت وبازار ها عائدات مردم صنعت وتجارت پیشه

بصورت محیرالعقولی افزود شده وبالمقابل وظیفهٔ دولت ازناحیهٔ زیادت موسسات دولتی ، تزئید خدمات عامه ، بوجود آوردن تشکیلات برای ترقی صنعت وتجارت وبالنتیجه ثروت مردم ، تنزل قیمت پول وصدهاعوامل وایجابات دیگر بزرگتر وسنگین تر گردیده خواهان پول بیشتری شد اینك این ایجابات بدول حق داد ازان عوائد محیرالعقول وهنگفت ارباب صنعت وتجارت بنام (مالیات برعائدات) یك مبلغی جهت اجرای خدمات ووظائف فوق الذکر خود بگیرد ومنطق آن هم این است که طبقهٔ تجار وصنعت کار ازیك طرف زیاده‌تر مظهر معاونت وحمایهٔ دولت است وازجانب دیگر نسبت به‌تمام طبقات جامعه زیاده‌تر استفاده می نماید .

اینك بنابرین منطق که حقیقتاً منطق قوی ومحق است اصول مالیات برعائدات دردنیا کسب عمومیت نموده واکنون یکی ازمنابع عمدهٔ عائدات دول بوده هیچ دولت ازان مستغنی مانده نمی تواند لذا دولت افغانستان هم که پیوسته برای اصلاح وپیش رفت امورمملکت کار کرده وبه‌وسیلهٔ حمایه وتشویقات صنعت وتجارت برای بوجود آوردن طبقات صنعت کار وتاجر وتاسیس صنایع ، فابریکات وشرکت مصدر کارهای قابل قدری شده است امسال از وصول مالیات برعائدات کار گرفت وبرای تقویهٔ بنیهٔ اقتصادی دولتی وتحکیم بنیان مالی مملکت مکلفین مذکور رابه‌نسبت فیصد بیست (۰/۰۲۰) تابع مالیات برعائدات قرار داده وبرای این کار ریاستی هم تاسیس فرمود که آن ریاست درین مدت باموفقیت بکار خود ادامه میدهد .

ازین اصول همانطوریکه ممالك دیگر استفاده نموده اند امید واریم ماهم بتوانیم استفاده‌های مطلوبی بنمائیم .

ب: اصول تقاعدات ملکی ونظامی : دومین کار مهمیکه درین سال دراقتصادیات دولت ازناحیهٔ امور اداری صورت گرفت مسئلهٔ (تقاعدات ملکی و نظامی) است.

اصول تقاعد درممالك دیگر برای اصلاح حال مامورین مصدر چندین فائده گردیده است :

۱ : مامورین مطمئن اند که برای اوقات پیری وضعیفی اندوختهٔ دارند تا آن‌ها راازپریشانی نجات بدهد.

۲: بعدازمرگ ایشان اطفال صغیر آن هابی وسیله نمی مانند .

۳ : ـ درصورتی مامورین از آیندهٔ خودمطمئن باشد به‌ندرت به‌رشوه وخیانت تن در میدهد زیرا قسمت مهمی ازرشوه ستانی‌ها برای تامین ذخیره برای فردا است .

٤ :ـ تقاعد بین دولت ومامورین یك رابطهٔ همیشه گی را بوجود آورده یکی راباد یگری مربوط میسازد .

اینك تقاعد بنابرمفاد فوق دردنیا یکی ازامور مهمه جلوه کرده تمام ممالك بوسیلهٔ تقنین قوانینی این اصل رامورد استفاده قرارداده اند حکومت متبوعهٔ ما هم بنا برتوجهی که بحال مامورین دارد قانونی درین باره پاس وباین وسیله ادارهٔ دروزارت مالیه بنام مدیریت عمومی تقاعد تاسیس وبذریعهٔ دساتیر وتعلیمات مشخصی بنای خزانهٔ تقاعد رااز وجوه مختلفهٔ معاشات مامورین گذاشته است باین صورت در آینده دراقتصاد

دولتی افغانستان دو نوع معامله و بالنتیجه دو نوع عائد و مصرف مشاهده می شود مثل جمع کردن پول برای خزانهٔ تقاعد از معاشات مامورین به نسبت های معین و اعطای معاش به متقاعدین .

اینك این دو معامله در اقتصادیات مملکت بسیار مؤثر بوده و آغاز آن در همین سال مبدأ جدیدی است در اقتصاد دولتی افغانستان .

ج :- نشر اصول نامهٔ احتکار : البته معلوم است که بواسطهٔ جنگ بین المللی موجوده تمام مایحتاج انسانی مخصوصاً مواد واردهٔ خارجی رو بقلت رفته و نقط موازنهٔ نرخ آن ها از مهم ترین کارها ی است که دول متحارب وغیر متحارب انجام میدهند از ین نسبت مسئلهٔ کنترول نرخ ها در بعضی از ممالك سبب ایجاد قانون ضد احتکار و در برخی از جاها مولد تدابیر مهمهٔ دیگری شده است که رویهمرفته معطوف به منع احتکار و برقرار داشتن موازنهٔ قیم میباشد افغانستان از ممالك بی طرف است و با اینکه در جنگ هیچ مداخله نداشته و بمفهوم وسیع کلمهٔ بی طرفی مطلق خود را حفظ کرده است معهذا در زیر تاثیر روابط اقتصادی بین المللی مجبور شده است در بازار های داخلی به سیاست موازنهٔ قیم بپردازد اینك برای اجرای این آرزو در اوائل این سال از جانب وزارت اقتصاد ملی پروژهٔ بر ضد احتکار ترتیب و بصحهٔ مقامات مربوطه رسیده کسب قانونیت نمود ؛ اصول ضد احتکار برای جلو گیری از احتکار و بلند رفتن قیمت ها وضع و بمورد تطبیق گذاشته شده است .

اصول نامهٔ ضد احتکار که در ماه حمل ۱۳۲۳ بمورد عمل گذاشته شده است از لحاظ برطرف نمودن مشکلات اداری از یك طرف وازر هگذر معین نمودن تکالیف و وظائف تجار از جانب دیگر مؤثر واقع ونتائج خوبی بخشیده است .

این اصول نامه طریق فروش واندازهٔ مفاد را برای تجار تعیین نموده در صورت تخلف از مقررات آن مجازاتی راهم پیش بینی کرده است که رویهمرفته هم مقررات عادی وهم مواد جزائی مذکور برای جلو گیری از احتکار و برقرار داشتن موازنهٔ قیم مناسب و مفید میباشد از همین جهت مفید ثابت گردیده است .

د :- منع زراعت تریاك : ازمدتی است درممالك مترقی دنیا فکری وجود دارد که مطابق آن میخواهند بوسیلهٔ ترك زراعت و تولید بعضی از اشیای مخدره ومضر صحت بصحت عامه خدمت نمایند افغانستان از ممالکی است که زودتر به مفاد ومطلب این تحریك مفید پی برده و در همین سال بوسیلهٔ تصمیم جدیدی که دولت اتخاذ نمود زراعت تریاك در سرتاسر افغانستان ممنوع قرارداده شد .

البته نمی توان از فوائد اقتصادی وتجاری زراعت تریاك منکر شد امادولت صحت عامه را برمفاد اقتصادی آن ترجیح داده باین عمل یعنی منع زراعت تریاك اقدام کرد .

این ها مختصری از قسمت های بود که در ۱۳۲۳ حکومت متبوعه درزمینهٔ اقتصادیات مملکت ازناحیهٔ موضوعات تقنینی واداری بدان دست زده است وشاید هر قسمتی ازان نشان بدهد که

این‌ها هر کدام مبدأ ایست برای اجراآت و حوادث بزرگتره اقتصادی و مالی که امکان دارد در آینده ظاهر شده اقتصادیات ملی ما را قدمی به پیش براند .

۲:ـ موضوعات تجاری :

۱:ـ تاسیس مناسبات تجارتی با دولت متحدهٔ امریکا : افغانستان مملکتی است دارای مواد و پیداوار های مهمهٔ ابتدائی و ازین جهت بهر کدامی از دول معظمه و صنعتی که خواسته است مناسباتی قائم نماید از ناحیهٔ اصدار موادمفیدهٔ خام از آن مملکت تاثیری باقتصادیات آن تولید کرده و بالمقابل از مصنوعات آن‌ها استفاده نموده است .

تاریخ تجارت افغانستان نشان میدهد که افغانستان از ادوار بسیار قدیم تا تاریخ معاصر در تجارت دنیا رول داشته و ازین ناحیه عضو و عنصر مفیدی در اقتصادیات دنیا ثابت گردیده است و مملکتی که تا کنون افغانستان با او رابطهٔ تجارتی نداشت دول متحده امریکا بوده است ولی اخیراً در اثر حسن روابط سیاسی که خوش بختانه بین افغانستان و امریکا بوجود آمد روابط تجاری این دو مملکت هم تاسیس و بسرعت پیشرفت مثلاً با اینکه از ابتدای جنگ حاضره در تجارت خارجی خود بادول متحدهٔ امریکا تماس و ارتباط پیدا کرده بوتیم ولی در سال ۱۳۲۳ این رابطه تقویه یافته امریکا نه تنها برای مواد پیداوار افغانستان یك بازار فروش بشمار رفت بلکه در تهیهٔ موادو مصنوعات محتاج الیه افغانستان نیز خدمت بزرگی نموده و در ظرف همین سال طوریکه از نشریات روزنامهٔ اصلاح برمیاید یك مقدار زیادی اموال، مصنوعات و امتعهٔ کار آمد برای امور نقلیهٔ شفاخانه ها، مطابع، شرکت ها، فابریکه ها وغیره از دول متحدهٔ امریکا برطبق پیش نهاد و یادداشت (ادارهٔ مرکزی کنترول فرمایشات) به کراتی چند وارد افغانستان شده و سلسلهٔ توریدات آن هنوز هم ادامه دارد که این خود میرساند که تجارت افغانستان و امریکا آیندهٔ درخشانی داشته و احتمال دارد واردات و صادرات ما با امریکا روز بروز زیاد شود و ازین تجارت متقابل طرفین مستفید گردند .

ب :ـ سهیم شدن تمام شرکت‌ها در اصدار پوست قره قل : پوست قره‌قل یکی از بهترین و مهمترین محصولات مملکت بوده سالانه از اصدار این ماده بخارج فوائد هنگفتی گرفته میشود وحتی میتوان گفت که قره‌قل از مهمترین اقلام صادرات مادر تجارت خارجی میباشد .

قبلاً اجازهٔ اصدار پوست قره‌قل صرف به همان شرکت هائیکه بمنظور صدور پوست تشکیل گردیده بودند داده شده غیر از آن شرکت شرکت، و یا شخص دیگری مجاز نبود باصدار پوست قره‌قل بخارج بپردازد چون طوریکه گفته شد این محصول از مهمترین اقلام صادراتی مملکت بوده شرکت هائیکه امتیاز اصدار آن را داشتند استفادهٔ زیادی کرده لذا برای تامین عدالت تجاری و اعطای فوائد تجارت بهمه از طرف وزارت اقتصاد ملی در همین سال چنین ترتیب گرفته شد که باید هر شرکت در صدور پوست سهم گرفته و از سرمایهٔ راکدشان که از دوران تجارت باز مانده و هیچ استفاده از ان نمی توانستند در اصدار

پوست‌قره‌قل برطبق‌مقررات‌وهدایات‌وزارت اقتصادملی کاربگیرند بنابران درسنه ۱۳۲٤ هرشرکت بارعایت‌مقررات میتواند درصد وریوست حصه بگیرد .

اینکه‌دراثراین تصمیم‌اخیروزارت اقتصاد که‌میتوان آنرایك تصمیم بسیارمفید ومعقول گفت دیگرفوائدتجارت پوست‌به‌تمام شرکت‌های‌افغانی که‌هرکدام‌حامی‌مفادیك‌طبقه ازمردم این مملکت است‌بصورت‌مساوی تقسیم‌خواهدگردید گویادرینصورت وزارت‌اقتصادملی ازین‌عمل خود دوفائده میگیردیکی‌بکار انداختن سرمایه‌های‌راکد ومعطل شرکت‌های داخلی‌ودیگرتقسیم مفادیك منبع‌مهم اقتصادی‌مملکت بهمه که‌درحقیقت مال‌همه‌است.زیرا اساس‌این‌است که‌هرچیز عمومی وملی ازعامه وبرای‌عامه‌وباراده‌عامه وبه‌مفادعامه‌بایدباشد ووزارت اقتصاد بااین‌عمل‌خود بکاربسیارمهم وبه فضیلت بزرگ اجتماعی‌وحقوقی دست‌زدوباید‌باو تبریك گفته‌منتظر نظیرهمچو اجراآت نیك‌ترشان‌بود .

ج :ـ تشکیل‌شرکت‌های‌جدید : پیشرفت‌مملکت بطرف تمرکز سرمایه وتبدیل سیستم تجارت انفرادی‌به‌تجارت‌اجتماعی نیزیکی‌ازشقوق پروگرام‌های‌وزارت‌اقتصادملی‌است، باساس‌این منظور درسال۱۳۲۳وزارت اقتصادملی برعلاوهٔ‌شرکت‌های سابق‌به‌تشکیل‌ده‌شرکت جدید که‌مجموع‌سرمایهٔ آن‌به۸۰۹۳۳۰۵۰۰۰ افغانی بالغ‌میشودتوفیق‌حاصل‌نموده واین‌شرکت‌هاعموماً بمقصد اصدار موادخام ومصنوع‌مملکت وتوریداجناس محتاج‌بهای‌اهالی‌تشکیل گردیده که‌برای‌این‌شرکت‌ها نیز سهمیهٔ پوست قره‌قل جهت‌صدور داده‌شده .

۳ :ـ درزمینهٔ بانکی :

درین‌سال‌بانك‌ملی هم‌به کارهای خوبی‌دست‌زده وجادارد که به‌چندقلمی ازان‌دریجامختصراً اشاره‌شود :

ا :ـ تاسیس‌صندوق‌های‌پس‌انداز‌درتمام ولایات‌افغانستان: بانك‌ملی سابقادرمرکزبانك‌صندوق های‌پس‌اندازرابرای عامه چه ذکور وچه اناث باز کرده ودران امانات وپس انداز های مردم رادرتحت شرائط معینهٔ‌مقررات آن‌می پذیرفت امادرین‌سال بانك ملی‌درین‌اقدام مفید خودقدمی فراتر گذاشته بوسیلهٔ یك هیئت سیاراین صندوق‌ها رادرولایات دیگرمملکت هم‌تعمیم نمود .

بانك ملی این‌اقدام‌مفید خودرا بذریعهٔ‌یك‌مقررهٔ که‌دارای ۱٦ماده‌است عملی مینمایدمطابق مادهٔ اول‌این مقرره هرشخص بالغ خواه ذکور خواه اناث میتو اند حساب پس‌اندازباز نماید و مطابق مادهٔ (۸) آن حداقل مبالغیکه بحساب صندوق پس‌انداز‌پذیرفته می‌شودوبموجب آن حسابی باسم مشتری‌بازمیگردد برای طابهٔ‌معارف ۲۵پول‌وبرای سائرین دوافغانی است ودرمادهٔ ۹ میگوید مشتری ازحساب‌خود ماهانه الی‌دوصدافغانی برداشت کرده میتواند وجائیکه ازمفادپول های‌مودوعه حرف میزند میگوید تازمانیکه دارائی مشتری به ۲۵ ـ افغانی بالغ نگردد مفادی داده نمی شود وازه۲ ـ افغانی وزائد ازان فیصد سالانه ٦فیصد (٦ .ر.) مفادداده می شود .

این است تقریباً صورت مختصر مقررات پول های مودوعه درصندوق های ذخیرهٔ بانک ملی باید گفت بانک ملی بااین اقدام خویش خدمت خوبی دراوضاع مالی افرادو خاندانها وبالنتیجه اقتصادیات ملی نموده ومینماید زیراازاین اصل یعنی ازاصول صندوق های پس اندازدر دنیا استفاده های خوبی نموده اند زیراپس انداز کننده درهرماه ویاهفته ویاسال وجوه کمی را که درحیات اقتصادی او بسیارنا چیزوغیرمحسوس باشدبرای خودیا اولاد خود تحویل صندوق های پس انداز کرده بعدازمدتی یعنی درآوان تنگدستی خویش ویادروقت رشد وجوانی اطفال ازان استفاده مینمایند که دران وقت همان مبالغ غیرمحسوس یك سرمایه وثروت هنگفتی می شود که حتی میگویند درممالک دیگربسااطفال ذکوردروقت رشد وبعد ازفراغ تعلیم صاحب یك سرمایه ودارائی مکفی ابتدائی برای حیات آینده ودخترا ن دارای یك ثروت معتنا بهی برای جهیزخود گرد یده اند.

این هاوصدها مفاد دیگریکه ازین اصول درنظراست ایجاب میکند که بانک ملی این سلسله راباید ادامه داده وباین وسیله درتراکم سرمایه وثروت های جزئی مصدر خدمت بزرگی گردد.

ب: توسعهٔ میزان اعتبارات تجارتی :

یکی ازمهمترین خدماتی که بانک هابرای مشتریان ومعامله داران خودانجام میدهند مسئلهٔ کریدت(اعتبار) است وچون تجارواهل تشبث همیشه محتاج بسرمایه بوده درتجسس مؤسساتی میباشند که باایشان (عقداعتبار) نموده سرمایهٔ بایشان اقراض بنمایدپس بهراندازهٔ که یک مؤسسه اعتباری (بانک یاشرکت هرچه میخواهد باشد) معاملات اعتباری خودرا وسعت بدهد بهمان اندازه به نصب العین خودقریب تر وبرای تجارت وصنعت خدمت بیشتری مینماید اینک بانک ملی افغان که درمدت حیات خودتاجائیکه کمیت سرمایه وایجابات اجازه میداد درترقی اقتصادیات مملکت خدمت کرده ودرین راه سابقهٔ خوبی دارداخیراموفق شد درضمن اعمال ۱۳۲۳ خود برمیزان اعتبارات تجارتی بیفزاید وزمینهٔ خدمت و اصلاحات خود را وسعت بخشد.

٤:- در زمینهٔ صنعت :

۱:- بکار افتادن فابریکهٔ شکربغلان بذریعهٔ ذغال سنگ :

یکی ازموفقیت های عمده ومهمیکه درزمینهٔ صنعت میتوان بدان نائل شد کار گرفتن ازمواد داخلی درفابریکه هاوصنائع وطنی میباشد ازین جهت هرفابریکهٔ که توانست درتدویر چرخ های ماشین صنعتی خودازمواد وامتعهٔ پیداوار وطن کار گرفته و ازمواد خارجی بی نیاز باشد او در حقیقت بموفقیت بزرگی نائل گردیده است زیرا فابریکهٔ که درتولیدات خود ازموادداخلی کار میگیرد درحقیقت دوخدمت بزرگی در اقتصادیات ملی انجام میدهد:

۱:- بهر اندازهٔ که یک فابریکه درتولیدات خویش ازامتعهٔ داخلی کار گرفته واز مواد خارجی مستغنی باشد بهمان اندازه ازقیمت تمام شد محصولات خود کاسته و درنتیجه قیمت فروش را نازل تر تعیین مینماید وبرای خریداران خود کمك ومعاونت میکند زیراهرقدر که دریك مملکت قیم

فروش امتعه کم باشد بهمان اندازه قوهٔ خرید مردم قوی میباشد وعسرت و تنگی معیشت ازبین میرود .

۴ :- استفاده ازمواد وطنی درصنعت مخصوصاً صنایع ماشینی خشت بزرگی در بنای استقلال اقتصادی مملکت گذاشتن است واین استفاده بهراندازه بزرگ ، متنوع وزیاد باشد کاخ بنیان استقلال اقتصادی وطن رفیع تر وقوی تر میگردد . خوش بختانه فابریکات افغانستان ازابتدای جنگ موجوده تاکنون پیوسته کوشیده است درزمینهٔ احتیاجات صنعتی خویش از مواد وطنی استفاده بنمایندچنانچه دربن مورد بعضی کامیابی هائی هم حاصل کرده اند که از آن جمله بکارافتادن فابریکهٔ قندسازی بغلان بذریعهٔ ذغال سنگ وطنی میباشد؛ چه طوریکه اطلاع میدهند فابریکهٔ قندسازی بغلان که درسال های قبل بواسطهٔ (کرود آئل) که محصول خارجی بوده ازخارج وارد میگردید بکارمیافتاد وطبعاً تهیهٔ آن دراین اوقات جنگ خالی از اشکال وصرف پول هنگفتی نبود دربن سال مدیریت عمومی صناعتی بانك بفکرافتاد این نقیصه راازقبال خود بردارد همان بود که بدستیاری متخصصین مربوطه بکار آغاز کرده درنتیجه موفق شد آن فابریکهٔ بزرگ را بجای (کرود آئل) خارجی باذغال سنگ وطنی بکار بیندازد. البته این کار برای آن مؤسسه موفقیت بزرگی است وشاید تاثیرات آن درسرنوشت فابریکهٔ قند بغلان بارز ومحسوس باشد ونتائج آنرا درآیندهٔ آن فابریکه درخشان به بینیم .

۵ :- <u>فعالیت بلدیه‌ها:</u> دربن سنه درزمینهٔ بلدیه‌ها هم اصلاحات خوب ومهمی صورت گرفته که آن اصلاحات توأم با عمرانات بلدی ، امورحفظ الصحه وغیره مسئلهٔ تهیهٔ ارزاق درمندوی ها وبحال داشتن موازنهٔ قیم اشیا میباشد که لازم بود ازان هانامی برده شود .

۶ : - <u>اقدامات شرکت‌های ارزاق</u> : درمرکز وبعضی ولایات دیگریکه مسئلهٔ موادارتزاقی ومحروقات دارای اهمیت میباشد شرکت های ارزاق ومؤسساتیکه شبیه بآن شرکت ها میباشند کوشش میکنندهمیشه درمواقع وفرت وحاصلات آنها روغن ، برنج ، گوشت ، نمك ، چوب وذغال راذخیره کرده درزمستان واوقات گرانی قیمت یا کمیابی واحیاناً عدم آن دربازار برآورده بازار راازاضطرابی که مولود عدم یا گرانی قیمت آنها میباشد نجات بدهند .

شرکت ارزاق کابل درامسال ازناحیهٔ تهیه وبدسترس مردم گذاشتن مواد فوق الذکر درامسال کارهای خوبی انجام داده ودرمواقعیکه گرانی یکی از اشیای فوق محسوس میشد فوراً آنرا دربازار برآورده ازترفع قیمت مذکور جلوگیری مینمود . گویا باین صورت شرکت‌ها ومؤسسات ارزاق درتمام مملکت مخصوصاً شرکت ارزاق کابل درامسال هم مثل سنوات گذشته توانست وظیفهٔ (ناظم قیم) را انجام بدهند .

این است مختصری ازرؤس مسایل وموضوعات اقتصادی که امسال درافغانستان اجرا شده است . هیچ احتیاج نداریم ازاهمیت اقدامات فوق الذکر دولت که دربن سال درزمینهٔ اقتصادیات افغانستان بعمل آورده زائد ازین حرف بزنیم زیراعناوین موضوعات هرکدام اهمیت ولزوم خودش را ظاهر و مارا ازتکرار آن مستغنی مینماید .

مهمترین مخترعات امسال

بناغلی میرعلی اصغرخان شعاع :

ساینس درهر دوره ازادوار زندگی حقائق راپیش چشم جلوه داده ومسائل را بصورت مسلم وقطعی نشان میدهد : میگویند فن وتربیهٔ آن احساسات انسان را روشن ساخته و آئینهٔ روح را صیقل زده وحس بدیعی را تحریك میكند ، اصلاحات قانونی شخصیت هارا بلند برده و زندگانی مسعودی را تأمین می نماید، همین طور پیشرفت های علم و ساینس سختی ها و مصاعب حیات را رفع می کند ولی این عصر مخصوصا امروز که ازهر طرف آتش حرب روشن بوده وحیات مصون و مرفه ازتمام جوانب تحت تهدید قرار یافته احتیاج ونیازمندی انسان بساینس بیشتر ست لذا تمام ممالك متحارب میخواهند بقوهٔ دانش ونبوغ وبه نیروی ساینس وابتکارات خود شعله های سوزنده این آتش را خاموش وخودرا ازصدمه و اذیت آن هرچه زودتر صیانت کنند .

بناغلی میر علی اصغر خان شعاع

سال گذشته گفتیم که دول راقیه عالم برای پیشبرد این منظور عالی که حیات و ممات خودرا به آن مربوط میدانند چه زحمت ها ومجاهدات بکار برده وچه ترتیبات جدی و سریع التاثیری اتخاذ نموده اند وچگونه افکار وتصورات علماء ومتخصصین خودرا صورت عمل می بخشند که تذکار مزید این موضوع مارا ازمطلب دور میبرد . محاربهٔ امروز را اگر محاربهٔ سائنس و تخنیك یا جنگ دماغ وفکر بگوئیم البته تعبیر غلطی نخواهد بود . مخصوصاً در امسال سخن از مخترعات جدید واسلحهٔ مخفی بیشتر زده شده وحصهٔ مهم تبلیغات دول با لاخص کشور المان همین موضوع بود ، روزی نمیگذشت که در ضمن ابلاغیه های حربی سخن از خرابکاریهای سلاح نمبراول وبعدها نمبر دوم المان بمیان نمی آمد وخبری ازین رهگذر داده نمی شد .

پس ازانکه متحدین درنورماندی جبههٔ دوم را باز نمودند هنگامهٔ اسلحهٔ مخفی خوب گرم گردید . تاآنکه دراواخرماه جوزا برای اولین مرتبه المان ها سلاح نمراول انتقامی خود رابا سم بم طیار

استعمال نمودند. گفته شد که این بم از حیث ساختمان مثل سائر طیارات است و یك موتور دارد و ذریعهٔ امواج رادیو اداره میشود و در زمین و هوا گردش میتواند موتور بم طیار در حصهٔ عقبی مرکز آن جا داشته وقوهٔ تخریبیهٔ آن خیلی زیاد است. سلاح نمبر اول تلفات وضائعات زیادی وارد کرده و مخصوصاً در لندن عمارات و آبادی ها را با خاك برابر ساخته است تا به حال متحدین ضد این سلاح را درست نکرده اند ولی بعضی از منابع آن ها اطلاع داده اند که در امریکا آنها نیز به ساختن بم طیار مبادرت ورزیده اند در حالیکه هنوز خراب کاری این سلاح جاری بوده و متحدین هم خود را در نزدیکی خاك المان رسانده بودند قوماندانی المان در ۱۶ عقرب خبر استعمال سلاح نمبر ۲ که دهشت وخرابکاری آن را از سلاح نمبر اول به مراتب بلندتر میداند نشر نمود. نوعیت این سلاح هنوز هم معلوم نیست ولی بهرصورت یك بم انفلاق کننده فوری ویا بقول چرچل راکت هوائی سریع الحرکت و دور رس است میگویند که سرعت سیر آن از سرعت سیر آواز بیشتر بوده واز خواص سلاح مذکور یکی این است که دیده نمیشود ومعلوم نیست که که آیا این خصوصیت به نسبت سرعت فوق العاده آنست یا رنگ مخصوص. این بم یا راکت آواز هم ندارد بعضی طول آنرا پنجاه فت ووزنش را از ۱۵ تا ۱۶ طن سنجیده اند. زنگ خطر در مقابل این سلاح مفید ثابت نشده و طوریکه المانها اطلاع داده اند سرعت سیر آن تابع قوای محرکه بوده و کم و بیش شده میتواند بهرصورت بم طیار وراکت جدید المان دیگر احتیاج شدید قوای هوائی را به پیلوت کم نموده واز ین رهگذر حیات هزارها نفر مصون مانده است.

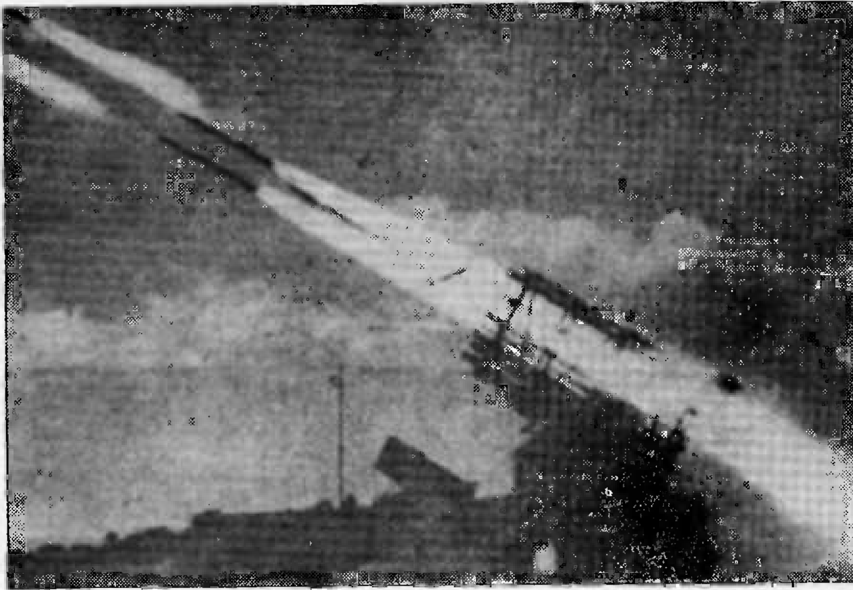
از طرف دیگر متحدین هم از اسلحهٔ مخفی صحبت ها نموده و بارها اعلان کردند که در موقع ضرورت اسلحه جدید خود را بتدریج بمیان کشیده اند چنانچه از جمله آنها راکت های هوائی است که مستر چرچل تاثیر آنرا خیلی بزرگ نشان داده واهمیت این سلاح را در مجلس دارالعوام خیلی برجسته معرفی نمود وقتی که متحدین جبههٔ دوم را باز نمودند راکت های جدید ایشان تمام ستیشن های ساحلی رادیوی المان را تحت تهدید گرفته و به سلسلهٔ تبلیغات واطلاعات آن ها خسارهٔ بزرگ وارد کردند در نتیجه این وضعیت مراکز قوماندانی المان از جریان اوضاع اطلاع حاصل نتوانسته و بالاخره متحدین موفقانه پیشرفت نمودند. طیارات راکت انداز متحدین با میله های مخصوصی که در زیر بال آنهاست مجهز بوده و ذریعهٔ این میله ها راکت به هدف افگنده میشود. هر طیاره با هشت عدد راکت مسلح شده و در هر مرتبه دو راکت از طیاره فیر میگردد بهرصورت در سال ۱۳۲۳ که پنجمین سال جنگ است مخترعات حربی وغیر حربی زیادی بمیان آمده که اینك خلاصهٔ آنها را باستثنای بم طیار وراکت های فوق که هنوز خصوصیت آنها مخفیست حسب ذیل از مطالعهٔ خوانندگان محترم سالنامه میگزرانیم:

مخترعات حربی.

تازه ترین سلاح ضد طیاره

تازه ترین سلاح ضد طیارهٔ برطانیه عبارت است از (راکت گن) این توپهای جدید راکت افگن در مقابل طیارات لوفت وافی جرمنی کارهای بس مهم وقیمتداری نموده این توپ ها بصورت

الکتریکی کنترول گردیده ویك سد شدید و مغلوب ناشدنی را بمقابل طیارات تشکیل میدهند اهالی لندن اینك جهت استعمال این توپ های راکت افگن عادت گرفته اند توپ مذکور در وقت فیر صدای بسیار شدیدی

از خود بیرون می نماید درین فوتو یك راکت را در حال فیر ملاحظه میکنید توپ مذکور بالای آلهٔ دواری نصب بوده و بهر طرفیکه بخواهند رخ آنرا تغیر داده میتوانند ؛

بمیکه دوازده هزار پاو وزن دارد

متحدین بمبی ایجاد نموده اند که خیلی مخوف بوده و بنام بمب زلزله معروف است این بم را متحدین مخصوصاً برای غرق نمودن جهازهای جنگی خیلی بزرگ بکار میبرند و حسب اطلاعیکه متحدین اخیراً داده اند جهاز خیلی معروف جرمنی باسم ترپتیس ذریعهٔ سه عدد بم مذکور غرق کرده شده این جهاز خیطر بزرگی برای جهازهای متحدین که جانب روسیه حرکت میکردند بشمار میرفت ۰

قائق هائیکه ذریعهٔ راکت پیش میروند

قوای بحری اتازونی در وقت عملیات متحدین در جزیرهٔ سسلی وایتالیا قائق های خوردرا که ذریعهٔ راکت پیش رانده میشدند مورد استعمال قرارداد ند غرض از قائق های مذکور آن بوده که پردهٔ دودرا در وقت فرود آوردن عساکر در ساحل تشکیل داده و باین ذریعه سواحل را از قوای متعرض و حملات آن صاف نموده عملیات خود را کامیابانه بموقع اجرا بگزارند ۰

موتور بوت های منفجره

یکی از اسلحهٔ که جدیداً جرمنی‌ها بمقابل جهازهای متحدین درساحل نورماندی مورد استعمال قرار دادند عبارت از یك موتوربوتی بود که ازمواد ناریه مملوبوده و برخلاف جهاز بحرکت آورده میشد طوریکه از تحقیقات وتتبعات متحدین برمی آید این موتوربوتها چیز دیگری نبود بجزیك موتوریکه دارای قوهٔ انفجاری فوق العاده بوده وبطرف جهازهای متحدین اعزام میگردند چون نزدیك میشدند جرمنی‌ها ذریعهٔ قائق های کوچك رابری ازبین آن برآمده وخودموتوربوت را بهدف میفرستادند گذشته از آنها المانها سلاح دیگری راباسم تارپیدوی زنده درین محاذ برخلاف جهازهای متحدین بکاربردند که تابحال خصوصیات آن بوره کشف نشده است .

نقب های جدید بحری

اخیراً متحدین ۱۲ نوع نقب های بحری عجیبی رابکار برده‌اند که ضائعات زیادی را به بحریهٔ جرمنی رسانده و اثرات خطرناکی وارد میکنند هنوز نوعیت وخصوصیات فنی نقب های مذکور معلوم نشده است ولی ازروی خبرهای منتشره برمی آید که هیچ یك جهاز نقب پاکن ولوهرقدر مجهز هم باشد نمیتوانند باین نقب‌هامقابله نمایدویا آنهارا ازبحربرداشته وخطررا از دریارفع کند .

تحت البحری جدید

درآخرین روزهای جنگ بحرمدیترانه درسواحل این بحرچنان تحت البحریهای جدیدومخوفی را بکارانداخته‌اند که ازتارپیدوی انسانی کوچکتروبمراتب مخوفترمیباشند ازعکس هائیکه برداشته اند معلوم میشود که این آلهٔ مدهش حربی چون درکشتی انفلاق نمودتمام بدنهٔ آنرا ازهم پاره میکند عملهٔ تحت البحری عوض آنکه درداخل بدنهٔ تحت البحری توقف نمایند درخارج آن موقع دارند ودارای البسه مخصوص غوطزدن میباشند وباخود پیرسکوپ هاهم دارندتنهاسرهای عمله از روی آب بیرون است وچون باستقامت موضع مطلوب میرسند بزیرآب غوطه میزنند ومادهٔ محترقه را عیناً درزیرجهاز میگزارند وبعدبسرعت خودرا ازان محل دور نموده واخیراً فیوز را درمیدهند .

تانکی که هم در آب وهم درخشکه حرکت می نماید

درین اواخر متحدین مخصوصاً عساکرامریکائی چنان تانك هائی رابمیدان جنگ وارد کرده اند که هم درخشکه وهم درآب تردد میتوانند چنانچه تانك های مذکور درمیدان های واقع جهیل سنتانی فعالیت شایانی ازخودنشان دادند تانك های مذکوربعدازآنکه باستقامت سرك هیولت در جانب شرق میدان های مذکور بتردد شروع کردند پس ازطی آن وارد باطلاق های مملو ازآب و جنگل های مرطوب آنجا گردیده وبعدازآنکه فاصلهٔ بیست میل را دربین آب طی کردند اخیراً خودرابه استقامت جهیل مذکور رسانده وبموضع مطلوب واصل شدند .

تارپید وې زنده

انگلیس‌ها درین اواخر تارپیدوئی ایجاد کرده‌اند که‌دارای ماشین کوچك بیصدائی بوده و ذریعهٔ دونفر که‌لباس شنادر بردارند اداره میشود چون‌تارپیدو ازتحت البحری جدامیشود کاملا بیصدا ومخفی خودراتاهدف رسانده درآنجایکی ازدونفرعملهٔ آن خودرا بافیوز مخصوصی بزیر جهاز رسانده ونفر دیگر که‌تارپیدورامیراند آنرابه پیشرویاعقب جهازمخفیانه رسانده ودر آنجاتکمه انفجار آنرافشار داده‌وخودش بصورت‌فوق‌العاده‌خودرا به آب رسانده وبارفیق خود نجات می‌یابد.

استعمال شیشهٔ جدید در طیاره

برای ساختمان طیاره پلاستیك جدیدی راکه باشیشه ممزوج و مستحکم گردیده است‌ایجاد نموده‌اند نمونه هائیکه ازامتزاج این‌دوماده درست کرده اند خیلی موفق بوده و مقاومت آنرا زیاد نشان داده اند این پلاستیك نوع جدید باشیشهٔ جدید الاختراع رابرای ساختمان پرزه های‌مختلف طیاره مورد استفاده قرارداده وبدون خرج زیاد ذریعهٔ قالب های مخصوص ادوات مذکور رابسهولت میتوانند درست کنند .

صندوق هائیکه قابلیت‌شکستن را ندارند

اخیراً برای کمك ومعاونت عساکر متحدین درمیدان‌ها وساحات دورِدست محاربه طریق جدیدی ابتکار نموده اندبا‌ینقسم که‌صندوق های مخصوصی ایجاد کرده واین صندوق ها طوری محکم میباشند که‌اگر ازطیاره بالای زمین خیلی سخت وجامدهم افگنده شوند قابلیت شکستن راندارند . ذریعه این صندوق‌ها حتی مائعات راهم برای اشخاص ازهوا می افگنند .

شریان بندها در لباس پرواز

ماجور رابرت‌جی رید که درقشون فضائی‌نمبر (۸)اتازونی‌دربرطانیه مصروف‌خدمت است‌یك لباس پروازی که‌تمام بدن‌رامیپوشاند ایجاد کرده است اودرین لباس به‌تعداد (٦) عدد شریان بندنصب‌نموده‌واین‌شریان بنددرمواضع‌بسیارمهمهٔ بدن‌بسته شده ودرموقع‌ضرورت جریان خون را ازشریان‌جلو گیری‌میکند . دربالای‌بازوها، بالای‌ران‌هاوپایان اینک‌های زانونوارهای مخصوصی باچوبك‌ویا پنسل خاصی که آنرا خوبتر محکم می بندد تهیه کرده انداین ابتکارخیلی‌ساده‌ومفید بوده ودرحالیکه دیگرعمله مصروف باشند خود شخص به تنهائی میتواند ازان استفاده کند.

آلهٔ که‌قوه طوفان را کشف مینماید

اخیراً درطیاره‌ها آلهٔ جدیدی راگذارده اند که‌ذریعهٔ آن‌وضعیت طوفان وانقلاب جوی را معلوم میکنند . این‌آله دارای‌یك تیوب مخصوصی بوده که‌بیك میلهٔ تنگستن‌ارتباط دارد . این‌میله ازطیاره خارج برآمده وجریانات امواج‌برقی فضارابخود جذب‌می‌نماید وسپس درتیوب یکنوع شعاع راتولید میکند. دراثر مشاهدهٔ شعاع مذکور پیلوت طیاره وضعیت هوا وحدوث طوفان رابه خوبی پیش بینی نموده وخودرا برای مقابله باآن و حفاظت طیاره آماده میسازد .

جهاز آینده

یکی ازمخترعین کلیفورینای جنوبی باسم هائی بی‌هیس یك جهاز جدیدی اختراع نموده

که به تحت‌البحری وماهی نوع شارك خیلی شباهت بهم‌میر ساند . طول‌این جهاز (۱۲۵) فت بوده واز کانکریت ساخته‌شده ودارای‌ذوموتور میباشد درین‌تصویر این‌جهاز جدیدرا که باسم لیکترون موسوم است مشاهده میکنید که در حال رفتار امتحانی میباشد جهاز مذکور در آب های خروشان و مدهش هم بخوبی حرکت وتردد میتواند .

محکم نمودن تارهای پاراشوت

درین اواخر برای محکم نمودن تارهای پاراشوت‌ماشین جدیدی‌اختراع نموده اند که خیلی مفید‌ثابت شده‌است عملهٔ امور بحریهٔ اضلاع متحدهٔ امریکا که اغلباً زنها میباشند قبل‌ازقطع نمودن تار های پارا شوت اولا آن را ذریعهٔ ماشینی که درین فوتو مینگرید خوب سفت و محکم میگردانند این تارها از ابریشم بوده وچنان آنهارا محکم‌وباقوت میگردانند که چارصد پاووزن‌راهر کدام آنها‌تحمل میتوانند .

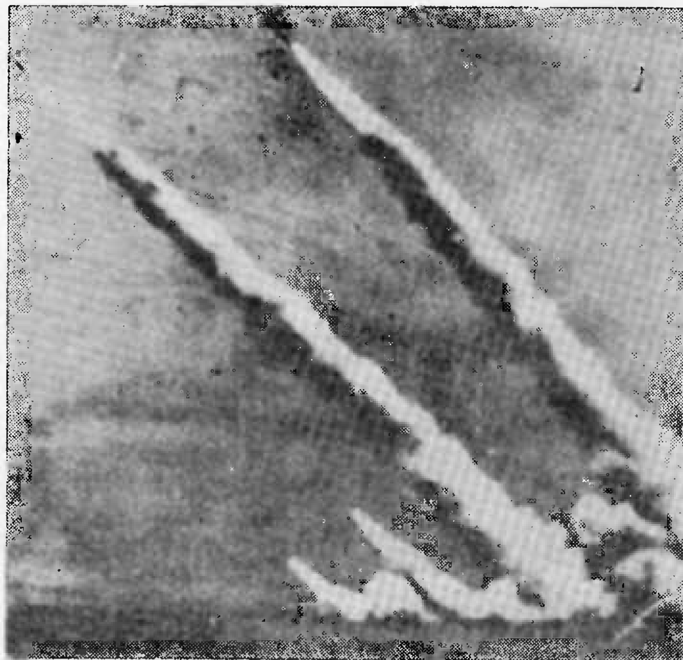
بالا پوش جدید عساکر

برای سپاه وقشون میدان اینك دراضلاع متحدهٔ امریکا بالا پوش جدیدی درست کرده اند که ذریعهٔ تکمه ها جوانب آن بهمدیگر بسته شده علاوتاً دارای کلاه مخصوص میباشد طوریکه درین فوتو آن را ملاحظه میکنید این بالا پوش از دریز یتونی شکل درست گردیده و در مقابل بادوآب به خوبی مقاومت دارد کلاه آن قابلیت برداشت ودور کردن راههم دارد.

راکت های بروی کار آورندهٔ دودوغبار

درین فوتوراکت های تشکیل کنندهٔ دود وغبار راملاحظه میکنید این راکت یکی از اسلحهٔ مخفی دانسته میشود که در خصوص آنها تبلیغات وپروپاگندهای زیادی صورت گرفته است.

اسرار راکت های مذکور در قوت پیشرفت آنهامتمرکز است که ذریعه توپهای ثقیل افگنده میشوند گفته میشود که توپهای نوع پلسی برای تشکیل طبقات دودبه خوبی عملیات نموده و ابر های کلفتی راتشکیل میدهد.

قایق‌های فایرپروف برای جهازهای نفت کش

ازوقت شروع جنگ به‌بعدما لکین جهاز ها ووزارت ترانسپو رت جنگ برطانیه مساعی زیادی بخرج داده‌است تادرقایق های نجات جهازات اصلاحات مزیدی بعمل آورده وبه‌این لحاظ حیات اشخاص را از خطر صیانت نمایند ضرورت این مسئله دروقت صلح وجنگ خیلی جدیست‌ولی‌در وقت‌محاربه عملهٔ‌مذکور هفته‌هامجبورند در قایق نجات باشند وبه‌بسا چیزها احتیاج دارند که باید برای آنها تهیه گردد بنابران بجهت رفع نقائص تدریجاً اقدامات خوبی نموده و اخیراً چنان قائقی تهیه کرده‌اند که‌موقع بدریاافگندن آن‌هر قدر باریک ومشکل هم‌باشدباز هم قایق مذکور بسهولت بدریا افتیده وهیچ قابلیت واژ گون شدن راند ارد وذ خائری که دران تهیه نموده اندهم‌طوریست که‌ضرورتهای اشخاص رابه‌خوبی تکافومیتواند گذشته ازان چنان ادواتی برای قایق های مذکور تهیه کرده اند که‌آب شور بحررا تصفیه نموده به‌آب شیرین نوشیدنی تحول میدهند . این آلهٔ مهمهٔ اساسی وجدید اینك درهمه‌جهازهای دیگر تعبیه گردیده است. اطلاع اخیرهٔ دیگری که‌خیلی قابل اهمیت است وحیات عملهٔ جهازهای نفت کش را بخوبی از خطر نجات میدهد عبارت ازاین است که‌جدیداً چنان قائق نجاتی ساخته‌اند که آتش نمی گیرد وباین‌لحاظ عملهٔ‌جهاز درروی آب‌چون تیل‌بنای درگرفتن رامیگذارد ازصدمهٔ آن‌محفوظ مانده وآسیبی به‌آنها نمیرسد اینك چند ین صد عدد قایق مذکور ذریعهٔ وزارت ترانسپورت جنگ برطانیه تهیه شده وستند رد جهاز های نفت‌کش اتخاذ‌گردیده اند، گذشته ازآنکه قایق های مذکور فایرپروف است‌دارای آلهٔ‌مخصوصهٔ دیگری هم‌میباشد که ازحصهٔ زیرین آن آب را باطراف پاش‌داده وباین طریق اشخاصی که درداخل‌قایق‌میباشند میتوانند که ازخارج قایق شعله های آتش را که ازاحتراق تیل برروی کارمی‌آیدبنگرند بدون‌آنکه بخود آنها آسیب وخسارهٔ رسانده شود این‌قایق درمقابل حرارت های مدهش وشعله‌های زیاد هم بخوبی قابلیت مقاومت رادارد .برای اینکه‌موفقیت این قایق نجات‌رابخوبی بدانند یك جهاز نفت‌کش مخصوص راگرفته ودربین بحرآنرا آتش‌زدند وقایق‌ها رادرعین بلندشدن شعله بکار بردند ودر نتیجه اهمیت آنرابه اثبات رساندند وملاحظه کردند که‌قایق‌مذکورازبین شعله‌هائیکه چهل‌فت ارتفاع داشتند بدون تکلیف عبورنمودحرارت داخلی این‌شعله‌ها بعضاً به ۴۰۰۰ درجه‌فارنهیت هم میرسید

موتور سایکل جدید که قابلیت قات شدن را دارد

درین اواخر برای عمله قوای فضائی که بسهولت از جائی بجائی رفته بتوانند تسهیلات زیادی فراهم نموده وچیزهای جدیدی جهت استفادهٔ آنها بروی کار آورده اند در جملهٔ این لوازم یکی سیت جدید بیسیم است که انسان بدون تکلیف آنرا با خود حمل نموده وانتقال میدهدوچیزدیگری که جالب توجه میباشد موتورسایکل جدیدیست که قابلیت قات شدن را داشته انسان آنرا بسهولت با خود ببرد جائیکه بخواهد برده میتواند و در موقع ضرورت آنرا بکار میاندازد این تصویر موتور سایکل مذکور رانشان میدهد.

امتحان قوت و متانت فز یکی عمله فضائی

درین فوتو دونفر عملهٔ فضائی امریکارا که دربین یک اطاق محکم نشسته وهورد امتحان یک افسرديگر قرار گرفته اند مشاهده میکنید افسریکه در اطاق دیگراست ازروزنه وضعیت ومقاومت طبیعی عملهٔ فضائی رادراطاق تولیدفشار مینگرد چون عملهٔ مذکور دراطاق نشستند ذریعه نل های جدا گانه هوای آنرا خارج میکنند وبا ینطریق تحمل آنهارا درمقامات بلندامتحان مینمایند انعکاسات آنها را در صورت بودن ماسک آکسیجن وغیرآن مراقبت مینمایند این اطاق مخصوص قابلیت حمل را ازیک میدان هوائی به دیگرمیدان هوائی دارد .

آلهٔ کشف کنندهٔ طیاره

طبق اطلاعاتیکه از منابع بیطرف رسیده این فوتو کاشف طیارهٔ بزرگ مهاجم است چنین گفته شده که شعاعهای مقناطیسی طیاره را این آله قبل از آنکه صدایش شنیده شود کشف میکند .

بیرون کردن جهازهای ۴۰۰۰ طنه از آب

موضوع بیرون نمودن جهاز های مغروقه از بحریکی از مسائل بسیار مهم فنی میباشد که اینک مورد توجه علما ومتخصصین قراریافته ومیخواهند بوسائل فنی صدها هزارتن جهازهای غرق شده را که وزن آنها هزار هاتن بوده و درعمق ۳۰۰۰ فت هم باشند بیرون آورند ابتکاری که اخیرا جهت عملی ساختن این نظریه نموده اند عبارت است ازیک آلهٔ فوق العاده بزرگی

که بحوض های کشتی سازی شباهت دارد این آلهٔ حوض مانند دارای انبور های بس بزرگی است که جهازرا درزیر بحر از اطراف محکم گرفته بلند میکنند مخترع این آل لیو تینانت هاری ای اسبرگ امریکائی ست طول آلهٔ بزرگ مذکور ۵۲۰ وعرض ۲۱۰ وفت عمق آن ازحصهٔ پیش الی سطح آن ۸۰ فت بوده ودر وسط باندازه مساحت ٤٦۰ فت چاهی دیده میشود وبه آن ۱٦ انبور که هرکدام بطول ۱۸۰ فت میباشد اتصال دارد انبورها از اطراف جهاز مغروقه را او هرقدر بزرگ باشد محکم میگیرند وحتی انبورها خوب درزیر گل ولای هم فرومیروند واگر بدن جهاز شکسته هم باشد آنرا خوب محکم میگیرند ودرمیان همان چاه بالا میکنند برای اینکه دراعماق بحر عملیات خودرا به خوبی انجام داده بتوانند یك آله کره مانندی (تصویر فوق) هم ایجاد نموده اند که ۳۰۰۹ پاو وزن و کنترول عملیات فوق را می نمایند تانك های آکسیجن هم تهیه کرده اند که عملیات را تا ۱۲ ساعت خوب انجام میدهد این آله ۱۹۰۰۰۰ فت سیم فولادی دارد .

عرادهٔ مخصوص حمل و نقل

در برطانیه برای حمل ونقل مواد وذخائر بسته شده عراده مخصوصی ابتکار نموده اند که باسم (پویو) موسوم است (راندن عراده های مخصوص را دختر ها متحمل شده اند) به این لحاظ برای عساکر ماورای بحار کمك زیادی میرسانند آنها در بین بسته های و اتر پرف اسباب و سامان مختلف وادوات و پرزه های لازمه رامحکم وبسته نموده بذریعهٔ این عراده بموضع مخصوص حمل ادوات میرسانند .

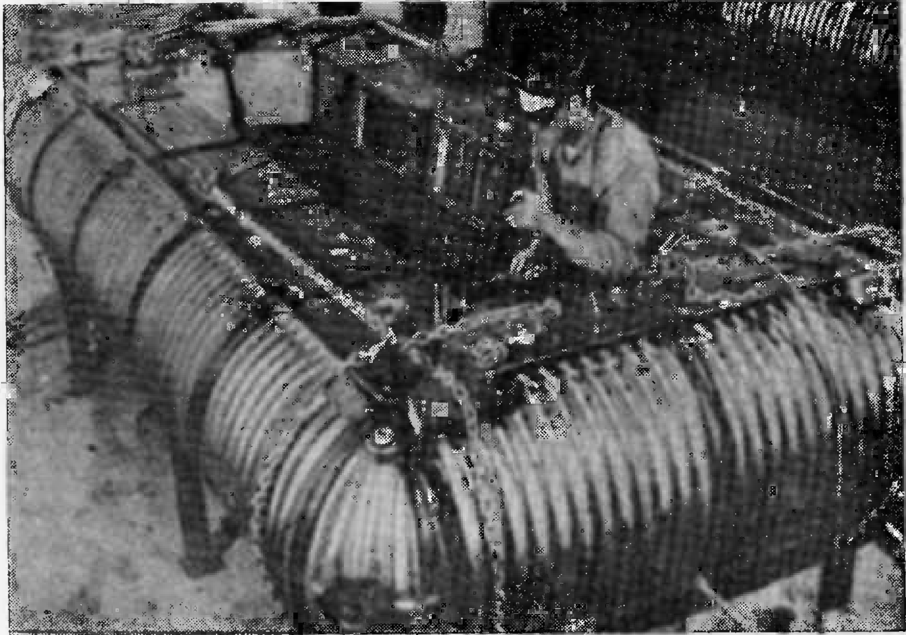
موسم : دشمن یا دوست

پیشگوئی ها ونظریهٔ متخصصین مترولوجی نسبت بوضعیت حربی اینك دارای اهمیت فوق العاده زیادی بوده وآنرا بحیث یکی ازاسرار وخدعه های حربی خود خوب محفوظ نگهداشته واستفاده های شایانی ازان می نمایند، چنانچه درروز حملهٔ متحدین به قارهٔ اروپا وساحل نورماندی متخصصین مترولوجی به زمامداران امور حربی از خوب شدن موسم ومساعدت آن بحملات متوقعهٔ آنها اطمینان داده بودند ، جنرال آیزنهاور بارها بیان نموده که وضعیت موسم همیشه یك نوع درد سرو تکلیفی

جهت اجرای عملیات حربی برای او آماده کرده است امااخیراً تحقیقات وتبلیغات علمی متخصصین تاحدی مفید ثابت شده ودر اقدامات حربی رول بس مهمی را بازی کرده است .

قایق جدید فلزی که هرگز غرق نمیشود

در اضلاع متحده امریکا اخیراً چنان قایق فلزی درست کرده اند که اصلا غرق نمیشود واگر آنرا بقوت چپه نموده ودر زیر آب هم ببرند بازهم بعد از چندی به صورت اتوماتیکی در اثر فشار آب

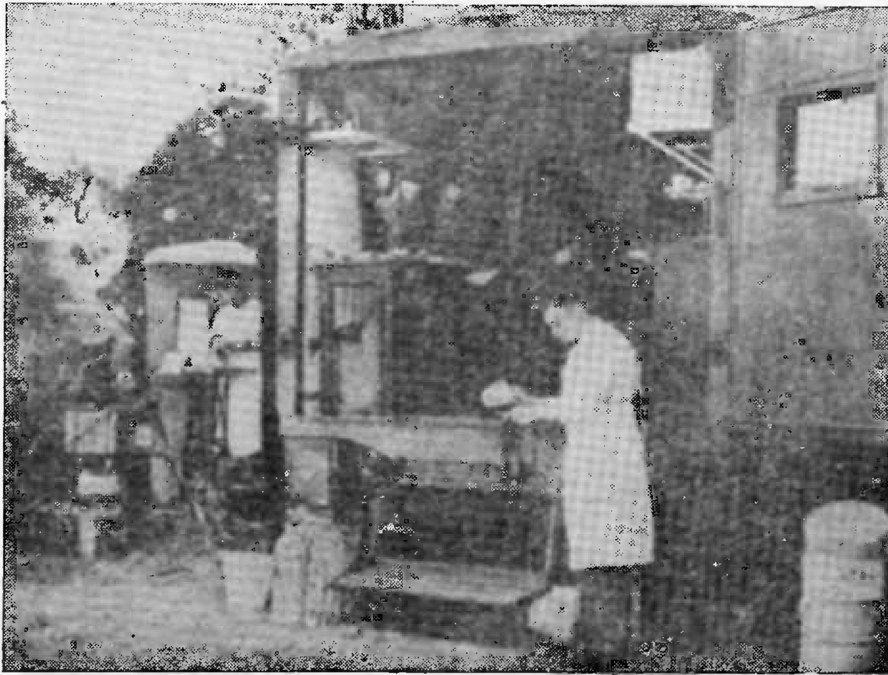
بالا برمی آید . این قایق گنجایش حمل بیست آدم را داشته ودارای اجاق ذغال وموضع غذا وآب بصورت کافی میباشد وضروریات مذکور احتیاج راکبین آنرا تا یکماه بخوبی تکافو میتواند . سایبان واتر پروف و شال های مخصوص هم در آن تهیه دیده اند گذشته ازان برای لالتین ها آلات موسیقی وقطعه بازی . . . هم در آن مواضع جدا گانهٔ را تهیه کرده اند .

لابراتور متحرك دندان

اخیراً برای استفادهٔ فوری عساکرو رفع مشکلات آنها درهمه کوراترها ومراکز عسکری اروپا لابراتورهای متحرکی مورد استفاده قرار داده شده .

متخصصین دندان درین لابراتور های متحرك مصروف عملیات بوده وبرای عملهٔ قوه فضائی وغیر

آن خدمات شایان وقیمتداری بموقع اجرا گذارده اند حتی درهمان موضعی که صدای انفجار

خم‌پاره‌ها وبمب های‌مدهش‌گوش میرسدلابراتور مذکور انتقال داده شده وبه معالجه وتداوی محتاجین میپردازد .

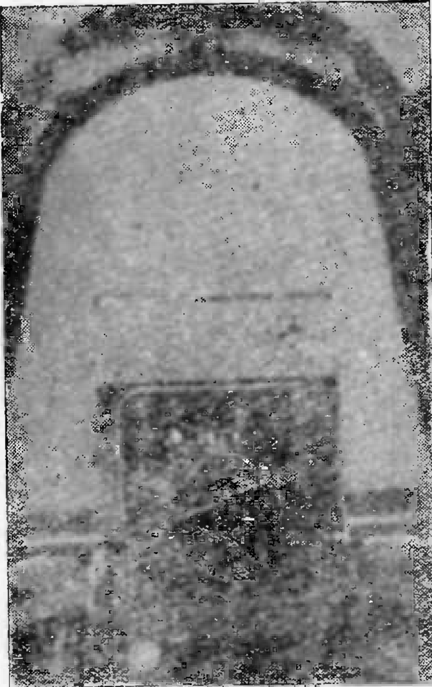
ازلندن تانیو یارك بدون توقف

طیارات بمب افگن معروف به لنکاستر درسال اول صلح وضعیت‌طیارهٔ‌ملکی رااتخاذنموده وازوضعیت بمب‌افگن به‌حالت‌طیارهٔ ترانسپورت مورداستفاده‌قرارداده‌خواهند شد . قبل از۱۹٤٦ـ این طیاره از حیث سرعت‌پروازوطول مسافت‌از همه طیاره های مجوزه بیشتراهمیت خواهد داشت این طیارات میتوانند که بیك پروازخودرااز‌لندن به‌نیویارك‌برسانندودرراه هیچ توقف‌ننمایند .

شیشهٔ که‌بروی آب حرکت میکند

درولایات متحدهٔ امریکا اخیراً یکنوع شیشهٔ غیرشفافی اختراع کرده‌اند که مانند کارك بروی‌آب ایستاده وحرکت‌می‌نماید این‌شیشه رابه‌خوبی اره‌نموده وبااسباب وادوات معمولی آنرا اصلاح وازشکلی‌بشکلی آورده میتوانند گذشته ازان درساختمان قایق های نجات ازین ماده استفاده شایانی نموده اند و ممکن است ساحهٔ استعمال آن روز بروز توسعه و انتشار حاصل کند . وزن‌هرفت مکعب آن‌صرف ده‌پاوه بوده وازوزن شیشهٔ معمولی بمراتب سبکتراست وهمچنان فایر پروف میباشد و در مقابل حشرات مضره بخوبی هم مقاومت میتواند پس از این

آز استعمال کارک، بعضی ازچوب های مخصوص ورابر که به‌پیمانهٔ زیادی وارد امریکا میشود مستغنی‌خواهند گردید . درساختمان‌این نوع‌شیشه اگرچه ازمواد شیشهٔ معمولی کار میگیرند اما در عین حال از کاربن خالص هم استفاده می نمایند و در این شیشه هوا بمقدار کافی گنجانیده شده‌است ازاین‌شیشه دروقت‌جنگ وغیر جنگ‌استفاده های‌مهمی نموده وخدمات بیشتری‌درتمام شئون‌مدنی آزان‌تصور میرود .

توپ جدید برطانیه

در برطانیه توپ‌جدیدی‌برروی کار آورده‌اند که‌به‌اسم‌جیرو گن یادمیشود این توب درمقابل طیارات جنگی خیلی مفید ومؤثر ثابت شده وفعالیتش خیلی قابلیت تعریف دارد ساختمان این توپ خیلی‌پیچده ومبهم‌ولی‌اصول استعمال آن‌خیلی ساده وآسان است این‌توپ میتواند چنان طیاراتی‌را تحت‌آتش و بمباری قراردهد که فیساعت ۴۰۰ میل مسافت را قطع نمایند درین فوتو عکس یکی ازین‌توپ های نوع جیرو را مشاهده می نمائید .

بمهای چسپنده

درین اسلحهٔ جدید برطانیه یك نوع بم چسپنده رابایذ متذکر شد که‌درمحاربات‌اخیرهٔ افریقا مورد استفاده قرار داده شده است این سلاح‌عبارت‌ازیك‌ظرف شیشهٔ ایست که بحیث‌بم اتخاذ شده وداخل‌آنها ازیك پارچه ویاژاکت پشمی پوشانده شده است و یکنوع مادهٔ چسپنده رادرآن‌بکاربرده وآنرا برای پر کردن مواد منفجره آماده ساخته و بعد بکار خانه مخصوص این عمل میفرستند چون ازطیاره‌بم‌افگنده‌میشودبم مذکور ذریعهٔ حصه بالائی خود بهدف محکم می‌چسپدوچندلحظه بعد ازآنکه ملحق گردید انفلاق می نماید .

کشف یکی از اسرار چارسالهٔ حربی

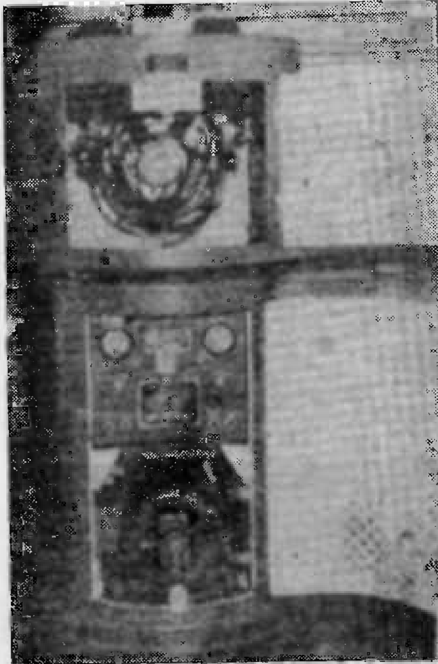
درین اواخر یکی از اسرار جنگی را که در عرصهٔ چار سال محاربه مورد استفاده قرار داده شده بود کشف کردند این ایجاد حربی عبارت است از آلهٔ که ذریعهٔ آن سیم های محکم بالون های ضدفضائی را قطع میکنند. قوت این آله بدرجه ایست که سنگین ترین ومحکمترین سیم بالون راقطع کرده و سد هوائی را از بین میبرد هریك از طیارات بمب افگن به ۱۶ عدد آلهٔ مذکور مجهز میباشد درین فوتو یکی از عملهٔ فضائی راملاحظه میکنید که آله های مذکور را بدست گرفته است .

جزائر مصنوعی

اطلاعات واصله چنین اشعار میدارند که جاپانی ها مصروف ساختمان استیشن های اضطراری وغرق ناشدنی مخصوص تیل بوده و میخواهند آنها را از چوب بانس درست نمایند . بزرگی این ستیشن ها به اندازه جهاز حامل طیاره بوده ونوعیت آن مثل جزائر مصنوعی جرمنی خواهد بود اولین مبتکر جزیره های مصنوعی جرمن ها بودند و این جزائر مصنوعی در بحر کاملاً محفوظ بوده و دربرشور ترین ابحار که جهاز حامل طیاره در آنها تردد نمیتوانند این‌ها بخوبی حرکت مینمایند ودرصورت غرق شدن جهاز حامل طیاره عملهٔ طیارات میتوانند که بر روی این جزیره

های مصنوعی فرود آمده وازیکی به دیگری بروند اطلاعات رادیوتو کیو ابراز نموده که بعضاً مساحت این جزائر متحرك مصنوعی تاده هزار مترمربع رسیده و برای انتقال لوازم واسباب هم مورد استفاده قرار داده میشوند. برخلاف این ابلاغیهٔ محور اخیرا متحدین اطلاع دادند که مسترادوارد ازمستر انگ مودلی ایجاد نموده که بحیث یك میدان هوائی متحرك مورد استفاده قرار داده میشود واین میدان های متحرك را بحیث توقف گاه طیارات در اوقیانوس بین برطانیه واتازونی میتوان بکار برد. در فوتوی صفحه گذشته عکس طرف چپ مخترع آن بملاحظه میرسد که مودل مخترعهٔ خود را برای مستر سی بیدل مونرو نشان میدهد. مونرو رئیس راه های فضائی اضلاع متحده بوده وحسب ادعای او این میدانها برای قوای فضائی تمام ملل بکار برده خواهند شد.

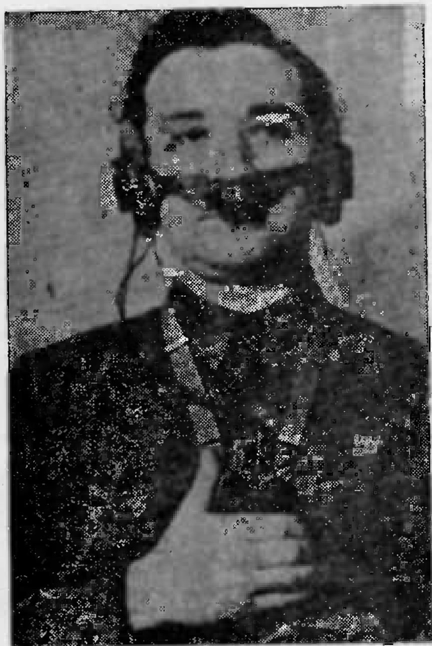

قطب نمای دوار جدید

برای فرود آمدن عملهٔ فضائی اینك قطب نمای جدیدی اختراع کرده اند که بنام (قطب نمای دوار رؤیت) موسوم است این قطب نما مقناطیسی نبوده واز کوچکترین قطب نمای دواری دانسته میشود که تا بحال در دنیا ساخته شده است این قطب نما بدون ملاحظهٔ عراده ها وتانك های مال التجاره لاری ها ودیگر ادوات واسباب مقناطیسی که درخارج جها ز وجود دارند موقعیت حقیقی شمال را بطور قطع معلوم میکنند.

مکروفون مخصوص لب

اخیراً برای عساکر اضلاع متحدهٔ امریکا مخصوصاً آنهائیکه در دسته های تانك مصروف امور برادکاست میباشند یك نوع مکروفون جدیدی اختراع کرده اند که مخصوص استعمال لب است مکروفون مذکور طوریکه درین فوتو ملاحظه میکنید خیلی مفید بوده واینك عملهٔ مذکور آزادانه دست های خود را بکار انداخته وبدون تکلیف به عملیات پرداخته مکروفون را بر لب بالا گذارده وباتسمهٔ

مخصوص آن را باماسک ضد غاز وگردو خاك مربوط میسازند وبرعلاوه صدارا هم بوضاحت تشخیص میدهند مکر وفون مذکور برای ده دقیقه در زیر آب هم مقاومت نموده ودر مدت مذکور میتواند انسان از آن استفاده کند .

ماسک جدید ضد تاز

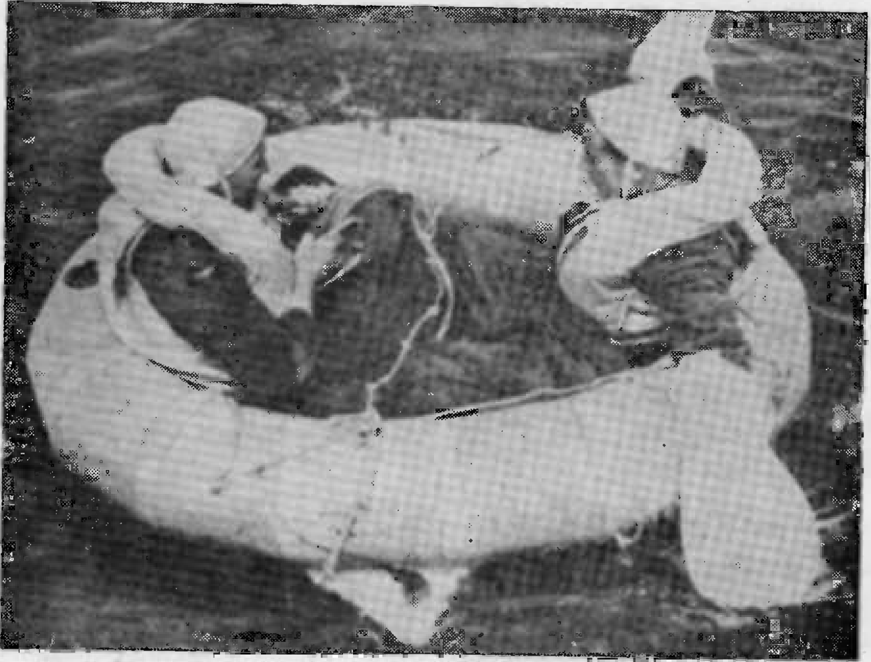
اخیراً برای عساکر ماسک جدیدی آماده نموده وتوزیع کرده‌اند که نسبت بماسکهای قدیمه وزن آن نصف بوده وصرف در بین یک بکس کوچک آن را حمل می‌نمایند طوریکه درفوتوی زیر ملاحظه می‌نمائید این ماسک از هر حیث مکمل بوده وکدام نل جداگانه یا حصهٔ مجزی از اصل ماسک نداردازخصوصیت وعلامت مابهاالامتیازماسک مذکوریکی اینست که اگر استعمال کننده با ماسک مذکور درآب بیفتد هیچ آسیبی باونرسیده واصل ماسک هم بکلی سالم میماند باین لحاظ ازماسک مذکور درآب وخشکه استفاده مینمایند .

دستکشهای جدید برای پاروزدن

برای اینکه عملهٔ فضائیه دربحر بمشکلات ومصاعب گرفتارنگردنداخیراًدستکشهای مخصوصی را که نوعیت آن از تمام انواع دستکش های مستعملهٔ دیگر بهتر بوده وبرای پاروزدن قائق نجات عملهٔ فضائی از همه بیشتر مفیدثابت شده‌است

اختراع نموده اند طوریکه‌درین فوتو مشاهده میکنیداین دستکش‌ها به‌سهولت بکار انداخته میشوند

مکتشفات جدیده طبی:

غلبه بالای امراض

طوریکه تحصیل غلبه وموفقیت درجنگهابه اکملیت سلاح وعساکرمربوطاست‌همچنان بمقابله باامراض ورفع اذیت‌واضرار آنهاارتباط کامل بهم میرساند چه بساامراض وناخوشی‌هائی که نسبت بسلاح به مراتب برعساکر مؤثر ثابت شده ودشمن متعرض وقوی راطوری‌خاضع و منکوب نموده که‌دیگر اصلا بر خاسته نتوانسته‌است تاریخ اروپاازوقوع‌همچه‌عوارض‌دراثنای محاربات وغیرآن بارها صحبت نموده واضرار مدهشهٔ آنرا خیلی مؤثر وقطعی نشان داده است تیفوس، کولرا و امثال آنها ازبزرگترین‌امراضیست که درمحاربات‌حال‌عساکرراوخیم‌نموده اندجنگ داخلی گذشتهٔ امریکا حقیقت این ادعارا بخوبی باثبات رسانیده زیرا ازیکطرف در میدان جنگ ٤٤ هزار نفر کشته شده و٤٩هزار دیگر که‌زخمی شده بودند در شفاخانه‌ها فوت کردند امابا‌قی ۱۹۰هزار نفر ذریعهٔ تعرض‌امراض چشم‌اززندگانی بربستنددرآن جنگ قربانیان امراض‌شش‌برابر کشتگان ذریعهٔ گلوله‌بود درجنگ عمومی گذشته ۱۹۱٤ - ۱۹۱۸ هم‌قربانیان‌امراض تاحدی‌زیاد بودولی

معهذا اصولاً بخوبی از وسعت وانتشار آن جلوگیری میکردند و درین جنگ تلفات وارده از ین رهگذار بمراتب کم بوده وبه نسبت پیشرفت های فنی وتکامل تخنیک توسعه وابتکارات درفن جراحی امراض وناخوشی هابمراتب قلت یافته ودر خود میدان معرکه به تداوی و شکسته بندی و جراحی میپرداز ند قبل از جنگ حاضره درمحاربات داخلی هسپانیه بابتکارات جدیده وایجادات طبی پرداخته اولا بذرائع ممکنه جریان خون راز مواضع جراحت جلوگیری کردند در همان جنگ تزریق خون هم جدیداً بکار انداخته شد وحیات بسا اشخاص را که خون ایشان تلف شده بود حفظ کردند وباصول مختلف پلازمای خون را که ماده مهم وسائل آنست نگهداری کردند بر علاوه علالت های دیگر را از قبیل سوختگی ها ، بریدگی ها وامثال آن ذریعه ادویهٔ جدید الاختراع بزودی تداوی ومعالجه می نمودند امروز عساکر را قبل از آنکه بطرف میدان جنگ بفرستند باواکسین های ضد محرقه ، کولرا ، چیچک ، تیتانوس وتیفوس تزریق می نمایند ، برای اولین مرتبه بر خلاف مرض تیفوئد داخل اقدامات گردیده وواکسین آن دربرطانیه کشف گردیده است . در حصص افریقا مرض تیتانوس ازمد هشترین امراض دانسته میشود که اینک واکسین ضد این مرض راهم جدیداً تهیه کرده اند دیگر از عوامل مهمهٔ که امروز امراض وناخوشی هارا تخفیف داده همانا بهبودی مواد غذائیست. ضرب المثلی که میگویند : (عسکر بشکم راه میرود) در هروقت مخصوصاً درین زمان بیشتر مصداق پیدا کرده درخوب ساختن مواد غذائی و تهیهٔ طعام مقوی و مغذی بیش از همه کوشش بعمل می آرند وازین راه هم تزئید وشدت امراض را خیلی تخفیف داده اند .

عجائب جراحی پلاستیک

یکی از بمپ افگن های بزرگ سقوط نموده وبزمین اصابت کرد از بین شعله های سوزندهٔ آن یک کلونل بیرون شد ولی دونفر دیگر رفیقان او دربین آتش سوختند کلونل اگرچه زنده بیرون شد ولی نصف پیشروی چهره اش کاملاً سوخته بود مگر باوجوداین به نسبت عجائب فن جراحی اینک کلونل مذکور باردیگر بخدمات جدی حربی خود پرداخت پوست چهره اش راازعقب گوشها پیوند نموده وتاحدود پلک های چشمش پوست پیوندی راتوسعه دادند لب های منقبضه و پرچین اورا دوباره اصلاح ودرست نموده از استخوانهای اضلاع وغضروف مابین آنها برای اویك بینی قشنگ تهیه نمودند یك پارچهٔ پیوندی از شکمش انساج چهرهٔ اورا بخوبی تشکیل داده ونقائصش را بر طرف نمود پوست وموی عقب سراو برایش ابروی قشنگ وظریفی تهیه کرد وبالا خره در اثر اقدام مهمه اعمال جراحی زیبائی وو جاهت ازدست رفتهٔ آن دوباره بخوبی عودت نموده این نوع جراحی امید بساعساکر مجروح را که درمیدانهای جنگ متحمل تلفات و ضائعات جسمی میگردند افزوده خیلی مفید وامید بخش ثابت شده است کامیابی عجیب جراحی درین کلونل نشان داد که بهرحصهٔ وجود

ممکن‌است درا ثرانتقال انساج از جائی به‌جائی عملیات مذکوررا اجرانموده ونتائج قناعت بخشی از آن‌تحصیل کرد .

جنگ برعلیه میکروب با استعمال پنسلین

درخلال ۱۹۴٤ پیشرفت‌های طبی‌بسیار مهمی به‌روی کارآمده وجنگ های خیلی قیمتدارو بزرگ‌برخلاف بکتریاومیکروب نموده‌اندودرلابراتورها متخصصین کیمیاو دواخانه ها ایجادات با اهمیتی کرده اند که‌منجملهٔ آنهاپنسلین است‌پنسلین نموی‌میکروب وتوالدوتناسل آن رامانع میشود اهمیت‌این دوابدرجهٔ زیاد است که‌اینک دو کمپنی بزرگ برای استفادهٔ آتیه‌ازین ماده مصروف تحقیق‌وتتبع میباشندیکی ازین کمپنی ها ازطرف وزارت‌تهیهٔ مواد ودیگر آن از جانب وزارت‌صحیهٔ برطانیه که‌باسم کمپنی‌های‌امتحانات کلینیکی پنسلین‌موسوم‌است بکارمصروف ساخته شده‌اند دیگر ادویهٔ ضدمکروب اگرچه مادهٔ امراض‌راناحدی‌زائل میساختند اکثرادرعین حال بوجود تاثیرنموده وتقریبا هیئت طبیعی آنراازبین‌میبردندمگر پنسلین تماماً بوجود بیضرر وبکلی مکروب راکشته وتزئید‌آن راجداً مانع میشودبسا امراض‌را که‌گروپ سلفانیلامدس ازمعالجهٔ آن هاعاجزبودند این‌دوای جدیدالاختراع بسهولت تداوی می نماید این دوارا ازپوپنک درست نموده ودرصورت‌تجربه‌هائیکه بعمل‌اورده‌اندمادهٔ‌مذکور کشندهٔ‌مکروب بوده‌ومخصوصاً درامراض سوزاک، پنومونی‌تب‌هاوسفلیس‌خیلی مؤثربوده‌سوزاک‌وسینه‌وبغل رادرمدت کمتر ازچند روز وبعضی امراض دیگر رادرظرف ۱۲ ، ۱۵ ساعت علاج نموده درتداوی جراحات هم‌این‌ماده رول‌بس مهمی بازی کرده است وگذشته ازهمه این‌ماده ازهرگونه سمی که‌بوجود انسان صدمه برساند عاریست .

ویتامین سی وجراحات

وقتیکه یك نسج‌جراحت حاصل‌میکند ازآن‌خون جاری‌میگردد وبعداز آن درهمان‌محل‌خون بسته میشود وسپس موادمختلفهٔ که‌بنام (کولاجن) موسوم‌است درهمان موضع خون بسته شده تشکیل می‌یابند که‌علت‌آن همانا‌عمل و کار حجرات متعدده دانسته میشود اگریك‌انسان مجروح که‌درطعام خودبه‌ویتامین‌سی ضرورت دارد ازین‌ماده بمقدار کافی ولازم‌تحصیل‌نتواندردرآنصورت تشکیل مواد کولاجن درموضع جراحت خیلی بتاخیر میافتد داکتر ا ، اچ هونت بیان نمود که درحیوانات چون‌ویتامین‌سی باندازهٔ‌لازمه نرسد مواد کولاجن‌طوریکه‌لازم‌است‌پیدانشده وجراحت آنهاهم بزودی‌التیام‌حاصل‌نمیکند اوبرعلاوه نشان‌داد که‌اگرویتامین‌بقدرضرورت‌تحصیل نشود‌تشکیل استخوان‌هم‌طوریکه لازم‌است‌صورت نمیگیرد لذا اگراستخوان بشکند جوش‌خوردن‌وبحال آمدن آن‌مدت بسیارزیادی بکار دارد وگذشته ازان این‌هم امکان دارد که‌در اثرکمترین فشار همان موضع باردیگر بشکند ،

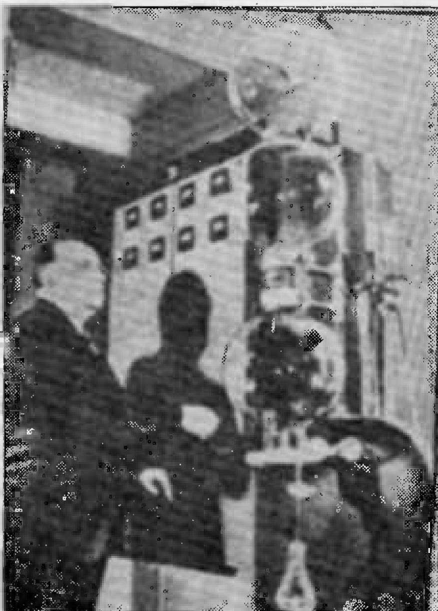
مجادله بر خلاف ملاریا

افسران بحری برطانیه اینك خون مریضان ملاریا را مورد تجربه وامتحان قرارداده ومخصوصاً در گوادال کنال که یکی از جزائر سلیمان است درین زمینه تحقیقات و ابتکارات طبی جدیدی نموده اند . درنواحی استوائی امریکا کنترول ملاریا بذریعهٔ ادویه کار بس مهمیست یکی از ادویه جدیدهٔ طبی که در مقابل ملاریا از آن استفاده های قیمتداری نموده اند عبارت است از (ایرو سول) این دوا مائعیست که ادارهٔ انتومولوجی (حشره شناسی)وشعبهٔ قرنطین ادارهٔ زراعتی امریکا اختراع نموده است چنین گفته شده است که به اندازهٔ پنج ملی گرام یعنی یك قطرهٔ بسیار کوچك آن تمام پشه هائی را که دریك اطاق کوچك باشند درظرف یك دقیقه بکلی میکشد وازبین میبرد ، ایروسول انسانها وحیوانات را مسموم نمیگرداند ۰

تحقیقات جدیده راجع به پروتین های عضله

دراطاق تحقیقات فنی وساینس یونیورستی کیمبرج اینك در اطراف اندازه هاو ترکیب پرو تین های عضله ومناسبت آن بااهمیت غذائی گوشت مطالعات جدیدی نموده و نظریات بکرعلمی تهیه کرده اند که خلاصهٔ آن حسب ذیل شرح داده میشود :

عضله بصورت عمومی عبارت است از گوشت بی چربی ویا باصطلاح عمومی گوشت لخم که در وجود حیوانات ، ماهی وطیور منبع درجهٔ اول پروتین دانسته شده ودر جملهٔ غذای ملیونها نفوس انسانی ماده مهمه تشکیل کننده وجود بشمار میرود دریکی ازشماره های اخیرهٔ مجلهٔ (منتلی ساینس نیوز) چنین ذکرشده است که دریك پارچهٔ گوشت اولین چیزیکه باید فکرشود عبارت از ینست که این گوشت محکم وسفت است ویا ملائم ونرم علت محکمی وسفتی گوشت هما ناوجود مادهٔ کولاجن درآنست این ماده اگرچه جزء اصلی واساسی گوشت است ولی بازهم عضلهٔ خالص را تشکیل نمیدهد بلکه پی ودیگر انساج متصله عضله راهم تشکیل داده ومادهٔ اساسی جلاتین بشمار میرود تناسب آن بااندازه مجموعی پروتین لخم گوشت از ۳ الی ۳۰ فیصد اختلاف حاصل میکند . ترکیبات پروتین های عضله ازروی تناسبات طبیعی ازهمدیگر اختلاف دارند وبه آنها اسامی میوجین ، میوالبو مین ومیوسین داده شده است بعضی از آنها عبارت اندازپروتین های متجانس مثل پروتین های میوسن که ۶۰ فیصد پروتین های عضله راتشکیل میدهند وبحیث مادهٔ حقیقی قابل انقباض الیاف عضله معروف میباشند ۰ دسته دیگر آن پروتین میوگلوبین دانسته میشود که مادهٔ ملونهٔ عضله میباشد که از چند ین جنبه باهموگلوبین خون شباهت بهم میرساند۰ برعلاوه طوریکه از تحقیقات جدیده مختلفه برمی آید تقریباً پنجاه انواع مواد دیگر که بنام پروتین ها معروف اند در ترکیب اساسی عضلات شامل میباشند تحقیقات جدیده نه تنها انزیم های نوع جدیدی که پروتین هارا ترکیب میکنند معرفی خواهدنمود بلکه خصوصیات میکانیزمی آن را که درساختمان وجود ماموٴثراند هم باثبات خواهدرسانید .

اصول جدید برای خشك کردن پنسلین

داکتر جارج . اچ برون متخصص اصول جدید خشک کردن پنسلین ذریعهٔ قوای برقیست . تصویر فوتواوراد در لابراتورخودش واقع شرق اتازونی مشاهده میکنید. این عمل تهیهٔ این مادهٔ مهمهٔ کشنده جراثیم را خیلی سرعت وسهولت می بخشد حرارهٔ مولدهٔ امواج رادیو این عمل را درظرف سی دقیقه عملی میسازد وحالانکه عمل سابقهٔ خشک نمودن ۲۴ ساعت وقت بکارداشت. گذشته ازان این عمل بمراتب ارزانتر تمام مشود .

ذغال و تیل ازمادهٔ فاسده وخراب شدهٔ مزرعه

بزرگترین اطلاع محیره و هیجان آمیزیکه در هفته همین جلسه مجمع کیمیاوی امریکائی (امریکن شیمیکل سوسایتی) داده شدعبارت ازورقهٔ بود که داکتر ارنست بیل پروفیسر تحقیقات موسسهٔ کارنیچی راجع به تحقیقات وایجاد جدیدخودتقدیم کرده بود تحقیقات جدید متضمن تحصیل ذغال وتیل از مواد ردیهٔ مزرعه است که بااصول بسیارساده و کم خرجی بعمل می آید وآن کاری را که محیط در خلال ملیون هاسال نموده است اودرظرف چند ساعت تهیه میکند پروفیسربرل با احتیاط ودقت تمام ذریعهٔ احتراق داخلی موادازقبیل برگ های نباتات وگیاه وبتهٔ نیشکر وشیرهٔ آن کچالوی

شیرین ، تنه های جو اری ، چو ب و بورهٔ آن حتی علف‌های هرزه ذغال ، تیل خام ، پترول و دیگر روغن های چرب کننده ما شین هاودیگر انواع ذغال و یا پترول آماده میکنند . پروفیسر برل‌میگویداگردراطاق تهیهٔ این‌مواد فاسدهٔ نباتی مقداری‌سنگ آهك هم ممزو ج سازند آن وقت یك نوع ذغال خاکه ونرم تهیه خواهندنمود و اگرسنگ آهك را بیشتر گردانند بهترین نوع ذغال که‌برای‌ساختن فولاد بکاراست تحصیل میکنند و اگر آنرا زیاد تر کنند یك نو ع مادهٔ نیمه مائع‌مثل پترول بدست خواهند آوردوبعدآن راحسب خواهش میتوانند بهرحالی که بخواهند درآورندفوتوی فوق تیل‌مذکور راکه چسپناك است نشان میدهد .

تخنیك جدید در جراحی عصب

دوکتورهای چندی ازقبیل رونالدام کلیمی، دون ویسی ونیلسن تی ، دی ایزندی برای مجلهٔ‌طبی (جرنل آف‌دی امریکن میدی کل ایسوسی ئیشن) راجع باستعمال اعصاب‌اجساد مرده اطلاع مهمی داده اند. آنها انجام اعصاب مرده راذریعهٔ اقاقیا با اعصاب مریض باهم میچسپانند یك‌نفر مریضی راکه‌باینطریق موردامتحان قراردادند ملاحظه نمودند که تجربهٔ شان موفق‌بوده ومشاهده کردند که‌مریض دوباره صاحب قوت ،حرکت وحس گردید برای مریض دیگر هم‌عین همین‌حالت روداد اینك ساحهٔ تجربهٔ خودرا درین موضوع خیلی‌مهم بیشتر توسعه بخشیده وممکن است درآینده اقدامات مفید تری نمایند .

ضیاع ویتامین در تخم های حفظ شده

اطلاعات‌وتحقیقات‌اخیرهٔ ادارهٔ زراعت چنین‌نشان میدهند که‌بصورت واقعی‌ویتامین‌الف ازتخم هائی که مدت مدیدی حفظ شده وذخیره میگردند ضائع نمیشود ولی ضیاع ویتامین مذکور به اختلاف محیط وتغییرآب وهوا ارتباط دارد . مثلا اگر تخمها رادریك موضعی که حرارت آن۱۵درجهٔ فارنهیت باشد برای نه‌ماه حفظ کنند هیچ نقصانی ازاین رهگذر به‌آن‌عائد نمیشود ولی درموضعیکه ۹۸،۶ درجهٔ فارنهیت گرم باشد تاسه‌ماه ویتامین مذکور ثابت بوده وبعد‌ازبین میرود. واگر درصورت خشك نمودن تخم‌قدری تیل گندم‌جوانه و نو سر زده راباآن ممزوج سازند البته ازین ضائعه بخوبی جلو گیری میشود زیرا این‌تیل دارای ویتامین ای‌بوده و تاثیر مهمی وارد میکند .

تجارب علمای روسی راجع به‌قلب مصنوعی

انجمن طبی‌روسیه وامریکا بنام (دی سویت امریکن میدیکل سوسایتی) اخیراً درنیویارك فلمی رادر معرض نمایش قرار دادند که محتوی اجراآت وکار روائی های جدیده وابتکاری داکتر سرجی بروخو نینکو بودداکترمذکور در خصوص مردن ووضعیت آن‌یك‌سلسله مطالعات علمی حسب ذیل بعمل می آورد . اوبرای این کار آلهٔ را که بنام (اتوایجکتر) یاد

میشود بایك قلب مصنوعی وشش‌های مصنوعی که در خارج وجود قرار دارد مورد استفاده قرار داد. یك حصهٔ این ماشین رابیکی ازشریانهای سگ بسته کردند این سگ‌را قبلا ذریعهٔ خشك نمودن خون آن کشته بودند حصهٔ دیگر ماشین مذکور رابیك ورید سگ ملحق کردند این ماشین اتوایجکتر دارای یك ظرفیست که ذریعهٔ آن خون‌را به اصول مصنوعی اکسیجن میدهند وحالانکه این عمل طبیعیه ذریعهٔ شش‌ها انجام می پذیرد. یك پمپ مخصوص این خون آکسیجن داررا دربین سیستم شریانی سگ داخل می‌نماید وپمپ دیگر که باورید اتصال دارد خون‌را ازسیستم وریدی آن پس میگیرد وآنرا به شش‌های مصنوعی برای گرفتن آکسیجن میفرستد. سگی را که باین طریق مورد تجربه قرار دادند تدریجا بحال آمد. فلم مذکور نشان داد که سگ مذکور پس ازسه روز فعال شده وبخوردن مصروف گردید از۱۹۳۹ به بعد سه عدد سگ‌را باینطریق بصورت عادی حفظ نمودند وعین همان وضعیت رابرای اعضای وجود اشخاص هم بکار میبرند.

داکتر برو خونینکو ۱۵سال پیشتر درضمن تجربه های علمی خودیك سگ را کلورفارم داده ومادهٔ ضدبسته شدن خون رابرای منع انجماد خون درو جودش تزریق نمود وبعد شش‌ها راازکار مانع شده وخون راذریعهٔ اتوایجکتر خشك نمود وسرسگ رابا احتیاط تمام قطع کرد امانل های خون واعصاب راخوب سالم نگاه داشت صرف سر سگ بابدنش ذریعهٔ چار شریان واعصاب اتصال بهم میرساند هیچگاه علامت زندگی درو جود سگ باقی نماند داکتر برو خونینکو تیوب‌های اتوایجکتر رابانل های خون اتصال داده وبعمل خود شروع کرده قلب مصنوعی به ضربان خود شروع کرده ودوران خون دربین سرحیوان مذکور شروع گردیده سپس سائر نلهای خون راباآن اتصال داده وبتمام حصهٔ بدنش کار دوران خون آغاز گردیدسرسگ کاملا بحرکت به نظر آمدولی جریان خون در شریان هابخوبی ملاحظه میشد خونیکه داخل سر گردید کاملا سرخ روشن بود زیرا دراتوایجکتر اکسیجن با آن امتزاج حاصل کرده بود این خون برای گرفتن دوباره آکسیجن پس از راه‌ورید وارد آن گردید درهمین وقت چشم‌های سگ باز گردید، پلك ها بهیجان آمده و اظهار حساسیت کرد داکتر بروخو نینکو به نمایندهٔ جریدهٔ نیویارك تایمز اطلاع داکه در۱۹۳٤ـ اواین عمل خود رابو جود یك شخص که انتحار نموده وبرای سه ساعت مرده بود اجرا کرده موفقانه کار خودرا دربارهٔ آن جاری نمودا گردراول وهلهٔ ظهور مرگ مرده راتحت این عملیات قرار دهند ممکن است اقدامات فوق دربارهٔ آن موفق ثابت شود ولی اگر مدت بیشتری انقضا یافت دیگر این عمل ثمری ندارد وبعدازین تحقیقات ومطالعات راجع به این مسئله بس مهم بیشتر وسعت وانتشار حاصل کرده وزود باشد که بسا اسرار و خفایای زیادی دربارهٔ جهاز دوران خون وارتباط کاملهٔ آن بادماغ وسلسلهٔ عصبی کشف گردد وازین راه خدمات بیشتری بجامعه بشری صورت بگیرد مخصوصا آنهائیکه بعارضهٔ نزف الدم ویاخفه شدن وامثال آن مبتلامیگردند ذریعهٔ این اقدامات جدیده بصورت بهتری تحت تداوی ومعالجه گرفته خواهند شد.

استعمال اگنوگ درعملیات جراحی معده

داکتر بی ، ۱ ، یانیکوف جراح مهم بتالیون طبی روسی اخیرا چنین اطلاع داده است که در اثرابتکار جدیدخودا وحیات ده‌فیصد سپاهیان روسی راکه‌بجراحات‌معده مبتلا بود ند حفظ نموده ودرمعالجهٔ‌خوداز راه زخم به آنهامقدار زیاد اگنوگ‌درحالیکه بالای‌میز جراحی بودند داده‌است‌این‌مشق‌وممارسه‌برای آنست که‌باضعف عمومی مجروح مقاومت می‌نماید زیرابارها اتفاق افتاده‌است که‌مریض‌ها درروزدویم‌وسوم‌جراحی به‌نسبت همین ضعف وسستی‌چشم ازحیات میپوشند اگنوگ دارای ۱۳ اونس‌شیرودواونس مسکهٔ شیرین ویک کمی‌نمک وده‌اونس‌الکل میباشد .

معالجهٔ جدید ناخوشی بحر

سرجن‌های‌شعبهٔ قوای بحریهٔ کانادادرین‌اواخر کپسولی‌ایجادنموده‌اند که‌برای ناخوشی‌های بحروناخوشی های فضائی مفید است‌دراثنای‌وقت جنگ البته کپسول های مذکور برای اشخاص ملکی‌مورد استفاده قرارداده نخواهدشد ولی‌پس ازختم جنگ کپسول‌های مذکور رابرای‌عموم بکار خواهند برد کپسول های مذکور را یك یادو ساعت قبل از حرکت میخورند وتاثیر آن‌ها تا ۸ ساعت‌باقی خواهد ماند برعلاوه جهت رفع کسالت مسافرت بحری وهوائی تا دوروز دیگر هم‌بعدازهر ۸ ساعت‌به اشخاص کپسول مذکوررا میدهند .

ابتکار جدید طبی

داکتریال گویدرج که دریونیورستی زوتگرس مصروف‌مطالعه وتحقیقات است اینك‌ازاختلاط وامتزاج‌سلفانامیدس‌وایودین‌دوائی‌درست کرده‌است که‌خیلی‌مجرب‌بوده ودرصورتیکه‌سلفانیلامیدهامفید واقع نشوند این‌دواالبته تاثیرخودرابخوبی ظاهر میسازد بصورت عمومی ادویهٔ سلفادار از حدوث عوارض ودانه ها که در اثر منتجیتس وغیره‌امراض بروزمی‌یابد جلوگیری‌می‌نماید ولی‌درمقابل باسیل‌های‌امراض‌دیگر ازقبیل‌تیتانوس‌وهمچنان‌باسیل‌های ستافیلوکوکسی که‌تسمم خون‌رانتیجه‌میدهند چیزی کرده نمیتوانند .

دوای ضدسیرم ازخون چوچه‌های مرغ

ماریس آرهیلیمان‌وداکتر آف بی گوردون که‌دریونیورستی‌شیکاگو کارمی‌نمایند به‌مجلهٔ ساینس خبریك‌ایجادطبی‌راچنین نشر کردند که‌آنها ازخون‌چوچه‌های‌مرغ‌یك‌مادهٔ‌انتی‌سیرم را کشف‌نموده وطوریکه‌تجربه‌نموده‌انداین‌مادهٔ‌ضدسیرم درمقابل‌سم نمونیابوجود موش‌ها تاثیرمهمی‌وارد کردواز روی‌حدسیات آنهااین ماده‌انتی‌سیرم برای‌بساامراض وناخوشی های دیگر مفید ومؤثر ثابت شده وبعدازین دروجودانسان هم‌بمقابل‌امراض مختلفه آنرا بکار خواهندبرد .

کشف ویو بسیلین

درین تازگی‌ها بکشف یکی از مهمترین دوای کشندهٔ مکروب که تاثیر آن را از پنسلین (دوای جدید الاختراع) خیلی زیادتر میدانند موفقیت حاصل کرده‌اند و طوریکه در شفاخانهٔ ویلهوس واقع هرتفورد شایر انگلیند آنرا تجربه کردند از تاثیر فوق العادهٔ این دوا خیلی متحیر شدند. داکتر اینوخ که یکی از متخصصین پنجاه ساله بوده وقبلا' درهامبورگ شهرت تمام داشت در ۱۹۳۵ - از جرمنی اخراج کرده شد داکتر اینوخ وارد انگلیند گردیده ودر آنجا استقبال شایانی از او شد و به تحقیقات و مطالعات مصروفش کردند در ۱۹۴۳ داکتر اینوخ باداکتر کورت والرستینر که متخصص کیمیاست ودر کمپنی کمیاوی واتفورت لندن کار میکند ملاقات نمود. این دو متخصص باهم قرار دادند تا چنان دوائی ایجاد نمایند که تاثیر آن جهت کشتن مکروب از پنسلین زیادتر باشد داکتر الکساندر فیلمنگ موجد پنسلین بوده و این متخصص برطانوی دوائی کشف کرده است که خیلی مهم ومؤثر میباشد ولی تهیهٔ پنسلین وقت زیاد بکار دارد لذا آنها کوشش نمودند تا دوای جدیدی کشف نمایند که بسهولت تحصیل شده وساختمان آن آسانتر باشد این دو متخصص متحداً مصروف خدمت شدند تا آنکه دوائی باسم ویو بسیلین کشف نمردند. اجزای این دوا تا بحال کشف نگردیده وهمانطور مخفی نگه داشته شده است ولی بنسبت تاثیر بیشتر و سهولت زیادتر از حیث وقت وقیمت اینک زود است که ویو بسیلین بعوض پنسلین مورد استفاده قرار گیرد داکتر اینوخ اولا مکروبهای یکمرض را در وجود خود زیاد کرده وبعد ذریعهٔ این دوا با آن بمقابله پرداخت ونتیجهٔ که از آن برداشت خیلی قناعت بخش است.

دو دماغ در یك سر

یکی از علمای هالیند سرسگی را که بعارضهٔ حرارت وتشنگی زیاد مصاب بود تشریح نموده ودر نتیجه در جمجمهٔ آن دو دماغ یکی بزرگ ویکی خورد که ذریعهٔ حبل شوکی باهم ارتباط دارند کشف ومشاهده کرد که آثار مرض در هر دو دماغ وجود داشت. البته تاریخ طبی شواهد زیادی نسبت به گاودوسره یا حیوانات پنج پا وامثال آن زیاد دارد ولی دو دماغ در یك جمجمه تا حال دیده نشده واین کاملاً چیز نوی دانسته میشود.

ویتامین جدید یاویتامین اچ

پس از تحقیقات ومطالعات جدیدهٔ علمی اینك به کشف ویتامین جدیدی باسم ویتامین اچ موفق گشته‌اند کمتر از صدم حصهٔ یك اونس این ویتامین تمام احتیاجات انسان را در طول زندگانیش تامین میکند ودر عین حال اگر این ویتامین نباشد اضرار زیادی از ین رهگذر پیش میشود اگر در وجود انسان قلت این ویتامین روده‌د عوارض کلی، ورم جلدی، زردی چهره که تمائل بخاکستری باشد حادث میشود وچون این ویتامین به اندازهٔ مطلوب تهیه شد عوارض مذکور زائل میگردد واگر سفیدی تخم زیاد صرف شود چون این ویتامین در آن موجود نیست بیشتر عوارض فوق ظهور خواهد کرد اگر به سفیدی تخم مقداری ویتامین اچ اضافه کنند این حوادث واقع نخواهد شد اما از طرف دیگر بهترین منبع ویتامین اچ زردی تخم است و برعلاوه این ویتامین در جگر حیوانات وهمچنان در حبوبات وسبزیجات نیز زیاد است وگذشته از همه اینك بطریق مصنوعی هم آنرا درست میکنند ویکی از مزایا وخوبیهای ویتامین اچ آنست که در اثنای ضبخ ذریعهٔ حرارت هم از بین نمیرود.

موجدات مختلفه :

بایسکل چوبی

اخیراً در اثر مشکلات تهیهٔ موادو قلت فلزات چنان بایسکل ساخته اند که فریم (چوکات) آن تماماً از چوبه ساخته شده است طوریکه درین فوتو ملاحظه می نمائید حصهٔ اغلب پرزهای بایسکل مذکور از چوب ساخته شده والبته نوعیت چوب مذکور از سائر چوب ها سخت وفوقیت دارد. برعلاوه بسااد وات مختلفهٔ دیگر از قبیل گلدانی ها ، بکس ها، سگرت دانی ها، حتی تکمه ها ، کلاها، پیزارها ، و امثال آنرا هم از چوب درست کرده وباین تقریب ساحه استفاده ازین ماده را توسعه بخشیده اند .

ماشین جدید ضد خناك رسید گی

در دنیای طبابت برای مقابله و معالجهٔ خناك رسید گی عمومی که در هرجا وجود دارد اینك ماشینی ایجاد کرده اند که از ان امواج کوتاه صادر شده و باین طریق شخص مصاب باین عارضه را تداوی مینمایند

و امواج کوتاه گذشته از آن برای بنا امراض وناخوشی‌های دیگرمورد استفاده قرارداده میشود.

ترام‌های جدید زیرزمینی لندن

باوجودیکه پنج سال از جنگ میگذرد ومخصوصا درین اواخر بمب های طیار وراکت های دوررس المان خرابیهای زیادی به‌لندن وارد کرده‌معهذا راه‌های زیرزمینی لندن‌دارای همان اهمیت‌بوده وترام های جدید در آن‌جامورد امتحان قرار داده شده اند درین فوتو یکی از ترام‌های مذکور راملاحظه میکنید که ازیك تونل بهوای آزاد در حدود پل واترلو بیرون میشود.

ارسال فوتوها ذریعهٔ رادیو

اگرچه ازارسال فوتوها ذریعهٔ رادیو اینك مدت بیست سال میگذرد مگر درخلال این مدت تحقیقات و تتبعات بس قیمتدار ومهمی بموقع اجرا گذارده شده ودر ساختمان آلات وادوات مخصوص این‌عمل ابتکارات زیادی به‌عمل آوردند. امروز مخصوصاً روزنامه‌ها وجراید استفادهٔ بس بزرگی ازاین رادیو فوتوها نموده صفحات اخبار را ذریعهٔ آن مزین‌میگردانند. یکی از حصص ماشین رادیو فوتو عبارت است از یك سلندر دوار. سلندرهای ماشین مرسله وآخذه باید همه بیك سرعت حرکت ودور بخورند واین دورخوردن بیك وقت ذریعه یك سیستم مخصوص ابلاغیه اجرا میشود. تصویری که‌ارسال آنرا مدنظر دارند اولا در گرد سلندر مرسله نصب می نمایند وقتیکه سلندر دور میخورد روشنی بروی‌تصویر میافتد روشنی منعکسه ازتصویر دریك حجرهٔ مخصوص عکس برقی (فوتوالکتریك سل) انتقال داده‌میشود رنگ خاکی سفیدوسیاه تصویر روشنی‌های مختلفی انعکاس داده وبا‌ین‌لحاظ اندازه ومقدار تون رنگ‌های تصویر رانشان‌میدهند. این‌حجرهٔ مخصوص‌فوتو الکتریك ازروی اندازهٔ روشنی که‌به آن‌میرسد حرکات برقیه‌تولید می‌نماید. این حرکات برقی‌چندین درتبه بیشترساخته‌شده وبحرکات مقناطیسی برقی تحول داده‌میشود و ذریعهٔ یك ستیشن قوی رادیو براد کاست میگردند و درنتیجه بماشین آخذهٔ رادیو که‌دارای آلهٔ آخذهٔ

فوتوی مذکور است اصابت میکند. وذریعهٔ حرکات مذکور یک چراغ کوچک در ماشین آخذه روشن میشود ودرنتیجه فوتوی مذکور بریک فلم که بالای یک سلندر نصب است انعکاس میکند وچون این سلندر بسرعت سلند زماشین مرسله دور مخورد وروشنی واصله بعین همان سرعت که در ماشین مرسله انعکاس میکند درین ماشین هم می تابد لذا عین همان تصویر که درماشین مرسله تشکیل می یافت درین ماشین آخذه هم نقش می بندد وبعد از فلم مذکور تصویر کامل تهیه میدارند.

بزرگترین ماشین حساب

اخیراً یکی از افسران بحری اتازونی به کشف یکی از بزرگترین ماشین های حساب دنیا موفقیت حاصل کرده است این ماشین ۳۵ تن وزن دارد و در حل مسائل مشکلهٔ ریاضی ازقبل مسائل مهمهٔ الجبره الی معادلات وقضایای سیستم شمسی با کمال سهولت کامیاب ثابت شده است ماشین

مذکور رایک آدم هم میتواند تحت امتحان وممارسه قراردهد ولی سوالات وصورت حل آنها باید بیک متخصص ریاضی سپرده شود تااو به عامل آن هدایت داده وبماشین مذکور حل آنصورت بگیرد . کماندر اچ،ای،اتکن که دربحریهٔ اضلاع متحده امریکا مصروف خدمت است مخترع این آلهٔ دانسته میشود ازین ماشین عجیب بعد از جنگ استفاده های بس مهم وقیمتداری خواهند نمود.

سرعت در تایپ نمودن

از ۱۹۳۹ به‌بعد چنان ترتیبات واقداماتی رااتخاذ نموده اند که که‌در اثر آن تمام اعمال و کارهای زندگی خودرا بسرعت‌درموقع اجرامیگذارند .مثلا امروزطیاره‌واوتوموبیل نسبت به چهارسال قبل بمراتب سریعتر حرکت‌نموده وعمال‌وکارگر های‌فابریکه هاباچنان ماشین‌هاوادوات مصروف خدمت میباشند که‌بایک سرعت‌فوق‌العاده‌وباورنشدنی‌وظائف خودرابموقع اجرا میگذارند اینک درجنب شقوق مذکور سرعت درتایپ‌نمودن راهم‌باید متذکرشد. لیوتینانت کماندر اما دوراك که‌یکی از افسران بحری امریکا ست چنان ماشین تایپ‌جدید ابتکار نموده که تا بیست انگشتان خودرا درآن باکمال‌آزادی وسرعت بکار برده ودرظرف یکدقیقه میتواند که ۱۸۰ لفظ رابواسطهٔ آن‌تایپ کند .ریکاردموجوده عبارت است از۱۴۹ لفظ‌فی دقیقه ماشین های جدیدهٔ تایپ اینك درادارات بحریهٔ امریکاتازه به کار افتیده‌و بعدازاین‌هم‌ساحهٔ استعمال آن‌را افزایش میدهند .اولین مرتبه‌در ۱۷۱٤ ـ انجنیری به‌اسم هنری ماشین تایپ رااختراع نموده در ۱۸۲۹ مخترع دیگرباسم ویلیم بورت‌ماشین جدیدتایپ راایجاد نموده وباسم تیپوگرافر مسمی ساخت‌این ماشین باماشین‌تایپ امروزی‌قدری شباهت بهم‌میرساند در۱۸۳٦ به‌نسبت‌وقوع یك حریق بزرگ درواشنگتن ماشین‌او هم ازبین برده شد وبرای‌چند سال دیگرسخنی ازماشین تایپ شنیده نشد اخیرا یکی‌از کشیش‌هادرشهر کوچك‌ملواکی‌ووسکونسن‌موعظه‌نموده وشخصی‌به‌اسم سی‌لاتام‌شوس مدیریك‌اخبار محلی ومرد دیگری‌بنام کارولس گلیدن که‌وکیل‌همانجابودخبرشدند که این کشیش خیلی‌زحمت‌کش وساعی‌است. کشیش‌مذکور برای‌تهیهٔ‌موعظه‌ها وخطابه هابهرطرف حرکت کرده واهالی‌رادرهرجا ملاقات وتحت تاثیر خودقرار داد .شولس‌به گلیدن بیان کرد که کشیش مذکور برای تهیهٔ مواعظ خودبیك ماشین‌تایپ خیلی احتیاج داردوباهم چنین قراردادند که‌مدیرمذکور بایست‌درصددتهیهٔ ماشین برآید تاجمله های اورا بسرعت تایپ کند .اینك‌اولین ما شین تایپ اگرچه خیلی ناقص بود ازآنوقت ببعدتهیه گردید تا آنکه مندرجا در آن‌اصلاحات وتعدیلات بعمل آوردند ادامهٔ تجربه ها درین خصوص به پول زیاد احتیاج داشت وگلیدن به شولس هدایت داد تا ازشرکت های بزرگ استمدادنماید .یکی ازمکتوب های تایپ شده‌برای‌جیمس دنسمور که‌یکی‌ازتجارمعروف فلادلفیابودرسید واوهم‌برای اینکه درماشین‌مذکوراصلاحات بیشتری صورت بگیرد(٦٠٠) دالر اعطانمود این کمك‌مالی شورلس‌را بسیار کمك نموده واو توانست یك ماشین‌بهتری بسازدهمان‌بود که‌ماشین‌جدیدرا برویکارآورده‌ودنسمورراد‌عوت دادتاماشین‌رامشاهده کند، اینست که‌شخص‌مذکور انراخیلی پسندنموده وبرای‌شورلس دکانی‌بازنمود تاازماشین‌مذکور به‌تعدادزیادی تهیه کند .ولی کسی‌باین‌ماشین انترست‌نداشته ویکعددآنراهم‌نخریدند امادنسمور کم حوصله‌نگردیده وماشین‌هارابرای کمپنی‌ریمنگتون‌فرستاد پس‌ازان‌اهمیت‌وشهرت ماشین مذکور خیلی

زیادشده ودرظرف یکسال (۱۸۷٤) به تعداد (۲۵۰۰۰) ماشین تایپ بفروش رسید . از ان وقت به بعد ساحهٔ استعمال ماشین تایپ در تمام ادارات ودفاتر خصوصاً شعبات تجاریه بیشتر گردید واز ضروریات مهمهٔ خانگی محسوب شد .

ادوات مختلفهٔ برقی برای طبخ وغیره ضروریات

در جنگ موجوده متخصصین واربابِ فن طوریکه ضروریات مختلفه حربی را دراثر ابتکارات وایجادات فنی رفع نموده وهنوز هم درین خصوص بیشتر فعالیت می نمایند در سائر شئون وشقوق مدنی نیز گامهای وسیعتری برداشته اند چنانچه من جملهٔ آنها توجه مخصوص آنها جهت ساختمان ادوات وآلات تسخین برقیست که عجائب جدیدی بروی کار آورده اند . بمناسبت اینجا ادوات جدیده اینک در ظرف ۳ دقیقه طعام رابخوبی طبخ میکنند وگذشته از آن خانه ومنزل را به قیمت بسیار نازل وجزئی بصورت معتدل وموافق حفظ الصحه گرم می نمایند . دوائر صنعتی لندن چنین اطلاع میدهند که بعد ازین از حرارت مذکور در ساختمان ادوات پلاستیکی ، شیشهٔ وسفالی کار گرفته وسامان مذکور رادرظرف مدت بسیار اندکی بقیمت بسیار کمی بوضع بهتری درست خواهند نمود اسباب وسامان تسخین جدید از حیث حجم وطول اختلاف دارند بعضی از آن ها چار فت طول ویك فت عرض و۱۸ـ انچ قطر دارند ومیتوانند که در ترانسمیتر ۴۰۰۰۰۰ ولت رادیو کار بدهند وبعضی از آنها یك انچ طویل وسه ربع انچ عریض بوده واستفاده های بس بزرگی ازان خواهند گرفت ۰ آلهٔ تسخین که درظرف ۳ دقیقه طعام را طبخ می نماید ۹ـ انچ طویل خواهد بود .

اختراع جدید در رادیو

یکی از انجنیرهای رادیو در جنوب استرالیا چنان ابتکار وایجاد جدیدی نموده که عصر نوی گویا در مخابرات بروی کار آورده است باینطریق که آلهٔ مرسله وآخذهٔ رادیو را دریك دستگاه قرارداده وآنرا مانند تیلفون خیلی ساده وبسیط ایجاد کرده است . صورت عمل این دستگاه مرسله وآخذه آنست که شخصی یکدسته را که دران هم آلهٔ مرسله وهم تکلم موجود است برمیدارد (مانند تیلفون جدید) ودرمرکز سقیشن چون شخصی موجود باشد فوراً جواب میگوید واگر درنزدیك دستگاه مذکور موجود نباشد زنگی بصورت مستمر صدا کرده واورا حاضر میسازد ، این آله مرسله وآخذهٔ جدید مانند رادیوتیلفون موجودهٔ ماورای بحار کار میکند ولی فرق آنها اینست که رادیوی جدید ارزانتر واستعمال آن ساده تر است .

ماشین جدید مخصوص تعلیم

درین اواخر درسنکروفون ها ابتکار بهتری بروی کار آورده وذریعهٔ آن فن تعلیم را خیلی ترقی بخشیده ومتکامل گردانیده اند . این آلهٔ جدید از یك آلهٔ رویت وآلهٔ تعلیم مرکب بوده وموجد آن شخصی باسم ان سندر که عضو موسسهٔ انجنیرهای میخانیکی برطانیه است دانسته میشود ایجاد او دوحصه دارد که یکی

عبارت است از یك چوکات شیشه‌ئی که در پیشروی آله بوده ودر آن تصاویر منو رنمودار میگردد حصهٔ عقب آن عبارت از گراموفون است که تشریحات وخصوصیات هر یك تصاویر روی شیشه راشرح میدهد چون تصاویر صفحهٔ شیشهٔ درروشنی روز هم بخوبی ملاحظه شده وبرای چند لحظه در آنجا ثابت میماند لذا ازان بخوبی کار گرفته وبرای جماعات مکاتب درعوض سینما ازان استفادهٔ بهتری خواهند نمود در وهلهٔ اول متعلم حصهٔ گراموفون را از ماشین مذکور دور نموده وخودش شفاهاً در بارهٔ تصاویر تشریحات میدهد وبعد ازان تاهر وقتیکه خواهش داشته باشد گفتار او ذریعهٔ گراموفون نسبت به تصاویر گفته شده تشریحات میدهد. طوریکه مجلهٔ ماهانه (منتلی سایِنس نیوز) ابلاغ میدارد اینك زعمای امور عسکری برطانیه برای تعلیم عملهٔ بحری ، فضائی وزمینی خود ازین سنکروفون کار گرفته وحدود استفاده ازان را توسعه بخشیده اند وعملهٔ که چندان مهارت ندارند ذریعهٔ این آلهٔ تعلیمی مشق وممارسهٔ خود را خوب تر میگردانند حالا میخواهند که برعلاوهٔ عساکر اشخاص ملکی هم ازان فایده بگیرند لذا برای تعلیم زارعین ودهاقین هم ضرورت انتقال آنرا مهم نشان داده اند .

شعاع اکس ونقاشی

تقریباً ازعرصهٔ نصف یك قرن است که شعاع اکس د ر نقاشی هامورد استفاده قرارداده شده وخفایا واسرار فنی آنهارا بخود معلوم میکنند وباین ذریعه اندازه ووضعیت برسهای مستعمله رنگ ها ونوعیت آن ها ، اصول فنی ونقائص وخرابیهای میخانیکی آنهارا بوضاحت تمام کشف کرده وچیزهای نوومهمی رافرا گرفته اند . طوریکه مجلهٔ ماهانه (منتلی سا ینس نیوز) خبرمید هد اکس رادیو گرافهااینك بنای عملی شدن را گذارده وامکان اجرای این عمل راخیلی ثابت گردانیده است وباین ذریعه درتعلیم هم پیشرفت شایانی حاصل میکنند .

تجربه های فنی درپیاز

پیاز اگرچه ظاهراً بحیث یکی ازموا دغذائی درجه اول دانسته نمیشود ولی معهذ ا اینکه دروقت جنگ اهمیت بیشتری حاصل کرده ودربرطانیه اطعمهٔ لذیذ وخوش ذائقه ازان درست میکنند وبر علاوه دارای املاح وویتامین های زیادیست که اهمیت آن راخیلی بلند میبرد قبل ازشروع جنگ مو جوده چندنفر اززارعین به تربیه وکشت پیازها از پیاز آن (نه تخم) پرداختند . تربیه وزرع این ماده از پیاز خیلی مفید ثابت شد وحالانکه کاشت تخم آن خیلی تکلیف ده بوده وبرعلاوه درهرنوع خاك ازان استفاده نمیتوانند شد درصورتیکه از کاشت پیاز ذریعهٔ پیاز آن درهرنوع خاك استفاده خوبی نموده اند متاسفانه بته های پیازی که ازین سبب پیازها نمو نمودند گویا به حصهٔ سر خود یك نوع تمایل جهت گل نمودن پیدا کردند واصل پیاز آن کوچك وکم قیمت بنظر برخورد درین اواخردا کتر او ، وی ، اس ، هیت که درمؤسسهٔ پلانت فیزی یولوجی امپیریل کالج لندن کارمیکنند مصروف مطالعه وتحقیقات وتجربه های علمی گردیده تا آنکه دراثر تجربه ومشق موفق گردید که بتهٔ پیاز را از گل نمودن

مانع شود و گذشته ازان دراصل کلچه ومقاومت آن درمواسم اصلاحات زیادی نمودند . ازروی تجربه های فنی چنین معلوم میشود که اگربتهٔ پیاز درروزهای کوتاه تابستان ویابهار نمو کند البته دارای کلچه ویاپیاز نخواهدشد ممکن است که درین وقت برگ ها وبته های پیاز بزرگ شودولی اصل کلچه آن خیلی ناقص وحتی معدوم خواهدبودولی درروزهای دراز تابستان پیازدارای کلچه میشود گویا حرارت هم درآن تاثیرزیادمیرساند . گذشته ازان چون کاربوهایدریت هابرای نموی برگ ها ضروریست لهذا اولاً لازم است بجهت تشکیل پیاز درست وقت کافی برای تشکیل برگ های آن داده شود .

کاغذ جدید سگرت که درآب مقاومت دارد

در کمپنی ستیفن برادرس برای سگرت کاغذ نوع جدیدی ایجادنموده اند که درمقابل آب مقاومت داشته واگرآنرا درباران شدید هم مورداستعمال قرار دهند باوجود اصابت قطرات باران متأثرنشده وبه خوبی کشیده میشوند گذشته ازهمه کاغذ مذکورتاب مقاومت رادرتمام محیط هاو آب وهوای مختلف داشته وپیش ازهمه اینکه عساکرازین سگرت استفاده می نمایند خصوصیت دیگر این کاغذ آنست که تنبا کورا هم خوب محفوظ و تازه نگهداشته ورائحهٔ مخصوص آنرا نیکو صیانت می نماید .

برای رفع دوداز اجاقها ، تنورها ومنقل ها

دراداره معادن اضلاع متحدهٔ امریکا ابتکار جدیدی برای رفع دوداز اجاقهاوتنورها ومنقل ها بعمل آورده اند باینطریق که میگویند اگربرروی ادوات مذکورقدری نمك طعام افگنده شود این نمك تشکیل دودرامانع شده وخودمحروقات راهم حفظ میکند نمك درحرارت زیادهوانموده ویك نوع بخاری راتشکیل مینماید که مانع تشکیل دودمیشود این ابتکار مشکلات زیادی رارفع وقوت واندازهٔ حرارت راهم حسب خواهش بیشتر گردانیده است .

منبع روشنی منطقة البروج

داکتر واسیلی گریگوریوچ فیسنکوف که دریونیورستی شکاگو مصروف خدمت است اطلاع میدهد : غباری که در افق پیش ازصبح ووقت غروب پیدامیشودبنام (روشنی منطقة البروج) موسوم است ویکنوع روشنی هم دارد این غبار ازستارهائیکه دربین مریخ ومشتری واقع اند وجحم وظرفیت آنها ازهمدیگرمختلف است تشکیل میشودوچون آنهاحرکت می نمایند لذادراثنای گردش یکنوع غبارروشن ازان حادث میشودوعلت این روشنی هم آنست که چون شهاب های ثاقب باین سیارات بی فضااصابت می نماید ازین اصابت غبارروشنی دارحادث میگردد . یك تعداد بسیار کم شهابهای ثاقب مذکوربه زمین اصابت میوزردا گرچه تعداد آنهاخیلی زیاداست ولی چون درارتفاع صدمیل بهوای کره ارض اصابت میورزند اجزای آنهاازهم میپاشندوتعدادبسیار کم آنها میتوانند که

تاسطح زمین برسند چونکه سیارهٔ عطارد وماهتاب بدون فضا میباشند لذا شهاب ها بخوبی به آنها اصابت می نمایند .

کشف ستارهٔ جدید

داکتر فرانک کی ارمودسون که دررصد خانهٔ کرکودمصروف تحقیقات وخدمت است بانجمن منجمین امریکائی به اسم (امریکن استرو نومیکل سوسایتی) چنین اطلاع داده است که او بکشف ستارهٔ طیف مانندی موفق گردیده و آنرا بنام (کی ستار) معرفی کرده است این ستاره از آفتاب خوردتر وسرخ تر بوده ودرهرلحظه از آفتاب ۱۵۰ میل دور تر شده میرود . داکتر ادمونسون میگوید ازین نوع ستاره ها درفضا بتعداد خیلی زیادی وجود داشته وتقریباً هشتاد فیصد ستاره های بزرگ را تشکیل میدهند و سرعت آنها طوریکه قبلاً تصور میرفت بیشتر میباشد.

فاسفورس درتنویر آینده

اچ . دبلیولیور رنز کیمادان معروف رادیو کورپوریشن امریکا چنین اطلاع داده است که اومصروف کشف وتهیه چنان موادی منوره میباشد که بعد از جنگ درمسائل وشقوق مختلفه از ضیاء آن استفاده خواهند نمود چراغهای فاسفورس دار بعدازین کارخانه ها وخانه هارا بقیمت بسیار نازل وجزئی روشن خواهد کرد . فاسفورس که ازخود تشعشع جداگانه دارد درمعالجهٔ انساج موجودات زنده تاثیر بارزی وارد میسازد .

لباس عروسی ازشیشه

احتمال دارد که در آتیهٔ قریبی لباس زنها ازشیشه درست شود . اینک دراثر تتبعات وتحقیقات جدیدهٔ علمی توانسته اند شیشه رابچنان مادهٔ تحول دهند که آنهارا بخوبی بهمدیگر بیافند درین اواخر یکی ازعروس ها به لباس مخصوصی که ازتارهای شیشه درست شده بود عروسی نموده از تارهای شیشه نه تنها درساختن لباس استفاده خواهند کرد بلکه درمسائل و ادوات مختلفه ازان فائده ها خواهند گرفت یك شرکت برطانوی سکاتلیند موارد مختلفهٔ استعمال تارهای شیشه رادر آینده متذکر شده است تارشیشه که درساختمان لباس بکار میرود خیلی عالی وممتاز بوده اهمیت تخنیکی زیادی دارد مواد اساسی شیشه را چندین مرتبه آب کرده وبا مواد کیمیاوی دیگری ممزوج نموده ودرنتیجه تار های شیشه درست میکنند .

قبل ازین دخترها تارهای شیشه را بصورت نوار در آورده وآنهارا برای استفادهٔ مواد برقی بکار میبردند ، البته پس ازجنگ ازتارهای شیشه استفاده های بزرگتری خواهند گرفت ازشیشه یك مادهٔ پشم مانند هم درست میکنند که کمتر ناقل حرارت میباشد واگر روی سقف ها وديوارهارا ازین ماده بپوشانند درتابستان ذریعهٔ آن هوای اطاق را خوب سرد خواهند نمود .

تاثیر مس درپشم حیوانات.

اخیراً چون پشم بعضی ازحیوانات استرالیائی رامورد تحقیق قرار دادند معلوم شد که در آنها یکنوع خرابی ونقصانی پیداشده کهباید اصلاح آن‌رانمود لذا مستراچ ، آر ، مارگستون درموضع ادی‌لید مصروف تحقیقات علمي گردیده ودرنتیجه معلوم کرد که‌خرابی پشم مذکور دراثرنبودن‌مس درخاکیست کهحیوانات‌علف آنرا میخورند لذادرخاك زراعتی مقدارمس ممزوج نموده وبعد چون علف آن رابحیوانات‌دادند درنتیجه معلوم‌شد که‌همان‌نقصان‌بکلی‌رفع شده‌است.

تکمهای سفید ازشیر

ازمادهٔ کاسیین شیرتکمه‌هائی درست کرده‌اند که‌رنگ آن سفید و براق میباشد وبرای اینکه سفیدی بحال‌خود باقی ماند در حین عملیات یکنوع ویتامین شیررا ذریعهٔ اختلاط انسیتون درکاسیین برطرف میسازند ممکن‌است بعدازجنگ چیزهای دیگری‌ازقبیل دستك‌های دروازه شانه وامثال آن را باین اصول درست نمایند.

ساحهٔ رویت در ارتفاعات مختلفه

ازروی کشفیات جدیدهٔ علمی چنین برمی‌آید که ساحهٔ رؤیت در فضا باارقام جدول ذیل شباهت بهم میرساند :

ارتفاع	فاصلهٔ رویت
۱۰۰۰ فت	۳۹ میل
۲۰۰۰ «	۵۵ »
۳۰۰۰ «	٦٧ »
٤۰۰۰ »	٧٧ »
۵۰۰۰ «	۸٧ »
۱۰۰۰۰ «	۱۲۳ »
۱۵۰۰۰ «	۱۵۰ »
۲۰۰۰۰ «	۱۷۳ »
۲۵۰۰۰ «	۱۹٤ »

مسکهٔ که‌در منطقهٔ حاره آب نمیشود

اخیراً دراثر کشفیات‌حربی مسکه‌را طوری درست‌میکنند که‌درحرارت سوزان‌منطقه استوائی هرگز آب نمیشود از خصوصیات مسکهٔ مذکور یکی آنست که نوعیت آن بدرجهٔ اول بوده ورائحهٔ آن خوش آیند است وبه‌سهولت مورد استعمال قرار داده میشود ودرعین حال ازمواد کیمیاوی عاریست‌واز مسکهٔ‌معمولی بمراتب بهتراست ازامتیازات‌دیگرمسکهٔ‌مذکو آنست که‌در

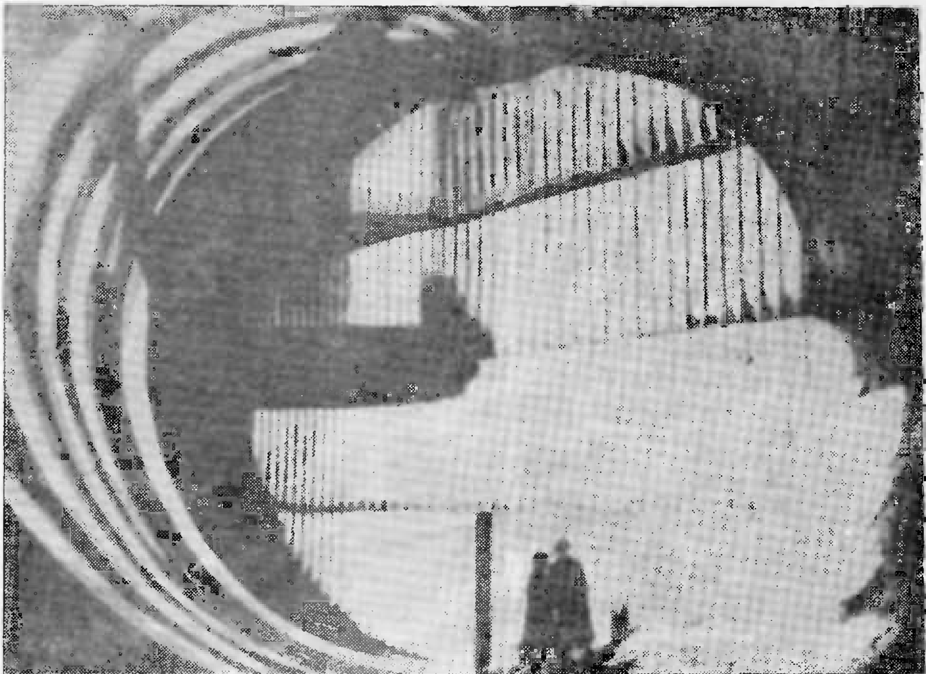
۱۰۰ درجه حرارت فا ر نهیت اجزای آن از هم متلاشی نمیشود امروز در ساحات جنگ از ین مسکه استفاده ها ی بس بزر گی نموده اند وچون جنگ خاتمه یابد البته برای اهالی ملکی توز یع گردیده واستعمال آن بیشتر خواهد شد .

جر ثقیل های بزر گ

برای اینکه فرود آوردن اسلحهٔ ثقیل بسا حل بسهو لت صورت بگیر د اخیراً در برطانیه جر ثقیلی درست کرده اند که ارتفاع بعضی از آنها ۶۰ فت بالغ شده ودر مرا کز لازمه آن رانصب نموده اند.

تو نلهای مخصوص تعیین باد

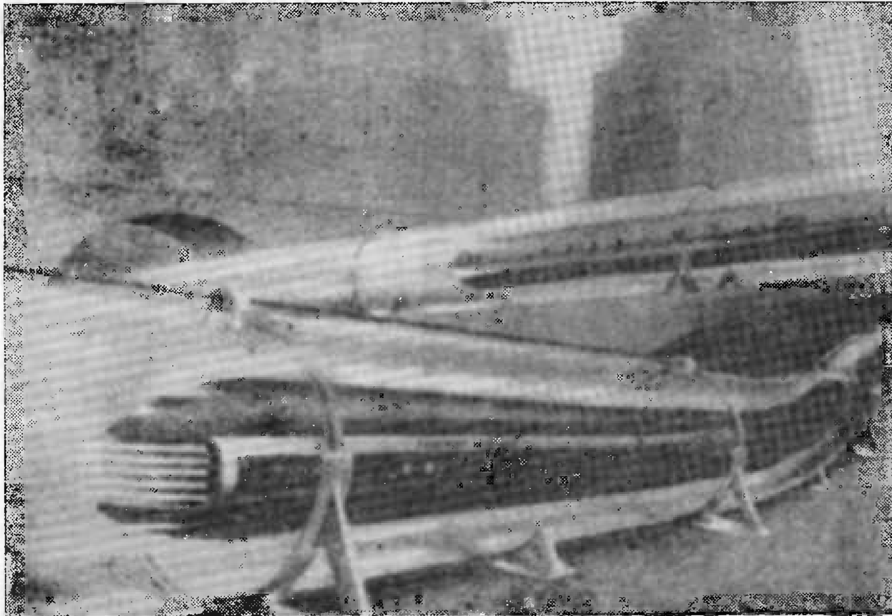
برای اینکه وضعیت حقیقی بادرا در اثنای پرواز معلو م نمایند اینک تو نلی ایجاد کرده اند که در آن انجن

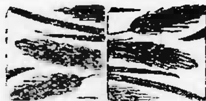
وپروانهٔ طیاره را مورد امتحان و آزمایش قرار میدهند میزان حرارت دربین این تونل تا ۶۷ درجه تحت الصفر تنزیل داده می‌شود درین سردی متخصص میتواند که تاثیر انجن را معلوم کنند .

ترن برقي

اینك متخصصین مصروف ایجاد چنان ترن برقی میباشند که ذریعهٔ آن از کلکته الی بمبئی درظرف

یك ساعت مسافرت نمایند داکتراردنگ لنگمور برندهٔ جائزه نوبل ویکی ازمتخصصین برق میگوید این ترن کاملا بذریعهٔ قوای برق کنترول شده وچون تکمیل گردید ممکن است فی ساعت از ۲۰۰۰ الی ۳۰۰۰ میل مسافت را قطع نماید . (انتهای)

از مجلهٔ پوست
اکتوبر - ۲۱
۱۹۴۴

خانه‌های جدید در دنیای آینده

اثر خامهٔ بای‌دن سپار کس :

خانه خانهٔ قشنگ وشیرین برای اینکه توباستراحت و آسوده حالی تمام درآن زیست کنی بزودی هرچه تمامتر توسط واگونی بتومیرسد · این اطلاع ،اطلاع ساختمان های ماقبل است که اینک عرض اندام مینماید ·

امروز کسیکه جوامع وملل بشری را گشت و گذار کرده وبراعظم‌هارا درمی نوردد، هیئت هاوجمعیت‌های مسکونی جدیدهٔ رامینگرد که آنها اصلادرنقشه‌های منتشره ومتداوله معلوم نمیشوند ونیستند· این‌هاتقریباً شهرهای مجهول الاسم بوده ومسکونین آن‌هامصروف احداث نمودن امورات ولوازم جنگی بوده ودر کار خانجات مشغول عملیات وفراهم ساختن ماالزم حربی می باشند·

هنگامیکه شمااستعمارهمچو منازل بزرگ وجدید را ازته‌نظربگذرانید، شما کلیهٔ خانه هارا خانه‌های دولا را ، وبالاخره قطعات بیشمار خا نه ها را در شاه را ها ی نقاط مختلفهٔ مملکت درحالت گردش وانتقال خواهید دید. وهکذا بسااز خانه‌هائی وجوددارند که بشکل کارخانه ساخته شده شما آنهارادیده‌ئید ولی تااینندم حدس نه‌زده ئید که آیااین‌هاچه وبرای چه‌اند؟ این‌ها خانه‌های سربستهٔ هستند که بصورت قطی سربسته بوده ومانندموترهای حمل‌ونقل وباروحمول جنس درقطار راه آهن مملکت مصروف خدمت می باشند.

این‌حمل‌ونقل واین‌واگون‌ها هریك واجدیك خانه یاقسمتي ازيك‌خانه ویاگردونه‌های‌حمل ونقل که‌مالك عراده ها می باشند بوده ودرحقیقت خانه‌هائی هستند که ازفلنت و ساگینا ودرمیچیگان ازالك هارت ، لافایتی ونیوالنبی دراندیانا وسایر کشورها حرکت میکنند وانتقال مینما یند بعضی ازاین‌اقامت گاه‌ها سرمنزل کارخانجات گردیده وبرخی‌دیگر کشور های اتمو بیل وطیاره را متشکل گردانیده اند این‌حمالان محمولات بی‌نظیر و بی‌سابقهٔ آو ان گردش‌ازفرازشاه راه‌ها، چون واجد خانه‌های قشنگ ، ورنگین به‌الوان مختلفهٔ مسرورات آن وبهجت‌آور رنگ زرد . آبی

سیاه‌سرخ‌مایل، سبز وسفیدهستند نگاهان بینندگان را بطرف نظارهٔ زیبای خودها معطوف میدارند.

(درپرل هاربر) خانه های زیادی برای کار خانجات ساخته‌ونظر به مجا هدات واد عاهای داوطلبان ما هرومبرز خود به ساختن وایجاد نمودن منازل واقامتگاه های لا تعد و لا تحصی فائق آ مده ئیم .

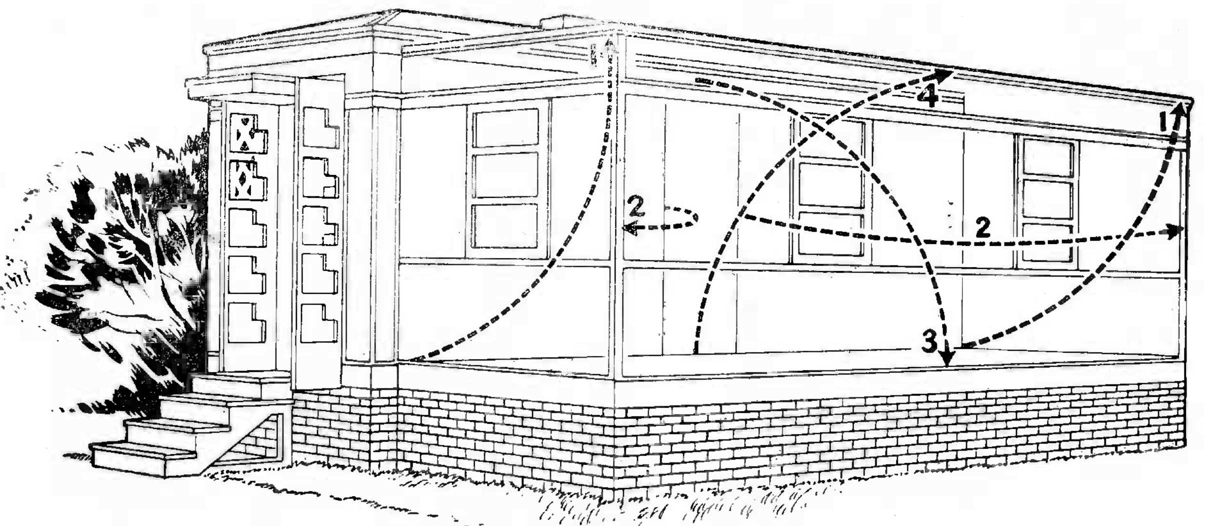
میعادوقت جنگ منازل زیادی رابشکل کارخانجات های عصری درآورده وموجب گردیده که‌مردم درخلال زمانه‌های طولانی جنگ درفکرساختن خانه هائی گردند که‌هم یك‌عده نفوس در آن پناه گزین شده بتوانند وهم کارفابریك ازآن‌ها گرفته‌شود ومردم مصروف باشنداین‌رویهٔ افراد متجرب که‌درآینده اشخاص‌را برای تعمیروسا زمان‌های کارخانجاتی وامیدارد ازهرحیث شایستهٔ تقریر وارزش‌است .

این‌اشخاص صحیح وسلیم‌العقل که ساختمان سازمان‌ها و فابریکه های خاندار رابرای مردم ومملکت تامین میکنند ودرمدت جنگ وطول آن‌برعدهٔ فابریکه‌هاوکارخانجات خودمیافزایندبدون شك وتردید طریقه های‌قابل ستایشی راحائز میباشند واستعمال میکنند داوبو هانون در کلیفورنیا ۵۵۹ خانه‌را درمدت چارنیم‌ماه بناویلیم‌والفردلیوت صدهاخانه‌را درنارفولك تیار ودرجنوب والیس جان‌سن یك خانه‌را درظرف دونیم ساعت آماده وهکذا ایك عدهٔ دیگری اقامت گاه های‌مختلفهٔ عجیب وغریبی راپاایستاده نموده‌انداگرعدهٔ بانیان خانه‌ها و کارخانجات اکثریت پیدانمیکنندد‌ال براین‌است که‌فرصت‌بسیار برای‌انها دست‌نمیدهد که هم درعدهٔ شان‌افز و ده بروند وهم نظریات وسازمان های‌خودرا بحد کمال مطلوب برسانند .

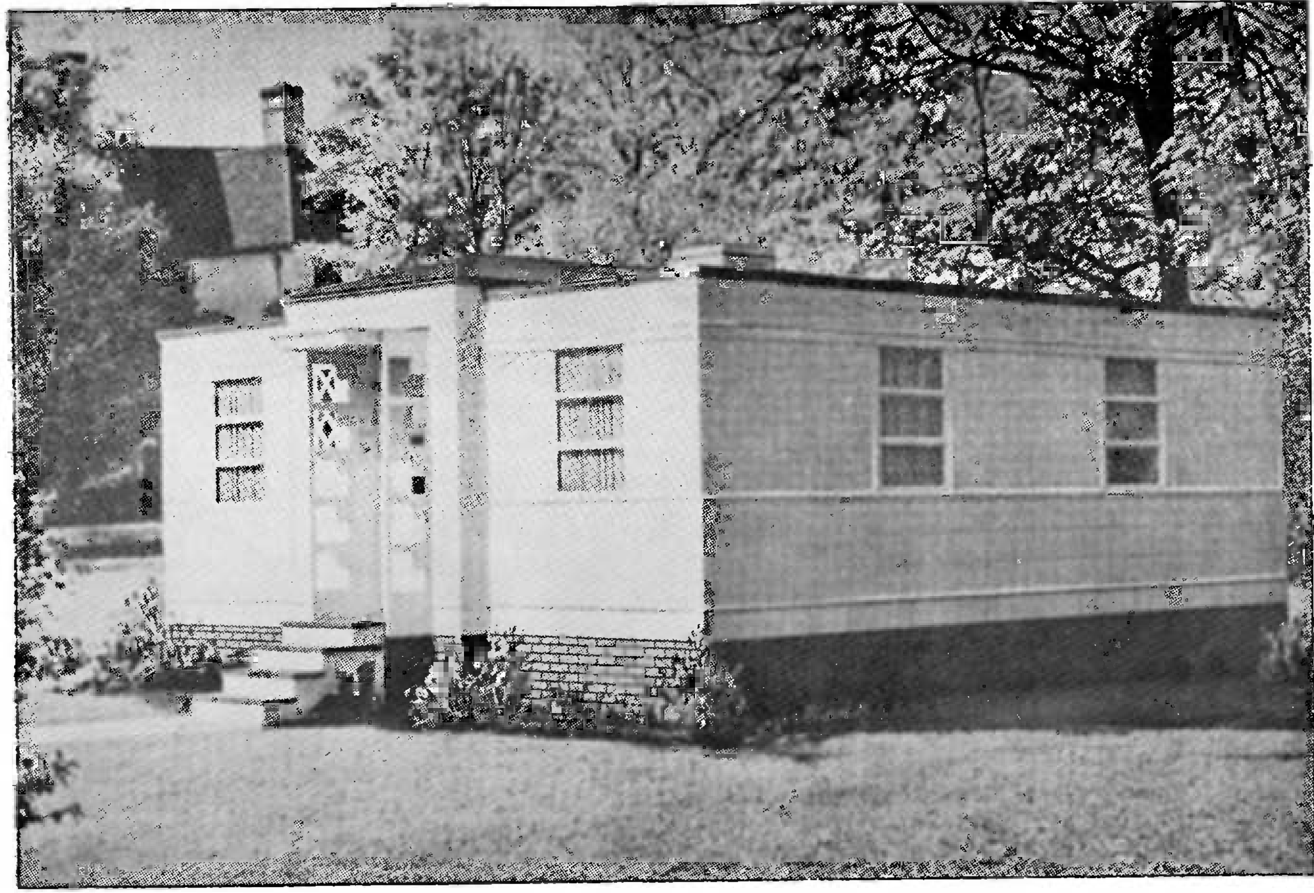
مسلم‌است تاوقتیکه ماخانه‌هارا بتعداد کثیرنمیسا زیم‌وشیوع نمیدهیم ازحقیقت علم تدبیرمنزل بی‌بهره‌بوده واینکه میگویند ماهر گزموفق نخواهیم‌شد که‌بحقیقت احداث‌خانه‌هابرای توده یااطاق هاو فابریکه‌بی‌ببریم وفایق‌بر آئیم عقیدهٔ زمان قدیم بوده ومیباشد .

حالا معلوم‌می‌شود که‌مادرحاشیهٔ این نیل رسیده‌ئیم‌زیراده سال‌بعد از ختم جنگ ضروریات بی سابقه‌برای‌خانه‌وبرای کارخانه‌داران محسوس‌خواهد گردید طوریکه متخصصین عقیده دارنداین است که‌مابائست‌سالانه ۱،۰۰۰،۰۰۰ خانه‌برای‌ده‌سال‌تولید کرده‌برویم کسانیکه جلو گیری وپیش دستی ازتمایلات بعدازجنگ راتحت‌مداقه‌قرارداده اندمتقاعد شده اند که‌مردم بعدازختم جنگ ازشهرها بدرشده ودرجستجوی حیات ساده وبهتروبی‌الایش تر دراطراف‌وقصبات ودهات‌خواهند شداین‌نظریه ازافکار وشواهد تودهٔ متقاعد برون آمده است .

درهمچو نقاط اتساع وسایل تسهیل حمل ونقل ممتدبوده چارهزاربنا درهوائی که‌یك سرمایهٔ بزرگی برای‌هواپیمائی‌ست وجوددارد وهکذادرآنجاهوانوردان زیادی‌تربیه شده‌اند که‌هواپیمایان راپرواز میدهندونیزیك‌قسم حمل‌ونقل‌اتوماتی وجوددارد که‌متضمن خانهاواطاق‌هابوده‌و ۳۴۰۰۰ میل رادرشاهراه‌ها خود بخود گردش میکند .

د راتلونکو کورو دجوړښت پلان چه ترجگړي وروسته به په اروپا اوامریکا جوړیږي

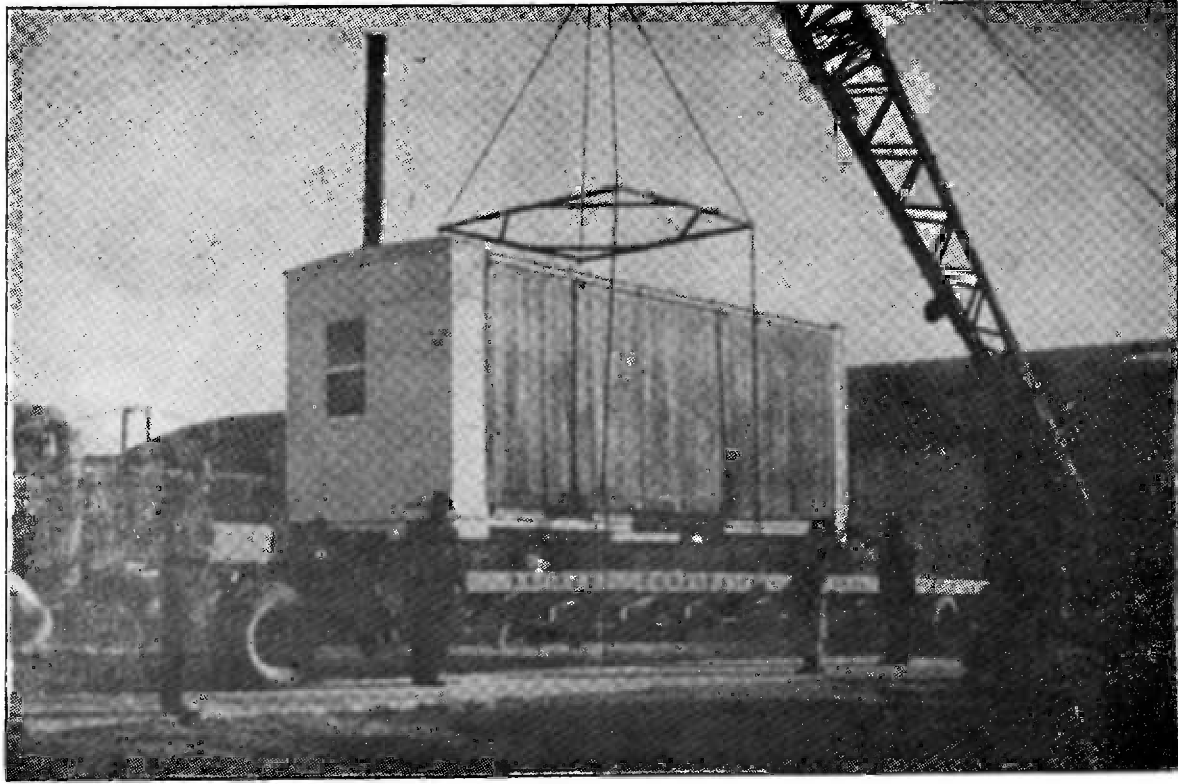
دکورو بشپړه ودانی تر جگړی وروسته

دمېلمنو خونه

د پخلي خونه

داسی کورونه پرموټر ايښودل کېږی اوله یوځایه بل ځای ته وړه کېږی

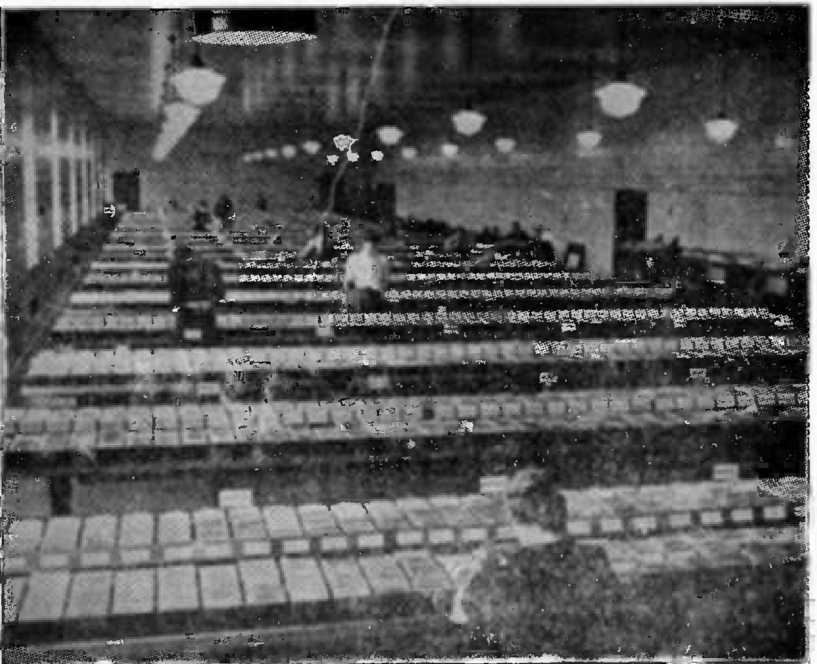
په دوبي په يوه ساده ځنګله کښې تاسې کولای شئ چه خپل کور د زړه په خوښه نصب کړی او ترخه مدې وروسته ئې بل ځای ته یوسئ؛

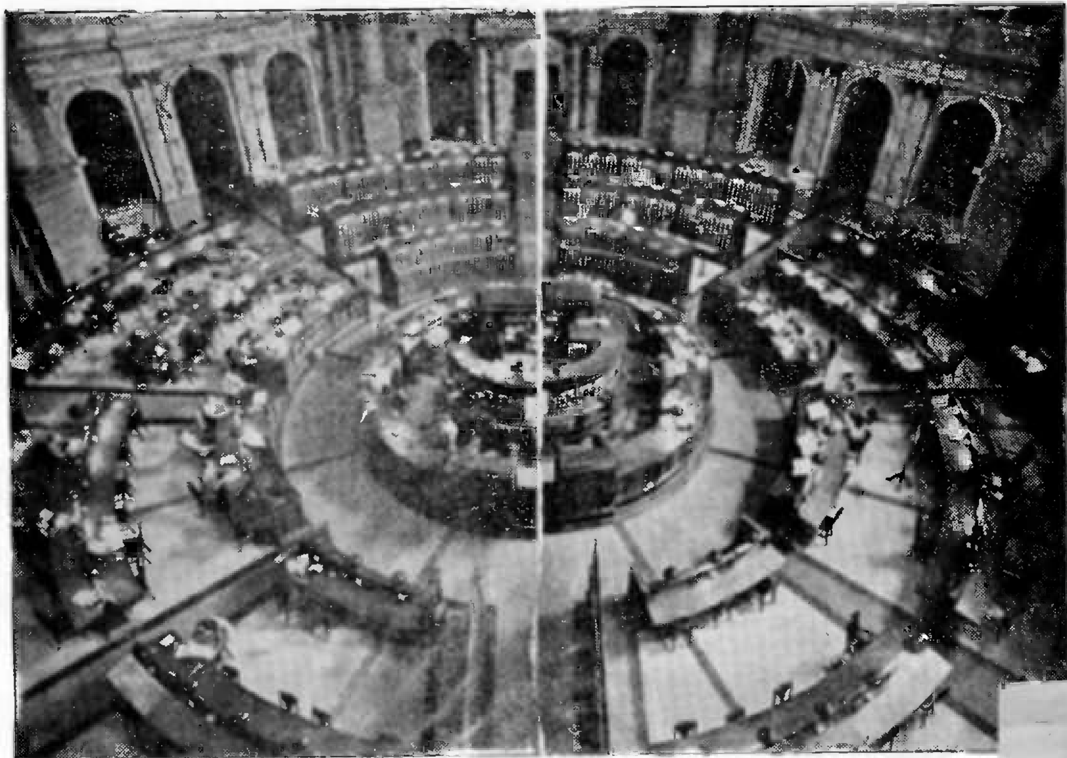
دراتلونکو کورو یوه‌خونه‌چه دموټر په‌ذریعه وړل کیږی

دیوې کتبخانې دباندینۍ منظره چه په ۱۹۳۹ کال بشپړه شویده او په‌هغې کښې علاوه
پر ډېرو قلمی اومطبوعو نسخو کتابو ، درنګ روښانولو اود کتابو دساتلو او عکاسۍ
دپاره مخصوص ځایونه سره دمخصوصو آلاتو شته

ددې کارتوله رویه مطلوبه کتابونه په آسانۍ سره پیدا کوی.

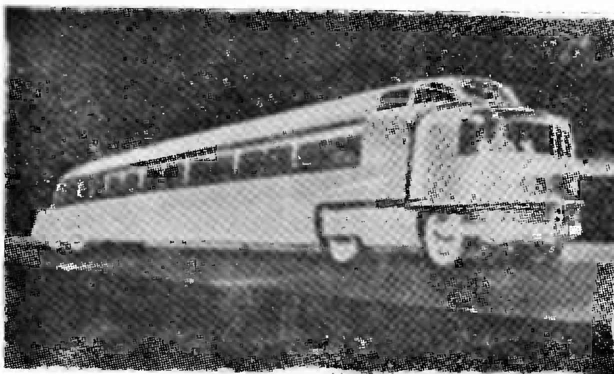
دملی کتبخانې دمطالعې له تالارو څخه چه دشپې اوورځې هرچاته پرانیتلی دی ·

د پراتلونکو کورو فابریکه

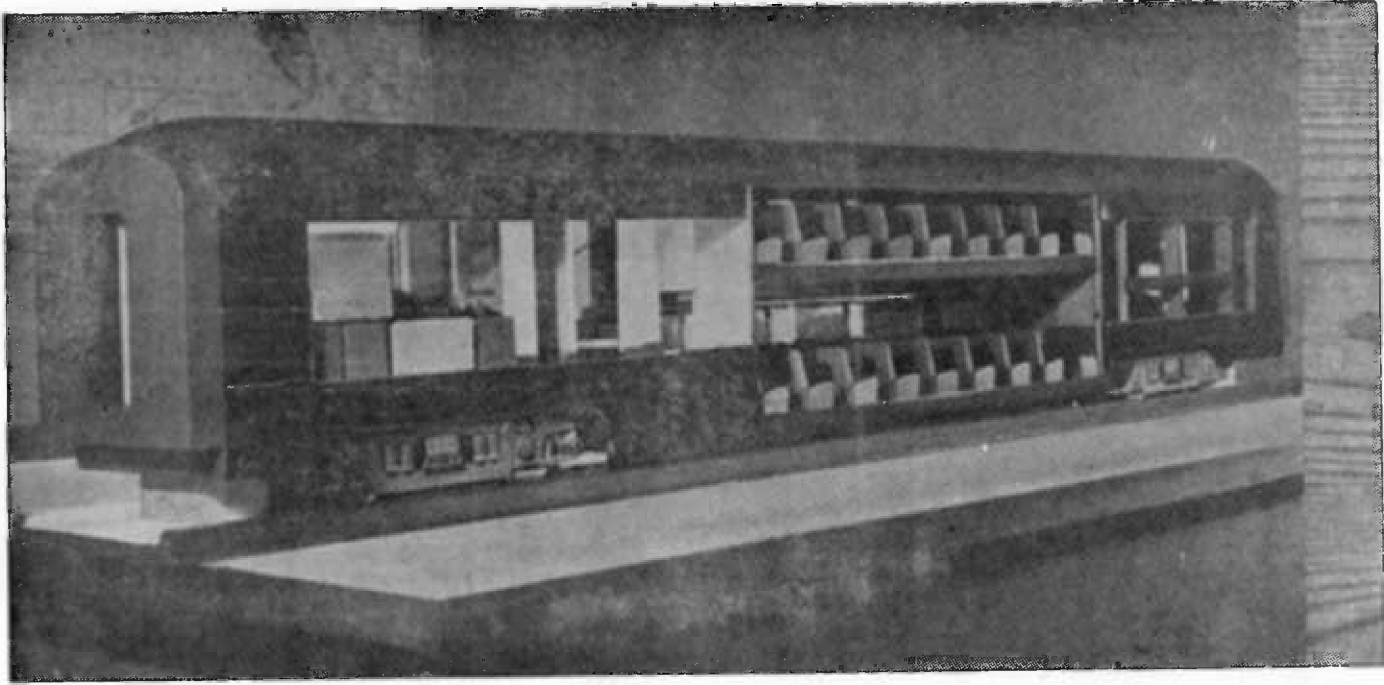
دراتلونکو مسافروړونکو الوتکو څخه چه ترجګړي وروسته
به کار کښي واخستل شي .

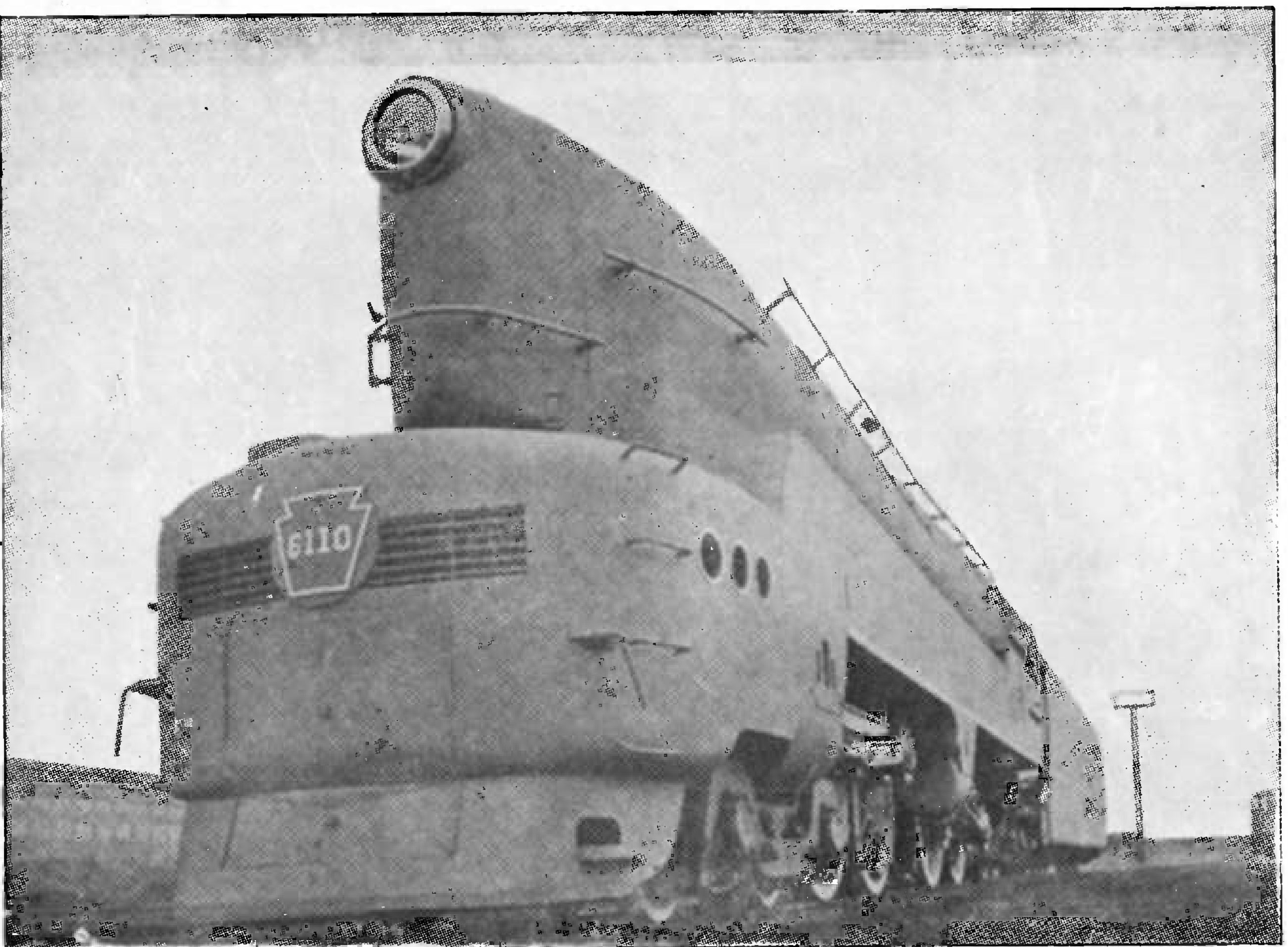
دراتلونکو موټر بس څخه .

دراتلونکو موټرو څخه چه ترجګړی وروسته به جوړیږی .

يو دراتلونکی ريل له واګونو څخه چه ډېري برخې ئې دالمونيوم څخه جوړې شوې دي .

دراتلونـکو ريلو دلو کو موټيف څخه دی .

دجګړې نه وروستو موټرانو څخه چه باړی به ئې د پلاستیک له مادې څخه جوړه شي .

چون انتظامات صنعتی نهضت خود را تحول میدهد مشاغل نیز اتساع پیدا کرده و بفراوانی انتشار خواهد یافت .

و چون فابریکات صنعتی از شهر های بزرگ به مناطق کم جمعیت و قصبات میروند تا در آنجا کارگران برای خود و فامیل های خود حیات آرام تری را تأمین کنند مراودات و مناسبات آنها نیز انکشاف خواهد کرد و ترقی خواهد پذیرفت .

از خاطر مالیات و اصول تحدید منازل ممکن است که هر خانواده صاحب یک خانهٔ خوبتر و متوسط خارج از شهر گردند . مالیات کم، قیمت زمین نازل و قیمت عمارت اقل خواهد بود . این نظریه برای مدتی محدود و مختص به متخصصین بوده اما امروز برای هر کس مبرهن و آشکارا شده است .

گذشته ازین تمام خانه جویان در میان کسانی خواهند بود که یا در خلال جریان جنگ منحل شده و از بین رفته‌اند و یا آتش جنگ منازل و خانه‌های شان را بر باد فنا داده است . عامل مهم دیگر این مسئله دنکرك ، یک منزل که تا اینهم خواهان جمعیت است و نداردمیباشد . دنکرك از افراد که میلان طبیعی شان را نداشتن مواد و کارگران و مشاغل ناامید ساخته است اقتضا میکند که بیائید و آبادانی کنید . نظر باقتضا و مجبوریت اشخاص جهت ساختمان خانه ها تمام این عوامل تصدیق میکند که بائستی در ظرف ده سال واجد تقریباً ۱۰۰۰۰۰۰۰ خانه گردیم .

چون از نداشتن خانه و استعمار آن کرده هم احتیاج کنونی ما بیشتر بخدمت ملت است لهذا درین مورد باید اول از همه خدمت بملت را اهمیت بدهیم و مسلم است که چانس بزرگی برای تولید صحنهٔ جدیت و فعالیت و مشغولیت همانا فراهم ساختن و تهیه نمودن ذخایر مواد ضروریهٔ مارکت‌ها و خانها می باشد .

نخستین مرحلهٔ که در آیندهٔ بعد از جنگ درملت رول مهم بازی میکند همانا اقدام نمودن در ساختمان امور خانه و منزل می باشد . اینک کمپنی ربر و گودئیر تایر برای اینکه آ قائی خود را درین زمینه بثبوت رسانند مصمم شده اند که خانه ها را بتعداد کثیری بوجود بیا ورند و اصول ساختمان این خانها را برطبق نظریات توده استعمال کنند .

جماعت ستیل کارپوریشن اتازونی نیز باین راه افتا ده اند که باساس نظریهٔ فوق در تعمیر خانها مجاهدت نمایند . سیلوتکس کارپوریشن یکی از بزرگترین تهیه کنندگان عمارات و خانها همراه استعماریون ساحل غرب یک جهد و متفق شده وعزم نموده است که در عمرانات مجاهدات خویش را مبذول فرماید . وهکذا بسااز کارگران دیگر نیز مصروف تهیه شدن و خود را داخل نمودن درین صحنه مهیا شند .

همچنانکه در گذشته فابریکه های صنعتی مصروف ساختن و بوجود آوردن اتموبیل ها ، ری فری جرسترها ، رادیوها و ماشین های شست وشو بود ندحالا فابریکات و مردم مشغول عمرانات عمارات وخانها خواهند بود و همچنان برومندی و حرفه و مفاد حاصل خواهند کرد . ساختن هزاران کشتی و صدها هزار طیارات و غیره کارگران مارا وادار نمود که در صدد استعمار نیز بر آمده و بهمان ترقیات

زایدالوصفی ساخت خانهارانیز آسان وممکن الحصول سازندوبرای پیدا کردن زمین بر آمده مطابق ذوق خودجائی رابرای عمارات پیداوداخل کار گردند . ومسلم است که آنهامتحسس شده اند که خانهای جدیدالصنعت شان ازحیث قیمت وخوبی وزیبائی وعصری بودن برای ما ازهر جهت نسبت بسابق ارزان و کم قیمت باشد .

چشم داشت وامید برای خانه های زیباتر وارزان تر ازهر جهت نیکو بنظر میرسد اماوقتیکه کار گران مامثل پال وار متبحر ومتجرب باشند وقتیکه جنگ ختم شد لچ فیلد مانند کمپنی گودئیر پول خود رادرساختن عمارات درجهٔ اول صرف خواهد کرد لچ فیلد مانندرئیس کمپنی موصوف چندسال پیش اظهار عقیده کرده بود که خانه سازی وداشتن عمارات متعدد بزرگترین موقع وفرصت رابرای بهبودی کار و صنعت نمایندگی میکند وبرای مفاد گزاف ملت ثبوت می شود و مشارالیه امروز باس همان مفکوره اقدامات خویش راآغاز وجلومیبرد کمپنی گودئیر باساس تدابیر متعاقبهٔ خویش مصروف ساختن عمارات وخانه و فروش آنها میباشد .

علتی برای تردید قوهٔ کمپنی گودئیر که استعمار خانها رامیکند وجود ندارد انتظام جدید ساختمان های جدید زایدالوصف تغیرات آنست هنگامیکه جنگ آغاز نمود گودئیر مشغولیات خودرا به ساختن ربروتایر شروع نمود اما دربین جریان جنگ آنها مصروف ساختن میدان هاشدند که ربر اتفاقاً دران جا ساخته می شد درجواب اقتضای حکومت آنها باروت ساختند تعداد فوق العاده توپ های ضدتانک (که دارای سه انچ قطر بود) بوجود آوردند تانک های بیشماری تهیه نمودند وبالاخره طیارات فراوانی برای رفع حوائج آماده کرده اند وطیارات بم انداز زیادی راآماده نمودندو بوجود آوردند نه محصولات مختلف الجنس فابریکه های گودئیر اکتشافات وایجادات خارق العادهٔ رابوجود آورد بلکه بسا ازصنعت گران دیگرنیز بوجود آوردن لوازمات ضروریهٔ حیاتی را موجب شده اند وهرچیز ساخته میتوانند آنهامیدانند که فروختن اشیا مسئله دیگرست واگر سامان شان بقیمت مناسب فروخته شود میدانند چطور بفروش رسانند قیمت خانهٔ کمپنی گودئیر درحدود ۱۸۰۰ دالراست اگر چه یك نقشهٔ واقعی محکم ومتینی که لچ فیلد ساخته ودرنظر دارد که نقشه اوبرای چندی باقی خواهند درعقب این قیمت امتحانی مکتوم است مگرباهم هرکس باید در تعین وتشخیص خانه نهایت دقت کنند تایك جای راحت وآرام رابرای گذران واعاشهٔ حیاتی خود پیدا کنند که ازهرحیث برای حیات او خوش گذران و باتجمل باشد .

لچ فیلد ضمانت کرده وتصمیم گرفته است که قیمت خانه برای توده بیش ازدوهزار دالرنباشد نامبرده کلام خود را جریان داده گفت اگر فا میلی که عایدات هفته وار شان اقلاً بالغ به بیست یابیست وپنج دالرهم شود میتواند که این بازار رونق پیدا کند واومالك خانه شود قرار احصائیه ۱۹۴۰ درداخل مملکت ۰۰۰ ، ۰۰۰ ، ۳۲ خانواده موجودبودند عایدات هف[illegible]

به ۲۰۰۰ دالر بالغ می‌شد چه بازار بارونقی است این خانواده پوره متجسس شده‌اند که خانه‌های مناسب قلت داشته‌ونهایت مشتاق اند که خانه‌های مطابق اقتضای محیط وخواهش رابدست بیاورند جمعیت بزرگ یك صنف یا یك دستهٔ کوچك نیست که چارهٔ آنها به آسانی شود ، تعداد شان کثیر ومتضمن قسمت اعظم جمعیت میبا شند گودئیر هوس نقشهٔ طرح کرده که تمام این خانواده ها را ازتکلیف برهاند.

گودئیر برای اینکه بتواند دراخذنتیجهٔ عمل‌خودپیش آهنگی حاصل کند مصمم شده است که‌فورمول‌های‌هنری فوردراتعقیب کند. وقتیکه فورد مصروف اجرانمودن مودل‌های خود گردید مارکت‌هاوخانه های‌خودرامطابق هندسه غور شده سال‌بسال تعاقب کرده وفورمول که درخصوص تنزیل قیمت خانهابود تهیه میکرد . درمحفل کمپنی گودئیر که می‌خواستند خانه هارا استادانه وماهرانه بوجود بیاورند مسابقه افکاروخیال ونظریات شروع گردید.

تمام‌پیش نهاداتی‌را که‌دربارهٔ زیات‌بودن مبلغ خریدخانه وضع‌شده‌بود مسترلچ فیلد ردنمود ومدل(ت) سابقه‌را درمعرض دوباره فکر کردن دراطراف آن گذاشت. واضح است طوریکه تشکیلات ایجاب نموده توده در خانهای زندگانی خواهند کرد که نه‌استادانه ساخته خواهند شد ونه چندان کلان وبزرگ خواهند بود.

مسلم است‌خانه های‌تجربه‌ای که‌ساخته شده ودرآنها خانه‌واده های هواپیما حیات بسر میبرند ندرتاً به نسبت خانهٔ بزرگ تریلر (واگونیکه توسط موتر ویاواگون دیگر کشیده می شود) کلان‌تر هستند. خانه بطور یقینی تریلرنیست اما قابل حمل ونقل هست وقتیکه تحویل داده شود شاهراه هارا گشت‌وگذارمیکند وانسان انفراداً درآن‌بود و باش کرده می‌تواند ولی اشیاء مانند البسهٔ خواب، کتان، نقره‌ظروف‌واسباب‌ضروریه‌وغیره درآن گنجایش ندارد.

خانهٔ گودئیر گاهی بقسم پروژهٔ جنگ در چشمان لچ فیلد تجلی‌نه کرده بود . نامبرده سال گذشته دراین‌فکرافتاده‌است. وقتیکه‌حکومت‌برای دفعهٔ‌نخست داشتن وواجدشدن تعدادخانه‌های وسیعه‌را ادعانمود نمایندگان‌خانها ، خانهٔ نمونه‌اول گودئیر رامورد معائنه وامتحان قرار دادند وبعداز معائنه گفتند که‌این‌خانه برای کارگران‌جنگ نهایت‌خورد است مسترلچ فیلد برای‌لحظهٔ ساکت‌شده‌وبعد گفت که‌بهیچ‌صورت ممکن نیست‌شکل‌خانه‌تغیرپذیرد زیراقیمتش افزون خواهد شد لچ فلید نمی‌خواست که خانه ازطرف پول حکومت ساخته شود بلکه آرزو داشت که خانه باید ازپول عایدات ساخته شود .

لچ‌فیلد گفت: آنچه‌راضرورت داریم خانه بشکل (ت) است‌اگر برای مردم معاش پیشکی [illegible]اش‌پرداخته شود توده میتواند که بخوبی خانه هارا بخرند ووسایل تسهیل‌را برای خود [illegible]هم سازند وچیزیکه برای‌شان مشکل است سهل‌نمایند. خانهٔ خوردیکه اکنون تحت نظریات

وعملیات مابست وتوسعه وانتشار می یابد بسیار باتجمل ومقبول است ولی طوریکه باید وشاید درابتدا نخواهد بود اگرما یك خانهٔ فاخر وباشکو ده هزاردالره بسازیم چطور میتوانیم که بواسطهٔ توده بازار آن را رونق بدهیم . مامی خواهیم یك خانهٔ تجربه ئی بسازیم که هم مطابق مقتضیات زن ومرد امریکا باشد وهم مردم ازعهدهٔ استطاعت وگرفتن آن برآمده بتوانند . تا ایندم بازاری برای او گو موبیل توده وجود نداشت مردم که بخاطرساختن مودل(ت) سرك های خود راهم مطابق آن شکل پارچه پارچه کرده وساخته اند اینك از داشتن موترهای باتجمل وقشنگ صرف نظر نموده به اتموبیل ها سیاحت میکنند واین اتموبل ها بمراتب بهتر از میکنزم های پرقیمت می باشد بهمین نظریه مردم می خواهند که در خانه های شکل(ت) زندگی کرده ودرهمچو خانه های حاصل دسترنج توده بار بیایند ومتولد گردند .

گودئیر چه قسم خانه را می خواهد که در بدل مبلغ یکهزار وهشتصد دالر بمردم بدهد؟ دراین قسم خانه یک فامیل که تعداد خانه واده آن چار نفر باشد گذاره کرده می تواند عرض بارهای که شوارع میگذرند باید از هشت فت اضافه نباشد لهذا فابریکهٔ خانه سازی هم خانه هارا بعرض هشت فت بنا کرده است اگر عرض بار از هشت فت زیادتر میباشد باید قطعه قطعه شود وبعد عبور داده شود باین صورت اختراع بعمل میاید خانه برای اینکه دو اطاق خواب هم داشته باشد بشکلی ساخته شده که قابل انبساط است هر دو طرف خانه بیک انجام معین ساخته شده وشکل اساسی میان آن صورت(ت) را متشکل ساخته است دریک اطاق خواب دو بستره است در اطاق دیگر دو صندوق کلان مانده شده بالای بستره وصندوق دوشک های هوائی گذارده شده است . دریک کنج خانه میز طوالت ودر کنج دیگر آن اسباب وفرنیچر گذارده شده این میزها واسباب وسامان طوری در اطراف وکناره های اطاق مانده شده که تجمل وزیبائی طبیعی خانه را مضاعف گردانیده است تشناب این خانه دارای یک شاور آب سرد یک شاور آب گرم یک تاس یک صندوق چه دوا وغیره می باشد اطاق نان خوری واجد تمام لوازمات خوراکه که شایستهٔ یک خانه است می باشد مطبخ اش بدررفت آب دارد یخچال مصنوعی دارد این قسمت خانهٔ مذکور عیناً مطابق مطبخ های اپارتمان نیویارك ساخته شده است خانه دارای وایرنگ برق که از میان نل ها تیر شده بوده بتمام لوازمات ازقبیل برق، آب، آبریز مجرای فاضل آب تاب آب تشناب وغیره ارتباط دارد وعلاوتاً ازچوب پلای ودوازفلز جلاد اروسیک پوشش شده است سقفش از تکه های ویدر پروف استر شده بعض شان دارای یخچال های مصنوعی هم میباشند که از ترکیب ویدرویت که دارای ضخامت دوانچ می باشد ومانند برف است ساخته شده است واین یخچال مصنوعی مانند مواد ثقیله گران می باشد این آله خانه را در تابستان سرد ودرزمستان گرم نگاه میکند .

این لوازم مهمهٔ نجات دهنده وشرط دار بیشتر میتوانند که توجه مشتریان را بطرف خود جلب کرده وبرای فروش مواد وخانه ها مساعدت نماید دراین تازه گیها نظریات پیش آهنگانهٔ تدبیر منزل گودئیر را یک نقشه دیگر خانه سازی بطرف خود مجلوب ساخته است پروژه های جدیده می نمایاند که خانه های جدیدیکه مطابق اصول وپروژه های نوساخته می شوند ده فت نل کمتر مصارف میشود واین خانه نسبتاً دارای ارزش بسیار واهمیت بیشمار می باشد .

درهر خانه که‌ده‌فت نل کمتر صرف شود ، تعداد مجموعی باقیمانده ۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰ خانه‌ها به ۱،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ فت‌نل بالغ خواهدشد لهذا اگردریك وقت‌یك خانه ساخته می‌شود فایده‌اش بسیار کم خواهد بود اگردریك‌وقت چندین خانه تیارشود واین نل‌های که‌باقی‌میماند خاطرهٔ‌یست که‌یادگار آن برای ابدارزش‌داردزیراین‌مسئله درمسائل آبادانی وعمرانات‌جدیدترین نظریه ئیست که‌درصفحه‌وتاریخ‌علم تدبیرمنزل‌نقش‌بسته‌است. خانه را که‌مسترلیچ‌فیلدساخته‌است‌وباساس صحیح تعمیر شده‌است داشتن آن خاصةً برای جوانان بغایت مهم‌وضروریست‌ونامبرده‌متحسس‌شده‌است که‌جوانان‌درهمچومنازل‌هرگز دچارزحمت وسختی‌نشده وپیوسته امورات موظفه خودرا بسهولت انجام خواهندداد. وعلاوةً در مرحلهٔ‌اول آنهاخانه‌را مانند خرید اتموبیل‌ها خواهندخرید وماهواره‌بقسط معینی پول قیمت آن‌را خواهندپرداخت وقتیکه آنها خانه‌را خریدند بعد نسبةً برای اینکه ازیك‌جابدیگرجابروندوحرکت کنندآزادمی‌شوندآنهانه‌تنهانمیتوانند که‌فرنیچررا ازیك‌جای‌بدیگرجاانتقال دهندبلکه‌تمام خانه را بوظیفه وکار ومشغله میتوانند منتقل سازند .درجای دیگر همهٔ توانندزمینی را که ضرورت دارندبقرض واجاره‌بخرند ـ باینصورت مالکین خانه آزادی موقعی داشته وهر طرف که بروند برق‌نیزمیداشته باشندوافراد کمپنی گودئیرآلهٔ‌ساخته‌اند که‌درهرجا وهرموقع برای‌مالکین برق تهیه‌کرده آتش‌لازمه‌شان‌رافراهم ساخته ومترصداند که‌روزبروز این‌آله‌را ترقی‌بدهند اسباب سوخت‌این‌خانه یکی آتوموبیل‌ودیگری گیسولین‌میباشد.

گودئیر برای‌اینکه گوی‌سبقت رادربارهٔ ساختمان‌خانه ورونق یافتن آن‌از همگنان ورقیبان برباید خیلی‌هاجهدمیکند وسعی‌میدارد .پروگرام ساختمان‌خانه‌ها واین‌نظردرجشن ودعوت مجللی که بین کار گران گونیزون هوسنگ کار پوریشن نیوا لبنی،اندیانا، ویوناتید ستت ستل منعقد شده‌بودطرح گردید. درینجانقشه که‌ازطرف اتازونی و گونیزون ساخته‌شده بودازدیگران کرده بیشتر مورد پسند وقبول‌واقع گردید وتااندازه‌ازنمونه (ت‌فورد) کرده‌اختلاف پیدا کرد آنچه را که آنها می‌خواهند شالودهٔ‌اساسی‌پیدا کند بازاریست که‌محصول آن‌به ۳۰۰۰ دالربالغ‌خواهدشد.

اعلانیکه بیگ‌ستیل می‌خواهد درامورات مربوطه نظری‌فابریکه‌ها سهم مهمی اتخاذ کنند مفاد مهمی‌رادربر داردومی‌خواهد که‌سهمش درفابریکه‌های‌مذکور زائدازیك بلیون‌دالرباشد تابعداز ختم‌جنگ موقع خوبی رابرای مفادخودحائز شود ومسلم‌است که‌ستیل اتازونی ازاین مفاد بیشتر کسب کرده واسباب‌وسامانی را که‌بعدها مستقیماً بدست خواهد آورددرامورات اقتصادی اوبیشتر کمك خواهد کردواین‌اسباب‌ولوازم‌برای عمرافات‌وآبادی کشوراوبیش‌ازپیش‌مفیدثابت‌خواهدشد. یگانه هدف ستیل کار پوریشن‌درین زمینه‌این‌است که‌نامبرده می‌خواهد بیشترازفولاد استفاده کرده وهنگامیکه جنگ بپایان برسد بیشتر خودرا مستغنی بسازد . این‌مسئله دارای علت است واین‌علت می‌خواهد که‌درصحنهٔ ساختمان عمرافات داخل عمل گردد.

درماه جنوری ۱۹٤۲ بن‌فیرلس رئیس‌ستیل‌اتازونی ، جارج‌ولف‌را سر کردهٔ طرح کنند گان

صادرات بعد از جنگ مقرر نمود . ولف ونایبش چون به نقشه جات و پلان های بعد از جنگ سابقه دار بودند متقاعد شدند و گفته که عمران خانها بزرگترین موقع و فرصت برای کارگران فنی عصر میباشد و این فرصت باید از هر حیث غنیمت شمرده شده و بائستی مطابق نظریات و اقتضاآت عمومی خانهای عصری ساخته شوند خانهای که تقریباً به تعداد ۰۰۰۰، ۰۰۰ ، ۳۷ فعلا موجود است کافی نیست .

چون اسباب وافزار تخنیکی وماشینی فراوان برای آبادانی موجوداست ، کارگران معدن فولاد متقین اند که تعداد خانه های بسیاری عمران نموده وبدو ن آنکه دچار زحمت شوند و باعده نفوس شان زیاد نگردد باز هم لازم که اوقات بیشتر بعد از جنگ رادرعمران منازل سپری بسازند وبه بسیار ار زانی تعمیر کنند و خانهٔ خوب و عالی بنا بیاورند . پیشه وران فولاد اتازونی پس از آنکه میدان های عمرانی را ملاحظه نمودند مبلغی را برای آن معین نموده وآن مبلغ را همراه گونی زون هوسنگ کار پوریشن که یکی از ممتازترین ومتجرب ترین فابریکهٔ آبادانی دنیاست مشترك نموده ویکی از سهم گیران بزرگ مشترك او گردیدند . دوچیز متعلق تعهد گونی زون خاص برای پیشه وران فولاد سپرده شد . گونی زون درتولید خانها مطابق آرزو ودساتیر جامعه تجربه دارد ومجرب است .

گونیزون نه تنها خانه های را که درخلال جریان جنگ دردست داشت برای کار گران جنگی (صالعین لوازم حربی) حکومت بفروش رساند بلکه در همان زمان نامبرده تجاویز ثقه وصحیح که قبلاً اندیشیده ودر کف داشت نیز برای آنها اهدانمود چه اومیدانست که این مسئله خیلی مهم بوده ولوازم مهمهٔ که دروقت سختی برای توده پرداخته وتوزیع نمی شود مزخرف ولا یعنی ست .

قیمت فروش خانه های گونی زون قبل ازشروع جنگ ازسه هزار دالرالی نه هزار تشخیص ومعین شده بود اماشرایطی که درباره قیمت آنها برای زمان بعدازجنگ طرح شده است بطور امتحان بین سه هزار تا ۷۵۰۰ دالر بالغ خواهدشد نمایندگی خانه سازی فیودرل میخواهد که از خریداران خانه های گونی زون مثل دیگر خانه ها مالیه بگیرد ومیگوید که گرفتن مالیه خانه از آنها ماهواره موجب خساره وعقب ماندن عایدات هفته وار آنها نخواهد گردید . تحت این تجویز پول متذکره درمدت ۲۵ سال یا کمتر ازان میرسد - قرار این تجویز پولیکه از خریداران ازدرك خانه های فروشی کمپنی گونی زون اخذ میگردد حداقل ماهواره آ ن هجده دالر وحدا کثر آن از ۳۲ دالر بیش نخواهد شد ونیز قسط قیمت خانه بیشتر از تادیهٔ مالیهٔ آن ومالیهٔ زمین وغیره گشتانده و پرداخته می شود .

وعلاوتاً مالکیت تقاضای پرداختن مبلغ اندك را نداردا گر مشتری حقیقی یك منزل است نباید دربدل قیمت خانه کوتاهی کند ودرپرداخت ماهواره قیمت خانه قصور ورزد .

محصولات کمپنی گونی زون درخانهٔ مکتوم بود وبذریعهٔ موتران کرائی باربردار وترك ها (واگون ها) هرطرف منتقل میگردند . این خانه ها عموماً طوری طبقه بندی شده است که نصف

آن برای بستن بارهای اموال واساسیه برای حمل ونقل تیارشده وطوری بنایافته است که برای تقریباً همیشه این موجودیت خودرا ازدست نمیدهد هروقت جداجداشده می تواند ، دوباره بازوبسته می گردد وبالاخره دوباره بیك موضع جدید رفته می تواند. این خانه از هرحیث و سعت نسبت بخانهٔ ساخت کمپنی گودئیر کلان تر ست ولی تااینـدم فرش ندارد وازلوازمات بیتیه عاری می باشد ، دستگاه حرارت هوائی دارد ، لولهٔ سرب سازی ونل بدر رفت آب دارد ، اساسیه متداوله را حاضر ست ، مطبخ ، مکان ومسمع جهت کف اطاق وغیره دارد .

خانه‌های گونی زون برعلاوه اپارت مان‌های جداگانه انفرادیت هم دارد ؛ هفت نمونهٔ مستطیل شکل اساسی که دربین اتصالات والحاقات سادهٔ موجوده وقوع دارد اختلاف بزرگی را رویکار آورده وتناقض مهمی گردیده است .

خانه‌های که درنیو آلبانی بناشده است ازچوب های سخت تیرهای لك وضخیم ومواد خام تاسیس بنا یافته است دیوارهای این خانه‌ها طوری ازمواد خام وسایر پارچه‌های رنگ دیگر مبتنی یافته است که گاهی کج نمی شوند ودرزپیدا نمیکنند دیوارها ، سقف ، فرش وغیره آن طوری ساخته شده است که هرگز قابل دوباره ساختن وترمیم نیست . دربعضی ازدیوار ها ی آن پرواز هم ممکن است . بطورمختصر شکل اساسی این خانه طوریست که اولاً گاز درهای ضخیم را استاده واقامه نمو ده فواصل فی مابین آنهارا بخشت وسمنت وغیره آ باد میکنند ، خانه‌را باپارت مان های متعددیکه قبلاً بعرض رسید بتمام معنی لوازم آن تیار می سازند درذیل این کاردرها چرخ های فلزی محکم نصب میکنند که دروقت حرکت وانتقال دچار مشکلات نشود و این مسئله هم ناگفته نماند که درموقع پوشاندن سقف خانه چون مشکلات دارد جرثقیل را استعمال می کنند .

استعمال این دستور برای ساختمان خانها محصول دسترنج لابراتوارموسسهٔ زراعتی اتازونی بوده ، ولیکن کمپنی گونی زون قبل ازآنکه در استعمال این طریقه وعمل کامیاب گردد مبلغ ۹۰۰۰ دالررا برای پوره فهمیدن وتحقیق نمودن آن بصرف رسانیده‌اند وپیشه‌وران کمپنی مذبور برای تاسیس اکمال واقامهٔ آن توجهات خالصانهٔ خودرامبذول فرمودند . اینك خانه درهمین چندروز محدود ویایك هفته برای سکنی گزیدن مهیا گردیده ودردسترس تودهٔ ملت قرارخواهد گرفت .

اکثرازبنائین امروزه متمایل‌اند که نظر به پیشنهادات خانه وخانه‌سازی ازفابریکه‌ها برآیند وخانه‌ها برپادارند . درزمان گذشته هم آنها کوشیدند که مطابق نظریات کمپنی گو نی زون رفتار کنند وکاررابجای رسانند بهرحال پیشه وران ستیل کار پوریشن اتازونی متقاعد شده و میگویند که کمپنی گونی زون چطور تولید نمودن.وچگونه ساختن و بفروش رسانیدن خانه راپوره متحسس شده ومیداند ونیز دستگاهی راکه اکنون طرح کرده است بسهولت میتوان آن رادر نقاط مختلفهٔ مملکت احداث وابداع نمود .

دربین خانهٔ قابل حمل ونقل ساخت گودئیروخانهٔ کلان ترسر بستهٔ گونی زون دیگر اختلاف فابریکهٔ که دیگر خانه‌ها رابرای بعد ازجنگ برای توده ساخته است وجود دارد . فابریکهٔ که دریك روزپنجاه خانه برای پیشه وران جنگ کنونی تهیه میکنند این فابریکه از پیلس کمپنی

که مذکور در سابق بنام پیس تر پول کوچ کمپنی فلنت وسا گیناو میچیگان نام زد می‌شد . این خانه‌ها ازحیث وسعت و کلانی ازواگون کرده کلان‌تر ووسیع‌تر نمیباشد - این خانه درحالت فعلی جنگ موجوده خانهٔ اساسی وحقیقی رابرای تودهٔ بی‌خانها فراهم ساخته است .

قبل‌ازآنکه‌واگون‌رابحیث یك‌خانه‌دردسترس‌خودبگذاریدموضوع ٦٤ دالرراجواب بگوئید.

او لین‌مخترع که‌جواب این گفتهٔ فوق‌را دریافت کرده ویلیم‌بل‌ستوت، انجنیر معروف‌هوا نوردی‌چندین سالهٔ‌مجمع هنری فورد است. پیلس کمنی اکنون‌جواز انحصاری خودرااخذمیدارد ومالك می شود . وقتیکه اولین واگون اتموبیل درشوارع پدیدار شد مردم محسوس نمودند که خانه‌های ساخت فابریکه کسب آغاز کرده واینك شروع شده‌است . هرواگونیکه دربازارها گشت وگذار میکرد اثبات می‌شد که‌انتقال وحمل‌ونقل‌خانه‌های‌فابریکه ساخت ممکن وشدنی‌است. خانه کلان وخورد باتمام محمول خود ازیك جابدیگر جاحرکت میکرد وانتقال می‌نمود و حرکت وانتقال آن بواسطهٔ چرخهای که درتحت آنها نصب شده بود راه میرفت . این معنی در قلب رت‌رویت نهایت تاثیرنمود. بل‌ستوت‌عاقبت‌الامرازمشاهدهٔاین واگون سحرآمیز مفتون شد وهمین مفتون‌شدن اوبود که (رافع) وقلفك وچپراس بوجود آمد واز مجموعهٔ آنها خانهٔ بشکل واگون برای یلاقیها ساخته‌شد واین خانه نیزدارای الهٔحرارت ، لوله‌ها، نلها ، مطبخ وغیره می باشد. این خانه ذریعهٔ عراده‌های مخصوصی ازجای خود حرکت کرده وبه‌موضع که‌هدف مقصوداست میرودسپس دوباره بفابریکه عودت میکند این‌خانه هنگام حرکت انقباض پیدا کرده سقف ، بام ودیوار هایش مطابق عرض سرك وشوارع می‌شود چون بمکان اصلی‌خود برسد منبسط شده پنج اطاق مزین مطلوب رامتشکل می‌سازد.وقتیکه کدام‌حصهٔ از مواضع آهنین اورازنگ‌بزند دوباره آن را تیار میکنند ، کمنی پیلس از بدو آغاز جنگ تا ایندم در حدود بیشتر از ٣٠٠٠٠٠٠٠ دالررامصروف خانه‌ساخته واینك بەرفاهیت تامه مردم‌در آن‌سکنی گزیده‌اند وکمپنی مذبورهنوز شوقی مفرطی در آبادانی و تیار کردن‌همچوخانه‌هادارد وبعدازختم‌جنگ سعی بلیغ خود را درین راه مبذول خواهد نمود .

دیگر آرزوها وامیال ، ودیگر مواد ولوازمیکه در بین جنگ مورد استفاده قرار گرفته اندامید میرود که‌درپیشبردارتقای‌تجاویز خانه سازی نیز مطرح‌استفاده و فایده قرار بگیرد اما اگر کمپنی‌های موجوده ازین‌مواد ولوازم کارنگیرند هیچ‌کدام شان‌موفق نخواهدشد که‌مطالب بینظیر وبی سابقه‌خودها راباوج کمال برسانند وفایق‌شوند .

مثلاً اگر کمپنی گونی زون‌بعوض ساختن یك خانه بعدازهر ٢٥ دقیقه اگردر هردقیقه خانهٔ برپا کنند باهم‌نیمهٔ مطلب مقرره‌رابجا نکرده است. لهذا نظر به‌این مفکوره درظرف همین یکی دو سال که کسی نمیدا ند که چند سال بعد یك قسمت بزرگ مهمات خانه سازی که دنیای امروزه بداشتن آن احتیاج کافی دارد برآورده خواهدشد آنها از چگونگی آن واقف هستند ومیدانند که چگونه باید پلانهای لازمهٔ برای پشبرد ایـن مقصد طرح نمود.

کوزنی مهم وقائع

د کابل کالنۍ د ګران هیواد دیوه کال داجتماعي فعالیت ښکاره کوونکی ده، هغه اقدامات چه په وطن کښې د کارو د اصلاح او اوړتیا لپاره په دغه یوه کال کښې شوي دي، د دولتي او ملي ادارو او مؤسساتو داجراآتو په برخه کښې ایکل شوي دي، دا ټه ځینې نور کورنی مهم وقائع چه په دغه کال کښې پېښ شوي دي، په لنډ ډول راوړل کیږي.

(نظامي)

ښاغلی یارمحمد خان «نظامي»

❀ ❀ ❀

دزمرک تمرد

ددې کالنۍ ښاغلو لوستونکو ته به دداخلي روزنامو دنشریاتو په واسطه معلومه وي چه بدبخته زمرک دمرحوم پیر ک خان ځوی دسنږ کال په اوائلو کښې دخپل مهربان او خواخوږي حکومت څخه سر کشي او تمرد کړی و.

ځکه چه بده ورځ او بېسر ګشتګي ددغه ناشکره په نصیب شوې وه، ده دخپل متبوعه حکومت دمراحمو څخه چه تل به دده په باره کښې کېدل سترګی پټی کړې او د حکومت پرخلاف ئې بغاوت او تمرد بنا کړ. زموږ مهربان او بیدار حکومت ددې تمرد او شرارت دجلو ګیری دپاره دمرکزنه څخه عسکر ولیږل او غازي والاحضرت دحربیې وزیر هم دجنوبي ولایت ته عزیمت وفرمایه دغازي والاحضرت دتشریف راوړلو خبرچه دجنوبي ولایت په هرطرف کښې خپور شو، نو دجنوبي دولایت مشران او سپین ږیری به ډلې ډلې

دوالاحضرت په حضور دشرفیابۍ دپاره راتله او خپل صمیمیت اواخلاص به ئې دخپل متبوعه حکومت په مقابل کښې ښکاره کاوه اودزمرک دبدو کردار وځخه به ئې نفرت څرګنداوه بیائې دغازی والاحضرت له حضوره دهغه بدبخت دسر کوبۍ دپاره اجازه وغوښته ۰

مګر والاحضرت دهغې مهربانۍ اومرحمت له کبله چه دافغانستان له ټولو خلکو سره ئې لرۍ دوی ته اجازه نه ورکوله په دی لحاظ چه ګوندی زمرک ددې خپل ناوړه کردار ځخه نادم اوپښیمان شی، اودخپل مهربان حکومت نه عفو وغواړی، مګر دې مهربانیو اومراحمو پردې بدبخت باندې څه تاثیرونه کړ ۰

شاهانه عسکروته دتعرض امر صادرشو چه آخر دعسکرو په یویرغل زمرک اودده طرفداران دوزیرستان غرونوته وتښتېدل څومره وروسته ئې ورونه اونورکسان چه دزمرک سره فرارشوی وو، دهغه بدبخت ځخه مخ وګرځاوه اوخپل ځانونه ئې متبوعه حکومت ته تسلیم کړل اودجنوبی په ولایت کښې بشپړه امنیت قائم شو اودځدرانو ټولو معززینو اوسپین ږیرو دغازی والاحضرت حضورته یوه عریضه په خپلو مهرو اوامضا ګانو تقدیم کړه چه ددوی دوفادارۍ دحس پوره نماینده ګی ئی کوله .

دسرطان په ۳ تاریخ غازی والاحضرت د ګردیز ځخه کابل ته حرکت و فرمایه، اودسهار پر (۱۱) بجې دوالاحضرت اشرف صدراعظم والا حضرت ددربار وزیر، والاحضرت دمرکزدقواؤ قوماندان والاحضرت دمعارف وزیراودصدارت عظمی معاون اونورووزیرانو اوارشد وصاحبمنصبانو اولوړو مامورینو له خوائی په چاراسیا کښې هراغلې وشوه، اوپر ۱۲ بجو کابل ته راورسید .

دشاهانه دیوه ټولګی عسکرو دپاره مکافات :

دسرطان په ۱۸ تاریخ د ماسپښین پر ۳ بجو او ۳۰ دقیقو دمرکزدقواؤ دلمړۍ فرقې دوهمه او ا چه دزمرك دشرارت په واقعه کښې ئې لوړ خدمتونه کړی او کابل ته راغلی وه ، ددغی لوا صاحبمنصبانو اوافرادو ته دفرمانو دویشلو اودرتبو دلوړولو اودنشانو دور کولو په مناسبت په عسکری کلوب کښې یولوی مجلس دوالاحضرت غازی سپه سالار اودحربیه وزیراو والاحضرت دمرکزد قواؤ قوماندان اوارشد وعسکری افسرانو په اشتراك سره انعقادوموند ۰ مجلس دوالاحضرت غازی وزیرحربیه په وینا سره افتتاح اوترهغه وروسته په مخصوصو تشریفاتو سره دفرمانو ویشلو اودنښانو ټو مبلو او ځړولو مراسم په عمل راغلل .

پر ٤ بجو ۳۰ دقیقو غازی والاحضرت دخپلو ملګرو سره دمرکزدقواؤ قوماندانۍ ته تشریف فرماشو اوهلته په داسی حال کښې چه والاحضرت دمعارف وزیراودصدارت عظمی معاون اونورو وزراؤ حضور درلود عصریه صرف کړه اومجلس پر ۷ بجو په ډیرمسرت ختم شو ۰

داستقلال د ۲٦ کال افتتاحی مراسم

دجوزا په (٦) تاریخ دنورو کلونوغوندی دافغانستان داستقلال په مناسبت ددلکشا په ماڼۍ کښې داعلیحضرت په حضور ټول وزیران اوعالی رتبه عسکری اوملکی مامورین اود کوردپلوماتیك

هیئت مشرف شوی او خپل تبریکات ئې وړاندې کړل ، او وافتتاحي مراسم د مقرر پروگرام سره ختم شول ·

دغه ډول په نوروولایاتو او حکوماتو کښې هم ددې نیکمرغی ورځې په مناسبت مجلسونه منعقد شوی او افتتاحی مراسم ئې پرځای شول .

د شاهانه ذات تشریف فرمائي دمرکزی

قواؤ شفاخانی ته

دجوزا پر (۱۱) تاریخ دمازدیگر پر ۵ نیموبجو همایونی اعلیحضرت دمرکزدقواؤشفاخانی ته تشریف وړی او شفاخانه ئې معاینه کړه دمریضانوسره ئې دلطف اوتفقد اظهاروفرمایه ·

داشفاخانه چه دوالاحضرت دمرکزی قواؤقوماندان په توجه نوی جوړه شوی ده دهمایونی اعلیحضرت دتقدیر مورد واقع شوه .

دملی شورا ددوهم کال دپنځمی دوری

افتتاح

دجوزا په ۲۲ ورځ په ٤ بجو او ۳۰ دقیقو دافغانستان دملی شورا دپنځمی دوری دافتتاح په مناسبت په شاهی سلام خانه کښې یولوی مجلس منعقد شو په دې مجلس کښې وکیلانو او دکابینی هیئت اونور عالی رتبه ملکی مامورینو ترمدیرانو پوری اوعسکری منصبدارانو ترغنډمشرانو پوری شمولیت درلود ، پرټاکلی وخت کښې همایونی اعلیحضرت دملی شورا پنځمه دوره په خپله مهمه وینا افتتاح وفرمایله .

ملی شورا له خوراآویو اوتاریخی اعطاؤ څخه گڼل کیږی ، چه اعلیحضرت شهید سعید دخپلو هسکوخدمتو اوځلاندو کارنامو په لړ کښې پښتون ملت ته ئې دډیری احسان منۍ له لامله دحکومت په امورو کښې دمشاوری حق چه دنړۍ ملتو دهغه دحصول دپاره خپلې وینې توی کړی ورکړی دی ، او اوس پوره (۱۵) کاله کیږی چه دافغانستان ملت اوحکومت یودبل په مشوره سره داوږدتیا اوپرمختگ په لار کښې په مهمو کامیابیو نایل شوی دی ·

د ۲٦ کال دخپلواکۍ جشن

سږ کال هم دتیرو کلونو په ډول دوطن دگران استقلال د ۲٦ کال دجشن مراسم په خورا برم او جلال تیرشول ، داسدپه لمړۍ ورځ دسهار پر ۷ بجو ټول ملکی اوعسکری مامورین اودشورا

اودمجلس اعیان اعضااونورمشران دخپل گران استقلال د۲٦ کال دجشن دافتتاحیه وینا دار ویدلو دپاره چه‌داعلیحضرت همایونی له‌خوا ایراد کېدله‌په‌سلام خانه کښې راټول‌شوي‌و ، اوپراوه‌نیموبجو همایونی اعلیحضرت تشریف راووړ اود(۲٦) کال‌جشن‌ئې په‌یوه‌غوره وینا افتتاح کړه ، اوټولو وگړو دخپل گران اوزلمی ټولواك ویناچه دراډیو په ذریعه براد کاست کېدله په‌خورا شوق اومینه واورېدله ، چه‌مونږ دخپل گران ټولواك هغه اوږده وینا خپل لوستونکوته په‌دي لاندنیو کرښو کښې راوړو .

دشاهانه ذات وینا:

« زما عزیزانو ! »

« دوطن د۲٦ کال دجشن تاسو او دوطن ټولو افرادوته مبارکی در کوم اودالله پاك په دربار کښې شکر کوم چه افغانستان‌ئې دآزادۍ اوامنیت په‌لوی‌نعمت سرلوړی کړېدی ، دهغو ځوانانو نومونه چه‌دوطن دبختورتیا اوآزادۍ په‌لاره کښې ئې خپل ځانونه قربان کړیدی همیشه پاته کېدونکی دی ، مونږ هغه‌نه‌هېروو اودا لویه خوشحالۍ اوجشن دهغو په‌نوم اویاد گیرنه‌کوو دآزادۍ دشهیدانو احترام زمونږ دینی اوملی وظیفه‌ده مونږټول دهغوپوروړی یوداپوراودین دوطن داستقلال دساتنی اودملت‌دنیك بختیا دوسایلو په‌غونډولو سره‌ادا کولی‌شو ، خدای پاك دي مونږ ته توفیق را کړی چه افغا نستان آباد اوسعاد تمند وساتو - زه یقین لرم چه زما ملت‌دخپلو نامدارونیکونو په‌شان‌دخپلی آزادی په‌ساتنه کښې کلك‌اومحکم دی ددي‌وطن‌خلکو عملاً ثابته کړېده چه‌صلح غوره گڼی‌اوتل آرزو لری‌چه‌دبشری جامعی مفید عضو اوسی یگا نه آرزو زمونږداده چه‌د جهان‌خونبین‌پیکر التیام‌قبول کړی اودافغانستان‌ملت ددنیا‌په‌ټولو ملتونو کښې عزتمند اوآبرومند اوسی .

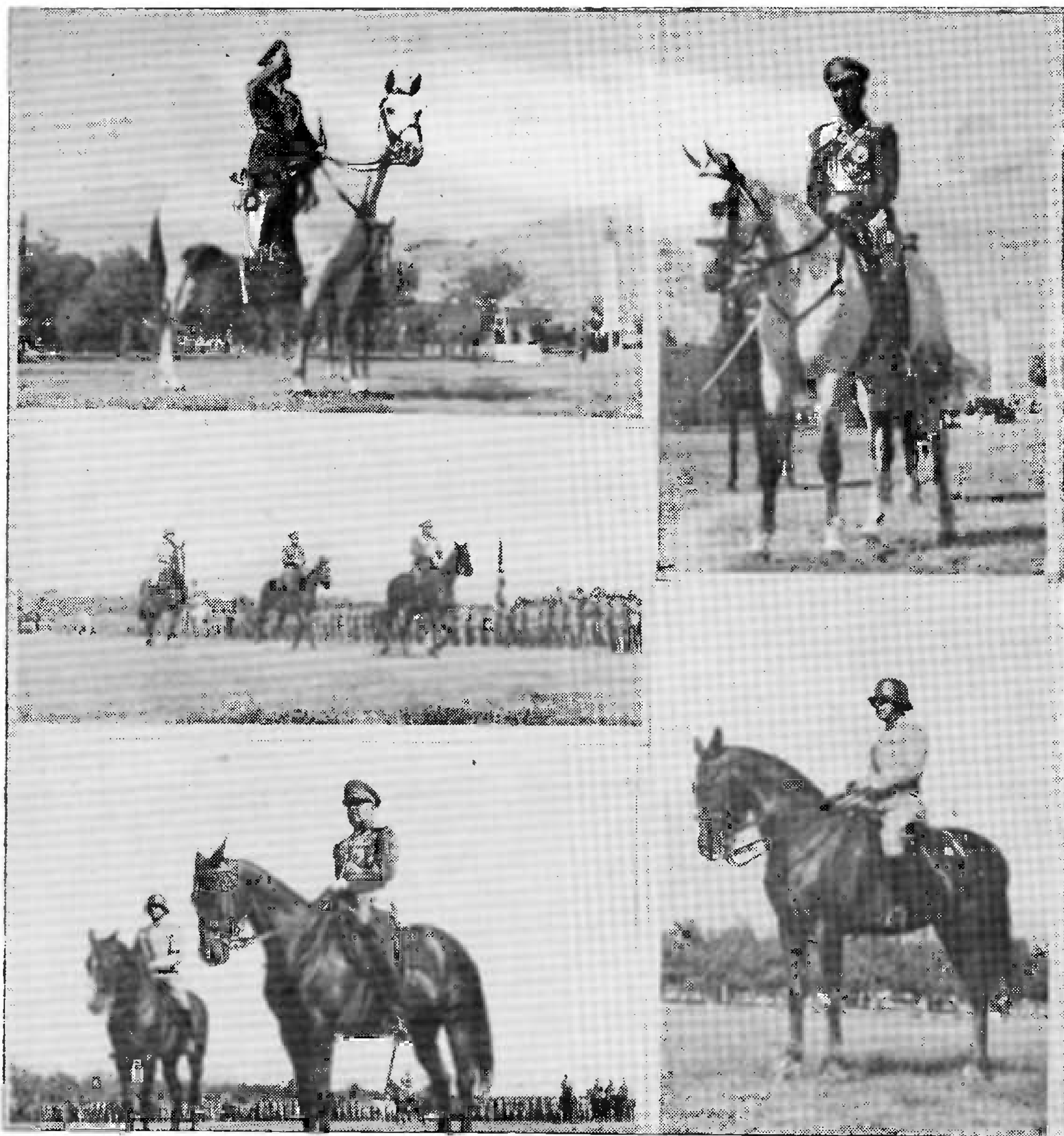
ملی‌فضایلو اودصلح غوښتلو غوره‌سیاست مونږته‌موقع را کړی ده چه په‌دي‌بحرانی وخت کښې آرام‌واوسواوپه‌قوی‌امیدسره دنوروآرامتیاوغواړو .

زه‌ډېر خوش‌یم‌چه‌زمونږ گوندیان‌اود افغانستان‌ټول دوستان زمونږ دملی سیاست‌په اساس او آرزو گڼانوپوه‌شوی‌دی اوداحترام‌په‌ستر گه‌ورته گوری‌په‌دي مبارك ساعت کښې دزړه د کومی دعا گانې چه‌زما دسپاس گذاری بهترین مظهر‌دی دافغا نستان دلوړ قائد شهید اعلیحضرت نادرشاه په‌پاك روح اودشهیدانو په ارواح استوم او دخاوند تعالی ددربار څخه د عالم بشریت صلح اونیکبختی غواړم .»

وروسته‌تردي همایونی اعلیحضرت‌دټولوحاضرینوسره حضوری‌چمن ته‌دعسکری رسم گذشت د کتلودپاره‌تشریف‌ویوړاوټول‌عسکرپه‌خورا انتظام تېرشوه ، اود عسکر دتېرېدلو منظره دخوښۍ اومسرت‌وړوه .

دګران هواد داستقلال دجشن دشپږ ویشتم کال

لهمناظرو څخه دعسکری رسم ګذشت پهورځ

۱:- دوه لمړي عکسونه له ښي خوا : اعلیحضرت معظم همایوني داستقلال ګټونکی شهیداعلیحضرت دمزارلورته دتعظیم‌رسم پهځای کوی - اعلیحضرت همایوني دشاهانه عساکر وسلام قبلوی .

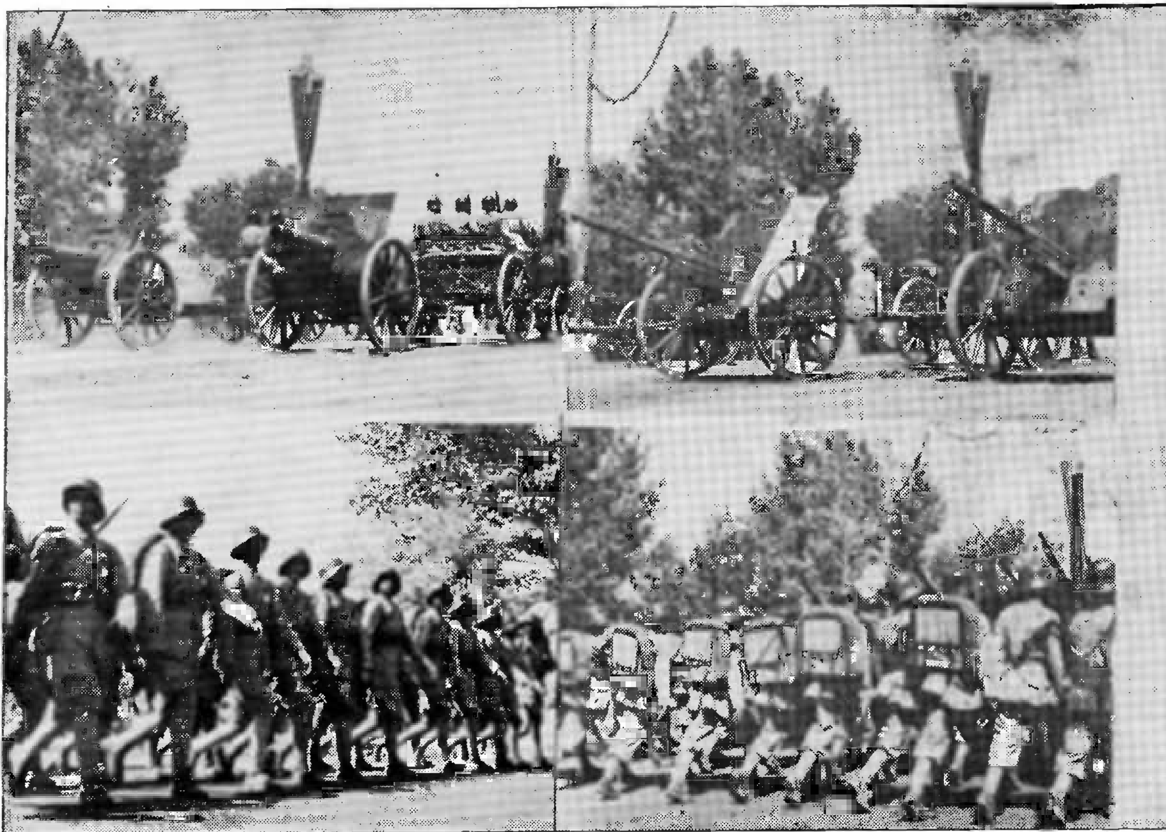
دریم‌ور فوتوګان: په لمړی قطعه کښې والاحضرت‌غازی‌سپه‌سالار، والاحضرت دمرکزی‌قواو قوماندان ، ع مش، رئیس ارکانحربیه عمومیه .

پهدوهمه قطعه کښې والا حضرت غازی سپهسالار ، والاحضرت دمرکزی‌قواو قوماندان .

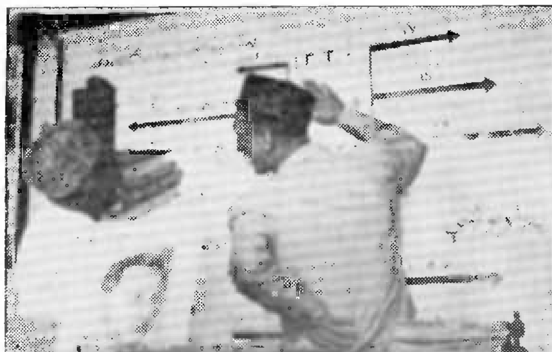
په دریمه قطعه کښې یوازی دمرکزی قواو قوماندان .

د گران هواد د استقلال د جشن د شپېږ ویشتم کال

له مناظرو څخه دعسکري رسم گذشت پهورځ

۲- لهښي خوا: لمړی قطار یوهدسته توپونه چهپهرسم گذشت کښې شامل‌و، بل‌قطار د پلو عسکرو دوه قطعې چه د ښاهي گردمخه تېرېږي .

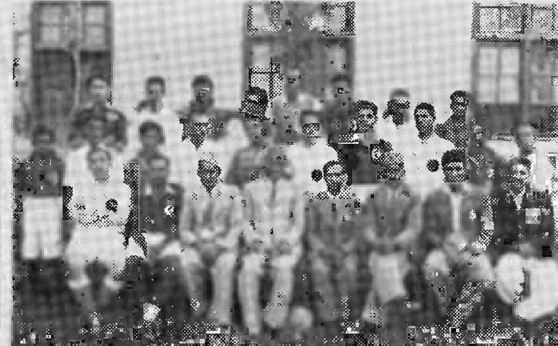

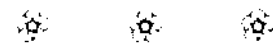
۳- لوړنی خوا: اعلیحضرت همایونی چه له‌ننداړتون څخه اوزی، اعلیحضرت همایونی دمطبوعاتو په‌غرفه کښی، دیوی پیاده قطعی رسم گذشت، یوه بطریه‌تپک خولی توپونه درسم گذشت په‌ورځ ، دآریانا اودپښپور د اسلامیه کالج ټیمونه ، یوه دسته سپاره‌د آسونو ځغلولو په‌مسابقه کښی، ملی اتن ، هغه سهور چه‌له مانع څخه خپل اس تیروی .

« ورزش وتربیهٔ بدنی درنژاد افغان ازبدو پیدایش توأم بوده چنانچه ورزش های بدنی ملی این توده ازقرنها به اینطرف همیشه جاری است ، حکومت افغانستان طوریکه دربارهٔ همه امور حیاتیهٔ کشور متوجه شده وپلانهای کافی ومستفید ی روی دست گرفته است راجع به سپورت نیز از هرگونه بذل مساعی وتشویق فروگذ اشت ننموده ، چنانچه درین سالهادرسپورتهای عصری که امروز بممالك متمدنه رواج دارد نیز جوانان افغان تفوق خود را نشان داده و ثابت کرده اند که به آسانی میتوانند گوی سبقت را از دیگران بربایند »

د آریانا د فټبال ټیم د افغانی ټیمونو قهرمان چه د ۱۳۲۲ - او ۱۳۲۳ کال د استقلال په جشنو کښې په هندی ټیمونوغالب شویدی .

لنډه داچه تر (٦) ورځو پوری سمدستا کلی پروګرام سره سم ډول ډول لوبی او نمایشونه و شوه او دامِلی اختر په ډېره خوښی او مسرت پای ته ورسید ٠

دسیلاب په اثر خساری

او تلفات

داسد په ۷ تاریخ دسمت شمالی په درو او دکابل په نورونواحیو کښې جوی طوفان پېښ شوی ؤ او ډېری خساری ئې ورسولې مخصوصا د ګلدری اوفرزي په شاؤخوا کښې دباداو باران تر طوفان وروسته داو بولوی سیل راغلی او له بده مرغه ډېر ومالی او جانی خسارو او تلفاتو باعث ګرزیدلیدی ددې خبر درسیدو سره سم دمتبوعه حکومت له خوا یو او ی صحی او حسابی هیئت چه ځنی علماء هم پکښې شامل وه د رېږ ج والی کابل تر ریاست لاندی دپېښی شوې حادثی ځای ته واستول شوه چه دسمت شمالی دمامورینو دهیئت په ملتیا د مصیبت وهلو په تسلی او تداوی لګیا شی او د تلفاتو دشمېر په ترتیب کښې لازمه مرستی و کړی او متعاقبا والاحضرت اشرف صدراعظم صاحب حسین کوټ ته تشریف فرماشوی - او شخصا ئې ددې نا ګواره واقعې دتأسف اظهار وفرمایه او اهالیو ته ئې ډاډ او تسلی ور کړه ٠

او همداسی داسد په ۱٤ تاریخ دماسپښین پر ۳ بجو همایونی اعلیحضرت حسین کوټ ته تشریف فرماشو او په داسی حال کښې چه دشاهانه ډېر رعایا، اعزه او معاریف راټول شوی و دسیل دمصیبت او هغی صدمی په نسبت ئې چه و ګړو ته رسیدلی وه خوراخواخوزی څر ګنده کړه، او پخپلو اوږدو توصیو اومؤثرو وینا ؤ ئې دمصیبت لیدونکو دزړو تسلی او تشفی وفرمایله، حاضرینو په تاودواحساساتو سره دذات همایونی دوینا ؤ استقبال وکړ او دملت او مملکت دسعادت په دعا کښې ئې دشاهانه ذات سره په ډېره ګرمجوشی شر کت و کړ ٠

همایونی اعلیحضرت دهغو ذواتو سره چه ددوی دملګری شرف ئې درلود پر ٥ بجو کابل ته مراجعت وفرمایه او بر سېره په ډاډ ګېرنی او غم شریکی چه زمونږ محبوب پادشاه دخپلو مصیبت لیدونکو رعایاؤ سره وفرمایه صالحه مقاماتو ته ئې هم امر صادر کړه چه دخیریې دصندوق څخه دی اته لکه افغانی په دی لار کښې صرفی شی ٠

او بیا همدردی او نوع پرستی په اساس اودا چه مرسته کول د پښتون ملت یو پوخ پښتنی قانون دی نو تول اقتصادی موسسو او شر کتو دغم شریکی د احساساتو له لامله ۲۰ لکه افغانی داعانی په توګه قبولی کړی ٠

لښکری او کشوری مامورین او اهالی هم هر یو خپل په توان سره اعانه ونه سپمو له ، او هغه پیسې چه راغونډې شوی وې ، دداخله وزیر اودولایت کابل دوالی اومستوفی اونور هیئت په ذریعه هغوی ته وو یشلی شو ٠

دافغانی نظامی هیئت عزیمت

و هند ته

دقوس په (۱۱) تاریخ یو نظامی هیئت دع،ش محمدعمرخان دحربیې دار کان رئیس تر ریاست لاندې دهند وخواته حرکت وکړ ۰

دا هیئت د برطانیا او امریکا د نوو وسلو او نظامی مرکزو او عسکری موسسو د کتنې دپاره دهندوستان خواته عزیمت وکړ، اودا مسافرت دبرطانیای عظمی ددولت اودا تازوی دلوړ دولت د بلنې په اثر په عمل راغی ، دبرطانیا او امریکا دوزارت مختاریو آتشه ملیتران په کابل کښې ددغه هیئت سره ملګری و ، دافغانی هیئت ددعوت دسیراو ګرځېدلو اومطالعاتو دپاره دمخه پروګرام ترتیب شوی و وروسته دلازمه زایود کتنې څخه ددلوېه (۱۱) تاریخ دافغانستان نظامی هیئت له (پېښوره) څخه دجلال آباد خواته حرکت وکړ جناب جنرال سکات دپېښور دقواؤ عمومی قوماندان اویوعده صاحبمنصبان دافغانی هیئت دحرکت په وخت کښې حاضرشوی وو ،اودوداع په وخت کښې داحترام ګارد دتعظیم مراسم پرځای کړل،د(تورخم)پرو پش ،دلنډی کوتل قوماندان بر ګېډیر کننګهام او داحترام ګارد،داحترام اووداع مراسم ایفا کړل، په افغانی سرحد کښې یو ټولګی ژاندارمی اوپه کمکی خیبر کښې یوی عسکری ټولګی دهیئت دښه راغلې مراسم په عمل راوړل ، په جلال آباد کښې هم د نظامی قواؤ قوماندان اویوې ټولګی دافغانی هیئت استقبال وکړ اوددلوېه (۱۳) ورځ کابل ته راورسېدل .

دا فغانستان نظامی هیئت دخپل مسافرت په دوران په (هندوستان) کښې په کمال حرارت او ګرمجوشی سره دهندوستان اوا تازونی درسمی مقاماتو اوصاحبمنصبانو له خوا استقبال شوی اوخورا ښه خاطرات ئې دځا نه سره راوړی دی ، اوهغه احساسات ئې چه د هند وستان په نظامی او سیاسی خلقو کښې اوپه امریکا ئی نظامی مقاماتو کښې مشاهده کړیدی، امید اروچه د افغانستان دعسکری هیئت مسافرت په هندوستان کښې دافغانستان اوهند ددوستانه اوروغی غوښتلو دعلائقو په ټینګولو اوتشئید کښې تر پخوا ډېره اغیزه وکړی اوددې دوؤ همسایه مملکتو د یووالی او نزدیکت زمینې په لا زیاتی راغونډی کړی ۰

دورېښمين سړك افتتاح

دقوس په ۱۲ تاریخ دسهار په شپږ نیمو بجو چه والا حضرت اشرف صدراعظم دډاکترانو په مشوره دژمی تېرولو دپاره جلال آباد ته حرکت وفرمایه په لس بجو وریښمین تنګی ته چه د کابل اوجلال آباد په مینځ کښې نوی سړك شروع کېږی ورسید ۰

په دی حال کښې چه د کابل دوالی وکیل اوډېرو خلکو دوالا حضرت دورو د انتظار دراود

په ډېره گرمجوشی سره ئې پذیرائی وکړه ، اشرف والاحضرت ددغو خلکو د حرارت او د مینې څخه ډکه پذیرائی د تشریفاتی ټولی داحترا ماتو سره په ښه شان قبول کړل او دغې دروازې په مقابل کښې چه په ملی بیرق مزینه شوې وه ودرېد .

په دې موقع کښې د معارف د هلکانو څخه یو کوچنی هلك دافتتاح قیچی والاحضرت اشرف ته تقدیم کړه او والاحضرت اشرف په ډېره خوشحالی دغه قیچی د دغه کوچنی څخه واخستله او درې رنګه فیته ئې پرې غوڅه کړه او دغه اوږې سړك ئې د همایونی اعلیحضرت په نامه افتتاح کړه .

دافتتاح مراسم په لسو بجو اوشلو دقیقو خلاص شوه او والاحضرت اشرف پخواتر ماسپښینه د جلال آباد په لوری خپل سفر ته دوام ورکړ او په درگو کښې د مشرقی د نائب الحکومه وکیل او عسکری قوماندان چه د والاحضرت اشرف مخې ته راغلی و په دغه ځای کښې ئې د والاحضرت اشرف استقبال او پذیرائی وکړه او وروسته تر دې ئې د والاحضرت د معیت او ملگرتیا شرف حاصل کړ ، او په ۳ بجو والاحضرت اشرف صدراعظم د جلال آباد ښار ته ورسید او د ورود په وخت کښې د والا حضرت اشرف صدر اعظم هر کلی او ستړی مشی او د استقبا ل مراسم د ملکی او عسکری مامورینو ،علماؤ ، اواعزه او معاریفو او مشرانو له خوا په ډېره مینه او حرارت اجرا شو .

والاحضرت صدراعظم په مشرقی کښې :

د قوس په ۱۵ تاریخ په یوولسو بجو والا حضرت اشرف صدر اعظم په داسې حال کښې چه د مشرقی دولایت دنائب الحکومه وکیل هم ورسره و د جلال آباد د محبس د تعمیر چارې وکتلې .

او په دغه ورځ ئې دماسپښینه وروسته په درو بجو عسکری قشله هم وکتله او د رضائیت اظهار ئې وفرمایه .

او د قوس په ۱٦ تاریخ والاحضرت اشرف صدراعظم په داسې حال کښې چه د مشرقی دولایت د نائب الحکومه وکیل هم د دوی د معیت شرف حاصل کړی و ، لغمان ته تشریف ویووړ لمړی والا حضرت اشرف د مهترلام علیه الرحمه زیارت ته تشریف ویووړ او د زیارت نه وروسته ئې د تیگرو مسجد جامع ته د جمعې د لمانځه دپاره تشریف راووړ او د لغمان د خلکو څخه ئې خوشحالی ښکاره کړه او په شلورنیمو بجو ئې بیرته جلال آباد ته مراجعت وفرمایه .

او د جدی په ۲۲ تاریخ والاحضرت سره د نائب الحکومه وکیل او د عسکری قوماندانه د ماسپښین نه وروسته په ۱۰ نیمو بجو د شینوارو د لوی حکومت خواته حرکت وفرمایه ، او د دغې منطقې د ملکی او عسکری مامورینو او معززینو او مشرانو سره ئې ملاقات وکړ او د لازمی هدایاتو د ورکولو نه وروسته ئې دغه ځای خیلو عسکری قشله هم وکتله ، او د هغه نه وروسته ئې د کمکی خیبر خواته تشریف ویووړ او په دغه ځای کښې ئې هم د عسکری منصبدارانو سره ملاقات وکړ او د کمکی خیبر عسکری قشله ئې هم وکتله او په شلورنیمو بجو ئې بیرته جلال آباد ته تشریف راووړ .

دحوت په اخرینیو ورځو کښې دمشرقي دولایت دمربوطو اطرافواو محلا تولکه کامه، شینو ار مهمند ره، رودات ، خو گیانۍ، لغمان، نور ستان او نورو ځایوعلماء، سادات ، مشائخ ، معاریف معززین او مشران چه دمشرقي دولایت دنائب الحکو مه وکیل هم حضور درلود ، دشاهي باغ په صالون کښې دوالاحضرت اشرف صدراعظم په حضور مشرف شوه ، والاحضرت دټولوسره لطف اونوازش اوهمدردي ښکاره کړه‌او گټورنصائح ئې ورته وکړل چه‌ټولو حاضر ینوپه ډیره‌مینه دغه‌جامع نصائح‌واوریدل اومجلس وروسته دډوډي دخوړلواو لمانځه‌نه دگران اومحبوب زلمي پادشاه اعلیحضرت محمدظاهرشاه‌دعمرداوږد والي په‌دعاخاتمه ومو ندله .

۞ ۞ ۞

والاحضرت اشرف صدراعظم چه‌سږ کال ژمی په‌جلال آباد کښې د ړاگړانو په‌نظریه‌تیر کړ . دحمل په (٦) تاریخ ددوشنبې په ۱۲ بجوئې په خیریت‌ه کابل ته تشریف راوړ

۞ ۞ ۞

داتل سید جمال‌الدین تابوت

راوړل وطن ته

زمونږ خواخوږي حکومت چه‌تل‌دخپل وطن دنامتو اوتاریخي رجالوقدر کوی‌اودوی زیار اوخدمتونه داحترام‌په‌سترگه گوری،سږ کال‌په‌دې فکر کښې شوچه‌دوطن اتل اونابغه‌زوی‌یعني دپښتون سید نعش‌تر(٤٧) کالووروسته افغانستان‌ته‌راوړي ،اوپه‌خپل‌خاوره کښې ئې ښخ کړي.

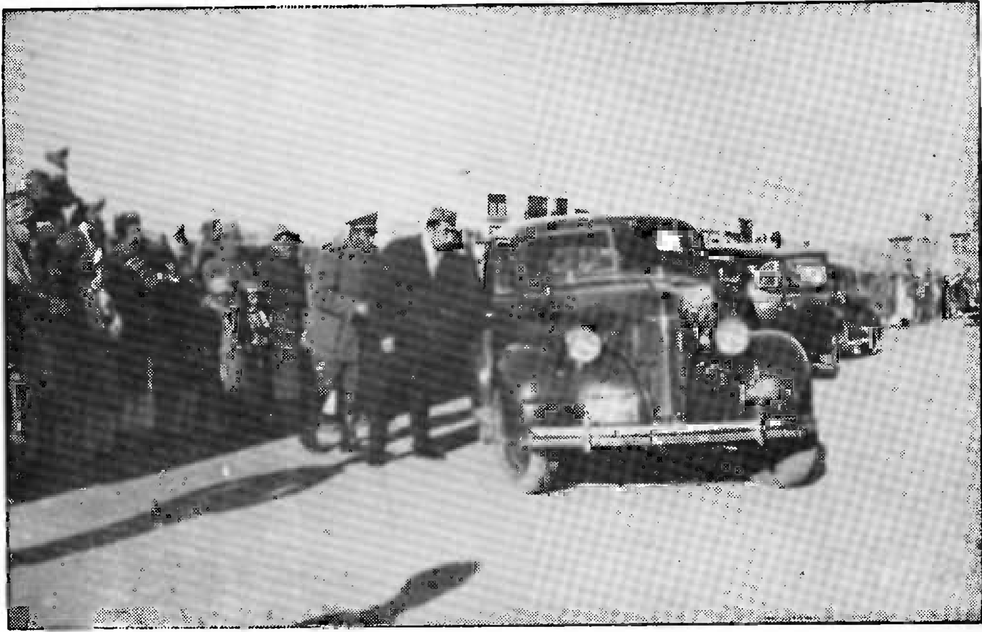
هماغه وچه ع، ج فیض‌محمدخان د همایوني اعلیحضرت لوی‌سفیر چه‌په‌انقره کښې‌دی. دتورکیې جمهوري‌دولت ته‌ئې دافغاني‌حکومت دارادې او امرسره سم‌مراجعه وکړه‌چه‌د سیدتابوت افغانستان ته‌نقل کړي. زمونږ دوست اوورور دتورکیې دولت‌په خورا رضایت‌ددې امرسره موافقت وکړ او په‌دې‌وسیله‌ئې دتورک‌دملت دوستي اوصمیمانه احساسات پښتون‌ملت‌ته‌یوپلا بیا تائید کړه.

ددې‌موافقه په‌اثر ښاغلي عبدالرحمن‌خان دهمایوني اعلیحضرت سفیرپه بغداد کښې، دحضرت سیددتابوت مشایعت دپاره‌مقررشو ،اودخپل عزیزوطن خواته ئې حرکت کړ.

دسیددتابوت لمړي‌په‌عراق کښې‌درسمي‌رجالو اوعراقي‌ورونو له‌خواپه‌خوراتجلیل اواحترام استقبال‌وشو ،اوبیا په کراچی کښې داعلیحضرت دقونسل اودافغاني اتباعو اودایران اودعراق‌د قونسلانو اودنورو مسلمانانو له‌خوائې ده‌رکلي مراسم اجراشوه اوډلې‌ډلې د کراچی مسلمانان د حضرت‌سید دمړي‌دفاتحې دپاره هلته داعلیحضرت قونسلگرۍ ته ورتله.

همداسې په‌لاهور اوپیښور په‌ښارو کښې دهند دمسلمانانودعمومو طبقاتو اودعلم دهواخواهانو اوهندي ورونو اودهند دحکومت دمامورینو له‌خواپه‌ډیر احترام استقبال وشو، اودجدي‌په(۷) تاریخ افغاني سرحد ته‌وارد اود مطبوعاتي اوعرفاني هیئت له‌خوائې استقبال وشو اوپه (۸)تاریخ جلال آبادته ورسید.

دحضرت سید تابوت په کابل کښې

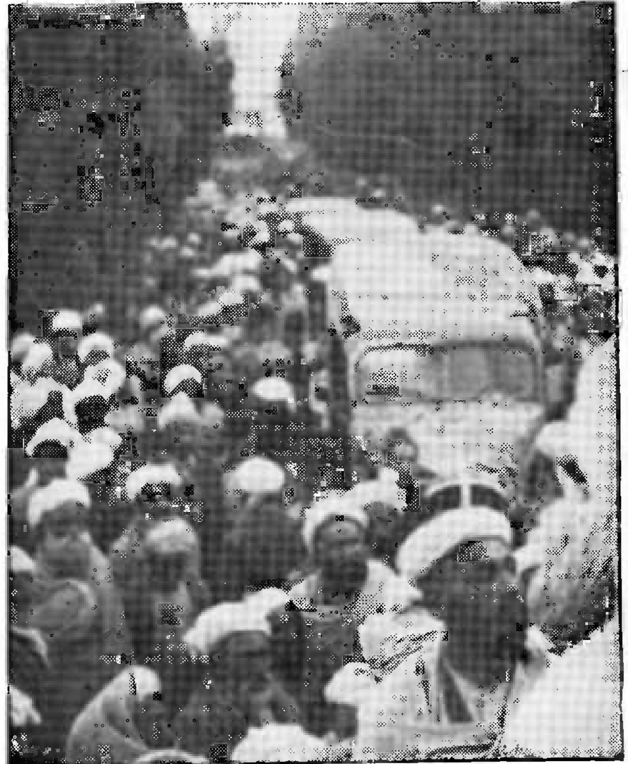
دحضرت سید تابوت دحقوقو اوسیاسی علومو دفاکولتې پهمخ کښې چه اهالی اوعالی رتبه مامورین ئې پذیرائې کوی .

دحضرت سیدتابوت دحقوقواوسیاسی علومودفاکولتې پهاحاطه کښې چهدفاکولتې شاگردان اوعالی رتبهمامورین ئې پذیرائې کوي .

د حضرت سید جمال الدین تابوت په جلال آباد کښي

په باغ شاهی کښي والاحضرت
صدر اعظم او نور عالی رتبه لښکری
او کشوری مامورین او ملکی
معززین د سید د تابوت
پذیرائي کوی.

نودجنازی تر رار سید لو وړاندی دمشرقی ټول علماء او سادات ،مشائخ اوسپین ږیری
اعزه او معاریف اونور خلك او د معارف شاگردان پهباغ شاهی کښې دسیددجنازی داستقبال
دپارهدسرك دواړوغاړوته پهډېراحترام سرهولاړوو، پهدغهوخت کښېوالاحضرت اشرف صدراعظم
هم تشریف راوړاوپهډېر شفقت سرهئې دحاضرینوسره پوښتنهوکړه ، اوبیاحاضرینو تهئې د علومـو
او اخلاقو اودنیوی اواخروی ټولو کامیابیو دګټلو اوحاصلولو دپارهیو جامع وصایا ایراد
کړل چهحاضرین ئې پهاورېدلو ډېرزیات محظوظ شو.

همدغهشان دحضرت سید دجنازی درارسیدلو پوری، دې حالت دوام درلود اودوالاحضرت اشرف
دغهشفقت اومهربانی په خلکو کښې ډېراثر وکړ.

دحضرت سید تابوت شپهپهباغ شاهی کښېو، اود جدی په (۹) تاریخ سهار کابل خواته په
حرکت شو، اوخرنګهچهمقرره شوی وه، دماپښین پهدوو بجو غازی والاحضرت دحربوزیراووالاحضرت
دمعارف وزیر اودصدارت عظمی معاون او والاحضرت دمرکزی قواؤ قوماندان اود اسلامی
خارجی مملکتونو سفیران اوداخلی وزیران اونوروعالی رتبه لښکری او کشوری مامورین پهبګرامیو
کښې یوځای شوی او دحضرت سید دتابوت پهانتظار کښېو، دسیدتابوت پهدوونیمو بجو بګرامیو
تهورسید ،اولمړی ی دتشریفاتی عسکری قطعی له خوا رسم تعظیم اواحترام وشو ،اوبیاوروسته ټولو
مستقبلینو پهډېر احترام دتعظیم رسم پرځای کړه، وروسته تردې دجنازې موټر دکابل خواته حرکت
وکړ ، او ترشائې دمستقبلینو موټرونه په یو مخصوص ترتیب روان شوه ، په لیار و کښې داهالیو
له خوا چه دبګرامی پیاتر سیاه سنګه پوری د سرك پردواړو غاړو ولاړوه ، اودسید دتابوت
پهانتظار کښېو ، پهډېر خوشحالی اوجوش وخروش ئې پذیرائی وکړه اود«روح دې ښادوه سیده»
پهږغ ئې ښه راغلې ورته کړله .

دسید تابوت چهدحقوقو فاکولتې تهورسیده لمړی دپولیسو دتشریفاتی قطعی لهخوا دتعظیم
رسم اجراشو ، او وروسته دفاکولتې شاگردانو دسید تابوت دجنازې دموټرڅخه پهډېر احترام
چهپه ملی بیرغ ښایسته شوی و کښته کړه، اودفاکولتې صالون تهئې ویووړ پریوه لوړ تختئې
کښېښود. دقرآن کریم دځو آیتوتراوستلو وروسته والاحضرت دمعارف وزیر اودصدارت عظمی
معاون یوه مختصره اوجامعه خطابه دسید دجنازی په نسبت اودده پهاهمیت کښې ایراد کړه.
دوالاحضرت د وینانه وروسته ښاغلی پژواك دنشریاتو عمومی مدیردداسی لوړو اونابغه اشخاصو
دبرجسته مقام اووجود اوپهملتو کښې ددوی دتاثیرپهشاوخوا کښې خصوصاً دپښتون سید دشخصیت
پهاطرافو کښې یوه مفصله اولوړه بیانیه ایراد کړه ، ترده وروسته ښاغلی بېنوا دپښتو ټولنی معاون
یوهپښتو منظومه چهپښتنی احساسات پکښې نغښتی وه، واوروله، پهپای کښې ښاغلی عبدالرحمن خان
چه دعلامه پښتون سید لهتابوته سره راغلی و ، دسید دتابوت دراوړلو اوپه هرځای کښې دهغه
دلوړې شانداری پذیرائی لنډراپورت ووایه، دده تر وینا وروسته بیا حاضرینو لاس پورته کړه

اودپښتون سید اوږ روح ته ئې دعا وکړه ، او حاضرین رخصت شول د پښتون سید تابوت هغه شپه په فاکولته کښې پروت و .

دجدی په لسمه ورځ ترغرمې دمخه پرلس بجې والاحضرت وزیر دربار، والاحضرت دمرکزی قوا قوماندان اووالا حضرت دمعارف وزیر اودصدارت عظمی معاون اونور وزیران او رئیسان اوعالی رتبه ملکی مامورین دمدیر تردرجې اوعسکر لوړ منصبداران دغنډ مشر تردرجې اود فاکولتو اوعالی مکتبو اودحربې فنونو دمکتبو شاګردان دحقوقو اوسیاسی علومو دفاکولتې په غولی کښې راغونډ شوې وه ، دمرحوم سید تابوت دفاکولتې دمعلمینو او دمطبوعاتو دریاست داعضاؤ پراوږو دفاکولتې لهصالون څخه په ډېر احترام را کوزشو اوټولو حاضرینو رسم تعظیم اجرا کړ - بیانو دټاکلی شوی پرو ګرام سره سم د ښخېدو دځای خوا ته تګ شروع شو ، ترجنازې دمخه یوه قطعه سپاره پولیس وه ترهغه وروسته دپولیسو دوپیاده قطعو حرکت کاوه اوبیا دحربی‌مکتبو زده کونکی اوترهغو وروسته‌دوزارت خانواونورو مملکتی دوائرو اومؤسساتو نماینده ګـان چه د ګلو لاډو نه ورڅخه وه تلل ، لههغه پس د جنازې موټرو ، چه دمعارفو منتخب طـلاب ورسره تلـه ، وروسته رسمی اوملی دوائرو د مامورینو موټران په ترتیب سره رهی وه ، دسړك پرغاړو دمکتبو شـاګردان مامورین اوډېر زیات اهالی ولاړ وه دجنازې‌موټر وورورو دمدفن خوا ته روان‌وځو په ډېر عزت اوا حترام اوتجلیل دپښتون نابغه تابوت دخپل وطن خاورته وسپارل‌شو په‌دې‌وخت‌دقران کریم‌څو آیتوترقرائت‌وروسته‌ټولو حاضرینو دعاو کړه او بیاد کـابل دمرافعې‌قاضی‌دپښتون‌سید دخدمتو اوروحانی مقام په‌شاوخوا کښې وینااو کړه‌په‌پای کښې ښاغلی «توروایانا» دحقو قواوسیاسی دعلومو دفاکولتی‌معلم دمرحوم سیدلوړشخصیت اودده‌مقام او دافکارو تاثیرپه‌شرق‌اوغرب کښې اودده لوړی اوعالی آرزو ګانی د ټولوملتو خصوص مسلمانانو دپاره خوراخوږواوجذابو کلماتوبیان کړل‌ترهغه‌وروسته‌ښاغلی ګویاد مطبوعاتو دریاست‌مشاور دښاغلی خلیل‌الله‌خان« خلیلی » منظومه‌چه‌ددې ورځی‌په‌مناسبت‌ئې جوړه کړی‌وه‌ولوستله‌په‌پای کښې د ګلو ایښوولومراسم‌شروع‌شوه وزیرانو اوکور دیپلوماتیک اودمملکتی اوملی دوایرواوموسساتو رئیسانو په‌ترتیب دپښتون‌سیدمزارپه ګلوپټ کړاودښخیدومراسم تردعاوروسته‌تمام‌شوه .

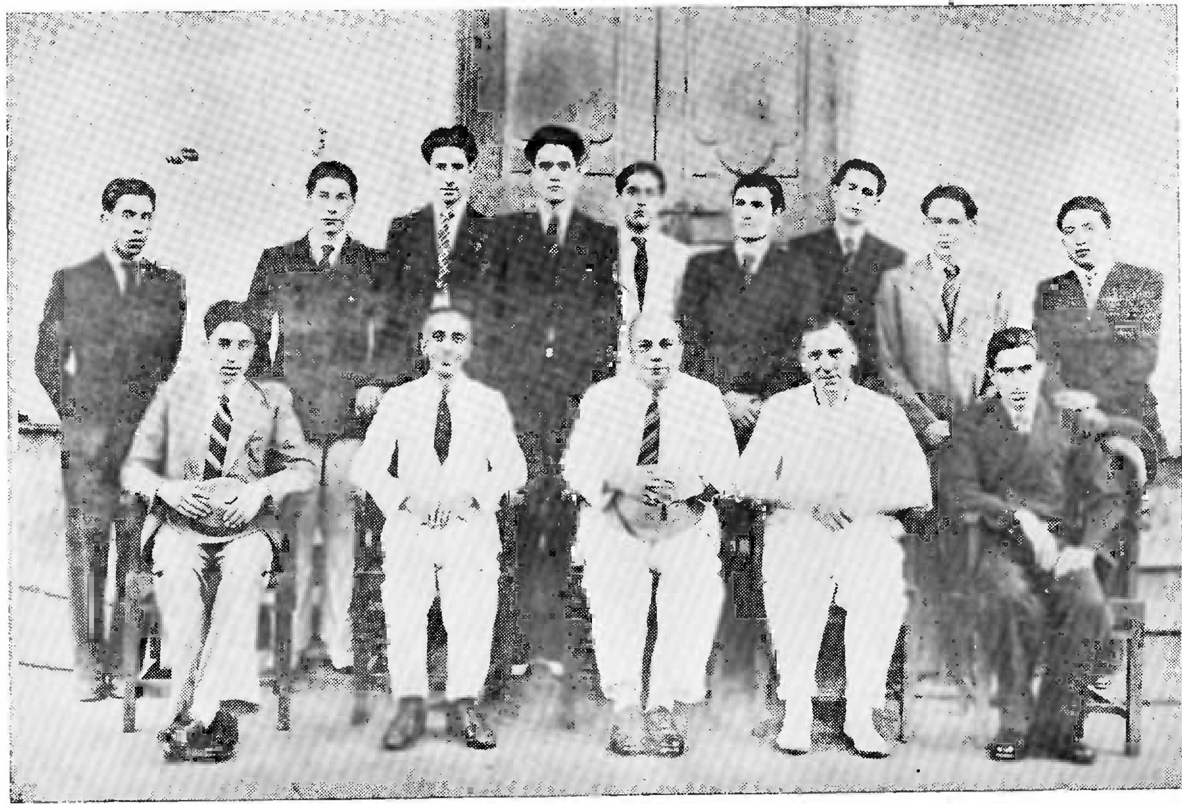
دجدی په یوولسم‌تاریخ‌ترماز پښین وروسته پردووبجوزمونږ علم پالو نکی اعلیحضرت او زلمی ټولواك دپښتون سیدمزار ته په‌داسی‌حال کښې چه‌دمطبوعاتو مستقل‌رئیس‌هم‌ورسره وتشریف یووړلمړی دجناب‌قاری محمدعمرخان لهخوادقران کریم‌څو آیته‌ولوستل‌شول‌اوهمایونی‌اعلیحصرت‌و مغفور سیدروح ته‌په‌ډېر اخلاص‌دلوی‌خدای‌دربارته دعاو کړه‌اود ګسلولاډ ئې‌دسید پرمزار کښېښودوروسته دمطبوعاتو مستقل رئیس‌دملو کانه‌ذات ددې‌قدرشناسی په‌نسبت چه په‌حقیقت کښې دعـلم‌اوعرفان احترام دی دهمایونی‌حضورته د شکران عرض و کړاودسید جمال‌الدین دهوړاوډل ئې خپل‌وطن ته دمملکت

دافغانی مطبوعاتی هیئت پلیرانی په یولی کښی، (هغه وخت چه د هند د مطبوعاتو دوزیر له خوا بلل شوی ؤ)

ناست خلق له ښی خوا : آقای کرنیل ویر د هند د نشریاتو د اداري رئیس، ښاغلی عبدالرحمن پژواک د افغانستان د نشریاتو عمومی مدیر، د هند د جنوبی وزیر، جناب سر سید احمد د هند د مطبوعاتو وزیر، ښاغلی سید قاسم رښتیا د افغانستان د مطبوعاتو د مستقل ریاست معاون، ښاغلی عبدالحی حبیبی د افغانستان د ادبی فاکولتی رئیس او د پښتو ټولنی کفیل، آقای بازمن د هند د مطبوعاتو د وزارت معاون.

ولاړ خلق له ښی خوا : آقای شرما دافغانی هیئت مهماندار، آقای کپتان هوس د هند د مطبوعاتو د وزارت د معاون نایب، جناب سر اولاف کیرو د هند د خارجه وزارت کفیل، آقای تاپه د هند د مطبوعاتو د اداري د معاون نایب، آقای حمید د هند د رادیو د عمومی مدیر کفیل.

دطبي فاکولتې دمتعلمینو یوه ټولګۍ چه دتشریح دتطبیقاتو دپاره هند ته لیږل شوی وه او دبمبئی
په (جی جی هسپتال) کښې دهغې مؤسسې د پروفیسرانو سره.

دراتلونکو ترقیاتو د ډیر والی د پاره نیک فال وشمېره همایونی اعلیحضرت هم مرحمت آمیزه اظهارات وفرمایل او ضمناً ئې له دې څخه چه ددې د پاچهی په وخت کښې دافغانستان دداسی نوموړی اونامتو زوی هډوکي خپل وطن ته راوړه شوه دزړه خوشی څرگنده کړه او دافغانستان حقیقی اوړ والی او ترقی ته ئې خپل امیندونه نوی کړه بیائې وبله پلا دعاو کړه او مراجعت ئې وفرمایه دهمایونی اعلیحضرت د گلودلاړ په منځ کښې داجمله لیکلی شوې وه :

« د گلو دا گیډۍ چه زمونږ دزړه دعواطفو نمایندهده دپښتون سید جمال الدین پرپاك مدفن دده دافکا رو عظمت جلالت اوقدر په اسلامی نړۍ کښې څرگنداوښکاره دی زدم او مبارك روح ئې دوطن په غېږ کښې آرام او خوبښ غواړم. »

۞ ۞ ۞

دمطبوعاتی هیئت تګ هند ته

دحوت دمیاشتی په اواسطو کښې یو مطبوعاتی هیئت دهند دحکومت له خوادعرفانی اومطبوعاتی مؤسسو دپیشر فتونود کتنی د پاره په دوستانه ډول دعوت شوی و ، اودخپل اقامت په موده کښې دهند دحکومت میلمه و ، دې هیئت دخپل اقامت په ورځو کښې دډیلی داویو خلکو اود مطبوعاتو اوجرائدو خاوندانو سره ملاقاتونه وکړل اودغه ځای عرفانی اوتاریخی آثار ، عالی ښوونځی او دډیلی د راډیو مرکزاو کتابخانی اونور ځایونه ئې ولیدل ، دحمل په څلورم تاریخ دډیلی څخه د لاهور په لوررا روان شو ، په لاهور کښې هم دپنجاب صدراعظم دوی ته دعوت ورکړ او په دغه ځای کښې هم دجرائدو خاوندانو د دوی ملاقات ته ځانونه ورسول ، افغانی مطبوعاتی هیئت په لاهور کښې دخپل اقامت پموده کښې ددغه ځای دارالفنون اوعالی مکاتب اوتاریخی آثار هم وکتل اووروسته ئې دپېښور خواته حرکت وکړ ، په پېښور کښې دیوی ورځی اقامت نه وروسته دجلال آباد په لورد کابل خواته روان شو ، اوپه یوه بجه کابل ته ورسید .

دې هیئت دتشکر تلگرام دهند د حکومت اودهغوی دمطبوعاتی اوعرفانی موسسو دمهمانوازۍ اومساعدت په نسبت چه ددوی دسفر په وخت کښې عملی شوی ودجناب سرسید سلطان احمد دهندوستان داطلاعاتو اونشریاتو دوزیر په نامه مخابره کړی او ضمناً ئې ددواړو مملکتو په منځ کښې دډیرو روزافزونو مطبوعاتی او عرفانی علائقو دتقویه کولو په نسبت د امیدواری اظهار کړی .

ددغه تلگرام ځواب دجناب وزیر مطبوعات له خوا هم په دې لاندنیو الفاظو راغی « ستاسی دمرحمت کارانه تلگرام نه ډیر ممنون شوم او پوره اعتماد لرم چه زما دملاقات خاطری به تاسی ته هماغومره شوی لکه چه ماته دی ، زه به همیشه پخپلی ټولی توانائی آماده اوسم چه د دواړو مملکتو دمؤسسو په منځ کښې دتهذیبی روابطو او صمیمانه علائقو په تاسیس اوتشیداووړاندی تللو کښې کوښښ وکړم »

۞ ۞ ۞

دادعوت زمونږ د گران هواد په معارف اومطبوعاتی محافلو کښې د قدرشناسی په نظر تلقی شوی دی اویقین لرو چه دافغانی مطبوعاتی هیئت سفر به هند ته ددې علائقو اوروابطو دتشیدباعث اوددې رازمو جباتو په اثر به ددوو ملتونو ترڅې والی او ښه مفاهمه به له پخوانه ډیر زیات حاصل شی ·

د نړۍ پېښې

په ۱۳۲۳ کښې

لیکونکی ښاغلی «رښتیا»

دا کال د جګړې د ټولو کلونو نه زیات اهمیت لري ځکه چه په دې کال کښې د جګړې اوله برخه خپل پای ته نژدې شوه او دا ښکاره شوه چه المان مات شو او د ۱۳۲۴ په دوهمه میاشت کښې دې مسئلې حقیقت وموندو او المان بې له شرطه تسلیم شو اوس جګړه یوازې په شرق اقصی کښې جاري ده او هیله کیږي چه د ۱۳۲٤ کال د تمامید و نه پخوا په دغه منطقه کښې هم محاربه پای ته ورسیږي .

ښاغلی سید قاسم خان «رشتیا»

نو په دې لحاظ داو یلای شو هر کله چه نړۍ په دې پنځو تېرو کلو کښې د ډېر سخت مصیبتو نه لیدلی وروسته تر دې چه د بنی آدم د بدبختی دوره تېره شوې وي او یوه داسې نوې دوره به مېنځ ته راشي چه ټول ملتونه به په امنیت ، اتحاد ، ورور ګلوي ، مساوات او رفاهیت ژوند وکړي د دنیا ټول منابع او ګرد قوا به د انسانانو د پرمخ تګ په لاره کښې صرف شي او په د دغه شان به یوه نوې او ښایسته دنیا جوړه شي .

هر کله چه د اروپا د جګړې ختمید ه یوه فیصله کوونکې واقعه بلل کیږي نو مونږ مجبور یو چه خپل اجمال تر هغه وخته پورې چه المان رسماً او کاملاً تسلیم شو ، پسې اوږد کړو او د امقصد مونږ مجبوروي چه د ۱۳۲٤ د یوې نیمې میاشتې واقعات هم په خپله مقاله کښې داخل کړو ځکه بې له دې زمونږ خبرې ناقصې او ناتمامه پاتېږي . امید کوو چه ګران ویونکی له دغه تصرف څخه خوا بدی نشي .

اګر که هغه وخت چه یوه واقعه خپل پای ته رسیږي د هغې واقعې د مختلفو مراتبو او مدارجو بیانول د خینو خلکو په نظر تحصیل حاصل معلومیږي مګر بیا هم د تاریخ په لحاظ او ددې دپاره چه سړی یوه حقیقي نظریه د هغې واقعې په شا و خوا کښې حاصله کړي لازمه ده چه هغه مراتب او مدارج چه دې واقعې ته منجر شوي دي ، ښه مطالعه کړي . نو له دې جهته مونږ مجبور یو چه هغه تېر واقعات چه د المان د ماتې او د اروپا د جګړې د ختمید و مقدمات بلل کیږي په لنډه دول بیان کړو .

داروپا جنګ :

شرقي محاذ : ددې کال (۱۳۲۳) په سر کښې دروسانو حملو(چه دستالینګراد د بېرته نیولو (یعني د ۱۳۲۱ دژمی) وروسته په قطعي طورسره متوقفې شوې نه وې) دوام وکړ اوسر ولښکرو الماني‌انو دخپلې خاورې څخه وایستل اوددوی په متصرفه علاقه کښې لکه پولینډ ، رومانیه ، اود بالتیک په جمهوریتو کښې داخل شول دبلې خوا فنلینډ اورومانیې ددوی سره صلحه وکړه اوبلغاریې هم ومنله چه روسي قوا ددوی دبندر و اوهوائي میدانو څخه کار واخلي دی وضعیت دروسانو دپرمخ تګ په لاره کښې خورا ډېره اساني پیدا کړه اوددوی په فصل کښې روسانو تولو رومانیه اودپولینډ اودبالتیک دریاستو ډېره برخه ونیوله اوپه یوګوسلاویا کښې هم داخل اودمارشال تیتو دیوګوسلاویا دملي مشر دقوا ؤسره یوځای شول اودالمان خاورته ئې ځان نژدې ورساوه .

په منځ کښې د سرولښکرو قوا ؤ دشمالي پولینډ اوجنوبي لیتوانیا په لاره کښې خپل قوا دشرقي پروشیا په خاوره کښې داخل کړل اودالمان لمړنۍ جګړه شروع شوه . دبلې خوا په همدغه وخت کښې دیوګوسلاویا اودسلوا کیا په لاره په هنګرۍ (مجارستان) ننوتل اګر که د مجارستان نائب السلطنه دروسانو څخه مصالحه وغوښته مګرجرمنیانو پرې نښود او نوی حکومت ئې جوړ کړ اودمدافعې ترتیبات ئې ونیول مګربیاهم روسانو دهغه مملکت په خاوره کښې خپل موفقانه پرمخ تګ ته دوام ور کړ اوپه متصرفه علاقه کښې ئې نوی حکومت جوړ او دهغه سره ئې مصالحه وکړه دبوداپست جنګ دوه نیمې میاشتې اوږد شو ـ اودژمی په سر کښې دغه پایتخت هم سقوط وکړ اود استریا په طرف دروسانو لار خلاصه شوه .

په پولینډ کښې روسان اګر که په دوبې کښې وارساته رسیدلی و ـ بیاهم دوارسا جګړه دژمی په سر کښې شروع شوه اوهغه ملي پولینډیان چه دروسانو دنژدې کېدو په وخت کښې ئې په وارسا کښې دالمانیانو په مقابل کښې قیام وکړ ، دروسانو دتوقف په اثر مجبور شول چه پس دډېرو تلفاتو دتحمل څخه ځانونه و المانیانوته وسپاري .

دژمی په سر کښې دروسانو آخرنۍ حمله شروع شوه اودوی لمړی دمرکزی پولینډ په استقامت دالمان داصلي خاورې په طرف خپل فشار زیات کړ اوژر ئې ځانونه د (اودر) سیندته ورسول چه برلین ته نږدې بهیږي په دغه صورت دالمان په خاوره کښې دسلیشیا په علاقه کښې جګړه شروع شوه ـ اګر که المانیانو ډېر کوښښ وکړ چه له خپلې اصلي خاورې څخه مدافعه وکړي لیکن ممکنه نشوه اوشوروی قواژر د(اودر) دسیند څخه هم د (فرانکفورت) اود (کوسترین) په مینځ کښې دالمان په مقابل کښې ور سیدل .

دبلې خوا روسي قوځونو ټول بالتیک اوشرقي پروشیا د(دانزیګ) اود (کونیګسبرګ) دبندرو

سره د بالتیك په غاړه کښې ونیول او د شمالی پولیند دالمان په ساحلی علاقو کښې ننو تل . په جنوب کښې دوی دهنګری اشغال تکمیل او د استریا پایتخت (وین) ئې ونیو .

دژمی په پای کښې روسی قواؤ دځینو اخری ترتیباتو نه وروسته دالمان پر پایتخت باندی په حمله پیل وکړ او د (۱۳۲٤) دحمل په میاشت کښې دهری خوا برلین محاصره شو او دثور په لمړیو ورځو کښې ئې پر هغه ښار باندی پرغل وکړ د ثور په (۱۱) هغه ښار ټول ونیول شو او په عین زمان کښې دبرلین دجنوب خخه تېر او دغربی متحدینو سره یو ځای شول . همدا رنګه په شمال کښې دالمان مختلفو ښارو او بندروته ننوتل او په جنوب کښې د پراګې دچکو سلواکی دپایتخت خواو شاته ورسیدل . په دغه وخت کښې المان بلاشرطه تسلیم ومانه او جګړه د ثور په (۱۸) کښې پای ته ورسیده . چه تفصیل ئې په خپل ځای کښې راځی .

جنوبی محاذ :

داروپا جنوبی محاذ دوی برخی اری . لمړی دیو ګوسلاویا او یونان محاذ او دوهم دایطالیا محاذ - دیو ګوسلاویا په محاذ کښې چه دتیر کال راهیسی دمارشال تیتو قواؤ دالمانیانو پر ضد جګړه شروع کړی وه په دی کال کښې په دې محاذ کښې ډیر تغیرات پیښ شوه او روسیانو او انګریزانو اوامر یکائیانو دتیتو سره کمکونه وکړه او په منی کښې روسی قوځونه هم دیو ګوسلاویا په خاوره کښې داخل شوه او همدا رنګه دانګریزی لښکری په البانیا کښې ننوته شوی یو ګوسلاوی عساکرو په ژمی کښې ډیری ځمکې دالمانیانو څخه خلاصی کړی او د ۱۳۲٤ په سر کښې دایطالیا سرحدته ورسیدل د بلی خوا انګریزی عسکر دمنی په موسم کښې په یونان کښې پلی شوه او په لنډه موده کښې ئې دیونانی ملیونو په مرسته ټول یونان ونیوا او المانی قوا ئې د (کریت) او (دودیکانیز) له جزیرو او ه قولې جنوبی اروپا څخه عقب نشینی وکړه .

دایطالیا په محاذ کښې چه دغه محاذ هم په ۱۳۲۲ کښې پرانیتلی شوی و او تر اوسه پوری ئې دوام کړی و په دې کال پکښې سخته جګړه موجوده وه لیکن کمه قطعی نتیجه لاس ته نه وه راغلی - ځکه چه المانیانو او فاشیستی ایطالویانو دایطالیا په شمال کښې د(اپناین) په غره کښې ډیره کلکه جګړه کوله او دژمی په موسم کښې دهوا دخرابوالی په مناسبت محاربه معطل کیدله . بیا هم د متحدینو پنځم او اتم لمبراردو دایطالیا د تنګی په امتداد کښې کوښښ کاوه چه مخ ولاندې ولاړ شی .

فقط دژمی په پای او د (۱۳۲٤) د پسرلی په شروع کښې د متحدینو قواؤ په فیصله کوونکی حمله پیل وکړ او دالمان استحکامات مات شوه د متحدینو قواد (پو) په دره کښې داخل شوه او په دغه صورت دایطالیا په شمال کښې چه صنعتی منطقه ده ، یو عامه پریشانی پیدا شوه چه ژر عمومی شورش ته منجر شوه او دهغه په اثر دموسو لینی فاشیست حکومت ختم او هغه پخپله هم له خیلو ملګرو سره ووژل شو او د المانی قواؤ په مقابل کښې هم قیام محسوس شو چه دهغه په اثر دالمانی قواؤ ته ماندان خیل یو ملیون المانی او ایطالوی عسکر متحدینو ته بلاشرطه تسلیم کړ او دخوورځو په ضمن کښې تو له ایطالیا او د آستریا یوه برخه متحدینو ته تسلیم شوه او دایطالیا اردو دمحاذ غرب دقواؤ سره د (برینر) په دره کښې سره یو ځای شول .

غربی محاذ :

په دې محاذ کښې چه د جوزا (جون) د میاشتې پوری بی له هوائی جگړې په وچه کمه محاربه موجوده نه وه لکه چه انتظار کیده د جون د میاشتې په (٦) د متحدینو پرقوا د نورماندی (فرانسی) په ساحل کښې کښته شول - المانیانو خورا ډېر کوښښ و کړ چه د دوی مخه بنده کړی لیکن موفق نه شوه او د یوی میاشتې د جگړی نه وروسته د متحدینو قواؤ د المانیانو غربی دیوال مات کړاو په فرانسه کښې داخل شوه او پاریس ئې و نیوله هرې خوا د المان و خوا ته روان شول یوه برخه ئې د شمال د لاری بلژیك او گز امبورگ ته داخل شوه او یوه بله قوه د فرانسې په جنوب کښې پلی شوه او د سویس سر حد ته یې ځان ورسما وه په دې صورت کښې په دوو میاشتو کښې د ننه تقریباً ټوله فرانسه او د لوگزا مبورگ او د بلژیك یوه مهمه برخه متحدینو اشغال کړه او د دوی قوا د المان سر حد ته ور سیدل ۰ دلته یاد دوی په مقابل کښې د (زیگفرید) خط او د (راین) دریاب و ، چه المانیانو پکښې خورا ښه استحکامات جوړ کړی و - دلته ډېر سخت جنگونه وشوه چه کله متحدینو او کله المانیانو په حمله او متقابله حمله پیل کاوه لکه چه المانی قوماندان (روشتد) د دسمبر د میاشتې متقابله حمله د (آردن) په جبهه کښې خورا مهمه وه او د بلژیك مهمه برخه ئې هم مسترد کړی وه منگر متحدینو د غومره و کولای شوه چه په کراری سره د راین په غربی غاړه کښې ننوزی او هلته خپلې پښې ټینگې کړی د پلی خواهغه کوښښ چه انگریزانو و کړچه د هالیند د شمال څخه د پاراشوتی قواؤ په ذریعه په المان کښې داخل شی هم د المانیانو د سخت مقاومت په نسبت نا کام شوه پیاهم د کال په پای کښې د متحدینو اخری حمله د المانیانو د راین پر استحکاماتو باندی شروع شوه او د کال په آخرو ورځو کښې دوی و کولای شوه چه د راین څخه تېر شی او د جرمنی په صنعتی منطقو کښې نفوذ و کړی . که څه هم المانیانو - کوښښ و کړچه د (الپ) د سیند په غاړه کښې پیاټینگار و کړی لیکن کامیاب نه شوه او د حمل په میاشت په (۱۳۲٤) کښې د متحدینو قوا د الپ د سینده څخه هم تېر شول ، حالانکه د فرانسې د جنوب څخه امریکائی او فرانسوی قوا د سویس د سرحد په اوږدوالی کښې آستریا ته ننوتل - او همدارنگه په شمال کښې انگریزی قواؤ د هالیند د جنوب څخه د بالتیك د غاړی په امتداد د جرمنیانو پر بنا درو په حمله پیل و کړ ۰

په دغه صورت المان مجبور شو چه بلاشرطه تسلیم شی- منگر لمړی دوی د متحدینو په برخه کښې په تسلیمیدو پیل و کړ او د ثور په ۱۳- د شمالی مناطقو عسا کر چه شمېر ئې دیو ملیون کسو څخه زیاتؤ مارشال مونت گومری ته تسلیم شو او د ثور په ۱٦ د جنوب غربی قوا چه (٤۰۰) زره تنو ته رسیده ځانونه ئې امریکا ئیانو ته وسپارل په پای کښې د ثور په ۱۷ د المان د ټولو قواؤ د بلا شر طه تسلیم قرار داد ټولو متحدینو ته (چه په هغه کښې روسیه او فرانسه هم شامل دی) په فرانسه کښې امضاء شوا و د ثور په ۱۸ د المان ټولو قواؤ په المان ، دنمارك، ناروی ، د مانش په بندرو او د مد یترانی

په‌بندرو کښې‌خپلې وسلې کښېښودی بیاهم صرف دچکوسلواکیا اوآستریاپه‌برخه کښې جگړی ښوورلی نورهم دهغو محاذاتو دقوماندانو دعدم تسلیم په‌لحاظ و ځنې‌ډی داروپا جگړه دپنځو کلو اواوو میاشتونه وروسته پای ته ورسیده ۰

دشرق اقصی محاذونه :

په‌دې کال کښې په‌دې محاذو کښې هم‌خورامهمې پېښې‌واقع شوې‌اود متحدینو قواؤ خپل ځانونه جاپان ته‌هم نږدی کړی‌دی ۰

اوس که‌وغواړو چه‌ددې منطقی محاذونه په‌څو مشخصو محاذو تقسیم کړو باید ووایو چه په شرق اقصی کښې اوس دالاندینی محاذونه موجود دی :

دبرما محاذ ـ د چین محاذ ـ دشرق الهند اودنیو گینی محاذونه اودفلپائن اوبحر الکاهل نور محاذو نه .

لیکن دلنډوالی دپاره بهتره ده چه‌دااټول محاذونه په‌دوه برخو وویشو لمړی دوچې محاذو نه اودوهم دبحرالکاهل دجزیرو محاذونه ۰

دوچې محاذونه :ـ

دبرمامحاذ:ـ په‌دی محاذ کښې‌په‌دې کال‌خورامهمې کامیابی دمتحدینو په‌لاس‌ورغلی.دمتحدینو قواؤچه د کال په‌سر کښې‌ئې دجاپانیانو دمتقابلې حملې‌مخه بنده کړه پخپله‌ئې‌هم په‌یرغل پیل‌وکړ اودې یرغل ډېره کامیابانه نتیجه ورکړه چه‌په شپږو میاشتو کښې ئې دبرما نیمائی د جاپانیانو دلاسه وئیست اود کال‌په پای کښې‌دبرماجنوبی بندر (اکیاب) اودتوی کال په‌سر کښې د برما مرکز (رنگون) هم د متحدینو په لا س کښې شو ۰ په عین زمان کښې دبرما معروفه جاده‌هم‌دسره(لاشیو)بیاتر ټایپه (رنگون) پوری آزاده شوه ، دا کامیابی چه‌په هغه کښې‌انگریزی امریکائی‌او‌چینی‌عسکرټول‌برخه‌لری،دیوی‌مشترکی‌نقشې‌په‌اساس‌اودمتحدوعملیاتو‌په‌اثرلاس ته‌راغلی‌ده۰

اوس‌متحدین کولای‌شی چه‌پرملایااو سیام اوفرانسوی هندچینی کښې (چه‌دا آخری مملکت په دې آخری ورځو کښې دجاپانیانودخوا پوره‌اشغال‌شوی‌دی) خپله‌حمله شروع کړی۰

دچین محاذ :

دبرما عملیاتو دچین‌پرمحاذباندی ډېرمثبت‌تاثیراچولی دی ځکه‌چه‌جاپانیانو ترتیبات‌نیولی‌و،چه‌د خزان‌په‌موسم کښې‌دچونگ کنگ په‌خوا کښې حمله‌وکړی اودچین‌مرکز‌ته سقوط‌ورکړی ځکه چه‌خپل‌ځان ئې‌دچونگ کنگ ۲۵۰ میلی ته‌رسولی ؤ‌مګر د برماموفقانه عملیاتو جاپانیان‌مجبور کړه‌چه‌ددې نقشې‌څخه صرف‌نظروکړی اوخپلې‌قوی‌دبرماشمال‌ته ولیږی،اودبلې‌خوا دبرما‌دلاری په‌خلاصیدو چین‌ته‌ډېر کمکونه ورسیده‌اودجاپان ډېر مخ‌تګ لاره بنده‌شوه ۰ اوس‌جاپانیان په

جنوبي چين کښې تدافعي ترتيبات نيسي ځکه چه هر دورخ انتظار کېږي چه دمتحدينو قوا به دچين په جنوبي ساحل کښته شي اود چينيانو دوچي دقواؤ سره به ارتباط قائم کړي.

دبحرالکاهل دجزيرو محاذونه:

که مونږ دنيو گيني اودبوگسان ويل دجزيرو دجګړي څخه چه ددوتېرو کالو راهيسي جاري ده صرف نظر وکړو اوهمدارنګه د«مارشال» او«کارولين» دجزائرو دجنګو څخه چه اوس ئې خاتمه موندلې ده، ستر ګی پټی کړونو بايد ووايو چه په دې کال کښې تر ګردو مهمه واقعه په دې منطقه کښې دامريکائيانو اوآستريليائيانو کښته کېده وپه ماريانا اوفلپائن کښې د دوی عمليات په دوبی کښې شروع شوه اوجاپانيانو ونشو کولای چه جلو ګيري ئې وکړي ـ بلکه په بحري اوهوائي جګړو کښې ئې هم لکه دوچي په جنګو کښې ماتي وخوړه اوترشا کيدو ته مجبور شول . بياهم دفلپائن اود ماريانا اود (ايوجيما) جنګونه اوداو (ريوکيو) اوسني جګړه چه دغه آخري جزيره دجاپان څخه صرف ۳۵۰ ميله فاصله لري اود کال په آخر کښې امريکائيان پکښې کښته شوي دي خورا سختې جګړي بللې کېږي اوس دفلپائن د(۷۰۰۰) جزيرو اکثره برخه اود ماريانا او ايوجيما ټول جزائر د دمتحدينو په لاس کښې دي اودوی ددې مهمو مرکزو څخه دخپلي بری بحري اوهوائي قواؤ دعملياتو دپاره کار اخلي ـ دماريانا مرکزي جزيره ـ(سائيپان) چه دجاپان څخه (۱۲۰۰) ميله لري ده لوی هوائي ميدان و، چه د امريکائيانو لويو طيارو له دغه ځايه پرجاپان په بمباری پيل وکړ او بيا جاپان ته نژدې په ۷۵۰ ميلي کښې دايوجيما په جزيرو باندې يرغل ته دوام ورکړه شواو اوس د او کيناوا په جزيرو کښې چه دريو کيو دجزيرو په ګروپ کښې ده دجاپانيانو سره جګړه کوي . دلته هم جاپانيانو ډېر کوښښ وکړ چه دمتحدينو مخه بنده شي منګر کامياب نه شوه په شرق الهند کښې هم امريکائيان د بور نيو په جزيره کښې په دې او اخرو کښې کښته شوي دي اوس جګړه جاپان ته روغ په ورځ دهري خوا نژدې کېږي بياهم دجاپانيانو په ټينګار کښې تغير نه ليدل کېږي اودبصيرو خلقو دپيشګوئی سره سم ويلای شو چه دشرق اقصی جګړه به داروپا دمحاربې دختميدو په اثر خورا لنډه شي او د کال تر ختميدو دمخه به په هر صورت چه وي سره فيصله شي.

اوس چه دحربي واقعاتو دبيانه څخه فارغ شوو نو لازمه ده چه سياسي جبهې ته هم يو نظر واچوو اووئې ګورو چه دغه حربي نتيجې د کمې سياسي پېښې په اثر مينځ ته راغلي دي . په دې کال کښې هم دمتحدينو دخوا اودمحور دخوا څو مهم کنفرانسونه جوړ شوي وو چه په اکثرو مهمو مسائلو پکښې بحث وشو نو لمړی به ددغو کنفرانسو په باره کښې لنډه وينا وکو .

دمتحدينو له خوا:

په دې کال کښې دمتحدينو له خوا څلور مهم کنفرانسونه جوړ شوي دي چه دوه ئې سياسي او نظامي و ، دوه نور يې اجتماعي او اقتصادي وو .

دماسکو کنفرانس: دکال په اواسطو کښې یعنې ددوبي په فصل ددروغتو مملکتو خارجه وزیرانو په مسکو کښې سره یوځای شول اودلته په هغو مسائلو باندې مذاکره وشوه چه دطهران له کنفرانس نه وروسته په سیاسي او نظامي جبهاتو کښې مینځ ته راغلي و ، په دې کنفرانس کښې داروپا پرمسائلو هم مفصل بحث و شو او په ضمن کښې دیوگو سلاویا په باره کښې فیصله منځ ته راغله چه ددغه مملکت پاچا باید دخپل ځان دخوا نائب السلطنه مقرر کړي او دلندن حکومت او دتیتو حکومت سره یو ځای شي او نوی مختلط حکومت جوړ کړي . دیونان په باره کښې هم متحدین فیصلې ته ورسیدل منگر داجرا کولو ټول صلاحیت انگریزانو ته پریښودل شو . دپولیند په نسبت پرېرې خبرې وشوې اوپه داسې حال کښې چه دپولیند دحکومت صدراعظم هم حاضرو دکرزن دخط په اساس دپولیند او روس نوی سرحد وټاکل شو (لیکن هر کله چه دا فیصله دپولیند دحکومت دنورو اعضاؤ دخوا ونه منل شو دپولیند مسئله هغسې پاته شوه) .

دغه کنفرانس فیصله وکړه چه ژر ترژره دروزولت، چرچل اوستالین په مینځ کښې یو نوی کنفرانس جوړ شي اوپه عمومي مسائلو باندې غورو کړي ضمناً دا کنفرانس فیصله وکړه چه فرانسه یاباید دغتو دولتو په قطار کښې خپله کرسي اشغال کړي. دآستریا د استقلال په باره کښې هم اساسي فیصله وشوه .

دیالتا کنفرانس:- دمنۍ په پای کښې ددروگونو مملکتو دمشرانو کنفرانس په یالتا کښې چه په کریمیا کښې واقع دی منعقدشو دلته نه یوازې دجگړې دپرمخ بیولو پرمسائلو باندې مذاکره وشوه بلکه دصلح پرمسئله او داروپا پرمشکلاتو باندې هم بحثونه وشوه په پای کښې په ټولو عمومي مسائلو باندې موافقت راغی اوفیصله شوه چه د ۱۹٤۵ کال داپریل پر ۲۵ کښې (۵ ثور ۱۳۲٤) په سان فرانسسکو کښې یو بین المللي مجلس دټولو متحده دولتو په شمولیت جوړ شي او دنوی بین الاقوامي مجلس دتشکیل په باره کښې غور وکړي هر کله چه دمسکو د کنفرانس نه وروسته روسانو دپولیند دلندن حکومت سره خپل تعلقات بیخي پرې کړه او د لوبلین ملي پولیند کمیټه ئې په رسمیت سره پیژندلې وه - او د بلې خوا ، دانگلستان او دامریکا حکومتو ددې کمیټې په پیژندلو کښې موافقه نه وه کړې نوفیصله شوه چه دلوبلین په کمیټه کښې (چه په دغه وخت کښې ئې په وارسا کښې چه آزاده شوې وه ځای نیولی اوځان ئې دپولیند موقتي حکومت اعلان کړی و) دپولیند داخل اودخارج دیموکراتانو څوتنه غټ مشران هم ځای ونیسي نوپه دغه صورت به انگلیس اوامریکا هم دغه حکومت په رسمیت وپیژني . (منگر بیا هم تر اوسه پورې دغه معامله فیصلې ته نه ده رسیدلې اوروسانو هغسې حکومت په پولیند کښې نه دی جوړ کړی اوددې جهته پولیند یانوونه کولای شو چه په سان فرانسسکو کښې شامل شي) .

ددمبارټن اوکس کنفرانس: دغه کنفرانس چه د کال په اوائلو کښې په امریکا کښې دڅلورو غټو دولتو (انگلیس - روس - امریکا اوچین) دنماینده گانو په ذریعه جوړ شودنوی جامعه ملل او د

امنيت دساتلودنوی سيستم پهباره کښې ئې بحث وکړاوځينې مسودې مېنځ ته راغلی ـ چهدهنوروح پهقراربايد وروسته ترديې لوی دولتونه دامنيت دساتلومسئولوی اوپهدې لحاظ بايد دوی سلهمسلح پاتهشی اودنوروډولتو دقواؤ څخه همدجامعه مللدفيصلی پهقرارد ضرورت پهوخت کښې استفاده وشی اوپهعين زمان کښې ټولهدنيا دغټودولتو دموقعيت په لحاظ په منا طقوتقسيم او د هرې منطقې دامنيت دساتلووظيفه يوهلوی دولت ته وسپارل شی ·

دغه مسودې چه دمسکواوديالتا په کنفرانسو کښې هم دبحث لاندی راغلی وې فيصله شوه چهدسانفرانسسکو په کنفرانس کښې (چهاوس جاری دی)اوپههغه کښې ددنيانوردولتونه هم شامليږی بايد دفيصلی لاندی ونيول شی ·

هوائی کنفرانس : ـ دغه کنفرانس چهدمنی پهموسم کښې پهامريکا کښې منعقد شو اوپه هغه کښې بې له روسی څخه تقريباًدنياټولوصلح غوښتونکږ دولتو چهافغانستان هم پکښې شامل دی برخه اخستیوه ددنيادملکی هوابازی دآينده پهباره کښې بحثوشو کهڅههم پهنظر ياتو . کښې د ځينو غټودولتو ترمينځ څهاختلاف نظر پيداشو اودبلیخوا روسيه په کنفرانس کښې شامله شوی نهوه بياهم دامسئله دسان فرانسسکو کنفرانس ته راجع شوه چهقطعی فيصله پکښې وکړی ·

دبريټن ودز کنفرانس : دا کنفرانس چهپه دوی کښې پهامريکا منعقدشو پههغه کښې ٤٤ مملکتو برخه واخستل اوديو بين المللی بانك اوديوبين المللی ذخيره په جوړيدو باندی موافقت وکړل چهدهغه پهذريعه ددنيا دمملکتو داقتصادی اوعمرانی پلانو دپرمخ تك په باره کښې استفادهوشی

داؤدمتحدينو مهم کنفرانسونه پهدې کال کښې ځينې نور کنفرانسونه دمالی ، اقتصادی ، صحیدجګړی دمسئولينودمجازاتاونورو مسايلو پهباره کښې هممنعقد شوی دی ليکن عمومی جنبه ئې نه دراوده او کمیقطعی نتيجیته هم نهدی رسيدلی ·

دمحور لهخوا :

پهدې کال کښې دمحور ددولتو اوضاع ښه نهؤ او هرڅه چه دوی کړی دی انفرادیاو اضطراری شکل ئې دراود بياهم دالمان اوايطاليا او همدارنګه دجاپان اودشرق اقصی دجاپانی متصرفاتو پهکامپو کښې جلاجلا ځينی سياسی فعاليتونو صورت موندلی دی چهمهمئې دادی :

دالمان په سياسی کامپ کښې :

پهدې کال کښې دالمان او ايطاليا دفاشيت جمهوريت روابط ټينګ ؤ ـ موسولينی اوهتلر څوواره ودبله سرهپهالمان کښې وکتل اوموسولينی ډېر کوښښ وکړ چهدايطاليا پهشمال کښې دايطالويانو پهذريعه عسکری اوصنعتیقوه جوړه کړی اوالمانيانو سرهمرسته وکړی ـ منګرد کال پهپای کښې وضعيتدحربیواقعاتو په اثرخراوتبرهشو او دايطاليامليونو په موسولينی باندی شورشوکړ او هغهئې لهخپلو ملګروسره ټولووژل · دبلی خوادالمان داروپای شرقی متحدينو لکه دفنليند رومانيې ، بلغاريې ، مجارستانمشرانو پهدې کال کښې دالمان دمشرانو سره څوځله کنفرانسونه وکړه منګربياهمهغهوخت چهدروسقواشرقی اروپاتهداخلشوه دالمانهڅخه يلهپسی جلاشول ـ رومانيی اوبلغاريې بیلهدې چهالمانيانوتهخبرور کړی درو سانوسره ئې دالمان پرضدموافقت وکړ حالانکه

فنلینډ او مجارستان په اخري مرحله کښې مجبور شول چه ددوی پر ضد اقدام وکړی یا هم فنلینډ المانیانو ته موقع ور کړه چه خپل عسکر د فنلینډ نه څخه وباسی ـ مګر دا ته المانیانو ځان ټینګ کړ او جګړه شروع شوه او المانیانو د فنلینډیانو سره څه اخ وډب وکړ او پس له هغه څخه روسی قوځونه په فنلینډ کښې داخل او المانیان ئې وویستل او ځان ئې د ناروی و سرحد ته هم ورساوه ·

همدا رنګه مجارستان چه تر ټولو دولتو ئې زیات د المان سره دوستی او اتحاد درلود هغه وخت چه د روس عسکر د مجارستان و سرحد ته داخل شو د روسیانو سره ئې د صلح دپاره تیاری وکړ لیکن المانیان خبر شول نائب السلطنه او نور مشران ئې بند یان کړل او نوی حکومت ئې په مجارستان کښې جوړ کړ چه د روسانو پر ضد جګړی ته دوام ور کړی .

هغه مملکتو نه چه تر یا په پوری د المان تر اقتدار لاندی پاتی شول : آستریا ، چکوسلواکیا او ناروی او دنمارك ؤ د غو مملکتو (بی له آستریا څخه) د المان په مقابل کښې څو ځله قیام وکړ مګر کامیاب نه شو ل ·

په شرق اقصی کښې جاپانیان په دې کال کښې دفاعی رضعیت ته مجبور شوی او ددې دپاره دوی هم د خپلو متفقینو سره ځینی کنفرانسونه جوړ کړی او سلا و مشورت ئې سره کړی دی · مخصوصاً هغه کنفرانس چه د شرق اقصی د دولتو په مینځ کښې د کال په پای کښې په جاپان کښې منعقد شو ډیر اهمیت لری ځکه چه په دې کنفر اس کښې دفاعی تر تیبات تر بحث لاندی نیول شوی ؤ ·

اوس باید د دنیا د غټو مملکتو داخلی اوضاع و ته هم یو نظر واچوو :

<u>غربی متحدین :</u> په دې کال کښې انګلیس او امریکا تر ټولو او قاتو کښې یو د بله سره نژدی ؤ او په ټولو مسائلو کښې ئې تقریباً یوه رایه در لوده په اتازونی کښې د روزولت څلورمه پلا انتخاب او وروسته تر هغه د هغه مرګ خور امهمه واقعه بلل کېږی یا هم دا واقعات بی له دی چه د متحدینو د روابطو د ټینګار دپاره تا ثیر وکړی کمه مخالفه نتیجه نه ده ور کړی · ترو من چه د روز ولت نائب و او اوس د باقی پاتی دوری دپاره د اساسی قانون سره سم رئیس جمهور شوی دی ، د روز ولت د حزب او د هغه د افکارو شخصی طرفداردی او رسماً ئې اعلان کړی دی چه د جګړی د پرمخ بیولو دپاره عزم لری او پس له دې څخه هم امریکا باید خپله برخه د صلح د تأمین او حفاظت دپاره وا خلی همدا رنګه ایډور دستی تی نی یس چه د کوردیل هل په عوض د روزولت د خوا وزیر خارجه ټاکل شوی دی (ځکه چه هل زوړ او ناجوړه و) هغه د هل سیاست ته دوام ور کوی . د اتازونی مادی او معنوی قوه په دې کال کښې خوراز یاته شوی ده او لا پسی زیاتیږی د بلی خوا په انګلستان کښې په دې کال کښې کمداسی نوی تغیر چه د ویلو وړ وی نه دی پیښ شوی ـ د انګلستان پارلمان خپلی دوری ته د اروپا د جګړی تر ختمه پوری امتداد ور کړ او همدا رنګه ټولو حزبو د چرچل د کابینی سره خپلی همکاری ته دوام ور کړی دی · د انګلستان وزیر په شر ق اقصی کښې (لارډموین) په قاهره کښې د یو یهودی ځلمی د لاسه ووژل شو ـ قاتل وویل چه هغه دا اقدام ددې دپاره کړی دې چه فکر کوی

انګلستان دعربوسره موافقه کړی اوغواړی چه دیهودیانو دحمایته لاس واخلی هغه یهودی اعدام شو .
انګلستان هم په دې کال کښې په ټولو محاذاتو کښې په جګړه کښې خورا ډېره برخه اخستی ده او ځېلو انتهائی
تجهیزاتو ته رسیدلی دی . دالمان دجنګ دختمیدو په موقع کښې بیا انګلستان ځېل عزم تائید کړ
چه ترڅو چه جاپان هم مغلوب نه شی دهغه په مقابل کښې به هم جګړه دځېلو ټولو قواؤ په ذریعه پسی
اوږده کړی د محوری مملکتو دمستعمراتو په باره کښې تراوسه پوری کمه فیصله منځ ته نه ده راغلې لیکن
داسې معلومیږی چه دغه مسئله به دصلحو تر کنفراس پوری معطله وی .

<u>روسیه</u> : دروسیې په داخل کښې په دې کال کوم محسوس تغیر نه دی پېښ شوی منګر دهغه
ټوله توجه او ګردمنابع دجګړی دپرمخ بیولو په لاره کښې معطوف اومتمرکزۋ چه په پای کښې
قطعی نتیجې ته هم ورسیدل .

دسیاست په جبهه کښې هم دروسیانو ډېری کامیابی لاس ته راغلی دی چه په هغه کښې دفنلیند
رومانیې بلغاریې اومجارستان مصالحې اودروسیې دټولو شرطو منلی هم شامل دی د کال په پای کښې
روسیې اعلان وکړ چه دجاپان سره دهغه عدم تجاوز دقرار داد د تجدید دپاره چه په ۱۹٤۰ کښې
دپنځو کالو دپاره منعقد شوی ۋ حاضر نه دی ځکه چه جاپان دروسیې دمتحد ینو سره په جنګ اخته
دی یاهم تر اوسه پوری دانده ښکاره شوی چه آیا اتحادشوروی دجاپان په خلاف په جګړه کښې شامل
کیږی که یه ؟ همدارنګه روسانو ځېل هغه قرارداد چه تر کانو سره ئې د دوستۍ دپاره شل کاله
دمخه عقد کړی ۋ تجدید نه کړ اوونې ویل چه اوس وضعیت ډېر تغیر کړی دی او باید نوی قرارداد
په نوی اساس باندی جوړ شی .

لیکن د روسیې روابط دچین سره چه پخوا ښه نه ۋ اوس لږ څه ښه شوی دی
په دی کال کښې روسانو د اروپا له غربی اومرکزی مملکتو سره ډېر قرار دادونه
کړی دې چه یو دفرانس سره اوبل ئې دچکوسلواکی سره داتحاد قرارداد ونه دی اوهمدا رنګه
دبلژیك اوځینو نورو مملکتو سره ئې هم ددوستۍ قرارداد امضاء کړی دی ـ دنوی کال په سر کښې
داستریا اوپولیند دحکومتو تشکیل چه دروسیې ترنظر لاندی تشکیل شویدی د غربی متحدینو اود
روسیې ترمینځ ئې دمخالفت نظر مواد پیدا کړی دی چه تراوسه پوری لا رفع شوی نه دی اوترغور
لاندی دی . دافغانستان اودروسیې روابط هم په دی کال کښې خورا دوستانه ۋ اوسربیره له هغه یو
زراعتی روسی هیئت ددواړو مملکتو دزراعتی قرارداده سره سم افغانستان ته راغلی اودافغانستان
دمتخصصینو سره ئې دزراعتی مرضو اوحشرودمحو کولو په باره کښې مذا کره او تصویبونه وکړ .

<u>المان</u> : دا کال دالمان دپاره خورا سخت کال و ، اګر که د کال تر آخره پوری نازی
رژیم په المان کښې قائم ۋ یاهم د کال د سره دهغه رژیم اوزعماؤ په مقابل کښې دمخالفت روح
پیدا شوی ۋ لکه چه دجولائی (سرطان) په میاشت کښې پر هټلر باندی یو بم واچول شو لیکن هټلر نجات
وموند . وروسته تر هغه هملر د المان دخفیه پولیسو رئیس ډېر اقتدار وموند . همدا رنګه دهټلر

اودلویو منصبدارانو په مینځ کښې اختلافات ډېرشوه کهٔ څه هم هټلر پرله پسې دغه منصبداران معزول اوتبدیل کړه بیاهم دجګړې مخ دالمان په طرفداری ونه ګرزید اود کال په پای کښې د المان ټول استحکامات په غرب او په شرق کښې یو په بل پسې مات شول ـ اوجګړه دبرلین شاو خواته ورسیده . دنوی کال په سر کښې دهټلر وضعیت بحرانی شو ـ افواهات جاری شول چه هټلر ناجوړه د ی اود مینځه ورك دی اوهملر ټول اقتدار په لاس کښې لر ی . ګویرنګ استعفی ور کړه اوهغه وخت چه روسیان په برلین کښې داخل شوه هملر غربی متحد ینوته د تسلیم بلا شرط پیش نهاد و کړ لیکن دوی ونه منا نه دوی وویل ترڅو چه روسا نوته هم بلا شرط تسلیم پیش نشی مونږ ئې نه منو وروسته تر دې دهملر نوم هم د مینځه ورك شو اود ثور په (۱۱) دالمان دراډیو څخه دااعلان وشو چه هټلر داتحاد شوروی په جنګ کښې دالمان د صدارت په ماڼۍ په برلین کښې مړ شو اوادمیرال دونتس دالمان دبحری قواؤ رئیس ئې دخپل جانشین په حیث مقرر کړ همدغه وخت دونتس دااعلان و کړ چه جګړه به دروسانو په مقابل کښې دوام و کړی او که چیری غربی متحدین ددې مقصد مانع شی یادروسانو سره مرسته و کړی دهغوی په ضد به هم جګړې ته دوام ور کو .

دغهٔ چه ددې بعدد متحدینو په مقابل کښې جګړه بنده شوه اود المان قواؤ پرله پسې ځانونه انګریزانو اوامریکائیانو ته وسپارل ـ منګر دعمومی تسلیم مذاکرات دادمیرال دونتس اودمتحدینو په مینځ کښې جاری و ، چه دهغه په پای کښې دثور په ۱۶ کښې دادمیرا [illegible] ونتس دخواد هغه دنوی وزیر خارجه په ذریعه ئو لوالمانیانو ته دراډیو په واسطه اعلان وشو چه جرمنی دی خپل ټول قواانګریزانو روسانو اوامریکا نیانوته بلاشرطه تسلیم کړی اوباید دوی دجګړې څخه لاس واخلی ـ داقرارداد د(ریمس) په ښار کښې چه په فرانسه کښې واقع اود آیزن هاورمر کزوامضاء اوسهار په برلین کښې دمارشال کیتل (المانی) مارشال ژو کوف (روسی) مارشال تیډر (متحدین) اوجنرال تاسینی (فرانسوی) تر منځ تبادله شواوجګړه دثور په ۱۸ شپه په ۱۲ بجواویوه دقیقه رسماً بنده شوه اوپه عین زمان کښې دالمان حکومت هم خاتمه ومونده اودالمان نمایندګی به خارج کښې بندی شوی دهټلر د مرګ کیفیت اودهملر اوربین تروپ درك لا تر اوسه پوری معلوم ندی ګز ټلز اودهغه دفامیل لاشونه په برلین کښې پیدا شوه چه زهر ئې خوړلی و ـ ګویرنګ داته نورومارشالانو سره ځان متحد ینوته تسلیم کړ .

جاپان : په دې کال کښې په جاپان کښې هم ډېره ناقراری موجوده وه ـ څو کابینې مینځ ته راغلی اوپس له څو مودې ئې سقوط و کړ ـ لمړی جنرال توجو چه دا جنګ دده په وخت کښې شروع شوی و ـ چه متحدین په ماریانا او فلپائن کښې کښته شوهٔ اودامریکائی هوائی قلاګانو دجاپان پرښارو باندی بمباری شروع شوه استعفی و کړه اوجنرال (کوئیسو) دهغه ځای ونیو ـ منګر په هغه وخت کښې چه روسی خپل دبیطرفی قرارداد د جاپانه سره قطع کړنودا صدراعظم هم مستعفی شو اواوس جنرال (سوزو کی) کابینه تشکیل کړی ده اوځنی خلق وائی چه دادصلحی کابینه ده منګر بیا هم کمه علامه چه دا افواه تصدیق کاندی تراوسه پوره لیدل شوی نه ده ـ بلکه دالمان د

سقوط پهوخت کښې‌هم جاپانیانو خپله‌اراده د جګړې دپرمخ بیولو پهباره کښې ښکاره کړه پههر صورت دا کال دجاپان لپاره‌هم خورامشکل کال‌دی‌خصوصاً چه‌اوس دمتحدینوپه ملیونو عسا کرو پهزروجهازونه اوالوتکې دجاپان پهخلاف په کارا چول کیږي.

فرانسه: فرانسه‌پهدې کال کښې ګویادوباره‌ژوندی شواوپس‌له هغه څخه‌چه دا ګست (۱ سه) پهمیاشت کښې‌المانیان دفرانسه دخاورې داکثرونقاطو څخه وایستل شول‌نو فرانسه دغوممالکتو په قطار کښې خپل‌ځای بیر ته‌ونیو او ټولو متحدینوهم دفرانسې په دغه موقعیت اعتراف وکړ جنرال دوګول دفرانسې دملي کمیټې رئیس دفرانسې‌دموقتې حکومت مشر پهحیث وپیژ ندل شو اودروسې او بلژیك سره‌ئې داتحاد قرارداد ونه امضاء کړه اواوس د فرانسې دپار لمان د نو وانتخاباتو دپاره ترتیبات نیول کیږي د فرانسې عسکردالمان په خلاف دغربې متحدینو سره اوږه‌په اوږه جګړه ته داخل‌شو اوفتوحات ئې هم وکړه‌او اوس دالمان په اشغال کښې هم فرانسې‌ته برخه ور کول کیږي.

بیاهم‌په ځینو خصوصي اوعمومي مسائلو کښې‌دفرانسې‌اوانګلستان‌اوامریکاحتی‌روسیې‌په مینځ کښې اختلاف نظر شته خصوصاً دسوریې‌اولبنان په‌آزادی کښې چه‌دفرانسې ددې کارپه‌فوري اجرا کیدورضائیت‌نه‌درلود حالانکه‌متحدینو دامسئله دمخه‌اعلان کړې او اوس ئې دسوریې‌او لبنان نمایندګان هم په سان فرانسسکو کښې دعوت کړي دي. اوبل دآینده صلح دتأمین دطرزاو سیستم په‌باره کښې فرانسه دمناطقو دنفوذ اهاصو لوسره موافقت نه لري همدارنګه فرانسه دنورو غټوممالکتو څخه ناراض‌دی چه‌ولې‌ئې ددمبارټن‌اوکس اوديالتا په کنفرانسو کښې فرانسې ته‌دشمولیت موقع‌نه‌وه ور کړې. ددې کبله فرانسه اوس دسان فرانسسکو په کنفرانس کښې ددې په عوض چه ددعوت کوونکو دولتو پهحیث شامل‌شي، یوازې دیومعمولي عضو پهحیث داخل شوی‌دی.

دفرانسې په داخل کښې هم اوس دهغو کسانو چه دالمانیانو سره ئې هم کاری کړی ده محاکمه جاری‌ده اودچپه لاس احزاب ډیر اقتدارلري. مارشال پیتن همچه دفرانسې دسقوط په وخت کښې‌چه دالمانیانو په‌ذریعه المان ته بیولی شوی‌ؤ پس له هغه څخه چه په المان کښې بحران پیښ‌شودسویس‌پهلاره فرانسې‌ته‌راغی اوخپل‌ځان‌ئې‌محاکمې‌ته سپارلی دی نور فرانسوي سیاسیون هم دالمان‌دبندی خانوڅخه خلاص او فرانسې‌ته راغله اوس‌فرانسه دجاپان پرضدهم عسکراستوي ځکه‌دجاپانیانوټول‌هندچینې ترخپل کنترول‌لاندې نیولی‌دی‌دثوردمیاشت‌په‌آخر کښې‌دفرانسې اودسوریه اولبنان‌ترمینځ دنوی‌قرارداد‌په باره کښې اختلاف اوجګړه‌پیداشوانګریزان‌دخپلې‌قواؤپه مرسته مداخله‌وکړاوجګړې‌ته‌خاتمه‌ورکړمګرفرانسه‌ناراض‌شو. اوس‌به‌معامله‌یوبین‌المللي‌مجلس‌ته‌وړاندې‌شي.

بلژیك: هغه وخت چه دبلژیك دمتحدینوله خوا آزاد شو، هر کله چه دبلژیك پاچا دالمانیانو پهلاس کښې بندی‌ؤشهزاده (شارل) دهغه‌ورور دنائب‌السلطنه پهحیث وټاکل‌شو اوهغه حکومت‌چه‌پهلندن کښې‌و بلژیك ته‌ئې مراجعت‌وکړاودبلژیك دملي‌مقاومت کوونکو خلقوپه مشوره او

همکاری نوی کابینه جوړه شوه چه په هغه کښې کمونست او روسیا لستمهمه برخه لری ـ گمان کیږی چه په دبلژیك پاچا چه اوس د جرمنیانو دلاسه څخه خلاص شوی اودنا جوړی په لحاظ دسلطنت دچارو دا شغال څخه عذرغو ښتی او خپل وروړته ئې ویلی دی چه خپل نیابت ته دوام ورکړی دوباره ئې په پادشاهی و تاکل شی .

بلژیك په دې کال کښې دفرانسې، انگلستان او روسیې سره ددوستې او حفظ امنیت قرار دادونه کړی دی.

د یونا ن خانه جنگي : پس له هغه څخه چه یونان دانگریزانو په مرسته دالمانیانو څخه آزاد شو او هغه پخوانی حکومت چه دالمان د اشغال څخه وروسته په انگلستان (او بیا په قاهره کښې تشکیل شوی و) یونان ته مراجعت وکړد یونان دملی قواؤ مشرانو داونه منله اودژمی په سر کښې جګړه شروع شوه انگریزی عسکر ددې دپاره چه نظم قائم شی مداخله وکړه منګر بیائی هم ونشو کولای چه د هغه پخوانی حکومت حمایت وکړی ـ پس له ډیراخ وډب څخه دانگریزد حکومت دوساطت په اثر دا فیصله شوه چه یونائب السلطنه دیونان دپادشاه له خوا وټا کلی شی او هغه یو نوی حکومت چه بیطرف وی جوړ کړی او پس له دې چه امنیت برقرار شو عمومی انتخابات وشی او دپاچاهی او جمهوری اودافرادو اقتدار په باره کښې فیصله وکړی هغه وچه دژمی په پای کښې جګړه پای ته ورسیده او چرچل او ایدن هم آتن ته ولاړل او د پخلا کیدو په وخت کښې حاضرو .

نور آزاد شوی ملمکتونه: نور آزاد شوی مملکتونه لکه ایطالیا، هالیند، ناروی، دنمارك، چکوسلواکیا البانیا، رومانیه، بلغاریه او لگزامبورگ، استونیا او لتوانیا چه د جګړی په ضمن کښې تر مستقل عنوان لاندی ددوی حالات بیان شوی نه دی په دوه برخو جلا کیږی :

لمړی هغه مملکتونه چه دروسی تر اشغال لاندی دی، دوهم هغه مملکتونه چه د متحدینو په ذریعه آزاد شوی دی په لمړنیو ممالکو کښې بی د بالتیك ددروریاستونه چه د جګړی په سر کښې په شوروی جمهوریتو کښې شامل شوی و ، او اوس هم په هغه اساس باندی دشوروی جمهوریتو په حساب شمارل کیږی .

په باقی مملکتو کښې لکه رومانیه، بلغاریه او همدارنګه په پولینډ ، اسټریا او فنلینډ کښې داسی ملی حکومتونه چه دروسانو سره موافقت نظر او په عقیده کښې نږدی والی ولری تشکیل شو ـ یوازی په چکوسلواکی کښې هغه پخوانی حکومت چه دالمان داشغال څخه وروسته دمملکت څخه خارج شوی و ـ ددا کتر بینش تر ریاست لاندی بیرته خپل مملکت ته راغی په دوهم ډول مملکتو ته لکه هالیند، ناروی ، لوگزمبورگ هم پخوانیو حکومتو نومراجعت وکړ منګر دداخلی مقاومت داحزابو نمایندگان هم په کښې شامل شو ، په دنمارك کښې هغه حکومت چه دالمان داشغال په وخت کښې ئې دالمانیانو تر اثر لاندی داخلی اداره په لاس درلود په اقتدار باندی پاته شوه منګر پارلمان دوباره افتتاح او نوی کابینه د خلکو په خوښه سره تشکیل شوه په ایطالیا کښې هغه وخت چه روم فتح شو او ویکتور امانویل د پاچاهی څخه استعفاو کړه او خپل ولیعهد ئې دسلطنت دوکیل په حیث وټاکه بادلیو هم استعفی ورکړ او بونومی پخوانی صدر اعظم چه دموسولینی د حکومت دمخه صدر اعظم و کابینه تشکیل کړه او په هغه کښې اکثر سیاسی احزابو هم برخه واخیسته ۰ دالبانیا آینده لا تراوسه پوری معلومه نه ده ۰

دا عرابو د اتحاد کنفرانس : دعربو د اتحاد د تحریك په جګړې د سره څخه دعراق او دمصر دحکومتو تر حمایت لاندې شروع شوی ؤ په دې کال کښې ئې دیوه قرار داد دلا س ایك په ذریعه چه په هغه کښې بې له یمن او فلسطین څخه د نورو ټولو عربي مملکتو نما ینده ګان شامل ؤ حقیقي شکل پیدا کړ په دې قرار داد کښې ویل شوي دي چه ټول عربي مملکتونه بې له دې چه ددوی په استقلال او طرز اداره کښې څه فرق اوقید پیداشي په اقتصادي عرفاني او تهذیبي زمینو کښې یو له بله همکاري کوي چرچل او روزولت هم پس له هغه څخه چه د کریمیا د کنفرانس څخه فارغ شول په قاهره کښې ئې دعربو دزعما ؤ سره ملاقاتونه وکړه او ددې قرار داد دلاس لیك په نسبت ئې خپله رضامندي ښکاره کړه امریکا دعربیهٔ سعود یه څخه دهغه مملکت دنفتي منابعو اجاره حاصله کړې ده دسوریې او لبنان استقلال په دې کال کښې دانګریزانو اوروسانو او امریکائیانو دخوا او دنورو مملکتو له خوا چه په هغو کښې زمونږ ګران وطن هم شامل دی وپېژندل شو مصر، سعودي عربستان، سوریه او لبنان د کال په آخر کښې د المان او د جاپان پر ضد د جګړې اعلان وکړ او دا اقدام ددې د پاره ؤ چه د سان فرانسسکو په کنفرانس حق د شمولیت پیدا کړي دمصر صدر اعظم احمد ماهر پاشا په ژمي کښې دیو مصري ځلمي په ذریعه ووژل شو. ویلې شوي دي چه دا اقدام دا حتجاج په صورت شوی و.

دامریکائی مملکتو کنفرانس:- په دې کال کښې ټول امریکائي مملکتونه دمتحدینو په طرفداري دمحور پر ضد جګړې ته داخل شول اخري مملکت چه دا کار ئې وکړ ارجنتائن او برازیل وچه تر دې روستنیو ورځو ئې هم خپلې بېطرفي او په عین حال کښې ئې دمحور سره همدردي ته دوام ور کړی ؤ منګر د کال په پای کښې دغو مملکتو هم دمتحدینو د ټینګ وضعیت په اثر او همدارنګه د المان دماتي په پېش بیني سره دمتحدینو پخوا او دریدل او د المان او جاپان سره ئې اعلان جنګ وکړ او هغه وچه ارجنتائن هم لکه برازیل د سان فرانسسکو په کنفرانس کښې ئې هم حق د شمولیت پیدا کړ. لیکن هغه امریکائي مملکت چه عملاً ئې دارو پاپه جګړه کښې برخه اخیستې (پس له اتازوني څخه) برازیل دی چه قوائي په ایطالیا او نورو ځایو کښې په جنګ کښې شامل ؤ.

دامریکا ئیایانو دری کلنی جرګه چه تردې وخته پورې دپان امریکن یعنې د امریکا دا تحاد جرګه بلل کېده. په دې کال کښې په مکسیکو کښې منعقده شوه لیکن دا پلا ئې نوم څه تغیر کړی او (دبین الامریکائي) « انترامریکن » په نامه سره ئې انعقادومونډ. ځکه چه اوس امریکائي مملکتونه غواړي چه انزوا پر پښږدي او د دنیا د ټولو مملکتو او ملتو سره په ټولو شئونو کښې ګډون وکړی نو په دې لحاظ د کنفرانس په اسا سنامه کښې هم فرق پیداشو او په هغه کښې دامریکا وزیر خارجه دامسئله څرګنده کړه چه ددې وروسته امریکائي مملکتونه نه شي چه ځان ددنیا دمسائلو څخه لرې کړي بلکه باید د آینده صلح د تامین د پاره او ددنیا په ترقي کښې خپله پوره برخه واخلي.

ایران: په دې کال کښې په ایران کښې امنیت قائم ؤ او د آذوقې په تهیه کولو کښې هم ډېر کوششونه شوي ؤ منګر بیاهم د ایران په اداري او اجتماعي اوضاعو کښې بیقراري موجوده وه څو ځله کابینې تبدیلې شوې او د ایران حکومت هغه امریکائي مستشاران چه د اداري او اقتصادي اوضاعو د اصلاح د پاره ئې راغوښتي ؤ

ورته مرخص کړه ـ دایران پخوانی پادشاه رضاشاه پهلوی په جنوبي افریقا کښې مړشو دایران د شمال منطقي دنفتو دامتیاز په نسبت هم شوروی حکومت غوښتنه وکړه لیکن ایرانی حکومت وویل چه ترڅو جګړه ختم نشي مونږ دخپل مملکت منابع وخارجي مملکتو ته په امتیاز نه ورکوو لکه چه معلومیږي امریکا ی اوانګلیسي دتیلو ایستلو نمایندګان په دی کال کښې ایران ته راغلی اودایران دتیلو په باره کښې ئې مطالعات کړی دي .

دامسئله لا تراوسه پورې فیصله ته نه ده رسیدلې بیاهم دایران روابط دمتحدینو اودروسیې سره دوستانه اودقرارداد سره سم جریان لری اګر که دمدیترانی دآزادۍ نه وروسته دروسیې درس رسانۍ لاردهغی خوانه هم جاری شوی ده سره له دې هم لا تراوسه پوری دایران دلاری څخه هم خورا ډیر سامان روسیې ته استول کیږی ایران کوښښ لری چه اوس چه جګړه په اروپا کښې پای ته رسیدلې ده دمتحدینو قوادې دایرانه څخه دطهران داعلامیې په مطابق وایستل شي لکه چه دایران نماینده په سان فرانسسکو کښې هم دغې مسئلې ته اشاره کړی ده اوامید کیږی چه دا کار ژر ترژره عملي شکل پیدا کړی اودایران داستقلال اوتمامیت احترام وشي .

ترکیه : په دی کال کښې تورکیه دمتحدینو سره په جګړه کښې شامله شوه مګر دې واقعې د کال په پای کښې اوپه داسی وخت کښې صورت ونیو چه داروپا جګړه خپل پای ته رسیدلې وه او ترکیې عملاً په جګړه کښې کمه برخه واخسته ده دمنی تر موسمه پوری ترکیه پخپله بیطرفۍ باندی قایمه وه او که څه هم انګریزانو ورڅخه ګیله وکړه چه تاسې حربي امداداخستې لیکن په جګړه کښې داخل نشوی ، مګر ترکانو وویل چه زمونږ بیطرفی تاسو دپاره ډیره فایده کړی ده ـ بیاهم د کال په اخری فیصلې کښې دفعتاً داروپا دحربي انکشافاتو په اثر دترکیې په سیاست کښې تغیر پیداشو اودترکیې خارجه وزیر چه دبیطرفی طرفدارو (منمن جی اوغلو) استعفی وکړه او حسن سقاوزیر خارجه مقرر شواولمړی ئې دالمان اوجاپان سره خپلې سیاسی او اقتصادی روابط پرې کړل اودمارچ په اول کښې اواسط د حوت دانګریزاود امریکا په بلنه سره چه دسان فرانسسکو د کنفرانس دداخلیدو شرط دغه اعلان جنګ ؤ ـ دالمان او دجاپان سره ئې د جګړی اعلان وکړ ـ دترکیې په داخل کښې هم د کال په وسط کښې یو جماعت کشف شوی و چه دترکیې داساسی سیاست سره ئې مخالفت نظر درلود اود(پان تورانیزم) افکار وحمایت ئې کاوه مګر دترکیې حکومت هغو کسانو ته جزا ورکړه اوهغه جماعت منحل شو ـ دروسیې اوترکیې روابط و هم په دې کال کښې په عادی شکل سره دوام درلود مګر د کال په پای کښې دروسیې حکومت اعلان وکړ چه هغه ددوستی قرارداد چه شل کاله دمخه منعقد شوی و ـ دتجدید آرزو ئې نه لرو ځکه چه اوضاع په دی عرصه کښې ډیر تغیر کړی دی ـ دترکیې حکومت ددې په مقابل کښې خپله آمادګی ښکاره کړه چه دنوی قرارداد د انعقاد په باره کښې نوی مذاکرات شروع شي لیکن تراوسه پوری دامذاکرات شروع شوی نه دی ویل کیږی چه ددردانل د عبور ومرور په قیودو روسیه رضائیت نه لری اوغواړی چه د ر دانل دهغو مملکتو دجهازو دپاره چه په بحر سیاه کښې حق د کښتی رانی لری کاملا آزا دوی .

لیکن دترکیې نماینده په‌سان فرانسسکو کښې وویل چه‌ترکیه ددارداناډقرارداد دتغیر ورکولو په‌باره کښې آمادګی نه‌لري ·

هندوستان : په‌دې کال کښې په‌هندوستان کښې کمه‌مهمه سیاسي واقعه نه ده پېښه شوې · دهند تشکیلاتي تعویق تراوسه پورې‌لادوام‌لري - بیاهم‌ددې په‌اثرچه ګاندهي دحبس‌څخه بې‌له کمه شرط خلاص شوی او کانګریسانو په‌ځینو ولایتو کښې رسمي ماموریتونه قبول کړي دي، (لکه صوبهٔ‌سرحد) ښکارېږي چه‌امکان لري‌بیاهم کمزوی تحریك مینځ ته راشي- د(لارد ویول) اوسنی سفرپه لندن کښې دا احتمال زیاتوي اوځینې سیاسي‌خلقو په هندوستان کښې (چه داحزابو سره‌ربط نه‌لري) ځینې پیش نهادونه انګریزانوته وړاندې کړي دي چه‌باید یوعارضي ملي‌تشکیل دجګړې په‌دوران کښې‌دټولو هندي احزابو په‌اشتراك قائم شي- او دشورا په‌مجلس کښې داحزابو دنمایند ګي‌ تناسب دنفوسو په‌لحاظ وي - دمسلم لیك حزب په‌شدت ددغه قسم عارضي تشکیلاتو مخالفت کوي اودپاکستان په‌مطالبه کښې ټینګ‌وي. که‌څه‌هم د دې حزب مشر محمد علي جناح د کال په‌سر کښې د کانګرس دقائد (ګاندهي) سره ملاقات اومفصل مذاکرات وکړه چه ددې دوو احزابو په مینځ کښې یوموا فقت پیدا شي- لیکن کامیاب نه شول -ځینې خلق ګمان کوي چه‌دهند مسئله ژرترژره‌دفیصلي دپاره‌ترنظر لاندې‌نیول کېږي او هندوستان‌ته ددومینیو ن درجه ور کول کېږي - اوس دهندنمایند ګانو هم‌دسان‌فرانسسکو په کنفرانس کښې ګډون کړی او‌هلته ئې داغوښتنه کړې‌ده چه‌باید هند ته دځلورو‌غټو مملکتو (امریکا - انګلستان چین) څخه وروسته‌مستقل موقعیت ورکړه‌شي ځکه‌چه هند دنفوس او اقتصادي منابعو په لحاظ او دهغې برخې په اعتبار چه په‌جګړه کښې ئې‌اخستې‌ده دا صلاحیت پیدا کړی او آینده داهم کولای‌شي چه‌دصلح دساتنې په‌باره کښې پوره برخه واخلي · په دې کال کښې دافغانستان او هند ترمینځ سربېره له دوستانه سیاسي‌او‌اقتصادي‌تعلقاتو نه چه دپخوانه موجودوعرفاني‌اومعلوماتي تعلقات هم‌پرزیات‌شوي‌او دافغانستان عسکري اومطبوعاتي هیئتونه هندته‌بلل‌شوي‌ؤ دهنددحکومت اودهند دملت له خوائې ډېر‌په‌حرارت اوصمیمیت‌سره پذیرائي وشوه‌همدارنګه‌سپورتي‌ډلې‌دمملکتو ترمینځ دلوبې دپاره تګ او راتګ کړی‌دی.

بېطرف مملکتونه : دبېطرفو مملکتو په ضمن کښې‌لمړی‌دخپل ګران‌وطن‌افغانستان واقعات باید‌بیان کړو - زمونږ ګران‌هواد په‌دې کال کښې هم خپله بېطرفي په ښه‌صورت ساتلې اودخپلو همسایګانو اونورو متحابه دولتوسره ئې خپل‌دوستانه وضعیت ته دوام ور کړی دی او سربېره له هغه‌ئې دخپلو‌همسایګانو سره‌په عرفاني اواقتصادي اوفني مسائلو کښې دځینو‌ځینو تبادلي په ذریعه خپل‌همکاري ښکاره کړې‌دی‌او همدارنګه‌په‌ځینو بین‌المللي کنفرانسو کښې‌اودخپلو همسایګانوسره به هم لکه‌دهوائي‌بین المللي کنفرانس‌شرکت کړی‌دی که‌څه‌هم‌دجنګ غیرمستقیم‌تاثیرات‌دافغانستان پراقتصادیاتو‌باندې‌محسوس‌دی‌بیاهم زمونږ داخلي‌وضعیت‌په دې کال کښې داطمینان وړ‌ودداخلي واقعاتو اجمال‌په‌همدې سال‌نامه کښې دجلاعنوان‌لاندې راغلی‌دی‌تکرارته ئې ضرورت‌نشته زمونږ خواخوږی‌پادشاه اوزمونږ حکومت اوملت‌ټول‌دا آرزولري چه‌ژرددغه خونینه غائله ددنیاڅخه‌ورکه شي‌اودهغه پرځای‌دصلح اودمفاهمې اوهمکاري‌اودورور ګلوي- اوبرابري‌نوې دنیامینځ‌ته راشي-

<u>نور بیطرفه مملکتونه</u> : ددنیانور بیطرفه مملکتونه چه عبارت دی له اسپانیه ، پرتگال ، سویډن سویس او آیرځخه - په دی کال کښې ئې خپله بیطرفی ساتلی او هریو ځینو مشکلاتو سره هم مخامخ شوی دی ، جنرال فرانکو داسپانیې مشرپه منی کښې انگلستان ته خصوصی پیش نهاد کړې ؤ چه بایدانگلیس او اسپانیه او ایطالیه اوس چه المان ماتېنږی په اروپا کښې دروس مخه بنده کړی . مګر چرچل دهغه په ځواب کښې ویلی و چه انگلستان په خپله دوستی دروسیې سره ټینګ دی او هیڅ دلیل نه وینې چه د روسیې دپیشرفت مخه بنده کړی . او په عین حال کښې انګلستان دفرانکو درژیم سره چه د نازی او فاشیست ډېر مهم طرفدار او معاون ؤ هیڅ دلچسپی نلری ، دا ځواب په مطبوعاتو کښې هم نشر شو .

په هر حال په دې کال کښې اسپانیې خپل وضعیت دمتحدینو په مقابل کښې تبدیل کړ او ایطالوی جهازونه ئې چه دایطالیا دتسلیم په وخت کښې ئې اسپانیې ته پناه وړی وه متحدینو ته وسپارل او خپل فوځونه ئې دمحاذشرق څخه هم بیرته وغوښتل . اودا اطمینان ئې هم ور کړ چه دجګړې مجرمینو ته به پناه ورنکړی . بیاهم داوضاعو څخه معلومیږی چه دفرانکو رژیم لکه یخوا ټینګ نه دی او د المان ماتې په دغه مملکت کښې تاثیر کوی اوس داسپانیې ډیر جمهوری خواه مشران په فرانسه کښې موجود دی او موقع ته ګوری چه اسپانیې ته مراجعت و کړ ي .

پرتګال په دی کال کښې هم بیطرف ؤ مګر خپل بحری مرکزئې په بحر اطلس کښې لکه پروسنږ کال دامریکائیانو په لاس ور کړی ؤ پرتګال دمتحدینو هغې غوښتنې ته چه دجګړې مجرمینو ته باید پناه ورنکړی صریحاً ځواب نه وور کړ ی .

د آیر حکومت هم په دې کال کښې دامریکائیانو هغه غوښتنه چه باید دمحور سفارتخانې په آیر کښې بندی شي چه د متحدینو عسکری حرکات په اطمینان سره اجراشی و نه مانه همدارنګه دجګړې دمجرمینو دنه پناه ور کولو سوال ته ئې څه ځواب ورنکړ سویډن او سویس چه دواړه دالمان دنفوذلاندې ؤ بیائې هم خپله بیطرفی وساتله مګر دمتحدینو دغوښتنې سره سم ئې اطمینان ور کړ چه دجګړې مجرمینو ته به پناه ورنکړی سویډن داروپادجګړې په اخری ورځو کښې دمتحدینو اودالمانیانو تر مینځ دتسلیم دمذاکراتو وسیله وه داسپانیې . پرتګال او سویس سره شوروی حکومت تر اوسه پوری تعلقات نلری او په وعلت چه روسیه دهوابازی په کنفرانس کښې شامله شو ه د پرتګال او دارجن تائن دنماینده ګانو شمولیت ؤ په هغه کنفرانس کښې چه روسیه ددوی او دسویس سره دهغه په لحاظ کښې چه دجګړې په سر کښې دغه مملکت دروسې سره لمړی فصل روابط قطع کړ ی او نه غواړی چه روس ورسره روابط قائم کړی لیکن داټول بیطرف مملکتو نه دسانفرانسسکو په کنفرانس کښې دعوت نه شول ځکه چه دمخه فیصله شوی ؤ چه په دې کنفرانس کښې یوازی هغه مملکتونه حق دشمول لری چه محور ته ئې دجګړې اعلان ور کړی وی داؤ ددنیا ددې کال عمده واقعات چه په لنډه ډول سره بیان شوه امیدلرو چه دانوی کال دټول جهان دپاره صلح او امنیت راوړ ي اودټولو ملتو په منځ کښې دوستانه روابط دوباره قایم او ددنیا په صحی ترقی کښې بین المللی همکاری پیداشی . (پای)

دیالتا (کریمیا) کنفرانس : لەبنی خوا ناست خلق : مارشال ستالین ، فرانکلن روزولت ، ونستن چرچل .

دمسکو کنفرانس : لەبنی خوا ، ناست خلق : ایدن ، مولوتوف ، کوردیل هل ، ودچین لوی سفیر یەاتحاد شوروی کنبی دمسکو میثاق امضا کوی .

هیری‌اس ترومن دامریکانوی رئیس جمهور دخپلی ښځی اولور سره .

جیمز برنز داتازوئی نوی
خارجه وزیرچه دروزولت
په وخت کښې دعالی محکمی
رئیس واوپه آخرواوقاتو کښې
د ریاست جمهور داقتصادی
مشاور په حیث تاکل شوی و.

دسان فرانسسکو د کنفرانس‌څخه پخوا، ستی تینیس دامریکا وزیرخارجه
دمولوتوف پذیرائی کوی.

دبرلين فاتح مارشال ژوکوف

دمجارستان او آستريا فاتح مارشال تولبوخين

دپروشيا او دبالتيك دمملکتو فاتح
مارشال راکوسوفسکي ·

دپولينډ اودجنوبي المان فاتح مارشال کونيف ·

دچاپان صدر أعظم جنرال
سوزوکی ۰

دچین‌نوی صدراعظم دکتور سونګ
چه دسان فرانسسکو د کنفرانس
نه‌وروسته مسکوته‌سفرو کړ.

جیمز فورستال دامریکا بحریه وزیر ۰

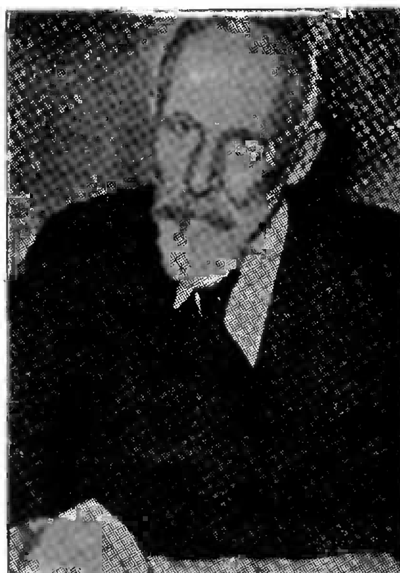
هنری ستیمسن دامریکا حربیه وزیر ۰

دیو گوسلاویا زلمی پادشاه اوډا کتر شوباشك چه‌دومبی په‌لندن کښې
ددي مملکت صدراعظمۋ اواوس دمارشال‌تیتو په کابینه کښې
خارجه وزیر دي ۰

پروفیسر ژورژ بیدو دفرانسې
خارجه وزیر ۰

آرچی شفسکی په‌لندن کښې دپولینډ
دحکومت صدر اعظم ۰

دونتس دالمان آخرینی قائد ۰

جنرال ایزن هاور امریکایی
دمتحدینو د قواو عمومی
قوماندان په محاذ غرب کښې

فیلد مارشال مونت گمری
انگلیس د متحدینو د ځمکنیو
قواو قوماندان په محاذ
غرب کښې

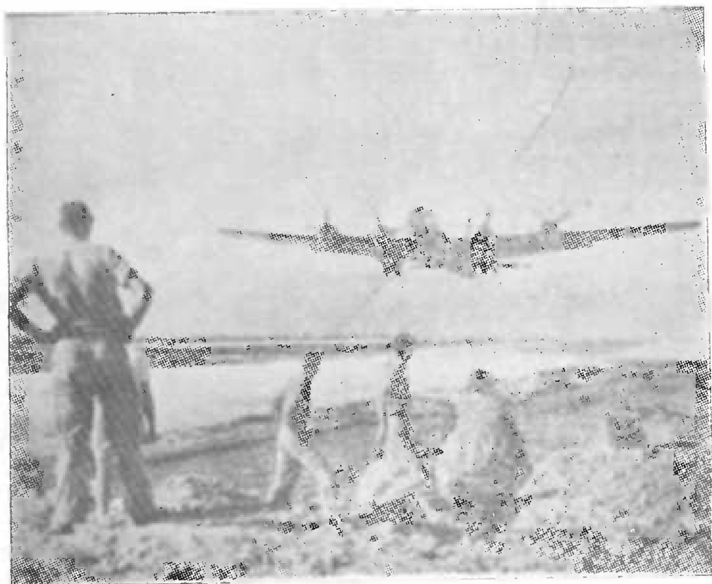
مهاتما گاندی او محمد علی جناح د پخوا د سملې له کنفرانسه

داعکس په هتلر باندې د سوء قصد څخه وروسته د هتلر او موسولینی

ملاقات ښئي ، او هم موسولینی له برلین څخه د روانیدو په وخت کښې

هتلر ته وائي چه ځان ساتنه دې کوه .

امریکائی طیاره (ب۲۹۰) یا ـ دقلعهٔ طیار مافوق چه اوس پرجاپان باندی هره ورځ بمباری کوی اوددنیا تر ګردو لویو طیارو څخه شمیرل کیږی دا طیاره په یوه الوتنه کښی (۳۰۰۰) میله مسافه طی کولای شی.

مشغولیات تفریحی

وقتی از مطالعهٔ مطالب جدی این سالنامه که مستلزم دقت کامل وتمرکز فکر است احساس خسته گی کرده و میخواستید مشغولیت دلچسپ تری برای خود اعم از اینکه تنها یا در مجمع دوستان ورفقا باشید پیدا کنید این قسمت را بخوانید .

(ر . لطیفی)

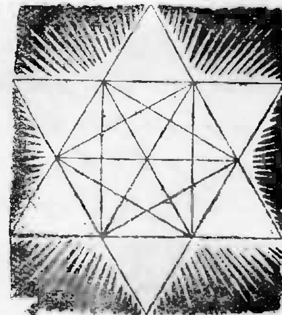

ښاغلی رشید خان لطیفی

❀ ❀ ❀

چشم های تان را باز کنید

به شکل پائین ازروی دقت نگاه کنید، آیا میتوانید بگوئید چقدر مثلث دران از هر نوع موجود است ؟ سپس باامعان کامل بیالید که چقدر مثلث متساوی الاضلاع دران یافت میشود ؟

دو عدد

اختلاف بین دوعدد (٤) واختلاف بین مربع آنها (٤٨) میباشداین دوعدد کدام است ؟

مقصر کیست ؟

معلم وقتیکه داخل صنف شددید که بروی تخته کاریکاتور اورارسم کرده اند، مقصر دربین پنجنفر ازشاگردان شوخ صنف موجود میباشد. معلم آنهارا زیر استنطاق گرفته وجوابهای شان ازین قرار است :

ژاك : روبر است

ژیرار : نه من ونه ژاك هستیم

ژان : یارو بر و یاپیر است

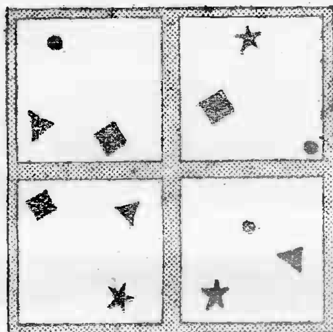
روبر : ژیرار دروغ میگوید

پیر : نه من ، نه ژان ، ونه روبر ست

باید بدانیم که ازین پنج جواب فقط سه جواب آن صحیح است. حالا بگوئید که این سه جواب صحیح کدام ومقصر کیست ؟

ترتیب نشستن به کرسی

شخصی پنجنفر از دوستان خودرا برای صرف غذا دعوت کرده امادر تعین جای ایشان دراطراف میز خیلی دچار مشکلات شد ، زیرا موسیو کیاره نمیخواست که پهلوی د کتور ویاپهلوی دواساز بنشیند ومادام کیاره نمیخواست که پهلوی د کتور یاپهلوی موسیو بریور باشد. وبالاخر دواساز مایل نبود که پهلوی موسیو بریور یاپهلوی مادام کیاره باشد. حالا معلوم کنید که صاحب دعوت در تعین جای آنها باسراعات خواهش هر کدام چه ترتیبی بکار برد ؟

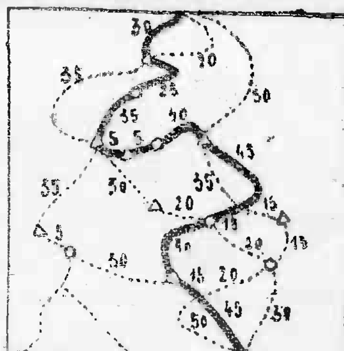

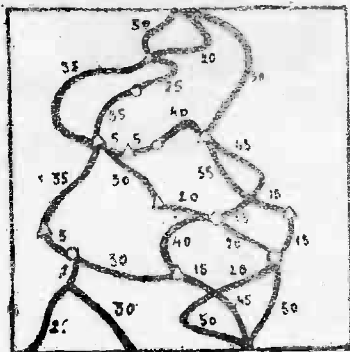
چهار مربع

چهار مربع ذیل را باقیچی از هم جدا کنید و از آنها یك مربع دیگر تشکیل دهید اما بنحویکه بایك خط مستقیم شکل های مشابه هم را یك جا کرده بتوانید.

کامیون باری

یك موتر ران لاری که ازخط پائین شکل ذیل شروع بحرکت نموده و(۱۰۰) کیلو گرام بارهم داشته باشد کدام راهی را تعقیب کند تابه خط بالا واصل شده ودرعین زمان همین صد کیلو گرام باراوهم بااو باشد؟ اماباید ملتفت بود که وقتی بایك دایره مصادف می شود عدد کیلو گرامیرا که درداخل دایره موجود است نیز باخود برداشته و وقتیکه بایك مربع یا یك مستطیل تصادف میکند بار خود را پائین میکند.

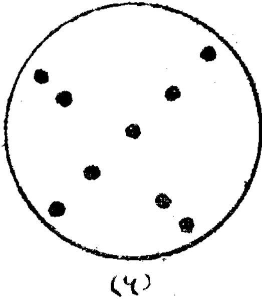

موتر ران

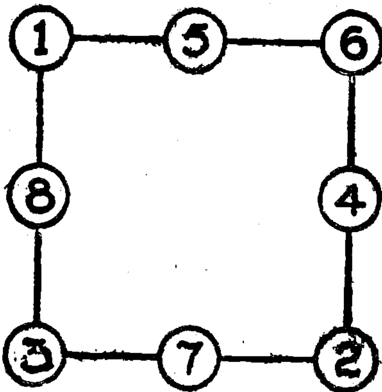
یك موتر ران درصد کیلو متر مسافه یك لیتر روغن وده لیتر اسانس صرف میکند ، موتر ران مذکور از قسمت بالائی شکل باپنج لیتر اسانس ویك لیتر روغن حرکت میکند. کدام راه را باید تعقیب نماید تادرعرض راه بدون روغن وبدون اسانس نماند ووقتیکه بمقصد میرسد فقط یك

لیترروغن داشته واسانسش تمام‌شده‌باشد،امابایدملتفت بود که‌درمثلث‌هاپنج لیتراسانس ودر دایره هایك لیترروغن بردارد واعدادیکه درپهلوی راهانوشته شده است‌مسافه هاراانشان‌میدهند، منزل توقف پائین شکل‌است.

(٦)

باغ

نه‌درخت درین باغ‌مدور غرس‌شده‌است . مسافهٔ هریك‌ازپنج درختیکه یکی‌از بازو های صلیب را تشکیل میدهند باهم مساوی میباشند. درحالیکه چهاردرختیکه بازوی‌دیگررا تشکیل مید هند از همدیگر بامسافه های متساوی جدامیباشند، کوشش کنید که‌سه دایره رسم نمائید اما بصو رتیکه هر د ر ختی تماما از نه درخت د یگر جدا باشد .

مربع

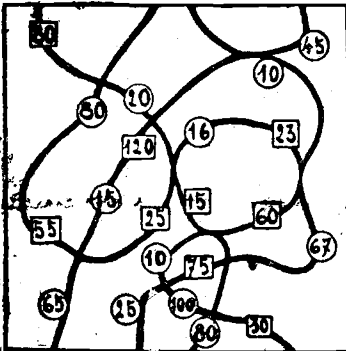
اعداد از (١) تا (٨) در اطراف این مر بع به ترتیبی جاداده شده است که حاصل جمع اضلاع عمو دی وافقی همیشه (١٢) میباشد، آیا میتوا نید این (٨)عدد راطوری‌بنویسید که‌درعین همین‌شرط، اول‌آن (١٣) ودوم‌آن (١٤) وسوم‌آن (١٥) شود ؟

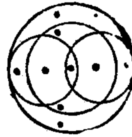

قتل مر موز

مجردیکه مفتش پولیس در حضور رئیس خو د حاضر شد ، رئیسش ازاو خواهش نمود که واقعه را برایش‌به‌اختصار شرح دهد ، مفتش جواب داد :

ـ قضیه بسیار ساده است : برادر زادهٔ موسیو د یسار اظهار می‌نماید که‌شب گذشته صدائی ازاطاق کاکا یش بگو شش رسید . این دونفر درین عمارت منزوی شان به تنهائی زند گی می کر دند . پسر دویده و کاکای خود را دید که بر روی سطح اطاق مرده افتا ده ا ست :

موتر ران

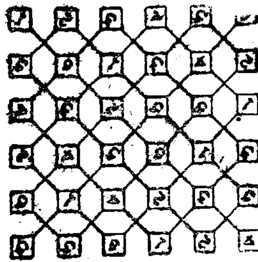

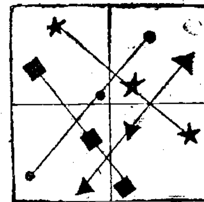
باغ

این چنین باید عملیات شود :

ریگ ها

۴۷* ریگ ، در صورتیکه عملیات خود را بصورت افقی تعقیب کرده و سه خانه زروه را از بین حذف نمائیم 6, 5,4 ,3 ,5 ,4 ,5 ,4, 6 ,5 .

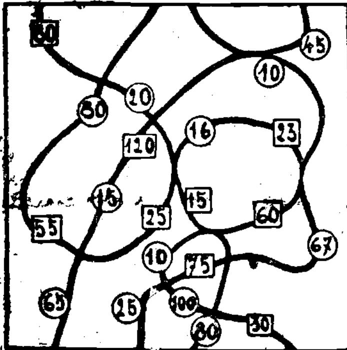
مربع

اینک به اینصورت باید اجرا شود.

قاتل مرموز

اگر برادر زادهٔ مقتول به هیچ چیزی تماس نکرده باشد هیچ شخص نمیتوانست ازین زینه که بصورت افقی گذاشته شده است پائین شود. او دروغ میگوید و خودش آنرا در آنجا گذاشته است. پولیس را مشتبه ساخته و قاتل را از خارج معرفی می نماید در حالیکه قاتل خودش میباشد.

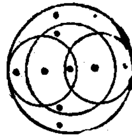

موتر ران

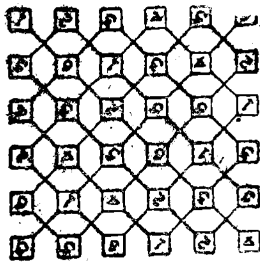
باغ

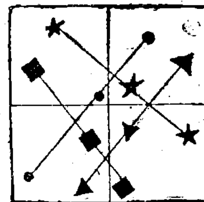
این چنین باید عملیات شود :

ریگ ها

٤٧* ریگ : در صورتیکه عملیات خود را بصورت افقی تعقیب کرده وسه خانه زروه را از بین حذف نمائیم 6, 5,4 ,3 ,5 ,4,5 ,4, 6 ,5 .

مربع

اینك بهاینصورت باید اجرا شود .

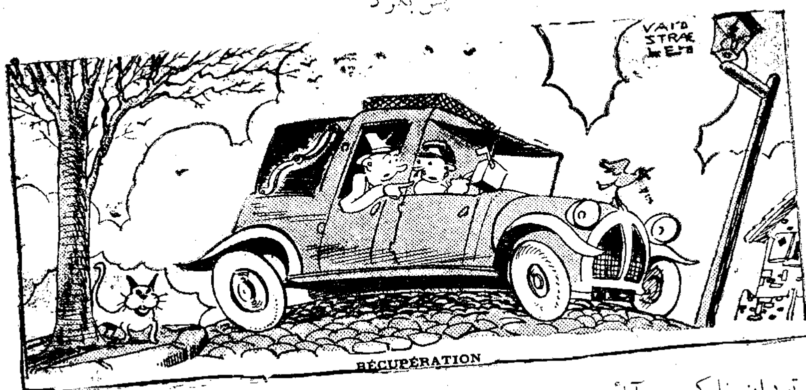
قتال مرموز

اگر برادر زادهٔ مقتول به هیچ چیزی تماس نکرده باشد هیچ شخص نمیتوانست ازین زینه که بصورت افقی گذاشته شده است پائین شود. او دروغ میگوید وخودش آنرا در آنجا گذاشته است. پولیس رامشتبه ساخته وقاتل را از خارج معرفی می نماید در حالیکه قاتل خودش میباشد .

پس بگرد

موتران ناکسی : آلهٔ مصرف چار فرانك وپنجاه سانتیم نشان میدهد

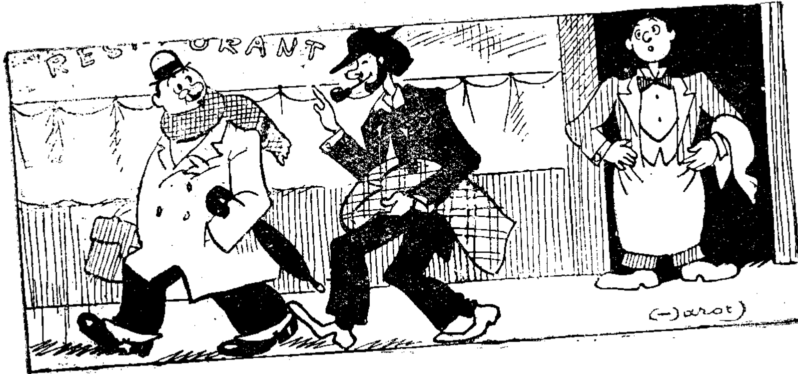
سوا ری : من بیشتراز چار فرانك ندارم، لطفاً برای پنجاه سانتیم آن موتر راپس ببرید تاحساب مابرابر شود .

شکاری بی ضرر

ـ من درشکار بهیچ کسی آزاری نمیرسانم فقطاینجابرای تلف کردن وقت می آیم .

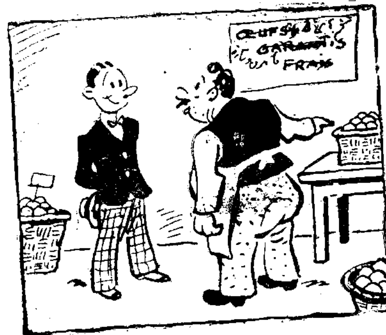
دزد زرنگ

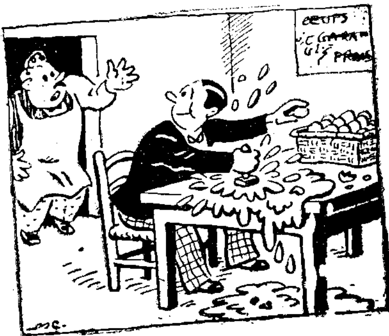

-چرا نگذاشتی خدمتگار هوتل در پوشیدن بالا پوشت باتو کمك کند؟

دزد-بواسطهٔ که اطمینان نه دارم بجانم برابر باشد!..

قوت عادت

صاحب دکان: چون شما بیکار هستید، برایتان یك کار کوچکی را می‌سپارم. بالای این تخم‌ها تاریخ روز را بایك تکت میگذارید.

افسوس! بدبختانه شاگرد تازه وارد تخم فروش یك مامور سابقهٔ پوست بوده است!...

دو خوش خط

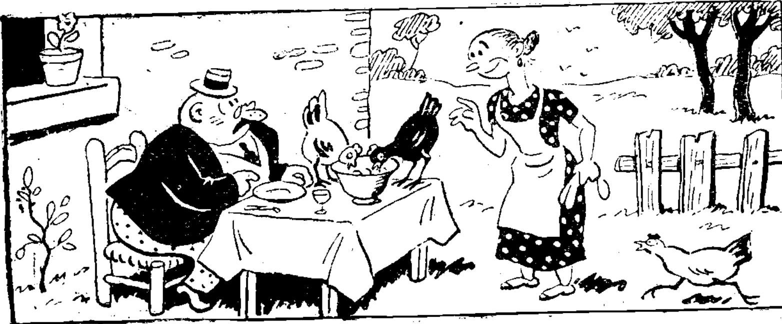

آمر اداره بقهر:

-من هیچ نتوانستم این شذیر را که درین کاغذ نوشته و بروی میز من گذاشته‌ای حل کنم؟

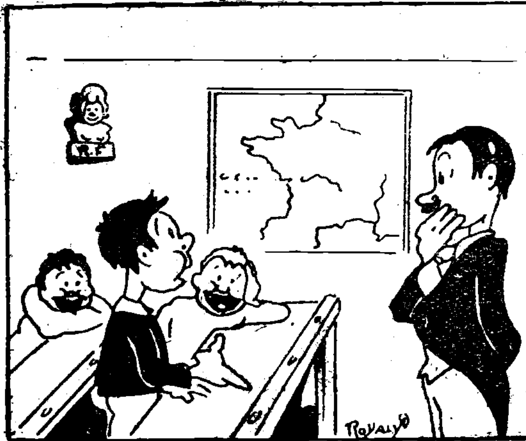
میرزا- فقط من نوشته بودم که شما باید مکتوبهای تانرا یك کمی خواناتر بنویسید

هوتل نظیف

مهمان به‌خادمهٔ هوتل : مثلیکه مرغ هایت کاهو رابسیار دوست دارند ؟
خادمهٔ‌هوتل: اوه! مقصد آنها کاهونیست ؛ فقط کرم‌ های خورد یرا که در داخل آنها است میخواهند !

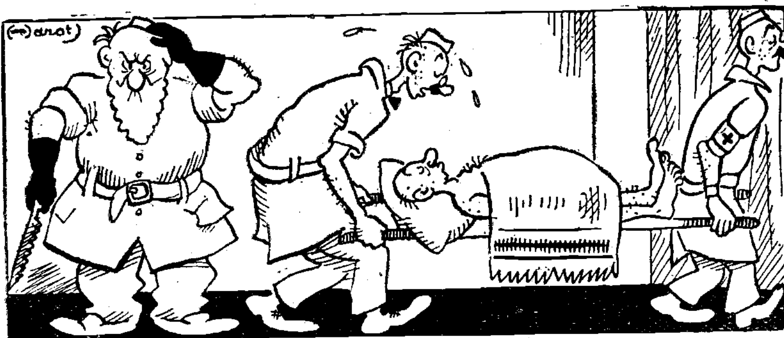
نقشهٔ اروپا

معلم جغرافیا ـ دوراند ، چرانقشهٔ اروپارا که برایت گفته بودم رسم کن رسم نکردی ؟

شاگرد ـ چون این نقشه دایماً درتغیر است، من ترجیح میدهم که اقلا ده سال دیگر انتظار بکشم تایك وضعیت ثابتی را بگیرد .

جراح فراموشکار

جراح : واقعاً یاس آور است ، این پنجمین مریضی است که شکم شانرا دوباره باز میکنم اما هنوز عینك‌های خودرا نمیتوانم پیدا کنم .

فهرست مندرجات سالنامهٔ

۱۳۲۳

الف ـ مضامین :

ولایات و حکومات اعلی :

اجراآت دوائر مملکتی :

د دې کتاب د غلطنامه

مخ	کرښه	غلط	صحیح
۱۳۸	۱٤	ژوندانه	دژوندانه
۱۳۹	۲٦	طالوط	طالوت
۱٤۱	۸	وقایعو	وقایو
۱٤٥	۲۳	۱۰۸۳	۱۸۰۳
۱٤٦	۱۷	بایزیددانصاری	بایزید انصاری
۱٥۸	۲۳	راورتی یاد کتابو	راورتی د کتابو
۱٦۰	۱۹	علاقه‌سهم دارند	علاقه وسهم دارند
۱۹۷	۷	تکلیفی	تکلفی
۱۹۹	۲۱	اژهایست	اژدهائیست
۲۰٤	۱	باجگیرا	باجگیررا
۲۰٥	۳	مرگ‌او	مرگ اورا
۲۳۱	۱	ژښې	ژ ﺑﻨﻲ
»	۳	اصلا حاتو	اصطلاحاتو
»	۱۸	داډول لغات	لغات
۲۳۲	۷	مأخذ	مأخوذ
»	۱۳	نوسره ددې	• خوسره ددې
»	»	اومعنی	. . . .
۲۳٤	٦	تراوسه	دانومونه تراوسه
»	۸	نورو	دنورو
۳۳٥	۲۷	مناسب	مناسبت
۳۳٦	۲٤	پته	پنه
۲۳۷	۲۸	کمزورې	کمزوری
۲۳۸	٤	معنی	یعنی
۲۳۹	۲۳	اول	په‌اول
۲٤۰	۲۲	صری	سری
۲٤۱	٤	نوذاتی	یوذا تی
»	۱۲	دومره	دومره فرق
»	۱٤	پکه	لکه
۲٤۲	۱۱	ووایو	وایو
»	۲٦	فعلی د	د فعل
۲٤۳	۳	دوله	ډوله
۲٤٤	٦	لواو	او
»	۱٤	چه‌په	چه ب
»	۲٦	کولای‌نو	کولای‌شو
»	»	ځنی	ځینی
»	۲۷	وشو	دښو
۳٥۱	۱۲	روشتد	رونشتد
»	۱۹	(الپ)	(الب)
۲٥۳	۱٤	(سائبیان)	(سائپان)
۳٦۳	۲۷	دځینو ځینو	دځینو هیتود

چه بهار محض لپاره د نشاط — ځای په ځای وغوړاوه سبز بساط

بروسې شونډې د غنچې گل خندان شوې — د شبنم سپینې غوټۍ پکښې دندان شوې

کښې گل کښې سنبل واړه خوشرنگ و — که لاله ئې و لهځېر مې آتش رنگ و

هر ورق ئې ښکلی خط د آزادۍ و — د بلبلو زغ ئې زېرې د ښادۍ و

(حمید مهمند)